

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TARÇIN KOKULU KIZ

P

payel yayınevi

JORGE AMADO

JORGE AMADO

TARÇIN KOKULU KIZ

ROMAN

PAYEL YAYINLARI : 33

Roman Dizisi : 6

Bu kitap, Hilâl Matbaacılık Kol. Şirketi'nde dizilip
basılmıştır. Numune Msicellihanesi'nde ciltlenmiştir.

<http://www.diyadiniz.com>

Jorge Amado, 1912 yılında Brezilya'da, Bahia eyaletinin güneyinde Ferradas yakınlarında doğdu. Babası bir kakao çiftliği sahibiydi. Bütün büyük toprak sahiplerinin çocukları gibi onu da papazların yönettiği bir okula verdiler. Kır yaşamının özgür havasına alışan Amado, on üç yaşındayken bu okuldan kaçtı. On beş yaşına dek bir gazetede çalıştı. İlerici eğilimleri nedeniyle Brezilya'dan ayrılmak zorunda bırakıldı. Uzun süre Fransa ve Sovyetler Birliği'nde yaşadı.

İlk romanı **Karnaval Ülkesi** 1932 yılında yayımlandı. Bir yıl sonra da ikinci romanı olan **Kakao** çıktı. Bunların ardından, **Alinteri** (1934), **Jubiaba** (1935), **Ölü Deniz** (1936) ve **Kumsal Komutanı** (1937) adlı eserleri basıldı. Yazar, romanlarında daha iyi bir yaşantı özlemiyle çırpınan yoksul Brezilya halkının yaşama savaşını, hem tam gerçekçi hem de derin bir şiir güzelliğine bürünen bir destan havasında anlatır.

Eserleri 32 dile çevrilen Amado, 1951 yılında Stalin Edebiyat Ödülü'nü almıştır.

(Yazar hakkında daha fazla bilgi için, yayınlarımız arasında bundan önce çıkan **Gecenin Çobanları** kitabına bakınız.)

Eserin Özgün Adı : Gabriela, Cravo e Canela

•

Türkçe Yayını : Payel Yayınevi

•

Birinci Basım : Aralık 1973

JORGE AMADO

TARÇIN KOKULU KIZ

Türkçesi
AYDA DÜZ

PAYEL YAYINEVİ

Ücretsiz PDF İnter Arşivi: <https://rantey.org>

İstanbul

*Zelia için, kıskançlığı
Şarkıları, acıları,
Gabriela'nın balayı
Ve aşkımın haçı
Alberto Cavalcanti için*

*Gabriela'nın imgesi
Danseden, gülen, düşlere dalan,
Üstat Antonio Bulhões
Tüm saygılarıyla
Gabriela vasiyet etmek istedi
Karanfil kokusunu.
Öldüğünde, Werneck de Castro'ya
Çünkü yakışıklı oğlandır,
Vasiyet etti iç çekmelerini.
Ah!
Her üçüne birden
Yazarın sevgileri.*

(«Gabriela'nın Vasiyetnamesi» nden)

*Karanfil kokusuyla
Ve tarçın teniyle
Ben geldim uzaklardan
Görmeye Gabriela'yı.*

(Kakao bölgesinde söylenen bir şarkı)

Bu aşk hikâyesi — Dona Arminda'nın kulakları çınlasın — güneşli bir ilkbahar günü başladı ve aynı gün fazendeiro Jesuino Mendonça, sosyetenin gözbebeği, şenliksever, esmer güzeli, tombul karısı Dona Sinhazinha Guedes Mendonça'yı ve birkaç ay önce Ilhéus'a yerleşmiş bulunan şair ruhlu, yakışıklı, genç diş doktoru Osmundo Pimentel'i kıskançlıktan tabancayla öldürdü. İşte o gün, bu trajedi, kenti altüst etmeden önce Filomena ana bir süredir tekrarladığı tehdidini yerine getirdi: Arap Nacib'in mutfağını terkederek, saat sekiz treniyle Agua Preta'ya, işleri yoluna giren oğlunun yanına hareket etti.

Ilhéus'un düşünce hayatının merkezi Model Kırtasiye'nin bilgili, saygıdeğer sahibi Joao Fulgêncio'nun ilerde söyleyeceği gibi, bütün bunların zamanı değildi. Uzun bir yağmur mevsiminden sonra tene okşayış gibi tatlı gelen bir güneşin parladığı böylesine güzel bir günde! Böyle bir günde kan dökmek doğru olmazdı. Ama ne var ki, Albay Jesuino Mendonça kitapların söylediklerine, estetik kanıtlara kulak asmayan namusuna bağlı ve kararlı bir insandı; bu gibi düşünceler boy-nuzların acıttığı kafasına giremezdi. Saatler ikiyi henüz çalmıştı ki, bütün kentin dinlenmeye çekildiği o sırada, herkes onu malikânesinde sanırken ortaya çıkıvermiş, tabancasını güzel Sinhazinha ve dostu Osmundo'ya yönelterek birer kurşunla ikisini birden vurmuştu. Kıyı gemisinin geçitte karaya oturması, Ilhéus'u Itabuna'ya bağlayacak olan ilk otobüs hatının kurulması, Gelişme Kulübü'nün son büyük balosu, hat-ta Mundinho Falcao'nun öneyak olduğu gemi geçidinin taraklanması işi etrafında sürüp giden tartışmalar gibi günün öteki konularını da bütün kent unutturmuştu. Bir anda aşçısız kalan Nacib'in kişisel ufak dramına gelince, sadece en yakın arkadaşları haber aldılar ve zaten fazla önem de vermediler. Herkesin aklı, kenti görülmemiş bir heyecana sürükleyen trajedide, fazendeiro'nun karısıyla diş doktorunun hikâyesindeydi. Bu heyecan, bu üç kişinin en yüksek tabakadan olu-

şundan mı, yoksa müthiş cazip ve iç gıcıklayıcı ayrıntıları bulunuşundan mıydı? Bunu kimse bilemezdi. Zira kent onca övgüsü yapılan ve kentlinin kıvanç duyduğu ilerlemelere ve gelişmelere rağmen (Değerli avukat Dr. Ezequiel Prado, Diario de Ilhéus gazetesinde «Ilhéus, baş döndürücü bir hızla uygarlaşıyor» diye yazmıştı.) halkı aşk, kıskançlık ve kanla oluşan şiddet hikâyelerine her şeyin üstünde yer vermekte ve bu gibi dedikoduların hazzını hiç bir şeye değişmemekteydi. Toprakların fethi için girişilen boğuşmaların ve karşılıklı çekilen silâhların yankıları zamanla yavaş yavaş sönmekteydi, ama bu destan dolu yıllardan sonra Ilhéuslular, akıtılan kan'ın hazzını unutamamışlardı. Üstelik onlara bazı alışkanlıklar da kalmıştı: Yiğitliği göklere çıkarmak, gece gündüz tabanca taşımak, içmek ve kumar oynamak. Ayrıca, bir de davranışlarını kurallaştıran bazı yasalar. En zorunlulardan biri o gün bir kez daha uygulanmış, aldatılan koca, namusunu günahkârların kanıyla temizlemişti. Bu yasa çağların ötesinden geliyordu, hiç bir kitapta yeri yoktu; ormanları kesip kakao eken öncülerinden o insanlara kalan vicdansal bir mirastı. Cesetlerle ve kanla verimlileşen bu topraklarda plantasyonların geliştiği, servetlerin çoğaldığı, Gelişme'nin dev adımlarla ilerleyip kentin çehresini değiştirdiği bu 1925 yılında böyleydi işte, Ilhéus.

Kan sevdası o dereceye varmıştı ki, Filomena'nın gitmesiyle çıkarları tehlikeye giren Arap Nacib bile kişisel sıkıntılarını unutup bütün dikkatini bu ikili cinayetin etrafında dönen dedikodulara vermişti. Kentin çehresi değişiyordu. Yeni sokaklar açıyor, otomobil ithal ediyor, şahane konutlar yaptırıyor, yollarını anayollara bağlıyor, gazeteler yayımlıyor, kulüpler kuruyorlardı. Bununla beraber insanların gelenekleri ve alışkanlıkları daha ağır geliyordu. Bütün toplumlarda bu böyledir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Suriye'den gelme iyi bir Brezilya vatandaşının 1925 yılında Ilhéus kentinde başından geçen tatlı ve acı serüvenler. Kakaonun hızla yayıldığı ve kentlin aşklar, cinayetler, Noel kreşleri, her zevke hitap eden çeşitli hikâyeler, mağrur ve kıyıcı soyluların uzak ve şanlı geçmişi, zengin fazendeiro'ların ve ünlü jagunço'ların yakın geçmişi, yalnızlıklar ve hüüzünler, istekler, öçler, kinler, ve de yağmur, güneş, ay ışığı, katı yasalar, siyasal dalavereler, kentliyi heyecana veren gemi geçidi sorunu; hokkabaz, dansöz, mucize ve diğer harikalarıyla gelişmenin hâkim olduğu bu 1925 yılı.

ya da

**ARAP ASILLI BİR
BREZİLYALI**

BİRİNCİ BAŞLIK

OFENİSİA'nın iç çöküntüsü

(Ofenisia seyrek çıkıyor karşımıza;
bununla beraber, önemli bir kişidir)

Bu misli görülmemiş gelişme yılında...

Ücretsiz PDF Kütüphanesi: <https://azat.org/>
(Bir ilneus gazetesinden, 1925.)

OFENİSİA'NIN RONDOSU

*Dinleyin beni ey ağabeyim,
Ey Luis Antonio, ağabeyim :*

*Verandada, Ofenisia
Hamağında sallanıyor.
Sıcaktan, bir yelpaze
Denizin tatlı meltemi.
Gözde kölesi
Saçlarını okşuyor.
Gözlerini yumacaktı
Hükümdar karşısına çıktı :
Kara sakalı mürekkep gibi.
Oh! Ne göz kamaştırıcı!*

*Teodoro'nun mısraları
Ofenisia ile kafiyeli,
Rio'dan gelen rob,
Korse ve kolye,
Siyah ipekten mantilla,
Bana verdiğin maymun,
Neye yarar bütün bunlar,
Ey Luis Antonio, ağabey?*

*Kara gözleri kordan,
(— İmparatorun gözleri!)
Ateşi yaktı gözlerimi.
Sakalı düşsel bir kumaş gi-
bi.
(— İmparatorun sakalı)
Bedenimi sarmak için.*

*Evlenmek istediğim erkek o.
(— Kral mı? Çıkarın aklı-
nızdan onu!)*

*Onun yanında yatmak iste-
rim,
Sakalının içinde düş gör-
mek.*

*(— Bacım, namusumuzu
beş paralık ediyorsun!)
Ey Luis Antonio, ey ağabe-
yim,
Neden beni öldürmüyorsun?*

*Ne kont isterim ne baron,
Ne şeker değirmeni sahibi,
Ne Teodoro'nun mısralarını,
İstemem ne gülü ne karan-
fili
Ne de elmastan küpeleri.
İstediğim tek şey kara sa-
kalıdır*

*İmparatorun!
Ey Luis Antonio, ey ağabe-
yim,
Ünlü Avila soyundan,
Dinleyin beni, ey ağabey :
Sevgilisi olamazsam
Majesteleri İmparatorun,
Bu hamakta öleceğim
İç çöküntüsünden.*

KÜÇÜK BİR MUCİZEYLE BİRLİKTE GÜNEŞTEN VE YAĞMURDAN

Melez Gabriela ile Arap Nacib'in saf aşklarının yeşerdiği bu 1925 yılında yağmur mevsimi normal ve gerekli zamandan o denli uzun sürmüştü ki, *fazendeiro*'lar* sokaklarda karşılaştıklarında ürkek kuş sürüleri gibi birbirlerine bağıra bağıra sesleniyorlardı. Gözlerinde ve seslerinde korku okunuyordu.

— Sonu gelmeyecek mi? diye soruyorlardı birbirlerine.

Yağmurdan söz ediyorlardı. Gökten, gece gündüz durmadan bunca su indiği görülmemişti o güne dek.

— Bir hafta daha bu böyle devam ederse her şey mahvoldu demektir.

— Ürün diye bir şey kalmayacak.

— Of! Allah korusun!

Dertleri kakaoydu; o yıl ürün olağanüstüydü ve geçen yılları çok geride bırakmıştı. Öbür yandan fiyatı durmadan artıyordu; bu, daha büyük bir servet, refah ve bol bol para demekti. Albayların oğulları büyük kentlerdeki en pahalı kolejlerde okuyacaklardı. Aileler yeni sokaklarda yeni konaklar yaptıracak, Rio de Janeiro'ya lüks mobilyalar ısmarlayacak, salonlarını süslemek üzere kuyruklu piyanolar getirteceklerdi. Büyük mağazaların sayısı artıyor, ticarî hayat geliyordu. Meyhanelerde su gibi içki akıyor, gemiler dolusu kadın

(*) Yabancı terimler için kitabın sonuna koyduğumuz alfabetik açıklamalara bakınız. (P.Y.)

geliyor, barlarda ve otellerde kumarhaneler açılıyordu. Kısacası kent bunca konuşulan gelişme ve uygarlık yolundaydı.

Bu böyleyken başlarda onca naz eden, dualara çıkaran yağmur, sağanağa dönüşmüştü ve şimdi de sonu gelmiyordu. Halbuki daha birkaç ay önce albaylar gözlerini berrak göğe kaldırmış, bulut ve yakında yağmurların başlayacağına belirti sayılabilecek bir işaret arıyorlardı. Bahia eyaletinin güneyi kakao fidanı dikimi faaliyeti içindeydi. Üretici, meyvelerin gelişmesini ve ağaçların çiçek açmasını sağlayacak olan yağmurları dört gözle bekliyordu. O yıl kentin koruyucusu Aziz Jorge'ye yakarı için yollara dökülen ayın alayı genel bir isteği dile getirmişti.

Altınlarla süslenen heykel, kentin ileri gelenlerinin omuzlarında taşınmış, bu nedenle *fazendeiro*'lar tarikatın kırmızı üstlüğüne giymişlerdi. Az şey değildi, zira kakao albayları inanlı kişiler diye bilinmezlerdi: Asla kiliseye gitmezlerdi. Ayın ve dinsel ödevlere karşı olup bu gibi zaafı, ailedeki kadınlara yakıştırırlar,

— Kilise, kadın işidir, derlerdi.

Vitoria tepesindeki kadınlar manastırı, piskopos sarayı, din okulları, Marie ay'ı, kermesler, Aziz Antoine ve Aziz Jean yortuları gibi hayırsever faaliyetler ve şenlikler için toplanması âdet olan paraları istek üzerine piskopos ve papazlara vermekle yetinirlerdi.

Böyleyken, o yıl barlarda oturup içkilerini yudumlayacaklarına ellerine birer mum alıp alaya katılmış ve paha biçilmez yağmurlara karşılık Aziz Jorge'ye dünyaları vaat etmişlerdi. Halk, sokaklarda heykellerin peşisıra koşuyor, papazlarla birlikte dualar okuyordu. İşlemeli cübbesine bürünmüş, ellerini dua için bitişirmiş, yüzünde derin bir saygı ifadesi olduğu halde Peder Basilio gür bir sesle ilâhiler söylüyordu. Sayılan ve beğenilen yüce erdemlerinin yanısıra bu aziz kişi toprak ve kakao plantasyonları sahibiydi. Bu niteliği nedeniyle de göksel müdahaleyi bizzat, candan dilediği düşünülerek bu önemli göreve o seçilmişti. Nitekim görülmemiş bir şevkle dua ediyordu.

Kent sokaklarında yapılacak bu geçitte aziz koruyucuya eşlik etmesi için San Sébastien kilisesinden alınıp alaya katılan Azize Maria Magdalena heykelinin peşinden de, papazın şevkli deyişle kendinden geçen ihtiyar kızlar gidiyorlardı. Peder Basilio gerçekte genellikle aceleci ve hatırsayar kişiydi; alayın geçidini göz açıp kapayıncaya dek bitirir ve günah çıkarmalarda ihtiyar kızların anlattıklarını yarım kulakla dinlerdi. Bu bakımdan örneğin Peder Cecilio'dan çok farklıydı.

Papazın gür ve çıkarıcı sesi şevk dolu ilâhilerle yükseliyordu; gerisinde yaşlı kızların hımmımlı sesleri ve albayların, eşlerinin, kızlarının, oğullarının, tüccarların, ihracatçıların, yortu nedeniyle tarlalardan gelen tarım işçilerinin, dok işçilerinin, denizcilerin, fahişelerin, kumarbazların ve her telden hilebazların, din kursları öğrencileri ve manastırda okuyan genç kızların tek sesli korosu papazınkinden baskın çıkıyordu. Bu dualar, ölümcül bir küre gibi yanan ve tomurcuklanan körpe kakao meyvelerini yok edecek güçteki ateşli ışınlarını saçan insafsız bir güneşin parladığı berrak, bulutsuz göğe doğru yükseliyordu.

Yüksek sosyetedен birkaç hanımefendi Gelişim Kulübü'nün son balosunda içtikleri and gereğince alayı yalınayak izlemekte ve şıklıklarını feda etmelerinin karşılığında aziz koruyucudan yağmur talep etmekteydiler. Çeşitli vaatler mırıldanıyor, müdahale etmesi için Aziz'i sıkboğaz ediyorlardı; bu iş ihmale gelmezdi; ve Aziz'in ihmali affetmezlerdi. Koruduğu kimselerin ne büyük bir umutsuzluk içinde bulunduklarını görüyordu. Zorunlu ve acil bir mucizeydi, diledikleri.

Aziz Jorge, dualara, albayların anî ve dokunaklı sofuluğuna, adını taşıyan kilise için vaat ettikleri paraya ve kaldırımlarda yaralanan yalınayak hanımefendilere karşı kayıtsız kalmadı. Peder Basilio'nun kaygılı hali de içini sızlatmıştı her halde. Kakao meyvelerinin geleceği bu papaza öylesine korku veriyordu ki, korodan yakarılırların daha pekçe yükselmesi için gümbürtülü dualarını kestiğinde, Tanrı'ya, kâhya kadın Otalia'nın tatlı lütuflarından kendini bir ay yoksun edeceğini vaat ediyordu. Bu kadın yalnız kâhya değil, aynı zaman-

da Peder Basilio'nun vaftiz babalığı yaptığı çocukların vaftiz anası da olmuştu. Hem beş defa; papazın kakao tarlalarında doğan beş gürbüz çocuğu dantelalı çamaşırlarına sarılmış olarak taşımış, onları vaftiz kurnasında tutmuştu. Hristiyan dinince gereken sadakaları görev bilir ve bu törende hem güzel, hem saygın olan soyadı Cerqueira'yı çocuklara ad olarak takmayı severdi.

Aziz Jorge bunca perişanlık karşısında nasıl kayıtsız kaldırdı? Serüvencilerin unutulmaz, destansal devirlerinden bu yana, bugün artık kakaoya adanmış olan bu bölgenin geleceği ona bırakılmıştı. Bu yerleri kurucusu Jorge de Figueredo Correia'ya Portekiz Kralı dostluk belirtisi olarak vermiş ve o, yerliler ve brésil ağaçlarıyla dolu bu cengel ormanlarını, Lizbonne sarayının şenliklerine değişmemişti. İspanyol olan damadını yerlilerin üzerine ölmeye göndermiş ve bu arada, yüce efendisi kral hazretlerinin lütfu olan bu yerleri adaşı olan azizin himayesine vermesini tembihlemeyi ihmal etmemişti. O vahşî ve uzak ülkeye kendisi gitmemişti ama o topraklara, bu adı vermiş ve adaşı olan Aziz Jorge'ye adamıştı. Böylece küheylanının sırtında Aziz Jorge, bu serüvenler bölgesini yüzyıllardan beri korumaktadır. Bu topraklarda yerlilerin ilk göçmenleri gırtlakladıklarına, sonra da onların gırtlaklanmalarına ve köleleştirilmelerine tanık oldu. Şeker değirmenlerinin yapımını, ilk kahvenin dikimini, ilk alçakların ve her türlü aşağılık kimselerin buralara göç ettiklerini gördü. Bu toprakların daha iyi bir gelecek umudu doğmaksızın yüzyıllar boyu yeşerdiğine tanık oldu. Sonra ilk kakao fidanları geldi. Belki belli bir amaç güdülmüyordu; istedikleri tek şey artık bıkmış oldukları görüntüye bir yenilik getirmektir. Kakaoyla birlikte zenginliğin de geleceği ve yepyeni bir devir açılacağı akıllarından geçmemişti. Halbuki kakao o toprakların dehşet verici görünümlere sahne olmasına yol açtı; insanlar vadilere, tepelere, ırmaklara ve dağlara sahip çıkmak için birbirlerini vahşice ve alçakça öldürüyorlar; kakao dikmek için ormanları ateşe veriyorlardı. Nüfus hızla artmaya, kasaba ve köyler mantarlar gibi bitmeye başladı. Gelişme'nin

İlhéus'a ayak bastığını, onunla birlikte bir piskoposun geldiğini, yeni belediyelerin — İtabuna, İtapira — ve sörler kolejinin kurulduğunu gördü. Gemilerin durmadan göçmen taşıdıklarını gördü. Öyle çok şey gördü ki, hiç bir şey artık beni şaşırtamaz diye düşünmeye başladı. Halbuki acımasız ve dine aldırmayan albayların bu beklenmedik, derin sofuluğu ve nefesine hâkim olamayan ateşli — hem öylesine nefesine hâkim olmayan ve ateşli ki, andına sadık kalacağı kuşkuluydu — Peder Basilio'nun içtiği and karşısında bal gibi şaşırp kaldı.

Ayin alayı gidip beyaz, küçük kilisenin önünde durmak üzere Sao Sebastiao meydanına vardığında; Gloria, lânetli penceresinde haç çıkardığında; Arap Nacib geçidi görmek üzere o sırada kimsenin bulunmadığı barının kapısına çıktığında mahut mucize meydana geldi. Elbette ki, mavi gök hemencecik siyah bulutlarla kaplanmadı ve sağanak boşalıp güzelim alayın zevkini kaçırmadı. Ama soluk bir gün ay'ı gökyüzünde belirdi; güneşin göz kamaştırıcı parlaklığına rağmen rahatça görülüyordu. İlk farkedene zenci çocuk Tuisca oldu. Siyahlara bürülü ihtiyar kızların grubunda bulunan patronları Dos Reis kız kardeşlere gösterdi. Aşırı bir coşku içinde bulunan ihtiyar kızlar mucizeyi selâmlayıcı bir çığlık savurdular; bunu, kalabalıktan yükselen bağırışlar izledi ve böylece bütün kente yayıldı. İki gün başka şey konuşulmadı. Aziz Jorge yakarılırlar dinlemeye gelmişti; yağmur yakında yağacaktı.

Gerçekten, ayin alayının geçişinden birkaç gün sonra yağmur bulutları göğü kapladı ve karanlık basarken sağanak başladı. Bunca dua ve adak, hanımefendilerin yalınayak geçide katılmaları, Peder Basilio'nun akılları durdurucu büyük andı ne yazık ki, Aziz Jorge'yi gereğinden fazla etkilemişti. Şimdi yağmurlar durmak bilmiyordu. Kış mevsimi normal süreden iki hafta daha uzamıştı.

Güneşin, bir vakitler gelişimini tehdit ettiği minik kakao meyveleri yağmurun etkisiyle kocaman olmuştu. Asla böylesi görülmemişti. Şimdi olgunlaşmalarını tamamlamaları için ye-

niden güneşe ihtiyaçları vardı. Sağanakların inatla devam etmesi ürünün devşirilmesinden önce çürümesine yol açabilirdi. Albayların gözlerinde kaygılı bir dehşet okunuyordu; inatla saklanan güneşi keşfetmek umuduyla bakışlarını kurşun renkli göğe ve yere inen su damlalarına dikmişlerdi. Aziz Jorge'nin, Aziz Sébastien'in, Azize Maria Magdalena'nın ve mezarlıktaki Muzaffer Bâkire'nin mihraplarında mumlar yakıyorlardı. Bir hafta, on gün daha yağmur yağarsa, ürünün tamamı mahvolurdu. Kent, trajik bir bekleyiş içinde yaşıyordu.

Bu nedenledir ki, her şeyin başladığı o sabah, yaşlı *fazendeiro*, Albay Manuel das Onças sabahın saat dördünde evinden çıktı. Bulutsuz bir gökte şahane bir şafağın sökmekte olduğunu ve denizden yükselen parlak bir aydınlıkla güneşin gelişini müjdelediğini gördü. Albay Manuel das Onças kollarını kaldırdı ve avunçlu bir çığlık savurdu :

— Hele şükür... Ürünler kurtuldu!

Tez adımlarla limanın yakınındaki balık pazarına doğru yürüdü. Her gün, sabah erken, eski müdavimlerden bir grup, Bahialı kadınların kaynattıkları *mingau*'nun etrafında buluşurdu. O saatte kimse gelmiş olmazdı ya, yine de yağmur mevsiminin son bulduğu müjdesini ağzından duymak üzere kendisini bekliyorlarmış gibi acele ediyordu. *Fazendeiro*'nun yüzü mutlu bir gülümsemeyle aydınlanmıştı.

Ürünler kurtulmuştu; bu ürünler en güzeli, en olağanüstüsü olacak, *Ílhéus*'un, çok şeyi değiştireceği anlaşılan siyasal ve toplumsal sayısız olaylara gebe bulunduğu bir yılda durmadan yükselen borsa sayesinde ürünler iyi değerlendirilecekti. Bu yılın, bölgenin tarihinde kesin bir rol oynayacağına pek çokları inanıyorlardı. Bazıları için, gemi geçidinin yılıydı. Başkaları için ise, kakao ihracatçısı Mundinho Falcao ile bölgenin ihtiyar Başkan'ı albay Ramiro Bastos arasındaki siyasal çekişmenin yılıydı. Kimileri de en önemli olay diye, kakaonun doğrudan kendi limanlarından ihracının başlangıcı demek olan *İsveç* şilebinin gelişini gösteriyorlardı. Bu 1925 - 1926 kakao kampanyası yılını, Nacib ve Gabriela'nın aşklarının yılı olarak görmek kimsenin aklından geçmedi.

Halbuki bu romanda anlatılan olaylardan anlaşılacağı gibi bu çılgın tutkunun hikâyesi akılları durdurucu gelişmelerin görüldüğü ve uygarlığın getirdiği yeniliklerin İlhéus'un çehresini değiştirdiği o devirde kent yaşamında bütün öteki olayları etkilemekteydi.

İLHEÚS SOKAKLARINDA GEÇMİŞ VE GELECEK BİR ARADA

Bir yanda durmadan yağan yağmurlar, öbür yanda bütün gün durmadan gidip gelen at arabaları ve katır konvoyları sokakları ve yolları çamur deryasına çevirmişti. Kamyon ve otobüslerin işlemeye başladığı yeni İlhéus-İtabuna anayolu bile kullanılmaz hale gelmişti: Sular toprakları sürüklemişti ve bazı kısımlar öyle balçıklıydı ki, şoförler geçmeye cesaret edemiyorlardı. Rus Jacob ve ortağı garaj sahibi genç Moacir Estrela büyük bir kaygıya kapıldılar. Yağmurlar başlamadan önce, kakao bölgesinin başlıca iki kentini birbirine bağlayan yol üzerinde nakliyat işi kurmuşlar ve güneyden dört küçük otobüs getirtmişlerdi. Trenle, gecikme yapmaması kaydıyla yolculuk üç saat sürüyordu. Halbuki otobüsle bir buçuk saati geçmezdi.

Bu Rus Jacob'un iki kamyonu vardı ve İtabuna - İlhéus arasında kakao taşırdı. Moacir Estrela kentin göbeğinde bir garaj yaptırmıştı ve o da kamyon çalıştırıyordu. Olanaklarını birleştirdiler, bankadan kredi aldılar, sözleşmeler imzalandılar ve otobüsleri ısmarladılar. Yağlı bir iş yaptıkları inancıyla ellerini oğuşturuyorlardı. Daha doğrusu Rus ellerini oğuşturuyordu. Moacir ılık çalmakla yetiniyordu. Şen ısıkları garajı dolduruyor; kentteki direklerde reklâm tabelâları trenden daha hızlı, daha ucuz yolculuğu gerçekleştirecek olan otobüs hattının yakında açılacağını duyuruyordu.

Ama otobüsler gecikti. Öyle ki, Brezilya Lloyd'una ait şilep kent halkının coşkun gösterileri içinde onları karaya indirdiğinde yağmurlar bütün şiddetiyle başlamış olup anayol acınacak bir duruma girmişti. Hattın tam ortasına düşen

Cachoeira ırmağının üzerindeki tahta köprü sular altında kalma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Bu durumda iki ortak açılış törenini ertelemek zorunda kalmışlardı. Yepyeni otobüsler iki ay garajda bekledi; Rus, anlaşılmayan bir dille küfürler savuruyor ve Moacir öfkeyle ısıklık çalışıyordu. Sözleşme süreleri bitmek üzereydi; Mundinho Falcao onlara elini uzatmamış olsaydı iş, başlamadan önce zararlar kapanacaktı. Teklif Mundinho'dan gelmişti. Rus'u bürosuna çağırması ve faiz istemeksizin ona gerekli parayı ödünç vermişti. Mundinho Falcao, İlhéus'un gelişeceğine inanıyor ve destekliyordu.

Yağmurlar azaldığından ırmağın suları inmişti; havalar hâlâ kötü gittiği halde Jacob ve Moacir masrafı kendileri ödeyerek köprüyü onardılar; en tehlikeli heyelan kısımlarını taşlarla pekiştirdiler, böylece hattı işler hale getirdiler. Moacir Estrela'nın, onuruna direksiyona geçtiği açılış yolculuğu tartışmalara ve şakalara konu oldu. Yolcuların hepsi davetlilerdi: Belediye başkanı, Mundinho ve öteki ihracatçılar, Albay Ramiro Bastos ve öteki *fazendeiro*'lar, Kaptan, Doktor, avukatlar ve doktorlar. Bazıları şosenin durumundan korktular ve çeşitli bahanelerle özür dileyerek gelmekten kaçındılar. Yerlerini başkaları aldı. Heveslilerin sayısı öyle kabarıktı ki, ayakta gidenler bile oldu. Yol iki saat sürdü, zira şose henüz kötü durumdaydı, fakat can sıkıcı bir olay olmadı. İtabuna'ya varış havaî fişekler ve bir yemekle kutlandı. Rus Jacob yaptığı konuşmada bölgesel gelişmede bu yeni aşamayı kutlamak için, düzenli servislerin başlamasından on beş gün sonra iki kentin ileri gelen kişilerini bir araya toplayacak büyük bir şölenin verileceğini söyledi. Bu şölen Nacib'e ismarlandı.

O devirde İlhéus ve İtabuna'da en çok duyulan kelime, gelişme'ydi. Herkesin ağzındaydı ve ısrarla tekrarlanmaktaydı. Günlük ve haftalık gazetelerin sütunlarından eksik olmuyordu. Model Kırtasiye'deki tartışmalarda, barlarda ve meyhanelerde hep ondan söz ediliyordu. Yeni bir yolun açılması, alanların çiçeklendirilmesi, kentin ticarî merkezinde hanlar inşası, plaj boyunca yeni villaların yaptırılması, *Diario de Il-*

héus gazetesi matbaası, sabah ve akşam İtabuna'ya hareket eden otobüsler, kakao taşıyan kamyonlar, ısııl ısııl yanan kabareler, yeni tiyatro - sinema, futbol sahası, Prof. Enoch'un koleji, Bahia'dan, hatta Rio'dan gelen aç konferansçılar, Gelişme Kulübü'nün danslı çayları, kısacası her vesileyle İlheuslular gelişmeden söz açarlardı. «Gelişiyoruz!» diyorlardı kıvançla ve kentin çehresinde, geleneklerinde görülen bu değişmelere herkes bir katkıda bulunduğuna inanıyordu.

Bütün bunlar, her yanda insana refah ve güçlü bir ilerleme izlenimi veriyordu. Denize ve içlere doğru uzanan yollar açılmıştı; alanların ve bahçelerin sayısı artıyordu; evler, binalar, lüks konutlar topraktan bitiyordu âdeta. Bu ticarî merkezde kiralar inanılmayacak sayılara doğru hızla yükseliyordu. Güney Bankası şubeler açıyordu. Brezilya Bankası kendine dört katlı şahane bir bina inşa ettirmişti.

Toprakların fethi zamanında kazandığı ordugâh manzarası hızla kaybolmaktaydı. O devirde kentin bozuk, çamurlu veya tozlu sokaklarında *fazendeiro*'lar atla ve bellerinde tabancayla dolaşırlar, o korkunç *jagunço*'ları, tüfeklerini tehditli tavırlarla kaldırırlardı. Korkulu gecelerde silâh sesleri insanları dehşetle uykudan uyandırırdu. Seyyar satıcılar vâlizlerini kaldırımların üzerine sererlerdi... Şimdi bütün bunlar son bulmuştu. Kent parlak ve alacalı vitrinlerle süslüydu; mağaza ve dükkânlar dolup taşıyordu. Seyyar satıcılara ancak fuarlarda rastlanıyor; geri kalan zamanlarda ülkenin iç kısımlarında dolaşıyorlardı. Barlar, kabareler, sinemalar, kolejler... Dinsel inançlarının ılımlılığına rağmen halk, bölgelerinin piskoposluk kesimi seviyesine yükseltilmesinden kıvanç duyuyordu ve ilk piskoposu unutulmaz şenliklerle karşılamıştı. Conquista tepesinde, İlheuslu genç kızlar için sörlerin yönetiminde bir okul ve bir de piskoposluk sarayı yapılması amacıyla *fazendeiro*'lar, ihracatçılar, bankacılar ve tüccarlar kesenin ağzını açmışlardı. Tüccarların ve serbest meslek sahiplerinin harekete geçmesiyle kurulan Gelişme Kulübü'ne güzel bir bina yapılması için de bol para veriyorlardı: bunların başında Mundinho Falcao geliyordu. Pazar günleri orada

danslı çaylar ve zaman zaman büyük balolar veriliyordu. Futbol kulüpleri kuruluyor, Rui Barbosa derneği geliyordu. O yıllarda Ilhéus «Güney'in Kraliçesi» adıyla ün yapmaya başlamıştı. Kakao ekimi, Bahia eyaletinin tüm güneyine hâkim olmuştu. Hiç bir ürün onun kadar kazançlı değildi. Servetler büyüyor ve onunla birlikte Ilhéus kakao merkezi oluyordu.

Bununla beraber bu hızlı gelişmenin ve gelecekteki yüceliğin görünüşleri, toprakların fethi zamanlarının, yani yakın bir geçmişin çatışma ve haydutluklarının belirtilerine karışıyordu. İhracatçıların antrepolarına kakao taşıyan katır kervanları ve onlarla ciddi bir rekabete girişmiş bulunan kamyonlar kentin ticarî merkezlerini dolduruyor ve yollarda karşılaşılıyorlardı. Kemerlerinde tabanca taşıyan çizmeli adamların sayısı hâlâ kabarıktı. Kötü ün yapmış ara sokaklarda olur olmaz şeyler için silâhlı çatışmalar çıkıyordu. Herkesçe tanınan *jagunço*'lar karanlık işlerin döndüğü bilinen tavernalardan beriye gelmiyorlardı. Temiz ve bakımlı caddelerde ise bu kişiler, Bahia'dan gelme terzilerde giyinen şık ihracatçılar, doktorlar, avukatlar, diş doktorları, ziraat mühendisleri ve yüksek mühendislerle omuz omuza geziniyorlardı. Kodaman *fazendeiro*'lar bile çizme giymekten ve silâh taşımaktan vazgeçmiş, sakın tavırlar takınmışlardı. Güzel konutlar yaptırıyor, vakitlerinin bir kısmını kentte geçiriyor, çocuklarını Enoch'un kolejine ya da Bahia'daki liselere gönderiyorlardı. Eşleri sadece tatillerde *fazenda*'ya gidiyorlardı. İpekliler dikeyiyor, uzun topuklu iskarpinler giyiyor ve Gelişme Kulübü'nün şenliklerine katılıyorlardı.

Bir zamanların Ilhéus'unu ansıtan bazı şeyler vardı hâlâ : şeker değirmenleri, sefil kahve plantasyonları, soylu efendiler ve ünlü Avila ailesinin zenci köleleri yerli yerinde duruyordu. O yakın geçmişten geriye kalan pek az anı vardı ve sadece Doktor hâlâ anardı bunları. Orada gözlemlenen şey, bu en yakın geçmişin, yani Cizvit papazlarının ilk kakao fidelelerini getirmeleri üzerine toprakların fethi için girişilen çatışmaların kalıntılarıydı. Buraya, servet yapmak için akın eden

adamlar ormanlara çullanmışlar ve toprakların her bir karışını tüfeklerinden ya da parabellumlarından savrulan ateşleriyle fethetmişlerdi. Badarolar, Oliveiralar, Bras Damasio-lar, Teodoro da Baraunalar ve daha niceleri ölümcül çatışmaları göze alarak *jagunço*'ların başına geçip yol kesiyor ve ormanlarda pusu kuruyorlardı. Ormanlar kesildi; kan ve ce-setlerin içinde kakao ağaçları dikildi. Tapu sicillerinde sa-hatekârlık yapıyordu; adalet, toprakların fatihlerinin çıkarla-rına hizmet ediyordu yalnız. Her ağacın gerisinde, kurbanını tetikte bekleyen bir düşman gizlenmişti... Kent yaşamında ve geleneklerinde sayısız ayrıntılarına hâlâ rastlanan geçmiş, buydu işte. Yenilikler ve yeni alışkılar karşısında değışiklik-lere uğramaktaydı; ama zamanla yasa halini almış bulunan gelenekler sözkonusu olduğunda sert tepkilere rastlanıyordu.

Bu yeniliklere kuşkuyla bakan tutucu takımı vaktinin çoğunu köyde geçiriyor; sadece iş için, yani ihracatçılarla pa-zarlık etmek amacıyla kente iniyorlardı. Bu kimseler Albay Manuel das Onças'ın çevresinde toplanmışlardı. Albay, uzun süreden beri ilk kez görülen o yağmursuz sabahta, ıssız so-kaklardan geçerken, hemen o gün *fazenda*'sına dönmeyi kuru-yordu. Hasat zamanı yaklaşıyordu. Şimdi güneşte meyveler altın rengini alacaktı; bu mevsimde kakao ağaçlarının seyri-ne doyum olmuyordu. Sevdığı şey buydu. Bütün çekici yön-lerine; sinemalarına, barlarına, kabarelerindeki güzel kızla-rına, süslü mağazalarına rağmen kent onu kendine çekemi-yordu. *Fazenda*'sının verimliliğini, av partilerini, kakao ağaç-larının görünümünü, tarım işçileriyle yaptığı yarenlikleri, köy genelevlerinin sefil melezlerini ve köyün mücadele yıllarını ansitan öykülerini hiç bir şeye değışmezdi. İlheus'a, ilerde teslim edeceği kakaoları satmak ve malikânesinde yapacağı yeni düzenlemeleri gerçekleştirecek avansı almak için görüş-mek üzere gelmişti. Ancak, ihracatçı Rio'da bulunuyordu; müdürle de görüşmek istemediğinden, ilk *Ita* ile gelecek olan Mundinho'yu beklemeye karar vermişti.

Yağmurlara rağmen şenlik içinde yaşayan kentte geçir-diği günlerde arkadaşlarının teşvikiyle sinemaya gitmiş, (göz-

lerini yorduğundan genellikle filmin ortasında uyurdu.) barları, kabareleri dolaşmıştı. Mis gibi kokuyordu bu kadınlar, Tanrım! Akıl alacak şey değildi... Çok pahalıya geliyor, mücevherler istiyor, yüzük al bana diye tutturuyorlardı... Bu İlheus gerçekten insanı günaha iten, kötü bir yerdi... Bununla beraber o saydam göğün görünümünü, başarılı bir hasat umudu, daldan kafesler üzerinde kuruyan, yalaklara balını akıtan ve sonra eşeklerin sırtında taşınacak olan kakaoların hayali onu öylesine mutlu ediyordu ki, ailesini *fazenda*'da bırakmak ona haksızlık gibi görünüyordu; çocukları eğitimsiz kalıyor; karısı, bir köle gibi yaşamını mutfakta geçiriyor, her türlü eğlenceden yoksun yaşıyordu. Halbuki öteki albaylar kentte yaptırdıkları konutlarda yaşıyorlar ve herkes gibi giyiniyorlardı.

İlhéus'daki bu kısa süreli eğleşmelerinde Albay Manuel das Onças'ın en hoşlandığı şey sabahları balık pazarının yakınında arkadaşlarıyla buluşup sohbet etmektir. O zaman, onlara, İlheus'a yerleşmeye niyetli olduğunu ve ailesini de getireceğini söylerdi. Issız sokaklarda yürürken yine aynı şeyi düşünüyordu ki, limana vardığında Jacob'a rastladı. Rus, henüz traş olmamış, saçlarını taramamış ve pek neşesizdi. Albayı görür görmez kollarını açtı ve bir şeyler haykırdı, öyle heyecanlıydı ki, yabancı bir dille ifade ediyordu; ama buna rağmen cahil *fazendeiro* anladı ve cevapladı:

— Ya öyle! Nihayet... Güneşe kavuştuk, dostum.

Rus, ellerini oğuşturuyordu.

— Şimdi günde üç yolculuk yapacağız: saat yedide, öğleyin ve akşamın dördünde. İki otobüs daha ısmarlayacağız.

Garaja dek yürüdüler. Albay, kararlı bir sesle,

— Bu kez aracınızla yolculuk edeceğim, diye bildirdi. Deneyeceğim.

Rus gülmeye başladı.

— Kuru yolda yolculuk bir saatten fazla sürmez.

— Bak hele! İnanılacak şey değil! Otuz beş kilometre bir buçuk saatte... Atla iki gün sürer... Tamam! Mundinho

Falcao bugün *Ita*'yla gelirse, yarın sabah için bana bir yer ayırabilirsiniz.

— Ah! İşte bu olmaz, albay! Yarın olmaz.

— Neden?

— Çünkü açılış şölenimiz yarın ve siz davetlimsiniz. Albay Ramiro Bastos'u, İtabuna ve İlheus belediye başkanlarını, hakimlerini, Mundinho Falcao'yu, anlayacağınız bütün kodamanları bir araya getiren birinci sınıf bir şölen... Brezilya Bankasının müdürü de bulunacak... Bomba gibi bir toplantı!

— Bu kodamanların arasında ne işim var benim, Jacob? Ben kabuğuna çekilmiş bir adamım.

— Bulunmanızı ısrarla istiyorum. Nacib'in barı «Vezüv» de verilecek.

— Öyleyse öbür gün yola çıkarım.

— Ön sırada bir yer ayırırım size...

Ayrırlarken *fazendeiro* sordu:

— Sahi aracınızla devrilme tehlikesi yok mu?... O hızla... bu bana olanaksız gibi geliyor.

BALIK PAZARINDA EŞRAFTAN BİRKAÇ KİŞİ BİR ARAYA GELMİŞ KONUŞUYORLAR

Bir an durup vapurun düdüğünü dinlediler.

Joao Fulgencio,

— Kılavuz istiyor, diye fikir yürüttü.

Kaptan havadis kaçırmazdı:

— Rio'dan gelen *Ita* olmalı, dedi. Mundinho Falcao içindedir.

Doktor, sözlerine kesinlik vermek için parmağını sallayarak,

— Sözlerime mim koyun, diye araya girdi. Birkaç yıla kalmaz İlheus, belki Aracaju'dan, Natal'dan, Maceio'dan daha önemli ve büyük bir merkez olacak... Bugün Kuzey'de böylesine hızla gelişen bir kent daha yok. Geçenlerde Rio gazetelerinden birinde okudum... Ağır ağır konuşuyordu, sohbet bile sesinde düzgün bir ton vardı ve düşüncelerine herkes

saygı beslemekteydi. Emekli bir memur olan Pelopidas de Assunçao d'Avila, İlheus'un eskilerindendi. Herkes onu kültürlü ve yetenekli tanırđı; Bahia gazetelerinde uzun, hazmı güç tarihsel yazıları yayımlanmaktaydı. Kısacası kentin medarı iftihar sayılabilirdi.

Etrafındakiler kafa sallayarak doğruladılar. Yağmurların sona ermesinden ötürü herkes hoşnuttu. *Fazendeiro*, tüccar ya da ihracatçı, herkes kakao bölgesinin su kaldırmaz şekilde gelişmesinden ötürü kıvanç duyuyordu. Pelopidas, Kaptan ve Joao Fulgencio'nun dışında, balık pazarında oturmuş çene çalanlardan hiç biri İlheus'da doğmamıştı. Hepsi de kakao'nun çekimine kapılarak gelmişlerdi, fakat kendilerini kentin çocuğu ve sonsuzca oraya bağılı duyuyorlardı.

Kırçıl saçlı Albay Ribeirinho anlatıyordu :

— Yirmi yıldan fazla oluyor; 1902 yılında buraya ayak bastığımda, İlheus, bir cehennemin dibi, bir feci yer, bir viraneydi ki! Kent, o zamanlar, Olivença'ydı... (O günleri anarken gülüyordu.) Bir yük iskelesi bile yapılmamıştı ve sokaklar kaldırımsızdı. Ticarî faaliyet de yok gibi bir şeydi. Tam mezarını bekleyenlerin yeri. Şimdi, işte görüyorsunuz: her gün yeni bir sokak ve gemilerle dolup taşan bir liman.

Tekneleri gösteriyordu: Demiryolunun ulaştığı yük iskelesine yanaşmış bulunan Lloyd'un şilebi, antrepoların karşısındakine yanaşan «Bahia Şirketi»nin bir gemisi, *İta*'ya yol vermek için uzaklaşan bir başka gemi. Vapurlar, tekneler, sandallar Pontal burnuyla liman arasında gidip geliyor, daha birçokları ırmak yoluyla plantasyonlardan akın ediyordu.

Konuşma, geçici sirklerin yerleştikleri sahada, balık pazarına yakın, Unhao sokağının köşesinde yapılıyordu. Zenciler orada *mingau*, kuskus, mısır buğdayı ve tapyoka pastaları satıyorlardı. Plantasyonlarında erken uyanmaya alışık olan *fazendeiro*'lar ve kasabanın ileri gelenleri, — Doktor, Joao Fulgencio, Kaptan, Nho-Galo, bazen Yargıç ve çoğu kez yakındaki genelevden doğrudan oraya gelen doktor Ezequiel Prado — her sabah, kent uyanmadan orada toplanıyorlardı. Çavalyelerin üzerinde kıpırdayan, canlı, taptaze balıkların en iyi-

lerini seçme bahanesiyle pazara varır, son olayları tartışır, yağışlar, ürün ve kakao borsası hakkında tahminler yürütürlerdi. Albay Manuel das Onças ve birkaç kişi daha öyle erken gelirlerdi ki, Bataclan barının son müşterileriyle, sabahın aydınlığında gümüş parçaları gibi parlayan levrek ve palamut dolu sepetlerle yüklü balıkçı teknelerinin dönüşüyle karşılaşırlardı. «Dağların prensesi» diye anılan bir *fazenda*'nın sahibi olduğu halde babacan sadeliğini yitirmemiş bulunan Albay Ribeirinho hemen hemen her zaman sabahın beşinde orada bulunur, o saatte *mingau* ve *puba*'lı kuskus ustası güzel zenci kızı Maria de Sao Jorge cırtlak renkli bir etek ve koca memelerinin yarısını dışarda bırakan açık saçık bluzunu giymiş olduğu halde geçerdi. Kaç kez, *fazendeiro* gözlerini kızın açıkta kalan yerlerine dikerek *mingau* kutusunu ve tepsisini yerleştirmesine yardım etmişti.

Bazıları da eski bir pantolonun üzerine bir pijama ceketini çekerek ve terlikle gelirlerdi. Doktor değil elbet. Bu zat, yatakta bile siyah kostümünü, potinlerini, ucu kıvrık takma yakasını ve koyu renkli kravatını çıkarmamış gibi bir izlenim yaratmaktaydı. Her gün aynı tarifeye göre yaşardı âdeta : Önce balık pazarında bir kadeh *mingau*; bu arada şen bir sohbet, havadis alışverişi ve kahkahalar. Sonra yük iskelesine kadar yürürler, orada da bir süre dururlar ve sonunda hemen hemen her zaman Moacir Estrela'nın garajının önünde ayrılırlardı; sabahları İtabuna yolcularını dolduran otobüs yeni bir görünümündü.

Gemi, bütün kenti uyandırmak istiyormuşçasına şen düdüğünü bir kez daha uzun uzun öttürdü.

— Kılavuzu aldı. Limana girecek.

— Evet, İlhéus bir devdir. Böylesine parlak bir geleceğe sahip bir kent daha bulunamaz.

— Bu yıl kakao fiyatları beş yüz real olsun yükselirse, böylesine bir hasatla, göreceksiniz, altın içinde yüzeceğiz...

Bunları söyleyen Albay Ribeirinho'nun bakışları açgözlülükle parlıyordu.

Albay Manuel das Onças,

— Ben, ailem için güzel bir konut satın alacağım, dedi. Belki de yaptırırım... Bakalım...

Kaptan, *fazendeiro*'nun sırtını dostça sıvazladı,

— Çok iyi olur! Haklısınız beyefendi, artık zamanı geldi.

Ribeirinho alaycı bir tonla,

— Zamanı geldi, Manuel... diye tekrarladı.

— En küçük çocuklarım bile artık okul çağındalar; onların, babaları ve büyükleri gibi cahil kalmalarını istemem. İşlerinden hiç değilse biri diploma sahibi olmalı ve doktora yüzüğünü elde etmeli.

Doktor,

— Aslına bakarsanız, diye fikir yürüttü, sizin gibi zengin kimseler güzel konutlar, villalar, konaklar yaptırmak suretiyle kentin gelişmesine yardım etmelidirler. Mundinho Falcao'nun plajın üzerinde yaptırdığı villaya bir bakın: halbuki o buraya geleli iki yıl bile olmadı; üstelik bekâr. Kaldı ki, plantasyonlardaki konforsuz konutlara çekilip yaşadıktan sonra para ne işe yarar?

Savaş zamanlarından sol kolu sakat ve tek gözlü kalmış bulunan Albay Amancio Leal,

— Ben, kendi hesabıma Bahia'da konut satın alacak ve ailemi oraya yerleştireceğim, dedi.

Doktor gocundu.

— Bu, yurtseverliğe sığmaz! diye azarladı. Burada mı, yoksa Bahia'da mı edindiniz servetinizi? Neden burada kazandığınız paraları Bahia'da harcamak istiyorsunuz?

— Sakin olun, Doktor; sinirlenmeyin. İlhéus şöyledir, böyledir: iyi, güzel... ama Bahia merkezdir, nihayet. Orada her şey ve ayrıca çocuklar için kolej var.

Doktor sinirlenmişti bir kez:

— Orada her şey var, çünkü buraya eliniz, avucunuz boş geliyor, keselerinizi burada dolduruyor, para babası oluyor; sonra da gidip bunları Bahia'da harcıyorsunuz.

— Ama...

— Dostum Amancio, öyle sanıyorum ki, — konuşan Joao

Fulgencio idi — Doktorumuzun hakkı var. İlhéus'la biz meşgul olmazsak, kim olacak?

Amancio aşağıdan aldı.

— Canım, ben İlhéus'dan kopacağım demedim...

Tartışma denen şeyi sevmeyen sakın tabiatlı bir adamdı. Onun bu ılımlı halini gören, bir vakitler *jagunço*'ların başkasını olduğuna ve Sequerio Grande ormanları için verilen savaşlarda kimsenin onun kadar kan dökmeyeceğine asla ihtimal vermezdi.

— Bana sorarsanız İlhéus'la boy ölçüşebilecek bir kent daha yoktur. Ancak, Bahia'da başka olanaklar ve iyi kolejler var. Bunu kim yadsıyabilir? En küçük çocuklarım Cizvitlerin kolejinde okuyor ve hanım anneleri onların yanında bulunmak istiyor. Sao Paulo'daki oğlundan ayrı düştüğü için zaten mum gibi eriyordu. Eh! Elimden ne gelir? Bana kalsaydı, ben buradan ayrılmazdım...

Kaptan lâfa karıştı:

— Kolej içinse, haksızsın Amancio. Burada da Enoch'un ki var. Görüyorsunuz ya bu bahane değil, Bahia'dakilerden aşağı kalmaz, bizdeki... Kaptan, ihtiyaçtan çok hizmet etmek için, işsiz bir avukat olan Dr. Enoch Lira'nın kurduğu kolejde tarih dersi veriyordu. Orada dayakla öğrenim bir yana bırakılmış olup modern öğrenim yöntemleri uygulanmaktaydı.

— Ama resmen tanınmış değil.

— Şu anda o da gerçekleşmişti. Enoch'a gönderdiği telgrafta, Mundinho Falcao, Adalet bakanının, en kısa zamanda karara varılacağına söz verdiğini müjdeledi...

— Eh, yani?

— Müthiş adam, şu Mundinho Falcao!

Albay Manuel das Onças,

— Kimbilir ne şeytanlıklar kuruyor? diye söze karıştı.

Ama cevap veren olmadı, zira Ribeirinho, Doktor ve Joao Fulgencio arasında öğretim yöntemleri konusunda bir tartışma başlamıştı.

— Onu bunu bilmem. Bana sorarsanız b-a-ba'yı öğretmekte Dona Guilhermina'nın üstüne yoktur. Bir demir bilek ki,

vallahi! Oğluma okuma ve hesap dersi veren o. Sopasız öğrenime gelince...

Don Fulgencio gülümsedi,

— Onun modası geçti Albayım, dedi. O devirler gerilerde kaldı. Modern pedagoji...

— Ne?

— Sopasız olmaz, inanın...

— Yüzyıl geri kalmışsınız. A.B.D.'de...

— Kızlarımı söyler okulunda okutuyorum; anladık. Ama oğlanları, Dona Guilhermina'dan başkası adam edemez.

Joao Fulgencio, cümlesini nihayet tamamlayabildi:

— Modern pedagoji sopayı ve her türlü bedensel cezaları sildi.

— Ne demek istediğinizi anlayamıyorum Joao Fulgencio; ama emin olun ki, bu çok sakıncalı bir karardır. Okuma yazma bilseydim...

Dr. Enoch'un ve sert eğitimi dillere destan Dona Guilhermina'nın yöntemlerini tartışa tartışa yük iskelesine doğru yürüdüler. Yan sokaklardan çıkan birkaç kişi de aynı yere yöneliyor, gemiyi beklemeye gidiyorlardı. Sabahın bu erken saatine rağmen liman hayli hareketliydi. Dok hamalları antrepolardan çıkardıkları çuvalarla kakaoyu, «Bahia Şirketi» nin bir gemisine yüklüyorlardı. Bembeyaz, kocaman bir kuşu andıran bir kayık, yelkenlerini fora etmiş, harekete hazırlanıyordu. Albay Manuel das Onças direniyordu:

— Mundinho Falcao'nun amacı ne? Bu adamın kafasından bazı şeytanlıkların geçtiği kuşku kaldırmaz. Ticaret yapmakla yetinmiyor; burnunu her yere sokuyor.

— Tahmin etmesi güç değil: Gelecek ilk fırsatta kendini belediye başkanı seçtirmek istiyor.

Joao Fulgencio,

— Sanmam, diye atıldı.

— Son derece tutkulu bir adam.

— İyi bir belediye başkanı olur. Girişimcidir.

— Daha dün geldi; yabancı sayılır.

Mundinho'nun hayranı olan Doktor lâfa karıştı:

— İhtiyacımız olan kişi, Mundinho Falcao gibileridir. Uzağı gören, cesur, kararlı...

— Amma da ettin ha, Doktor! Bölgemizde cesur adam kıtlığı mı var?

— Ben tabanca sıkma ve adam öldürmeyi kastetmiyorum. Daha güç bir şeyden söz ediyorum...

— Daha güç mü?

— Amancio'nun dediği gibi, Mundinho Falcao buraya daha dün geldi. Neler yaptı, gözünüzün önüne getirin bir: Plaj caddesini açtırdı. Kimse bunun gerçekleşebileceğine inanmıyordu. Oysa ki, bu mükemmel bir işti ve kente de güzellik kattı. İlk kamyonları getirtti. O olmasaydı ne *Diario de Ilhéus*, ne de Gelişim Kulübü kurulabilirdi.

— Dediklerine göre otobüs girişimi için Rus Jacob'a ve Moacir'e ödünç para vermiş.

O an'a dek sessiz duran Kaptan,

— Doktorla aynı kanıdayım, dedi. Onun gibi adamlara çok ihtiyacımız var... İlerleme, gelişim nedir anlasın ve des-teklesin.

Yük iskelesine vardıklarında Maliye memuru Nho-Galo'ya rastladılar. Hımhım sesli, papaz düşmanı bu tatlı serseriye sevmeyen yoktu.

— Selâm, şanlı dostlar... — El sıktı ve anlattı: — Uyku-
dan bayılacağım; dün gece uyumadım gibi bir şey. Arap Na-
cib'le Bataclan'a gittik; oradan da Machadao'ya uğradık el-
bet. Yemek, kadın... Ama Mundinho'yu karşılamamazlık ede-
mezdim...

Moacir Estrela'nın garajının önünde ilk otobüsün yol-
cuları toplanmaktaydılar. Güneş doğmuştu; hava iyi olacağı
benziyordu.

— Bu yıl ürünler müthiş!...

— Yarın şölen var; otobüsler onuruna...

— Ya! Rus Jacob beni davet etti.

Konuşma, geminin kısa ve inlemeli düdüğüyle yarıda kal-
dı. Güvertede acayip bir telâş başgösterdi. Hamallar bile du-
rup kulak kabarttılar.

— Karaya oturdu!

— Ne pis liman, be!

— Bu böyle devam ederse «Bahia Şirketi» nin gemileri bile giremeyecek.

— «Kıyı hattı» nı ve «Lloyd» u var git, anla!

Kent yönünden Unhao tepesiyle, Pontal yakınında bir adadaki Pernambouc tepesi arasında sıkışmış bulunan İlhéus'un gemi geçidi güç ve tehlikeliydi. Dar ve sığ olup tabanındaki kumlar gelgitlerin keyfince yer değiştirmekteydi. Gemiler orada sık sık karaya oturur ve kurtarılmaları bazen bütün bir günü alırdı. Liman sakin olduğu halde büyük gemiler o geçitten geçmeye cesaret edemiyordu.

Kaygılı düdüklerin ardı arkası gelmiyordu. Gemiye karşılamaya gelen kalabalık, geçitte neler olup bittiğini görmek için Unhao sokağına doğru yöneldi.

— Haydi, biz de gidelim.

Tepeyi dolanan kaldırımsız sokağa saptılar. Doktor,

— Olacak iş mi bu? diye kızıyordu: Dünyada tüketilen kakaonun önemli bir kısmını İlhéus üretiyor; şahane bir limanı var ve bu böyle olduğu halde, şu Allah'ın belâsı gemi geçidi yüzünden, kakao ihracatının kârını Bahia elde ediyor...

Yağmurlar sona ereli İlhéuslular için en ateşli sorun buydu. Limanı büyük gemilerin de girmesine elverişli duruma getirme ihtiyacı ve gemi geçidi konusunda her gün, her yerde tartışmalar oluyordu. Alınabilecek tedbirler hakkında fikirler yürütüyor, hükümeti eleştiriyor, Kaymakamı ihmalle suçluyorlardı. Ama sorun bir türlü çözülmemiyordu: resmî makamlar vaatlarla yetiniyor ve ihracat rüsumu Bahia doklarının kasasına giriyordu.

Tartışma bir kez daha alevlenmişken Kaptan, geride kalarak, sabahın birine doğru Maria Machadao'nun kapısında bıraktığı Nho-Galo'nun koluna yapıştı.

— Küçük ne âlemde?

Nho-Galo hınhım sesiyle,

— Anam, babam! diye atıldı. Ne yitirdiniz, bilemezsiniz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Arap Nacib'in şaşkaloz kıza bir ilânı aşk etmesi vardı ki, görseydiniz yerinize işerdiniz.

Geminin düdüğü canhıraş bir çığlık halini almıştı. Adımlarını sıklaştırdılar. Her yandan adamlar oraya akın ediyorlardı.

DOKTOR, İMPARATOR SOYUNDAN GELME OLDUĞUNU İDDİA EDEBİLİRDİ

Doktor, doktor değildi; Kaptan, kaptan değildi ve albayların çoğu albay değillerdi. Gerçekte, Cumhuriyetin ve kakao ekiminin ilk yıllarında *fazendeiro*'ların pek azı, ulusal Muhafız Albayı rütbesini almıştı. Ama alışkı haline gelmişti. Şöyle bir kural yerleşmişti: on beş bin kilodan fazla ürün veren bir plantasyonun sahibi bu rütbeyle çağrılmasını ister ve bunu kabul ederdi; ancak bu durumda, bu rütbe askerî hiyerarşide bir seviyeye değil, belli bir servete ulaşmış olmaya belirti sayılırdı. Yerel geleneklerle alay etmeye bayılan Joao Fulgencio, hepsinin de «*jagunço*'ların albayı» olduklarını söylerdi, zira çoğu, toprakların fethi için verilen savaşlara katılmışlardı.

Herkes saygıyla Doktor diye çağırmaya öyle alışmıştı ki, gençler Pelopidas de Assunçao d'Avila gibi şatafatlı ve soylu bir ad taşıdığından habersizdiler. Zenginlik içinde yaşadık-tan sonra yoksulluk içinde ölen çatışma yıllarının Kaymakamı rahmetli Cazuzinha'nın oğlu Miguel Batista de Oliveira'ya gelince, ihtiyar kadınlar babasının sonsuz iyiliklerini ve haşarı, cüretli oğluna, yurttaşlarına kumanda ettiği yıllarda Kaptan lakabının takıldığını hatırlarlar ve anlatırlardı.

Bunlar, kentin kalburüstü kişileri-ydi ve çok eski dostlar oldukları halde, bölge halkı arasında ayrı ayrı partizanlara sahiptiler ve mahkeme jürilerinin önünde dize gelmez Dr. Ezequiel Prado'nun erdemleri bir yana, bu ikisinden hangisinin daha iyi konuştuğuna kimse karar verememişti.

Ulusal bayram günleri — 7 Eylül, '15 Kasım ve 13 Mayıs — ayrıca, kâhin krallar dansı, Noel kreşleri ve *Bumba-*

meu-boi'lerle kutlanan yılsonu ve yılbaşı şenlikleri ve Devlet merkezinden yazarların gelmeleri nedeniyle tartışmalar yapılır ve halk arasında, Doktor'la Kaptan'ın konuşma hünerleri konusunda fikir ayrılıkları sürüp giderdi.

Yıllardan beri tekrarlanan bu çekişmeler asla bir fikir birliğine ulaşmamıştı: boğuk sesinde titremelerle peşpeşe sıfatlar sıralayan Kaptan'ın çılgın alkışlara yol açan tiradlarını sevenler olduğu gibi, Doktor'un uzun cümlelerini, adlar sıralayan ve pek az kişinin anladığı bilgiççe sıfatlar kullanan konuşmasını tercih edenler de vardı.

Hayatta her konuda birleşen Dos Reis kız kardeşler bile bunda zıt kanılara sahiptiler. Narin ve sinirli Florzinha, Kaptan'ın heyecanlı farfarasına, «özgürlüğün pembe şafağı» gibi lâflarına ve cümlelerin sonunda havada tınlayan titrek sesine bayılıyordu. Toparlak ve güleç Quinquina ise, Doktor'un bilgisini, eski kelimelerini ve parmağını uzatarak: «Halkım, ey Halkım!» diye haykırışlarını tercih ediyordu. Blediye sarayındaki toplantılardan ve kentte sürüp giden tartışmalardan birinden döndüklerinde iki kız kardeş fikir çatışmalarını sürdürür, bir karara varamazlardı.

Quinquina, Doktor'u tutarak,

— Bir şey anlamıyorum, ama öyle güzel ki, diye diretirdi. Florzinha, Kaptan'dan vazgeçmezdi:

— O konuştuğunda sırtımda bir ürpertinin gezindiğini duyuyorum, diye kestirip atardı.

Belleklerden silinmez bir gündü, Euterpe birliğinin resmî hatibi Kaptan'ın ve kentin edebiyatçılar birliği Rui Barbosa Derneği adına konuşan Doktor'un, çiçeklerle süslenmiş Aziz Jorge kilisesi meydanındaki tribünde birbirlerini izledikleri gün. Öteki konuşmacılar, hatta sörler, kolejdeki kızları büyüleyen lirik lâfazanlıklarına rağmen Profesör Josué bile sili kalmışlardı. Gaga burnuyla yırtıcı kuşu andıran, kravatı rübi iğneyle tutturulmuş, yakasına çiçek takmış ve bembeyaz kostümler giymiş bulunan esmer ve yakışıklı Kaptan ya da kırçıl saçlı, gözlüğü kordonla yakasına bağlanmış, takma yakası, siyah kostümü ve serçeler gibi seken yürüyüşüyle Dok-

tor kürsüye doğru ilerlediklerinde kalabalığı derin bir sessizlik sarardı.

— Bugün Kaptan bir belâgat seliydi. Ne şahane, ne rahat bir konuşma!...

— Ama boş. Buna karşılık Doktor'un her söylediğinde derin bir anlam var. Adam değil, bir sözlük!

Küfelik sarhoş Dr. Ezeguiel Prado ender olarak öteki kürsüye çıktığında aslında onlarla rekabet edebilirdi. Onun da tutucu taraftarları vardı ve, hukukî tartışma dendi mi, oybirliği hasıl olurdu: Kimse onunla kıyaslanamazdı.

Pelopidas de Assunção d'Avila'nın atası kaptanlık devirlerinde Ílhéus dolaylarına yerleşmiş bulunan Portekizli soylu Avila ailesinden gelme biriydi. Daha doğrusu bunu, Doktor, ailevî belgelere dayandığını söyleyerek ileri sürüyordu. Bir tarihçinin sav'ı olduğuna göre, saygıdeğer bir görüştü kuşkusuz.

Böyle olduğuna göre, şimdi hindistancevizi ağaçlarıyla çevrelenmiş bulunan denize nazır harap Olivença şatosunun sahipleri Avila sülâlesinden gelmekteydi. Fakat ayrıca esnaf ve tüccar olan Assunçoların kanını da taşıyordu. Lehine olarak şunu da kaydetmek gerekir ki, birinin de ötekinin de anısına aynı sadakat ve sevgiyle bağlıydı. Assunçolar hakkında söyleyecek pek az şey var, elbet; halbuki Avilaların tarihçesi serüvenlerle doludur. Doktor, emekli bir federal memur olduğu halde Avilaların geçmişteki ve Ílhéus'un gelecekteki ününden oluşan hayalî bir görkem havası içinde yaşamaktaydı. Avilaların yaşamı ve soyu hakkında çoktan beri büyük bir kitap yazmaktaydı. Ayrıca Ílhéus'un ateşli propagandacısı ve enerjik yapımcılarından biriydi.

Pelopidas'ın babası Avilalara yakın akraba olup iflâs etmiş bir adamdı. Soylu ailesinden ona miras olarak sadece adı ve çalışmamak gibi aristokratça bir alışkı kalmıştı. Bununla beraber onu, bir büyük mağazanın sahibi olan Assunçoların kızıyla evlenmeye iten şey, dendiğine göre çıkar kaygısı değil, aşktı. Bu büyük mağaza ihtiyar Assunção'nun sağlığında öyle iyi iş yapıyordu ki, aile, torunları küçük Pelopidas'ı, Rio de Janeiro'ya, hukuk öğrenimi yapmaya göndermişti. Fa-

kat ihtiyar Assunção, aristokratla evlenen kızını bir türlü affedememişti. Tavla ve horoz dövüşü gibi halktan kimselere yaraşır zevkleri benimsemiş bulunan beyzade kayınpederinin ölümünden sonra o koca mağazayı: kumaşları metre metre, saç tokalarını düzine düzine, kurdellaları parça parça yemiş, tüketmişti. Avilaların ününden sonra, Assunção'ların serveti işte böyle son bulmuştu. Pelopidas, Rio'da parasız pulsuz kalmıştı; üçüncü sınıfa vardığı halde öğrenimine devam edemez oldu. Tatillerde Ílhéus'a geldiğinde zaten herkes onu Doktor unvanıyla çağırıyordu. Buna büyükbaba başlamış, mağazadaki personel onu taklit etmiş ve konu komşu onları izlemişti.

Büyükbabasının dostları ona, bir resmî dairede ufak bir memuriyet buldular. Hukuku bıraktı ve Rio'da kaldı. Memuriyette başarılı oldu; ama buna pek başarı, denemezdi, zira güçlü himayecileri bulunmadığı gibi, dalkavukluğu da yoktu. Otuz yıl sonra emekliye ayrıldı ve Ílhéus'a yerleşerek kendini Avilaların ve Ílhéus'un tarihi hakkındaki anıtsal «eseri» ne verdi.

Bu kitap da, kendi başına bir gelenek olmuştu. Gerçekten Doktor bu konudan, ilk defa bir tek nüsha çıktıktan sonra kapanan bir Rio dergisinde söz etmiş, dergideki bu yazısında İmparator 2. Pedro'nun, ülkenin kuzeyine yaptığı bir yolculuk sırasında, romantik ve lenfatik bir Avila olan bâkire Ofenisia'yla olan aşkını anlatmıştı.

Dergi, bir rastlantıyla, Brezilya Edebiyat Akademisi üyesi ve ahlâkçı bir yazar olan bir papazın eline geçmeseydi, genç öğrencinin yazısı kimsenin dikkatini çekmeyecekti. O «Yüce insanı» gülünç bir âşık ve konuk olduğu evin erdemli genç kızını baştan çıkaran bir namussuz kişi durumuna getiren «çirkin ve anarşik ima» karşısında kendi namusuna dokunulmuş gibi şiddetli bir tepki gösterdi. 16. yüzyılda Portekiz'in şanlı hükümdarının savunmasını üstüne alan papaz, cüretli öğrencinin ağzının payını vermek üzere açtı ağzını ve Pelopidas'ı, aklının köşesinden bile geçmeyen ima ve amaçlarla suçlamaya koyuldu. Öğrencinin şevki kırıldı: Bu sert çıkış, bir haddini bil emriydi. Derginin ikinci sayısı için yine aynı temiz,

klasik Portekizceyle ve bu kez karşı gelinmez kaynaklara ve özellikle şair Teodoro de Castro'nun şiirlerine dayanarak bir yazı daha hazırladı. Dergi bir daha çıkmadı. Birinci sayıda kaldı. Papazın, suçlamasını yayımlayan gazete, Pelopidas'ın cevabını yayımlamayı reddetti; fakat sonunda, on sekiz sayfalık muhtevasının bir köşeciğine yirmi satırlık bir özet koymaya razı oldu. Böyle olmakla beraber Doktor, bütün ülkede tanınmış bir Brezilya Akademisi üyesine karşı ele aldığı «ateşli polemik» ten ötürü bugüne dek övünmekteydi.

— İkinci makalem onu yıktı ve susturdu...

İlhéus'un fikir yaşamının muhasebesinde bu polemik, halen Rui Barbosa derneğinin başkanı ve bir ihracat firmasında memur olan Ari Santos'un Rio dergilerinden birinin açtığı masal yarışmasında aldığı mansiyon ve yukarıda andığımız Teodoro de Castro'nun şiirlerinin yanında şanlı bir yer tutmaktaydı.

İmparatorla Ofenisia'nın aşklarına gelince, iç geçirmeler, bakışmalar ve fısıldaşılan tatlı sözlerden ibaret kalmış gibiydi. Anlatıldığına göre haşmetli yolcu onu Bahia'da bir şenlikte tanımış ve baygın bakışlarına vurulmuş. Pelourinho tepesindeki Avilaların sarayında Peder Romualdo adlı değerli bir Latin dili bilgini varmış; İmparator bu bilgili, saygıdeğer papazı görme bahanesiyle oraya gidip gelmeye başlamış. Şahane konutun süslü balkonlarında, hükümdar, Avilaların bu çiçeği için Latince iç geçirip duruyormuş. Ofenisia maiyetindeki genç köleleri yanına alıp aşağıya iniyor, siyah sakallı, bilim meraklısı kralla, papazın oturup, aile reisi ve genç kızın ağabeyi saygılı ve cahil Luis Antonio d'Avila'nın huzurunda bilgince konuşmalar yaptıkları salonun etrafında dolaşıyordu. Anlaşıldığına göre haşmetli âşık oradan ayrılıp gittikten sonra Ofenisia, ailece başkente yerleşmeleri için ateşli bir kampanyaya girişmişse de, ailenin ve küçük hanımın namusunun bekçisi olan Luis Antonio'nun inatçı direnmesi karşısında başarıya ulaşamamıştı.

Bu Luis Antonio d'Avila, Paraguay savaşında, La Laguna bozgunu sırasında albay olarak birliğinin başında öldü.

Romantik bâkire Ofenisia, Avila sarayında veremden öldü. Sarhoşluk, şair Teodoro de Castro'yu mezara sürükledi. Ofenisia'nın güzelliğinin tutkulu ve zarif şairi o devirde büyük bir rağbet kazanmıştı; ne yazık ki, ulusal şiir antolojilerinde onun adı, bugün, haksız olarak unutulmaktadır.

En başarılı mısraları Ofenisia'nın narin güzelliğini ve erilmez aşkını anlatan mısralardır. Bugün söyler kolejindeki kızlar yüz şenlik günlerinde bu mısraları «Dalilia» ezgisiyle söylemektedirler. Trajik ve bohem bir karaktere sahip olan şair Teodoro, (Doktor neye dayanarak böyle bir değerlendirme yapılmaktaydı, bilinmez.) Ofenisia'nın cenazesinin konduğu beyaz tabutun yaşlı konaktan çıkarılmasından on yıl sonra özlem içinde öldü. O zamanın Ilhéus'unda Avilaların planasyonlarından gelen ucuz cins tafia'nın içinde boğulmuştu.

Görüldüğü gibi, basılmadan ünlü olan kitabı için, Doktor'un elinde ilginç bir belge vardı: şeker değirmenleri ve tafia imbikleri, yüzlerce köleleri ve göz alabildiğine topraklarıyla Avilalar; Olivença şatosundaki ve Bahia'da, Pelourinho tepesinde bulunan konaktaki Avilalar; doymak bilmez Avilalar; Rio'da sayısız metresler kapatan Avilalar; güzel kadınları ve yiğit erkekleriyle, hatta aralarında bir de yazar bulunan Avilalar. 1823 kurtuluş savaşları sırasında Castro Alves'in büyükbabasının yanında, Bahia yakınlarında Portekizlilere karşı savaşan yiğit Luis Antonio'dan ve Ofenisia'dan başkaları da sivrildiler. Bir başkası, Jeronimo d'Avila, siyasal hayata atılmıştı. Ilhéus'da, bizzat kendisinin yaptığı sahtekârlığa karşılık taşrada da hasımlarının yaptığı hile yüzünden seçimleri kaybetmiş, bunun üzerine adamlarını toplayıp başlarına geçerek köyleri talana vermiş, sonra Bahia üzerine yürüyerek valiyi devireceğini ilân etmişti. Aracılar, öfkeli Avila'yı yatıştırmak için bir zarar giderimi teklif etmişlerdi. Ailenin bu düşüşü Pedro d'Avila zamanında daha da açık bir şekilde görülmüştü. Sarı sakallı ve ateşli Pedro d'Avila ipotekli şatosunu (Bahia'daki konak daha önce satılmıştı.) şeker değirmenlerini, imbiklerini ve yaşlı ailesini bırakarak, —üzgün karısının anlattığına bakılırsa — eşsiz güzellikteki büyücü bir

çingene kızıyla kaçmıştı. Pedro d'Avila'nın ıssız bir sokakta, çingene kızının bir başka sevgilisi tarafından bıçaklanarak öldüğünü bilmeyen yoktu.

Bütün bunlar geçmişe aitti ve İlhéuslular çoktan unutmışlardı. Kakaonun ortaya çıkmasıyla bambaşka bir hayat başlamıştı. Geçmişte olup bitenlerin defteri dürülmüştü. Şeker değirmenlerinin, imbiklerin, şeker kamışının, kahve plantasyonlarının, anlatı ve destanların sonu gelmişti. Şimdi kakao plantasyonları uğruna toprakların fethi için insanların verdikleri savaşların anlatı ve destanları doğuyordu. Kör saz şairleri fuardan fuara ülkenin en ücra yerlerine dek koşup, bu bölgedeki ünlü kakao adamlarının adlarını ve destanlarını yayıyorlardı. Avıllarla gerçekten ilgilenen sadece Doktor'du. Bununla beraber, kentlinin ona karşı gösterdiği saygıda, bu uğraşın rolü büyüktü. Toprakların sert tabiatlı fatihleri, o cahil ekiciler, gazetelerde yazısı çıkan ve söylevler verebilen tahsilli adamlara ve bilime karşı saygı gösteriyorlardı.

Böyle olduğuna göre koskoca bir kitap yazana karşı ne hayranlık duymaktaydılar, tahmin edilir. Zira Doktor'un kitabından onca söz etmişler, onca övmüşlerdi ki, çocukları yıllar önce yayımlanmış ve ulusal edebiyatın hazinesine çoktan beri katılmış olduğunu sanıyorlardı.

NACİB NASIL AŞÇISIZ KALDI

Nacib, oda kapısının üstüste vurulmasıyla uyandı. Şafakta eve dönmüştü. Barı kapattıktan sonra Tonico Bastos ve Nho-Galo'yla birlikte kabareleri dolaşmışlar; sonra Nacib soluğu Maria Machadao'nun evinde almış ve geceyi Aracaju'dan yeni gelen şehlâ Risoleta'yla geçirmişti.

— Kim o?

— Benim, M'syö Nacib. Size veda etmeye geldim. Gidiyorum.

Ta yakından, kılavuz çağıran bir geminin düdüğü duyuldu.

— Nereye böyle, Filomena?

Nacib kalktı; kulağı geminin düdüğündeydi «Düdüğüne bakılırsa, bir *İta* olsa gerek» diye düşündü. Yatağının yanındaki saate bir göz attı: Sabahın altısıydı. Eve dörtte dönmüştü. Ne kadındı, şu Risoleta! Güzelliğine güzel değildi, hatta bir gözü iyice kayıyordu, ama bu işleri iyi biliyordu... Kulak memesini ısıyor ve kahkahalarla kendini geriye doğru atıyordu... İhtiyar Filomena'nın heyheyleri neden üstündeydi, yine?

— Agua Preta'ya, oğlumun yanına yerleşmeye gidiyorum.

— Gene ne masal anlatıyorsunuz Filomena? Keçileri mi kaçırdınız?

Ayaklarıyla terliklerini arıyordu, hâlâ mahmurdu ve hâlâ Risoleta'yı düşünüyordu. Kadının ucuz parfümü kılı göğsüne iyice yerleşmişti. Gecelikle ve yalnayak koridora çıktı. İhtiyar Filomena yeni giysisi, başına doladığı alacalı atkısı ve elinde şemsiyesiyle salonda onu bekliyordu. Valizini ve kutsal resimlerin paketini yere bırakmıştı. Dört yıl önce, barı satın aldığında Nacib'in hizmetine giren bu kadın, cadalozun biriydi, ama temiz ve açıkgozdü; akli başındaydı, hırsızlık nedir bilmezdi. Ondak söz ederken, Dona Arminda hep, «Bir inci, bir değerli taş» derdi. Bazen sabahları keyifsiz uyanır, bütün gün surat asardı. O günler oğlunun bakkal dükkânı açtığı Agua Preta'ya gideceğini söylemekten başka ağzından lâf çıkmazdı. O mahut yolculuğu öyle sık sık tekrarlamıştı ki, Nacib artık inanmaz olmuştu. Bu lâfların önemsiz olduğunu, ihtiyar kadının evine çok bağı olup kendini artık efendisinin akrabası saydığını düşünüyordu.

Geminin düdüğü durmadan ötüyordu. Nacib pencereyi açtı. Düşündüğü doğruydı, Rio de Janeiro'dan gelen *İta*'ydı. Rapa kayalığının önünde durmuş, kılavuz bekliyordu.

— Filomena, çıldırdınız mı? Böyle, bir anda, önceden haber vermeksizin... Saçma canım!...

— Öyle oldu, M'syö Nacib! Evinize ayak bastığım günden bu yana durmadan tekrarladım: «Bir gün, oğlum Vicente'min yanına yerleşmeye gideceğim» derdim.

— Ama hiç değilse dünden bana söylemeliydiniz.

— Chico'yla haber yolladım. Kulak asmadınız, hatta eve dönmediniz bile.

Gerçekten, komşusu Dona Arminda'nın oğlu Chico Moleza, ihtiyarın gideceği haberini getirmişti. Ama bu, her hafta tekrarlanan bir şeydi. Nacib kulak arkası etmiş ve cevap bile vermemişti.

— Gece geç vakte kadar sizi bekledim... Kimbilir nerelerde karı peşindeydiniz... Sizin gibi bir adam, evlenmiş olmalı ve işinden çıktıktan sonra kendini öteye beriye atacağına sakın sakın evine gelmeli... Şimdi güçlü kuvvetlisiniz, ama günün birinde yıpranacak ve yapayalnız, sürüneceksiniz...

Parmağını suçlayıcı bir tavırla, Arap'ın, kırmızı çiçeklerle süslü geceliğinden görünen göğsüne doğru uzatmıştı. Nacib, bakışlarını indirdi ve ruj lekelerini gördü. Risoleta! İhtiyar Filomena ve Dona Arminda onun bekâr hayatını kınamak, birtakım imalarda bulunmak ve evlenme projeleri hazırlamakla vakit geçirirlerdi.

— Ama, Filomena...

— Aması filan yok, M'syö Nacib. Şimdi artık ciddi gidiyorum. Vicente'den mektup aldım; evlenecekmiş, bana ihtiyacı var. Eşyalarımı topladım...

Aksiliğe bakın! Tam Güney Bahia otobüs işletmesi onuruna verilecek otuz tabaklık şölen gibi parlak bir işin arifesine rastlamıştı.

— Hoşça kalın, M'syö Nacib. Allah sizin yardımcınız olsun ve iyi bir kadın nasib etsin de, evinizde rahat edesiniz...

— Ama ana, saat henüz altı; tren sekizde hareket ediyor...

— Benim trene hiç güvenim yok. Vakitli vakitli orada olayım da...

— Acele etmeyin, hele size borcumu ödeyeyim...

Bütün bunların budalaca bir kâbus olduğunu düşünüyordu. Odada, buz gibi çinilerin üzerinde yalınayak dolaşıyordu. Esnedi, bir küfür homurdandı. Bir de üstelik üşütse, tamam olurdu... Pis, deli kocakarı...

Filomena kemikli elini ona uzattı.

— Başka zaman, M'syö Nacib. Agua Preta'ya geldiğinizde bana uğramayı unutmayın.

Nacib parayı saydı, bir de bahşış kattı, — her şeye rağmen hak etmişti. — bavulunu ve azizlerin paketini taşımasına yardım etti. Şen bir sabah, denizden esen meltem, kuş sesleri ve yağmurlu günlerden sonra bulutsuz gökte parlayan güneş açık pencereden giriyordu. Kılavuz kaptanın sandalı yanaşıyordu. Nacib'in omuzları çöktü ve canı tekrar yatağa girmek istemedi. Akşam formunda olmak için öğleden sonra dinlenecekti. Risoleta'ya yine geleceğini vaat etmişti. Kocakarının canı cehenneme! Gününü zehretmişti.

Pencereye yaklaştı ve uzaklaşmakta olan hizmetçisinin peşinden baktı. Denizden esen rüzgârla ürperdi. Sao Sébastian tepeciğindeki evi tam geçide bakıyordu. Allaha şükür yağmurların sonu gelmişti. Öyle uzun sürmüştü ki, az kaldı ekinler mahvolacaktı. Biraz daha yağsaydı kakao meyveleri ağaçlarda çürüyecekti. Albaylar kaygı belirtileri göstermeye başlamışlardı. Komşu evin penceresinde Dona Arminda göründü. İhtiyar Filomena'yı mendil sallayarak uğurluyordu. Eski kafadarlardı, bu iki kadın.

— Günaydın, Mösyö Nacib.

— Şu deli Filomena'nın yaptığını beğendiniz mi?... Başını alıp gitti...

— Ya... Ters zamana rastladı. Dün Chico'ya «Yarın Filomena gidiyor; oğlu mektup gönderip çağırdı...» diye söyledim.

— Chico haber verdi. İnanmadım.

— Gece geç vakte kadar sizi bekledi. Kapınızın önünde oturup çene çaldık. Ama gelmediniz... Yarı kınayıcı, yarı anlayışlı bir ifadeyle gülümsedi.

— İşim vardı, Dona Arminda; işim başımdan aşmıştı.

Kadın, gözlerini ruj lekelerinden ayırmıyordu. Nacib irkildi. Yüzünde de var mıydı, yoksa? Belki...

— Her zaman söyledim, yine söylerim... Ilhéus'da sizin kadar çalışkan adam azdır. Ta sabahlara kadar...

Nacib yakındı:

— Üstelik yarın akşam için otuz tabaklık bir şölen ısmarlanmıştı.

— Döndüğünüzü duymadım. Halbuki geç yattım... Saat ikiyi geçiyordu...

Nacib bir şeyler homurdandı. Şu Dona Arminda, amma da mütecessisti!...

— Peki şimdi yemeği kim hazırlayacak?

— Güç bir durum... Bana güvenmeyin. Dona Elisabeth'in her an doğum yapması bekleniyor; zamanı geçti bile. Bu yüzden gece geç yattım. Mösyö Paulo her an gelebilirdi. Kaldı ki, o hüner isteyen şeyleri pişirmeyi bilmem.

Nacib'in barında çalışan Chico Moleza'nın dul, ispiirtizmacı, yılan dilli anası Dona Arminda namılı bir ebeydi. Son yirmi yıl içinde birçok İlhéuslu onun eliyle doğmuş ve böylece hayatta duydukları ilk şey sarmısak kokusu, gördükleri ilk şey ise onun albinos kırmızı kızıl suratı olmuştu.

— Dona Clarinda'nın çocuğu doğdu mu? Dr. Raul dün bara gelmedi.

— Evet; dün öğleden sonra. Ama Dr. Demosthenes'i çağırdılar. Şimdi de bu moda çıktı. Bebeği bir doktorun almasını siz yakışksız bulmuyor musunuz? Ya başkalarının karılarını çıırçıplak görmesi?... Ne çirkin sefihlik!...

Dona Arminda için ölüm dirim sorunu buydu işte: doktorlar kendisine rakip çıkmışlardı. Böylesine utanmazlık görülmüş müydü, hiç? Bir doktor başkasının karısını doğum sancıları içinde görsündü, ha?... Ama Nacib'in aklı yarınki yemekte, ve barın ihtiyacı olan meze ve şekerlemelerdeydi. Filomena'nın gitmesiyle çok zor durumda kalmıştı.

— Gelişiyoruz, Dona Arminda. Şu Allah'ın belâsı kocakarı başımı derde soktu.

— Gelişme mi? Utanmazlık, başka şey değil...

— Şimdi nereden bir aşçı bulacağım?

— En iyisi Dos Reis kız kardeşlere başvurmak...

— Onlarla pahalıya çıkar; insanın derisini yüzüyorlar... Ben de, Filomena'ya yardım etsinler diye iki zenci kız tutmuştum.

— Eh! Dünya bu, Mösyö Nacib. Sıkıntı denen şey en beklenmedik zamanda gelir. Bereket versin ki, rahmetli kocam tam vaktinde uyarır beni. Daha geçen gün, inanmazsınız... Deodoro'nun evindeki seans sırasında...

Ebenin ispiirtizma hikâyelerinden bıkmış olan Nacib,

— Chico uyandı mı? diye lâfını kesti.

— Nerede?... Zavalhıcık dün, gece yarısından sonra eve döndü.

— Lütfen uyandırın. Tedbirlerimi almalıyım. Otobüs hattının açılması onuruna verilecek otuz tabaklık bir şölen... bütün kodamanlar hazır bulunacaklar...

— Duyduğuma göre bu otobüslerden biri Cachoeira ırmağındaki köprüden yuvarlanmış.

— Boş lâf. Yüklenmiş, gidip geliyorlar. İyi iş yapıyor.

— İlhéus'da görülmeyen şey kalmadı artık, ha, Mösyö Nacib? Dendiğine göre yeni otele asansör koyacaklarmış; oda gibi bir şey, kendi kendine inip çıkıyormuş...

— Chico'yu uyandırır mısınız?

— Gidiyorum... Merdiven olmayacakmış! Şeytan icatları, hepsi.

Nacib bir süre daha pencerede durdu; kılavuz kaptanı alan «Kıyı hattı»nın vapuruna bakıyordu. Mundinho Falcao bu vapurla gelecekti. Biri söylemişti, barda. Kimbilir anlatacağı neler vardı. Aynı zamanda Ünhaio, sapo ve des Flores sokaklarındaki kabare ve evler için pek çok kadın gelecekti. Bahia, Aracaju ve Rio'dan gelen her gemi öbek öbek fahişe taşırdı. Dr. Demosthenes'in otomobili de belki aynı gemiyle gelirdi. Doktor müthiş para kazanıyordu. Muayenehanesi dolup taşıyordu. Öyle ki, giyinip limana gitmeli ve çıkanları seyretmeliydi. Orada, erkencilerin grubuna rastlayacaktı muhakkak; kimbilir belki onlar iyi bir aşçı salık verirlerdi. İlhéus'da aşçı anka kuşuydu; aileler, oteller, pansiyonlar ve barlar elden ele çekiştiriyorlardı. Allah'ın belâsı kocakarı! Tam da o canım Risoleta'yı keşfetmişken! Tam kafasının biraz rahat kalması gerekirken! Hiç değilse birkaç günlüğüne kendini Dos Reis kız kardeşlerin pençesine bırakmaktan başka

çaresi yoktu. Yaşamak güç, ki gücü! Daha dün her şey tıkırındaydı, tasası yoktu. Kaptan gibi bir adama karşı üstüste iki el tavla alınmıştı. Maria Machadao'nun evinde nefis bir çağanoz çorbası içtikten sonra, Risoleta denen o yeni çiçeği keşfetmişti... Derken, bu sabah içinden çıkılmaz sorunlarla karşı karşıya kalmıştı. Pis, deli kocakarı! Gerçekten, kadının titizliğini ve sabahları getirdiği kahve, kuskus, patates, muz tavası ve manyoka köftelerini hatırladıkça özlem duyuyordu. Annece şefkati, özenişi, hatta dırdırları özlenmeyecek gibi değildi. Bir defasında, tifodan ateşler içinde yatağa düşmüştü de kadın, Nacib'in odasından çıkmamış, iyileşinceye kadar yerde yatmıştı. Onun gibi bir tane daha nereden bulurdu?

Dona Arminda pencereye çıktı.

— Uyandırdım, Mösyö Nacib. Yüzünü yıkıyor.

— Ben de aynı şeyi yapacağım. Teşekkür ederim.

— Sonra kahve içmeye, bize gelin. Rahmetliyi, gördüğüm rüyayı anlatırım size. Ne dedi, dinleyin: «Arminda, yavrum, şeytan, İlhéusluların aklını çelmiş. Gözleri paradan, refahtan başka şey görmüyor. Bunun sonu kötüye varacak. Başlarına felâket yağacak...»

— Benim başıma yağmaya başladı bile, Dona Arminda... Filomena'nın gidişi var ya!... Başladı!...

İşin şakasındaydı. Gerçek olduğu aklından geçmiyordu. Gemi kılavuz kaptanı almış, geçide doğru yola çıkmıştı.

YASALARA VE ADALETE ÖVGÜ YA DA BİR VATANDAŞLIĞIN DOĞUŞU

Herkes Arap diyordu. Bu nedenle Nacib'in, doğum ya da kararnameyle elde ettiği Brezilya vatandaşlığı konusundaki kuşkuları dağıtmak yerinde olur. Suriye'de doğmuş, bir Fransız gemisiyle Bahia'ya varmıştı; İlhéus'a geldiğinde dört yaşındaydı. O sıralarda, kakaonun kazandırdığı servetleri duyanlar deniz, ırmak ya da kara yollarıyla, vapurlar, yelkenliler, sandal ve kayıklarla ya da eşek sırtında ve yaya olarak

ormanlarda yol aç aça yüzlerce ve yüzlerce vatandaş ve de dünyanın dört bucağından, Suriye'den, İtalya'dan, Lübnan'dan, Portekiz'den, İspanya'dan, hatta gettolardan oraya akın ediyorlardı. İçlerinde her türlü vardı: işçi, tüccar, iş arayan gençler, haydut ve serseriler, renk renk kadınlar. Yeni kurulan toz çikolata fabrikasında çalışan sarışın Almanlar, hatta demiryolundaki kibirli İngilizler bile kanlı çatışmaları, ölümcül tuzakları ve cinayetleriyle bu yarı barbar bölgenin âdetlerini benimsemişler, kakao bölgesinin adamları olmuşlardı. Gelir gelmez İlhéus halkıyla kaynaşır ve tam bölgedenmiş gibi davranırlardı. Kakao ağaçları diker, mağaza ve dükkânlar kurar, yollar açar, adam öldürür, kabarelerde kumar oynar, barlarda içer, başdöndürücü hızla gelişen köyler inşa eder, balta girmemiş ormanları keser, para kazanır ve kaybederlerdi. Kakaodan önce gelip yerleşmiş olan eski ailelerin fertleriymiş gibi kendilerini ülkenin evlâtları sayarlardı.

Bu karışık nüfusu sayesinde, İlhéus, *jagunço*'lar kampı görünümünü yitirdi. Bütün bu insanlar, bu kesimin gelişmesinde katkıda bulunuyorlardı.

Nacib'in ailesi Aschcarlar Brezilya vatandaşı olmuş ve her bakımdan İlhéuslulaşmışlardı. Toprakların fethi çatışmalarına katılmış ve yiğitlikleriyle dikkati çekmişlerdi. Başarıları Badaro, Braz Damasio, ünlü zenci Jose Nique ya da Albay Amancio Leal'inkilerle kıyaslanamazdı. İçlerinden Abdula Pirangi kabaresinde oturmuş sakin sakin poker oynarken, kendisini öldürmek için gönderilen beş kiralık katilden üçünü vurmuş, sonra vurulmuştu. Ağabeyleri öyle bir öcalmışlardı ki, unutulur şey değildi. Nacib'in bu zengin akrabaları hakkında bilgi edinmek için ağır ceza mahkemesinin arşivlerine bir göz atmak, savcı ve avukatların konuşmalarını okumak yeter.

Buna rağmen onu ısrarla Arap diye çağırmaları, hâlâ doğulu havasını yitirmemiş olmasındandı her halde. Nacib'in dudaklarını kaplayan pala bıyıkları vardı ve konuşurken durmadan iki ucunu burardı. Ablak yüzüne gömülü iri siyah gözleri kadın gördü mü sefiğçe açılırdı. Ağzı iri ve güleçti. Ko-

ca kafalı, sık saçlı ve Kaptan'ın takılmak için dediği gibi «dokuz aylık gebe» göbeğiyle bu hantal Brezilyalı, barda el ayak çekilip birkaç ahabap kaldıklarında dama oynamaya başlar; iki parti kaybettikten sonra, — Babamın memleketinde... — diye anlatmaya başladır.

Gerçekten, kendi memleketi İlhéus'du; denize dönük, şen kakao kenti; orada adam olmuştu. Babası ve amcaları, öteki Aschcarlar gibi önce yalnız gelmişlerdi. Daha sonra Nacib anesi ve kendisinden altı yaş büyük ablasıyla gemiye binip yola çıkmıştı. Henüz dört yaşında olduğundan üçüncü mevkiyle yapılan bu yolculuğu ve babalarının onları Bahia'da karşılamasını pek az hatırlıyordu. Sonra bir kayıkla İlhéus'a hareket ettiler; o zamanlar yük iskelesi henüz yapılmamıştı. Suriye'yi hiç hatırlamıyordu. Yeni vatanını öylesine benimsemiş, öylesine Brezilya'nın ve İlhéus'un malı olmuştu ki, doğduğu memleket onda hiç bir anı bırakmamıştı. Bahia'ya ayak bastığında babası, heyecandan ağlayarak onun yanaklarını öperken doğmuş gibi bir his duymaktaydı. Zaten seyyar satıcılık yapan Aziz'in İlhéus'a varır varmaz ilk işi, çocuklarını, o zamanlar adı Tabocas olan Itabuna'daki ihtiyar Noter Segismundo'ya götürüp Brezilyalı diye kaydettirmek oldu. Saygıdeğer kanun adamı bu gibi acele vatandaşlık işlerini büyük bir görevseverlikle ve seve seve yapar, karşılığında birkaç bin real'cık alırdı. Sömürü nedir, bilmediği için ucuz tarife uygulamak suretiyle görevseverliğinden bütün göçmenlerin ve çocuklarının yararlanmalarını sağlamış olurdu. Böylece ülkeye iş aramaya gelen katıksız Brezilya vatandaşları gerekli bütün belgeleri satın alabilmekteydiler.

Gel gelelim alevler, Sequeiro Grande ormanına ilişkin can sıkıcı belgeleri ve kadastro planlarını yutsun diye, toprakların fethi çatışmaları sırasında büroları ateşe verildi. Nüfus kütükleri yanmış ve bütün İlhéusluların yeniden kaydı gerekmişse bunda ihtiyar Segismundo'nun ne günahı vardı? Kütükler yok olmuştu, ama sözüne güvenilir kişiler buradaydı. Onlar çocuklarını, Aziz'in Zoraia'dan doğma oğlu Nacib ve kızı Salma olduğuna, Ferradas köyünde dünyaya gel-

diklerine ve Üstat Segismundo'nun kütüklerine yangından önce kaydedildiklerine dair tanıklıkta bulunurlardı. Sayın Üstat, Albay José Antunes gibi zengin bir *fazendeiro*'nun ve Fadel gibi piyasada büyük kredi sahibi bir tüccarın sözlerini nasıl kuşku konusu edebilirdi? Ya da aldığı azıcık ücrete bir katkısı olsun diye bu gibi işlerde tanıklık eden kilisede ayin eşyalarının bekçisi Bonifacio gibi saygıdeğer adamın sözüne mi güvenmeyecekti? Bir de Sequeiro do Espinho'dan kovulan ve tanıklık parasıyla geçinen tek bacaklı Fabiano vardı.

Bu olayların üzerinden yaklaşık otuz yıl geçmişti. İhtiyar Segismundo sevilen kişi olarak ölmüş ve cenazesi dillere destan bir ihtişamla kaldırılmıştı. Bütün halk törene katılmıştı. Uzun süreden beri hiç bir düşmanı bilinmiyordu; bürolarını ateşe verenler arasında bile...

Mezarının başında konuşmacılar onun erdemlerini yücelten söylevler vermişlerdi. Adalete kusursuz hizmet etti, diyorlardı; bu bakımdan o, gelecek kuşaklara tanıtmamız gereken örnek bir insandır.

Yangından sonra doğduğu açıkça anlaşılrsa bile, kendisine getirilen her çocuğu, Brezilya'da, Bahia cyaletinin Ilhéus kasabasında doğmuştur diye kayıt düşürmekte hiç güçlük çıkarmamıştı. Ne kuşkucu, ne şekilciydi: Böyle bir şey Ilhéus'da, kakaonun ilk yıllarında mümkün değildi. Spekülasyon, resmî kayıtlarda sahtecilik; kadastro planlarını yok etme, hileli ipotekler gırla gidiyordu. Ormanların kesilmesi ve plantasyonların kurulması için güdülen mücadelelerde noterler arşivleriyle büyük rol oynuyorlardı. Bir belgenin gerçeğiyle sahtesi nasıl ayırt edilirdi? Kurşun darbeleri, kiralık katiller, ölümcül pusularla karşı karşıya yaşanan bir devirde bir çocuğun tam olarak nerede ve hangi tarihte doğduğu gibi önemsiz hukukî ayrıntıları kim düşünebilirdi? Hayat güzel ve can tatlıydı. Bu böyleyken ihtiyar Segismundo yer adları konusunda nasıl titizlik gösterebilirdi? Kayda geçirilecek bir Brezilyalı ha Ferradas'da doğmuş, ha Suriye'de; ha Pirangi'de, ha Güney İtalya'da; ha Rio do Braço'da, ha Tras-os-Montes'de! Tapu kayıtları ve belgelerle ihtiyar Segismundo'nun başı yeteri kadar

dertteydi zaten. Çocuklarını nüfus siciline geçirmek gibi bir yasal işlemi yerine getirmek isteyen namuslu bir vatandaşa zorluk çıkarmak ne işe yarardı? Sevimli göçmenlerin sözlerine inanıyor ve mütevazı ikramiyeleri kabul ediyordu.

Olur da aklına bazı kuşklar takılırsa sayın noteri vicdanıyla barıştıran şey, kayıt düşürme ve belge verme karşılığında karısı için bir kupon kumaş, kümesi için bir tavuk ya da hindiden daha yüksek bir tarife değildi. O da, öteki gerçek vatan çocukları gibi filancanın nerede doğduğunu değil, toprağı verimlileştirmek için ne çaba döktüğünü, ormanların içlerine cesaretle girip canını hiçe saymayı bilip bilmediğini, ne nicelikte kakao dikmiş olduğunu; açtığı mağaza ve dükkânların sayısını, bölgenin gelişimine nasıl bir katkıda bulunduğunu önemsiyordu. İlhéus'un zihniyeti buydu; uzun bir hayat tecrübesine, geniş bir anlayış ruhuna sahip ve iç tedirginliği denen şeyden yoksun bulunan ihtiyar Segismundo'nun zihniyeti buydu. Sahip olduğu hayat tecrübesini ve anlayış yeteneğini o, kakao bölgesinin hizmetine sunmuştu. İç tedirginliğine gelince; bunun, Bahia eyaletinin gelişmesine, anayolların yapımına, plantasyonların kurulmasına, ticaretin doğmasına, liman ve binaların yapımına, gazetelerin yayımlanmasına ve kakaonun dünyanın dört bucağına ihraç edilmesine hiç mi hiç yararı dokunamazdı. Bütün bu gelişmeler, sıkılan kurşunlar, kurulan tuzaklar, evrakta sahtecilik, uydurma kadastro, cinayet ve suçlar, kiralık katiller, serüvenciler, fahişeler, kumarbazlar, kan ve yiğitlikler sayesinde gerçekleştirilmişti. Segismundo, iç tedirginliği denen şeyi yalnız bir kez duymuştu. O da Sequeiro Grande ormanının çapı konusunda; zira ona, yapacağı hilenin önemince bir ikramiye teklif etmemişlerdi. İşte o zaman müthiş bir iç tedirginliği duydu. Bunun üzerine bürolarını ateşe verdiler ve bacağına bir kurşun yerleştirdiler. Kurşun, yanlılıkla bacağına yerleşti; zira göğsüne nişan alınmıştı. Bunu görünce iç tedirginliği denen şeyi bir kenara itti, tarifeyi indirdi ve Allah'a şükür ülkenin zihniyetine daha uygun bir zihniyeti benimsedi. Bunun sonucu olarak da seksen yaşında öldüğünde cenaze töreni,

adalete hizmet denen şeyin modeli olan kişiye gösterilen bir yüceltme gösterisi halini aldı.

İşte bu saygılı elin sayesinde ki, Fransız kadifesinden yeşil bir golf pantolon giyinmiş olduğu halde babasının elinden tutup, huzura çıktığı gün Nacib, Brezilya doğumlu bir vatandaş olarak kayda geçirildi.

ÖNEMLİ KİŞİ MUNDINHO FALCAO İLHÉUS’U DÜRBÜNLE SEYREDİYORDU

Kılavuz kaptanı bekleyen geminin güvertesinde henüz genç, şık, sinekkaydı tıraşlı bir bey, az çok hülyalı bir edayla kenti seyrediyordu. Simsiyah saçları mı, kapkara badem gözleri mi, kimbilir neden ona romantik bir hava veriyor ve hemen kadınların dikkatini çekiyordu. Fakat dudaklarındaki sert ifadeden ve geniş çenesinden kararlı, pratik, istemli ve tuttuğunu koparan bir adam olduğu anlaşılıyordu. Yağız çehreli süvari, piposunu dişlerinin arasına kıştırarak dürbününü ona uzattı. Mundinho Falcao alırken,

— İhtiyacım yok... dedi. Bütün evleri, bütün insanları, şurada, plajda doğmuşum gibi — eliyle gösteriyordu — tek tek tanıyorum. Şu büyük binanın solundaki ev benimkidir. Caddeyi de ben açtırdım diyebilirim...

Süvari bilgince bir edayla,

— Zengin kent; çok parlak bir geleceği olduğuna kuşku yok. Ama şu gemi geçidi bir felâket! dedi.

— Bu sorunu da çözümleyeceğiz; hem de pek yakında.

— İnşallah! Bu limana girdiğimde her defasında gemimi düşünerek içim titrer. Bütün Kuzey’de böyle berbat bir gemi geçidi daha yoktur.

Mundinho dürbünü kaldırdı ve gözlerine dayadı. Modern evini zevkle seyretti; — onu yaptırmak için Rio’dan bir mimar getirtmişti — sonra dürbünü o caddede bulunan öteki binalarda, Albay Misael’in villasının bahçelerinde, kilisenin çan kulelerinde, okullarda gezdirdi. Diş doktoru Osmundo, halkın kınamalarına yol açmamak için erken saatte denize

girmek üzere sırtında havlu ceketle evinden çıkıyordu. Sao Sebastiao meydanında in cin yoktu. «Vezüv» adlı barın kapıları kapalıydı. Dünkü rüzgârda sinemanın önündeki pano düşmüştü. Mundinho her şeyi bütün ayrıntılarıyla, hatta heycanla inceliyordu. Gerçekten, o kenti gittikçe daha çok seviyordu. Birkaç yıl önce evdekilere kafa tutarcasına uzaklaşıp, bulduğu ilk kara parçasına kapağı atan deniz kazazedeleri gibi gelip oraya yerleştikten ötürü pişman değildi. Fakat bu, şöyle - böyle bir kara parçası değildi. Yatırım yapmak ve parasını çoğaltmak için bundan daha iyi yer bulamazdı. Çalışmayı sevmek, girgin ve cüretli olmak yeterliydi. Bütün bunlar, hatta bir fazlasıyla onda vardı: kalbinden bir türlü söküp atamadığı kadını her ne pahasına olursa olsun unutmalıydı.

Bu sefer, Rio'da annesi ve ağabeyleri nihayet onu değiştirmiş bulmuşlardı.

Büyük ağabeyi Lourival bıkkın, mağrur edasıyla,

— Kuşku yok, oğlan olgunlaşmış, diye kabullenmekten kendini alamadı.

Emilio piposundan bir nefes çekerek,

— Para kazandı, diye ekledi. — Mundinho'ya döndü — gitmene izin vermemeliydik. Ama kim derdi ki, bizim yakışıklı işadamı olabilecek? Burada aklın zevkte ve eğlencedeydi. Parayı alıp evden uzaklaştığında öncekilere baskın çıkacak bir delilik yapacağını düşünmekte haklıydık. Seni doğru yola koymak için dönmeni beklemekten başka çaremiz yoktu.

Annesi gocundu,

— Artık çocuk değil, canım! Ama kime gocunuyordu? Bu sözlerinden ötürü Emilio'ya mı; yoksa Mundinho'nun, harçlığını çarçur ettikten sonra para istemeye artık gelmediğine mi?

Mundinho hiç ses etmiyordu. Bu konuşmalar onu müthiş eğlendiriyordu. Söyleyecekleri bitince,

— Siyasete atılacağım, ve bir yerlere seçileceğim, diye bildirdi. Milletvekili olurum belki... Yerleştiğim bölgede sözü geçen kişi haline geldim. Günün birinde kürsüye çıksam da,

hükümete övgüler yağdırdığın söylevlerine karşı verip veriş-tirsem ne dersin, Emilio?

Atalardan kalma konağın tantanalı mobilyalarla süslü görkemli salonunda ak saçlı, mağrur bakışlı anne, bir kraliçe edasıyla oturmuş, oğullarının sohbetini dinliyordu. Londra'da diktirilmiş şık bir kostüm giyen Lourival ne milletvekiliği, ne senatörlük kabul etmişti. Bakanlığı bile reddetmişti. Sao Paulo valiliği mi? Eh! Belki... Bütün siyasal kurumların desteklemeleri kaydıyla... Emilio federal milletvekiliydi; zahmetsizce tekrar tekrar seçilmişti. Mundinho'dan yaşça hayli büyük olan ağabeyler onun, kendi işlerini bizzat yönetecek ve kakao ihracatıyla iyi para kazanabilecek kadar büyümüş olmasına ve gidip tıkrıldığı o barbar bölgeden söz edişine şaşıyorlardı.

Lourival babaca bir edayla,

— Sana yardım edebiliriz, dedi.

— Seni, hükümetin kuracağı listenin başlarına koydurabiliriz; seçim garanti... diye ekledi, Emilio.

— Buraya sizden bir şey istemeye değil, bilgi vermeye geldim.

Lourival ona küçümseyerek baktı.

— Kibir bir yana, küçük...

Emilio uyardı:

— Kendi başına seçim kazanamazsın.

— Kendi başıma ve üçte bir muhalefetle. Bir tek yerin, Ilhéus'un yönetimi beni ilgilendirir ve bunu elde edeceğim. Sizden, bunu istemeye gelmedim. Yardımlarınıza teşekkür ederim.

Anne sesini yükseltti:

— Dilediğin gibi yap; sana engel olan yok. Ama neden ağabeylerine karşı çıkıyorsun, anlamıyorum? Neden bizden ayrılıyorsun? Sana yardım etmek istiyorlar; o kadar. Ağabeylerin, ne de olsa.

— Demin siz de söylediniz: artık çocuk değilim. Sonra Ilhéus'dan söz etti; bir zamanlar sürüp giden çatışmalardan, haydutluklardan, silâh zoruyla fethedilen topraklardan, bu-

günkü gelişmelerden, bölgenin sorunlarından...

— Bu insanlar beni sayıyorlar, kendi adlarına konuşmak üzere beni Millet Meclisine göndersinler istiyorum. Beni bir listeye yazdırmanız ne işime yarar? Amaç, aile firmamızı temsil etmekse, Emilio yeter. Ben, Ilhéus'un adamıyım.

Emilio yarı alaycı, yarı hoşgörülü bir gülümsemeyle,

— Tüfek sesleri ve belediye bandosu eşliğinde köy siyaseti... dedi.

Anne korkusunu güçlkle gizleyerek,

— Gerekli değilken kendini neden tehlikeye atıyorsun? diye sordu.

— Ağabeylerimin kardeşi olmaktan ibaret kalmamak için. Adam olmak için.

Rio de Janeiro'nun altını üstüne getirmişti. Bakanların odasına rahatlıkla girebiliyor ve onlarla senli benli konuşuyordu. Kaç kez, hepsini de evlerinde, annesinin verdiği yemeklerde ya da Lourival'ın Sao Paulo'daki evinde Madeleine'e tatlı tatlı bakarlarken rastlamıştı. Birkaç yıl önce bir Hollandalı kız konusunda rekabete girdiklerinde Adalet bakanı, Bahia eyalet başkanına, Enoch kolejinin ancak gelecek yılın başında resmen tanıyabilecekleri cevabını yollamıştı. Mundinho gülmüş ve,

— Dostum, Ilhéus'a çok şey borçlusun, demişti. Ben o kente göçetmemiş olsaydım Hollandalı haspayla yatamazdın. Kolejin derhal resmen tanınmasını istiyorum. Başkan'a, kanun metinlerini göndererek cevap verirsin olur biter. Bana sökmeyiz. Kanunsuz olan, zor olan, olanaksız olan! İşte, bunlar gerek bana...

Bayındırlık bakanlığından bir mühendis istemişti. Bakan, Ilhéus'un gemi geçidi masallarını, Bahia doklarını, Başkan'ın damadına bağlı kimselerin çıkarlarını anlatmış durmuştu. Olanaksız! Haklı olmasına haklı, ama olanaksız, sevgili dostum; olacak şey değil! Başkan, öfkesinden vallahi kududur.

— Seni o mu Bakan yaptı?

— Elbette ki, hayır.

— Seni devirebilir mi?

- Sanmam.
- Öyleyse?
- Anlamıyor musun?

— Hayır. Başkan moruğun biri; damadı bir hırsız; yani boş adamlar. Bu, bir Başkanlığın, bir klanın sonu demektir. Bana ve de eyaletin en verimli, en dinamik bölgesine karşı mı çıkacaksın. Saçma bir şey bu! Gelecek, ben'im! Başkan, geçmişti. Kaldı ki, sevdiğim için sana başvurdum. Biliyorsun, daha üst kademeye de başvurabilirdim. Lourival ya da Emilio'ya söylesem yeter; bir mühendis gönderme konusunda Cumhurbaşkanı sana emir geliverir.

Ölse bir şey istemeyeceği ağabeylerinin adıyla karışık bu şantaj onu güldürdü. Akşam yemeğini Bakan'la birlikte yedi. Müzik, kadın, şampanya, çiçek; her şey vardı. Gelecek ay mühendis Ílhéus'da olacaktı.

Rio'da altı hafta kalmış ve eski yaşantısını sürdürmüştü: kızlarla ve varyete artistleriyle vur patlasın, çal oynasın. Yıllar boyu bu hayatı yaşamış olduğu halde, bütün bunların şimdi kendisini pek çekmediğini ve hemen yordüğünü gözlemleyerek şaşıtı. Ílhéus'u, o şamatalı bürosunu, entrikaları, dedikoduları özlüyordu. Bu derece benimseyebileceğine, bu derece bağlanabileceğine asla ihtimal vermemişti. Annesi ona zengin, büyük aileden bir kız, oğlunu Ílhéus'dan söküp alabilecek bir nişanlı arıyordu. Lourival, kardeşini Sao Paulo'ya götürmek istiyordu. Mundinho, kahve plantasyonlarına hâlâ ortaktı. Gidip bir göz atmalıydı. Gitmedi: kalbindeki yara henüz kapanmıştı. Madeleine'in imgesi kafasından yeni yeni siliniyordu. Onu tekrar görmeyecek, o sanrısız bakışların sınamalarıyla tekrar karşı karşıya kalmayacaktı. Asla itiraf edilmemiş, fakat paylaşılmış olan bu günahkâr tutku onları az kaldı birbirlerine doğru sürükleyecekti. Kurtulmuş olmasının Ílhéus'a borçluydu; ve şimdi Ílhéus için yaşıyordu.

Bıkkın, mağrur ve bir İngiliz kadar serinkanlı olan Lourival, milyoner bir kadından çocuksuz dul kalmış ve çıktığı Avrupa yolculuğundan, bir Fransız mankeniyle evli olarak dönmüştü. Karı koca arasında yaş farkı büyüktü. Madeleine,

kendisini evlenmeye iten nedenleri gizleyemiyordu. Mundinho derhal ve kesin olarak uzaklaşmadığı takdirde ahlâk düşünceleri, rezalet, pişmanlık, kısacası hiç bir şeyin kendilerini birbirlerinin kucağına atmaktan alıkoyamayacağını anladı. Bakışları evin içinde, duvarların ötesinde birbirini izliyor; elleri değdi mi titriyorlar ve sesleri kısılıveriyordu. Mağrur, uzak duruşlu Lourival, delidolu küçük kardeşin, evini, kardeş sevgisi uğruna terketmiş olabileceğini dünyada aklından geçiremezdi. Ílhéus ona aşkını unutturmuştu. Ve kimbilir, belki de Madeleine'in yüzüne, gözünü kırpmadan bakabilirdi: ona karşı artık hiç bir duygu beslemiyordu, belki.

Dürbününü kentte gezdiriyordu; penceresinde Arap Nacib'i gördü. Gülümsedi; zira o ve Kaptan dama ve satranç arkadaşlarıydı. Kaptan ona çok yararlı olacaktı. Pek sıkı fıkı dost olmuşlardı. Bir süreden beri siyasete atılmasını usul usul telkin etmekteydi. Kaptan'ın Bastos'lara karşı antipatisini kentte bilmeyen yoktu. Bu aile, yirmi yıl önce babasını Başkanlıktan attırmış ve siyasal mücadelelerle iflâsa sürüklemişti. Mundinho, duymazlığa geliyordu, zira zemini hazırlamamıştı henüz. Şimdi Kaptan'ı, çekişmeye açıklık kazandırma ve muhalefetin başına geçmeye kışkırtacaktı. Neler yapacak güçteydi, ağabeylerine gösterecekti. Zaten gelişmeleri körükleyecek ve hızlandıracak birine Ílhéus'un ihtiyacı vardı ve o kimse pek pek kendisi olabilirdi. Bölgenin ihtiyaçlarından albayların haberi yoktu.

GEMİ VARIYOR

Sabahın o erken saatine rağmen ufak bir kalabalık geminin kurtarılması çalışmalarını izlemekteydi. Dibi öylesine karraya oturmuştu ki, sonsuzca demir atmıştı sanki. Unhao tepesinde toplanan meraklılar süvarinin ve kılavuz kaptanın emirler yağdırdıklarını, tayfaların koşuştuklarını, gemi adamlarının telâşlı telâşlı gidip geldiklerini görüyorlardı.

Yolcular, kimi giyinik, çoğu pijama ve terlikle küpeşteden sarkmış bakıyorlar; kendilerini karşılamaya gelen eş

dost ve akrabayla bağıra bağıra konuşuyorlardı. Yolculuğu anlatıyor ve olay konusunda şakalar yapıyorlardı. Gemiden bir ses, sahildeki bir aileye,

— Zavallı kadıncağız, feci sancılar içinde öldü, diye haber ulaştırdı.

Bu sözleri duyan orta yaşlı, siyahlar giymiş bir kadın hıçkırmaya başladı. Yanındaki abus çehreli sıska adamın kolunda ve yakasında siyah krep vardı. İki çocuk, annelerinin hıçkırıklarına aldırmadan gemi çalışmalarını merakla izliyordu.

Seyirciler gruplar halinde toplanıyorlardı. Karşılıklı selâmlaşıyor, olayı tartışıyorlardı.

— Rezalet, bu gemi geçidi!....

— Yalnız rezalet mi; tehlikeli; Günün birinde bir gemi öyle bir oturacak ki, İlhéus limanı ölecek!...

— Hükümetin umurunda değil.

— Umurunda değil mi? Büyük gemiler geçemesin de ihracat Bahia'dan yapılmaya devam etsin diye, kasten savsaklıyor.

— Zaten valimiz de o tarafı değil. Sesini duyurduğu yok; hükümete kavuk sallamaktan başka bir şey bilmiyor.

— İlhéus haklarını kabul ettirmeli.

Balık pazarından gelen grup konuşmalara katıldı. Her zamanki coşkun edasıyla Doktor halkı, İlhéus'u hiçe sayan Bahia hükümetine ve siyaset adamlarına karşı birleşmeye davet ediyordu. Peki ama, Eyalet'in en zengin, en gönençli kentiydi İlhéus ve Hazine'ye büyük paralar bırakıyordu. İtabuna da caba: Mantar gibi biten ve fakat yöneticilerinin İlhéus limanına karşı gösterdikleri güçsüzlük, kötü niyet ve ihmale kurban giden bir kent de o'ydü.

Kaptan,

— Kabahat bizde, kabul etmeliyiz, dedi.

— Nasıl?

— Evet, kabahat bizde, kanıtlaması da kolay. İlhéus'un siyasetini yöneten kim? Yirmi yıldan beri hep aynı kişiler. Eyalet başkanları, milletvekilleri ve senatörleri ve de federal

milletvekilleri olarak İlhéus'la ilgisi bulunmayan kişileri seçiyoruz.

Joao Fulgencio destekledi :

— Doğru. Albaylar, bir zamanlar kendilerini desteklemiş olanlara oy vermeye devam ediyorlar.

— Sonuç işte meydanda. İlhéus'un çıkarları onların umurunda mı?

Albay Amancio Leal kendini savunmak için,

— Onlarla anlaşmamız var, diye karşılık verdi. Başımız sıkıntıdayken onlar bizi kurtardılar.

— Şimdi ihtiyaçlar değişti.

Doktor parmağını suçlayıcı bir jestle uzattı.

— Bu aykırılığa son verilecek. Bölgenin gerçek çıkarlarını savunacak kimseleri seçeceğiz artık.

Albay Manuel das Onças kahkahayı bastı.

— Peki oyları nereden bulacaksınız, Doktor?

Albay Amancio Leal tatlı sesiyle konuştu :

— Dinleyin, Doktor. Gelişme, uygarlık, İlhéus'un çehresini değiştirmek gibi şeylerden çok söz ediliyor. Sabahtan akşama dek başka lâf yok. Ama, söyleyin bakalım, bu gelişmelerin kökeninde kimler var? Biz, kakao ekicileri, değil mi? Sıkıntılı zamanlarımızda yaptığımız bir anlaşma var; ve söz sözdür. Ben sağ olduğum sürece oylarım, yoldaşım Ramiro Bastos'a ya da onun göstereceği kişiye gidecektir. Ormanda ölüm dirim savaşı yapıyorken bana yardım eden o'ydu.

O sırada Arap Nacib onlara katıldı; hâlâ mahmur, sıkıntılı ve bitikti.

— Davanız ne?

Kaptan anlattı:

— Aynı dava... Albaylar, artık o zamanların geçtiğini, her şeyin değiştiğini, yirmi - otuz yıl öncesiyle bugünün sorunlarının aynı olmadığını anlamıyorlar.

Fakat Arap pek ilgi göstermedi; başka zaman olsaydı, alevlenirdi; o gün kendini konuya yabancı hissediyordu. Kişisel sorunu vardı şimdi : — açsız kalan barı; felâket ! — Kafa sallamakla yetindi.

— Suratınız asık. Ne bu haliniz?

— Aşçı kadın gitti...

— Bu da mı dert?... Kaptan başını çevirdi ve tartışma yeniden alevlendi. Gruba daha başkaları da katılmıştı.

Bu da mı dert! Vay canına! Nacib o kafa ütöleyici tartışmayla arasına bir mesafe koymak istiyormuşçasına birkaç adım geriye gitti. Kâh Doktor'un aydınlık sesi, kâh onu izleyen Albay Amancio'nunki duyuluyordu. İlheus valiliği, milletvekilleri, senatörleri umurunda bile değildi. Önemli olan yarınki otuz tabaklık şölendi. Dos Reis kız kardeşlerin kabul edecekleri düşünülse bile kimbilir ne para isteyeceklerdi? Vay canına be! Daha dün işler yolundaydı...

Kente oldukça uzak — uzak da ne? İlheus öyle küçüktü ki! — ve konutlara ayrılmış bir mahallesinde «Vezüv» adlı barı satın aldığı anda dostları ve amcası delilik ettiğini söylemişlerdi; zira merkezden ve limandan uzaktı ve zaten rakipleri oralardaydılar. Bar sönmüştü, boştu, müşterilerini kaybetmiş, sinek yuvası haline gelmişti. Halbuki limandaki meyhaneler dolup taşıyordu. Ama Nacib, babası öldüğünden beri tezgâhta kumaş ölçüp kesmekten bıkmıştı. Bu işi sevmiyordu; üstelik amcası ve eniştesi de her an tepesindeydi. (Ablası, kakao çeneme merkezinde çalışan bir ziraat mühendisiyle evlenmişti.) Babasının sağlığında dükkân iyi işliyordu. İhtiyar, inisiyatif sahibi ve sempatikti. Ama kalabalık bir ailenin yükünü taşıyan ve dikkatli olan amcası gereklere uymayı bilmeyen, azla yetinen bir adamdı. Nacib hissesini satmayı tercih etti. Parasını kakao alım satımıyla fazlalaştırdıktan sonra barı satın aldı. Bir İtalyan'ındı. Kakaoyla gözleri kamaşan adam, ülkenin içlerine gitmiş, bir daha ortaya çıkmamıştı.

İlheus'da bar, kabareden de iyi bir işti. Zenginliğini duyan o kente akın ediyordu. Sokaklar plasyeler ve transit geçen tüccarlarla doluydu. Barların masalarında kıyamet gibi iş dönüyordu. Çeşit çeşit içki ve demiryolundaki İngilizlerin getirdikleri aperitif ve poker alışkısı almış yürümüştü. Öğleden önceleri ve beşten sonraları barlar dolup taşıyordu.

«Vezüv» barı en eskisiydi. San Sebastiao kilisesinin de bulunduğu denize nazır ufak bir meydanda, bir binanın zemin katındaydı. Karşısında da yeni açılan Sinema - Tiyatro vardı. «İdeal Kafe»; «Şık Bar»; «Pinga de Ouro» gibi Nacib'in belli-başlı rakiplerinin iyi iş yaptıkları piyasa merkezinden uzak olduğu için «Vezüv» ün söndüğünü düşünenler hata ediyorlardı. Bunun tek sorumlusu İtalyan'dı. Kakao plantasyonu fikri kafasına tebelleş olduktan sonra müşteriye sırt çevirmeye başlamıştı. Bazen opera plakları çaldığı eski gramofonu örümcek ağları içinde bir kenara atılmış duruyordu. İskemleler yaylanıyor ve masalar topallıyordu. Bilardo masasının çuhası yırtıktı. Püsküren bir volkanın üzerine alev kırmızısıyla yazılan barın adı bile solmuştu. Nacib bu meyhaneyi, adıyla birlikte ölü fiyata satın aldı. İtalyan, gramofondan ve plaklardan başka her şeyi ona bıraktı.

Her tarafı boyadı, masaları ve iskemleleri atıp yenilerini aldı. Bilardo masasını sattı ve arkada, pokerciler için ayrı bir oda ayırdı. Değişik içkiler, akşam plaj caddesinde piyasaya çıkan ve sinemadan sonra bara uğrayan aileler için şerbetler ve aperitif saatinde verilmek üzere tuzlu ya da şekerli eğlencelikler koydu. Önemsiz bir ayrıntı sayılır: *Acaraje*'ler, *abara*'lar, manyokadan ufak pastalar, şekerli börekler, karidesli börekler, manyokalı ve mısırlı şekerlemeler vardı. Fikri veren Joao Fulgencio olmuştu:

— Barımızda bunlardan satsanız fena olmaz.

O sırada ihtiyar Filomena'nın boğazına düşkün Arap yemin diye gönderdiği *acaraje*'leri karşılıklı oturmuş yiyorlardı.

Başka tek müşterileri dostlarıydı: Model Kırtasiye'deki grup, mağaza kapandıktan sonra oraya gelirdi; ayrıca tavla ve dama meraklıları da gelirlerdi. Bir de cingarların koptuğu ve silâhların çekildiği barlara ayak basmaları yakışık almayan ve «Vezüv» ü sakindir diye tercih eden Dr. Mauricio gibi saygıdeğer efendiler vardı. Kısa süre sonra şerbetlerinin ve meyveli serinleticilerinin sanını duyan aileler de geldiler. Ama bara müşteriyi asıl çeken şey, aperitif saatinde çıkarılan tatlı ve tuzlu eğlencelikler oldu. Özel kompartımandaki poker

partileri müthiş sükse yaptı. Bu müşteriler için — Albay Amancio Leal, zengin Maluf, Albay Melk Tavares, Ribeirinho, kundura mağazası sahibi Suriyeli Fuad; poker oynamaktan ve Conquista tepesinde zenci kızları kovalamaktan başka işi olmayan Osnar Faria, Dr. Ezequiel Prado ve başkaları için — özel surette börekler, pastalar ve şekerlemeler ayırırdı. İçki su gibi akar, kumar bara bol para bırakırdı.

Kısa zamanda «Vezüv» alıp yürümüştü. «İdeal Kafe» yi ve «Şık Bar» ı geçti; «Pinga de Ouro» dan aşağı kalmadı. Nacib'in şikâyet edeceği bir şeyi yoktu. Chico-Moleza ve Bico-Fino'nun bazen de açık havada, taraçadaki masaların yanına boya sandığını yerleştirmiş bulunan Tuisca'nın yardımıyla köle gibi çalışıyordu elbet. Ama her şey yolundaydı ve işini seviyordu. Ülkede ve bütün dünyada olup bitenler barda konuşuluyor, en ufak olaylara dek tartışılıyordu. Nacib'i sevme-yen yoktu; denizi ve meydandaki kalabalığı seyretmek için yemekten sonra taraçada, bir masanın başında oturmayı pek seven yargıcın ifade ettiği gibi, «namuslu ve çalışkan» bir insandı.

Şu Filomena delisi tehdidini uygulamaya koyduğu güne dek her şey yolunda gitmişti. Şimdi, barın ve de ekşili yemekleri seven Nacib'in mutfağıyla kim uğraşacaktı? Dos Reis kız kardeşleri devamlı olarak tutmak delilikti. Hem onlar kabul etmezlerdi; hem de Nacib işin içinden çıkamazdı. Öyle bir ücret talep ederlerdi ki, kazancını onlara vermek zorunda kalırdı. Mümkünse hemen o gün iyi bir aşçı kadın bulmalıydı; yoksa işi bitikti.

Adamlardan biri,

— Kurtulmak için yükünü denize dökmek zorunda mı kalacak yoksa? diye fikir yürüttü.

Nacib bir an sıkıntısını unuttu: geminin makineleri horuldayıp duruyordu, ama sonuç alınamıyordu.

Doktor,

— Bütün bunların sonu gelecek, diye kestirip attı.

Amancio Leal o yumuşak tonuyla cevap verdi:

— Mundinho Falcao denen adamın neyin nesi olduğunu kimse, tam olarak bilmiyor.

— Bilmiyor ne demek? İşte şu gemideki adam, Ilhéus'un ihtiyacı olan adam.

Gemi sendeledi; teknesi kumlara sürtünüyor, motörleri inliyor, kılavuz kaptan emir üzerine emir yağıdırıyordu. Güvertede bir adam görüldü; henüz gençti; elini gözüne siper etmiş, kalabalıkta dostlarını arıyordu.

Kaptan,

— İşte Mundinho! diye haykırdı.

— Hani?

— Yukarıda.

Seslenmeye başladılar:

— Mundinho! Mundinho!

Öteki duydu, seslerin nereden geldiğini araştırdı ve el salladı. Sonra merdiveni indi, birkaç dakika gözden kayboldu; sonra kalabalığın arasında güler bir yüzle görüldü. Ellerini ses borusu gibi ağzına dayayarak,

— Mühendis gelecek! diye müjdeledi.

— Hangi mühendis?

— Bayındırlık bakanlığının; gemi geçidini inceleyecek. Müthiş bir haber.

— Gördünüz mü? Dememiş miydim?

Mundinho'nun arkasında yeşil şapkalı, sarı saçlı, genç bir kadın belirdi.

— Ne kadın be! Mundinho vaktini boş geçirmiyor... Nho-Galo kafa sallayarak,

— Kıyak bir parça! diye haykırdı.

Gemi şiddetle sarsıldı; yolcular dehşete kapıldılar — kadın hafif bir çığlık savurdu — teknenin dibi kumlardan kurtulmuştu. Kıyıdan ve güverteden sevinçli haykırışlar yükseldi. Yağız tenli, kupkuru bir adam, ağzında sigarayla Mundinho'nun yanında durmuş, kayıtsız gözlerle etrafa bakınıyordu. İhracatçı ona bir şey söyledi; adam güldü.

Albay Ribeirinho,

— Yaman, şu Mundinho... dedi.

Gemi düdük çaldı; uzun bir kurtuluş çığlığıydı bu. Ve limana doğru yol aldı.

Albay Amancio Leal, sevimsizce,

— Kafası çalışıyor; bizim gibi değil, diye karşılık verdi.

Kaptan,

— Haydi, Mundinho'nun yanına gidip, öğrenelim bakalım, neler yapmış... diye önerdi.

Manuel das Onças arkadaşlarını selâmlayarak,

— Ben otele uğrayacağım; elbise değiştireyim; bir de kahve içeyim, dedi.

Amancio Leal,

— Ben de, diyerek onun peşinden seğirtti.

Kalanlar limana doğru yürüdüler. Kafadarlar Mundinho'nun verdiği haberi tartışıyorlardı.

— Ne yapıp yaptı, bakanlığı gaflet uykusundan uyandırdı. Vakti gelmişti.

— Bu adamın kolu uzun, gerçekten.

Albay Ribeirinho,

— Ne kadın! Krallara lâyük bir parça, diye iç geçirdi.

Güverteye vardıklarında gemi yanaşıyordu. Bahia, Aracaju, Maceio ve Recife yolcuları merakla bakıyorlardı. İlk inenlerden biri Mundinho oldu; hemen koşup sarıldılar. Arap, alleykum selâmlar çekiyordu.

— Maşallahınız var.

— Gençleşmişsiniz.

— Rio de Janeiro'nun havası yaramış...

Yakından yaşlıca olduğu anlaşılan fakat daha hoş görünen sarışın, şık giyimli kadın ve sıska adam, sus pus durmuşlardı. Mundinho, sirk anonscusunu andıran bir edayla onları tanıştırdı.

— Size eşsiz bir hokkabaz olan Prens Sandra'yı ve eşi dansöz Anabela'yı takdim ederim... Bu mevsim burada temsilerecekler.

Gemiden ölüm haberi ulaştıran adam şimdi ailesiyle kucaklaşıyor ve olay hakkında yasal ayrıntılar veriyordu.

— Bir ay cançekişti, zavalılık! Böyle ıstırap görülme-

miştir... Gece gündüz inliyordu. Yüreklerimiz parça parça oluyordu.

Kadın yine hıçkırmaya başladı. Mundinho, sanatçılar, Kaptan, Doktor, Nacib ve ekiciler yük iskelesi boyunca yürümeye başladılar. Hamallar, valizleri yüklenmiş, geçiyorlardı. Anabela şemsiyesini açtı. Mundinho Falcao, Nacib'e bir öne-ride bulundu.

— Barınızda dansetmesi için bir kadın istemez misiniz? Dostum, öyle bir tül dansı yapıyor ki, millet koşacak...

Nacib kolunu göğe doğru uzattı.

— Barımda mı? Sinema ya da kabare için iyi fikir... Benim dansöze değil, aşçıya ihtiyacım var.

Herkes güldü. Kaptan, Mundinho'nun koluna yapıştı:

— Mühendisten söz edin.

— Ayın sonunda burada. Bakan söz verdi.

DOS REİS KIZ KARDEŞLER VE NOEL KREŞİ

Dos Reis kız kardeşler, tombul Quinquina ve narin Florzinha sabah ayininden döndüklerinde Nacib'in kendilerini beklediğini görünce adımlarını sıklaştırdılar ve kapıda durdular. Toplam yüz yirmi sekiz yıllık sağlam ve kuşku kabul etmez bir bâkireliği temsil eden şen, şakrak iki ihtiyarcıktı. Kökeni kakaodan öncesine dayanan Ilhéus'un saygıdeğer ailelerinden birinin kalıntılarıydılar. Bu gibilerin yerini şimdi Sergipe, Sertao, Alagoas ve Ceara'dan gelenler ve Araplar, İtalyanlar ya da İspanyollar almışlardı. Sayısız zengin albayların göz diktiği Albay Adami sokağındaki aile yadigârı şahane konakta otururlar, kilise meydanındaki üç parça mülklerinden gelen kiralarla ve pişirip akşamları genç Tuisca'ya sattırdıkları çöreklerin kazancıyla geçinirlerdi. Eşsiz birer pastacı ve usta aşçılar olduklarından onlara bazen yemek ya da gala şölenleri ısmarlanırdı. Kısacası Ilhéus'da gerçek birer kurum gibi ünlü ve saygılı idiler, ama bunu özellikle, evlerinin ön tarafında bulunan büyük, mavi salonda kurdukları kreşe borçluydular. Yıl boyunca buna çalışırlar,

dergilerden kestikleri resimleri büyötmek için Bristol üzerine yapıştırırlardı. Bu, onlar için hem eğlence, hem de dindarca bir tatmin oluyordu.

— Bugün erkencisiniz, Mösyö Nacib...

— Bazen oluyor.

— Hani bize dergi getirecektiniz?

— Getireceğim, Dona Florzinha; merak etmeyin. Topluyorum.

Sinirli Florzinha her önüne gelenden dergi ister, soğukkanlı Quinquina gülümserdi. Demode giysileri ve başlarına sardıkları şalla canlı, şamatacı birer karikatürden başka bir şey değillerdi.

— Bu saatte sizi hangi rüzgâr attı?

— Sizinle bir iş için görüşecektim...

— Buyurun; girin...

Kapıdan, ihtimamla bakılmış çiçek ve bitkilerle çevrili bir avluya varılıyordu. İki kız kardeşten daha yaşlı, beli büyük bir hizmetçi, elinde kovayla bunların arasında dolaşıp suluyordu.

Quinquina,

— Kreşli salona girin, dedi.

Florzinha,

— Anastacia, Mösyö Nacib'e likör ikram et, diye emretti. Genipalı mı, ananaslı mı istersiniz? Portakallı ve *maracuja*'lı da var...

Nacib, likör içmenin zorunlu olduğunu biliyordu — sabah vakti; hay Allah!. — İçmeli, övmeli; kreş hazırlıklarının ne âlemde olduğunu sormalıydı; bunsuz, başarılı bir iş görüşmesi yapamazdı. İyi bir aşçı kadın buluncaya dek bara eğlencelikler ve yarınki otobüs şölenine yemek yetiştirmek gerekiyordu.

Önde, çift salonlu eski tip evlerden biriydi. Yıllardan beri burada davetliler ağırlandı, sadece kreş kuruluyordu. Kreş aralıkta tamamlanır ve halka gösterilmek üzere karnavala dek bırakılırdı. Bundan sonra Quinquina ve Florzinha

titizce söker ve hemen gelecek yılki kreşin hazırlıklarına baş-larlardı.

İlhéus'da bir o yoktu; başka kreşler, hatta daha güzel-leri ve değerlileri de vardı. Ama kreş dendi mi, Dos Reis kız kardeşlerinki akla gelirdi; zira hiç biri onunla kıyaslanamaz-dı. Elli yıldan beri sürekli olarak geliyordu. O zamanlar İl-héus geri kalmış bir kasabacıktı. Quinquina ve Florzinha ilk kreşlerini kurduklarında delikanlıların pek beğendikleri şen, canlı kızlardı. — Bu böyleyken neden kız kalmışlardı? Kimse akıl erdiremiyordu. Çok mu zor beğenen kimseler olmuşlar-dı? — Artık unutulmuş o kakao öncesi Ilhéus'unda en güzel, en mükemmel, en zengin kreşi kurmak için aileler arasında ger-çek bir yarışma vardı. Avrupa'daki Noel Baba, yani ren ge-yikleriyle çekilen kızağa binmiş, kar ve soğuğa karşı gelebile-cek şekilde giyinmiş sırtında, çocuklara dağıtacağı hediye çu-valları taşıyan Noel Baba imgesi Ilhéus'da yoktu. Noel'de kreşler kurulur, evlerde büfeler açılır, ziyaretçilere ikramlar-da bulunulur, gece yarısı ayininden sonra şenlikler yapılırdı. Halk sokaklarda dans eder, çoban kızları. *Bumba-meu-boi*'ler, sığırtaçlar, umacılar dolaşırdı.

Yıllar boyunca Dos Reis kız kardeşler kreşlerini geliştir-diler. Dans çağları yavaş yavaş geçtikçe, buna daha çok za-man ayırdılar. Durmadan yeni kişiler ekliyor, kaidesini ge-nişletiyorlardı. O kadar ki, şimdi kaide, salonun dörtte üçü-nü kaplamaktaydı. Martla kasım arasında zorunlu kilise zi-yaretleri (sabahın altısında ayin-akşamın altısında kutsama), Tuisca'nın satmaya götürdüğü nefis çörekleri pişirme, eş-dost ziyaretleri ve komşularla yaptıkları dedikodulardan arta ka-lan zamanda dergilerden resimler keser, bunları kartonlara yapıştırırlardı. Montajı için yıl sonunda Model Kırtasiye'de tezgâhtarlık ve filarmoni «Euterpe 13 Mayıs» da davulculuk yaptığı için sanatkâr geçinen Joaquim'i yardıma çağırırlardı. Joao Fulgencio, Kaptan, Diogenes (İlhéus Sinema-Tiyatrosu-nun sahibi ve Protestan), sörlerin öğrencileri, profesör Josué ve hatta ruhban düşmanı Nho-Galo onlara harıl harıl dergi toplarlardı. Aralıkta, yumurta kapiya geldi mi komşu kadın-

lar, eş-dost, sınavlarını veren öğrenciler, ihtiyar kızlara yardım etmeye koşarlardı. Böylece büyük kreş hemen hemen kamu malı olmuştu. Açılış günü, şenlik günüydü. Dos Reis kız kardeşlerin evi kalabalıkla dolar ve meraklılar, Joaquim tarafından rengârenk lambalarla süslenen kreşi görmek için pencerenin önüne yığılırlardı. Ve onun şerefine Joaquim, ihtiyar kızların şekerli likörleriyle bir güzel sarhoş olurdu.

Bilindiği gibi, kreş, İsa'nın, ta Filistin'de, harap bir ahırda doğuşunu tasvir eder. Fakat o, Doğu'nun kıraç toprakları, tarihin ayrı çağlarına ait çeşitli sahnelerin ve figürlerin demokratça birbirine karıştığı bir alacalı âlemin içinde bir ayırtıdan ibaretti. Bu âlem bir yıldan öbürüne geliyordu. Orada, ünlü kişilerin, siyasetçilerin, bilginlerin, askerlerin, yazarların, evcil ve yabanî hayvanların, ve yarı çıplak yıldızların yanında çilekeş yüzlü azizlerin resimleri görülüyordu.

Kaidenin üzerinde bir dağ zinciri ve aralarındaki vadilerden birinde İsa'nın beşiğiyle ahır bulunuyordu. Meryem yanında oturmuştu ve Yusuf Peygamber ise bir eşeğin yularından tutmuş duruyordu. Bunlar, kreşin en büyük ya da en güzel figürleri değillerdi. Hatta diğer bazılarının yanında sönük ve ufak kalıyorlardı. Ama iki kız kardeşin ilk kreşinden gelme olduklarından Quinquina ve Florzinha onlardan ayrılamıyorlardı. Yıldızlarla delinmiş mavi çarşaftan yapılma gök ile ahır arasında ipile asılı duran, doğum habercisi büyük ve gizemli kuyruklu yıldız tam onların karşıtıydı. Bu, Joaquim'in şaheseri idi ve yaratıcısının gözlerini yaşartan övgülere konu oluyordu. Selofan kâğıttan yapılma bu kırmızı kuyruklu yıldız öyle güzel kesilmiş ve gerçekleştirilmişti ki, koskoca kreşe yağan bütün ışıkların kaynağıydı sanki.

Ahırın etrafında, Yüce olayla tatlı uykularından uyandırılan inekler, atlar, kediler, köpekler, ördekler, tavuklar, çeşitli hayvanlar, bir aslan, bir kaplan, bir zürafa yeni doğan bebeğe tapmaya gelmişlerdi. Joaquim'in yıldızının ışığıyla aydınlatılan altın ve günlük taşıyan üç kâhin kral Gaspard, Melchior ve Balthazar o yana doğru yol alıyorlardı. İncilin bu üç kişisinden ikisi çok eskiden bir almanaktan kesilmiş-

ti. Üçüncüsü yani zenci kral rutubetten bozulduğundan, onun yerine Fas Kralının resmi konmuştu. — O devirde dergi ve gazetelerde her gün basılırdı. —

Irmak, orada, ortadan boylamasına kesilmiş bir kauçuk borudan yapılma bir yatakta akan sicim gibi bir suydu ve yamaçlardan vadiye doğru akıyordu. Joaquim hatta bir de çağlayan düşünmüş ve gerçekleştirmişti. Tepeleri aşan yollar ahıra çıkıyordu. Ötede beride köyler göze çarpmaktaydı. Yollar-da, pencereleri ıııklı evlerin önünde hayvanların, erkeklerin ve kadınların arasında, dergilerin övgülerine layık olmuş Brezilyalı ya da yabancı ünlü kişilerin portreleri görölmekteydi. Spor bir şapka giymiş, ilkel uçağının yanında durmuş, yüzü biraz hüzünlü Santos Dumont. Yakınında, bir tepenin yama-cında Herode ve Pilate. Az ötede Büyük Savaşın kahraman-ları: İngiltere Kralı V. George Kayser, Mareşal Joffre, Lloyd George, Poincaré, Çar Nikola. Sol yamaçta, başı diyademli, dekolte elbiseli Eleonora Duse parlıyordu. Daha bunlar gi-bi, dergilerde renkli resimlerini gördüklerinde iki kız karde-şe hayranlık çığlıkları attıran başkaları: Rui Barbosa, J.J. Seabra, Lucien Guitry, Victor Hugo, Dom II. Pedro, Emilio de Menezes, Rio Branco baronu, Zola, Dreyfus, şair Castro Al-ves ve haydut Antonio Silvino.

— Kreş şahane!

Sör okulunun öğrencileri de katkıda bulunduklarından bu yana, sinema artistlerinin sayısı artmıştı: William Farnum, Eddie Polo, Lia de Putti, Rudolf Valentino, Charlot, Lilian Gish, Ramon Novarro, William S. Hart vadideki yolları tıka-yacağa benzerlerdi. Bunlar arasında Bolşevik ihtilâlinin ya-vuz şefi Vladimir İliç Lenin'in resmi bile vardı. Onu bir der-giden kesip Florzinha'ya veren Joao Fulgencio olmuştu.

— Önemli bir kişidir... Kreşe onu da eklemeniz şart...

Bölgenin eşrafı da bunlar arasındaydı: yönetimi unutul-maz anılar bırakan eski kaymakam Cazuza Oliveira, rahmetli Albay Horacio Macedo, Doktor'un ısrarıyla Joaquim'in çiz-diği bir resim Ofenisia'yı temsil ediyordu. Ayrıca pişmiş kil-

den yapılma *jagunço*'lar, tuzak sahneleri ve tüfek omuzda duran adamlar.

Pencerenin önünde, bir sehpa dergiler, makas, zımb ve karton duruyordu. Nacib'in acelesi vardı. Otobüs şerefine şöleni hazırlaması ve yiyecekleri sağlaması gerekiyordu. Genipa likörünü yuvarladı ve kreş hazırlıklarını göklere çıkardı.

— Bu yıl, öteki yıllardan baskın olacak.

— Allah kısmet ederse.

— Epey yenilik var; değil mi?

— Oh... artık hesaplamıyoruz.

İki kız kardeş, sofanın üstünde kaskatı oturmuş, ziyaret nedenini anlatmasını gülümseyerek bekliyorlardı.

— Eh! Düşünün bir... İhtiyar Filomena oğlunun yanına yerleşmek üzere Agua Preta'ya gitti.

— Yo! İmkânsız! Ama zaten hep söylüyordu.

İkisi bir ağızdan konuşuyorlardı. Tam yayılacak bir dedikodu!

— Ben, böyle bir darbe beklemiyordum. Hele bugün; şenlik günü, bar hıncahınç doluyken. Üstelik bir de otuz tabaklık bir şölen ısmarlanmışken...

— Otuz kişilik mi?

— Otobüs hattının açılışı nedeniyle Rus Jacob ve garajcı Moacir düzenliyorlar.

Florzinha,

— Tamam, dedi; duymuştum.

Quinquina,

— Ya, söylemişlerdi; dedi. İtabuna valisi de gelecekmiş.

— Buranın ve İtabuna'nın valileri, Albay Misael, Brezilya Bankası'nın müdürü Bay Hugo Kaufman, kısacası hep yüksek kişiler.

Quinquina,

— Bu otobüs işi yürüyecek mi dersiniz? diye fikir sordu.

— Elbet... Şimdiden kazanca geçti... Kısa bir süre sonra kimse trenle yolculuk yapmayacak. Bir saat fark ediyor.

Florzinha,

— Ya tehlikesi?.. diye sordu.

— Hangi tehlike?

— Devrilmez mi? Geçenlerde Bahia'da bir tanesi devrilmiş; üç kişi ölmüş. Gazetede okudum.

Quinquina,

— Ben, bu araçlara binmem, dedi. Otomobil bana gelmez. Bir otomobil beni sokakta tepeleyebilir. Ama içindeyim diye... Asla...

Florzinha ekledi:

— Geçen gün Eusébio dostumuz bizi arabasına alıp bir tur yaptırmak istedi. Hatta Noca hatun bizi, geri kafalı diye suçladı.

Nacib kahkahayı bastı.

— Günün birinde bir araba aldığınızı görürsem şaşmam.

— Biz, paramız olsa bile...

— Her neyse, konumuza dönelim...

Naz ettiler, yalvarttılar ve sonunda kabul ettiler; ama Mösyö Nacib gibi bir efendinin hatırını kırmamak için diye de ısrarla tekrarladılar. Üstelik hepsi eşraftan otuz kişinin davet edildiği bir şöleni bir gün önce ısmarlamak görülmüş şey miydi? Kreşi iki gün ihmal etmek zorunda kalacakları da caba! Bir tek resim kesecek vakit bulamayacaklardı. Kaldı ki, bir de yardımcı tutmak şarttı.

— Filomena'ya yardım etsinler diye iki genç kızla anlaşmıştım.

— Hayır! Dona Jucundina ve kızlarını tercih ederiz. Ona alıştık; hem iyi bir aşçıdır.

— Aşçı olarak yanımda çalışmayı kabul eder mi?

— Kim? Jucundina mı? Ummayın, Mösyö Nacib! Eviyle, yetişkin üç oğluyla kim meşgul olacak? Arada sırada, hatırmız için geliyor...

Çok para istiyorlardı. O fiyatla, şölen kâr bırakmayacaktı. Keşke Moacir'e ve Rus'a söz vermiş olmasaydı... Ama Nacib'in sözü sözdü. Dostlarını davetlilerine karşı mahcup bırakmazdı. Zaten bara da yiyecek gerekliydi; aksi halde müşterilerini kaybeder, zararı büyük olurdu. Ama bu, ancak birkaç gün devam edebilirdi. Yoksa, hali haraptı.

Florzinha,

— İyi bir aşçı bulmak çok zor, dedi.

Quinquina,

— Biri çıktı mı, elden ele kapışılıyor, diye ekledi.

Doğruydu. Ílhéus'da aşçı kadın altın değerindeydi. Zengin aileler Aracaju'dan, Feira de Sant Ana'dan, Estancia'dan getirtiyorlardı.

— Demek anlaştık. Chico Moleza'yı çarşıya gönderiyorum.

— Acele edin, Mösyö Nacib.

Kalktı ve elini ihtiyar kızlara uzattı. Üzeri dergilerle dolu masaya, dağınık halde duran kreşe ve resimlerle dolu karton kutuya bir göz attı.

— Size dergi getireceğim. Beni sıkıntıdan kurtardığınız için teşekkür ederim.

— Bir şey değil. Hatırlarınız için yapıyoruz. Evlenin artık, Mösyö Nacib. Evli olsaydınız başınıza böyle tatsız şeyler gelmezdi...

— Ílhéus'da ne kızlar var... Hepsi de hünerli...

— Bir tane biliyorum; sizin için biçilmiş kaftan, Mösyö Nacib. Akli başında kız; akli sinemada, dansta olan zırzoplardan değil. Hem kibar: piyano çalmasını biliyor. Yalnız, zengin değil...

Bu iki ihtiyar kız, çöpçatanlığa bayılırdı. Nacib gülümsemi.

— Evlenmeye karar verdiğimde, doğru size başvuracağım.

UMUTSUZ ARAMA

O umutsuz aramaya Unhao tepesinden başlamıştı. Ceketini koltuğunun altına sıkıştırmış, iri gövdesi öne eğik, kanter içinde, Nacib o sabah Ílhéus'u bir baştan bir başa dolaşmıştı. Uzun süren yağmurlardan sonra güneş kasıp kavuruyordu. Sokaklarda sevinçli bir taşkınlık vardı: ekiciler, ihracatçılar, tüccarlar rastlaştıkları yerde birbirlerini coşkuyla selâmlıyor ve kutluyorlardı. Fuar günüydü, dükkânlar, dok-

tor muayenehaneleri, eczacılar tıklım tıklımdı. Bayır aşağı, bayır yukarı koşarak, sokak ve meydanları aşarken, Nacib, durmadan küfür savuruyordu. Dün, çalışma gününden ve Risoleta'nın yatağından yorgun eve döndüğünde kendi kendine şöyle bir hesap yapmıştı : saat on'a kadar yatacağı; Chico Mo-leza ve Bico-Fino barı temizledikten sonra müşterilere bakarlardı. Öğle yemeğinden sonra da bir parti dinlenecekti. Sonra Nho-Galo'yla ve Kaptan'la dama ya da tavla oynayacak, Joao Fulgencio'yla çene çalacak, kentte ve dünyada neler olup bitiyor, öğrenecekti. Barı kapattıktan sonra Risoleta'ya uğrayacak, belki geceyi de onunla geçirecekti. Bunun yerine İl-héus'un sokaklarında taban tepiyor, o tepe senin, bu tepe benim, dolaşıyordu... Unhao'da, Filomena'ya yardım etsinler diye tuttuğu kızlara gelmemelerini haber vermişti. Nacib sor-du soruşturdu; tepenin ta öteki yamacına gitti; İlhéus'da aşçı bulmanın hemen hemen olanaksız olduğunu söylediler.

Limanda da soruşturdu; amcasına uğradı : bir aşçı biliyor muydu? Yengesi dert yandı : yanlarında bir kadın çalışıyor-muş; iyi yemek de pişirmezmiş; günün birinde almış başını gitmiş. Neden? Nereye? Gel de anla.

Çok iyi bir tane varmış; Conquista tepesinde oturuyor-muş; «Müthiş» diye salık veren İspanyol Felipe, koşumdan, kundura ve çizmeye kadar her türlü deri eşya tamirinde usta kişiydi. Tahammülü güç bir geveze ve çetin bir dama oyuncusu olan Felipe küfürbaz ve ateşli bir adamdı. İlhéus'da aşırı solu temsil ediyordu : anarşist olduğunu durmadan tekrar-lar, *fazendeiro*'ların çoğunun ve Peder Basilio'nun dostu ol-duğu halde dünyayı kapitalistlerden ve papazlardan kurtara-cağını ilân ederdi. Kösele döverken bir yandan da anarşist şarkıları söylerdi. Nho-Galo ve o, dama oynarlarken papaz-lara karşı küfür savuruşları görülmeye değer şeydi. Nacib'in mutfaksal dramına ilgi gösterdi.

— Mariazinha diye bir kadın. Müthiş bir şey.

Nacib, Conquista'ya gitti. Yamaç, yağmurlardan kaygan-dı. Düşüp pantolonunun kıcını kirlettiğinde zenci çocuklar kahkahaları bastılar. Sora sora aşçı kadının evini buldu. Ta

tepede tahta ve çinkodan yapılma bir kulübeydi. Bu kez az-çok umutluydu. İnek sürüsü sahibi Mösyö Eduardo, Mariazinha'nın hünerlerini öve öve bitirememişti. Bir süre evinde çalışmış. Tek kusuru, içkiymiş. İçti mi, deliye dönermiş. Dona Mariana'ya saygıda kusur etmiş. Eduardo bu nedenle ona yol vermiş.

— Ama siz bekâr olduğunuza göre...

Sarhoş ya da değil, iyi aşçıysa tutardı. Hiç değilse daha iyisini buluncaya kadar. Nihayet sefil izbeye vardı. Mariazinha yalınayak kapıda oturmuş, uzun saçlarını tarıyor ve bitlerini kırıyordu. Otuz, otuz beş yaşlarında, içkiden çökmüş bir kadındı; vaktiyle güzel olduğu yine de anlaşılıyordu. Tarak elinde Nacib'i dinledi. Sonra, öneri tuhafına gitmiş gibi gülmeye başladı.

— Hayır Mösyö; şimdi artık erkeğim ve kendim için yemek pişiriyorum. Çalışmama izin vermiyor.

İçeriden bir erkek sesi duyuldu.

— Kim o, Mariazinha?

— Bir doktor; aşçı arıyor. Beni çağırıyor... iyi para verecekmiş..

— Söyle ona defolup gitsin. Burada aşçı yok.

— Görüyorsunuz ya, Mösyö. Bu adam böyle. İşe gitme razı değil. Kıskaçlıktan... Olur olmaz şey için kıyametleri koparır... — Fiyakalı bir eda takınarak. — Kendisi polistir, diye ekledi.

— Karı, o yabancıyla hâlâ konuşuyor musun? Tepemin taşı atmadan defet gitsin.

— Arayın, birini elbet bulursunuz...

Yeniden taranmaya ve bit kırmaya koyuldu.

Nacib omuz silkti.

— Tanıdığınız biri var mı?

Kadın cevap bile vermedi; kafasını sallamakla yetindi. Nacib, Vitoria yamacından indi. Aşağıda kent güneşin keskin ışığında kaynıyordu. Sabah erken gelen *Ita* yük boşaltmaktaydı. Lânet kent: Gelişmeden başka lâf edilmiyordu, ama bir aşçı kadın bile bulunamıyordu.

Arap, Model Kırtasiye’de mola verdiğinde, Joao Fulgencio,

— Bu yüzden bulunamıyor ya, diye anlattı. Talep arttığundan el emeği azalıyor ve fiyatlanıyor. Belki fuarda...

Haftalık fuar gürültülü ve renkli bir şenlikti. Kıyidan demiryoluna dek uzanan düzlükte kuruluyordu. Kurutulmuş ya da füme etler, domuzlar, koyunlar, geyikler, *paca*’lar ve av hayvanları Çuval çuval manyoka unu. Altın rengi muzlar, sarı limonlar, yeşil *jilo*’lar, *gombo*’lar, portakallar... Barakalarda, teneke tabaklar içinde *sarapatel*, *feijoado*, *moqueca* veriliyordu. Köylüler birer şişe tafiayla yiyorlardı. Nacib oralara uğrayıp sordu. Kolyeler, bilezikler takınmış, başına bir bone geçirmiş bulunan şişko zenci kadın sırttı :

— Size mi çalışayım patron Allah göstermesin...

Açayip tüylü, konuşan papağanlar.

— Bu papağanları kaçsa satarsınız, Madam?

— Hatırınız için sekiz yüz real.

— Çok pahalı.

— Ama gerçek konuşanlardan. Öyle küfürler biliyor ki!...

Papağan onu haklı çıkarmak istiyormuşcasına gırtlığını yırtmaya başladı. «Seni gidi P. seni.» Nacib, dağ gibi yığılı peynirlerin arasından geçti. Papağan peşinden bağırıyordu «Pequenot! Pequenot!» Aşçı bilen yoktu.

Bir kör, tabağını önüne koymuş, savaş yıllarının hikâyesini anlatıyordu :

*Amâncio, yiğit kıştı
Ve eşsiz bir nişancı.
Ona baskın bir yiğit,
Pek pek Juca Ferreira.
Gece karanlıkta
Rastlaştılar ormanda
«Kim o?» bağırdı Ferreira.
«Bir adam; hayvan değil»
O zaman, cevapladı Amâncio,*

*Basarak tetiğine.
Maymunlar bile ürperdiler,
Gece, karanlıkta.*

Körlerin kulağı deliktir derler. Onlar da yararlı olamadılar. İçlerinden bir tanesi, *Sertao*'dan geliyormuş: İlhéus'un yemeklerine verdi verişti. Mutfakları beş para etmezdi. Yemek yedin mi, Pernambouc'a gideceksin; yemek orada var; buradaki hiç! Pislik!

Sefil kılıklı Arap seyyar satıcılar yırtık valizlerini yere bırakmış biblolar, brokolar, ucuz yerli kumaşlar, incik-boncuklar, cam taşlı yüzükler ve Sao Paulo'da yapılan acayip adlı parfümler satıyorlardı. Zengin evlerinde hizmetçilik eden zenci ve melez kadınlar açık valizlerin önünde birbirlerini itikliyordular.

Satıcılar gülünç şiveleri ve yaltakçı tonlarıyla,
— Alın! Alın, bedava! diye bağırıyorlardı.

Uzun pazarlıklar. Kapkara bir kolye; melez kola bir bilezik; ne sınanma! Yüzüklerin camları, güneşte, gerçek elmaslardan daha çok parlıyordu.

— Hepsi iyi; en iyi!...

Nacib pazarlıkları yarıda kesti; bir aşçı kadın bilen var mıydı? Fırın ve ateşte çok iyi biri vardı, evet mösyö, ama Komandör Domingos Ferreira'nın hizmetine girmişti. Öyle bir hayat yaşıyordu ki!... Hizmetçi demezsiniz.

Satıcı Nacib'e bir çift küpe uzattı.

— Al! Karına, nişanına, metresine hediye al!

Nacib yolunu sürdürdü. Zenci kadınlar bunları fiyatın yarısına, değerini iki katına satın alıyorlardı.

Evcil bir yılan ve ufak bir timsahla gezen bir çerçi, çevresini alan kalabalığa her derde iyi gelen ilâçlar satıyordu. Kakao bölgesinin ötesinde uzayıp giden ormanlarda yerlilerin keşfettiği mucize ilâcın bulunduğu şişeyi havaya kaldırıp göstererek,

— Öksürüğe, nezleye, vereme, çibana, su çiçeğine, kıza-

mığa, sıtmaya, hıyarcığa, ayıp hastalıklara, zafiyete, roma-tizmaya karşı...

Bin beş yüz real gibi ucuz bir fiyatla şişeyi veriyordu. Yılan, çerçinin koluna dolanıp çıkıyor ve timsah, yerde acayip bir taş gibi kımıltısız duruyordu. Nacib ona buna soruyordu :

— Aşçı tanımam mösyö, ama iyi bir duvarcı bilirim...

Zanaatçıların kaba ve hünerli ellerinden çıkma su koymaya yarayan kilden testiler, gargarlar; kuskus koyacak sefertasları, tabaklar; atlar, öküzler, köpekler, horozlar, tüfek omuzda *jagunço*'lar, atlılar, askerler. Nacib'e taş çıkaran iri-yarı bir zenci bir kadeh tafiayı bir solukta yuvarladıktan sonra yere koskoca bir tükürük püskürttü.

— Bu tafiaya diyecek yok. Kutsal İsa efendimiz razı olsun.

Yorgun bir sesle sorulan soruya şu cevabı verdi :

— Hayır Mösyö, tanımam. Senin bildiğin bir aşçı var mı, Pedro Paca? Şu albay için...

Ötekinin de tanıdığı aşçı yoktu. Belki esir pazarında; ama orada da kimse yoktu; son günlerde *Sertao*'dan gelen olmamıştı. Demir yolunun ötesinde bir esir pazarı vardı ve kuraklık yüzünden *Sertao*'dan gelenler orada toplanırlardı. Nacib, adamın lâfına kulak bile asmadı. Albaylar oraya gündelikçi ya da fedayi tutmaya giderler, aileler hizmetçi kız seçerlerdi. Ama o günlerde orası da boştu. Pontal'a gidip bir de orada aramasını salık verdiler.

Hiç değilse tırmanacak tepe yoktu. Sandala bindi ve çayı geçti. Sefil çocukların paçavralardan yapılma toplanlarla oynadıkları birkaç kumluk sokağı aştı. Fırıncı Euclides tüm umudunu kırdı.

— Aşçı kadın mı? Onu aklınızdan çıkarın... Ne iyisi, ne kötüsü. Çikolata fabrikasında daha çok kazanıyorlar.

Yorgun ve perişan, *İlhéus*'a döndü. O saatte bar açılmış ve bu fuar gününde dopdoluydu. Müşteri, patronun titiz servisini, şen söyleşini, sempatisini arardı. İki garson — iki budala! — beş para etmezlerdi. Ama Pontal'da birçok evlerde çalışmış ve halen Seabra'da, kızının yanında kalan yaşlı bir

aşçı kadından söz etmişlerdi. Şansını denemeye karar verdi.

— Sonra bara giderim.

İhtiyar kadın altı ay önce ölmüş. Kızı, hastalığını anlatmaya kalkıştı. Nacib'in, onu dinleyecek vakti yoktu. Umutsuzluğa kapıldı. Mümkün olsa eve gidip yatarı. Vilâyet binasının ve Gelişme Kulübü'nün bulunduğı Seabra meydanına vardı. Öfkeden homurdanıp duruyordu ki, Albay Ramiro Bastos'a rastladı. Vilâyet konağının karşısındaki sıralardan birinde oturmuş, güneşleniyordu. Durup selâm verdi. Albay, yanına çağırıp oturttu.

— Epeyden beridir sizi göremiyorum, Nacib. Bar nasıl gidiyor? Eskisi gibi iyi iş yapıyor mu? Dilerim öyle olsun...

— Albayım, bugün başım dertte!... Aşçı kadın beni bırakıp gitti. İlheus'da dolaşmadığım yer kalmadı. Pontal'a kadar gittim. Yemek pişirmesini bilen kadın bulmak olanaksız.

— Kolay değil. Başka yerden getirtmek ya da köylere gitmek gerekir.

— Üstelik yarın Rus Jacob'un şöleni var...

— Ya! Davetliyim. Giderim belki.

Albay gülümsüyordu; Vilâyet konağının camlarında kıpırdayan ve yorgun bedenini ısıtan güneşin altında hayatından memnundu.

ÜLKENİN EFENDİSİ GÜNEŞTE ISINIYOR

Nacib yoluna devam edemedi; Albay Ramiro Bastos izin vermedi. Rica edercesine söylenmiş olsa bile, albayın emrine karşı gelmek kimin haddine?

— Vakit çok erken. İki çift lâf edelim.

Güneşli günlerde, saat tam on'da bastonunun altın tokmağına dayanarak ağır fakat sağlam adımlarla, Albay Ramiro Bastos evinden çıkar, karşı kaldırıma geçer, Vilâyet Meydanı'na girer ve otururdu.

Tam karşısında bulunan Model Kırtasiye'den onun geldiğini gören Kaptan:

— Yılan güneşlenmeye geldi, derdi.

Albay da onu görürdü: başındaki Panama şapkayı çıkarır ve ağarmış başını eğdi. Kaptan, bu selâma, içinden çok başka dilekler tekrarlayarak cevap verirdi.

Kentin en güzel bahçesi orasıydı. Kötü diller, Albay Ramiro'nun evi orada bulunduğu için Valiliğin bu meydana özel bir bakım gösterdiğini ileri sürüyorlardı. Gerçekten Valilik, ve de Gelişme Kulübü, ön salonunu Rui Barbosa derneğinin işgal ettiği Vitoria sineması Seabra meydanının çevresindeydi. Ayrıca kentin en güzel evleri ve binaları da oradaydı. Öyle ki, kamu iktidarının bu meydana karşı özel bir yakınlık duymaları çok doğaldı. Albay Ramiro'nun yönetiminde burası bahçe haline sokulmuştu.

O gün ihtiyar adam hoşnut ve konuşkandı. Hava nihayet açmıştı. Albay Ramiro güneşi sırtında, kemikli ellerinde ve kalbinde hissediyordu. Seksen iki yaşında, bu sabah güneşi onun eğlencesi, lüksü, en büyük sevinciydi. Yağmur yağdı mı kendini mutsuz hisseder, evden çıkmaz, salondaki Viyana tipi koltuğunda oturur, ziyaretçileri kabul eder, dilek ve şikâyetleri dinlerdi. Her gün en az on kişi gelirdi. Ama hava açtı mı, saat on'da, ziyaretçileri kimler olursa olsun albay ayağa kalkar, bastonunu alır ve bahçeye inerdi. Sıralardan birine otururdu ve nasıl olsa biri çıkar, sohbet ederlerdi. Bakışlarını çevresinde gezdirir, Vilâyet konağında özellikle dururdu. Bunlara, kişisel mallarıymışçasına bakardı. Az-çok haklıydı, zira kendisi ve aile efradı yıllardan beri Ilhéus'a hâkimdiler.

Kuru ve yıllara dayanıklı bir ihtiyardı. Gözlerinde, emir vermeye alışmış insanlara özgü otoriter parıltı hâlâ duruyordu. Bölgenin en büyük *fazendeiro*'larından biri olduğundan kendini vali olarak kabul ettirmişti. Toprakların fethi için verilen savaşlar sırasında Cazuza Oliveira yıkıldığında iktidara geçmişti. İhtiyar Seabra'yı desteklemiş ve o bölgeyi ona teslim etmişti. İki devre vali olduktan sonra şimdi Federal senatördü. Vali iki yılda bir değişirdi; yenisi güya seçimle gelirdi, ama aslında hiç bir şey değişmezdi; zira konferans ve törenlerin verildiği Vilâyet konağındaki büyük salonda boyunca tablosu asılı duran Albay Ramiro baskı yapmaktaydı. Böy-

lece göreve peşpeşe dostları ve akrabaları seçilmekteydiler; bunlar, Albayın emri olmadan serçe parmaklarını oynatamazlardı. Çocuk doktoru ve Federal milletvekili olan oğlu iyi bir yönetici diye ün bırakmıştı. Yollar ve meydanlar açmış, bahçeler yapmıştı. Onun devresinde kentin çehresi değişmeye başlamıştı. Dendiğine göre, bütün bunlar, oğlan Federal Parlamenta geçebilsin diye gerçekleştirilmişti. Aslında Albay Ramiro bu kente karşı, kendine göre bir sevgi beslemekteydi; burayı evinin bahçesiymiş, *fazenda*'sına bağlı bir meyve tarlasıymış gibi severdi. Evinin bahçesinde Avrupa'dan getirttiği elma ve armut ağaçları vardı. Kenti temiz görmek isterdi. (ve bu amaçla Valiliğe çöp kamyonları satın aldırtmıştı.) Kentteki yollar parkeli olsun, bahçeler bulunsun, kanalizasyon yeterli olsun isterdi. Güzel konutların yapımını destekler ve bir yabancı İlhéus'un bahçelerini ve meydanlarını övdü mü çok hoşnut kalırdı. Öte yandan, hastaneler ve resmî kolejler kurmak, ülkenin içlerine varan yollar ve spor sahaları açmak gibi bazı sorunları ve dilekleri inatla kulak ırkası ederd. Gelişme Kulübü'nü iyi gözle görmüyor ve gemi geçidi lâfını duymak bile istemiyordu. Bazı girişimleri ve yeni alışkıları kuşkuyla karşılamaktaydı. Muhalefet güçsüz ve ufak bir gruptan ibaret olduğu ve seslerini duyurma olanağına sahip bulunmadığı için, Albay, kamu oyu denen şeyi kibirli bir küçümsemeyle bir yana itip hep dilediği şeyleri yapmıştı. Halbuki inatçılığına rağmen bu son zamanlarda mutlak gücünün ve iktidarının sarsılmakta olduğunu hissediyordu. Bu kez önemsiz bir muhalefetle değil kentin gelişmesiyle bölge, bugün artık titremekte olan ellerinden kurtulmak istiyordu sanki. Gelişme Kulübü'ne Valilikçe destek ve yardım sağlamayı reddettiğinden ötürü özbeöz kızları bile kendisini suçlamışlardı. Clovis Costa da kolej sorununu gazetesinde tartışma konusu yapmaya cesaret etmişti. Torunlarının şöyle söylediğini kulaklarıyla duymuştu: «Dede gericinin biridir.»

Kabareleri, genelevleri ve İlhéus gecelerinin çılgın sefatini anlayışla karşılıyor ve kabul ediyordu. Erkeklerin buna ihtiyacı vardı; vaktiyle kendisi de gençti. Ama genç kız-

ların ve delikanlıların geç vakitlere kadar kalıp sohbet ettikleri ve evli kadınların kocalarından başka erkeklerin kollarında dans ettikleri bir kulübü sindiremiyordu. Edepsizlik derlerdi buna! Bir kadın evinde yaşamalı, çocukları ve yuvasıyla meşgul olmalıydı. Bir genç kız koca beklemeli, dikiş dikmeli, piyano çalmalı, yemek pişirmeliydi. Bütün çabalarına rağmen Kulübün kurulmasını engelleyememişti. Rio'dan gelme şu Mundinho Falcao ele avuca sığmıyordu. Ne gelip ziyaret eder, ne fikir danışır; kendi kafasına iş görüyor ve aklına eseni yapıyordu. İhracatçının bir düşman olduğunu ihtiyar albay sezinliyor ve fena halde canı sıkılıyordu. Dış görünüşüyle, ilişkileri son derece nezaketli ve sıcaktı. Ender olarak rastlaştıklarında saygılı ve dostça sözler eder ve birbirlerinin emrine amade olduklarını söylerlerdi. Ama Mundinho denen adam burnunu her şeye sokmaya başlamıştı; üstelik kafadarları ve taraftarları gittikçe artıyordu. İlheus'dan, kentin yaşam ve gelişmesinden, kendisini ilgilendirirmiş, kendi iktidarındaymış gibi söz ediyordu. Güney Brezilya'da hâkim sınıftan bir aileye mensuptu; ağabeyleri prestij ve servet sahibi kişilerdi. Ve o, burada, Albay Ramiro Bastos mevcut değilmiş gibi hareket ediyordu. Plaj caddesinin açılmasında bu şekilde hareket etmemiş miydi? Valiliğe, arazinin sahibiymiş edasıyla, elinde plan ve direktiflerle gelmişti.

Nacib, albaya son havadisleri nakletti. Albay, *İta*'nın karaya oturduğunu duymuştu.

— Mundinho Falco'da gemideydi. Dediğine göre gemi geçidi işi...

— O bir yabancıdır!... İlheus'da ne işi var da, gelmiş? *Fazenda*'ları ateşe veren, köylere baskın yapan ve insanları insafsızca yok eden adamın sesi idi bu.

Nacib irkildi.

— Bir yabancı...

Sanki İlheus, dünyanın her yanından gelen sakinleriyle yabancı bir ülke değildi. Ama onun durumu değişikti. Başkaları boynu bükük gelirler, Bastos'ların otoritesine hemen boyun eğler, para kazanmak, oraya yerleşmek ve ormanların

içine dalmaktan başka şey düşünmezlerdi. Hiç biri «kentin ve bölgenin gelişmesi», ve Ílhéus'un ihtiyaçlarıyla meşgul olmamıştı. Birkaç ay önce haftalık dergi sahibi Clovis Costa gelip Albay Ramiro Bastos'la görüşmüştü. Bir günlük gazete çıkarmak için şirket kurmasına yardım etmesini rica etti. Bahia'dan makineler getirtmek için gerekli teşebbüslere girişmişti. Paraya ihtiyacı vardı. Albaya bir süre dil dökmüştü: Bir günlük gazete, Ílhéus için gelişme yolunda güçlü bir adımdı, başkent hariç Bahia'nın günlük gazete çıkaran ilk ili olacaktı. Clovis Costa *fazendeiro*'ların sermaye yatırıp kakao bölgesinin çıkarlarını savunacak olan gazetesinde ortak olmalarını sağlamak istiyordu. Bu fikir Ramiro Bastos'un hoşuna gitmedi. Bu savunma kime ve neye karşı düşünülüyordu? Kim tehdit ediyordu, Ílhéus'u? Hükümet mi, yoksa? Muhalefet şekilsiz ve güçsüzdü. Bir günlük gazete gereksiz bir lüksten başka bir şey değildi, kanısınca. Gazetecinin, başka bir konuda kendisine ihtiyacı varsa, emrine amadeydi. Ama bir günlük gazete, söz konusu edilemezdi.

Clovis üzgün ayrılmıştı. Gidip albayın öteki oğlu, Noter Tonico Bastos'a sızlandı. Birkaç *fazendeiro*'dan biraz para sağlayabilirdi, ama Ramiro'nun reddetmesi, çoğunluğun reddetmesi demekti. Onu dinledikten sonra, şu soruyu soracaklardı :

— Albay Ramiro ne kadar verdi?

Albay bu işi bir daha düşünmemişti. Bu günlük gazete bir tehlike olabilirdi. Günün birinde Clovis'in bir dileği kabul edilmedi mi tamamdı: Gazete hemen muhalefete geçer, yönetim işlerine burnunu sokar, yöneticileri çamura batırır çıkarırdı. Onun reddetmesi üzerine fikir mezara girmişti. Tonico akşama gelip meseleyi açınca Clovis'in sızlanmalarına albayın verdiği cevap da bu olmuştu :

— Günlük gazeteye sen ihtiyaç duyuyor musun? Ben de duymuyorum. Öyleyse Ílhéus'un da ihtiyacı yok. — Ve başka konuya geçti.

Birkaç gün sonra ilân yerlerinde ve duvarlarda gazetesinin yakında çıkacağı haberini okuyunca nasıl apışıp kaldığı

tahmin edilir. Tonico'yu çağırıldı.

— Bu gazete hikâyesi, ne demek oluyor?

— Clovis'in gazetesi mi?

— Evet. Çıkacağı ilân edilmiş.

— Makineler geldi; monte ediliyor.

— Ne? Desteklemeyi reddettim! Parayı nereden buldu?

Bahia'dan mı?

— Buradan, baba. Mundinho Falcao...

Aynı adam: Gelişme Kulübü'nü açan, futbol kulüpleri kursunlar diye gençlere para veren adam. Mundinho Falcao'nun gölgesi her yere düşüyordu. Adı, albayın kulaklarında artan bir ısrarla yankılanıyordu. Şimdi de Arap Nacib ondan söz ediyor, Ulaştırma bakanlığının gemi geçidi sorununu incelemek üzere mühendisler göndereceğini haber veriyordu. Ondan, mühendisler getirtmesini isteyen mi olmuştu? Kentin sorunlarını çözümleme misyonunu kim vermişti ona? Ne zamandan beri böyle bir iktidara sahip sanıyordu kendini?

— Kim ona bu görevi verdi?

İhtiyarın sert sesi Nacib'i, bu işlerden onu da sorumlu tutuyormuşçasına sorguya çekmişti.

— Ah! Bilmiyorum!.. Ne duyduysa onu naklettim.

Bahçedeki çiçeklerin gözalcı renkleri o güneşli günde pırıl pırıl parlıyordu. Çevredeki ağaçlardan kuşlar cıvıldaşıyordu. Albayın yüzü sert bir ifade aldı. Nacib kalkıp gitmeye cesaret edemiyordu. İhtiyar kızmıştı. Birden konuşmaya başlıyor: Kendisini bitmiş diye sanıyorlarsa yanılıyorlardı. Henüz ölmemişti ve ıskarta olmaktan çok uzaktı. Cingar mı arıyorlardı? Bulacaklardı! Hayatta daha başka ne yapmıştı ki? Kakao ağaçlarını nasıl ekmişti? *Fazenda*'larının geniş sınırlarını nasıl çizmişti? İktidarını nasıl kurmuştu? Mundinho Falcao gibi ebeveyninden miras alarak, ağabeylerinin gölgesinde büyüyerek, şahane villalarda yaşayarak değil... Siyasî rakiplerini nasıl bertaraf etmişti? *Jagunço*'larının başına geçip ve bileğine parabellumları takıp ormanları açarak. Belli bir yaşa varmış bütün İlhéuslular bilirlerdi. Kimse bu hikâyeleri unutmamıştı. Mundinho Falcao denen adam çok yanılıyordu. Başka

yerden gelmişti, Ílhéus'un geçmişini bilmiyordu; önce biraz bilgi edinse iyi olurdu...

Albay bastonunu çimento tabana şiddetle vurdu. Nacib onu sus pus dinledi.

Profesör Josué'nin sıcak sesi konuşmayı yarıda kesti.

— Günaydın, albayım. Güneş banyosuna çıkmışsınız.

Albay gülümsedi ve elini genç adama uzattı.

— Nacib dostumuzla yarenlik ediyoruz. Oturun! — Sıra-
nın ucuna çekilip gence yer açtı. — Ben yaşta bir insan için
güneş banyosu en büyük zevktir.

— Sizin elinize su dökabilen bir genç var mıdır acaba, al-
bayım?

— Eh! Ben de Nacib'e onu söylüyordum : daha ölmedim.
Bazıları işim bitti sanıyorlar...

Nacib,

— Kimse böyle bir şey düşünmüyor, albayım, dedi.

Ramiro Bastos konuyu değiştirdi ve Josué'ye,

— Enoch Koleji nasıl gidiyor? diye sordu.

Josué orada profesör ve müdür yardımcısıydı.

— İyi, hatta çok iyi gidiyor. Resmen tanındı. Lise mua-
dili eğitim yapması kesinleşti artık. Büyük bir havadis.

— Tanındı mı? Bilmiyordum... Başkan, gönderdiği yazıda
bunun, ancak yılbaşından sonra mümkün olabileceğini, bakan-
lığın başka bir şey yapamayacağını, zira yasak olduğunu bil-
diriyordu. Bu işle şahsen çok uğraştım.

— Doğrudur, bu işlem genellikle yılbaşında, okulların
açıldığı sırada yapılır. Ama Enoch, Mundinho Falcao'dan
Rio'ya gittiğinde bu işle meşgul olmasını rica etmişti...

— Ya!...

— ... Karar onun sayesinde çıktı. Bu yıldan başlayarak,
her yıl sınavlarda bir federal müfettiş bulunacak. Ílhéus için
büyük bir müjde bu.

— Elbet... elbet...

Genç profesör konuşmaya devam etti. Nacib bundan ya-
rarlanıp kalkmak için izin istedi, ama albay onu duymuyor-
du. Kafasında başka şeyler vardı. Oğlu Alfredo, Bahia'da ne

halt ediyordu? Federal milletvekili sıfatıyla dilediği anda Başkan'ın huzuruna çıkabilirdi. Ne halt ediyordu? Onu, kolejin tanınması işiyle görevlendirmemiş miydi? Başkan, Alfredo'nun ısrarı üzerine ilgi göstermiş olsaydı Enoch ve kent halkı, kolejin tanınması konusunda kendisine minnettar olacaktı. Kendisi, Ramiro, şu son zamanlarda Senato toplantılarına katılmak üzere Bahia'ya gitmiyordu. Yolculuk bir eziyetti. Ama işte sonucu : Hükümete yolladığı dilekler bakanlıklarda sürünce mede kalıyor, normal bürokrasi yollarında sürünüp duruyor ve o sürede...

Başkan, ısrarlı dilekleri karşısında konuya eğilmiş ve kolejin gelecek eğitim yılında tanınacağına söz vermişti. Sevinmiş ve Enoch'a müjdelemiş, elbet o arada dileklerini hükümetin nasıl hemen kabul ettiğine de işaret etmişti.

— Gelecek yıl, kolejiniz federal kontrolün altına girecek. Enoch teşekkür etmiş, ama şunu da eklemişti:

— Hemen elde etmemeniz üzücü, albayım. Bir yıl kaybedeceğiz, ve birçok çocuk Bahia'ya gidecek.

— Dostum, yasal tarihler dışında, yılın ortasında tanıma olanaksızdır. Biraz daha beklemeniz şart.

Ve şimdi, birdenbire bu haber! Kolej, Mundinho Falcao'nun araya girmesiyle yasal tarihten önce kabul edilivermiş. Bahia'ya gidip Başkan'a çok şey söyleyecekti... Kendisiyle alay edilmesinden ve prestijiyile oynanmasından hiç hazzetmezdi. Ya oğlu, Federal Parlamento'ya girmiş de, ne halt ediyordu? Bu çocuk vallahi politikacı olamayacaktı. İyi bir doktor ve iyi bir yöneticiydi, ama çok gevşekti. Babasına çekmemişti ve kendini kabul ettirmeyi bilmiyordu. Ötekisi, Tonico dersiniz, kadından başka şey düşündüğü yoktu. Ve başka şeyden söz edildiğini duymak bile istemiyordu... Josué izin alıp kalktı.

— Güle güle yavrum. Enoch'a tebriklerimi iletin. Ben de her an bu kararı bekliyordum...

Meydanda yalnız kaldı. Güneşin hazzını duymaz olmuştu. Yüzü kasvetli bir ifade almıştı. Bu gibi şeylerin çarçabuk çözümlendiği eski günleri anımsadı. Biri ayağına çelme takmaya kalkıştı mı, fedaîlerini çağırır, bol bahşış vaat eder ve heri-

fin adını verirdin. Bugün böyle mi ya? Ama Mundinho Falcao denen o adam yanılıyordu. Son yıllarda Ílhéus çok değişmişti, gerçekten. Albay Ramiro Bastos bu yeni hayatı, kendisinin olan öteki kentin yarattığı bu yeni Ílhéus'u anlamaya çalışıyordu. Anladığını, sorunlarını ve ihtiyaçlarını sezinlediğini sanmıştı. Güzelleştirmemiş miydi? Meydanlar ve bahçeler kurmamış, sokakları parke döşetmemiş, demiryolundaki İngilizlerle olan anlaşmalara rağmen anayollar açtırmamış mıydı? Madem öyle neden kent birden elinden kaçiveriyor gibiydi? Neden herkes kendi hesabına aklına eseni yapıyor ve emir dinlemiyordu? Neler oluyordu da, Ílhéus anlaşılmaz hale geliyor ve otoritesinden kurtulmak istiyordu?

Albay, mücadele etmeden yenilecek adam değildi. Bu bölge onundu. Kimse ona, kendisi kadar hizmet etmemişti ve kimse otoritesini elinden alamazdı. Yeni ve eski zamanlarınkinden farklı ama yine de çok çetin bir mücadele devrinin başladığını anlıyordu. Ayağa kalktı ve yılların yükünü hemen hemen hiç hissetmiyormuşçasına dikildi. İhtiyarlamıştı, ama henüz mezara girmemişti ve sağ kaldıkça komutayı elden bırakmayacaktı. Bahçeyi geçti ve Vilâyet konağına doğru yürüdü. Kapıda nöbet bekleyen polis hazırola geçti. Albay Ramiro Bastos hafif bir gülümseme lütfetti.

SİYASİ FESAT

Albay Ramiro Bastos'un Vilâyet'e döndüğü ve Arap Nacib'in aşçı bulamadan «Vezüv» barına doğru yol aldığı sırada plajın üzerindeki evinde Mundinho, Kaptan'a şöyle diyordu :

— Bir mücadele ki dostum! Kolay olmadı.

Fincanı itti, bacaklarını uzattı ve iskemlesinde gerindi. Bürosuna uğramış ve anlatacağı haberleri bulunduğunu baha ne ederek arkadaşını evine çağırmıştı. Kaptan kahvesinden keyifle bir yudum aldı. Sonra, bazı ayrıntılar sordu :

— Peki, bütün bu direnme kimden geliyor? Nihayet Ílhéus rasgele bir yer değildir. Bin *conto*'dan fazla getiren bir kenttir.

— Ah! Sevgili dostum! Bakanlar sanıldığı kadar bağımsız kişiler değillerdir. Başkan'ların çıkarlarını kollamak zorundadırlar. Ve Bahia Başkanlığı İlhéus gemi geçidinden söz edilmesine bile tahammül göstermiyor. Bahia limanından çıkan her kakao çuvalı, oranın dokları için bir tutarda para demektir. Ve Başkan'ın damadı doklardaki adamlarla işbirliği yapmıştır. Bakan bana aynen şunları söyledi: «Mundinho, Bahia Başkanıyla aramızı açacaksınız.»

— O damat var ya, utanmazın biridir. Albaylar bunu anlamak istemiyorlar. Daha bugün, *Ita*'nın kurtarılması sırasında bu konuyu tartışıyorduk. Adamlar, İlhéus'dan çok şey alan ve ona hiç bir şey vermeyen bir hükümeti körü körüne destekliyorlar.

— Aksine... Şunu kabul edelim ki, buradaki siyasîler rahatlarını bozmaya hiç niyetli değiller.

— Öyle! Kentin ihtiyaçlarına karşı dikilmekten başka işleri yok sanki. Ramiro Bastos ellerini bağlamış oturuyor; bir iş gördüğü yok; albaylar da o ne yapıyorsa hoş görüyorlar.

Mundinho'yu, müşterilerini savmaya ve önemli iş randevularını öğleden sonraya atmaya iten telâş, Kaptan'ın sabırsızlığı karşısında gittikçe yok olmuştu. Acele etmemeli, siyasî yönetimi karşısındakinin kendisine sunmasını beklemeliydi. Naz etmesi, şaşmış görünmesi, yalvarması şarttı. Ayağa kalktı, pencereye dek yürüdü ve bu güneşli günde plajın kumlarında eriyen dalgaları seyretti.

— Bazen kendi kendime soruyorum, Kaptan, neden buraya gelip yerleştim sanki? Rio'da ya da Sao Paulo'da keyfimce bir yaşam sürebilirdim. Milletvekili olan ağabeyim Emilio da aynı şeyi söyledi: «Şu İlhéus deliliğinden vazgeçmedin mi, daha? dedi. Hangi şeytan dürttü de ta oralara gidip tıkıldın?» Biliyorsunuz, ailem kahve ticareti yapar. Yıllardan beri...

Kaptan'ın yüzüne baktı; bir yandan parmaklarıyla pencerenin pervazında tempo tutarak devam etti:

— Sızlanacağım sanmayın. Kakao kârlı iş. Hatta mükemmel iş! Ama buradaki hayatla Rio'dakini karşılaştırmaya olanak yok. Bununla beraber oraya dönmek istemiyorum. Ve ni-

ye, biliyor musunuz?

Kaptan o anın dostane yakınlığından ötürü hoşnuttu. Bu önemli dostluktan kıvanç duyuyordu.

— İtiraf edeyim: merak etmiyor değilim. Ve yalnız ben değil, herkes. Neden buradasınız: millet bu esrarı çözemiyor...

— Sebebi önemsiz. Neden kaldım? Bunu sormak gerek. Gemiden indiğimde ve ilk gün Coelho otelinde kaldığımda neredeyse hüngür hüngür ağlayacaktım.

— Bu geri kalmışlık...

— Tamam: her şeyin yapılmak, her şeyin başlanmak üzere beklediği yepyeni bir ülke. Yapılmış olanların hepsi hava-cıva. Bunların hepsini değiştirmek gerekir. Sözün kısası, bir uygarlık kurmak gerekir.

— İyi söylediniz, bütün bir uygarlığı, ta baştan... Eskiden, çatışmaların olduğu devirde, biri İlhéus'a geldi mi, bir daha dönemez; ayakları kakao balçığına batmayadursun, kurtulamaz derlerdi. Hiç duymadınız mı?

— Duydum! Ben *fazendeiro* değil, bir ihracatçı olduğuma göre ayaklarım, olsa olsa sokaklardaki çamurlara yapışmıştır. Burada kalıp bir şey inşa etmek istedim. Anlıyor musunuz, bilmem...

— Anlıyorum.

— Şurası kesindir ki, para kazanmasaydım, kakao bunca kârlı bir iş olmasaydı kalmazdım. Ancak, bu, beni İlhéus'a bağlamaya yetmezdi. Yanılmıyorsa bende bir öncü ruhu var.

— Bu nedenle mi bunca işin içine giriyorsunuz? Anlıyorum... Toprak satın alıyorsunuz, yol açtırıyorsunuz, evler inşa ettiriyorsunuz, değişik alanlarda yatırımlar yapıyorsunuz...

Kaptan Mundinho'nun girişimlerini sıraladı ve kapsamını değerlendirdi. İhracatçı, İlhéus'da yapılan işlerin hemen hemen hepsine katılıyordu: yeni banka şubeleri açmak, otobüs işletmesi; plaj caddesi, günlük gazete; kakao ağaçlarının budanması için teknisyenler ve de bir orijinal mimar. Bu adam, Mundinho'nun evini inşa ettikten sonra moda olmuş ve

işten başını kaşıyamaz hale gelmişti.

Kaptan gülerek,

— ... Tiyatro artistleri bile getirdiniz, dedi.

O sabah *İta*'dan çıkan dansözü kastetmişti.

— Fena değil, ha? Zavallılar! Onlara Rio'da rastladım; pek şaşkın bir halleri vardı. Turneye çıkmak istiyorlardı, ama yolculuk masraflarını karşılayacak paraları yoktu. Empezar-yo oldum...

— Bu şartlarla, dostu'm, pek anlayış göstermiş sayılmaz-sınız. Ben de olsaydım aynı şeyi yapardım. Kocanın o lonca-dan olduğu anlaşılıyor...

— Hangi loncadan?

— Aziz Cornélius'unkinden;* bilirsiniz ya, olacaklara boy-nu eğik, yumuşak huylu kocaların loncasından...

Mundinho eliyle bir jest yaptı:

— Nasıl... evli bile değiller. Bu adamlar evlenmezler. Bir-likte, herkes kendi gönlünce yaşar. Kadın dans edemezse ne yapar sanıyorsunuz? Benim için bu, yolculuğun tekdüze gidi-şine çeşni katan bir değişiklikti. Şimdi bitti. Kadın sizlerin, hepimizin emrinde. Parayı veren düdüğü çalar.

— Albayların aklı başından gidecek. Ama sakın evli ol-madıklarını başkasına da söylemeyin. Bütün albayların der-di, evli kadınlarla yatmaktır, ama biri kendisinininkiyle yatma-ya kalkarsa, vay gelmiş başına... Gemi geçidi işine gelince... Bir şeyler yapabileceğinizi umuyor musunuz?

— Benim için, şimdi, bir personel sorunu kaldı. Rio'da bir İsveç gemi kumpanyasıyla görüşmeler yaptım. Geçit açıl-p belli tonajdan yukarı gemiler geçebildiği anda *İlhéus*'a di-rekt bir hat açmayı kabul etti.

Kaptan, bir süreden beri kafasına üşüşen bazı fikirleri ve bazı siyasî planları aklından geçirerek bütün dikkatiyle dinli-yordu. Mundinho'nun gelmesi Tanrı'nın bir lütfu olmuştu. Ama bakalım tekliflerini nasıl karşılayacaktı? Sakınarak ko-nuşmalı, güvenini kazanmalı, onu ikna etmeliydi. Mundinho,

(*) **Corno** sözcüğünden bir oyun yaparak «boynuzlu» demek istiyor.
(Ç.N.)

karşısındakinin gösterdiği hayranlıktan ötürü sevinçliydi. İçini açmaya başlamıştı; devamı geldi:

— Dinleyin, Kaptan: buraya geldiğimde... — neler söyleyeceğini tartmak istiyormuşçasına bir an sustu.— Tek arzum, kaçmaktı. — Yine sustu. — Polisten değil; bir kadından. Bir gün bunu da anlatırım; ama şimdi değil, ileride. Aşk nedir, bilir misiniz? Aşk değildi, çılgınlıktı benimkisi. Bu yüzden herşeyi bırakıp uzaklaştım. İlhéus ve kakaodan daha önce söz edilmişti. Gidip gözümle göreyim dedim. Pişman olmadım. Gerisini biliyorsunuz: İhracat firması, buradaki yaşamım, edindiğim iyi dostlar; bu memlekete karşı içimde doğan sevgi... Sadece iş ve para için değil; anlıyorsunuz, kahve alanında aynı parayı, hatta fazlasını kazanabilirdim. Ama burada bir şeyler yapıyorum; bir kişiliğim var, biliyor musunuz? Bütün bunları elimle yapıyorum. — Gözlerini bir kadınınkı gibi ince parmaklı, bakımlı ellerine dikti.—

— Bu konuda size bazı şeyler söyleyeceğim...

— Durun. Bırakın sözümü bitireyim. Buraya kişisel nedenlerle geldim. Ama kaldım, ağabeylerimin yüzünden. Ben, üç kardeşin en küçüğüyüm. Aramızda büyük yaş farkı var; ben, çok sonra doğmuşum. Her şeyi hazır buldum; yapılacak bir şey kalmamıştı. Bıraksam, işlerim tıkırında giderdi. Ama ne var ki, hep üçüncüydüm. Önce, ilk ikisi. Bu ise hiç hoşuma gitmiyordu.

Kaptan sevinç içindeydi. İtirafklar tam istediği noktaya varmıştı. Falcao'yla İlhéus'a geldiği, firmasını ilk kurduğu zamanlar dost olmuşlardı. Federal vergi tahsildarı sıfatıyla kapitaliste öğütler vermişti. Danışmanı ve kılavuzu oldu. Onu Ribeirinho'nun İtabuna'daki, Pirangi ve Agua Preta'daki *fazenda*'larına götürdü. Ona mahallî âdetleri anlattı, hatta kadınlar tavsiye etti. Öbür yanda, Mundinho'da kendini beğenmişlik denen şey yoktu, samimî ve cana yakındı. Biri milletvekili olmak üzere diplomatlarla dolu olan, siyasî hayatta ve de iş alanında önemli rol oynayan bir aileye mensup Güneyli bir zenginin gösterdiği dostluktan Kaptan başta kıvanç duymuştu. Büyük ağabeyinin Adliye bakanı olması bile söz ko-

nusu edilmişti. Daha sonra Mundinho'nun çeşitli faaliyetlerini gördüğünde düşünmeye ve planlar kurmaya başladı: Bastos'larla boy ölçüşebilecek ve onları alaşağı edebilecek kırıta adamı nihayet bulmuştu...

— Şımartılmış bir çocuktum. Toplumda yapacak hiç bir şeyim yoktu; ağabeylerim her şeyi tanzim ediyorlardı. Büyümüştüm, ama yine de onların gözündeki çocuktum. Bırakıyorlardı, hoşça vakit geçiriyordum; ileride benim de sıram gelecekti; Lourival'ın deyimiyle, benim de «sorumluluk saatim» çalacaktı... — Ağabeyinden söz ederken yüzü sert bir ifade almıştı. — Anlıyor musunuz? Boş oturmaktan, en küçük kardeş olmaktan bıktım. Belki hiç tepki göstermez, kendimi o miskinliğe, o tatlı hayata koyverirdim. Ne var ki, o kadın karşıma çıktı... Çözumsuz bir sorun... — Bakışlarını pencereden dışarıya, denize çevirmişti; ama ufukların ötesine, sadece kendisinin görebileceği anılara ve kişilere bakıyordu. —

— Güzel miydi?

Mundinho Falcao güldü.

— Ondan söz ederken güzel deyimini kullanmak hakarettir. Güzellik nedir, bilir misiniz, Kaptan? Kesin mükemmellik! Onun gibi bir kadın güzel diye nitelenemez.

Görünümleri kovmak istiyormuşçasına elini alnında gezdirdi.

— Her neyse... aslında hoşnutum. Bugün Lourival ya da Emilio Mendes Falcao'nun kardeşi değilim. Ben, ben'im. Şimdi bir ülkem; bana ait bir firmam var, ve, sevgili Kaptan'cığım, Ilhéus'un altını üstüne getireceğim; onu...

Kaptan onun sözlerini tamamladı.

— Bugün Doktor'un da dediği gibi, onu, bir başkent yapacaksınız.

— Bu defasında ağabeylerim bana başka bir gözle baktılar. Süklüm püklüm eve döneceğim umudunu yitirdiler. Doğru söyleyin, başarmıyorum denemez, değil mi?

— Vallahi çok iyi başarıyorsunuz. Daha dün geldiniz ve bir numaralı ihracatçımız oldunuz.

— Henüz değil. Kaufman'ların cirosu daha fazla. Steven-

son'un da. Ama onları aşacağım. Bununla beraber doğmakta olan bu bölge, bu her şeyin başlangıcı beni köstekliyor. Her şey yapılmayı bekliyor ve ben bu her şeyi yapabilirim. Daha doğrusu, — diye düzeltti. — yapılmasına yardım edebilirim. Benim yaratılışımda bir insan için dürtücü, uyarıcı bir şey.

— Ne diyorlar, bilir misiniz?

Kaptan ayağa kalktı, odada dolaşmaya başladı. Zamanı gelmişti.

— Ne? — Mundinho bekliyor, karşısındakinin sözlerini tahmin ediyordu.

— Siyasal tutkularınız bulunduğunu. Daha bugün...

— Siyasal tutkular mı? Düşünmedim; daha doğrusu ciddi surette düşünmedim. Dileğim, para kazanmak ve bölgenin ilerlemesine yardımcı olmak.

— Çok güzel; takdir edilmeye lâyık bir şey. Ancak siyasete atılmadıkça ve bugünkü duruma son vermeyi başarmadıkça tasarladıklarınızın yarısını bile gerçekleştiremezsiniz.

— Nasıl olur? Kâğıtlar masanın üzerindeydi ve oyun başlamıştı.

— Siz, kendiniz söylediniz: bakan, valileri hoşnut etmek zorundadır. Hükümet bizleri unutmuş; siyaset adamlarımız birer eşek. Albaylar, burunlarının ucundan ötesini görmüyorlar. Bildikleri tek şey kakao dikip, kakao toplamak. Gerisi umurlarında değil. Mecliste kendilerini temsil etsinler diye, ne kadar ahmak varsa, onları seçiyorlar; Ramiro Bastos kimleri gösterirse oylarını onlara veriyorlar.

— Ama Albay Bastos hiç bir şey yapmıyor değil...

— Sokaklara parke taşı döşetiyor, meydanları düzenliyor, çiçek diktiriyor. Hepsi o kadar. Yol mu? Gereksiz. İta-buna anayolunu açmak için bile ne kıyametler koptu. Demiryolunu işleten İngilizlerle sözleşmesi varmış, vırtmış, zırtmış... Gemi geçidi mi? Onda da, valiyle sözleşmesi var... Kısacası, Ilhéus yirmi yıldır yerinde sayıyor...

Sus pus dinleme sırası Mundinho'ya gelmişti. Kaptan kandırıcı olma çabası içinde, ateşli bir tonla konuşuyordu. Mundinho, haklı söz söylediğini, albayların ihtiyaçlarının hız-

lı bir gelişim içinde bulunan bu bölgenin ihtiyaçlarına uymadığını düşünüyordu.

— Sizi haklı buluyorum...

— Elbette ki, haklıyım! — İhracatçının sırtına dostça vurdu. — Sevgili dostum, istemeseniz bile siyasete atılmak zorundasınız...

— Niye, peki?

— Çünkü, İlheus, dostlarınız ve halk bunu sizden talep ediyor.

Kaptan, nutuk çekiyormuşçasına kollarını uzatarak ve törensi bir sesle konuşmuştu. Mundinho Falcao bir sigara yaktı.

— Düşünülebilir... — Emilo'ya dediği gibi, kakao bölgesinin milletvekili sıfatıyla Federal Parlamento'ya gireceği günü hayal ediyordu.

— Bilemezsiniz... — Kaptan hoşnutlukla eski yerine yerleşti. — nasıl herkes bu konuyu tartışıyor. Başka lâf eden yok. İlheus'un, İtabuna'nın, bütün kesimin gelişmesini dileyen herkes... Sayısız... Sayısız insan...

— Tartışılması gereken bir konudur; şimdilik ne evet, ne hayır diyebilirim. Kendimi gülünç bir serüvene atmak istemem.

— Bir serüven mi? Size, kolay bir iştir, mücadele etmek gerekmez bile, dersem yalan söylemiş olurum. Kolay olmayacak ama kesin olan bir şey var: ezici bir başarı kazanabiliriz.

Mundinho Falcao,

— Konuşuruz, dedi.

Kaptan gülümsedi. Mundinho ilgi gösterdiğine göre, baştan çıkarmak işten bile değildi. İlheus'da Albay Ramiro Bastos'un iktidarına kafa tutabilecek, yani Kaptan'ın öcünü alabilecek tek kişi Mundinho Falcao'ydu. Bastoslar, ihtiyar Cazuzinha'yı kovmuş, siyasî pis entrikalarla Kaptan'ı metelik kalmamacasına iflâsa sürükleyip onu, maaşıyla geçinme durumunda bırakmışlardı.

Mundinho Falcao gülümsedi. Kaptan ona iktidarı, ya da

hiç değilse bunu fethetme olanaklarını sunuyordu; ve onun istediği de buydu.

— Düşünecek misiniz? Seçimler yaklaşıyor. Hemen işe koyulmak gerekir.

— Beni destekleyecek kimseler bulabileceğimi sanıyor musunuz?

— Hazırım deyin, yeter. Bakın, bu gemi geçidi işi bir dönüm noktası olabilir. Herkesi, hatta İtabuna, İtapira ve bölgelere dek bütün kesimi ilgilendiren bir konudur, bu. Göreceksiniz: Mühendisin gelmesi her yanı altüst edecek.

— Mühendisden sonra tarak kürekleri, römorkörler...

— Ve İlhéus bunları kime borçlu? Elinizdeki kozu takdir edebiliyor musunuz? İşaretli bir kâğıttan daha şanslı. Önce ne yapacağız? Alacağımız ilk tedbir hangisi olmalı, biliyor musunuz?

— Hangisi?

— *Diario*'da hükümetin ve Vilâyet yönetiminin maskesini aşağı alan ve Gemi Geçidinin önemini anlatan bir yazı dizisi yayımlamak.

— Ağır ol! Gazete benim değil; sadece lanse etmek için ödünç para verdim. Sahibi Clovis Costa'dır ve bana hiç bir vaatte bulunmuş değildir. Yanılmıyorsam Bastos'ların, daha doğrusu Tonico'nun dostudur; sık sık bir arada görülüyorlar.

— Kim çok para verirse onun dostudur. Ben Costa işini hallederim; onu bana bırakın.

İhracatçı son bir duraksama geçiriyormuş gibi yaptı.

— Değmez canım! Politika oldu olası pis şeydir... Ama bölge için hayırlı olacaksa... — Kendini az-çok gülünç buluyordu. — Oldukça da eğlenceli... diye düzeltti.

— Sevgili dostum, projelerinizi gerçekleştirmek, İlhéus'a hizmet etmek istiyorsanız, başka çıkar yolumuz yok. İdealizm yeterli değildir.

— Bak, işte bu çok doğru!...

Kapı vuruldu. Hizmetçi kız açmaya gitti. Hemen anladılar; Doktor'du ve şöyle seslendi:

— Hoş geldiniz demek için yazıhanenize uğradım. Sizi bu-

lamayınca buraya geldim. — Kıvrık uçlu takma yakasının ve kolalı gömleğinin içinde buram buram terliyordu.

Kaptan sevinçle haykırdı :

— Mundinho Falcao'yu gelecek seçimlerde aday göstereyim diyorum; siz ne dersiniz?

Doktor ellerini göğse doğru kaldırdı :

— Müthiş bir haber, bu ! — Ve ihracatçıya dönerek şunları ekledi. — Değersiz hizmetlerim size yararlı olabilirse...

Kaptan, «Nasıl? Gördünüz mü? Sözlerim palavra mıymış? İlhéus'un bütün kalburüstü...» anlamında Mundinho'ya baktı.

— Ama, henüz bir sırdır, Doktor.

Üçü oturdular ve Kaptan bölgenin siyasî mekanizmalarını, seçim ağalarının arasındaki ilişkileri ve çatışan çıkarları anlattı. Dr. Ezequiel Prado, kendisini Belediye Meclisine üye yapmadılar diye Bastos'lardan şikâyetçiydi...

BAŞKASININ HAYATINI SÖZ KONUSU ETMEK BİR SANATTIR

Nacib, gömleğinin kollarını kıvırdı ve müşterilerini gözden geçirdi. O saatte, dükkân sadece yabancılarla ve fuar mü-nasebetiyle kente gelen kimselerle dolu olurdu. Birkaçı da *İta*'nın Kuzey limanlarına gitmek üzere yolculuğa çıkmış transit geçen yolcularındandı. Müdavimlerin gelmesi için vakit henüz çok erkendi. Bico-Fino'nun koluna yapışıp şişeyi elinden aldı.

— Bu ne? — Portekiz konyağıydı. — Nerede görülmüş, ha ! — İşçisini tezgâha doğru itti. — Elin andavallısına sen kalk, hakikî konyak ver !... Aynı etiketi taşıyan fakat içine Arap'ın özel bir yöntemle yerli içki karıştırdığı bir şişe aldı.

— Onlara değil, M'syö Nacib. Gemideki adamlar için.

— E? Ne olmuş yani? Ötekilerden farklı neleri var?

Saf konyak, katışıksız vermut, su eklenmemiş porto ve mader müdavimlere ve dostlara ayrılmıştı. Bardan uzaklaşmıyordu ki; işçiler hemen abuk sabuk işler yapıyorlardı. Tepelerinde durmasa kârdan kaybedecekti. Kasayı açtı. O gün

çok kalabalık olacak ve çok lâflar dönecekti. Filomena'nın gitmesi ona sadece maddî zarara ve yorgunluğa mal olmamıştı. Aklını başından almıştı; şimdi bu kafayla nasıl havadisleri can kulağıyla dinleyip aklında tutabilecek, dostları geldiğinde onlara nasıl aktarabilecekti? Kimbilir neler, neler konuşulacaktı! Sofra ve kadın dışında, havadisleri yorumlayıp spekülasyonlar düzenlemekten daha güzel şey yoktu, Nacib için. Başkalarının hayatından söz etmek, bu kentin sanatı ve en yüce zevkiydi. Ve ihtiyar kızlar, bu sanatı inanılmaz bir incelik dizgesine vardırılmışlardı. Ayın saatinde onları kilisenin önünde gördü mü, Joao Fulgencio, «Engerek dilleri kurulu yine toplanmış» derdi. Ne var ki, Joao Fulgencio'nun kitap ve kırtasiye dükkânı da ihtiyar kızlarınkine taş çıkaran sivri dilli mahallî «dahî» lerin toplandıkları yerdı. Orada, barlarda, rıhtımda, poker kulüplerinde, her yerde başkalarının hayatından söz edilir ve yorumlar yapılırdı. Bir kez, biri, Nho-Galo'ya, genelevlerdeki serüvenlerinin dillerde dolaştığını söyledi. O, hımmım sesiyle şu cevabı verdi.

— Umurumda bile değil, oğlum. Herkesi olduğu gibi beni de tefe aldıklarını biliyordum. İyi bir yurttaş olarak görevim, onlara konuşacak konu sağlamaktır.

Kentin başlıca eğlencesi buydu işte. Ancak, herkes Nho-Galo gibi babacan olamayacağına göre barlarda tokatlar patlatılırdı bazen; kafayı buldular mı, tabancaları çekip hesap soranlar da çıkardı. Öyle ki, bu sanat ne tehlikesiz, ne de ucuz atlatılır cinsindendi.

O gün konu boldu: başta gemi geçidi sorunu. Bu, *Ita*'nın karaya oturması, mühendisin gelişi, Mundinho Falcao'nun faaliyetleri ve bunların karşısında Albay Ramiro Bastos'un duyduğu şiddetli sinirlilik gibi çeşitli ayrıntıları bulunan karmaşık bir sorundu. Öyle ki, tek başına halkı heyecana getirmeye yeterdi. Ama öte yandan artist çifti; o güzel kadınla aç fareyi andıran sefil suratlı prensi de unutamıyorlardı. Bu nazik ve ağızları sulandırıcı konu Kaptan'ın ve Joao Fulgencio'nun açık saçık şakalarına, Nho-Galo'nun alaycı yorumlarına ve şen gülüşmelere yol açacaktı. Tónico Bastos çok geçme-

den dansözün etrafında dönecekti, ama bu defasında Mundinho Falcao ondan önce davranmıştı. Kadını ve de kocasını peşisıra ve büyük bir ihtimalle yolculuk masraflarını çeke rek oraya, o güzelim danslarının uğruna getirmemişti elbet. Yarınki otobüs işletmesi şöleni de vardı ve şu ya da bu kiş i- nin neden davet edilmediğini herkes merak ediyordu. Dahası var: kabareye gelen yeni kadınlar, Risoleta'yla geçecek bir gece...

Nho-Galo bara girdi. Saati değildi, o saatte vergi daire- sindeki işinin başında bulunmalıydı.

— *Ita'nın* gelişinden sonra eve dönmekle hiç iyi etme- dim; yatıp, bu saate dek uyudum. Bana içecek bir şey verin, çalışacağım...

Ona, o mahut vermut, tafia karışımını verdiler.

— Şehlâ kızın şerefine! — Nho-Galo güldü. — Dün muh- teşemdiniz Arap; muhteşem! — Sonra bir durumun tespitine geçti: — Buradaki kadınların kalitesi gün geçtikçe düzeli- yor; ileride daha da iyi olacak.

— Böyle usta kadın görmedim... Nacib ayrıntıları fısıl- dayarak anlattı.

— Deme! İmkânsız!

Zenci Tuisca boya sandığı sırtında olduğu halde bara dal- dı. Dos Reis kız kardeşlerden mesaj getirmişti: her şey ta- mamdı, Nacib merak etmesindi. Öğleden sonra iki tepsi gön- dereceklerdi.

— Haydi öyleyse, bana içkiyle yemek üzere bir şeyler verin.

— Bir şey yok, biliyorsunuz, aşçım gitti. Tepsiler öğle- den sonra gelecek.

Nho-Galo takıldı:

— Neden Machadinho'yu ya da Miss Pirangi'yi tutmuyor- sunuz?

Bunlar, kentin tanınmış iki sapığıydı. Melez Machadinho her zaman tertemiz ve iyi giyinirdi; pamuk gibi ellere sahip- ti ve resmî mesleği çamaşırcılıktı. Ketten kostümleri ya da be- yaz elbiseleri, gömlekleri ona verirlerdi. Caetano pansiyonun-

da çalışan ve çirkin, pis bir zenci olan ötekisine ise geceleri plajda sapık zevkler ararken rastlarırdı. Sokak çocukları taş atar ve «Miss Pirangi! Miss Pirangi!» diye bağırlardı.

Bu şaklabanca öğüt Nacib'i deli etti:

— Dalga geçecek adam bulamadınız mı?

— Haklısınız; hemen daireye koşuyorum; çalışır gibi yapayım biraz. Hemen dönerim. Geçen gece olup bitenleri öğreneyim bakayım.

Bar doluyordu. Nacib plaj tarafından Kaptan ve Doktor'un Mundinho Falcao'yla geldiklerini gördü. Heyecanlı bir tavırla konuşuyorlardı. Kaptan elini, kolunu sallıyor, Doktor zaman zaman onu durduruyordu. Mundinho kafasıyla onaylayarak dinliyordu. Bir şeyler geçiyor ama... diye düşündü, Nacib. İhracatçı o saatte evde, Kaptan ve Doktor'la ne yapıyordu acaba? Bir aylık bir ayrılıktan sonra yazıhanesinde bulunması, albaylarla alışveriş konuşması, kakao satın alması gerekmez miydi? Şu Mundinho Falcao insanı her an şaşırtıyordu; başkalarına hiç benzemiyordu. Halledilecek işleri ya da tatmin edecek müşterileri yokmuş gibi orada durmuş arkadaşlarıyla çene yarıstırıyordu. Nacib kasayı Bico-Fino'ya emanet etti ve onlara doğru gitti.

Kaptan otururken,

— Aşçı buldunuz mu? diye sordu.

— İlheus'da aramadık yer bırakmadım. İzi yok...

Mundinho,

— Bize konyak ver, Nacib. Hakikisinden, diye ısmarladı.

— Bir tabak da kroket.

— Öğleden sonra gelecek.

— Ne oluyor, Arap! Bu düşüş fena...

— Müşterilerinizi kaybedeceksiniz. Başka bara gideceğiz...! diye ekledi, Kaptan.

— Bu öğleden sonra hepsi olacak. Dos Reis kız kardeşlere ısmarladım.

— Hele şükür!...

— Ne hele şükürü? Avuçla para istiyorlar... Kâr kalmıyor.

Mundinho Falcao ona öğüt verdi :

— Size ne lâzım, bilir misiniz, Nacib? Barınızı modernleştirmelisiniz; buz elde etmek için bir buzdolabı almanız, modern makineler yerleştirmeniz şart...

— Bana bir aşçı lâzım; aşçı!

— Sergipe'den getirtin.

— O gelinceye dek?

Nacib, üç ahbap çavuşların yüzündeki hoşnutluğu, birden yarıda kesiverdikleri konuşmayı ve anlamlı gülümsemelerini farketmişti. Göz ucuyla onları süzüyordu. Chico-Moleza bir tepsi içkiyle geldi. Nacib oturdu.

— Mösyö Mundinho, albay Ramiro Bastos'a ne yaptınız, Allah aşkına?

— Albay'a mı? Hiç. Neden sordunuz?

Nacib de ketum davrandı.

— Hiç!

Kaptan ilgilendi; Arap'ın sırtını sıvazlayarak :

— Çıkar baklayı ağzından... Senin bir bildiğin var.

— Bu sabah ona, Vilâyet'in karşısında rastladım. Lâf arasında Mösyö Mundinho'nun bu sabah geldiğini ve Mühendis'in yakında gönderileceğini söyledim... İhtiyarın tepesi attı. Mösyö Mundinho'nun bunlarla ne ilişkisi bulunduğunu, neden bu gibi işlere burnunu soktuğunu söyledi.

Kaptan,

— Görüyor musunuz? diye atıldı. Gemi geçidi...

— Hepsi bu kadar değil. O sırada Profesör Josué de geldi ve kolejin resmen tanındığını müjdeledi. O zaman ihtiyar yerinden fırladı. Anlaşıldığına göre Eyalet'in hükümetine başvurmuş, sonuç alamamıştı. Albay bastonunu yere vura vura açtı ağzını, yumdu gözünü...

Ahbaplarının suskusu ve anlattıklarının yarattığı etki Nacib'in hoşuna gidiyordu. Oraya gelirken takındıkları sırdaşça havanın öcünü alıyordu. Aralarında neler kurduklarını öğrenmekte gecikmedi. Kaptan anlattı :

— Kızdı ha? Pis bunak, yakında daha fazla kızacak. Kendini ali kıran, baş kesen sanıyor.

Doktor,

— Ona sorarsan Ilhéus, *fazenda*'sının bir kısmı ve biz kentliler, çiftçileri ya da ırgatlarıyız, diye ekledi.

Mundinho Falcao susuyor ve gülümsüyordu. Sinemanın kapısında Diogenes ve artist çift göründüler. Barın taraçasında, masanın etrafında oturan grubu görünce onlara yöneldiler. Nacib,

— Çok haklısınız, dedi. Mösyö Mundinho, onun nazarında siz bir yabancısınız.

İhracatçı,

— «Yabancı» sözcüğünü kullandı mı? diye sordu.

— Evet; onun deyimi bu.

Mundinho Falcao, elini Kaptan'ın koluna koydu:

— Adamı gidip bulun, Kaptan. Karar verdim. İhtiyarı oynatacak hafif bir hava çalalım... — Son cümle Nacib'eydi. —

Kaptan kalktı ve kadehini boşalttı. Artist çift yaklaşıyordu. Kaptan selâm verdi.

— Özür dilerim; gitmek zorundayım; acele bir işim var.

Adamlar sandalyelerini iterek ayağa kalktılar. Açık şemsiyesinin altında Anabela işveli işveli gülümsüyordu. Prens, uzun ağızlığı ağzında olduğu halde, ince, sıska, kemikli elini uzattı.

Doktor,

— Açılış ne zaman? diye sordu.

— Yarın... Bunu yarın Mösyö Diogenes'le düzenleyeceğiz.

Tıraşlı duran sinema sahibi o her zamanki sızlanmalı ve mızımız sesiyle anlattı:

— Kocasını beğenilecek. Çocuklar hokkabaz numaralarına bayılırlar. Hatta büyükler bile. Ama kadın...

Nacib aperitifleri getiredursun, Mundinho,

— Niye? diye merakla sordu.

Diogenes çenesini sıvazladı:

— Biliyorsunuz beyim; burası, geri bir bölge, henüz. Hemen hemen çıplak olarak sahneye çıkıp o dansları ederse aileler gelmez.

Nacib yatıştırmak istedi:

— Salonunuzu erkekler doldurur.

Diogenes bir türlü anlatamıyordu. Söylemeye cesaret edemiyordu, ama, Anabela'nın cüretli danslarını hoş karşılamayan kendisiydi.

— Kabare için iyi.. Sinemada biçimsiz kaçır.

Doktor, bu sözleri gülümseyerek dinleyen artiste dönüp kent adına özür diledi:

— Bizi hoşgörün, Madam. Memleket geri, sanatın cüretlerini anlayamaz, ahlâka aykırı bulurlar.

Hokkabazın sarnıçsı sesi,

— Artistik dansları mı?

— Evet; evet. Ama...

Mundinho Falcao gülmekten katılıyordu.

— E? Ne yapacağız, Mösyö Diogenes?

— Kabarede daha fazla kazanabilir. Sinemada kocasına, hokkabazlık numaralarında yardım eder; sonra kabareye gidip danseder...

Daha avantajlı kazanç lâfını duyan prensin gözleri parladı. Anabela, Mundinho'nun kanısını sordu.

— Siz ne dersiniz?

— Fena olmaz, değil mi? Sinemada sihirbazlık, kabarede dans... Güzel!

— Kabarenin sahibi ne diyor? İlgi gösterecek mi, bakalım?

— Hemen öğrenebiliriz.... Nacib! Lütfen çocuğu gönder de Zece Lima'yı çağırın. Onunla konuşacağım. Hemen gelin!

Nacib, zenci Tuisca'ya buyruk verdi; oğlan koşa koşa gitti: Mundinho bol bahşiş verirdi.

Arap, ihracatçının emredici tonuna mim koymuştu. Ramiro Bastos'un gençliği dersiniz: o da öyle emirler verir, kânun yapardı. İlheus çok şeye gebe görünüyordu.

Bara akın devam ediyordu; yeni müşteriler geliyor; masalar doluyordu Chico Moleza durmadan içki taşıyordu. Nho-Galo yeniden göründü ve gruba katıldı. Onu Albay Ribeirinho izledi; dansözünü gözleriyle yiyordu. Anabela erkeklerin arasın-

da şuh ve hoşnut oturuyordu. Sıska prens Sandra iskemle-
sinde fiyakayla oturmuş, cebine atacağı paracıkların hesabını
yapıyordu. Yerleşebileceği ve yağlanabileceği yeri bulmuştu.

— Kabare, fena fikir değil...

— Ne fikri? diye merak etti, Ribeirinho.

— Anabela kabarede dansedecek.

— Sinemada?...

— Sinemada sadece ailelere sihirbazlık gösterileri yapı-
lacak. Kabarede yedi tül dansı...

— Kabarede mi? Müthiş! Taşacak... Ama neden sinema-
da dansetmiyor. Sanmıştım ki...

— Modern danslar, Albayım. Tüller bir bir düşüyor...

— Bir bir düşüyor mu? Yedisi de mi?

— Ailelerin hoşuna gitmeyebilir.

— Oh! Ah, bak hele! Yedisi de... Hepsi ha? O takdirde
kabare daha uygundur... Daha eğlenceli olur...

Anabela gülüyordu; vaat dolu bakışlarını albaya dikmişti.
Doktor aynı nakaratı tekrarlıyordu:

— Geri memleket; sanat kabarelere itiliyor...

Nacib,

— Öyle geri ki, bir aşçı bulunmuyor, diye sızlandı.

Profesör Josué, Joao Fulgencio'yla birlikte geliyordu. Ape-
ritif saati yaklaşmıştı. Bar, tıklım tıklım dolmuştu. Nacib bi-
le servis yapmak zorunda kalıyordu. Müşteriler yiyecek is-
tiyor, Nacib, ihtiyar Filomena'nın oynadığı oyunu her birine
tek tek anlatıyordu. Rus Jacob kan ter içinde ve sarı saçları
darmadağın olduğu halde çıkageldi: yarınki yemek hakkın-
da bilgi edindi.

— Merak etmeyin! Ben orospu muyum ki, sözümde dur-
mayayım.

Josué görgülü adamdı; Anabela'nın elini öptü. Joao Ful-
gencio kabareye gitmediği için itiraz etti.

— Skandal mı olurmuş? Kim demiş? Diogenes denen şu
Protestan amma da numaracı ha!

Mundinho Falcao sokağı kolluyordu: Kaptan'ı gözlüyor-
du. Zaman zaman da Doktor'a göz kırpmıyordu. Bu göz kırpmı-

lar ve ihracatçının sabırsız hali Nacib'in gözünden kaçmıyordu. Aldanmadığına emindi: bir şeyler dönüyordu. Denizden anı bir rüzgâr esti ve Anabela'nın masanın yanında duran şemsiyesini uçurdu. Nho-Galo, Josué, Doktor ve Albay Ribeirinho tutmak için atıldılar. Sadece Mundinho Falcao ve prens Sandra istiflerini bozmadılar. Sonunda şemsiyeyi, o sırada sarhoş bakışlarıyla o yana gelmekte olan Dr. Ezequiel Prado getirdi.

— Saygılarımı sunarım, Madam.

Anabela uzun siyah kirpikli gözlerini erkeklerin üzerinde gezdirdikten sonra Ribeirinho'da durdu.

Prens Sandra,

— Kibar adamlar, dedi.

Bürosundan yeni dönen Tónico Bastos şatafatlı dostluk gösterileriyle Mundinho Falcao'ya doğru koştu.

— Rio'yu nasıl bırakıp geldiniz? İnsan yaşamının tadını yalnız orada çıkarabilir.

Bir yandan da Anabela'yı çapkınca süzüyordu.

— Bizi kim tanıştıracak? dedi.

Nho-Galo ve Doktor gidip tavlanın önünde oturdular. Ötede biri Nacib'e, bir aşçının hünerlerini anlatıyordu; ama ne yazık ki kadın Recife'de, Pernambouclu tanınmış ailelerden Coutinho'ların yanında çalışıyordu.

— Eh! Ne işime yarar?

GABRIELA GELİYOR

Manzara değişmişti. Kıraç *caatinga*'dan sonra verimli topraklar, yemyeşil otlaklar başlamıştı; şimdi önlerinde, aşmaları gereken sığ ormanlar, ırmaklar, seller vardı ve yağmur durmadan yağıyordu. Geceyi, rüzgârda dalgalanan şeker kamışı plantasyonlarıyla çevrili bir damıtma evinin yakınında geçirilmişlerdi. Bir işçi onlara hangi yoldan gideceklerini iyice anlatmıştı. Bir günlük yolları kalmıştı; ondan sonra Ilhéus'a varmış olacaklardı. O korkunç göç de sona ermiş olacaktı. Yeni bir hayat başlayacaktı.

— Bütün *retirante*'ler limana yakın, demiryolu tarafında, fuar alanının bitişiğinde konaklayacaklar.

Zenci Fagundes,

— İş aramayacak mısınız? diye sordu.

— Beklemek daha iyi, uzun sürmez, işçi arayanlar hemen gelirler. Plantasyonlarda ya da kentte çalışmak üzere götürürler...

Clemente ilgiyle,

— Kente de mi? diye sordu.

Yüzü ifadesiz, bakışları kaygılıydı. Akordeonunu omuzuna asmıştı.

— Elbet. Yeter ki, bir zanaatın olsun: duvarcı, marangoz, boyacı.. İlhéus'da öyle çok ev yapılıyor ki, bu kadarına israf derler.

— Arananlar yalnız bunlar mı?

— Doklardaki kakao antrepolarında da iş bulunuyor.

İriyari, orta yaşlı bir *sertanejo*,

— Ben, dedi; ormanlara gideceğim. Söylendiğine göre para yerden toplanıyormuş.

— Bir vakitler öyleymiş. Şimdi daha zor.

— Ama usta nişancılar hâlâ aranıyormuş...

Zenci Fagundes bunları söylerken parmaklarıyla tüfeğini okşuyordu.

— Bir vakitler öyleymiş.

— Şimdi değil mi?

— Eh, bazen aranıyor hâlâ.

Clemente'nin bir zanaatı yoktu. Bildiği şey ekmek, çapalamak ve biçmekti. Zaten oraya, kakao plantasyonlarında çalışmak üzere gelmişti. Kuraklığın kovduğu, *sertao*'dan kaçıp, açlıktan yarı ölü olarak bu bölgeye gelen, sonra kısa zamanda zengin olan kaç kişinin hikâyesini duymuştu. Daha doğrusu, bunlar, *sertao*'da çok anlatılırdı. İlhéus'un ünü dünyaya yayılmıştı, körler gitaralarının eşliğinde yüceliğini terennüm ederler; komisyoncu tüccarlar insanların göz açıp kapayıncaya kadar zengin oluverdikleri bu bolluk ve yiğitlik ülkesini anlata anlata bitiremezlerdi. Kakaodan kârlı bir üretim daha

yoktu. Göçmen kafileleri, peşlerinde kuraklık olduğu halde *sertao*'dan iner, hayvanların susuzluktan öldükleri o kıraç toprakları terk ederek Güney'e inen patikalara dalarlardı. Çoğu o korkunç yolculuğa dayanamayıp yolda kalırdı. Başkaları yağmurların kesimine girerken tifodan, sıtmadan ya da çiçek hastalığından ölürlerd. Perişan halde, yorgunluktan yarı ölü olarak varırlar, ama o son günde umut, kalplerinin dayanmasına yardım ederdi. Bir çaba daha, hayatın kolay olduğu zengin kente ve paranın, sokaklardaki çöpler gibi bol olduğu kakao topraklarına kavuşacaklardı.

Clemente'nin yükü çoktu. Şahsî eşyalarından — akordeon ve yarısı dolu bez çanta — başka, Gabriela'nın çıkınına da taşıyordu. Kafile ağır ilerliyordu; aralarında ihtiyarlar da vardı. Gençler bile yorgunluktan bitmişlerdi. Kımıldayacak halleri kalmamıştı. Birkaçı, sadece umudun verdiği bir güçle âdeta sürtüne sürtüne ilerliyordu.

Sadece Gabriela fazlaca yorgun görünmüyordu. Ayakları, bakir ormanların içinde keskilerle o anda açtıkları patikalar da kayar gibi ilerliyordu. Yerde taşlar, çotuklar ve sarmaşık bitkiler mevcut değildi sanki. *Caatinga* yollarının tozları onu tepeden tırnağa öylesine kaplamıştı ki, yüz hatlarını seçmeye imkân yoktu. Saçları öylesine tozla dolmuştu ki, hiç bir tarak açamazdı. Ama Clemente onun nasıl olduğunu iyi bilirdi; bedeninin her parçasını avucunun içi gibi tanırdı. Yolculuğun başında iki grup karşılaştığında Gabriela'nın yüzü ve bacaklarının rengi görülebiliyor, omuzlarına düşen saçları mis kokuyordu. Şimdi bile, o misli görülmemiş kire rağmen kızı ilk günkü gibi görüyordu: ince, uzun bedenini ağaca dayamış, gü-lümsüyor ve bir şeyler atıştırıyordu.

— Pek uzaklardan gelmiyorsun, her halde.
Güldü.

— Geldik. Yaklaştık. Varmak güzel bir şey.

Clemente'nin yüzündeki kasvetli ifade daha da belirlendi.

— Bana öyle gelmiyor.

— Neden, peki?

Kâh çekingen ve saf, kâh küstah ve kışkırtıcı bakışlarını erkeğin yüzüne dikti.

— Kakaoda çalışmak, para kazanmak üzere yola çıkmadın mı? Başka lâfın yok.

Genç öfkeyle,

— Niye, biliyorum, diye homurdandı. Benim için, bu yol ömür boyu sürebilir. Gabriela hüznü denmese bile acı dolu bir kahkaha attı; kaderine razıymış gibi bir hali vardı:

— İyi ya da kötü; her şeyin bir sonu vardır.

Öfke Clemente'yi boğacaktı neredeyse. Sesini kontrol ederek,

— Sahi, benimle ormana gelmek istemiyor musun? diye bir kez daha sordu. Yol boyunca durmadan sormuştu. Birlikte kakao diker, çapalar, toplarız. Kısa zaman sonra bizim de koca bir plantasyonumuz olur; yepyeni bir hayat başlar.

Gabriela'nın sesi okşayıcı fakat kesindi:

— Niyetimi daha önce de söylemiştim. Kentte kalacağım; ormanlarda yaşamak istemiyorum artık. Bir eve aşçı, çamaşırcı ya da hizmetçi olarak gireceğim.

Mutlu bir geçmişi anarak,

— Daha önce zengin bir ailenin yanında hizmetçiydim, diye ekledi; orada aşçılık öğrendim.

— Burada kaderin değişmeyecek. Halbuki el ele verseydik işimizi yoluna koyabilirdik.

Gabriela cevap vermedi. Sekmeli, hafif adımlarla yolunu sürdürüyordu. Keçeleşmiş, darmadağın saçları, bedenini kaplayan kir, yaralı ayakları ve sırtındaki lime lime olmuş elbiseyle bir deliyi andırıyordu. Anıa Clemente onu zarif ve güzel buluyor, taralı saçlar, ince bir yüz, uzun bacaklar ve dimdik göğüslerle görüyordu. Yüzü daha kasvetli bir ifade aldı. Onu, sonsuzca yanında saklayabilmek isterdi. Gabriela'nın sıcaklığı olmadan nasıl yaşanır?

Yolculuğun başında, iki grup rastlaştığında genç kızı hemen farketmişti. Bitik, hasta, her an öksüren dayısıyla birlikte yürüyordu. İlk günler onu uzaktan seyretmiş, yaklaştı-

ya cesaret edememişti. Kız, birinden ötekine koşuyor, gevezelik ediyor, yardımını esirgemiyor, avutuyordu.

Yılanlarla dolu, ürpertici *caatinga*'da. gece, Clemente akordeon çalar, ıssızlığı ezgilerle giderirdi. Zenci Fagundes yiğitlik hikâyeleri ve yasa dışı kimselerin serüvenlerini anlatırdı. Haydutlarla yaşamış ve insan öldürmüştü. Ağır ve itaatkâr bakışlarını Gabriela'ya diker, kız bidonu doldurmasını söyledi mi, hemen koşup emri yerine getirirdi.

Clemente, Gabriela'ya doğru gitti, ama bir türlü ağzını açıp iki lâf edemiyordu. Sonunda bir akşam, kız, o sekmeli yürüyüşü ve saf bakışlarıyla onun yanına vardı ve konuştu. Dayısı, güçlükle nefes alarak, hırıltıyla uyuyordu. Kız sırtını bir ağaca dayadı. Zenci Fagundes anlatıyordu:

— Cephanemizi harcamamak için o gün beş askeri ve beş polisi bıçakla temizledik...

Karanlık ve korkunç gecede, Clemente, Gabriela'nın kıpırtısını ta yanında hissediyordu. Kızın dayandığı *umbuzeiro* denen ağaca bakamıyordu. Akordeonunun sesi perde perde kısıldı; sessizlikte Fagundes'in sesi daha net ve sert çıktı. Gabriela hafif bir tonla,

— Çalmaya devam edin; aksi halde anlarlar.

Delikanlı, bir *sertao* ezgisi tutturdu. Boğazında bir düğüm, kalbinde heyecan vardı. Genç kız hafiften şarkı söylemeye başladı. Hiç bir şey değilmişçesine delikanlıya sarılıp yattığında gece kapkaranlıktı ve ateş hemen hemen sönmüştü. Etraf öylesine simsiyahtı ki, az ötesi görülmüyordu.

O mucizevî gecedен bu yana, Clemente onu kaybetmek korkusu içinde yaşıyordu. Başta, bu olandan sonra kız kendisini asla bırakamaz, artık kaderini paylaşmak zorunda kalır diye düşünmüş, birlikte bu kakao topraklarının ormanlarına gideceklerini hayal etmişti. Ama çok geçmeden hayallerinin boşa çıkacağını anladı. Yol boyunca, kız, aralarında hiç bir şey yokmuşçasına, hatta ötekilere davrandığı şekilde davranmıştı. Şen ve muzip bir karakteri vardı; Zenci Fagundes'le bile şakalaştığı oluyor, etrafındakilere gülücükler yağıdırıyor ve dilediği her şeyi elde etmeyi biliyordu.

Gabriela'ya, kendi teniymiş gibi bağlanan delikanlı hemen ertesi gün gelecek hakkındaki tasarılarını açmış, kız, onunla alay edercesine gülüp uzaklaşmış, gittikçe daha zayıf ve halsiz düşen dayısının yanına varmıştı.

Bir gün, öğleden sonra yürüyüşü durdurmak zorunda kaldılar. Gabriela'nın dayısı birden fenalaşmıştı. Kan kusuyordu ve ayakta duramaz hale gelmişti. Zenci Fagundes bir çuval gibi onu sırtına attı ve bir süre taşıdı. İhtiyar adam tıknefesti. Gabriela yanında yürüyordu. Akşam, hava kararırken kan kusarak öldü. Kara akbabalar cesedin üstünde uçuşuyorlardı.

Böylece Clemente onu yetim ve yalnız gördü; kız muhtaç ve acılıydı. İlk kez, onu anlar gibi oldu: o, korunmaya muhtaç, gencecik bir kız, zavallı bir çocuktü. Ona yaklaştı ve tasarılarını uzun uzun anlattı. Gidecekleri kakao ülkesi hakkında çok şey duymuştu. Ceara'da öyle kimseler tanırdı ki, meteliksiz yola çıkmışlar, birkaç yıl sonra para babası olarak yurtlarını ziyarete gelmişlerdi. Kendisi de öyle yapacaktı. Ormanları açmak istiyordu; henüz yer vardı. Kakao ekecekti. Kendine ait bir toprağa sahip olacaktı; ömrü boyunca rahat edecekti. Gabriela onunla gidecekti; bir papaza rastladıklarında hemen evleneceklerdi. Kız, başıyla hayır, diye cevapladı. O alaycı ifadesiyle gülmüyordu artık.

— Ormana gitmem Clemente, demekle yetindi.

Başkaları da öldüler; onların cesetleri de yolda bırakıldı, kara akbabalara yem oldu. *Caatinga* gerilerde kalmış, verimli topraklara girmişlerdi; yağmur yağmaya başladı. Kız, delikanlının koynuna girmeye, inlemeye ve gülmeye, çıplak göğsüne dayanıp uyumaya devam ediyordu. Clemente gittikçe kasvetli bir tonla konuşuyor, durmadan tasarılarını anlatıyordu. Kız gülmekle, ve reddettiğini yinelemek için kafasını sallamakla yetiniyordu. Bir gece, sert bir jestle kızı itti.

— Beni sevmiyorsun!

Birden, nereden çıktıysa, Zenci Fagundes karşlarına dikildi. Elinde silâh vardı; gözleri parlıyordu. Gabriela,

— Bir şey yok, Fagundes, dedi.

Fagundes başını eğip uzaklaştı. Gabriela gülüyordu; Cle-

mente öfkenin bedenini sardığını hissetti. Kıza yaklaştı ve bileklerine yapıştı. Kız yere düştü ve yüzü yaralandı.

— Ne istiyorum, biliyor musun? Seni de, kendimi de öldürmek...

— Niye?

— Beni sevmiyorsun.

— Aptal!

— Ne yapacağım, Tanrım?

Kız, delikanlıyı kendine doğru çekerek,

— Bana ne! dedi.

Yolculuğun bu son gününde, delikanlı şaşkın ve denge-sizdi; ama kararını vermişti: İlheus'da kalacaktı; tasarıların-dan vazgeçiyordu. Önemli olan bir tek şey vardı: Gabriela'nın yanında olmak.

— Madem benimle gelmiyorsun, İlheus'da kalacağım. Ama zanaatım yok. Tarım işlerinden başka bir şey bilmem...

Kız beklenmedik bir jestle gencin ellerini avuçlarına aldı. Genç kendini muzaffer ve mutlu hissediyordu.

— Hayır Clemente, kalma. Neye yarar?

— Neye mi yarar?

— Buraya para kazanmak, plantasyon sahibi, ve bir gün *fazendeiro* olabilmek umuduyla geldin. Dileğin bu. Neden İlheus'da kalıp yoksulluk içinde yaşayasın?

— Seni görmek için. Birlikte yaşayabilmemiz için.

— Ya birbirimizi göremezsek? Vazgeçelim, daha iyi. Sen kendi yoluna git; ben de kendi yoluma. Bir gün yine karşılaşırız. Sen zenginleşmiş olur, beni tanımazlıktan gelirsin.

Bunları, birlikte geçirdikleri gecelerin hiç önemi yokmuş-çasına, sanki birbirlerini yeni tanımışlar gibi sakın bir sesle söylüyordu.

— Ama Gabriela...

Delikanlı ne diyeceğini bilemiyordu: hazırladığı sözleri ve hakaretleri unutmuştu; bir erkekle oynanamayacağını öğret-mek için onu bir güzel dövmeye karar verdiğini unutmuştu. Ağzından,

— Beni sevmiyorsun'dan başka söz çıkmıyordu.

- Karşılaşmamız iyi oldu; yolculuk kısaldı, bizim için.
- Sahi, kalmamı istemiyor musun?
- Niye? Yoksulluk içinde yaşayalım diye mi isteyeceğim?

Değmez. Senin kendi projelerin var; onları gerçekleştirmeye bak.

- Peki, sen ne yapacaksın? Kararın ne?
- Ormana gitmeyeceğim. Gerisini Allah bilir.

Delikanlı cevap vermedi; kalbi sızlıyordu; istediği tek şey, yolculuk bitmeden onu öldürmek ve kendini vurmaktı. Kız gülümsedi :

- Önemsiz benimkisi, Clemente.

İKİNCİ BAŞLIK

GLORIA'nın yalnızlığı

(Pencerede iç geçiren)

*Geri kalmış ve cahil; yeni zamanları,
uygarlığı, gelişmeyi anlamaktan aciz
olan bu insanlar ülkeyi yönetemez-
ler...*

(Doktorun *Diário de Ilhéus*'da çıkan
bir yazısından.)

GLORİA'NIN YANIK TÜRKÜSÜ

*Kalbimden taşar bir ateş,
Ah! bir ateş taşar kalbim-
den.*

*(Kim gelecek söndürmeye?)
Dünya malına, albay, boğdu
beni,*

*Saya saya bitiremem:
Yedinci Louis stili mobilya-
lar*

*Rahatça yerleşeyim diye.
Halis ipekten gömlek,
Beyaz bluzlar ketenden
Korsajı yok tutmak için
Hem ipekten hem satenden
Yarlı bir ateş yanar
Benim ıssız gönlümde.*

*Güneş için bir şemsiyem,
Ve harcayacak bol param;
En pahalı mağazalarda
Bir de açık hesabım.
Dilediğim her şey var.
Ama bir ateş yanar kalbim-
de!*

*Bütün bu şeyler neye yarar,
Dilediğim verilmedikçe.*

*Kadınlar çevirir başlarını,
Erkekler uzaktan süzerler:
Gloria'yım ben, albayın şanı
Fazendeiro'nun metresi.
Keten bembeyaz çarşafım
Ve kalbimde bir alaz,
Yalnız yatarım bu yatakta.
Oysa memelerim birer alev
Bacaklarım birer ateş, ve
ağzım*

*Kupkuru susuzluktan. Ah!
Gloria'yım ben, fazendeiro'-
nun sevgilisi,
Kalbimde ateşim,
Yatağımın içinde,
Ben yapayalnızım.*

*Gözlerim haygın bakar
Memelerim mis kokar,
Yanar içim ateşimle.
Karnımdan, demem bir şey,
Ama beni eriten bu ateşten
Yanar aydınlatarak
Aydın yalnızlığımı
Karnından tatlı Gloria'nın
Sırrından, demem bir şey
Ne de alev alan korundan.
Ah! dilerim bir öğrenci,
Bıyığı terlememiş;
Dilerdim bir yiğit asker,
Parlak üniformasıyla;
Bir aşk isterdim, isterdim
Söndürmek için ateşimi
Yıkma için yalnızlığımı.*

*İtin kapımı ve girin,
Örtüyü kaldırdım,
Kapısı da kitli değil.
Gelin söndürün bu alazı
Ve bu ateşte kül olun,
Getirin bana azıcık aşk
Zira çok şeyim var, verecek.*

*Kalbimden taşar bir ateş,
Ah! bir ateş taşar kalbim-
den.
(Kim gelecek söndürmeye?)*

PENCEREDEKİ EĞİNİM

Gloria'nın evi meydanda, bir köşe başındaydı. Öğleden sonraları, Gloria pencereye çıkar ve tombul memelerini gelip geçenlerin gözleri önüne bir sungu gibi sererdi. Kiliseye gitmekte olan ihtiyar kızlar için çifte rezaletti bu ve akşam duası saatinde konuşmaların başlıca konusunu teşkil ederdi.

— Kepazelik...

— Erkekler günaha giriyorlar; ister istemez; onu görmek yeter...

— Çocuklar göz arılığını kaybediyorlar.

Karalara ve kızlık erdemine sıkı sıkı bürünmüş kekre suratlı Doroteia, kutsal bir coşku içinde,

— Kaldı ki, Albay Coriolano, şu günahkâr kızı daha tenha bir sokağa yerleştirebilirdi, diye homurdanıyordu. Buraya, kentin en saygıdeğer ailelerinin karşısına yerleşmiş, erkeklerin burnuna dek girmiş...

— Üstelik kilisenin ta yakınına sokulmuş; Tanrı'nın gücüne gider bu.

Saat beşte tıklım tıklım dolan bardaki erkekler, gözlerini, meydanın karşı tarafında bulunan Gloria'nın penceresinden ayırmazlardı. Profesör Josué, beyaz benekli papyon kravatı, briyantinden vıcık vıcık saçları ve verem siskası suratıyla (kendisi bir şiirinde «yalnız, hüznünlü bir okalıptus» a benzetmişti kendisini) elinde bir şiir kitabı olduğu halde meydana varır, karşıya geçer, Gloria'nın penceresi önünde adımlarını ağırlaştırırdı. Bir köşede, meydanın öte ucunda, zambaklar

ve güllerin bittiği bakımlı ufak bir bahçenin ortasında Albay Melk Tavares'in yeni evi yükselmekteydi. Bu ev, Model Kırtasiye'de derin ve sert tartışmalara yol açmaktaydı. Gerçekten modern stilde bir ev olup Mundingho Falcao'nun çağırıldığı mimarın İlheus'da inşa ettiği ilk binaydı. Bu konuda, mahallî entellektüellerin kanısı farklı olduğundan bitmez tükenmez çatışmalara yol açmaktaydı. Net ve sade hatları eski, hantal binalarla ve koloni stili basık evlerle tam bir karşıtlık meydana getirmekteydi. Melk'in biricik kızı, sörlük okulunun öğrencisi ve Josué'nin kalbinin sızısı güzeller güzeli Malvina o saatte çiçekleri sulayarak bahçede dolaşırdı. Her akşam, dersten ve Model Kırtasiye'deki kaçınılmaz sohbetten sonra profesör meydana gezinirdi. Yirmi kez Malvina'nın bahçesinin önünden geçer; yirmi kez yakarı dolu bakışlarını genç kıza diker, ona sessiz bir dille aşkını ilân ederdi.

Nacib'in barında, müdavimler, her gün tekrarlanan bu seferi aynı merakla izler ve alaycı yorumlarda bulunurlardı.

— Profesör enikonu sebatkâr.

— Fena hesap değil onunkisi: bağımsızlığını kazanacak ve ekmek zahmetine girişmeksizin kakao plantasyonlarına sahip olacak.

— Kefaretini peşin ödüyor, zavalcılık... diyorlardı, ihtiyar kızlar. Ona ve karşılık bulmayan tutkusuna sempati beslemekteydiler.

— Ben o kızın ne mal olduğunu bilirim: kendine büyük havalar veren rüküşün biridir. Böyle zeki bir çocuktan fazla ne umabilir yani?

— Zeki, ama meteliksiz.

— Para için yapılan evlilikler mutlu etmez. İyi kalpli, kültürlü... Şiirler yazıyor...

Kilisenin önünden geçerken Josué adımlarını yavaşlatır, şapkasını çıkarır ve iki büküm olarak ihtiyar kızları selâmlardı.

— Ne terbiyeli genç! Pek de görgülü...

— Ama ciğerleri zayıf...

— Doktor Plinio ciğerlerinde bir şey yok diyor; sadece çok zayıf.

— Şımarık kızın biri, canım! Yüzü biraz güzel ve babası paralı diye kendini dev aynasında görüyor. Zavallı, duygulu çocuk.

Peşi sıra ihtiyar kızların sempatik sözleri ve bardakilerin haksız yorumlarıyla Josué, Gloria'nın penceresine yaklaşıyordu. Güzel ve mağrur Malvina'yı görmek için her akşam üstü, koltuğunun altında bir şiir kitabı olduğu halde ağır adımlarla bu yolu yirmi kez gider gelirdi. Ama arada, romantik bakışları pencereye, mavi bir tepsi gibi dayalı duran Gloria'nın saldırgan memelerine takılmadan edemezdi. Sonra memelerinden esmer yüzüne, kalın ve obur dudaklarına ve sürekli davetler yağdıran baygın gözlerine doğru kaydırırdı bakışlarını. İşte o zaman, Josué'nin romantik bakışları maddî ve günahkâr bir istekle alevlenir, solgun yanakları bu ateşle pembeleşiverirdi. Bu, kısacık bir an sürerdi. Penceredeki eğinim geçtikten sonra gözleri yakarılı ve umutsuz ifadesine yeniden bürünür, yüzü daha solgun olurdu: bu gözler ve bu yüz Malvina'ya ayrılmıştı.

Zengin *fazendeiro* Albay Coriolano Ribeiro'nun böylesine ısrarla kendini sunan bunca iç gıcıklayıcı sevgilisini Sao Sebastiao meydanında, en saygıdeğer ailelerin arasına, Albay Merk Tavares'in evinin az ötesine yerleştirmesini Profesör Josué de için için kınıyordu. Ev, Malvina'nın bahçesinden uzak başka herhangi bir sokakta bulunsaydı belki, karanlık bir gecede Gloria'nın yakarılı bakışlarına ve aralık, duran dudaklarında okuduğu vaatlere karşılık verebilirdi.

— Pis cadı, oğlana yutacak gibi bakıyor!

Uzun siyah elbiseleri ve omuzlarına attıkları siyah şalları içinde yaşlı kızlar, kilisenin avlusuna konmuş gece kuşlarını andırıyorlardı. Gloria'nın, bakışlarıyla Josué'yi, Albay Melk'in evine dek izlediğini görüyorlardı.

— Akli başında çocuk; gözleri Malvina'dan başkasını görmüyor.

Tombul Quinquina,

— Sao Sebastiao'ya adak adayacağım, diyordu. Adayacağım ki, Malvina oğlanı sevsin. Kocaman bir mum getirdim.

Narin Florzinha her şeyde kız kardeşini desteklediğinden,

— Ben de getirdim, diye atıldı.

Pencerede, Gloria iç geçiriyor, hatta inliyordu. Koca meydana uçup kaybolan bu iç geçirmelerde istek, bunalım, isyan, her şey vardı.

İsyanla kalbi dopdoluydu; ve bütün erkeklere karşı. Alçak ve ikiyüzlüydüler. Öğle sıcağında, meydan ıssız ve aile evlerinin camları kapalı olduğu saatlerde Gloria'nın penceresinin önünden geçtiklerinde, genç kadına gülümser, bakışlarıyla yakarır ve gizleyemedikleri bir heyecanla merhaba derlerdi. Ama meydan kalabalık ya da yanlarında bir tek kişi olsun hemen başlarını çevirir ve onu, işlemeli gömleğinden fışkıran saldırgan memeleriyle pencerede görmekten nefret ediyorlarmış pozunda bakışlarını kaçıırırlardı. Başbaşayken iltifatlı sözler söylemiş olanlar bile gocunuk bir utangaçlık göstermekten çekinmiyorlardı. Gloria pencereyi suratlarına kapatmaya can atıyordu, ama bıkkındı ve bu gücü kendinde bulamıyordu. Erkeklerin gözlerinde yanıp sönen istek kıvılcımı, yalnızlığı içinde sunulan tek avunçtu. Açlığı ve susuzluğu için çok azdı. Ama pencereyi yüzlerine kapatsa bu gülümsemeleri, o utanmazca göz kırpmaları, o kaçamaklı ve korkak sözleri bile kaybedecekti. Evli kadınların kapalı bir hayat sürdükleri ve kendilerini ev işlerine verdikleri İlhéus'da bile hiç bir kadın, bu kapatma kadar sıkı göz hapsinde değildi. Albay Coriolano'nun şakası yoktu. Herkes ondan o kadar korkuyordu ki, zavallı Gloria'yı selâmlamaya kimse cesaret edemiyordu. Sadece Josué başka türlü davranıyordu. Bakışları, Malvina'nın kapısında romantik bir baygınlıkla sönmeden önce Gloria'nın penceresinin önünde ateşli bir istekle alazlanmaktaydı. Gloria da, profesörün tutkusunu biliyor ve öylesine büyük bir aşka kayıtsız kalan kolejli genç kıza karşı o da şiddetli bir antipati besliyordu. Onu sinir bozucu ve aptal buluyordu. Kadın Josué'nin kıza karşı olan tutkusunu biliyordu ama bu,

gence vaat ve davet dolu gözlerle bakmaktan kendisini alıkoy-muyordu. Malvina bahçede, yaseminlerinin arasında dursa bile başını öteye çevirmemesinden ötürü gence gönül borcu du-yuyordu. Ah! azıcık daha cesur olsaydı! «Belki... kimbilir?» di-yerek açık bıraktığı kapıyı bir gece yarısı itiverseydi de içe-riye girseydi?... Bak, o zaman ona, o kibirli kızı nasıl unuttu-rurdu.

Josué ağır sokak kapısını itmeye cesaret edemiyordu. Kimse cesaret edemiyordu. Yaşlı kızların çenelerinden, başka-ları hakkında kötü konuşmak için fırsat arayan kişilerin çı-karacakları rezaletten ve özellikle Albay Coriolano Ribeiro'-dan korktukları için. Juca ve Chiquinha'nın hikâyesini bil-meyen yoktu.

O gün, Josué, her zamankinden erken gelmişti. Meydan ıssızdı. Barda birkaç gezginci tüccardan ve dama oynayan Doktor ve Kaptan'dan başka müşteri yoktu. Enoch, kolejinin resmen tanınmasını kutlamak için öğleden sonra okulu tatil etmişti. Fuarı bir dolandıktan sonra profesör Josué, büyük bir *retirante* kafilesinin «esir pazarı» na gelişini seyretti. Model Kırtasiye'ye uğradı; oradan da bara gitti. Şimdi bir yandan kokteyli yudumlarken, bir yandan da Nacib'le çene çalı-yordu.

— *Retirante* kafilesi oldukça kalabalık. Kuraklık *sertao*'-yu kasıp kavuruyor.

Nacib ilgilenmiş göründü:

— İçlerinde kadın var mı?

Profesör bu ilginin sebebini merak etti.

— Bu derece kadınsız mı kaldınız?

— Şaka bir yana. Aşçım başını aldı gitti; başka birini arı-yorum. Bu *retirante*'lerin arasında bulunuyor bazen.

— Evet, birkaç kadın vardı. Feci şey! Paçavralara bürün-müş, pis, iğrenç adamlar...

— Hemen gideyim, belki işe yarar bir şey bulurum.

Malvina görünürde yoktu. Josué sabırsızlıktan yerinde duramıyordu. Nacib bilgi verdi:

— Kız, Plaj caddesinde. Az önce arkadaşlarıyla geçti.

Josué borcunu ödedi ve kalktı. Nacib, barının kapısında durup peşisıra baktı. Bunca sevmek güzel şeydi her halde. Genç kız burun kıvrırsa bile: bu, daha da kıskırtıcıydı. Sonu er geç evliliğe varacaktı elbet... Gloria pencerede göründü; Nacib'in gözleri alazlandı. Albay günün birinde kadını bıraktığında, İlhéus'da misli görülmemiş bir itiş kakış başgöstecekti. Her halükârda ona yaklaşamayacaktı; zengin albaylar soluk aldırılmazlardı... Şekerli ve tuzlu pasta tepsileri geldi. Ape-ritif müşterileri hoşnut kalacaklardı. Ne var ki, Nacib, Dos Reis kardeşlere bu parayı vermeye devam edemezdi. Yemek saatinde bar tenhalaştı mı doğru *retirante*'lerin konakladıkları yere gidecekti. Belki şansı yardım ederdi de, bir aşçı bulabilirdi.

Birden, öğle saatinin dinginliğinde çığlıklar ve şamatalı sesler yükseldi. Kaptan, piyon elinde oyunu yarıda bıraktı. Nacib bir adım attı. Gürültü gittikçe artıyordu.

Dos Reis kız kardeşlerin hazırladığı şekerlemeleri satan Zenci Tuisca, tepesinde, tepsiyi dengede tutarak caddeden o yana koşmaya başladı. Kaptan ve Doktor merakla bakınıyorlardı. Müşteriler ayağa fırladılar. Nacib, Josué'nin ve daha birkaç kişinin cadde boyunca koştuklarını gördü. Sonunda Zenci Tuisca sesini duyurabildi.

— Albay Jesuino, Dona Sinhazinha'yı ve Dr. Osmundo'yu vurdu. Oradalar; kanlar içinde...

Kaptan oyun masasını itti ve koşar adımlarla çıktı. Doktor onun peşinden seğirtti. Nacib, kısa bir duraksamadan sonra onlara yetişmek için koşmaya başladı.

ZALİM BİR YASA

Cinayet haberi göz açıp kapayıncaya dek bütün kente yayıldı. Unhao tepesinden Conquista tepesine; plajdaki şık villalardan İlha das Cobras'daki ve Pontal ve Malhado'daki kulübelere; aile yuvalarından genelevlere dek olay anlatılıyor ve yorumlanıyordu. Üstelik fuar günüydü; kent iç bölgelerden,

köylerden ve plantasyonlardan mal satmaya ya da mal almaya gelen yabancılarla doluydu. Dükkânlarda, bakkallarda, eczanelerde, doktorların bekleme odalarında, avukatların yazıhanelerinde, kakao ihracatçılarının işyerlerinde, Sao Jorge ve Sao Sebastiao kilisesinde başka lâf yoktu.

Haber yayıldıktan sonra barlar birden dolmuştu. Özellikle olaya yakın olduğu için «Vezüv» çok kalabalıktı. Dış doktorunun oturduğu Plaj caddesindeki villanın karşısında kalabalık bir meraklı kitlesi beklemekteydi. Kapıda nöbetçi duran bir polis onlara açıklamalarda bulunuyordu. Sersemleşen hizmetçi kızı soru yağmuruna tutuyorlardı. Şen bir heyecan içinde bulunan kolejli kızlar plaja varmışlar, aralarında fısıldaşıyorlardı. Profesör Josué fırsattan yararlanıp Malvina'ya yaklaşmıştı. Genç kızlar grubuna ünlü aşkları: Romeo ve Juliette'i, Heloise ve Abélard'ı, Dirceu ve Marilia'yı hatırlatıyordu.

Sonra bütün bu adamlar doğru Nacib'in barına koşuyorlar, orada oturup olayı anlatıyor, yorumluyor ve tartışıyorlardı. Hepsi bir ağızdan *fazendeiro*'ya hak veremekteydiler. Bahtsız ve güzel Sinhazinha'yı savunmak üzere hiç bir ses, hatta hiç bir kadın sesi — kilisenin avlusunda bile — yükselmiyordu. Albay Jesuino enerjik, kararlı, cesur ve namusuna bağlı kişi olduğunu bir kez daha kanıtlamış bulunuyordu. Toprakların fethinde gösterdiği bu erdemlerini böylece doğrulamıştı. Dendiğine göre mezarlığı dolduran haçlardan çoğu albayın *jagunço*'larının kıyamının kanıtlarıymış. Kaldı ki, albay, adamlarının hizmetiyle yetinmiş de değildi. Onların başında yürüdüğü de olmuştu ve bu çıkışları dillere destandı. Bunların başında, Ferradas gibi tehlikeli bir yolda, ölüm kavşağında binbaşı Fortunato'nun adamlarıyla çatışması gelmekteydi. Gözüpek ve inatçı bir adamdı.

Alagoaslı ünlü Mendonça ailesinden olan bu Jesuino Mendonça, Ilhéus'a genç yaşta, toprakların fethi savaşlarının süregeldiği yıllarda gelmişti. Silâh zoruyla hâkim olduğu topraklarda ormanları açmış, geniş bir kakao plantasyonu meydana getirmişti. Malikânesi gittikçe genişledi ve adı saygıyla

anılmaya başladı. İlhéuslu bir aileden yetim bir kız olup Olivença dolaylarında bir Amerikan fıstığı plantasyonunun vârisi ve o bölgenin güzel kızlarından Sinhazinha Guedes'le evlenmişti. Kocasından yirmi yaş küçük, oldukça güzel, kumaş ve kundura mağazalarının yağlı müşterilerinden, Sao Sebastiao kilisesi şenliklerinin düzenleyicisi ve Doktor'un uzak akrabası olan Sinhazinha zamanının çoğunu *fazenda*'da geçirirdi ve evlendiğinden bu yana, kentin dedikodularına konu olabilecek hiç bir davranışta bulunmamıştı. Ve derken, o güneşli yaz gününde, o dingin öğle saatinde Albay Jesuino Mendonça silâhını karısının ve sevgilisinin üzerine boşaltarak kenti heyecana vermişti. Halk bir an, kendini, kan dökmenin alelâde olay sayıldığı geçmiş günlerden birinde hissedivermişti. Nacib, aşçı bulma gibi kişisel ciddî sorununu unutmuştu. Kaptan ve Doktor, kendi hesaplarına siyasal tasarılarını unutmuşlardı. Albay Bastos'a gelince, haberi alır almaz Mundinho Falcao'yu kafasından silip atmıştı. Haber, şimşek hızıyla yayılmıştı. *Fazendeiro*'nun zayıf ve kasvetli çehresini çevrelemekte olan saygı ve hayranlık daha da arttı. İlhéus'da bu işler böyledir. İhanete uğrayan bir kocanın namusunu ancak kan temizler.

Sürekli çatışmalar ve silâhlı mücadeleler devrinden henüz çıkan; katır kervanları, hatta kamyonların, *jagunço*'ların açtığı patikaları izlediği ve yol boyunca tuzağa düşenlerin mezar haçlarının sıralandığı ve de insan hayatına değer verilmeyen bir bölgede, bir kadının ihanetini anî ölümle cezalandırmaktan başka bir yasa bilinmiyordu. Kakao devrinin başlarında ortaya çıkan bu yasa yazılı değildi; hiç bir kitapta yeri yoktu. Bununla beraber en sağlamıydı. Katillerin kaderini tayin etmek üzere toplanan jüri heyetleri her defasında bunu oy birliğiyle doğrulamakta ve cinayet suçunu idamla cezalandıran yazılı yasalara karşı âdeta empoze etmekteydiler.

Mahallî sinemaların, Gelişme Kulübü'nün düzenlediği balolar ve danslı çayların, pazarları öğleden sonra yapılan futbol maçlarının ve konferansların — Bunları, cahil ve zengin kentten birkaç bin real koparmak amacıyla İlhéus'a Bahia'

dan, hatta Rio'dan gelen edebiyatçılar vermekteydi — rekabetine rağmen, yılda iki oturum yapan ağırcevadaki duruşmalar kentlinin en heyecanla ve hoşlanarak izlediği eğlencedi. Belâgatli kişiler olan Dr. Ezequiel Prado ve Dr. Mauricio Caires gibi kalburüstü avukatlar dinleyicileri ürpertir ve ağlattırlardı. Sao-George tarikatının başkanı olup kiliseye ve papazlara büyük yakınlık besleyen Dr. Mauricio Caires, İncil-den metinler zikrederek konuşmayı pek severdi. Fakülteye gitmeden önce bir süre papaz seminerinde okumuştı. Latince cümleleri seve seve konuşmasına kattığından, herkes onu, Doktor kadar bilgili saymaktaydı. Mahkemelerde belâgat düelloları saatlerce sürer; karşılıklı sataşmalarla sabahı bulurlardı. İlhéus'daki en önemli kültür gösterisi buydu.

Beraet mi? Mahkûmiyet mi? diye büyük bahislere girilirdi. İlhéuslular kumarı severlerdi ve her şey bir vesileydi. Bazen, — gittikçe daha az — jüri heyetinin kararları silâhların patlamasına ve yeni cinayetlerin işlenmesine yol açmaktaydı. Örneğin, Albay Pedro Brandao, Vilâyet konağının girişinde, beraetinden hemen sonra öldürülmüştü. Albayın ve *jagunço*'larının vahşice öldürmüş oldukları Chico Martins'in oğlu, adaleti yerine getirmişti.

Ancak, zina nedeniyle cinayet işlendi mi, ortak bahse tutuşulduğu görülmezdi: kocanın kesinlikle ve haklı olarak beraet edeceği kuşku kaldırmazdı. Halk duruşmaya iddia ve savunma söylevlerini dinlemek ve dosyadan ya da avukatların beyanından akla, hayale gelmedik, gıcıklayıcı bazı ayrıntılar ortaya çıkacağı umuduyla giderdi. Katilin mahkûm edilmesi, asla! Bu, kocanın lekelenen namusunun kanla temizlenmesini emreden yöresel yasaya aykırı olurdu.

Sinhazinha'nın ve diş doktorunun trajedisi hararetle tartışılıyordu. Olay hakkında çeşitli söylentiler dolaşmaktaydı. Ayrıntılarda karşıtlıklar vardı; ama albaya hak verme ve erkekçe davranışını övme konusunda fikir birliği bulunduğu açıkça görülüyordu.

BİR ÇİFT SİYAH ÇORAP

Fuar günleri «Vezüv» barı çok kalabalık olurdu, ama bu cinayet gününde anormal derecede dolmuştu ve şen bir şamata yükseliyordu. Aperitif müdavimlerinden ve fuara gelenlerden başka, bilgi almak ve yorumlara katılmak isteyen bir yığın insan oraya koşmuştu. Bunlar önce diş doktorunun plajdaki evine gidiyor, oraları bir kolaçan ediyor, sonra doğru bara koşuyorlardı.

— Kim derdi! Kiliseden beriye gelmezdi, güya...

Nacib masa masa dolaşiyor, garsonları kışkırtıyor ve o günlük kazancını kafasında hesaplayıp duruyordu. Her gün böyle ufacık bir cinayet işlense, çok sürmez, düşlerindeki kakao plantasyoncuğunu satın alabilirdi.

Mundinho Falcao, Clovis Costa'ya «Vezüv» de randevu vermişti. Kendini hararetli bir sohbeta kaptırmış, kayıtsız bir edayla gülümsüyordu. Aklını, siyasal projelerine takmış, kendini madden ve manen bunlara vermişti. Huyuydu: bir şey yapmaya karar verdi mi, gerçekleşmedikçe peşini bir an bırakmazdı. Fakat Doktor ve Kaptan cinayetten başka bir konuyla ilgili görünmüyorlardı. Sabahki konuşmalar hiç olmamıştı sanki. Mundinho, diş doktorunun ölümü hakkında üzüntülerini beyanla yetinmişti; halbuki ölen genç, evinin komşusu olup, o devirde Îlhéus'da rezalet sayılan deniz banyolarında tek arkadaşıydı. Coşkun mizacı bu trajedi ikliminde tam anlamıyla kendini bulduğundan Doktor, Sinhazinha'nın felâketini bahane edip imparatoru ve Ofenisia'nın felâketini anlatmaya koyulmuştu.

— Dona Sinhazinha da Avila'ların akrabasıydı. Kadınları romantik bir aile. Mutsuz kaderi kuzininden miras olsa gerek.

— Hangi Ofenisia? Kim o kadın?

Bunu soran Rio de Braçolu bir tacirdi; Îlhéus'a, fuar için gelmişti ve şimdi, cinayetin ayrıntıları hakkında tam ve doğru bilgilerle yurduna dönmek için çırpınıyordu.

— Büyükkannelerimden biri; şair Teodoro de Castro'yu

esinleyen ve imparator II. Pedro'yu büyüleyen bir güzel. Onu izleyememenin acısıyla ölmüş.

— Nereye izleyememenin?

Joao Fulgencio alaya aldı:

— Nereye olacak? Yatağa...

Nereye izlemeyi dileyebilirdi ki?...

Doktor anlattı:

— Saraya. Sevgilisi olmaya razıydı elbet. Ağabeyi onu bir odaya koyup kitledi. Ağabeyi Albay Luis Antonio D'Avila, Paraguay savaşının kahramanlarındandı. Genç kız sızlanarak eriyip gitti. Dona Sinhazinha da Ofenisia'nın kanını, Avila'ların trajediyle damgalanmış kanını taşımaktaydı.

Nho-Galo girdi. Çok sinirliydi; yüksek sesle ilân etti:

— İmzasız bir mektupla!... Jesuino haberi, *fazenda*'ya yollanan imzasız bir mektupla öğrenmiş.

— Kim yazmış olabilir?

Yeniden bir tartışma başladı; bundan yararlanan Mundinho usulca Kaptan'a doğru eğilip,

— Clovis Costa ne oldu? diye sordu. Onunla konuştunuz mu?

— Gittiğimde cinayeti kaleme almakla meşguldu. Gazetenin baskısını bu nedenle geciktirdi. Bu akşam bizde buluşmaya karar verdik.

— Öyleyse ben gideyim...

— Gidiyor musunuz? Böyle bir günde...

İhracatçı gülerek,

— Ben buralı değilim... diye karşılık verdi.

Böylesine nefis yemeklerin önünde bunca kayıtsızlık oradakileri şaşkına çevirdi. Meydandan geçerken Mundinho, Profesör Josué'nin peşisıra yürüyen kolejli kızlar grubuna rastladı. İhracatçının geldiğini gören Malvina'nın gözleri parladı, dudakları gülümsedi ve elbisesini düzeltti. Malvina'nın yanında olduğu için hoşnut görünen Josué, kolejin resmen tanınmasındaki başarısından ötürü Mundinho'yu kutladı.

— Bu yeni yardımı Ilhéus size borçludur.

— Oh! Kolay işler bunlar...

Tavrında, cömertçe armağanlar, asalet unvanları para ve lütuflar dağıtan bir prens havası vardı.

Evinin kapısındaki ufak tefek kırıştırmaları kentin dedikodusunda yer alan ateşli esmer güzeli İracema,

— Cinayet hakkında siz ne düşünüyorsunuz? diye sordu.

Malvina cevabı duymak için ilerledi. Mundinho kollarını açarak,

— Güzel bir kadının öldüğünü duymak daima acıdır, dedi. Hele böylesine feci bir şekilde. Güzel bir kadın, kutsal bir varlıktır.

Genç ve olgun Célestina, suçlayıcı bir tonla,

— Ama kocasını aldatıyormuş, dedi.

— Ölüm ve aşk arasında, ben aşkı yeğ tutarım...

Malvina gülümseyerek,

— Siz de mi şiir yazarsınız, Mösyö? diye sordu.

— Kim? Ben mi matmezel? Bende o yetenek yok. Burada şair, sayın profesördür.

— Öyle sanmıştım. Az önceki sözleriniz şiire benziyordu. Josué,

— Güzel cümle, diye doğruladı.

Mundinho derin ve esrarengiz bakışlı Malvina'yı ilk kez farkettti.

Célestina :

— Bekâr olmasaydınız böyle konuşmazdınız.

— Siz de bekâr değil misiniz, Matmazel?

Kızlar gülmeye başladılar. Mundinho uzaklaştı. Malvina düşünceli düşünceli peşinden baktı. İracema gülerek ve az çok küstahlıkla,

— Ah! Su Mösyö Mundinho! dedi. Ne yakışıklı gençtir...

Barda, Ari Santos — *Diario de Ilhéus*'daki yazıların Ariosto'su; bir ihracat firmasında memur ve Rui Barbosa derneğin başkanı — masaya doğru eğilip kısık bir sesle bir ayrıntıyı açıkladı :

— Kadın çıırçıplakmış...

— Çıırçıplak mı?

— Çıırçıplak... Sadece bir çift siyah çorap...

— Siyah mı?

Nho-Galo sinirlenmişti. Kaptan dilini şapırdattı :

— Siyah çoraplar, oh !

Dr. Mauricio Caires suçlayıcı bir tonla,

— Ahlâksız ! diye homurdandı.

— Kimbilir ne güzeldi !

Arap Nacib Dona Sinhazinha'yı bir an ayakta, çıırçıplak ve siyah çoraplarıyla hayal ederek iç geçirdi.

Bu ayrıntı ileride zabıtlarda yer alacaktır. Bunu Bahia'da doğmuş ve öğrenimini orada yapmış olan diş doktoru düşünmüştü her halde. Diplomasını aldıktan sonra genç diş doktoru, bölgenin zenginliğine ve refahına kapılarak Ilhéus'a yerleşmişti ve hayatından memnun görünüyordu. Plajın üzerindeki o villayı kiralamış ve muayenehanesini ön salonlardan birinde kurmuştu. Sabahleyin onla on iki; öğleden sonra üçle altı arasında oradan geçenler açık duran geniş pencereden kromları pırıl pırıl parlayan Japon malı koltuğunda müşterilerinin dişlerini tedavi eden şık ve yakışıklı doktoru görüyorlardı. Babası, muayenehane açması için ona sermaye vermişti. İlk aylar, masraflarına yardım olsun diye belli bir para gönderiyordu. Zengin bir tüccar olup Şili caddesinde güzel bir mağazaya sahipti. Bu şık muayenehane ön salonda bulunuyordu, ama *fazendeiro* karısını yatak odasında yakaladı. Üzerinde — Ari'nin dediği ve zabıtlarda kaydedileceği gibi — sadece siyah çoraplar vardı. Dr. Osmundo Pimentel'e gelince: üzerinde küstah ve baştan çıkartıcı gençliğini örten herhangi bir giysi bulunmadığı gibi, ayaklarında terlik bile yoktu. *Fazendeiro* iki el ateş etti; birer kurşun. Nişancılıkta eşi yoktu; geceleri pusu kurmaya, yol kesmeye, düşmanlarını tuzağa düşürmeye alışık adamdı, ne de olsa.

Nacib'in barında iğne atılsa düşmezdi. Chico Moleza ve Bico-Fino içkileri masalara ulaştırmak için güçlkle yol açıyor, konuşmalara kulak kabartıyorlardı. Zenci Tuisca onlara yardım ediyordu ama bir derdi vardı. Öğleden sonraları diş doktoruna, mısır unundan ve tatlı manyokadan yapılma pastalar ve manyoka kuskusu götürürdü; şimdi doktorun bir

haftalık borcunu kim ödeyecekti? Nacib barı dolduran müş-terilere, bir de satılıp biten kurabiyelerin tepsilerine bakıyor ve ihtiyar Filomena'ya küfürü basmaktan kendini alamıyordu. Aklına estiği anda çekip gitmiş, böylesine heyecan verici olaylar ve olağanüstü bir günde barı aşçısız bırakmıştı. Ancak Nacib yine de masa masa dolaşmaktan ve aşçı derdi yokmuşçasına dedikodu ve yorumların cazibesine kapılmaktan kendini alamıyordu. Böyle yasak aşklar ve cinaî öcâmlardan oluşma, üstelik siyah çoraplar gibi nefis ayrıntılarla süslü hikâyeler, hey Tanrım! Her gün görülen şeylerden değildi. Bu böyleyken «esir pazarı» na, *retirante*'lerin arasında bir aşçı aramaya çıkmak zorunda kalması tatsızlığın daniskası değil de, neydi?

Chico Moleza, bu eşsiz tembel, şişeler ve kadehlerle geçiyor, etrafa kulak kabartıyordu. Nacib dürtüyordu:

— Haydi, tembel!...

Chico masaların önünde duruyordu. O da Allah'ın kuluydu; o da havadisleri dinlemek, siyah çoraplar meselesini öğrenmek istiyordu.

— İncecik çoraplar, azizim, yabancı malı... İlheus'da satılmayan bir meta...

— Erkek, Bahia'dan, babasının dükkânından getirtmiştir.

— Ne diyorsun? Albay Manuel das Onças apışıp kaldı. İnsan yaşadıkça neler görüyor!...

— Jesuino içeriye girdiğinde onları sarmaş dolaş görmüş. Geldiğini duymamışlar bile.

— Halbuki hizmetçi kız Jesuino'yu gördüğünde çılgılığı basmış...

Kaptan,

— O sırada insanın kulakları bir şey duyar mı hiç? dedi.

— Çok iyi yapmış! Hak yerini bulmuş...

Dr. Mauricio şimdiden kendini jüri heyetinin karşısında sanıyordu âdeta.

— Hangimiz olsaydık aynı şeyi yapmazdık. Namuslu adam böyle davranır: insan, boynuzlu yaratılmamıştır; ve

bunlardan kurtulmanın tek yolu, onun tuttuğu yoldur.

Konuşma genelleşiyordu; masadan masaya lâfa karışıyorlardı. Kentin birkaç eşrafının da bulunduğu bu şamatacı topluluğun içinde, Sinhazinha'yı ve diş doktorunun tatlı sözleriyle uyanıp yakıcı bir tutku haline gelen otuz beş yıllık kadınlık ateşini savunan bir tek ses yükselmüyordu. Barın bulunduğu alandaki ufak kilisenin mihrabında görülen oklar saplı Sao Sebastiao'nun heykelindeki kadar baygın, melankolik duruşlu, dalgalı saçlı diş doktorunun tatlı sözleri. Seçkin bir dinleyici kitlesi karşısında, pazar sabahları şiirler ve edebiyat parçaları okudukları Rui Barbosa derneğinin kültürel toplantılarına diş doktoruyla birlikte katılan Ari Santos, işin nasıl başladığını anlattı. Kadın, Osmundo'yu, özel bir tapınma beslediği Aziz Sébastiao'ya çok benzetirmiş. Aynı gözler; tıpatıp.

Papaz düşmanı Nho-Galo,

— Kiliseden çıkmayan insandan daha ne beklenir? diye homurdandı.

Albay Ribecirinho doğruladı:

— Doğru... Papazların cübbesinde asalak yaşayan evli kadın, şıllığın biridir...

Doldurulacak üç diş ve Japon yapısı motorun gırgırları arasında diş doktorunun tatlı sesi ve şiirlerdeki kadar renkli düşlerle dolu güzel sözler...

Doktor,

— İyi konuşurdu... diye onayladı. Bir kez bana bir sone okudu ki, Olavo Bilac yanında hiç kalır.

Asık suratlı ve kendisinden yirmi yaş büyük olan kocadan ne kadar farklı! Üstelik diş doktoru, kadından on iki yaş genç. Ya Aziz Sébastiao'nunkine benzeyen baygın gözleri... Tanrım! Hangi kadın dayanır; hele en ateşli çağında olup yaşlı, evinden çok malikânesinde yaşayan, karısından bıkmış, gözü *fazenda*'sındaki zenci ve melez kızlarda olan bir kocaya sahipse? Üstelik çocukları da yok ki, düşüncelerini ve özenlerini onlara versin. Böyle bir kadın nasıl karşı durabilirdi?

Dr. Mauricio Caires,

— Azizim Ari Santos, şu ar damarı çatlamış kadını sa-

vunmayın, Allah aşkına! Namuslu kadın fethedilmez bir kaledir...

Doktor, Tanrı'nın lânetiyle bunalmış gibi kasvetli bir sesle,

— Kan... dedi. Avila'ların korkunç kanı; Ofensia'nın kanı.

— Kanda direniyorsunuz... Masum bakışmalardan öteye gitmeyen platonik bir macerayı, bu iğrenç sefahatla nasıl kıyaslayabilirsiniz? Tertemiz bir bakireyi, o azgın karıyla; erdemlerin timsali bilgin imparatorumuzu, o soysuz diş doktoruyla nasıl aynı tutabilirsiniz.

— Kıyaslayan kim? Sadece irsîyetten, aile kanından söz ediyorum...

Ari,

— Kimseyi savunduğum yok, diye araya girdi; bir gerçeğe parmak basıyorum sadece.

Sinhazinha son zamanlarda kilisenin şenliklerinden uzak durmaya, Gelişme Kulübü'nün danslı çaylarına gitmeye başlamıştı.

Dr. Mauricio,

— Törelerde gevşemelere yol açan bir faktör, başka bir şey değil, diye sözünü kesti... Tedaviye devam etmiş delikanlı; ama motoru bir yana bırakmak ve muayenehanedeki krome koltuğun yerine yatak odasının cilâlı tahtadan yatağını kullanmak suretiyle.

Chico Moleza elinde bir şişe ve bir bardakla apışıp kalmış, ahmak bir gülüşle bu sözleri ve ayrıntıları yutarcasına dinliyordu.

— Kader!... namuslu, dindar ve kendi halinde bir kadıncağızı bir trajedi kahramanı yapıveriyor...

— Kahramanı ha? Edebiyat yapmayın. Günahkâr kadını gözümüzde sevimli göstermeye mi yelteniyorsunuz? Böyle yaparsak sonumuz nereye varır? — Dr. Mauricio parmağını tehditli bir ifadeyle kaldırmıştı.— Bütün bunlar, törelerin git-tikçe yozlaştığını kanıtıyor: balolar ve danslı suareler, sağa sola ziyaretler, sinemaların karanlığında fingirdeşmeler. Si-

nema dediğiniz kadınlara kocalarını nasıl aldatacaklarını öğreten bir ahlâksızlık kaynağıdır.

— Ah! Doktor! Sinemayı ya da baloları suçlamayın. Bunlar yokken de kadınlar kocalarını aldatıyorlardı. Bu sapıklık Havva'dan ve yilandan geliyor...

Kaptan, Joao Fulgencio'nun bu sözlerini onayladı. Kaptan da, ödevlerini unutan evli kadınları hoş görmüyordu. Ama buradan giderek, Gelişme Kulübü ya da sinemaları sorumlu tut!.. Ötede karılarından asgarî saygıyı esirgeyen, onlara hizmetçi muamelesi yapan; buna karşılık metres tuttukları kızlara ya da orospulara mücevherler, parfümler, pahalı elbiseler hediye eden kocalar neden suçlanmıyordu? İşte, ta yakınlarında bir tanesi duruyordu: Gloria denen kadın, değme hanımefendiden daha iyi giyiniyordu.

Albay Coriolano karısına karşı aynı cömertliği gösteriyor muydu?

— Kabul edelim, o kadın tiritin biridir... Ondan söz etmiyorum; genellikle, diyorum. Haklı mıyım, değil miyim?

— Evli kadın yuvasında yaşamak, çocuklarını yetiştirmek, kocasına ve ailesine bakmakla görevlidir...

— Şen kızlar da para çekmekle; öyle mi?

Joao Fulgencio tartışmayı saptırmak için,

— Bana sorarsanız, dedi; diş doktoru pek kabahatli değil...

Diş doktoru genç ve bekârdı; birine gönül de vermemişti. O kadın, onu, Aziz Sébastiao'ya benzetmişse zavallının günahı neydi? Zaten Katolik de değildi; o ve Diogenes kentin bir çift Protestanıydılar.

— Katolik bile değildi, Dr. Mauricio.

Avukat,

— Gözü evli bir kadını kestirmeden önce neden kocasının namuslu bir insan olduğunu göz önünde tutmadı? diye sordu.

— Kadın bir günah eğinimidir; şeytanın ta kendisidir; insanda yargı komaz.

— Kadın, düşünmeden, direnmeden, kendini hop diye er-

keğın kollarına attı diyorsunuz, öyle mi? Zavallı dediğınız o erkek kimbilir ne diller dökmüştür.

Herkesin hayran olduğu iki entellektüel — Avukat ve Fulgencio — arasındaki tartışma ilgi uyandırdı. Biri ağırbaşlı ve saldırgan olup törelerin tutucu savunucusu; öteki şen ve güler yüzlü olup ne zaman ciddî konuştuğu, ne zaman karşı-sındakine takıldığı belli olmayacak kadar şakacıydı. Nacib bu tür tartışmalara bayılırdı. Hele Doktor, Kaptan, Nho-Galo, Ari Santos... konuşmalara katıldıklarında.

Hayır, Joao Fulgencio, Sinhazinha'nın kendini hoppadak dış doktorunun kucağına attığına inanmıyordu. Genç ona diller dökmüştü; normaldi. Motorun, o korkunç koltuğun ve aletlerin karşısında ürperti geçiren hastalarına sevimli ve iltifatkâr davranmak bir dış doktorunun ödevi değil miydi? Elbette ki, rahat bir atmosfer yaratmak suretiyle ürpertileri gidermeli ve hastanın güvenini kazanmalıydı.

— Dostum! Bir dış doktorunun görevi dişleri tedavi etmektir; güzel hastalarına şiir okumak değil. Şunu söyler ve yinelerim: yozlaşmaya doğru giden ülkelerin sapık alışkıları ülkemizi istilâ etmeye başladı... Bir zehir ya da, daha doğrusu kemirici bir çamur İlheus toplumuna sızıyor...

— Gelişmenin sonucudur, Doktor.

— Bu gelişmeye ahlâksızlık derler... Ve bara doğru öyle keskin bir ifadeyle baktı ki, Chico Moleza'nın ilikleri dondu.

Nho-Galo'nun hımmım sesi duyuldu:

— Hangi alışkılardan söz ediyorsunuz, Mösyö? Balolar, sinemalar mı? Yirmi yıldır buradayım; İlheus bildim bileli sarhoşluğun, kumarın ve her türlü sefahatın gırla gittiği bir kabare kentidir... Yeni değil ki bu; oldu olası var.

— Bunlar erkeklerle ilgilidir. Hoş görüyorum sanmayın. Ama ailesi, görevleri unutturacak şekilde kadınları ve kızları kulüplere çekmek suretiyle ev hayatını altüst etmez. Sinema, bir ahlâksızlık okuludur...

O sırada Kaptan, ortaya yeni bir soru attı: Namus meselesi olmasına namus meselesi, ama söyleyin, bir erkek, sözle-

riyle büyülediği ve kendisini kilisedeki aziz'e benzeten, dalgali, uzun saçlarının kokusuyla mestolmuş, diş dolmuş, ama kalbi derinden yaralanmış bir kadın, kollarına düşüverir de buna nasıl karşı koyardı? Erkek, bir de erkeklik onuru vardı. Kaptan'ın kanısınca diş doktoru suçlu değil, kurbandı; kınamak değil, ona acımak gerekti.

— Söyleyin, Dr. Mauricio, Dona Sinhazinha Allah'ın verdiği o bedenle, çırpçıklak ve siyah çoraplarla üstünüze atlasaydı siz ne yapardınız? İmdat diye bağıra bağıra tabanları yağlayıp kaçır mıydınız?

Birkaç dinleyici — Arap Nacib, Albay Ribeirinho ve hatta beyaz saçlardan halesiyle Albay Manuel dos Onças — soruyu tarttılar ve buna cevap bulunamayacağı kanısına vardılar. Dona Sinhazinha'yı tanımışlardı, daracık elbiselerin sardığı bedeniyle alanı aştığını, ciddî ve ketum edasıyla kiliseye girdiğini görmüşlerdi. Chico Moleza servisi unutmuştu; kollarına çırpçıklak atılan Sinhazinha'nın görünümü karşısında iç geçirirdi. Bunu gören Nacib çileden çıktı,

— Haydi ulan, haylaz! Sen işine bak!

Dr. Mauricio kendini iyiden iyiye ağır ceza mahkemesinde sayıyordu.

— *Vade retro!*

Onun gözündeki dişçi, Kaptan'ın tanımladığı gibi günahsız değildi. Ve cevap vermek için kitapların kitabı İncil'e başvurup Yusuf'u örnek getirdi.

— Hangi Yusuf?

— Firavunun karısının baştan çıkarmak istediği kişi...

Nho-Galo gülerek,

— İktidarsızmış, o herif!... diye atıldı.

Dr. Mauricio, vergi dairesi memuruna ters ters baktı.

— Böyle ciddî konular, şaka kaldırmaz. Osmundo denen adamı masum sayamayız. İyi bir diş doktoruydu belki; ama kentimizdeki aileler için bir tehlikeydi...

Ve, yargıcın ve de jüri heyetinin karşısındaymış gibi tanımladı: iyi konuşur, şık giyinir — hem söylesenize, *fazendeiro*'ların çizme ve binici pantolonu giydikleri bir kentte, bun-

ca şıklık ne demekti? Törelerdeki düşüşün, ahlâkî çöküntünün bir sorumlusu da o değil mi? İlhéus'a gelir gelmez Arjantin tangolarının eşsiz dansörü diye ün salmıştı. Ah! cumartesi ve pazar günleri delikanlıların, genç kızların ve evli kadınların açık açık sarmaş dolaş oldukları şu kulüp var ya! Gelişme Kulübü değil, adını Sarmaş-dolaş Kulübü taksalardı daha iyi ederlerdi. Utanma, sıkılma, kalmamış... Bir kelebek gibi Osmundo, İlhéus'da bulunduğu sekiz ay içinde en güzellerinden yarım düzine genç kızla kırıştırdı; birinden ötekine kondu. Zira genç kızlar onu ilgilendirmiyordu. Gözü kadınlardaydı; başkasının sofrasında bedavadan tıkmak istiyordu. İlhéus sokaklarında boy göstermeye başlayan türedi çapkınlardan biri. — Boğazını açmak için öksürdü ve yargıcın sert yasaklarına rağmen alkışlamaktan kendini alamayan kalabalığı selâmlamak üzere başını eğdi.

Barda da alkışladılar.

Fazendeiro Manuel das Onças,

— Aferin! diye onayladı.

Ribeirinho,

— Doğru; kuşku kaldırmaz, dedi.

— İbret olsun; Jesuino ödevini yerine getirdi.

Kaptan,

— İnkâr etmiyorum, dedi. Ama şu da kesindir ki, Dr. Mauricio; siz ve daha birçokları gelişmeye karşısınız.

— Gelişmeyle ahlâksızlık ne zamandan beri anlamdaştır?

— Elbet karşısınız, ve şimdi de çıkmış bana, kabareler ve orospularla dolu; üstelik her zenginin birer metres kapattığı bir kentte ahlâktan söz ediyorsunuz. Sinemaya karşısınız, şenliğe karşısınız, hatta aile şenliklerine karşısınız. Kadınlar evlerinde, mutfaklarında hapsedilsinler istiyorsunuz...

— Aile yuvası, erdemli kadının kalesidir...

Albay Manuel das Onças,

— Bana sorarsanız, ben bunlardan hiç birine karşı değilim, dedi. Film komikse sinemaya gitmeyi sevdiğimi itiraf ederim. Bacak jimnastiğine gelince; benden geçmiş. Ama bu

başka şey, evli bir kadının kocasını aldatmaya hakkı olduğunu kabul etmek başka şey.

— Kim bundan söz etti? Kim böyle bir şeyi savundu?

Kimse, hatta tecrübeli biri olan Kaptan bile Rio'da yaşamamıştı. Ve İlhéus'daki yaşantıyı reddetmekle beraber vahşî yasayı açıkça kınamaya cesaret edemiyordu. Öyle vahşî ve katı ki, birkaç yıl önce İlhéus'a gelip yerleşmiş olan Doktor Felismino, karısı Rita'nın ziraat mühendisi Raul Lima ile seviştiğini anlayıp onu sevgilisine terkettikten sonra çalışmaya devam edemeyerek kentten uzaklaşmıştı. Kaldı ki, genç yaşta, basireti bağlanarak evlendiği o çekilmez kadını tepesinden atmak için fırsat kolluyordu. Zinayı keşfettiği andaki kadar kendini hiç mutlu hissetmemişti: ziraat mühendisi, kocanın niyetlerini yanlış anlayıp don gömlek İlhéus sokaklarında tabana kuvvet kaçmıştı. Felismino için böylesine mükemmel, böylesine ince, böylesine feci bir öcalma daha düşünülemezdi: müsrif, lüks delisi, otoriter Rita'yı sevgilisinin üzerine yıkıvermek! Ama İlhéus alayın incesinden anlamazdı; kimse bunu değerlendiremedi. Onu korkak, alçak, namussuz saydılar. Edinmeye başladığı müşteriler kaçtı. Kimse yardım etmedi. «Evcil öküz» diye ad taktılar. Çekip gitmekten başka çıkar yolu kalmamıştı.

KAPATMA KIZLARLA İLGİLİ YASA

Barda heyecanlı bir havanın, hatta bir şenlik havasının hüküm sürdüğü o gün Dr. Felismino'nun hazin serüveninden başka hikâyeler de anıldı. Çoğu, insanın tüylerini diken diken eden aşk, ihanet ve öcalma hikâyeleriydi. Biri de Juca Viana ve Chiquinha'nın meselesini ortaya attı. Bu, o günküyle kıyaslanamazdı elbet, zira albaylar idam cezasını sadece kocaya ihanet halinde uygularlardı. Onlara göre bir metres bu cezaya lâyık değildi. Albay Coriolano Ribeiro bu kanıyı özellikle destekliyordu.

Albay bir kızı, ya bir gencevde oda kirasını, geçimini ve lüksünü karşılamak ya da تنها bir sokakta, dayalı dşeli

bir eve yerleştirmek suretiyle kapatmışsa, onu terk etmek ve başka birini bulmakla yetinirdi. Onun verdiği zevki gönenmeye devam edebilmek için bir başka kız tutardı. Bununla beraber kız yüzünden silâh çekme ve cinayet eksik değildi. Daha son zamanlarda Albay Ananias ve «El Tigre» diye anılan Ivo, Pernambouceli çopur Joana yüzünden «Pinga de Ouro» da birbirlerine silâh çekmemişler miydi?

Albay Coriolano Ribeiro, ormanlara koşup ilk kakaoyu ekenlerden biri olmuştu. Pek az *fazendeiro* onunla kıyaslanabilirdi, zira öyle topraklara sahipti ki, ekilen kakao ağaçları üç yıl sonra ürün vermeye başlardı. Nüfuzlu kişi ve Ramiro Bastos'un yakın dostu olup İlhéus'un en zengin kesimlerinden birine hâkimdi. Eski zaman törelerine bağlı ve sade bir yaşam sürmekteydi. Yaşamındaki tek lüks, mobilyalı kira evine kapattığı kızdı. Çoğu zaman *fazenda*'sında yaşar ve İlhéus'a arada sırada atla gelirdi. Trenin ve yeni kurulan otobüs servisinin avantajlarına burun kıvırmaktaydı. Yıpranmış bir ceket ve alelâde bir pantolon giyer, başına eski bir şapka takar ve çizmeyle gezerdi. En sevdiği şey sahip olduğu kakao tarlalarıydı; işçilere emirler yağdırmaktan hoşlanır ve vakitini ormanlarda geçirirdi. Kötü dillere bakılırsa *fazenda*'sında pek pintice yaşarmış; pirinci bile pazar ve yortu günleri yermiş. İşçilere çıkan karavanayla, yani kurutulmuş etle pişirilen fasulyeyle yetinirmiş. Öbür yanda ailesi Bahia'da, Barra'daki mükellef evde konfor içinde yaşamaktaydı. Oğlu Hukuk okuluna gitmekte ve kıızı Atletizm Derneği'nin balolarını kaçırmamaktaydı.. Karısı, erkenden yaşlanmıştı; kocasının *jagunço*'larının başına geçip evden çıktığı savaş yıllarında geçirdiği kaygılar onu çarçabuk yıpratmıştı.

Biri albayın, karısını ihmal ettiğini ve Bahia'ya ayda yıldı bir gittiğini söyleyip bu tutumunu yerd mi, Joao Fulgencio,

— O kadında bir melek kalbi, bir şeytan suratı var, derdi.

Ailesi İlhéus'da, şimdi Gloria'nın oturduğu evde iken bile albay sofrası ve yatağı için mutlaka bir kız tutardı. Bazen, *fazenda*'sından döndüğünde ailesinden önce, evinin şubesini

ziyaret ederdi. Onu bir prens sayan o gencecik zenciler ya da melezler, tek lüksü, hayatının tek tatlı yönüydü.

Çocukları koleje gidecek yaşa vardıklarında, ailesi Bahia'ya taşındığından Ilhéus'a geldikçe metresinin evinde kalıyordu. Arkadaşlarını bir hamağa uzanmış olarak orada kabul eder, işlerini düzenler, siyaset tartışmaları yapardı. Oğlu tatillerde Ilhéus'a uğradığında babasını orada görürdü. Kendisi için oldu mu, kuruşun hesabını yapardı, ama kızlara karşı cömert davranır, onları lüks içinde görmekten hoşlanır, onlar için mağazalarda hesaplar açtırırdı.

Gloria'dan önce birçok kadınlar albayın lütfuna mazhar olmuşlardı; ve bu ilişkiler epey zaman sürerdi. Kızlar evde yapayalnız ve hapis hayatı yaşarlardı. Ender olarak sokağa çıkarlardı; arkadaşlıklar ve ziyaretler yasaktı. «Onun kadar kıskanç adam görülmemiştir,» deniyordu.

Bu konuda söz söyleyen oldu mu, albay,

— Başkaları hesabına karı tutmaktan hoşlanmam, diye kestirip atardı.

Çoğu kez kadınlar onu bırakırlardı; iyi beslenen ve iyi giyinen bir köle olmaktan ve hapis hayatı yaşamaktan bıkarlardı. Bunlardan bazıları genelevlere düşerlerdi. Bir kısmı da plantasyonlarda çalışırlardı. Bunlardan biri, bir komisyoncu tüccar bulup Bahia'ya yerleşti. Bazen albayın da bıkıp yeni kadınlar arzuladığı olurdu. Hemen hemen her zaman *fazenda*'sında ya da bir civar köyde sevimli bir melez kız bulur, eskisine yol verirdi. Ama o zaman dolgun bir ödül bağışlardı. Bir defasında, üç yıldan fazla birlikte yaşadığı kıza, Sapo sokağında bir bakkal dükkânı açtı. Arada sırada uğrar, oturup çene çalar, hal hatır sorardı. Albay Coriolano'nun metresleri hakkında çok şeyler anlatılırdı. En sık anılanı çok genç ve utangaç Chiquinha'nın hikâyesiydi. On altı yaşında, ürkek tavırlı, narin yapılı, yumuşak başlı, sevecen bakışlı kıızı albay *fazenda*'sından getirmiş ve تنها bir sokağa bakan bir eve yerleştirmişti. Kente indi mi atını onun kapısına bağlardı. Albay o sırada elli yaşındaydı ve Chiquinha öyle çekingen, öyle utangaç bir kızdı ki, kunduralarını, elbiselerini, parfümleri-

ni hep albay gidip satın alırdı. Mutlak samimiyet anlarında bile kız onu saygıyla «mösyö» ya da «albay» diye çağırırdı. Coriolano mutluluklar içindeydi.

Tatile gelmiş olan Juca Viana adlı öğrenci onu bir gün, bir dinî alayda gördü. Geceleri, loş sokakta, evin önünde dolaşmaya başladı. Arkadaşları onu uyardılar. Albay Coriolano'nun metresine el uzatmaya kimse cesaret edemezdi. Albayın şakası yoktu. Hukukta ikinci sömostre öğrencisi olan Juca Viana, var mı bana yan bakan, diyordu; omuz silkti. Öğrencinin cesur bıyıkları, kostümünün, şıklığı ve aşk vaatleri karşısında Chiquinha'nın pısrıklığı eriyiverdi. *Fazendeiro* evde olmadığı zamanlar pencereyi açmaya başladı. Bir gece kapıyı açtı ve Juca, kızın yatağında albayın nöbetini devraldı. Sorumluluk yüklenmeksizin sermayeye ortak olmuş, ateşli bir tutkuyla kazancın büyük bir kısmına el koymuştu; ve bu gizli kalmadı, kentte konuşuldu, enine boyuna çekştirildi. Bugün bile Model Kırtasiye'de, yaşlı kızlar arasında ve tavla oyunu sırasında bu olay anlatılır. Tedbir denen şeyi de elden bırakan Juca Viana kirasını Coriolano'nun ödediği eve gündüzleri bile dalıyordu. Pısrık Chiquinha ateşli bir sevgili oldu ve işi, geceleri Juca'nın koluna girip plaja gitmeye ve ay ışığında orada yatmaya kadar vardırı. Kız on altı yaşındaydı; oğlan da yirmisinde yoktu ve o halleriyle bir köy destanından kaçmış iki çocuğu andırıyorlardı.

Albayın kabadayıları gece vakti kente vardılar. Önce kasıtlı olarak doğru Teke-Boynuz Toinho'nun sabahçı meyhanesine uğradılar, bir yandan tafia içip bir yandan tehditler savurdular; sonra da Chiquinha'nın evine gittiler. Sevgililer, albayın parasıyla alınmış yatakta aşk oyunları yapıyor; güvenli ve mutlu birbirlerine gülümsüyorlardı. Komşular onların haz dolu kahkahalarını duyarlar ve Chiquinha arada sırada, «Ay! Sevgilim!» diye inlerdi. Kabadayılar meyve bahçesinden girdiler. Yakın ve uzak komşular başka türden gürültüler duydular. Mahalle çığlıklarla uyandı ve evin önüne kayıtsız bir kalabalık doldu. Gençler, dendiğine göre, temiz bir dayak yediler ve saçları tıraş edildi. Chinquinha güzelim örgülerini ve

Juca Viana dalgalı sarı saçlarını yitirdiler. Öfkeli albayın adına, İlhéus'u derhal terketmeleri ve bir daha ayak basmalarını emredildi.

Juca Viana şimdi Jequié savcısıdır. Hukuku bitirdikten sonra bile İlhéus'a bir daha dönmedi. Ve Chiquinha ne oldu? Kimse bilemedi.

Bu hikâyeyi duyan, albayın özel daveti olmadan metresinin evine ayak basmaya cesaret edemezdi. Coriolano'nun kapatmaları arasında en iç gıcıklayıcısı ve en görkemlisi olan Gloria'nın ağır, masif kapısını bile. Albay yaşlanmıştı, siyasal nüfuzu da eskisi gibi değildi; yine de Juca Viana ve Chiquinha'ya verdiği cezanın etkisi azalmamıştı ve gerektiğinde Coriolano onu hatırlatırdı. Bir olay da Tonico Bastos'un yazıhanesinde meydana gelmişti ve bu oldukça yeniydi.

SEVİMLİ ZÜPPE

Lâcivert ceketi, beyaz pantolonu ve parlak kunduralarıyla İlhéus'un en şık adamı, kara gözlü, kırçıl romantik saçlı Tonico Bastos, tam adı anılırken fiyakalı adımlarla bara girdi. Kafadarların masasında gergin bir sessizlik oldu.

Tonico kuşkuyla,

— Ne söylüyordunuz? Adımı duydum, dedi.

Joao Fulgencio,

— Kadınlardan söz ediyorduk. Başka neden söz edeceğiz? diye atıldı. Kadın lâfı açıldı mı, hemen senin adın anılır zaten. Kaçınılmaz bir şey...

Tonico'nun yüzü aydınlandı. Bir iskemle çekti. Karşı gelinmez çapkın diye anılmak onun varoluş nedeniydi. Doktor ve milletvekili olan ağabeyi Alfredo, İlhéus'daki muayenehanesinde çocukları muayene eder ya da parlamentoda söylev çekerken, Tonico sokaklarda boy gösterir, orospularla düşüp kalkar ve metreslerinin koynuna girerek *fazendeiro*'lara boy-nuz takardı. Bir kadın İlhéus'a ayak basar basmaz Tonico etrafında pervane olur ve onu mutlaka tavlardı. Süksesı vardı gerçekten ve kadın lâfı açıldı mı bu süksesini hemen abarta-

rak anlatırdı. Nacib'in yakın ahabıydı ve öğleden sonraları herkes dinlenirken gelirdi. Barın ıssız olduğu o saatte fethettiği kadınlardan ve sebep olduğu rekabet çatışmalarından söz edip Arap'ın ağzının suyunu akıttırdı.

Tonico Bastos hakkında kanılar çeşitliydi. Bazıları onu, az-çok bencil ve palavracı olmakla beraber iyi kalpli ve hoş sohbet bir genç diye nitelerlerdi; bazıları da ahmak, kendini beğenmiş, kof, tembel ve tabansız bulurlardı. Ama sevimli bir yönü vardı ki, bunu kimse inkâr edemezdi: mutlu gülümsemesi ve çekici sohbeti. Kaptan bile,

— Sevimli züppe; karşı gelinmez bir pis herif! derdi.

Tonico Bastos çeke çeke ancak mühendislik okulunun üçüncü sınıfına kadar gelebilmişti. Albay Ramiro, oğlunun Bahia'daki skandallarından yaka silkip onu Rio'ya naklettirmiş ve Tonico üniversitede yedi yıl okumuştı. Ona para göndermekten bıkan ve oğlunun diploma alıp Alfredo gibi meslek edinmesinden umudunu kesince onu Ilhéus'a çağırılmış, bir noterlik açmış ve zengin bir vârisle evlendirmişti.

Kadın, zengin olmasına zengindi, çatışmaların sona ermesinden az önce postu deldiren bir *fazendeiro*'nun yetim kızıydı. Ama Dona Olga, çekilir dert değildi. Tonico'da babasının yürekliliği yoktu. Genelevlerde çıkan cingarlarda renginin attığı ve kekelemeye başladığı kaç kez görülmüştü. Ama bu, karısından niye korktuğunu izah etmeye yetmezdi. Kadın bir rezalet çıkarır da, sevilen ve sayılan bir kimse olan ihtiyar Ramiro'yu güç durumunda bırakır diye çekiniyordu her halde. Gerçekten, Dona Olga yaşamını, skandal çıkarma tehditleri savurarak geçirmekteydi. Ağzı bozuk kadının biriydi ve, ona sorarsanız, bütün kadınlar Tonico'nun peşindeydiler. Komşular, hantal, çirkin kadının her gün tehditler yağdırdığını duyarlardı.

— Başka bir kadınla yattığını bir duysam...

Evde hizmetçi dayanmazdı. Dona Olga hepsinden kuşkulandır ve olur olmaz bahanelerle yol verirdi; zira hepsinin de yakışıklı efendilerinde gözü olduğuna emindi. Gelişme Kulübü'nün balolarında kadınları ve sörler okulunun öğrencileri-

ni sıkı göz hapsinde tutardı. Kıskançlığı, bayağı tavırları ve boyunca gafları Ílhéus'da dillere destandı.

Tonico'nun maceralarını ve akşamları «siyasî işleri görüşmek» üzere çıktığında soluğu genelevde aldığını duymamalıydı. Kıyamet kopardı, Allah korusun. Ama Tonico'da öyle bir çene vardı ki, karısını ayakta uyutuyor, kuşkularını dağıtıyordu. Akşam yemeğinden sonra karısını koluna takıp Plaj caddesinde piyasaya çıktıktan sonra, şerbet içirmek için birlikte «Vezüv» barına giren ya da onu sinemaya götüren Tonico'yu görenler, onu, kentin en saygıdeğer kişisi sanırlardı.

— Bakın şuna, fili yanındayken nasıl da ağırbaşlı duruyor...

Gerçekten, yağ tulumuna dönen Olga'nın yanında kocasının pek ağır ve vakur bir duruşu vardı.

Ama onu eve götürdükten sonra «arkadaşlarla sohbet edip politika yapmak» için yeniden çıktığında, baımbaşka bir kişiliğe bürünürdü. Kabareye, dansetmeye gider, orospularla yemek yerdi. Onların yanında süksesi öyle büyüktü ki, elden ele çekerler, birbirlerine hakaretler savururlar ve sonunda saç saça, baş başa dövüşürlerdi.

— Bir gün ev tepesine yıkılacak, diyorlardı. Dona Olga haber alırsa, dünyanın sonu geldi demektir.

Birkaç kez az kaldı kıyamet kopacaktı. Ama Tonico Bastos, karısını bir yalan ağıyla sardı ve kuşkularını dağıttı. Kendine dayanılmaz adam, bir numaralı gönül avcısı dedirtmek pahalıya mal oluyordu.

Nho-Galo,

— Bu cinayete ne dersiniz? diye sordu.

— Ne feci, değil mi? Böyle bir davranış...

Ona siyah çorapları anlattılar. Tonico hoşnutlukla göz kırptı. Albay Fabricio'nun başına gelenleri ve buna benzer olayları andılar. Albay Fabricio karısını bıçak darbeleriyle öldürmüş ve *jagunço*'larına, sevgilisini, masonlar toplantısından dönüşünde vurmalarını emretmişti. Amansız töreler ve kanlı hesaplaşma gelenekleri. Acımasız bir yasa.

Arap Nacib kaygılarına rağmen — Dos Reis kız kardeş-

lerin pişirdiği şekerleme ve eğlencelikler tükenmişti — konuşmalara katılıyordu. Ve her defasında atalarının ülkesinde, Suriye’de durumun daha da beter olduğunu söylüyordu. Masanın yanında ayakta durmuş, hantal bedeniyle onları eziyordu. Komşu masalarda oturanlar konuşulanları daha iyi duymak için susmuşlardı.

— Babamın ülkesinde daha beterdir... Bir erkeğin onuru kutsaldır; kimse dokunmaya cesaret edemez; aksi halde...

— Söyle Arap, aksi halde ne yaparlar?...

Nacib bakışlarını dost ve müşterilerden oluşan dinleyicilerde gezdirdi, dramatik bir eda takındı ve koskoca kafasını uzatarak,

— Zina yapan kadını bıçakla doğrarlar, usul usul; ufacık parçalara ayırırlar...

Nho-Galo’nun hımhım sesi,

— Ufak parçalara, ha? diye tekrarladı.

Nacib şişik suratını, masum, tombul yanaklarını yaklaştırdı, katil edası takındı ve bıyıklarını burarak,

— Elbet, dostum Nho dedi. Orada kimse o sefil kadını öldürmekle ya da namussuz herife birkaç el silâh çekmekle yetinmez. O ülkede erkekler yiğittir ve edepsiz karılara verilen ceza değişiktir: o pisi doğrarlar; ufak ufak, ve memelerinin ucundan başlayarak.

— Memelerinin ucundan mı? Feci bir şey bu! Albay Ribeiro bile dehşetle ürpermişti.

— Fecisi mecisi yok! Kocasını aldatan kadına daha hafif ceza verilemez. Ben, evli olsaydım ve karım bana taktırsaydı, ah! Suriye yasasını uygulardım: doğrar, kıymaya çevirirdim... Bu bile az.

Apışıp kalan Dr. Mauricio Caires,

— Ya sevgilisini? diye sordu.

— Bir kocanın onurunu lekeleyen adamı mı? — Kıymıtsız, karanlık bir ifadeyle durmuştu. Elini kaldırdı ve ürpertici bir sırıtmayla,— Ah! Rezil, sefil herif!... diye homurdandı. Şöyle güçlü kuvvetli birkaç Suriyeli onu iyice zapteder-

ler, bacaklarını açarlar ve koca, keskin bir usturayla.. — Elini cümlenin gerisini anlatan bir jestle indirdi.

— Ne! Ne dediniz?

— Elbet, Doktor. Bal gibi hadım ederler.

Joao Fulgencio çenesini sıvazladı.

— Acayip bir gelenek, Nacib. Her neyse, her ülkede, kendine göre...

Kaptan,

— Feci bir şey, dedi. Suriyeliler ateşli adamlar olduklarına göre ülke hadımlarla doludur, desenize.

Dr. Mauricio hak vererek,

— Onlar da rahat dursunlar, elâlemin karısını ayartmasınlar efendim, diye atıldı.

— Hem sonra, bir ailenin onuru söz konusu...

Arap Nacib kendisine hak verildiğinden ötürü hoşnuttu; çevresindekilere şöyle bir fiyakalı ve gülümsemeli baktı. Bar sahipliğini, şu gevezelikleri, şu tartışmaları, tavla gürültülerini, dama ya da poker oynayan şu müşterileri seviyordu.

Kaptan onu çağırdı:

— Haydi; var mısınız, bir el?...

— Bugün olmaz. Çok kalabalık. Hem, az sonra aşçı aramaya çıkacağım.

Doktor kabul etti ve Kaptan'la birlikte tavlının önüne geçti. Nho-Galo peşlerinden gitti. O da kazananla oynayacaktı. Bir yandan pulları yerleştirirlerken, Doktor anlatıyordu:

— Böyle bir iş Avila'lardan birinin başına da gelmişti... Bir çiftlik kâhyasının karısıyla sevişiyormuş. Rezalet! Koca haber almış...

— Ve akrabanızı hadım mı etmiş?

— Hadım lâfı ettim mi? Koca elinde silâhla karşısına dikilmiş; ne var ki, dedem daha atik davranıp onu vurmuş...

Kalabalık azalıyordu, zira yemek saati gelmişti. Sinemaya gitmek üzere otelden çıkan Diogenes ve artist çift göründüler. Tonico Bastos,

— Kadın, Mundinho'nun tekelinde mi? diye sordu.

Mundinho'yu savunma hevesiyle Kaptan başını tavladan kaldırdı ve,

— Hayır, diye lâf yetiştirdi. Aralarında bir şey yok. Kadın kuş gibi özgürdür ve emrinizdedir...

Tonico bir ıslık koyverdi. Artist çift oradakileri selâmladı. Anabela gülümsüyordu.

— Gideyim de ona, kent adına hoş geldiniz diyeyim...

— Kenti işin içine karıştırmayın...

Nho-Galo,

— Kocanın usturasına dikkat! diye seslendi.

Albay Ribeirinho,

— Ben de sizinle geliyorum, dedi. Ama ikisi de kaldılar; zira tam o sırada Albay Amancio Leal içeriye girmiş ve merak onlara kadını unutturmuştu: Jesuino'nun cinayetten sonra onun evine sığındığını herkes biliyordu. Öcalma isteğini tatmin ettikten sonra albay, suçüstü yakalanmamak için kaçmıştı. Fuarın kalabalığına katılıp telâssız adımlarla kenti bir baştan bir başa katetmiş, dostu ve kargaşalık yıllarındaki yoldaşı olan Albay Leal'ın evine varmıştı. Sonra yargıca, ertesi gün teslim olacağı haberini yollamıştı... Böylece tutuklanmaktan kurtuluyordu ve hüküm verilinceye dek serbest kalacaktı. Albay Amancio gözleriyle birini arıyordu. Dr. Mauricio'ya yaklaştı:

— Üstadım, sizinle görüşmek istiyordum.

Avukat ayağa kalktı ve birlikte barın bir köşesine çekildiler. *Fazendeiro* bir şey söyledi; Mauricio başını salladı. Dönüp şapkasını aldı.

— Müsaadenizle, ben gidiyorum, dedi.

Albay Amancio onları selâmladı.

— İyi akşamlar, beyler.

Albay-Adami caddesine saptılar. Amancio'nun evi, okulların bulunduğu meydandaydı. Birkaç meraklı müşteri kalkıp peşlerinden baktı. Albay ve avukat bir ayın ya da cenaze alayını izliyorlarmış gibi ağır ve sessiz yürüyorlardı.

— Savunmasını Dr. Mauricio'ya verecek her halde.

— Kendini iyi ellere teslim ediyor. Ağır ceza mahkemesinde Ahd-ı Atik ve Ahd-ı Cedid dinleyeceğiz.

— Aslına bakarsan... avukata ihtiyaç yok. Beraet edeceği kesin.

Kaptan elindeki pulu yerleştirmeden onlara döndü; kinli bir sesle,

— Mauricio denen ikiyüzlünün, şehvet delisinin biridir.

— Dendiğine göre çiçeği burnunda zenci kadınlar bile onunla baş edemiyorlarmış.

— Ya! Ben de duymuştum...

— Unhao tepesinde oturan bir zenci var, her gece geliyor.

Diogenes ve peşinde Prens'le Anabela sinemanın kapısında göründüler. Kadının elinde bir kitap vardı.

Albay Ribeirinho,

— Buraya geliyorlar, diye mırıldandı.

Anabela'nın yaklaştığını görünce hepsi ayağa kalkıp yerlerini verdiler. Kitap, daha doğrusu ciltli albüm elden ele gezmeye başladı. İçinde dansöz hakkında gazetelerde çıkan yazıların kupürleri ve el yazısıyla takdirnameler yapıştırılmıştı.

— İlk çıkışından sonra, hepinizin kanısını soracağım, beyler. — Ayakta duruyordu; iskemleleri kabul etmemişti. Albay Ribeirinho'nun arkılığına dayanarak, — Otele dönmeliyiz, diye ekledi.

O akşam kabarede ilk çıkışını yapacaktı. Ertesi gün de sinemada, kocasının hokkabazlık numaralarına yardım edecekti. Adam, ipnotizmacıydı ve telepati'de eşi yoktu. Diogenes'e şaşılacak bir gösteri yapmış. Sinemanın sahibi, ben böyle şey görmedim, diyordu da, başka bir şey demiyordu. Cinayet haberiyle sarsılmış olan yaşlı kızlar, kilisenin avlusunda durmuş barda olup bitenleri seyrediyor ve parmakla kadını gösteriyorlardı.

— Erkekleri baştan çıkaracak biri daha geldi.

Anabela yumuşak bir sesle,

— Duyduğuma göre bugün bir cinayet işlenmiş, doğru mu? diye sordu.

— Doğru. Bir *fazendeiro* karısını ve onun sevgilisini öldürdü.

Anabela acınarak,

— Zavallı kadıncağız! diye haykırdı. — Konu etrafında türlü gevezeliklerin sürdürüldüğü saatler boyunca Sinhazinha'nın bahtsızlığına acınmalı tek sözler bunlar oldu.

Tonico Bastos, dansöze dönerek,

— Ortaçağdan kalma gelenekler... dedi. Burada hâlâ geçen yüzyılı yaşıyoruz.

Prens küçümsemeli bir ifadeyle gülümsüyordu. Başını salladı ve tafiasını yudumladı. Joao Fulgencio, Anabela'nın işine yapılan övgülerin yapıştırıldığı albümü geri verdi. Artist çift çıkıp gitti. Kadın, ilk çıkıştan önce biraz dinlenmek istiyordu.

— Bu akşam hepinizi Bataclan'da bekliyorum.

— Mutlaka geleceğiz.

Kilisenin avlusunu dolduran yaşlı kızlar gocunup haç çıkardılar. Şu Ilhéus denen kent günah yuvasıydı... Albay Melk Tavares'in kapısının önünde profesör Josué, Malvina'yla çene çalıyordu. Gloria pencerede yapayalnız iç geçiriyordu. Karanlık basıyordu. Bar boşalıyordu. Albay Ribeirinho, dansözden sonra çıkıp gitmişti.

Tonico Bastos tezgâhın önüne gitti; kasanın yanına dirseklerini dayayıp durdu. Nacib ceketini giyiyor, bir yandan da Chico Moleza ile Bico-Fino'ya emirler veriyordu. Tonico boşalan kadehinin dibine dalgın dalgın bakıyordu.

— Dansözü mü düşünüyorsunuz? Bunlar lüks yiyecekler... Kuyruk tutmak gerekir; kimbilir ne kalabalık olacak. Ribeirinho'nun gözü ısırды bile.

— Sinhazinha'yı düşünüyordum. Feci bir şey bu, Nacib...

— Diş doktoruyla kırıştırdığını daha önce duymuştum. Vallahi inanmamıştım. Öyle ciddî bir kadındı ki!

— Safsınız. — Barın müdavimi olduğundan teklifsizce kadehine içki doldurdu. Dilediği şişeden, dilediği gibi içer, he-saba yazdırır, ay sonunda öderdi. — Ama daha da beter olabilirdi.

Nacib sesini kıstı, şaşkın bir ifadeyle,

— Yoksa siz de aynı sularda avlanmış mıydınız? diye sordu.

Tonico olumlu cevap vermeye cesaret edemeyip merak ve kuşku yaratmakla yetindi.

— Öyle ciddî bir havası vardı ki... — Nacib'in sesi arsız bir ifade almıştı. — O ketum duruşunun altında meğer... Siz de, saklamayın?

— Kötü dilli olma, Arap. Ölülerini rahat bırak.

Nacib ağzını açtı; bir şey söyleyecekti, ama kendini tuttu ve iç geçirdi. Demek diş doktoru ilki değildi... Vay şeytan Tonico vay! demek kadını kollarına almış, o bedene sarılmıştı. Kiliseye gitmek üzere alanı kateden kadını kaç kez Nacib saygı dolu gözlerle izlemişti.

— Tevekkeli değil ne evlenir ne de evli kadınların peşinden giderim.

— Ben de... dedi Tonico.

— Sinsi...

Nacib kapıya doğru yürüdü.

—Bakayım, bir aşçı bulurum belki. *Retirante*'ler gelmişler. Aralarında işime yarayan bir kadın bulurum inşallah.

Zenci Tuisca, Gloria'nın penceresinin altında durmuş cinayeti ve barda duyduğu ayrıntıları anlatıyordu. Melez kadın minnettarlıkla oğlanın kıvrıkcık saçlarını okşuyor ve şefkatle yanağını makashıyordu. Eli kazanan Kaptan onları seyre koyulmuştu.

— Ah! Bahtlı zenci!

HÜZÜNLÜ GURUP VAKTİ

Hüzünlü gurup vakti geniş kenarlı şapkasını takmış, tabancasını kılıfına yerleştirmiş, demiryoluna doğru yürürken, Nacib, Sinhazinha'yı düşünüyordu. Evlerin içinden çanak sesleri ve konuşmalar arasından kahkahalar duyuluyordu. Sinhazinha ve Osmunda'dan söz ediliyordu her halde. Nacib onu için için sevgiyle anıyor, Jesuino denen küstah, antipatik ada-

mın mahkûm olmasını candan diliyordu. Olanaksız bir şeydi, elbet, ama haktı. Ílhéus'un gerçekten vahşî töreleri vardı...

Nacib'in Suriye'de kadınların kıtır kıtır kesildiklerine ve erkeklerin hadım edildiklerine değgin sözleri masaldı. Sevgi göstermekten ve tatlı iki söz söylemekten aciz, kaba, yaşlı bir kocaya ihanet etti diye genç ve güzel bir kadının ölümü hakettiği nasıl düşünülebilirdi? Kendi ülkesi de pek uygar değildi; ama şu Ílhéus! Gelişme lâfı dillere pelesenk olmuştu, para su gibi akıyordu, kakao yollar açılmasına, köylerin kurulmasına, kentin çehresinin değişmesine önayak oluyordu; ama geçmiş zamanların tüyler ürpertici törelerinden vazgeçilmiyordu. Nacib bu düşüncelerini açıklamaya cesaret edemiyordu. Böylesine bir cüret sadece Mundinho Falcao'da bulunabilirdi. Ancak o, gölgelerin uzandığı o melankolik saatte bunları düşünmekten kendini alamıyor, içini hüüzün kaplıyor ve kendini yorgun hissediyordu.

Bu ve daha başka nedenlerle Nacib evlenmiyordu. İhanete uğramak, öldürmek zorunda kalmak, kan dökmek, bir kadının göğsüne beş el ateş etmek istemiyordu. Halbuki evlenmeyi diliyordu... Onun da sevgiye, şefkate ihtiyacı vardı. Bir evi olsun, barı kapattıktan sonra kendisini bekleyen bir kadın bulsun, istiyordu. Bu düşünce bazen ve «esir pazarı» na doğru gittiği o anda zihnine tebelleş oluyordu. Nişanlı aramaya çıkacak adam değildi. Zaten vakti de yoktu; bütün gün barda kalmak zorundaydı. Duygusal yaşamı kabarelerde rastladığı kızlarla bir süre sürdürdüğü ilişkilerden, kendisinin ve başkalarının olan kadınlarla düşüp kalkmaktan ve aşkın söz konusu olmadığı geçici maceralardan ibaretti. Daha gençken iki üç flörtü olmuştu. Ama onlarla da evlenmeyi düşünmemişti. Yakınlıkları suya sabuna dokunmaz konuşmalardan, sinemaya davet edici mektuplardan, matinelerde, karanlıktan yararlanıp öpüşmelerden ibaret kalmıştı.

Bugün kızlara kur yapacak vakti yoktu; bar, bütün vaktini alıyordu. İsteddiği şey para kazanmak ve kakao ekebileceği bir yer satın alabilecek kadar servet sahibi olabilmektir. Bütün Ílhéus sakinleri gibi, Nacib'in de gözü kakao plantasyonların-

da, altın gibi meyve veren ve altın değerinde olan sarı meyveli ağaçlardaydı. İşte o zaman evlenmeyi düşünürdü belki. Şimdilik alanda dolaşan güzel kadınları ve penceresinde duran erişilmez Gloria'yı süzmekle ve Risoleta gibi taze orospularla düşüp kalkmakla yetinmeliydi.

Dün tanıdığı Sergipe'nin şehlâ ve aşk oyunlarında usta kızı aklına gelince gülümsedi. Bu gece de ona gitse miydi? Kız kabarede beklerdi her halde. Fakat Nacib yorgun ve üzgündü. Yine Sinhazinha'yı düşündü: Onun alandan geçtiğini gördüğünde kaç kez barın kapısında durup bakakalmış ve kiliseye girişini seyretmişti. *Fazendeiro*'nun malına aç gözlerle bakmış, kocanın namusunu, hareketleriyle yapamayınca, düşünceleriyle kirletmişti. Şiir gibi lâflar etmeyi bilmezdi; dalgacı, uzun saçlara sahip değildi: Gelişme Kulübü'nde Arjantin tangoları yapmıyordu. Bu avantajları bulunsaydı şu anda, göğsü delik deşik olarak sevdiği kadının yanında cansız uzanmış olurdu belki.

Nacib gurupta yürüyordu. Zaman zaman bir merhaba diyordu, ama akli başka yerdeydi. Göğsü kurşunlarla delik deşik; sevdiği kadının beyaz memeleri kurşunlarla delik deşik. Kanlar içinde yatan biri siyah çoraplı iki sevgil gözünün önünden gitmiyordu. Çoraplar jartiyerle mi tutturulmuştu? Yoksa jartiyersiz miydi?... Kendisine, jartiyersiz gibi geliyordu; böylesi daha şıktı: beyaz bacaklarda tutan bir şey bulunmaksızın gergin duran çoraplar. Ne güzel bir görünümdü, kimbilir! Güzel ve hazin. Nacib iç geçiriyor, Sinhazinha'nın yanında Os-mundo'yu görmüyordu artık. Kendini görüyordu; elbet daha ince, daha az göbekli, kaskatı uzanmış, kadının yanında, vurulmuş. Güzel kadın! Göğsünü kurşunlar delik deşik etmiş. Yine iç geçirdi. Kalbi romantikti. Anlattığı tüyler ürpertici hikâyeler hiçti; belinde asılı duran tabancası da; her İlhéuslu gibi takmıştı; o kadar. Ülkesinin töreleri... Onun istediği şey, şöyle biberli, ekşili yemekler yemek, buz gibi biralar içmek, tavla oynamak, akşamları, barın günlük hasılatını riske eden bir parti poker çevirmekti. Daha çok kazanmak için içkiye başka şey katmayı, veresiye içenlerin hesabına kafadan birkaç

real eklemeyi, akşamları arkadaşlarıyla kabareye gitmeyi ve geceyi Risoleta gibi kadınların koynunda geçirmeyi de severdi. Bunları, bir de karamela renginde esmer güzellerini severdi. Ve de çene çalmayı; ve de gülmeyi.

NACİB NASIL BİR AŞÇI BULDU YA DA AŞKIN, İÇİNDEN ÇIKILMAZ YOLLARI

Barakaları söktükleri ve malları topladıkları fuar yerini geride bırakan Nacib, demiryolu binalarından geçti. «Esir pazarı», Conquista tepesine çıkan yokuşun başındaydı. *Retirante*'lerin iş bulmak umuduyla toplandıkları yere, biri bu adı vermişti. Bu ad benimsenmişti. Kimse başka bir deyim kullanmıyordu. Kuraklıktan kaçan bütün *sertao*'lular, kakaonun çağrısına kapılarak evlerini ve topraklarını bırakanların en yoksulları oraya koşuyorlardı.

Fazendeiro'lar kırbaçlarıyla çizmelerini döve döve gelenleri dikkatle süzüyorlardı. Bu *sertanejo*'lar çalışkan diye ün salmışlardı.

Bitkin ve güçsüz; kadın ve erkekler, bekliyorlardı. Az ötede her şeyin satıldığı fuarı görüyorlardı. Kalpleri umutla doluydu. Yolları ve *caatinga*'ları aşarak, açlığı, yılanları, yerleşik hastalıkları ve yorgunluğu yenerek gelmişlerdi. Bolluk ülkesine ulaşmışlardı ve yoksulluk içinde geçen günlerin sona erdiğine inanıyorlardı. Tüyler ürpertici suçlardan ve cınayetlerden söz ediliyordu, ama kakao borsasının yüksek olduğunu, ve kendilerinden önce *sertao*'dan gelenlerin şimdi gümüş saplı kırbaçlar salladıklarını ve kakao plantasyonlarına sahip olduklarını biliyorlardı.

Fuar alanında bir kavga çıktı, kalabalık toplandı, güneşin son ışınları altında bir bıçak parıltılar saçtı, çığlıklar yükseldi. *Sertanejo*'lar grubundan bir akordeonun ezgileri yükseliyordu; bir kadın şarkı söylüyordu.

Albay Melk Tavares akordeoncuya bir işmar yaptı. Ezgi kesildi.

— Evli misin?

— Hayır, Mösyö.

— Yanımda çalışır mısın? — Topladığı öteki adamları gösteriyordu. — *Fazenda*'mda bir müzisyen bulunsun. Şenliklere şenlik katar... İkna edici bir gülüşü vardı. Onun için, insan sarrafıdır, derlerdi. *Fazenda*'sı Cachoeira do Sul'daydı. Demiryolunun yanındaki köprüye yanaşan koca kayıklar onları bekliyordu.

— Yarıcı olarak mı? Yoksa imtiyazlı olarak mı?

— Nasıl istersen. Açılacak ormanlarım için imtiyazlılara ihtiyacım var.

— *Sertanejo*'lar imtiyazı, yani zararı göze alıp bol kazanç elde etmeyi yeğ tutarlar.

Nacib, albayın hizmetine aldığı adamlara bir göz attı; seçimini beğendi. Plantasyonları için emekçiler tutan bu çizmeli toprak ağasına gıpta ediyordu. Kendisi sadece bir kişi, orta yaşlı, akıllı başında, Sao Sébastiao yokuşundaki evceğizinin işini yapabilecek, çamaşırlarını yıkayacak, yemeği ve barı için bir şeyler pişirecek bir kadın arıyordu. Bunun için bütün bir gününü harcamış, öteye beriye koşmuştu.

— Bir aşçı mı? Pek bulamazsınız, dedi Melk.

İçgüdüsel olarak, Nacib, Filomena'ya benzeyen, aynı yaşta, ekşi suratlı bir kadın arıyordu. Albay Melk elini sıkıp ayırdı; kayıklar bekliyordu; hepsi işçi doluydu.

— Aferin Jesuino'ya! Namuslu adammış...

Nacib ona son havadisleri iletti.

— Yakında bir mühendis gelip gemi geçidini inceleyecekmiş.

— Duydum. Vakit kaybetmekten başka işe yaramaz. O geçit düzelmez.

Nacib ondan ayrılıp *sertanejo*'ların arasında dolaşmaya başladı. Genç, ihtiyar, hepsi umut dolu gözlerle ona bakıyorlardı. İçlerinde kadın azdı. Hemen hemen hepsinin eteğine bir çocuk yapışmıştı. Sonunda elli yaşlarında, iriyarı bir kadının dikkatini çekti. Kocasını yanında yoktu.

— Yolcla kaldı, Mösyö.

— Yemek pişirmesini bilir misiniz?

— Pek bilmem.

Tanrım! Aşçı nasıl bulunur? Sonuna dek Dos Reis kız kardeşlere avuçla para veremezdi. Hem şu sırada işler de açılmıştı: bugün cinayet, yarın cenaze töreni... Dahası var: kendisi de Coelho otelinde yemek yemek zorunda kalıyordu; oranın yemekleri berbattı. İhtiyar bir kadının önünde durdu, ama öyle ihtiyardı ki, eve varır varmaz ölürdü. İki büküm olmuş, bastonuna dayanmıştı. İlheus'a dek onca yolu nasıl katedebilmişti? Öyle ihtiyar ve sıskaydı ki, acınacak durumdaydı: bir insan kalıntısı. Şu dünyada ne bahtsızlar var...

O sırada bir kadın ortaya çıktı; sırtında lime lime bir elbise vardı ve bedeni öylesine kalın bir kir tabakasıyla örtülmüştü ki, yüzünü görmeye ve yaşını tahmin etmeye imkân yoktu. Çalı süpürgesine dönen saçları toz içindeydi ve yalınayaktı. Elindeki su matarasını ihtiyar kadının eline sıkıştırdı. Kadın, kana kana içti.

— Allah razı olsun.

— Bir şey değil, büyükanne... — Bu, genç bir kadının seiydi; az önce şarkı söyleyen belki o'ydu.

Albay Melk ve adamları demiryolundaki vagonların gerisinde kayboluyorlardı. Akordeoncu durdu ve veda işaretini yaptı. Kadın kolunu kaldırdı, elini salladı ve matarayı almak üzere ihtiyara doğru döndü. Tam uzaklaşacakken, Nacib toparlanıp,

— Büyükkanneniz mi? diye sordu.

— Hayır, delikanlı. — Durdu ve gülümsedi. Nacib, karşısındakinin genç olduğunu o zaman anladı, zira gülerken gözleri parlıyordu. — Ona, dört gün önce, yolda rastladık.

— Kimler?

— Oradakiler... — Eliyle bir grup genci gösterdi ve kristalsı pırıl pırıl bir sesle güldü. — Birlikte, aynı yerden yola çıkmıştık. Kuraklık bütün hayvanları öldürdü, bütün suları içti; ağaçları ölü odun haline soktu. Yolda başka kimselere de rastladık. Herkes kaçıyordu.

— Onların akrabası mısınız?

— Hayır delikanlı. Benim kimsem yok; yapayalnızım. Benimle birlikte yola çıkan dayım Jeremoabo'ya varmadan ruhunu teslim etti. Verem deniyormuş hastalığına... — ve güldü, gülecek bir şey varmış gibi. —

— Az önce şarkı söyleyen siz miydiniz?

— Evet, Mösyö. Genç bir müzisyen vardı. Para yapmak umuduyla plantasyonda çalışmaya gitti. Acılı anları unutmak için şarkı söylüyor, insan.

Matarayı beline dayamış, dimdik durmuştu. Nacib, kir tabakasının altından onu görmeye çalışıyordu. Kuvvetli ve kararlı bir duruşu vardı.

— Ne yapmayı bilirsiniz?

— Az çok her şeyi, delikanlı.

— Çamaşır?...

Kadın,

— Kim bilmez? diye şaştı. Su ve sabun olduktan sonra...

— Yemek pişirmek?...

— Daha önce aşçılık yaptım, hem de zengin bir ailenin evinde... — Komik bir şeyi hatırlamış gibi gülmeye başladı. —

Güldüğü için mi, ne? Nacib, işe yaramaz diye düşündü. *Sertao*'dan gelenler iş bulsunlar diye her türlü yalanı söylemekten çekinmezlerdi. Aşçılıkta bildiği ne olabilirdi ki? Izgara et ve haşlanmış fasulye; o kadar. Ona, Filomena gibi yaşlı, aklı başında, temiz-pak bir kadın gerekti. Yemek ve tatlılarda usta, iyi bir aşçı. Genç kız kıymıtsız durmuş bekliyordu. Gözlerini ona dikmişti. Nacib ne diyeceğini bilemeden,

— Peki... Başka zaman. İyi şanslar, diye kekeledi.

Sırtını döndü; yola çıkıyordu ki, ezgili ve sıcak bir sesin, arkasından,

— Ne yakışıklı çocuk! dediğini duydu.

Durdu. Annesi Zoraia'dan başka kimse, o güne dek, kendisini yakışıklı bulmamıştı. Müthiş hoşlandı.

— Durun!

Kadını bir daha süzdü. Genç ve kuvvetliydi. Neden denemesindi.

— Sahiden, yemek pişirmeyi biliyor musunuz?

— Götürün beni, delikanlı; göreceksiniz...

Yemek pişirmeyi bilmiyorsa bile, hiç değilse ev işlerini yapar, çamaşırları yıkardı.

— Ne kadar kazanmak istiyorsunuz?

— Siz bilirsiniz, delikanlı. Ne kadar isterseniz, o kadar verin.

— Önce neler yapabilirsiniz, onu görelim. Sonra ücretini düşünürüz. Tamam mı?

— Ne derseniz, kabul.

— Haydi, bohçanızı alın bakalım.

Kadın beyaz ve parlak dişlerini göstererek yeniden güldü. Nacib yorgundu ve hata ettiğini düşünüyordu. Bu *sertanejo* canını sıkıyordu, evde fazladan birini besleyecekti. Ama olan olmuştu. Hiç değilse çamaşır yıkayabilse...

Kadın bomboş bir bohçayla döndü. Nacib ağır ağır yürümeye başladı. Kadın, bohça elinde iki adım geriden geliyordu. Demiryolunu aştıktan sonra, Nacib,

— Adınız ne? diye sordu.

— Gabriela, kulunuz.

Yürümeye devam ettiler. Nacib'in aklı yine Sinhazinha'ya ve karaya oturan gemi, cinayet ve de Kaptan, Doktor ve Mundinho Falcao'nun esrarlı, gizli konuşmalarıyla o dopdolu, o çalkantılı güne takılmıştı. Bu üçü bir şeyler çeviriyorlardı. Yakında, nasıl olsa patlak verirdi. Aslında cinayet haberi her şeyi unutturmuştu; üç kafadarın dolaplarını ve Albay Ramiro Bastos'un öfkesini düşünmez olmuşlardı. Cinayet ortalığı altüst etmiş, her şey ikinci plana geçmişti. Zavallı genç, sempatik diş doktoru. evli kadın merakını çok pahalı ödemişti. Başkalarının karısına el uzatmak ölümcül tehlikeydi. Sonu, göğsü delen kurşunlara varırdı. Tonico Bastos da adını denk atmalıydı; aksi halde onun akıbeti de buydu. Sahiden, Sinhazinha'yla yatmış mıydı? Yoksa hava mı basıyordu? Her neyse, Tonico tehlikeli işler yapıyordu ve günün birinde başına bir felâket gelecekti. Ve Nacib, kimbilir? diye düşünüyordu. Bir bakış, bir iç çekiş, bir öpücük bütün teh-

likeleri göze almaya değerdı belki.

Gabriela bohçasıyla birkaç adım arkadan geliyordu. Clemente'yi unutmuştu bile. O göçmen kalabalığından ve o iğrenç kamp yerinden kurtulduğu için çok sevinçliydi, gözleriyle ve ağzıyla gülüyor, çıplak ayakları yere basmıyordu, sanki. Canı şarkı söylemek istiyordu, ama çekiniyordu; hüzünlü genç adam hoşlanmazdı belki.

ORMANDA BİR KAYIK

Bir kürekçi,

— Anlattıklarına göre Albay Jesuino karısını ve onunla yatan bir doktoru vurmuş. Doğru mu Albayım, diye sordu, Melk Tavares'e.

— Ben de duydum, dedi bir başkası.

— Evet, doğru. Karısını dış doktoruyla yatakta yakalamış. İkisini de öteki dünyaya göndermiş.

— Kadınlar sapık hayvanlardır; mahvımıza onlar sebep oluyorlar...

Kayık, ırmak boyunca ilerliyordu; iki yandaki tepeler ormanlarla kaplıydı. *Sertanejo*'lar, yabancıları oldukları bu manzaraya dehşet içinde bakıyorlardı. Gece, ağaçların tepesinden sulara doğru iniyordu, korkulu. Kayık çok büyüktü. Kakao çuvalları yüklü olarak gelip, yiyeceklerle dopdolu olarak geri dönüyordu. Kürekçiler iki büklüm olmuş, var güçleriyle küreklerle asılmışlardı; ama yine de ağır ilerliyorlardı. Kırmızı fener ırmağın sularında gizemli gölgeler yaratıyordu.

Bir *sertanejo*,

— Ceara'da da böyle bir şey olmuştu... diye anlatmaya başladı.

Zenci Fagundes,

— Kadınlar kalleştir; kafalarından ne geçer, bilinmez... Bir tanesini tanıdım, melek gibi bir hali vardı... kim derdi ki... diye anlattı.

Clemente'nin sesi çıkmıyordu. Melk Tavares yeni adamlarıyla yarenlik ediyordu; amacı karakterleri, erdem ve ku-

surları ve de geçmişleri hakkında bilgi edinmekti. *Sertanejo*’ların hikâyesi birbirine benziyordu: kuraklıktan kakırdayan topraklar, yok olan mısır ve manyoka tarlaları; bitmez tükenmez yollar. Sadelikle anlatıyorlardı. *Îlhéus*’dan söz edildiğini duymuşlar: toprak zengin ve para kazanmak kolaymış. Gelecek vaat eden bir ekim, silâhlı çatışmalar ve cinayetler. Kuraklık başladı mı her şeyi terk ediyor ve Güney’e doğru yürüyüş başlıyordu. Zenci *Fagundes* gevezeydi ve kahramanlıklarını anlatıyordu.

Onlar da bilmek istiyorlardı:

— Açılacak çok orman var, her halde?

Kürekçi,

— Oldukça. Ama sahipsiz mal kalmadı. Hepsinin bir sahibi var, dedi gülerek.

Melk *Tavares* onları avutmak istedi.

— Ama çalışan adamın bol para kazanması işten bile değildir.

— Ancak, eli boş gelen yiğitlerin kendilerini ormana atıp kakao diktikleri zamanlar çok gerilerde kaldı. O zamanlar iyiydi... Yürekliysen, hamle yapmaktan ve aynı amaçla oraya gelip karşısına dikilenleri temizlemekten çekinmiyorsan zengin oldun gitti, demekti.

Zenci *Fagundes*,

— Böyle olduğunu duymuştum, dedi. Bu nedenle buraya geldim...

Melk,

— Kazma sallamayı sevmiyorsun, değil mi, esmer? diye sordu.

— Küçümsemem, beyim. Ama tüfek sallamakta daha us-tayım.

Bunu söylerken karabinasını okşuyordu.

— Sahipsiz ormanlar var, daha; örneğin *Serra do Baforé* taraflarında; toprak, kakao için birebir.

— Ancak, onları satın almak gerekiyor. Hepsi ölçülmüş ve tapulanmış. Sizin de orada toprağınız var, değil mi, *Mös-yö*?

Melk,

— Ufak bir parsel, diye itiraf etti. Pek büyük değil. Gelecek yıl ormanı açacağım; Allah kısmet ederse.

Kürekçi,

— Bugün İlhéus beş para etmez. Nerede eskisi?... Büyük bir kent oluyor, diye sızlandı.

— Bunun için mi beş para etmez?

— Eskiden adamın değeri yürekliliğiyle ölçülürdü. Bugün sadece Suriyeli işportacılarla, İspanyol dükkâncılar para kazanıyorlar. Nerede, eski devirler!...

Melk,

— O devirler geçti, diye anlattı. Şimdi uygarlık girdi; işler değişti. elbet. Ama çalışkan adam para kazanabilir; herkes için var.

— Sokakta bir el ateş edemczsiniz, hemen götürürler.

Kayık akıntıya karşı ağır ağır ilerliyordu, gecenin karanlığı onları sarmıştı; ormandan hayvanların sesi duyuluyordu; ağaçların arasından papağanların misli görülmemiş şamatası yükseliyordu. Bir, Clemente susuyordu. Ötekiler konuşmaya katılıyor, duydukları dedikoduları anlatıyor, İlhéus konusunda tartışıyorlardı.

— Bu kent, kakaodan her bakımdan kendisi yararlanmadıkça tam olarak gelişemez.

— Elbet.

Sertao'dan gelenler anlayamadılar; Melk Tavares açıkladı: İngiltere'ye, Almanya'ya, Fransa'ya, A.B.D.'ne, İskandinavya'ya, Arjantin'e vb. giden bütün kakao Bahia'dan ihraç edilmektedir. Böylece rüsum, ihracat kârları, bütün bunlar başkentte kalıyor; İlhéus'a bir yudumu bile verilmiyor. Gemi geçidi dar ve sığ. Büyük tonajlı gemilerin geçebilmeleri için, çoklarıncı olanaksız sayılan bazı çok önemli işlerin gerçekleştirilmesi gerekiyor. Büyük şilepler İlhéus'a yanaşmadıkça bu kent hakkıyla gelişemez.

— Şimdi herkes Mundinho Falcao adlı birinden söz ediyor, albayım. Dediklerine göre bu sorunu o çözümleyecekmiş... ne müthiş adam, değil mi?

Fagundes, Clemente'ye,

— Kızı mı düşünüyorsun? dedi.

— Bana bir veda sözcüğü bile söylemedi... Sevgi dolu bir bakışı bile esirgedi.

— Aklını başından alıyordu. Değişmiştin.

— Birbirimizi hiç tanıımıyormuşuz gibi... bir veda sözcüğü bile söylemedi.

— Kadınlar böyledir. Üzülmeye değmez.

— Çok tutkulu bir adammış. Dostumuz Ramiro bile beceremediği halde, bu sorunu nasıl çözümleyecek, aklım ermiyor. — Melk, Mundinho Falcao'dan söz ediyordu.

Kayığın ucunda oturan Clemente, akordeonunu okşadı. Gabriela'nın şarkısını duyuyordu âdeta. Siyaha dönüşen yemyeşil orman ağaçları, sarmaşıkları, dehşet verici çığlıkları ve gece kuşlarının uğursuz bağırımlarıyla ırmağı çevrelemişti. Bu orman, grimtrak ve cılız *caatinga*'lara benzemiyordu. Kürekçilerden biri parmağını kaldırıp bir noktayı gösterdi.

— Onofre ve Amancio Leal'ın adamları tam şurada birbirlerine ateş ettiler... On kişi öldü, dedi.

Bu ülkede, işten korkmamak kaydıyla para kazanılırdı. Para kazanmak ve kente inip Gabriela'yı bulmak. Bulacaktı: her ne pahasına olursa olsun.

Fagundes,

— Düşünme, kafandan sav, daha iyi olur, diye öğütledi.

— Zenci gözleriyle ormanı tarıyor ve Gabriela'nın adını anarken sesi tatlı bir ton alıyordu. — Düşünme onu. Sana göre, ve bana göre kadın değil o; böyle bir orospuyla...

— Kanıma işledi. İstesem bile unutamam...

— Aklını kaçırmışsın sen. Yaşanılacak kadın mı, o?

— Sen ne diyorsun, ya'hu?

— Bilmem... Bence, o kadın öyle. Onunla yatılır; şey yapılır. Ama sahip olmak, efendi olmak, kimsenin harcı değildir.

— Neden?

— Bilmem. Şeytandan başkası bilmez. Anlatılmaz ki.

Evet, Zenci Fagundes haklıydı. Gece erkekle yatar, sabah

kalktığında hatırlamazdı âdeta; ötekilere nasıl bakıyorsa, o erkeğe de öyle bakardı; ötekilere nasıl davranıyorsa, ona da öyle davranırdı. Yatmak önemsizdi sanki...

Albay Melk Tavares, gecenin karanlığında sesini yükselterek Clemente'ye,

— Bize bir şey çal, delikanlı; diye emretti. Vakit geçsin.

Clemente, akordeonu aldı. Ağaçların arasından ay, ırmağın üstüne doğru yükseliyordu. Clemente, Gabriela'yı görüyordu. Uzakta fenerler ve meşaleler yanıyordu. Akordeondan çıkan ezgiler, yalnız bir insanın hıçkırıklarını dile getiriyordu. Ormanda, Gabriela, ay ışığına güldü.

GABRIELA UYKUDA

Nacib, Gabriela'yı Sao Sébastiao bayırının başına kadar götürdü. Anahtarı kilide henüz sokmuştu ki, Dona Arminda, eli ayağı titreyerek pencerede göründü.

— Ne iş, ha, Mösyö Nacib? Öyle kibar görünüyor, öyle tumturaklı bir tavır takınıyordu ki! Her öğleden sonra, kilisede! Bunun için, ben derim ya... Gabriela'yı gördü ve soluğu kesildi.

— Hizmetçi diye tuttum. Çamaşıra ve mutfığa bakacak.

Dona Arminda, *retirante*'ye alıcı gözüyle baktı. Hizmetlerini sundu.

— Bir şeye ihtiyacınız oldu mu, beni çağırırsınız kızım. Komşular birbirlerine yardım etmeli, değil mi? Yalnız, bu akşam evde olmayacağım. Dostum Deodoro'nun evinde seans var; bugün, merhum kocamın beni ziyaret ettiği gündür... Belki Dona Sinhazinha da ortaya çıkıverir... — Bakışlarını bir Nacib'e, bir Gabriela'yı çeviriyordu — Çok genç, ha? Artık, Filomena gibi ihtiyarları istemiyorsunuz, değil mi? — Arsız bir edayla gülüyordu. —

— Bunu buldum sadece.

— Evet, dediğim gibi, ben pek şaşmadım. Geçen gün diş doktorunu yolda görmüştüm. Raslantıya bakın, seans günüydü. Demek tam bir hafta oluyor. Ona baktım ve birden mer-

humun kulağıma şöyle fısıldadığını duydum : «Güçlü, kuvvetli görüyorsun ya, bakma. Yakında ölecek» Merhum şaka ediyor sandım. Doğruyu söylediğini bugün, haberi duyunca anladım.

Gabriela'ya döndü. Nacib eve girmişti.

— Bir şeye ihtiyacınız olursa beni çağırabilirsiniz. Yarın görüşürüz. Size seve seve yardıma hazırım; Mösyö Nacib benim için bir akraba sayılır. Chico'cuğumun patronudur.

Nacib, bahçeye bakan ve vaktiyle Filomena'nın yattığı odayı gösterdi, sonra yapılacak işleri anlattı : evi silip süpürmek, çamaşırları yıkamak, yemek pişirmek. Bar için hazırlanması gereken şekerlemelerin ve eğlenceliklerin lâfını bile etmedi. Önce ne biçim yemek pişirdiğini bir görmek istiyordu. Chico Moleza'nın pazardan satın aldığı yemekliklerin durduğu kileri gösterdi.

— Bir güçlük çıkarsa Dona Arminda'yı çağırırsınız.

Vakti yoktu, karanlık basmıştı, bar neredeyse yeniden dolardı, üstelik henüz yemek yememişti. Odada Gabriela gözlerini kırpıştırarak karanlık denizi seyrediyordu : ilk defa görüyordu. Nacib,

— Önce bir yıkanın; ihtiyacınız var, dedi.

Coelho otelinde Mundinho Falcao, Kaptan ve Doktor'a rastladı. Birlikte yemek yiyorlardı. Yanlarına gidip oturdu ve hemen mutfaktan söz etti. Ötekiler onu sus pus dinliyorlardı. Nacib, önemli bir konuşmayı yarıda kestiğini anladı. O günkü cinayetin lâfını açtılar, ama yemeği henüz gelmişti ki, arkadaşları bitirmiş olduklarından kalktılar. Nacib düşünceye daldı. Bu üçü birlikte bir işler çeviriyorlardı. Neydi acaba?

Bar, o akşam ona soluk aldırmadı. Durmadan öteye beribe koşuyordu; masalar doluydu, herkes olayları tartışıyordu. Saat on'a doğru Kaptan ve Doktor, yanlarında *Diario de Ilhéus*'un sahibi Clovis Costa olduğu halde geldiler ve Mundinho Falcaod'nun, o gece Anabela'nın galasında bulunmak üzere Bataclan'a gideceğini haber verdiler. Clovis ve Doktor bir süre fısıldaştılar. Nacib kulak kabarttı.

Başka bir masada, Tonico Bastos, Albay Jesuino Mendon-

ça'nın, arkadaşlarının, savunma avukatı Dr. Mauricio Caires'in katıldıkları Amancio Leal'in evinde verilen şöleni anlatıyordu. Portekiz şaraplarının, çeşit çeşit içkilerin ve nefis yemeklerin ikram edildiği şahane bir şölendi. Nho-Galo bunu çok yersiz buluyordu. Karısının cenazesi soğumamıştı bile; rezaletti bu... Ari Santos, Sinhazinha'nın ailesinin evinde düzenlenen cenaze bekleme törenini anlatıyordu: hazin ve sadece on iki kişinin katıldığı sefil bir törendi. Osmundo'nunkine gelince, sözünü etmeye bile değmezdi. Saatlerden beri cenazesinin başında hizmetçi kadından başka kimse yoktu. Evine uğramıştı, zira merhumu tanıyordu ve Rui Barbosa derneğindeki edebiyat sohbetlerinde aralarında az-çok bir ahbaplık kurulmuştu.

Kaptan,

— Ben de uğrayacağım, dedi.

— İyi ve oldukça kabiliyetli bir gençti. Şiirleri hiç de fena değildi...

Nho-Galo,

— Ben de geliyorum, dedi.

Nacib ve daha birkaç kişi, barın boşaldığı saatte, görev duyusundan çok merakla onları izlediler. Osmundo'nun bem-beyaz ölü yüzü gülümsüyordu. Elleri bitiştirilmişti.

— Kurşun tam kalbini delmiş.

Oradan çıktıktan sonra, Nacib, ölünün imgesini kafasından kovmak için dansözü seyretmeye gitti. Tónico Bastos'un masasında oturdu. Pist doluydu. Koridorla ulaşılan bir başka salonda kumar oynanıyordu. Kafayı az-çok bulan Dr. Ezequiel Prado yanlarına gelip oturdu. İşaret parmağını Nacib'in göğsüne dayayarak,

— O şaşı kıza tutulmuşunuz; öyle diyorlar. — Ve o sırada bir komisyoncu tüccarla dans etmekte olan Risoleta'yı gösterdi. —

— Tutulmuş muyum? Hayır. Dün onunla yattık; hepsi o kadar.

— Arkadaşların gönül işlerine karışmam. Lâf olsun diye sordum. Ama madem geçici bir şey... İşinin ehli bir haspa, değil mi?

— Ya Marta?

— Bir eşeklik etti, bastım sopayı. Bugün ona gitmeyeceğim. — Tonico'nun kadehini kapıp bir solukta içti. Avukatla yıllardan beridir kapattığı sarışın kız arasındaki kavgalar her üç günde bir tekrarlanır ve kentliye sürekli dedikodu konusu çıkardı. Adam, içip içip sopayı bastıkça kız ona deli divane oluyordu. Gidip kabarelerde, genelevlerde onu arar, bazen başkasının koynundan çekip alırdı. Avukatın ailesi Bahia'da yaşıyordu. Karısından ayrılmıştı.

Ayağa kalktı, sendeleyerek dans edenlerin arasından geçti, Risoleta'yı kavalyesinden ayırdı. Tonico Bastos,

— Gümbürtü kopacak, diye homurdandı.

Ama komisyoncu tüccar Dr. Ezequiel Prado'nun ne biçim insan olduğunu bilirdi. Kadını ona bıraktı ve gözleriyle başka bir tane aradı. Risoleta direniyordu; Ezequiel onu bileğinden kavradı ve kollarına aldı. Tonico gülerek,

— Nacib, avınızı kaçırdınız, dedi.

— Bana iyilikte bulundu. Bugün gözüm kimseyi görmüyor; yorgunluktan bitmişim. Kadın, dansını bitirir bitirmez demir alacağım. Bugün köpek gibi koştum.

— Aşçı buldunuz mu?

— Nihayet buldum; *sertao*'dan gelmiş.

— Genç mi?

— Bilmem... Galiba... Öyle pisti ki, yüzü görülmüyordu. Bu kimselerin yaşı yoktur, Tonico, genç kızları bile ihtiyar kadınlara benziyorlar.

— Güzel mi?

— Nereden bileyim? O paçavraların, o pisliğin içinde... Saçları tozdan kaskatı olmuş... Tam bir cadı kadın, ama evim sizinkine benzemez. Sizin hizmetçiler, yüksek sosyetedeki genç kızlardan farksız.

— Olga aman verseydi, doğru, diyecektim. Ama adama benzer bir yaratık evden içeri girdi mi, o saat kapı dışarı eder.

— Dona Olga'nın şakası yoktur. Haklı, elbet. Sizin dizginler çekilmezse olmaz.

Tonico Bastos samimiyetsiz bir tevazuyla,

— Abartmayın, dostum, dedi. Sizi duyan da...

Mundinho Falcao ve Albay Ribeirinho girdiler. Kaptan'ın yanına oturdular.

— Doktor nerede?

— Kabareye gelmez. Tabancayı dayasanız bile.

Nho-Galo, Nacib'e yaklaştı.

— Haspayı Ezequiel'e mi bıraktınız?

— Bugün yatıp uyuyacağım.

— Ben Zilda'ya gideceğim. Dendiğine göre yeni bir Pernambouclu gelmiş; kadında bir şasi varmış ki! — Dilini şapırdattı. — Belki burada görürüz.

— Saçları örgülü bir kız mı?

— Tamam. Kalçaları da geniş...

Tonico,

— Trianon'da duruyor. Her gece orada, diye düzeltti. Albay Melk'in himayesinde; kızı Bahia'dan getirmiş; deli oluyor ona...

Nacib,

— Albay bugün *fazenda*'sına gitti, diye bilgi verdi. Kayığa binerken gördüm. Esir pazarında ırgatlar tutup birlikte götürdü.

— Ben Trianon'a gidiyorum.

— Dansözü görmeyecek misiniz?

— Görür görmez sıvıyacağım.

Bataclan ve Trianon ihracatçıların, *fazendeiro*'ların, tüccarların ve büyük firmaların komisyoncu tüccarların gittikleri Ilhéus'un iki ünlü kabaresiydi. Yan sokaklarda daha başkaları da vardı, ama oralara liman işçileri, plantasyonlarda çalışan ırgatlar giderler ve en ucuz kadınlar çalışırlardı. Hepsinde de kumar oynanırdı ve asıl kazancı bu sağlardı.

Küçük orkestra dans edenleri coşturuyordu. Tonico, bir kadını davet edecekti. Nho-Galo saatine baktı: dansözün çıkma zamanıydı. Sabırsızlanmaya başlamıştı. Trianon'a gidip Albay Melk'in örgülü saçlı haspasını görmek istiyordu.

Saat birde orkestra nihayet sustu ve ışıklar söndü. Sadece birkaç mavi ampul yanık kaldı. Kumarhaneden gelenler

oldu ve bunlar masalarda yer bulup oturdular, bulamayanlar kapıların ağzında ayakta durdular. Anabela, elinde tüyden yapılmış kocaman yelpazelerle göründü. Yelpazeler açılıp kapandıkça bedeni kâh ortaya çıkıyor, kâh kayboluyordu.

Smokin giyinmiş olan prens, piyano çalıyor ve Anabela salonun ortasında, masalardakilere tebessümler yağdırarak dansediyordu. Büyük bir başarı oldu. Albay Ribeirinho tiz bir sesle bis diye bağılıyor ve ayakta alkışlıyordu. Işıklar yandı ve ten renginde bir mayo giymiş olan Anabela seyircilerine teşekkür etti.

Nho-Galo,

— İğrenç, dedi. İnsan, ten görüyorum sanıyor; halbuki pembe kuşaktan ibaret...

Kadın, alkışlar arasında uzaklaştı ve az sonra, daha sansasyonel bir numarayla döndü: Mundinho'nun anlattığı biçimde rengârenk tüllerden yapılmış bir elbise giymişti; bu tüller teker teker düşüyordu. Ve son tül düştüğünde, ışıklar yandı; bir dakika, herkes dansözün incecik bedenini, önünde minik bir örtü ve memelerini örten kırmızı, ufacık sütyeniy-le gördü. Salon bis çılgınlıklarıyla doldu. Anabela koşarak masaların arasından geçti. Albay Ribeirinho şampanya ısmarladı. Nho-Galo bile kendinden geçmişti.

— Bu değil işte!

Anabela ve prens, Mundinho'nun masasında yer aldılar. Ribeirinho, «Ben ısmarlıyorum, içiniz» diye coştı. Orkestra yeniden çalmaya başladı ve Dr. Ezequiel, sandalyelere çarpa çarpa Risoleta'yı piste doğru çekti. Nacib kalkıp eve gitmeye karar verdi. Anabela'ya yiyecekmiş gibi bakan Tónico Bastos, Mundinho'nun masasına geçmişti. Nho-Galo sıvışmıştı. Dansöz gülümseyerek kadeh kaldırdı:

— Sağlığınıza ve İlhéus'un gelişmesi şerefine!

Alkışladılar. Komşu masalardan istek dolu bakışlar yağıyordu. Kumarbazlar öteki salona döndüler. Nacib merdivenleri indi.

İssız sokakları geçti. Dr. Mauricio Caires'in evinde ışık vardı. Jesuino'nun davasını incelemeye ve savunma belgele-

rini hazırlamaya başladığını düşünen Nacib, avukatın, barda söylediği sözleri hatırlayarak kızdı. Ama aralık duran pence-re-den bir kadın kahkahası duyuluverdi. Dendiğine göre dul adam geceleri eve zenci kızları alıyormuş. Ama Nacib nasıl bilsindi ki, o saatte avukat, tamamıyla profesyonel bir dene-ye girişmiş olup Unhao'dan getirttiği dişlek ve vahşi melez kı-za, siyah çoraplardan başka bütün elbiselerini çıkarıp kendi-siyle öyle yatmasını söylüyordu.

Melez kız, seyrek ve dolgulu dişlerini göstererek bir kah-kaha attı.

— Bakalım, daha neler icat edecekler!

Nacib, günün yorgunluğuyla ayakta duracak halde de-ğil-di. Mundinho'nun o telâşının, Kaptan ve Doktor'la fısıldaş-malarının, Clovis'le gizli görüşmelerinin nedenini nihayet ö-ğ-renmişti. Bütün kozlar gemi geçidi etrafında kullanılıyordu. Konuşmalarını kesik kesik duymuştu. Anlatıklarına göre mü-hendis tarak ve römorkörlerle gelecekti. Milletin işine gelsin gelmesin büyük tonajlı gemiler limana girebilecek ve kakao yükleyecekti. İhracatı doğrudan Ilhéus yapacaktı. Kim gocuna-bilirdi bundan? Yoksa Bastos'larla mücadele başlamış mıydı? Kaptan, bölgenin siyasetinde bir değişiklik olmasını eskiden beri dilemekteydi. Ama kendisi bir *fazendeiro* değildi, har-cayacak parası yoktu. Mundinho Falcao'yla dostluğu demek bundan geliyordu. Çok ciddî olaylar beklenebilirdi. Yaşlı ol-masına rağmen Albay Ramiro eli kolu bağlı duracak, çatış-madan teslim olacak adam değildi. Nacib bu çatışmalara bu-laşmak istemiyordu. O tarafın da, bu tarafın da dostuydu, Mundinho'yu da, Albay'ı da, Kaptan'ı da, Tonico Bastos'u da severdi. Bar sahipleri siyasete karışamazlardı. Bunun sonu kötüye varırdı. Bu, evli bir kadını baştan çıkarmaktan da tehlikeli bir şeydi.

Sinhazinha ve Osmundo römorkörleri ve gemi geçidini ka-zıyacak olan tarakları göremeyeceklerdi. Mundinho'nun sözü-nü ettiği hızlı gelişmeleri göremeyeceklerdi. Dünya böyledir iş-te; hem keder var, hem sevinç.

Kilisenin önünden geçip bayırı tırmanmaya başladı. Sahi-

den, Tonico, Sinhazinha'yla yatmış mıydı? Yoksa fiyaka olsun diye mi böyle söylemişti? Nho-Galo'nun sözüne bakılırsa, Tonico palavracının biriydi. Genellikle evli kadınlara sataşmazdı. Buna karşılık, fahişe oldu mu, efendi takmazdı. Şanslı herifti. Şıklığı, kırçıl saçları ve tatlı sesi de etkiliyordu elbet... Nacib onun gibi, yani kadınların istekle baktıkları ve şiddetli kıskançlıklar yaratabilen bir insan olmak isterdi. Delice sevmek isterdi; tıpkı Albay Nicodemos'un metresi Lidia'nın, Tonico'yu sevdiği gibi. Kadın, adam gönderip onu çağdırır, sokakta peşinden koşup yetişir, üzerine çok düştüğü için kadından bıkmış olan Tonico, kayıtsız davrandığı halde yüzüne, iç geçirerek bakardı. Onun uğruna, Lidia, her gün rahatını tehlikeye atmakta, bir bakışına, bir sözüne her şeyi feda etmeye hazır görünmekteydi. Tonico, efendisi kim olursa olsun, me'treslere sataşmaya bayılırdı; tek istisna Gloria'ydı ve nedenini bilmeyen yoktu. Ama evli kadınlara el uzatmadığı kuşku kaldırmazdı.

Yokuşu soluk soluğa çıkan Nacib, anahtarı kilide soktu. Işık açıldı. Eve hırsız girmiş olmasındı? Ya da yeni hizmetçi ışığı kapatmayı ihmal etmişti.

Sessiz adımlarla girdi ve Gabriela'nın koltukta uyuyakaldığını gördü. Saçları omuzlarına dökülmüştü. Yıkanıp tarandıktan sonra o saçlar gür, simsiyah ve bukleliydi. En temiz pırlırtılarını giyinmişti; bohçadaki buydu her halde. Eteğindeki bir yırtıktan tarçın renkli bacakları görünüyordu, memeleri nefes alırken inip kalkıyor, yüzü gülüyordu.

— Tanrım! Nacib çakılıp kalmıştı. Gözlerine inanamıyordu ve bakışlarından sonsuz bir şaşkınlık okunuyordu. Yolların tozları böylesine bir güzelliği nasıl örtmüştü? İki yanından sarkan biçimli kolları ve uykuda gülümseyen esmer yüzüyle koltukta uyuyan bu güzel kadın bir tabloyu andırıyordu. Kaç yaşlarında olabilirdi? Genç bir kadın bedeni, ufak bir kız yüzü. Huşu dolu bir saygıyla, Arap,

— Tanrım! Ne güzellik, diye mırıldandı.

Sesi, genç kadını uyandırdı, hemen gülümsedi. Ayağa kalktı. Bedenini örten paçavraları düzeltti; yüzü, ay ışığı gibi

aydınlıktı.

— Neden yatmadınız? Neden odanızda uyumadınız?

Nacib, söyleyecek başka lâf bulamıyordu.

— Bana bir şey söylememiştiniz, delikanlı...

— Ben miyim, delikanlı?

— Evet, Mösyö... Çamaşırları yıkadım ve ortalığı topladım. Sonra sizi beklemeye koyuldum; uyumuşum. Kuzeydoğulu şivesiyle ezgili bir konuşması vardı.

Saçları ya da boynu karanfil kokuları saçıyordu.

— Gerçekten yemek pişirmesini biliyor musunuz?

Saçlarında ışıklar ve gölgeler oynaşıyordu, bakışlarını indiriyor ve sağ ayağını, dansetmek istiyormuş gibi yere sürüyordu.

— Evet, Mösyö. Zengin bir ailenin yanında çalıştım; onlar öğretiler. Hem sonra, en sevdiğim şeydir...

Gülümsedi ve etraf şenlendi. Arap Nacib kendini bir iskemleye attı.

— Gerçekten yemek pişirmeyi biliyorsanız size dolgun bir ücret veririm. Ayda elli bin real. Burada genellikle yirmi bin, en çok otuz bin veriyorlar. İşler size çok ağır gelirse, bir yardımcı getirebilirsiniz. İhtiyar Filomena istemez; asla kabul etmezdi. Can çekişmiyorum ki, yardım isteyeyim, derdi.

— Ben de istemem.

— Ya ücret? Memnun musunuz?

— Ne kadar isterseniz verin, delikanlı. Kabul ediyorum.

— Bakalım, yarın yemekler nasıl olacak? Öğleyin çocuğu gönderip alırdığımı... Barda yiyeceğim. Şimdi...

Genç kadın dudaklarında bir gülümseme, saçlarında ay ışığı ve o tarçın kokusuyla bekliyordu.

— ... Şimdi, gidip uyuyun; çok geç oldu.

Gabriela odasına giderken Nacib onun bacaklarına, salınmalı yürüyüşüne, tarçın rengindeki baldırlarına bakıyordu. Kadın başını çevirdi.

— İyi geceler, delikanlı...

Koridorun karanlığında kaybolurken, Nacib «Sevimli çocuk...» dediğini duyar gibi oldu. Onu neredeyse çağıracaktı.

Hayır, bu lâfı gündüzün, fuarda söylemişti. Saf bir duruşu vardı; bakire miydi, acaba?... Her şey zamanında yapılmalıdır. Nacib paltosunu çıkardı, iskemlenin arkalığına astı ve gömleğini çekip attı. Oda hâlâ karanfil kokuyordu. Yarın ona bir elbise ve bir çift iskarpin satın alacaktı. Hediye edecekti, ücretinden indirmeyecekti.

Yatağının üzerine oturdu, kunduralarının bağlarını söktü. Ne çetrefil gün! Neler geçmemişti? Geceliğini giydi. Yeni hizmetçi enikonu esmerdi... Ya gözler, aman Allahım! Hele o yanık yüz, tam istediği gibi! Yattı, ışığı söndürdü. Hemen uyudu, ama uykusu rahat değildi, karmakarışık düşlerle doluydu: Sinhazinha'nın siyah çoraplı ölü bedeni yabancı bir geminin güvertesinde upuzun yatıyordu. Osmundo otobüse binmiş kaçıyordu; Jesuino, Tonico'ya silâh çekiyordu, Mundinho Falcao, dirilen Sinhazinha'yla geliyordu. Kadın, Nacib'e gülüyor ve kollarını açıyordu, ama Dona Sinhazinha, yeni hizmetçisinin esmer yüzünü almıştı. Nacib ona kavuşamıyordu; kadın dansederek kabareye girdi ve gözden kayboldu.

CENAZE TÖRENİNDEN VE ŞÖLENDEN İBRET VERİCİ BİR HİKÂYE

Nacib, Dona Arminda'nın sesiyle uyandığında güneş ufuktan hayli yükselmişti.

— Haydi kızım, gel, cenaze törenini seyretmeye gidelim. Görülmeye değer.

— Hayır Madam. Delikanlı uyanmadı henüz.

Nacib yataktan fırladı: bu tören kaçırılmazdı! Banyo yapıp acele giyindi. Gabriela kahve pişirmiş ve sütü ısıtmıştı. Beyaz örtünün üzerinde ayrıca hindistancevizi sütüyle yapılmış mısır kuskusu, kızartılmış muz, Japon patatesi ve tatlı manyoka vardı. Kendisi de mutfağın kapısında durmuş, soru dolu gözlerle bakıyordu.

— Neleri sevdiğinizi bana söylemelisiniz, delikanlı.

Nacib, cenaze töreni saati geldiği için meraktan çatladığı halde oburluğuna yenilip sofraya oturdu ve iştahla kuskusu

atıştırmaya koyuldu. Kuskus şahane, kızarmış muzlar nefis-
ti. Güçlükle sofradan kalktı. Gabriela saçlarını bir kurdeleyle
toplamlıştı. O enseyi ısırıklar içinde bırakmak ne tatlı şeydi,
kimbilir! Koşar adımlarla evden çıkıp bara yöneldi. Gab-
riela'nın şarkısı yol boyunca ona eşlik etti :

Gitme oraya, sevgilim
Orada, bir bayır var.
Ayağın kayar, düşersin,
G l ağacını kırırverirsin.

Plaj caddesinden gelen Osmundo'nun cenazesi meydana
doğru ilerliyordu. Biri,

— şuraya bak, kimsecikler yok, izleyenler, tabutun kolla-
rını tutmaya bile yetmez, dedi.

Doğruydu. Bunca az kişinin izlediğı bir cenaze töreni da-
ha düşünülemezdi. Tabutun  lh us sokaklarından geçirilme-
sine sadece en yakınları katılma cesaretini göstermişlerdi. Dış
doktorunu mezarlığa götürmek Albay Jesuino'ya ve topluma
hakaret demekti. Ari Santos, Kaptan, Nho-Galo, *Diario de  l-
h us*'un sahibi ve daha birkaç kişi tabutu nöbetleşe taşıyor-
lardı.

Merhumun,  lh us'da akrabası yoktu, ama orada bulun-
duğı aylar içinde birçok ahabplar edinmişti. Cana yakın ve
sevimli bir insandı, Geleşme Kulübü'n n balolarını kaçırmaz,
Rui Barbosa derneğinin toplantılarına katılır, özel kaçamak-
lar yapar, barları ve kabareleri severdi. Buna rağmen şimdi
cenazesi, sefil bir kimseninki gibi  elenksiz ve gözyaşları d -
k lmeksizin kaldırılıyordu. Osmundo'nun babası tanıdğı bir
tüccara, cenazenin kaldırılması için gereken işlemleri yapma-
sını rica eden, kendisinin de ilk gemiyle  lh us'a hareket ede-
ceğini bildiren bir mektup yazmıştı. Tüccar bir tabut ısmar-
lamış, bir mezar kazdırmış ve arkadaşlarından hiç birinin ka-
tılma cesaretini gösterememeleri ihtimalini düşünerek tabu-
tu taşımaları için birkaç hamal tutmuştu.

Nacib, Osmundo'yla sıkı bir ahabplık kurmuş değıldi. Dış

doktoru bara çok seyrek gelirdi. Şık Kafe'nin müdavimiydi. Hemen hemen her zaman Ari Santos'la ve Profesör Josué'yle oturup bira içerdi. Birbirlerine şiirler ya da nesir yazılar okur, edebiyat tartışmaları yaparlardı. Arap bazen masalarına giderdi: günlük söylentileri ve kadını konu alan şiirleri dinlerdi. O da, herkes gibi dış doktorunu sevimli bulurdu. İşinde ustadır, deniyordu ve müşterileri gün geçtikçe artıyordu. Bu böyleyken, şu sefil cenaze törenini, şu tenhaliğı ve kimsenin çiçek göndermemiş olmasını, şu çırcıplak tabutu gören Nacib, içinin derin bir hüznle ezildiğini hissetti. Haksız ve kent için utandırıcı bir davranıştı, bu. Şiirlerini övenler, dış çekimindeki ustalığını göklere çıkaranlar, Rui Barbosa'daki kafadarlar, Gelişme Kulübü'ndeki arkadaşlar neredeydiler? Albay Jesuino'nun kulağına gider, ihtiyar kızlar dillerine pelesenk ederler, bütün kentli kendilerini, Osmundo'yu desteklemekle suçlar diye korkuyorlardı.

Partial bir oğlan kortejin önünden geçip halka, «Avrupa'da alkışlar toplamış olan iptonizmacı, fakir ve büyük illüzyonist Hindu büyücü, Prens Sandra'nın ve Medyum güzel Madam Anabela'nın yardımıyla» ilk gösterisini o akşam vereceğini bildiren ilânları dağıttı. Kortej, kilisenin önüne vardığında Nacib de katıldı. Kabristana kadar gitmeyecekti, zira barı bırakamazdı: otobüs şirketinin şöleni o akşam veriliyordu. Ama hiç değilse bir süre tabutu izleyecekti. Bunu yapmayı görev biliyordu.

Kortej, parke yola saptı. Bu, kimin aklına gelmişti? En kestirme yol Albay-Adami caddesinden gitmekti. Bu böyleyken Sinhazinha'nın cenazesinin bulunduğu evin önünden geçmek için yolu uzatmak da ne demek oluyordu? Kaptan'ın azizliği olsa gerekti. Gloria, geceliğinin üzerine bir bluz geçirmiş, pencereden ya'sa katılıyordu. Tabut, incecik bluzun ancak yarım yamalak örttüğü memelerinin altından geçti.

Enoch kolejinin kapısında çocuklar merakla itişiyorlardı; Profesör Josué tabutun kulpunda Nho-Galo'nun nöbetini aldı. Herkes pencerelere çıkmıştı; dedikodu gırla gidiyordu. Sinhazinha'nın kuzenlerinin evinin önünde siyahlar giymiş bir-

kaç kişi duruyordu. Osmundo'nun tabutu, peşinde kortejle ağır ağır ilerliyordu: gelip geçenler şapkalarını ıkartıyorlardı. Yaşlı evin pencerelerinden birinde, bir ses,

— Başka yol yok muydu? diye gürledi. Zavallı kadıncağızı felâkete sürüklemek yetmedi mi?

Büyük kilisenin bulunduğu meydana vardıklarında Nacib döndü. Sinhazinha'nın cenazesinin bulunduğu evin önünde bir an durdu. Tabutu henüz kapatmamışlardı. Etrafında mumlar, çiçekler ve birkaç elenk vardı. Kadınlar ağlaşıyordu. Osmunda için gözyaşı döken olmamıştı. Bir akraba,

— Biraz daha bekleyelim; öteki gömülsün, dedi.

Sinhazinha'nın kuzinlerinden birinin kocası olan evin efendisi, hayatındaki bu beklenmedik cansıkıcı olaydan ötürü duyduğu sinirliliği gizleyemeden bir aşağı, bir yukarı, gezip duruyordu. Cenaze, Jesuino'nun evine götürülemezdi nihayet; olay yerinde de bırakılamazdı. Karısı Sinhazinha'nın İlheus'daki tek akrabasıydı, ötekiler Olivenca'da oturmaktaydılar. Öyle ki cenazenin, evine getirilmesini reddedemezdi. Halbuki, Albay Jesuino arkadaşıydı, hatta birlikte bazı işleri de vardı.

— Ne pis iş be! diye homurdanıyordu.

Sıkıntılı bir gece ve bir sabah; masraflar da caba. Kim ödeyecekti bunları?

Nacib yaklaşıp ölü kadının yüzünü seyretti: gözler kapalı, yüz sakın, saçlar omuzlarına düşmüş, taralı; bacaklar biçimli. Bakışlarını evirdi: Sinhazinha'nın bacaklarına bakmanın sırası değildi. Doktor törensi edasıyla içeriye girdi. Cenazenin önünde bir an durduktan sonra, Nacib'e, herkesin duyabileceği bir sesle, şu sözleri söyledi.

— Avıla'ların kanı vardı onda. Ofenisia'nın acılı yazgısını taşıyan kan. — Sonra sesini kısarak, — Uzaktan akrabaydık, diye ekledi.

Pencerelerden ve kapılardan bakan kalabalığın şaşkın bakışları önünde, Malvina, bahçesinden kopardığı çiçeklerden meydana getirdiği bir buketle içeriye girdi. Zina nedeniyle öldürölen kadının cenazesinde, bir fazendeiro'nun kızının, ko-

lejli bir küçük hanımın ne işi vardı? Ona, sert ve kınayıcı gözlerle baktılar, fısıldaştılar. Malvina, Doktor'a gülümsedi, çiçekleri ölü kadının ayak ucuna koydu, dudakları, dua ediyormuş gibi kıpırdıyordu. Nacib apışıp kalmıştı.

— Melk'in kızı amma da başına buyruk şey!

— Josué ona kur yapıyor.

Nacib, çıkıp giden kızın peşinden baktı; jesti çok hoşuna gitmişti. O gün kendisine ne oluyordu, bilemiyordu. Acayip bir izlenimle kalkmıştı; dış doktorunun cenazesinde kimsenin bulunmadığını ve öldürülen kadının getirildiği evin efendisinin sızlandığını görünce Osmundo ve Sinhazinha'nın tarafını tutmaya başladığını hissetti. Peder Basilio geldi, el sıkı, güneşli günden ve yağmurların bitiminden söz etti.

Sonunda cenaze alayı yola çıktı. Osmundo'nunkinden daha kalabalık olmakla beraber, Peder Basilio'nun mırıldandığı dualar, Olivença'dan gelen akrabaların ağlaşmaları ve evin efendisinin avunçlu ifadesinden ötürü aynı derecede sefilaneydi. Neden bu iki cenazeyi aynı eve koymamış, neden aynı yerde yıkayıp ortak bir mezara gömmeye karar vermemişlerdi? Böyle yapmalıydılar. İki yüzlü insanlarla dolu pis dünya! Paraya tapan kalpsiz kent!

— Mösyö Nacib, hizmetçiniz pek tatlı bir esmer.. Ne güzellik o öyle, diyordu Chico, kayıtsız bir edayla.

— Defol! Nacib hüznüydü.

Sonradan öğrendi: Sinhazinha'nın tabutu kabristana vardığında, Osmundo'nunkini izlemiş olan birkaç kişi de dönüyordu. Aynı saatte Albay Jesuino Mendonça, yanında Dr. Mauricio Caires bulunduğu halde, teslim olmak üzere Yargıcın kapısına varmıştı. Sonra avukat bara geldi ve maden suyundan başka bir şey içmeyi reddetti.

— Dün Amencio'larda içkiyi biraz kaçırmışım. Şahane Portekiz şarapları vardı.

Nacib uzaklaştı. Dün geceki sefahat âleminin hikâyesini dinlemek istemiyordu. Şölen hazırlıklarının ne âlemde olduğunu görmek için Dos Reis kız kardeşlerin evine gitti. Yaşlı kızları, hâlâ cinayetin heyecanı içinde buldu.

Quinquina haç çıkararak,

— Dün sabah, kilisedeydi, zavalılık dedi.

Florzinha dehşet içinde,

— Buraya geldiğinizden az önce ona orada rastlamıştık, diye ekledi.

— Ne feci şey... Bu yüzden evlenmek istemem ya.

Yaşlı kız kardeşler Nacib'i mutfağa götürdüler; Jucundina ve kızları harıl harıl çalışıyorlardı. Yemek için kaygı duymasındı; her şey yolundaydı.

— Nihayet aşçı bulabildim.

— Bravo! İyi mi bari?

— İyi kuskus pişiriyor. Her günlüğüne fena değil. Gerisi için, bakacağız.

— Artık tepsi istemiyor musunuz?

— Birkaç gün daha...

— Noel kreşi yüzünden... Çok vaktimizi alıyor.

Bar tenhalaştığında, Nacib, Chico Moleza'yı yemeğe gönderdi.

— Dönüşte sefertasımı da getir.

Yemek saatinde barda kimse kalmamıştı. Nacib kasada oturmuş gelir gider hesabı yapıyordu. İlk gelen, her zaman ki gibi Tonico Bastos oldu; oturup tafia ve bitter içti. O gün hep cenazelerden konuştular, sonra Tonico dün kabarede Arap çıktıktan sonra neler yaptıklarını anlattı. Albay Ribeirinho o kadar çok içmiş ki, onu eve dek taşımak zorunda kalmışlar. Perona vardığında üç defa kusmuş; elbiseleri berbat olmuş.

— Dansöze delice tutuldu...

— Mundinho Falcao ne yaptı?

— Erken kalktı. Bana, kadınla aralarında bir şey olmadığını, yolun serbest olduğunu kesinlikle söyledi. Eh! Bu durumda...

— Kadına açıldınız mı?

— Oyunuma başladım elbet.

— Ya o?

— O da yakınlık gösteriyor. Ama Ribeirinho'yu elde et-

mediği sürece namusluluk taslayacak. Dolabı çaktım.

— Ya kocası?

— O da Albayın tarafını tutuyor. Ribeirinho hakkında geniş bilgi almışlar; öyle ki koca, benim lâfımı etmek bile istemiyor. Karısı Ribeirinho'yla kırıştırsın, beline sıkı sıkı sarılıp dansetsin, rahat kussun diye kafasını tutsun, aşağılık herif hepsine razı. Ama ben azıcık yaklaştım mı, hemen araya giriyor. En adı cinsten bir muhabbet tellâlı.

— İşini bozarsınız diye korkuyor.

— Ben mi? Kalanı bana yeter. Parayı Ribeirinho ödesin; ben tatil günleriyle yetinirim... Kocaya gelince, yola gelir, merak etmeyin. Şu anda benim, buranın hâkimi olduğumu öğrenmiştir; hizaya geleceğine kuşku yok.

Chico Moleza öğle yemeğini getirdi. Nacib kasadan kalktı, masalardan birinin önüne kuruldu ve boynuna bir peçete bağladı.

— Yeni aşçımın kaç paralık olduğunu şimdi anlayacağım.

Tonico merakla yanına geldi.

— Yenisinin mi?

Chico Moleza,

— Ben, böyle güzel bir hizmetçi kıza daha rastlamadım, diye atıldı.

— Sizi namussuz Arap sizi; hani bir cadı karıdan farksız, diyordunuz?

Nacib sefertasının kapağını açıp yemekleri masanın üzerine yaydı. Tavuk yahnisi, kızartma, pilav, fasulye ve muz kompostosundan fışkıran kokuları ciğerlerine çekerek,

— Nefis! diye haykırdı.

Tonico, Chico Moleza'ya sordu:

— Gerçekten, kız güzel mi?

Yemeklere doğru eğildi,

— Ve yemek pişirmeyi bilmiyor ha? Yalancı Arap seni... Ağzım sulanıyor...

Nacib onu davet etti.

— İkimize de yeter. Bir parça yiyin.

Bico-Fino bira şişesini açtı ve masanın üzerine bıraktı.

Nacib, Chico'ya,

— Neyle meşguldü? diye sordu.

— Benim koca karıyla çene çalıyordu. İspirtizmadan konuşuyorlardı; daha doğrusu annem konuşuyordu. Hizmetçiniz dinliyor ve gülüyordu. Gülüşü yok mu, Mösyö Tonico, insanın başında akıl komuyor.

Nacib bir lokma aldıktan sonra, yeniden,

— Nefis! diye haykırdı. Tanrıların masasından gelme bir şey, Mösyö Tonico. Bu defasında, Allaha şükür, iyi bakılacağım.

— Hem sofrada, hem yatakta, ha, Arap?

Nacib zevkle tıkınıyordu. Tonico gittikten sonra her günkü gibi, arka kapının önüne bir şezlong atıp rahatça yerleşti. Bir hafta önceki bir Bahia gazetesini aldı, purosunu tellendirdi. Hoşnutlukla bıyık burdu. Cenazelerin görünümüyle içine çöken kasvet tamamıyla dağılmıştı. Az sonra amcasının dükkânına varıp ucuzundan bir elbise ve bir çift iskarpın satın alırdı. Sonra da aşçısına bar için şekerlemeler ve eğlence-likler hazırlamasını emrederdi. Pis paçavralara bürünmüş, kirden yüzü gözü kaybolmuş o *retirante*'nin iyi bir aşçı olabileceğine ve toz denen şeyin, bir kadındaki güzellik ve zerafeti tümüyle silebileceğini aklının köşesinden geçirmemişti. Bunları düşünerek derin bir uykuya daldı. Denizden esen rüzgâr bıyıklarını okşuyordu.

Saatler beşi vurmadığı ve vergi dairesi hâlâ hıncahınc dolu olduğu halde Nho-Galo elinde tuttuğu *Diario de Ilhéus*'u havada sallayarak müthiş bir heyecanla bara girdi. Nacib ver-
mut ikram etti. Yanına oturup yeni aşçısından söz edecekti ki, müşterisi hımhım sesiyle,

— Güreş başlıyor! diye haykırdı.

— Ne güreşi?...

— Bugünkü gazete az önce çıktı. Okuyun...

Birinci sayfada büyük puntolarla,

GEMİ GEÇİDİ KONUSUNDA AFFEDİLMEZ İHMAL başlığını taşıyan ve Belediye ile Alfredo Bastos aleyhinde ku-

rallara uygun yergili bir yazı hemen göze çarpıyordu. «Kakao bölgesinin kutsal çıkarlarını savunsun diye İlheus halkının Federal milletvekili» olarak seçtiği kişinin bu çıkarları ihmal ettiği ve yordakçı bir parlamenter gibi hükümetin kararlarına kavuk salladığı anlatılıyordu. Albay'ın dostu olan belediye başkanına gelince: Ondan, «ha var, ha yok» ve «bölgenin zorba taslağının hizmetinde» diye söz ediliyordu. Bu yazı, güya *Ita*'nın karaya oturmasından ötürü kaleme alınmıştı. «Bölgenin en acil ve önemli sorunu, mahallî gelişme ve ilerlemenin kilit noktası, geriliğin ve yoksulluğun nedeni, zenginliğin ve uygarlığın engelleyicisi olan gemi geçidi, yani kakao'nun doğrudan limanımızdan ihraç edilmesi, yani İlheus'un en önemli sorunu, komuta mevkilerini çok özel rastlantı ve koşullarla ele geçirmiş bulunan kişilerce mevcut sayılmıyor.» Yermeler aynı sert tonla sürdürülüyordu ve sonunda Mundinho'ya olduğu açıkça sezilen bir ima vardı: bununla beraber: «yurttaşlık bilincine sahip bazı kimseler, belediyenin otoritesinin bu gevşekliği karşısında sorunu ele almaktan çekinmemiş, özünü lâıykıyla kavramış ve çözüm yolunu bulmuşlardır. Halk, erdemli geleneklerine bağlı, şanlı ve gözüpek İlheus halkı yargılamasını, cezalandırmasını ve mükâfatlandırmasını bilecektir.»

— Oğlum... iş çok ciddi...

— Yazan Doktor.

— Bana, Ezequiel'miş gibi geliyor.

— Doktordur. Eminim. Dün Ezequiel kabarede zom olmuştu.

— Bu bir cingara yol açacak!

— Cingar mı? İyimsersiniz. Kıyamet kopacak desenize.

— Allah vere de bugün, burada başlamasa. Belediye başkanı, Mundinho, Albay Amancio, Tonico, Doktor, Kaptan, Manuel das Onças... hepsi burada olacaklar. Albay Ramiro Bastos da, belki gelirim, dedi.

— Albay Ramiro mu? Geceleri çıkmıyor artık.

— Bana geleceğini söyledi. Korkunç bir adam; gelmemez-

lik etmez, göreceksiniz. Şölen, bir kavgayla sona ermezse, çok şey.

Nho-Galo ellerini oğuşturuyordu :

— Eğlenceli olacak. Nacib'i tasalı bırakarak vergi dairesindeki işinin başına döndü. Barın sahibi hepsinin de dostuydu; öyle ki, bu siyasal çatışmanın dışında durması şarttı.

Şölenin servisini yapmak üzere tuttuğu garsonlar geldiler ve masaları birleştirirerek barı, toplantıya hazırlamaya başladılar.

Tam o sırada Yargıç, koltuğunun altında bir kitap pake-tiyle taraçaya vardı; Gloria'yı seyretmekte olan Joao Fulgencio'nun ve Josué'nin yanına oturdu. Yargıç bunu bir rezalet diye niteliyordu, ama Joao Fulgencio aksi kanıyı ileri sürdü :

— Sayın Yargıç, Gloria, toplumsal açıdan zorunludur. Yöneticiler onu, Rui Barbosa derneği, 13 Mayıs Euterpe derneği ve Misericorde kutsal kuruluştan kadar zorunlu ilân etmelidir. Gerçekten Gloria, toplumda önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedir. Pencerede durması, kentteki en ciddi faaliyetin, yani cinsel hayatın en yüksek dizgede bir gösterisidir. Gençlerde güzellik zevki uyandırıyor; çirkin kadınların kocalarının düşlerine anlam kazandırıyor. — Ve unutmayın ki, kent, bu tür kocalarla doludur. — Ve tahammülsüz bir fedakârlık gibi görünecek olan evlilik ödevleri onun sayesinde içaçıcılık kazanıyor.

Yargıç ona hak verme tenezzülünde bulundu.

— Hem davacıya, hem dava konusuna lâıyk, güzel bir savunma, sevgili dostum. Ama, söz aramızda, bunca insan etinin bir kişiye tahsisi saçma bir şey değil mi? Üstelik adam ufak tefek ve sıska mı sıska. Bari kadın gün boyu pencerede oturup ona buna göz ziyafeti vermese ya...

— Ne sanıyorsunuz? Onunla yatan yok mu? Hata!

— İmkânsız, Joao! Kimin haddine?

— Erkeklerin çoğu, Sayın Yargıç. Karılarıyla yatarlarken Gloria'yı düşünüyorlar ve onun koynunda uyuyorlar.

— Ah! Joao Fulgencio! Bir paradoksun söz konusu olduğunu hemen anlamalıydım.

Josué,

— Her neyse, bu kadın bir eğinimdir.

O sırada biri, *Diario de Ilhéus*'un o günkü sayısını havada sallayarak taraçaya girdi.

— Gördünüz mü?

Joao Fulgencio ve Josué biliyorlardı. Yargıç gazeteyi aldı ve gözlüğünü taktı. Öteki masalarda tartışma başlamıştı.

— Ne dersiniz?

— Siyasete bir kundak koyacak, ama !...

— Bu akşamki şölen matrak olacak.

Josué sözü tekrar Gloria'ya getirdi.

— Benim tuhafıma giden ne, biliyor musunuz? Kimse ona el uzatamıyor. Bunda bir iş var.

Profesör Josué, kente yeni gelmişti. Enoch, kolejini kurarken çağırmıştı onu. Hemen intibak etmişti elbet: Model Kırtasiye'ye ve «Vezüv» barına geliyor, kabarelerde görünüyor, şenliklerde kalkıp konuşuyor, genelevlere gidiyordu. Bununla beraber yakın geçmişteki olayları yeteri kadar bilmiyordu. Ötekiler *Diario*'daki yazıyı tartışadursunlar, Joao Fulgencio, Albay'ın Gloria'yı bir eve kapatmasından önce Tonico Bastos'la arasında geçenleri anlattı.

BİR UYARI HAKKINDA PARANTEZ

Ilhéus'un tarihçesi ve çeşitli olayları konusunda zengin bir repertuvara sahip bulunan Joao Fulgencio anlatıyordu:

— Albay, ailesi Bahia'ya gidip yerleştikten sonra oturdukları eve Gloria'yı getirdiği, böylece yaşlı kızların öfkesini üzerine çektiği günlerde, kıskanç bir kadının kocası, iki ocuk babası, pazar günleri yelek giyecek kadar şık ve memleketin Don Juan'ı, çok sevgili Albay Ramiro Bastos'un oğlu Noter Antoninho Bastos, melez kadına şehvetli gözlerle bakıyordu.

Juca Viana ve Chiquinha macerasının bir tekrarı söz konusu değildi, elbet. Josué bu eski hikâyeyi duymuş muydu? Bu yarı komik, yarı hazin hikyenin ayrıntılarını ona anlat-

mışlar mıydı? Komikten çok hazındı, zira İlheus'un nüktesi kasvetliydi. Onlar, ne plajda, el ele gezintiye çıkmışlar ne de limandaki iskelelerin gölgesinde birbirlerine sarılmışlardı. Tonico, gece vakti Gloria'nın yaşadığı evin eşliğini aşmaya cesaret edememişti. Sadece sık sık öğleden sonraları kızı ziyaret eder ve Nacib'in barından şeker satın alıp hediye götürürdü. Hal hatır sorar, baygın gözlerle onu süzerek bir şeye ihtiyacı olup olmadığını sorardı.

Geleneksel bir dostluk Albay Coriolano'yu Bastos ailesine bağlamaktaydı. Ramiro Bastos oğullarının vaftiz babasıydı ve siyaset alanında da aynı kafaya hizmet etmekteydi. Tonico Bastos da, sık sık öğleden sonraları, herkesin kuşkuyla baktığı eve yaptığı bu ziyaretleri, şişman ve bir o kadar kıskanç karısı Dona Olga'ya geleneksel ailevî dostluğu ileri sürerek savunurdu. Ve Dona Olga o koskoca göğsünü hırıldatarak,

— Eğer gitmen gerekiyorsa, eğer Albay bunu senden rica ettiyse, benim yüzümden geri durma. Ama dikkat! Eğer duysam ki... diye tehdit ederdi.

— O takdirde, sevgilim, kuşku duyacaksan, gitmeyeyim daha iyi. Yalnız, ne var ki, Coriolano'ya söz verdim...

Kaptan'ın dediği gibi, bal akardı şu Tonico'nun dilinden. Allahlık Dona Olga'ya bakılırsa, onun gibi arı bir erkek bulunamazdı. Kentin bütün kadınları, fahişeler, genç kızlar, evli kadınlar onun peşindeydiler. Bununla beraber, bilinmezdi; bir sınamaya yenilmemesi için kocasını sıkı kontrol altında tutması daha doğrudu. Aklının köşesinden geçer miydi ki...

Böylece sabırla ve şekerlerle, Tonico, «gidip yatacağı yatağı hazırlıyordu» diye konuşuluyordu, Kırtasiye'de ve barda. Ama iş olacağına varmadan ziyaretler, şekerler, baygın bakışlar Albay Coriolano'nun kulağına çalındı. Hafta ortasında İlheus'a geliverdi, doğru Tonico'nun işyerine gitti. Günün o saatinde noterlik hıncının doluydu.

Antoninho Bastos dostunu şamatalı gösterişlerle karşıladı, sırtını sıvazladı; her zamanki gibi gülüryüzlü ve sempatik davrandı. Coriolano iltifatlarına engel olmadı, davetine uyup

oturdu; kırbaçıyla çizmelerine vurarak ve sesini yükseltmeden konuştu :

— Tonico, haber aldığımıza göre himayemdeki genç kadının oturduğu evin etrafında dolaşıyormuşsunuz. Dostluğunuz benim için çok değerlidir, Tonico. Sizi tanıdığımda küçücük-tünüz. Bu nedenle size bir öğüt vereceğim; dostça bir öğüt : o bölgede görünmemeye bakın. Pokerde partonerim olan merhum Viana'nın oğlu Juca Viana'yı da severdim; onu da küçücükken tanımıştım. Başına ne geldi, hatırlarsınız. Üzücü bir şey. Zavalılık başkasının kadınına yaklaşmıştı...

Yazıhanede kaygılı bir sessizlik vardı.

Tonico,

— Aman Albayım... diye kekeledi.

Coriolano kırbaçıyla oynamaya devam ederek ve sesini yükseltmeden devam etti :

— Yakışıklı ve kibar bir gençsiniz, kıyamet kadar kadın etrafınızda dolaşıyor; kıtlığına kalmadınız. Ben, yaşlı ve yıpranmış bir insanım. Zavallı karıcığımından hayır yok. Tek avuncum Gloria'dır. Bu kızı seviyor ve sadece benim olmasını istiyorum. Başkalarının istifadesi için kadın kapatmak oldu o-lası beni sarmamıştır.

Tonico Bastos'a gülümseyerek baktı :

— Dostunuzum, bu nedenle sizi uyarıyorum : oradan elinizi ayağınızı çekin.

Noter'de bet beniz kalmamıştı ve yazıhanesinde bir mezar sessizliği hüküm sürüyordu. Orada bulunanlar bakışıyorlardı. Bir anlaşma tanzim ettirmek için noterliğe gelmiş bulunan Manuel das Onças, daha sonra, havada bir «ölü kokusu» duyduğunu anlattı. Toprakların fethi için çatışmaların sürdürüldüğü zamanlarda hatırı sayılır sayıda cesedin sorumluluğunu taşıyan bu adamın, bu kokudan yana burnu keskindir. Tonico dil dökmeye başladı: iftiraya uğramıştı; kendisinin ve Coriolano'nun düşmanları alçakça iftira etmekten çekinmiyorlardı. Gloria'nın evine, herkesin her an açıkça hakaret ettiği bu eve, bir dostun himayesinde bulunan bir kadını korumak ve ona hizmetlerini sunmak için gitmişti. Onu, Sao Sé-

bastiao meydanındaki bir zamanlar ailesinin oturduğu eve getirip yerleştirdiği, ve o kadının erkeklerin aklını çelip onların, genç kızlarla ilgilenmelerini engellemesine yol açtığı için herkes Albay Coriolano'yu kınıyor ve zavallılığa hakaret edip oradan geçerken yere tükürüyordu. Bu iftirayı edenler işte bu adamlardı. Kendisi ise Gloria'yı ziyaret etmekle albaya karşı olan bağlılığını ve aralarındaki sadık dayanışmayı göstermek istemişti. Kızla kendisi arasında asla bir şey geçmemişti; asla gizli niyetler beslememişti. Bal akardı, şu Tonico'nun dilinden.

— Aranızda bir şey geçmedi, biliyorum. Aksi halde buraya gelip çene patlatmaz, sizinle başka türlü konuşurdum. Bazı niyetleriniz olduğuna gelince, kalıbımı basarım. Ama niyetler boynuz taktırmaz... Sizin için en sağlam yol, ötekiler gibi davranmak, yani başınızı çevirip gitmektir. Şimdi, uyarılmış olduğunuza göre bu konuda daha fazla konuşmamız gereksiz.

Ve hemen sözü değiştirip işten konuştu. Sonra Dona Olga'ya bir merhaba demek ve çocukları sevmek için, aynı binada bulunan Noter'in evine çıktı. Bunun üzerine Tonico, Gloria'nın evinin önünden geçmez oldu ve kız daha yalnız, daha tekdüze bir yaşam sürmeye başladı. Konu, kentte enine boyuna çekiştirildi: «Yatak, yatılmadan çöktü», diyorlardı. Şu İlheuslularda ne acıma, ne insaf vardır. Albay Coriolano'nun uyarısı yalnız Tonico'ya değil, herkeseydi: sayısız kişiler niyetten öteye gitmeye kalkışmaktan kendilerini alıkoydular; ama, ne var ki, bu niyetlerin ılık gecelerde ateşli düşlere dönüşmesini hiç bir şey engelleyemezdi. Zira Gloria'nın pencere-deki büstü ve Josué'nin şiirlerinde tasvir ettiği gibi gözlerinden dudaklarına akan «istek dolu» gülümsemeleri bu düşleri körüklemekteydi. Sonunda, kim zararlı çıkıyordu? Bunları anlatan Joao Fulgencio'ya göre, sadece yaşlı ve çirkin evli kadınlar. Gerçekten, yargıca da söylediği gibi Gloria kamusal bir yarar, toplumsal açıdan bir zorunluluktan; zira, inkâr kabul etmez yaygın bir gelişme içinde bulunmasına rağmen hâlâ feodal sayılan şu İlheus kentinin cinsel yaşamını yüksek bir düzeye çıkarıyordu.

PARANTEZ KAPANDIĞINDA YENİDEN ŞÖLENE DÖNELİM

Otobüs şirketinin şöleni Nacib'in ve de herkesin merak ve kaygıyla beklediği şekilde olmadı; her şey sakin ve karşılıklı iyi niyet içinde geçti. Son aperitif müşterilerinin çekildiği sırada, saat yedide Rus Jacob ellerini oğuşturarak ve sırtarak Nacib'in etrafında dönüyordu. Gazetedeki yazıyı o da okumuştı ve o da şenliğin tatsızlıkla sona ermesinden korkuyordu. Bu İlhéuslular ateşli insanlardı. Ortağı Moacir Estrela, garajda İtabunalı davetlileri getirecek olan otobüsü bekliyordu. Bunlar, Belediye Başkan'ı ve Yargıç'la beraber on kişiydi. Gelgelelim gazete, davetliler arasında kuşku ve ikilik yaratmıştı.

— Parmaklarına dolayacaklar.

Tavla oynamak için erken gelen Kaptan, Nacib'e, bunun henüz bir başlangıç olduğunu, işin makalelerle kalmayacağını, İlhéus'un büyük olaylara gebe olduğunu söyledi. Parmakları mürekkepli, bakışları mağrur Doktor uğradı, fakat çok meşgul olduğunu söyleyerek hemen uzaklaştı. Tonico Bastos'a gelince bara dönmedi; Albay Ramiro'nun onu evine çağırttığı söyleniyordu.

Önce İtabunalılar geldiler. Yollar iyice kurumamış olduğu halde bir buçuk saatte ve rahat geldikleri için çok hoşnut olduklarını söylediler. Sokaklara, evlere, kiliseye «Vezüv» barına ve içki dağıcığına, İlhéus Sinema-Tiyatrosu'na dikkatle baktılar ve İtabuna'da her şeyin daha üstün olduğunu söylediler. Hiç bir kilise, oradakiyle kıyas edilemezdi; kendi sinemaları daha güzel, evleri daha gösterişli, barlarındaki içkiler daha çeşitliydi. Kabareler dolup taşardı. O sıralarda kakao bölgesinin iki önemli kenti arasındaki rekabet henüz başlamıştı. Konuklar, İtabuna'nın, birkaç yıl öncesine kadar İlhéus'a bağlı olup Tabocas adıyla anılan bir köy iken, şimdi başdöndürücü bir hızla geliştiğini ve büyüdüğünü anlatıyorlardı. Kaptan'la tartışıyor ve gemi geçidi sorununu konuşuyorlardı.

Aileler, hokkabaz Sandra'nın ilk gösterisinde bulunmak için sinemaya gidiyorlardı. Ve geçerken kalabalık bara ve T şeklindeki büyük masanın etrafında toplanan kalburüstü kişilere bakıyorlardı. Jacob ve Moacir davetlileri karşılıyorlardı. Mundinho Falcao, Clovis Costa ile geldi. Merak dolu bir kıpırtı oldu. İhracatçı, birkaçı müşterisi olan İtabunalıların elini sıktı. Albay Amencio Leal ve yanında oturan Manuel das Onças'a, Yargıç'ın izniyle, Jesuino'nun *fazenda*'sına döndüğünü ve davanın sonunu orada bekleyeceğini anlatıyordu. Albay Ribeirinho, Anabela'nın gelişini görme umuduyla gözlerini sinemadan ayırmıyordu. Davetliler, cenaze törenlerinden, dükkü cinayetten, piyasa durumundan, yağmurların sona ermesinden, ürünler hakkında ileri sürülen tahminlerden, Prens Sandra ve Anabela'dan söz ediyorlardı. Gemi geçidi sorununa ve *Diario de Ilhéus*'un yazısına en ufak bir imada bulunulmuyordu; çekişmenin patlamasından herkes çekiniyor ve bunun sorumluluğunu yüklenmek istemiyordu âdeta.

Saat sekize doğru, tam sofraya oturacaklarken barın kapısı açıldı ve biri,

— Albay Ramiro, Tonico'yla geliyor, diye bildirdi.

Amancio Albay'ı karşılamaya gitti. Nacib kaygılıydı. Daha da gerginleşen atmosferinde gülüşler kulak tırmalıyordu. Ceketlerin altında tabancalar tahmin ediliyordu. Mundinho Falcao, Joao Fulgencio'yla çene çalıyordu. Kaptan yanlarına yaklaştı. Alanın karşı yanında Josué, Malvina'nın kapısında durmuştu. Bastonunun yardımıyla yürüyen Albay Ramiro Bastos bara girdi ve oradakileri tek tek selâmladı. Clovis Costa'nın önünde durup elini sıktı.

— Gazete nasıl gidiyor, Clovis? İyi mi?

— Çok iyi, albayım.

Mundinho, Joao ve Kaptan'dan kurulu grubun önünde bir an durdu. Mundinho'ya yolculuğun nasıl geçtiğini sordu, Joao Fulgencio'ya son zamanlarda kendisini hiç ziyaret etmediğinden ötürü sitem etti, Kaptan'a şakalı sözler söyledi. Nacib, ihtiyara hayran olmuştu: öfkeden içi içini yiyordu her halde, ama hiç belli etmiyordu. Hasımları, yani komuta mevkilerini

elinden almak amacıyla iktidarına karşı mücadele etmeye kalkışanlar gözüne delişmen ve zararsız çocuklar gibi göründü. Onu, baş köşeye, iki belediye başkanının ortasına oturttilar. Hemen sonra Mundinho geliyordu ve iki yargıç'ın arasında yer almıştı. Dos Reis kız kardeşlerin hazırladığı şölen başladı.

Başta, kimse kendini rahat hissetmiyordu. Yiyor, içiyor, gevezelik ediyor, gülüyorlardı; ama herkes bir şeyler olmasını bekliyormuş gibi masaya gergin bir hava hâkimdi. Albay Ramiro Bastos bir lokma almamıştı; şarabı yudumlamıştı sadece. Ufacık gözleri bir davetliden ötekine gidiyordu. Clovis Costa'ya, Kaptan'a ve Mundinho'ya takıldıkça karanlık bir ifade alıyordu. Birden, Doktor'un neden gelmediğini sordu; ve buna üzüldüğünü söyledi. Yavaş yavaş gerginlik azaldı. Fıkralar anlatmaya; Anabela'nın danslarını tasvir etmeye ve Dos Reis kız kardeşlerin yemeklerini övmeye başladılar.

Nihayet konuşma sırası geldi. Rus Jacob ve Moacir, şöleni sunan şirket adına konuşmasını Dr. Ezequiel Prado'dan rica etmişlerdi. Avukat ayağa kalktı, çok içmişti, dili paslanmıştı, ama ne kadar içse, o kadar iyi konuşurdu. Amancio Leal, Dr. Mauricio Caires'in kulağına bir şeyler fısıldadı. Son seçimlerden beri Albay Ramiro'ya olan siyasal bağlılığı su götüren Ezequiel, gemi geçidi sorununa herhangi bir imada bulunursa, ağzının payını vermek Mauricio'ya düşerdi. Ama Dr. Ezequiel'in esinli bir günüydü. Konu olarak Ílhéus'la Itabuna'yı, kakao bölgesinin bu ikiz kentlerini almıştı. Bunlar arasındaki bağlantının otobüs şirketi sayesinde şimdi daha da gelişeceğini anlattı. Bu şirket, «Brezilya'nın bu köşeciğinin gelişmesini körüklemek için Sibirya'nın buzlu steplerinden gelen Jacob — aslında Kiev'de bir gettoda doğmuş olan Rus'un gözleri doldu — ve kendi çabalarıyla yetişen namuslu emekçi Moacir — Moacir gözlerini tevazuyla eğdi — gibi girişimci kimselerin yarattığı «anıtsal bir eserdir.» Kalabalıktan bravolar yükseldi. Konuşmacı, uygarlığa ve gelişmelere ve de «kültürün en yüksek doruklarına hızla ulaşmak» için gerekli her şeye sahip olan bu bölgenin geleceği konularına değine-

rek sözlerine son verdi.

İlhéus belediye başkanı uzun konuştu; ve olup olacağı, Ítabuna'yı lâıykıyla temsil edenler aracılığıyla komşu kentin halkını selâmladı. Ítabuna belediye başkanı Pires birkaç kelimeyle ona teşekkür etti ve düşüncelere dalarak gözlerini havaya dikip kaldı. Bunun üzerine Dr. Mauricio Caires ayağa kalktı. Coştı, İncil'i meyve diye sundu ve «bölgemizin minnettarlığını hak eden, yüce erdemli büyük insan, özenli yönetici, örnek aile babası, kusursuz vatandaş, başbuğ ve dost Albay Ramiro Bastos» şerefine kadeh kaldırdı. Herkes içti ve Mundinho da herkes gibi albayın sağlığına kadeh kaldırdı. Dr. Mauricio henüz oturmamıştı ki, Kaptan elinde içki kadehiyle ayağa fırladı. Söylediğine göre, kakao bölgesinin gelişmesi yolunda yeni bir aşamayı belirleyen bu toplantıda kendisi de şerefe kadeh kaldırmak istiyordu ve kadehini, Güney'in büyük kentlerinden oraya gelip yerleşen, servetini ve olağanüstü enerjisini, Devlet adamı olma yeteneklerini ve vatanseverliğini o bölgenin hizmetine koyan kişinin şerefine kaldırdı. Bu kişiye, İlhéus ve Ítabuna daha şimdiden çok şey borçluydu; bu kişi aynı zamanda otobüs şirketinin anönim olarak ortağı ve son yıllarda İlhéus halkının giriştiği her şeyde katkısı bulunan Raimundo Mendes Falcao'ydu. Bu kez Albay, ihracatçının şerefine içti. Daha sonra anlatıldığına göre Kaptan'ın söylevi boyunca Amancio Leal elini tabancasının kabzasından çekmemişti.

Ve iş bununla kaldı. Ama herkes anladı; o günden başlayarak Mundinho muhalefetin başına geçmişti ve mücadele başlamıştı. Eskisine, toprakların fethi için yapılanlara benzer bir mücadele değildi. Silâh çekmeler, pusuya yatmalar, noterlik arşivlerini yakmalar ve evrakta sahtekârlıklar söz konusu değildi. Joao Fulgencio, hâkime :

— Silâh yerine söylev... böylesi daha iyi, değil mi? dedi. Ama yargıç inanmaz görünüyordu :

— Göreceksiniz, sonunda silâhlar konuşacak.

Albay Ramiro Bastos yanında Tonico olduğu halde durmayıp hemen kalktı. Başkaları masalara geçtiler ve içmeye

devam ettiler. Pokerciler oyun odasında toplandılar. Birkaçı kabareye gitti. Nacib gruptan gruba gidiyor, garsonları koşuşturuyordu; içki su gibi akıyordu. Bütün bu kargaşalığın içinde bir oğlan Risoleta'dan mektup getirdi. Kız, o akşam mutlaka Nacib'i görmek istiyordu; Bataclan'da onu bekleyecekti. «Kediciğin Risoleta» diye imzalamıştı. Arap hoşnutlukla gülümsedi. Kasanın yanında Gabriela'ya götüreceği paket duruyordu.

Sinemadaki seans bitince bar doldu. Nacib hangi birine koşacağını bilemiyordu. Şimdi herkes gazetede çıkan yazıyı tartışıyordu. Hâlâ dünkü cinayetten söz edenler ve hokkabazın hünerlerini övenler vardı. Ama başlıca konu o yazıydı ve hemen hemen her masada bir *Diario de Ilhéus* göze çarpıyordu. Konuşmalar sürdü. Nacib kasayı kapattığında vakit gece yarısını geçiyordu. Doğru kabareye gitti. Ribeirinho, Ezequiel ve daha birkaç kişiyle oturmakta olan Anabela, albümüne yazılar yazdırıyordu. Romantik Nho-Galo şöyle yazmıştı: «Sen, ey dansöz, sanatın ta kendisisin.» Elinde koca bir içki kadehi tutan Dr. Ezequiel titrek bir yazıyla şunları eklemiştir: «Sanatın jigolosu olmayı ne kadar isterdim.» Prens Sandra fildişi taklidi upuzun ağızlığını emip duruyordu. Ribeirinho yılışık bir tavırla adamın sırtını sıvazlıyor ve *fazenda'sının* büyüklüğünü anlatıyordu.

Risoleta, Nacib'i bekliyordu. Onu, salonun bir köşesine çekti ve sıkıntılarını anlatmaya koyuldu: sabahtan beri kendini hiç iyi hissetmiyordu. Eskiden kalma bir komplikasyon yeniden ortaya çıkmıştı ve feci sancılar veriyordu. Doktor çağırmalıydı, ama parası yoktu; ilâç almak için bile... Kimseyi tanımadığı, kime başvuracağını kestiremediği için geçen gece kendisine karşı onca yakınlık gösteren Nacib aklına gelmişti. Arap homurdanarak bir kâğıt para uzattı. Kadın onun saçlarını okşadı.

— Yakında iyileşirim; iki üç gün sonra seni çağırırım.

Ve tez adımlarla kabareden çıktı.

Gerçekten hasta mıydı? Yoksa Arap'tan para koparmak

için numara mı yapmıştı? Belki de o parayı bir öğrenciyle ya da bir tezgâhtarla birlikte şarapla ıslatacakları bir sofranın başında harcayacaktı. Nacib sinirlenmişti. O geceyi onunla geçireceğini, cenaze törenleri, yorgunluk, şölen ve siyasal entrikaların kaygılarıyla dolu bir günün sıkıntılarını onun kollarında unutacağını hayal etmişti. Oysa ki, insanı yıkan böylesine bir gün, hayal kırıklığıyla sona eriyordu. Gabriela'ya vereceğı paket elindeydi. Işıklar söndü ve dansöz, tüyden yelpazeleriyle göründü. Albay Ribeirinho garsonu çağırdı ve şampanya ısmarladı.

GABRIELA'NIN GECESİ

Odaya girdi ve kunduralarını çekip attı. Bütün gün ayaktaıdı; masadan masaya koşuyordu. Bu nedenle kunduraları ve şosetleri çıkarıp atmak, parmaklarını kımıldatmak, yalınayak odada dolaşmak, sonra da ayağına eski bir terlik geçirmek tatlı şeydi. İmgeler ve duygular kafasında karmakarışıkı. Anabela numarasını bitirmişti ve Albay Ribeirinho ile şampanya içiyordu her halde. Tonico Bastos o akşam kabareye uğramamıştı. Ya prens? Adı karvizitinde Eduardo da Silva, artist, diye yazılmıştı. *Fazendeiro*'ya dalkavukluk edip karısını onun kollarına iten ve onun bedeniyle para kazanan bir edepsizdi. Nacib omuz silkti. Belki de yoksul zavallının biriydi ve Anabela, kendisi için bir iş ortağından başka bir şey değildi. Onun da işi buydu. Görünümünden, hayatında çok açlık çektiğı anlaşılıyordu. Zor ve pis bir meslekti, onunkisi; ama hangi iş temizdi ki? Onu yargılamaya ve mahkûm etmeye kimin hakkı vardı? Belki de o, dernek, bar ve kulüplerde Osmundo'yla arkadaşlık eden, kadınlardan konuşan ve fakat cenazesini izlemeye cesaret edemeyen o namuslu vatandaşlardan çok daha dürüst bir adamdı. Dürüst adam diye sadece Kaptan'ı görüyordu. Yoksuldu, vergi memuru olarak aldığı maaştan başka geliri yoktu; kakao plantasyonuna sahip değildi; öyle olduğı halde düşüncelerini cesaretle savunur, kimle olursa olsun, mücadeleden geri durmazdı. Osmundo'yla bir

yakınlığı olmamıştı, ama yine de cenaze törenine gitmiş ve tabutun kulplarından birini tutmuştu. Ya şölendeki söylevi? Albay Ramiro Bastos'un önünde Mundinho'nun adını davetlilerin yüzüne çalmıştı.

Nacib, şöleni anımsayarak titredi. Silâhlar patlayabilirdi; sükunet içinde sona ermesi bir şanstı. Zaten, işin başlangıcıydı bu; Kaptan da söylemişti. Mundinho'nun parası vardı. Rio'da nüfuzu vardı, federal hükümette dostları vardı. Dr. Honorato'nun dediği gibi «adî bir süprüntü» değildi. Yaşlı bir doktor olan bu adam güya muhalefetin başıydı, ama Ramiro'ya çok şey borçluydu ve çocuklarının memuriyete alınmaları için ikide birde aracılığını dilemeye giderdi. Mundinho çok kişiyi sürükleyecek, seçimleri kontrolleri altında tutan *fazendeiro*'ları bölecek, çok felâketlere sebep olacaktı. Gemi geçidini açmak için mühendisler ve tarama gemileri getirme konusundaki vaatlerini tutmayı başarırsa... İlhéus'u kazanabilir ve Bastos'ları buradan sürebilirdi. Zaten ihtiyar son günlerini yaşıyordu ve Alfredo, onun oğlu olduğu için milletvekili seçilebilmişti. Sadece iyi bir çocuk doktoruydu; hepsi o kadar. Tonico'ya gelince... o, siyaset hayatına atılmak, emir vermek ve emir almak için doğmuş bir insan değildi. Kadından başka hiç bir şeye akli ermezdi. O akşam kabareye bile gitmemişti; makale konusundaki tartışmalara katılmak zorunda kalmamak için, her halde. Nacib başını salladı. O tarafın da, bu tarafın da, Kaptan'ın da, Amancio Leal'in de veya Doktor'un da dostuydu; birlikte oturup içerler, kumar oynarlar, sohbet ederler, kızlara giderlerdi. Kazandığı paralar onlardan geliyordu. Ve şimdi onlar arasında ayrılık çıkmış, iki kampa bölünmüşlerdi. Sadece bir tek noktada birleşiyorlardı: zina yapan kadın ölümü hak etmiştir. Kaptan da Sinhazinha'yı savunmuyordu; hatta cenazesini evine kabul eden kuzeni bile. Bu böyleyken Melk Tavares'in kızı Josué'nin iç çektiği, güzel yüzlü, ketum duruşlu, bir giz saklıyormuşçasına kaygılı, derin bakışlara sahip genç kız ne demeye cenazeye gelmişti? Bir defasında çikolata satın almak için bara girdiğinde onu gören Joao Fulgencio,

— Bu kız ötekilerden çok farklı, demişti. Bunda karakter var.

Neden farklıydı? Joao Fulgencio gibi aydın bir kişi «karakter» kelimesini kullanmakla ne demek istemişti? Elinde bir demet çiçekle cenazeye gelmesinden ötürü mü? Babası Jesuino'yu ziyarette gitmişken koca bekleyen bu kolejli kızın, Sinhazinha'nın tabutunun önünde ne işi vardı? Her yerde ayrılık başgöstermişti; baba bir yanda, kızı öbür yanda. Şu dünyanın işine akıl sır ermiyordu; kim anlarsa anlasındı, bu iş Nacib'in gücünü aşıyordu. O, olup olacağı bir bar sahibiydi; böyle şeylere akıl erdirmesine hiç gerek yoktu. Ona gerekli olan şey para kazanıp bir kakao plantasyonu satın almaktı. Tanrı'nın yardımıyla bunu başaracaktı. O zaman belki Malvina'ya bakabilir, gizini anlamaya kalkışabilirdi. Ya da bir ev satın alıp Gloria gibi bir kadın kapatabilirdi.

Susamıştı; mutfağa gidip testiden su doldurdu. Amcasının dükkânından getirdiği elbise ve iskarpin paketini görünce bir duraksama geçirdi. En iyisi bunları yarın vermek ya da Noel hediyesi gibi kapısının önüne bırakıvermekti; odasından çıkınca görürdü. Gülümsedi ve paketi aldı. Mutfakta, suyu kana kana içti. O gün servise yardım ederken içkiyi fazla çıkarmıştı.

Ay ışığı, *papaya* ve *guava* ağaçlarının yetiştiği bahçeyi aydınlatıyordu. Hizmetçi odasının kapısı açıktı. Sıcak yüzünden, belki. Filomena'nın zamanında hep kilitli olurdu. İhtiyar kadın, bütün serveti olan aziz tasvirlerini hırsızlar çalarlar diye korkardı. Ay ışığı odayı aydınlatmıştı. Nacib ilerledi. Paketi yatağın başucuna bırakabilirdi. Uyanır uyanmaz görür, yerinden fırlar ve belki yarın gece...

Bakışlarını loş odada gezdirdi. Ay ışığı yatağa vurmuş, bacağının bir kısmını aydınlatmıştı. Nacib o gece Risoleta'nın koynunda uyayacağını ummuştu. Bu umutla kabareye koşmuş, kızın bu işteki kent fahişelerine taş çıkaran hastalığını anımsayarak düşlere kapılmıştı. Ama hevesi kursağında kalmıştı. Şimdi Gabriela'nın esmer bedenini, yataktan sarkan bacağını görüyordu. Yalnız bunları mı, yamalı örtünün al-

tından karnının ve memelerinin şeklini seçebiliyordu. Memelerinden biri örtünün altından fıskırmıştı. Nacib gözlerini kırıştırdı. Karanfil kokusu aklını başından alıyordu.

Gabriela uykusunda kımıldadı, Arap odaya girdi; elini uzatmıştı, fakat uyuyan bedene dokunmaya cesaret edemiyordu. Acele gereksizdi. Ya haykırırsa, ya rezalet çıkarırsa, ya çekip giderse? Yeniden ahçısız kalır ve bunun gibisini bulamazdı. Paketi bırakıp çıkmak en iyisiydi. Yarın işe biraz geç gider, güvenini kazanır, sonunda gönlünü fethederdi.

Paketi koyarken eli hafifçe titriyordu. Gabriela irkildi, gözlerini açtı, tam bir şey söylecekti ki, Nacib'i yanbaşında gördü. İçgüdüsel bir hareketle örtüyü çekti, ama şaşkınlıkla ya da kurnazlıkla kayıp düşmesine yol açtı. Doğruldu, gülümsedi. Ay ışığında iyice görünen memesini örtmeye teşebbüs bile etmiyordu.

Nacib,

— Size, hediye getirdim, diye kekeledi. Yatağınızın üzerine bırakacaktım. Henüz içeri girmiştim...

Kız gülümsüyordu. Korkudan mı? Yoksa ona cesaret vermek için mi? İkisi de mümkündü. Çocuksu bir duruşu vardı; bunda hiç bir kötülük yokmuş gibi memelerini ve bacaklarını açıkta bırakıyordu. Elini uzatıp paketi aldı.

— Teşekkür ederim Mösyö; Tanrı da size versin.

Sicimi söktü. Nacib onu dikkatle süzüyordu. Aynı güler yüzle elbiseyi üzerinde tuttu, eliyle okşadı.

— Ne güzel... — Sonra ucuz iskarpinlere baktı. Nacib soluk soluğaydı. —

— Öyle iyisiniz ki, Mösyö...

Nacib istekle kıvranıyordu. Kızın görünümünü başını döndürüyor, karanfil kokusu sarhoş ediyordu. Kız elbiseye bakarken o safça çıplaklığı kâh kapanıyor, kâh ortaya çıkıyordu.

— Ne güzel!... Sizi epey bekledim, yarınki yemekler için talimat almak istiyordum. Ama geç olunca gelip yattım.

— Çok işim vardı. — Güçlkle konuşuyordu. —

— Zavallı Mösyö... Yorgun değil misiniz?

Elbiseyi katladı, iskarpinleri yere bıraktı.

— Verin, çiviye asayım.

Eli, Gabriela'nın eline değdi. Kız gülmeye başladı.

— Bu el ne kadar soğuk!...

Nacib kendini daha fazla tutamadı. Koluna yapıştı, öbür eliyle ay ışığında görünen memesini kavradı. Kızı kendine doğru çekti.

— Benim güzel efendim...

Karanfil kokusu odayı doldurmuştu; Gabriela'nın bedeninden yayılan sıcaklık Nacib'i sarıyor, tenini yakıyordu. Bir solukta, öpücükler arasında Gabriela baygın bir sesle,

— Güzel efendim benim... diye tekrarlıyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

Halktan bir kızın Ilhéus sokaklarındaki sevinç ve üzüntüleri, mutfaktan sunağa; (dinlerin karmaşıklığı nedeniyle, aslında böyle bir sunak yoktu), para su gibi akarken hayat, kurulup bozulan evlilikler, âşıkane iç geçirmeler ve kıskançlık ulumalarıyla, siyasal ihanetler ve edebî konferanslarla değişirken, suikastler ve çılgınlıklar; yanan gazeteler, seçim mücadeleleri ve yalnızlığın sonu; yıl sonu sıcakları ve şenlikler; sokak ayinleri ve sefil sirk; kermes; jagunço'lar son kez çatışıyor; limanda büyük şilepler; bir çiçek ve bir yıldız ya-sayı alt ediyor.

ya da

KARANFİL VE TARÇIN

GABRIELA

ÜÇÜNCÜ BAŞLIK

MALVİNA'nın gizi

(Yüce bir kadere doğmuş, ama bir
bahçeye kapatılmış)

*Ahlâk gevşiyor, töreler yozlaşıyor,
dışardan gelen seriüvenciler...*

(Dr. Mauricio Caires'in bir söyle-
vinden.)

MALVİNA'NIN NİNNİSİ

Uyu yavrum, uyu
Uyurken tatlı düşünde.
Yatağında sen mışıl mışıl,
Gideceksin bir gemiyle uzak-
lara.

Kapatılmışım bahçeme,
Zincire vurulmuşum çiçek-
lerle.

İmdat! Beni boğacaklar.
İmdat! Beni öldürecekler.
İmdat! Beni evlendirecek-
ler,

Gömecekler bir eve,
Mutfağa, yemek pişirmeye
Yerleştirecekler bir sandık
odasına

Piyano çal,
Ayine git,
Günah çıkar,
Koca al, çocuk yap.

Yatağında sen mışıl mışıl,
Gideceksin bir gemiyle uzak-
lara.

Kocam, efendim,
Ölümüm yaşamım onun
elinde.

Giyimime o karar verecek,
O karar verecek parfümü-
me,

İsteklerime o karar verecek,
O karar verecek bedenime.
Ruhuma o karar verecek.

Beni öldürmeye hakkı ola-
cak,
Benimse tek hakkım, ağla-
mak.

Yatağında sen mışıl mışıl,
Gideceksin bir gemiyle uzak-
lara.

İmdat! Kurtarın beni bura-
dan.

Sevecek bir koca istiyorum,
Değil saygı gösterdiğim.

Olduğu gibi, kabulüm
Genç, yoksul ya da zengin
Güzel ya da çirkin,

Hatta melez
Yeter ki götürsün beni bu-
radan.

Köle olmak istemiyorum,
İmdat! Kurtarın beni bura-
dan.

Yatağında sen mışıl mışıl,
Gideceksin bir gemiyle uzak-
lara.

Gideceğim bir gemiyle,
Birlikte ya da yalnız.
İster kutsanayım ister lâ-
netleneyim,

Gideceğim bir gemiyle.
Evlenmeye gideceğim,
Bir gemiyle.

Gideceğim kendimi verme-
ye,

Gideceğim çalışmaya.
Gideceğim bir gemiyle,
Gideceğim kendimi bulma-
ya,

Dönmemecesine gideceğim.

Uyu yavrum, uyu
Uyu tatlı düşlerle.

GABRIELA VE BİR ÇİÇEK

İlhéus'un meydanlarında güller, kasımpatlar, yıldız çiçekleri, papatyalar açıyordu. Malhado tarafında, ormanlarda, Unhao ve Conquista'daki nemli koruluklarda gizemli orkideler fışkırıyordu. Fakat, kentten yükselen parfüm, ne bahçelerden, ne koruluklardan, ne ekili çiçeklerden ne de yabanî orkidelerden geliyordu. Antrepolardan, rıhtımdan ve doklardan geliyordu. Bu, kurutulmuş kakao tanelerinin kokusuydu; ve öylesine keskindi ki, yabancıları rahatsız ederdi, ancak İlhéuslular alışık olduklarından duymuyorlardı bile. Bu koku kentin havasına, ırmağına, denizine sinmişti.

Plantasyonlarda kakao meyveleri, manzaraya, sarının bütün tonlarını yayarak olgunlaşıyordu. Hasat zamanı yaklaşıyordu. İnsan belleği böylesine bir bolluk daha hatırlamaz.

Gabriela koca bir tepsi kurabiye, ve ondan da büyük bir tepsi *acarajé*, *abara*, marina kroketleri ve benyeler pişiriyordu. Zenci Tuisca kokuları içine çekerek bekliyor, bir yandan da barda konuşulanları ve Mundinho Falcao'nun altı çift kundurasını, plajdaki futbol maçını, kumaş mağazasındaki hırsızlığı, fili, zürafası, devesi, aslanları ve kaplanlarıyla «Büyük Balkan Sirkî» nin yakında geleceği gibi Gabriela'yı özellikle ilgilendiren söylentileri naklediyordu. Gabriela dinlerken gülüyordu. Sirk sözü açılınca daha dikkatle dinledi.

— Geleceği kesin mi?

— Afişler ilân etti.

— Memlekette bir kez annemle bir sirke gitmiştim. Adamın biri ateş yutuyordu.

Tuisca'nın tasarıları vardı: sirk kent turunu yaptığında eşekle geçecek olan palyaçoya eşlik edecekti. Bir sirk gelip balık pazarına çadırını kurdu mu, öyle yapardı.

— Palyaço, ne?

Oğlan cevapladı:

— Kadın hırsızı!

Palyaço, Tuisca'nın alnına alçıyla bir işaret yaptı mı, akşamki temsili bedavadan seyrederdi. Bu olmazsa Tuisca sevimli ve sokulgan halleriyle kendini kabul ettirip hademelerin pisti hazırlamalarına yardım ederdi. O günlerde boya sandığını bir yana koyardı.

— Bir defasında, bir sirk beni götürmek istedi.

— Hademe olarak mı?

Tuisca gocunmuş göründü.

— Hayır, artist olarak.

— Ne yapacaktın?

Kara yüzü aydınlandı:

— Maymunların sırası geldi mi, onlarla birlikte piste çıkarak yardım edecektim. Dans da edecektim. Gitmedimse, sırf annem için... (Zenci kadın Raimunda romatizmadan yatalak olmuştu; bu yüzden artık çamaşırcılık edemiyordu; eve iki oğlu: otobüs şoförü Filo ve çeşitli sanatlarda usta olan Tuisca bakıyorlardı.)

— Peki, dansetmesini biliyor musun?

— Beni hiç görmediniz mi? Görmek ister misiniz?

Dansetmeye başladı. Dans, kanında vardı. Ayakları ufak adımlarla zıplıyor, bir yandan da bedeni salınıyor, elleri tempo tutuyordu. Gabriela ona baktı; kendisi de onun gibiydi; kendini daha fazla tutamadı. Tepsiler, sefertasları, çerezler ve tatlılar, ne varsa bir yana bıraktı, eliyle eteğini kaldırdı. Şimdi, bahçede, güneşin altında zenci oğlan ve melez kız birlikte dansediyorlardı. Ne var, ne yok gözlerinden silinmişti. Bir ara Tuisca durdu ve ters çevrilmiş bir tencereye elleriyle vurmaya başladı. Gabriela dönüyordu, etekleri uçuşuyor, kolları gidip geliyor, bedeni kâh geriliyor, kâh toplanıyor, kalçaları çalkalanıyor, dudakları gülümsüyordu.

— Aman Allahım, tepsiler !

Hemen doldurdular : Kurabiyelerle eğlencelikleri bir araya koydular; Tuisca tepsiyi tepesine yerleştirdi ve ıslık çalıp dans ede ede çıktı. Gabriela'nın ayakları birkaç figür daha yaptı. Öyle güzel şeydi ki, dans etmek ! Ama burnuna bir yanık kokusu gelince, telâşla mutfığa koştu.

Chico Moleza'nın geldiğini duyduğunda her şey hazırды. Sefertasını aldı, iskarpinlerini giydi ve kapıya yöneldi. Nacib'e yemeğini götürecek ve garsonun orada olmadığı sürede servis yapacaktı. Fakat geri döndü, bahçeye girip bir gül kopardı ve sapını kulağının arkasına soktu. Kadife zarların yavaş yavaş okşadığını duyuyordu.

Bu şuhça davranışı ona ayakkabıcı öğretmişti. Papazlara sövüp sayarken bozuk ağızlı bir anarşistten başka bir şey olmayan bu adam, kadınlarla konuşurken bir İspanyol soylusu kadar nezaketli olurdu. Ona, «en güzel şuhluk budur» demişti. Sevilalı bütün *muchacha*'ların saçlarında kıpkırmızı güller vardır.

Yıllardan beri İlheus'da kösele dövdüğü halde Portekizcesine hâlâ İspanyolca kelimeler katardı. Eskiden bara çok seyrek uğardı. Çok çalışırdı. Eyer ve koşum tamir eder, çizme ve ayakkabılara pençe vurur, kırbaçlar yapardı. Boş vakitlerinde kırmızı kaplı broşürler okur ve Model Kırtasiye'deki tartışmalara katılırdı. Bara pazar günleri tavla ya da dama oynamaya gelirdi ve zorlu bir hasımdı. Şimdi artık her gün, yemekten önce, aperitif saatinde damlıyordu. Gabriela geldiğinde, İspanyol, dik saçlarla kaplı kafasını kaldırır ve bir gencinkine taş çıkartan sağlıklı dişlerini göstererek gülerdi.

— *Salve la gracia, olé !*

Ve parmaklarıyla kastan yet sesleri çıkarırdı. Onun gibi, daha birçok geçici müşteriler her gün gelmeye başlamışlardı. «Vezüv» olağanüstü bir bolluk devresine girmişti. Gabriela'nın özel yemekleri ve kurabiyeleri aperitif meraklıları arasında hemen duyulmuştu. Limandaki barların müdavimlerini çekiyordu; «Pinga de Ouro» nun sahibi Plinio Araça'yı kaygı al-

mıştı. Nacib'in öğle yemeklerine sırayla ortak olan Nho-Galo, Tonico ve Bastos ve Kaptan aşçıyı öve öve bitiremiyorlardı. Pişirdiği *acaraje*'ler, ekşili köfteler, muz yapraklarına sarılı benyeler nazım ve nesir olarak kutlanmıştı. Mundinho Falcao, *Ita*'yla yolculuğa çıkan ve Ilhéus'da kendisini ziyaret edecek olan bir senatör dostunun onuruna vereceği yemek için Gabriela'yı villasına göndermesini Nacib'den rica etmişti.

«Vezüv» e aperitif, poker, *acaraje*'ler, iştah açıcı tuzlu morina kroketleri için geliyorlardı.

Müşteriler gittikçe artıyordu. Gabriela'ya yapılan övgüler yayılıyor, herkes merakla koşuyordu. Gabriela, Nacib'in sefertasını getirmeye başlayalı çokları şimdi normal saatlerden sonraya dek kalıyorlardı.

Kız, dans adımlarıyla yürüyüşü ve dudaklarında, herkesi selâmlayan gülümsemesiyle görüldüğünde bardakiler onu çığlıklarla karşılardı. İçeriye girer, oradakilere selâm verir, masaların arasından geçip kasaya doğru gider ve sefertasını tezgâhın üzerine bırakırdı. Aslında o saatte barın تنها olması gerekirdi. Oysa ki, şimdi birçokları aperitif saatini geciktiriyor, vakitlerini Gabriela'nın gelişine göre ayarlıyor, sonra bir kadeh daha içip uzaklaşıyorlardı.

— Bir kokteyl getir, Bico-Fino!

— Bize iki vermut...

— Bir el daha; var mısınız? — Zarlar, deriden hokkanın içinde çalkalanıp masaya fırlatılıyordu. — İlk elde bir kapı aldım...

Gabriela, müşteriler bir an önce kalkıp gitsinler diye servise yardım ediyordu; aksi halde yemekler soğuyacak, tadı tuzu kalmayacaktı. İskarpinlerini çinilerin üzerinde kaydırarak, kalçalarını çalkalayarak, saçları bir kurdeleyle toplanmış, yüzü makyajsız, masaların arasında dolaşıyordu. Kimi iltifatlı sözler atıyor, kimi yalvarmaklı bakıyordu; Doktor elini okşayarak «minik kızım» derdi. Gabriela herkese gülümsüyordu; kalçaları olmasa çocuk denirdi. Onun varlığı bara bir sıcaklık ve konukseverlik kazandırmışçasına kalabalık eksik olmuyordu.

Nacib, kasanın gerisinden, onun saçlarında bir kırmızı gülle geldiğini görürdü. Arap'ın gözleri hemen mahmurlaşır-
dı: sefertası nefis yemeklerle doluydu ve o saatte acıkmış
olurdu. Krokotlerin, karidesli benyelerin ve kuru köftelerin
üzerine oburca atılmamak için kendini zor tutuyordu. Ayrıca,
Gabriela'nın gelmesi bütün masalarda bir içki turu daha de-
mekti ki, bu da ciroyu artırıyordu. Kaldı ki, dün geceyi anım-
sayıp bu geceyi düşünerek onu gündüz gözüyle görmek bam-
başka bir zevkti.

Tezgâhın arkasında onu çimdikler, elini elbisesinin altına
sokup memelerini avuçlardı. Gabriela kıkır kıkır gülerdi; ne-
fis!

Kaptan onu yanına çağırırdı:

— Gelin bakalım çömezim, bu eli nasıl alıyorum, görün!

Bar تنها olduğu bir günde ona, tavla oyununun kuralla-
rını biraz anlattı diye, sahte bir babacanlıkla çömezim diye
çağırıyordu. Kız gülmüş, başını sallamış ve dövüşten baş-
ka hiç bir oyunu öğrenemediğini söylemişti. Ama Kaptan yi-
ne de ağır oynayıp kızın gelişini bekler ve son darbeyi indiri-
şinde hazır bulunmasını isterdi.

— Yanıma gelin de şansım açılsın...

Bazen şans Nho-Galo'ya, ayakkabıcı Felipe'ye ya da Dok-
tor'a gülerdi. Bu sonuncusu elini okşayarak,

— Teşekkür ederim, minik kızım; Tanrı sizi daha da gü-
zelleştirsin.

Kaptan babacan tavrını bir yana bırakarak,

— Daha güzel mi? Bu olanaksız! diye itiraz ederdi.

Nho-Galo bir şey demezdi; çekingen bakardı. Ayakkabı-
cı Felipe, kulağının arkasındaki gülden ötürü onu kutlardı:

— Ah! Nerde, delikanlılık çağım?...

Saat on ikiyi geçip yarımı vurunca yerlerinden fırlarlar,
Bico-Fino kirli ve arsız parmaklarıyla bahşişleri hemen cebe
indirirdi. Saatin darbeleriyle kovulmuşçasına istemeye iste-
meye çıkıp giderlerdi. Bar boşalıyordu; Nacib yemeğe otur-
du. Gabriela masasının etrafında dört dönüyor, bira açıyor,
kadehini dolduruyordu. Arap iki geçirme arasında, «nefis!...»

dedikçe esmer yüzü sevinçle aydınlanıyordu. Sonra sefertalarını toplardı; Chico Moleza gelir, Bico-Fino yemeğe giderdi. Bunun üzerine Gabriela şezlongu barın arkasındaki meydana bakan bahçeye taşır, «İyi günler Mösyö Nacib» der, sonra evin yolunu tutardı. Arap bir Sao Félix purosunu yakar, bir hafta önceki Bahia gazetelerini alır ve şezlonga yerleşip kızın danslı yürüyüşünü, çalkalanan kalçalarını gözden kayboluncaya kadar seyrederdi. Saçlarında gül yoktu şimdi. Nacib, onu, bir gün şezlongun üzerinde bulmuştu. Eğilirken farkında olmayarak mı düşmüştü? Yoksa Gabriela kasten mi çıkarıp oraya bırakmıştı. Kıpırmızı ve karanfil kokulu, Gabriela kokulu bir güldü.

UZUN ZAMAN BEKLENEN FAKAT İSTENMEYEN BİR KONUK

Kaptan ve Doktor, yanlarında otuz yaşlarında, zeki yüzü, sporcu duruşlu bir adam bulunduğu halde «Vezüv» e erken geldiler. Nacib tanıştırlmadan tahmin etti: Mühendisti. Bunca beklenen ve hakkında bunca tartışılan vatandaşı nihayet bulup getirmişlerdi, demek!

- Ulaştırma bakanlığından Mühendis Dr. Romulo Vieira.
- Memnun oldum, Doktor; buyrun...
- Ben de memnun oldum.

Oradaydı, yüzü güneşten yanmış, saçları kısacık kesilmiş, alnında ufak bir bere. Nacib'in elini güçlü sıktı. Doktor gülümsüyordu; yakın ve aynı zamanda ünlü bir akrabasını ya da ender güzellikte bir kadını tanıştırmıyormuşçasına kıvançlıydı. Kaptan takıldı:

— Bizim Arap gerçek bir kurumdur. Bizi katışık içkilerle zehirler ve pokerde paramızı çalar. Herkesin özel yaşantısını bilir.

- Böyle söylemeyin Kaptan. Mösyö ne sanacak?

Kaptan,

- İyi dosttur, diye düzeltti. İyi adamdır.

Mühendis zoraki güldü; bir yandan da meydana, sokak-

lara, sinemaya ve pencerelerinde çift çift meraklı gözlerin parladığı komşu evlere kuşkuyla bakıyordu. Taraçadaki masalardan birine oturdular. Gloria banyodan ıslak ıslak çıkmış, saçları darmadağın, sırtında sabahlıkla camda göründü. Yabancıyı farkederek dikkatle baktı, sonra kendine çekidüzen vermek için hemen içeriye çekildi.

— Güzel parça, ha? Kaptan, mühendise, Gloria'nın yalnızlığını anlatmaya koyuldu.

Nacib onlara bizzat hizmet etti. Bira pek soğuk olmadığından tabakla buz getirdi. Mühendis oradaydı nihayet! Dün *Diario de Ilhéus*, onun, «Bahia Şirketi» nin bir gemisiyle geleceğini müjdelemişti. Ve kışkırtıcı bir dille şunları eklemişti: «Ahmakların, çekemeyenlerin ve vatanseverliğe yakışmayan bir ateşle, mühendis gerek mi diye soranların, hatta bakanlıkta bu işten anlayan bir mühendisin bulunduğunu inkâr eden bozguncu kâhinlerin sersem gülüşleri, kara gülüşlere dönüşecek... O lâflar ağızlarına tikanacak ve o tepeden atmaların sonu gelecek.» Mühendis doğru Bahia'ya gitmiş ve oradan da Ilhéus'a hareket edip erkenden buraya gelmişti.

Gazete haberi kışkırtıcı ve hasmı iğneleyici bir dille veriyordu. Üç aydan beri ha bugün, ha yarın gelecek deniliyordu. Mühendis gerçekten gecikmişti. Bir gün — Nacib iyi hatırlıyordu: zira Filomena'nın gittiği ve Gabriela'yı keşfettiği gündü — Mundinho Falcao *Ita*'dan inerken, gemi geçidi işinin incelenip çözümleneceğini bağıra bağıra ilân etmiş, böylece kesin bir prestij kazanmıştı. Bakanlıktan gelecek Mühendisin oraya varması bir devrin başlangıcı olacaktı. Bu müjde, Albay Jesuino Mendonça'nın işlediği cinayet kadar derin bir heyecan yaratmış ve gelecek yılki seçim mücadeleleri o anda başlamıştı. Mundinho Falcao bir avuç insanı peşinden sürükleyerek muhalefetin başına geçmişti. Başlığında «tarafsız haber gazetesi» yazılı bulunan *Diario de Ilhéus* kent yönetimini eleştirmeye, Albay Ramiro Bastos'a saldırmaya ve eyalet hükümetiyle cingar aramaya başladı. Doktor, beklenen mühendisi Bastoslara karşı kılıç gibi kullanarak bir yazı dizisi vermişti.

Kakao çuvarlarıyla dolu bürosunda Mundinho Falcao,

fazendeiro'larla görüşüyordu. Ama konu sadece ticarî anlaşmalar, ürünlerin satışı ve ödeme şartları değildi. Siyaset tartışılıyor, anlaşmalar öneriliyor, tasarılar açıklanıyor ve seçim, kazanılmış gibi gösteriliyordu. Albaylar derinden etkileniyorlardı. Bastoslar, eyaletin peşpeşe gelen hükümetlerince desteklenerek Ilhéus'da yirmi yıldan fazla bir süredir alı kıran baş kesen olmuşlardı. Halbuki Mundinho daha nüfuzluydu: Prestiji Rio'dan, federal hükümetten geliyordu. Bahia eyalet başkanının muhalefetine rağmen gemi geçidi sorununu incelemek üzere bir mühendis yollanmasını sağlamamış mıydı? En kısa zamanda sonuca varacağını kesinlikle söylemiyor muydu?

O an'a dek oylarını pek önemsememiş ve Ramiro Bastos'dan esirgememiş olan Albay Ribeirinho yeni şefin partisine geçmiş ve böylece ilk kez siyasete atılmıştı. Şimdi siyaset onu sarmıştı: bölgenin iç kısımlarını geziyor, öteki *fazendeiro*'ları ve küçük toprak sahiplerini kazanmaya çalışıyordu. Bu siyasal dostluğun Anabela'nın yatağında başladığı söyleniyordu. İhracatçının Ilhéus'a getirdiği dansöz bir siyasal tarafsızlık örneği idi: Albay'ın köy köy dolaştığı günlerde Tonico Bastos'la yatıyor ve çeşni değişikliğini seven Mundinho Falcao kendisini çağırdığı anda ikisini de atlatıyordu. Zira bunca kıyıcı törelere sahip olan bu korkunç memlekette başı sıkıştığı anda ancak ona sığınabileceğini düşünüyordu.

Başka *fazendeiro*'lar ve özellikle, Albay Ramiro Bastos'a karşı bağlılıkları yakın zamana dayandığından, akıtılan kanlarla pekiştirilmemiş bulunan genç *fazendeiro*'lar, Mundinho Falcao'nun sorunları inceleme ve Ilhéus'un: Anayollar açmak, gelirlerin bir kısmıyla (Agua Preta, Pirangi, Rio do Braço, Cachoeira do Sul gibi) bölgelerin gelişmesi için yatırımlar yapmak, Ilhéus'u Itapira'ya bir demiryoluyla bağlamak gibi ihtiyaçları ve alınacak tedbirleri tespit konusundaki görüşlerini yerinde buluyorlardı.

— Meydan ve bahçeler yerinde kalsın... Bizim anayollara ihtiyacımız var.

Gemi geçidinin taraklanıp açılması, böylece yüksek tonaj-

lı gemilerin limana girebilmeleri ve kakaonun doğrudan kendi limanlarından ihraç edilmesi konusuna karşı özellikle ilgi gösteriyorlardı. Kentin geliri artacak, Ilhéus gerçek bir başkent olacaktı. Birkaç gün daha... Mühendis gelecekti...

Ama haftalar, günler birbirini izlemişti ve mühendis ortaya çıkmıyordu. *Fazendeiro*'ların heyecanı dinliyordu. Sadece Ribeirinho şevkini kaybetmiyor, barlarda tartışıyor, vaat ve tehdit yağırdırıyordu. Bastosların haftalık dergisi *Jornal do Sul*, «Prestiji sadece kahvehanelerdeki palavralara dayanan tutkulu ve kötü niyetli yabancıнын uydurması olan o hayalet-mühendis nerede?» diye soruyordu. Yeni akımın ruhu olan Kaptan bile kendini zor tutuyordu; sinirliydi, kumarda hır çıkarıyor ve çok kaybediyordu.

Albay Ramiro Bastos oğlunun ve dostlarının öğüdünü bir yana koyup o yaşta yolculuğu göze almış ve Bahia'ya gitmişti. Bir hafta sonra muzaffer bir edayla döndü ve partizanlarını davet etti.

Amancio Leal yumuşak sesiyle duymak isteyenlere anlatıyordu: Bahia eyalet başkanı Ilhéus gemi geçidiyle meşgul olmak üzere bakanlığın bir mühendis atamamış olduğunu kesin bir dille söylemişti. Kendisince çözümsüz bir sorundu bu, zira Devlet ulaştırma sekreteri daha önce uzun uzun incelemiş ve bu kaniya varmıştı. Gerçekten yapılacak bir şey yoktu; çözümlemeye girişmek vakit kaybıydı. Yapılacak tek şey geçidin dışında, Malhado'da yeni bir liman inşa etmekte ki, büyük ve çok masraflı bir işti. Ancak yıllar süren incelemelerden ve federal devletin malî yardımlarda bulunmasının sağlanması şartıyla gerçekleştirilebilirdi. Bu büyüklükte bir girişim için yapılacak incelemeler çok uzun sürerdi; bu kaçınılmaz bir şeydi. Bunlar çok çeşitli konuları kapsardı ve çok zordu. Ama başlamıştı; Ilhéus halkı biraz sabretsindi...

Jornal do Sul, limanın geleceği hakkında Başkan'ı ve Albay Ramiro'yu öven bir yazı yayımladı. Mühendis hakkında da, «o, gemi geçidine düşüp çoktan boğuldu» deniyordu. Belediye Başkan'ı, Ramiro'nun öğüdüne uyup Brezilya Bankası'nın yeni binasının bulunduğu alanı bahçe haline getirdi.

Amancio Leal, Kaptan'a ya da Doktor'a her rastladığında alaycı bir tonla,

— Mühendis ne zaman gelecek? diye soruyordu.

Doktor kuru bir ifade takınarak,

— Son gülen, iyi güler, diye cevaplıyordu.

Ve Kaptan şunları ekliyordu:

— Beklemekle bir şey kaybetmezsiniz.

— Ne kadar zaman beklemek gerekecek?

Sonunda birlikte bir tur içerler ve Amancio Leal içki paralarını onlara ödetirdi.

— Mühendis geldikten sonra ben ödeyeceğim.

Ribeirinho ile de aynı kıvamda konuşmaya yeltendi, ama öteki gıcık aldı ve barın içinde yumdu gözünü, açtı ağzını.

— Bayağılıktan hoşlanmam. Bahse giriyorum musunuz, ona bakalım! Öyleyse elden gelin! Ben on *conto*'ya varım; mühendis gelecek.

— On *conto* mı? Ben on'a karşı yirmiye varım ve bir yıl süre tanırım; dilerseniz daha uzun olsun. — Sesi tatlı, bakışı kötüydü.

Nacib ve Joao tanık oldular.

Kaptan, Rio'ya gitmesi ve ilgili Bakan'a ısrarda bulunması için Mundinho'yu sıkıştırıyordu. İhracatçı reddediyordu. Kakao kampanyası başlamıştı ve bu sırada işlerini yüzüstü bırakamazdı. Kaldı ki, bu yolculuk kesinlikle yararsızdı, zira mühendisin gönderileceği kuşku kaldırmazdı; gecikmesi yönetim formaliteleri yüzündendi. Gerçek güçlükleri ortaya atmıyordu; Bahia eyalet başkanının itirazları karşısında Bakan'ın, vaadinden döndüğünü bir arkadaşından öğrenmişti. Bunun üzerine Mundinho, işin çözülmesi için aile çevresinden başka tanıdığı bütün nüfuzlu kişileri seferber etmişti. Mektuplar yazmış, sayısız telgraflar yollamış, dilekçeler sunmuş, vaatler almıştı. Arkadaşlarından biri Cumhurbaşkanına çıkmıştı. Ve Mundinho'nun asla bilmediği bir ayrıntı: — Onu çıkmazdan kurtaran Lourival ve Emilio'nun itibarı olmuştu. Dilek sahibinin adını ve Sao Paulo'daki güçlü siyaset

adamlarıyla olan yakın akrabalığını duyan Cumhurbaşkanı, Bakan'a.

— Nihayet, haklı bir dilek, demişti. Eyalet Başkan'ı, döneminin sonuna gelmiştir, birçok nüfuzlu kişilerle arası açılmıştır, halefini seçtirebileceği bile kuşkulu. Eyalet başkanlarına sonuna dek boyun eğemeyiz.

Mundinho günlerce korkular, hatta umutsuzluklar içinde yaşamıştı. Bu işin üstesinden gelemezse tası tarağı topla yıp Ilhéus'dan uzaklaşmaktan başka yapacak iş kalmıyordu. Meğer ki, gözden düşmüş ve alaycı sözlerle muhatap olarak yaşamaya razı olsun ya da boynunu büküp ağabeylerinin gölgesine sığınsın. Barlarda ve kabarelerde aleyhine öyle sözler ediliyordu ki, oralara ayak basamaz olmuştu.

O an'a dek Mundinho'nun ve partizanlarının önünde bu konuyu tartışmaktan çekinerek efendilik gösteren Tonico Bastos bile muhaliflerini kızdırma zevkinden kendini alamaz olmuştu. Bir defasında Kaptan'la iyice kapıştılar. Joao Fulgencio araya girmeseydi iş dargınlığa kadar varacaktı. Oturmuş içiyor ve çene çalyorken Tonico,

— Neden mühendis yerine Mundinho başka bir dansöz getirmiyor? diye önermişti. Bu daha kolay; hem de eşe dosta yararlı oluyor.

Aynı akşam Kaptan, ithalatçının kapısını çaldı. Mundinho onu gergin bir ifadeyle karşıladı.

— Beni mazur görün Kaptan; yalnız değilim. Bahia'dan gelen bir genç kız; bu sabah gemiden indi. Gam dağıtmak için...

— Bir dakikanızı rica ediyorum. — Bahia'dan gelen o fahişe, Kaptan'ı sinirlendirmişti. — Biliyor musunuz, Tonico Bastos bugün bardaydı? Sizden söz ederken, o ancak Ilhéus'a kadın getirir, dedi. Kadın; o kadar!... Mühendis mi? Sözü bile edilemez.

— Vay canına! Mundinho kahkahayı bastı. Tatlı canınızı üzme...

— Üzülmemek elde mi? Vakit geçiyor ve mühendis...

— Söyleyeceklerinizi biliyorum, Kaptan. Ben enayi mi-

yim? Elim kolum bağı mı bekliyorum, sanıyorsunuz?

— Neden ağabeylerinizin yardımına başvurmuyorsunuz? Nüfuzlu kişilerdir..

— Asla! Zaten gereksiz. Bugün gerçek bir ultiमतom gönderdim. İçiniz rahat etsin ve sizi kabul edemeyişimi hoşgörün.

— Ben münasebetsizlik ettim... — Odadan kadının ayak sesleri geliyordu.

— Tonico'ya sorun bakalım, esmer mi ister, sarışın mı?

Birkaç gün sonra Bakan, gönderdiği telgrafla mühendisin adını ve Bahia'ya hareket tarihini bildirdi. Mundinho, Kaptan'ı, Albay Ribeirinho'yu ve Doktor'u çağırdı. «Mühendis Romulo Vieira atandı» Kaptan telgrafı aldı ve ayağa fırladı.

— Gideyim de Tonico'nun ve Amancio'nun gözüne sokayım...

Ribeirinho kollarını kaldırarak,

— Haybeden on kese kazandık! diye haykırdı.

— Bataclan'da vur patlasın, çal oynasın.

Fakat Mundinho telgrafı Kaptan'ın elinden aldı ve götürmesine izin vermedi. Hatta arkadaşlarından, birkaç gün sır saklamalarını istedi. Mühendis Bahia'ya vardıktan sonra ve haberi gazete verirse daha etkili olurdu. Aslında eyalet başkanının yeni bir müdahalede bulunmasından ve Bakan'ın yine kararından dönmesinden korkuyordu. Mundinho, arkadaşlarını ancak birkaç gün sonra, mühendis Bahia'dan kendisine «Bahia Şirketi»nin bir gemisiyle geleceğini bildiren bir telgraf çektikten sonra çağırdı. Onlara karşılıklı gönderilen mektupları ve telgrafları gösterdi. Eyalet hükümetine karşı mücadele güç olmuştu. Taraftarlarını telâşa vermemek için bu ayrıntıları onlara daha önce açıklamamıştı. Ama şimdi zafere ulaştıklarına göre ne pahasına elde edildiğini bilmelerinde fayda vardı.

«Vezüv» barında Ribeirinho herkese içki ısmarladı ve keyfi yerine gelen Kaptan kadehini «İlhéus limanının kurtarıcısı Dr. Romulo Vieira»nın şerefine kaldırdı. Haber çarçabuk yayıldı ve gazetede çıktı. Birçok *fazendeiro* sevinç için-

deydi. Ribeirinho, Kaptan ve Doktor mektuplardan parçalar okuyorlardı. Eyalet hükümeti mühendisin gelmesini engellemek için elinden geleni yapmıştı. Bütün prestijini ve gücünü ortaya koymuştu. Eyalet başkanı, damadının çıkarları uğruna bizzat işi ele almıştı. Ve zaferi kim kazanmıştı? Federal Devleti ve hükümeti avucunda tutan o mu? Yoksa Ilhéus'daki bürosundan kıpırdamayan Mundinho Falcao mu? Nüfuzu, federal hükümeti altetmeye yetmişti. İşte doğrusu buydu. *Fazendeiro*'lar apışmış kalmışlardı; kafa sallıyorlardı.

Limanda mühendis parlak bir şekilde karşılandı. Nacib, son zamanlarda sık sık başına geldiği gibi, o sabah geç uyanıldığından hazır bulunamamıştı. Ama bara varır varmaz Nho-Galo'dan bütün ayrıntılarıyla dinledi. Mundinho Falcao ve arkadaşları, birçok *fazendeiro* ve kalabalık bir meraklı kitlesi rıhtımda onu bekliyordu. Şu mühendisten o kadar çok söz etmişlerdi ki, hemen hemen doğüstü bir yaratık halini almıştı ve neye benzediğini görmek istiyorlardı. Clovis Costa bir de fotoğrafçı getirmişti. Adam herkesi mühendisin etrafında topladı, kafasını siyah bezin altına soktu, ve yarım saatte bir fotoğraf çekti. Ne yazık ki, bu tarihsel belge yitmiştir, zira film fazla ışık almıştı: adamcağız atelyenin dışında resim çekmeyi bilmiyordu.

Nacib,

— Ne zaman başlayacaksınız? diye sordu.

— Yakında. Daha doğrusu önce ön incelemeleri yapmam gerekiyor. Yardımcılarımı ve gerekçeleri bekliyorum. Bunlar Lloyd'un şilebiyle Rio'dan gelecek.

— Uzun sürer mi?

— Tahmin etmek güçtür. Bir buçuk iki ay, bilmiyorum... Mühendisin de soracakları vardı.

— Plaj güzel. Deniz banyolarına uygun mu?

— Çok uygun.

— Ama kimse yok...

— Burada âdet değildir. Sadece Mundinho denize girer; bir de diş doktoru Osmundo girerdi; onu öldürdüler... Sabah erken, elbet.

Mühendis gülmekten katılıyordu.

— Ama yasak değil, umarım.

— Yasak değil elbet. Sadece âdet olmamış.

Sörler kolejinin öğrencileri pazar gününden yararlanarak gezintiye ve alışverişe çıkmışlardı. Birkaçı bara, çikolata ve şeker satın almaya geldiler; ciddî duruşlu güzel Malvina da bunlar arasındaydı. Kaptan onları tanıştırdı.

— Öğrenci genç kızlar; gelecek kuşağın anneleri: Iracema, Heloisa, Zuleika, Malvina...

Mühendis ellerini sıktı, gülümsedi, iltifatlar etti.

— Güzel kızların ülkesi...

Malvina esrar dolu gözlerini onun yüzüne dikerek,

— Bizleri beklettiniz, dedi. Hatta gelmeyeceğiniz bile söyleniyordu.

— Bunca güzel genç kızların beni beklediklerini bilseydim, atanmayı beklemez, koşardım... — Ne gözler vardı o kızdada! Güzelliği, ince yüz çizgilerinden ibaret değildi, ruhundan fışkırıyordu.

Şen grup uzaklaştı. Malvina iki kez dönüp baktı. Mühendis,

— Şu güneşten yararlanıp bir denize gireyim, dedi.

— Saat on bir - on bir buçuk sıralarında, aperitif içmeye gelin. İlhéus'un yarısı burada olacak.

Coelho oteline yerleşmişti. Az sonra üzerinde bir havlu giysi ile geçip plaja gittiğini gördüler. Havlu giysisini çıkardığında ayağa kalkıp baktılar. Sadece bir mayo giymişti; denize doğru koştu ve hızlı kol hareketleriyle dalgaları yarıdı. Malvina plaj yolunda, bir sırada oturmuştu. Gözlerini ondan ayırmıyordu.

ARAP NACİB'İN DUYGUSAL KARGAŞASI NASIL DOĞDU

Nacib, Sao Félix purosundan bir nefes çekip gazetesini okumaya başladı. Genellikle purosunu sonuna kadar içemez ve Bahia gazetelerinde birkaç satırdan fazla bir şey okuya-

mazdı. Denizden esen rüzgâr ve Gabriela'nın pişirdiği nefis yemekleri oburca yemenin verdiği rehavetle uyur ve palabıyıklarının gerisinden mutluluklar içinde horlardı. Bu yarım saatlik dinlenme, endişesiz sıkıntısız, sorunsuz, rahat yaşamının zevklerinden biriydi. İşleri hiç bunca iyi gitmemişti. Barın müşterileri artıyordu, bankadaki hesabı şişiyordu, kakao ekabileceği bir parça toprağa sahip olma hayali gerçekleşme yolundaydı. «Esir pazarı»ndan Gabriela'yı bulmak kadar avantajlı bir iş daha yapmamıştı. Bunca mükemmel bir aşçı olduğunu kim bilebilirdi; üzerindeki o pis paçavraların gerisinde böylesine bir güzellik ve zarafetin gizlendiğini kim düşünebilirdi: Sıcacık bir beden, bunca okşayıcı kollar, baş döndürücü bir karanfil kokusu...

Mühendisin geldiği gün barda görülmemiş bir merak baş göstermişti. Tanışmalar, selâmlar, sonsuz iltifatlar: — «Eşsiz bir yüzücüsünüz» — Öylesine uzayıp gitmişti ki, İlhéus'da herkes yemeğe geç kalmıştı. Nacib, geleceğinin belirlenmesinden bu yana geçen zamanı bir hesapladı. Gabriela, eve dönmeyen önce,

— İzin verir misiniz, bugün sinemaya gideyim? diye sormuştu. Dona Arminda yalnız gitmek istemiyor da...

Nacib kasadan beş yüz real çıkarıp vermiş ve cömertliği tutmuştu.

— Onun biletini de sen alırsın.

Tez ve sevinçli adımlarla gidişini seyrettikten sonra günleri saydı: tam üç ay on sekiz gün. Mundinho, Albay Bastos ve partizanları için sıkıntılar, gizli toplantılar ve umutlarla dolu günler. Gazetelerde hakaretlerle, gizli konuşmalarla, bahislerle, ağız dalaşlarıyla, üstü kapalı tehditlerle, gittikçe artan gergin bir havayla. Bazen bar, patlama derecesine gelmiş bir kazanı andırıyordu. Kaptan ve Tonico sadece birkaç kelimelik konuşuyor, Amancio Leal ve Albay Ribeirinho ancak selâmlaşıyorlardı.

Hayat böyledir. Nacib için bu günler sükûnet, sevinç ve huzur içinde geçmişti. Hayatının en mutlu günleri diyebilirdi.

Öğleyin derin ve rahat uyur; uyandığında dinlenmiş ve

şen kalkardı. Her zamanki gibi Tonico, hazmettirici bir içki içmek ve boşboğazlık etmek için gelirdi. Biraz sonra da Kır-tasiye'ye dönerken Joao Fulgencio da uğrardı. Ílhéus'dan ve dünyanın dört bucağından konuşurlardı. Kitapçı, uluslararası işleri bilir ve Tonico kentteki bütün sevimli kadınları tanırdı.

Mühendisin gelmesini tam üç ay on sekiz gün beklemiş-lerdi; bu süre, yeni aşçısını tuttuğu günden bu yana geçen zaman demektir. O gün, Jesuino Mendonça, karısı Dona Sinha-zinha'yı ve dişçi Osmundo'yu öldürmüştü. Fakat Gabriela'nın yemek pişirebildiğine Nacib ancak ertesi gün inanabilmişti. Şezlonguna uzanmış, gazetesini yere atmış ve purosunu sö-nmeye bırakmıştı; bunları hatırlayarak gülümsedi... Üç ay on sekiz günden beri onun pişirdiği yemekleri yiyordu. Bütün kentte onunla boy ölçüşebilecek bir usta aşçı daha yoktu. Üç ay on sekiz günden beri onunla yatıyordu. O geceden, yani ay ışınının bacasını aydınlattığı ve odanın karanlığında yırtık kombinezonundan memesinin fırladığı o geceden bu yana...

O gün, bardaki anormal kalabalık ve mühendisin gelişi-nin uyandırdığı taşkınlık yüzünden olacak Nacib düşünceler-e dalyor, bir türlü uyuyamıyordu. Başta, ne yemeklerin ne-fasetine, ne de o ateşli gecelerde *retirante*'nin güzelliğine özel bir önem vermişti. Yemeklerin lezzeti ve çeşitliliğinden ötürü hoşnuttu; gerçek değerini barın müşterileri çoğalıp şekerle-me ve mezelerin sürümü artınca, övgüler çoğalınca ve Plinio Araça, Gabriela'yı hizmetine almayı teklif edince anladı. Kızın bedenine gelince, ona da farkında olmayarak bağlanmıştı. İlk zamanlarda, eve döndüğünde ara sıra, yani Risoleta meş-gul ya da hastaysa uğrardı. Ama bu kayıtsızlık uzun sürme-di. Gabriela'nın yemeklerine o kadar alışmıştı ki, Nho-Galo yaş gününe davet ettiğinde yemekleri övmekle beraber pek az yedi. Öte yandan ufak bahçeye bakan odayı daha sık ziya-ret etmeye başlamıştı. İşin erbabı olan Risoleta'yı unutuyor-du; para çekmek için gösterdiği sahte sevgi, düzenbazlık, bit-mez tükenmez sızlanmalar ve hatta aşk bilimindeki hünerleri sinirine dokunmaya başlamıştı. Sonunda ona gitmemeye ve mektuplarına cevap vermemeye başladı. O gün bugündür, ya-

ni iki aydan beri Gabriela'dan başka kadını yoktu. Şimdi odasına her akşam gidiyor ve bardan mümkün olduğu kadar erken çıkıyordu.

Güzel zamanlar! Mutlu hayat, bol, nefis yemekler, ayrıcalıklı yatak âlemleri! Nacib'in kafasında düzenlediği Gabriela'nın erdemleri listesinde çalışkanlık ve tasarruf da vardı. Bunca işi yapacak: çamaşır yıkayacak, ortalığı toplayacak, bar için gerekli yiyecekleri yetiştirecek, yemekleri pişirecek vakti nasıl buluyordu. Üstelik akşamleyin dinç ve keyifliydi; pasif olmak bir yana istekliydi; asla yorgun ve uykulu görünmezdi. Nacib'in düşüncelerini sanki gözlerinden okur ve dileklerini açıklamaya fırsat bırakmadan yerine getirirdi. Sevdiği yemeklerin hangileri olduğunu hemen anlamıştı ve en zahmetlileri olduğu halde çekinmezdi; masanın üzerindeki vazoyu çiçeksiz bırakmazdı, çarşıdan dönüşünde kalan parayı geri verirdi; bunlar yetmiyormuş gibi bara yardıma gelmeyi teklif etmişti. Bir zamanlar Nacib'in yemeğini Chico Moleza getirirdi. Ve Arap karnı zil çalarak onun gelişini beklerdi. Son aperitif müşterilerine servis yapmak için Bico-Fino'yla yalnız kalırdı. Bir gün, apansız Gabriela sefertasıyla geliverdi. Dona Arminda'nın ispiirtizma seansına gitmek için izin almaya gelmişti. Kalıp servise yardım etti; o günden beri de geliyordu. O akşam şöyle demişti.

— Yemeklerinizi ben getireyim. Böylece daha erken yer-
siniz ve size yardım ederim. Böylesi daha iyi, değil mi?

Onun orada bulunması müşteri çektikten sonra elbet daha iyiydi. Nacib hemen farketmişti: daha uzun zaman kalıyor ve bir kadeh daha içiyorlardı; geçiciler müdavim oluyor, her gün geliyorlardı. Onu görmek, onunla konuşmak, ona gülümsemek, onun elini tutmak için. Ne önemi vardı! Aşçıydı nihayet; onunla yatıyorsa da, hiç bir vaatta bulunmamıştı. Kız yemeklerini getiriyor, şezlongunu kuruyor; ona bir gül bırakıyordu. Hayatın şımarttığı kişi olarak, Nacib, bir puro tellendirir, gazetesini alır ve denizden esen rüzgâr bıyıklarını okşayadursun, tatlı bir uyku çekerti.

Ama o gün uyuyamıyordu. Kent için fırtınalı, kendisi için

sakin geçen son üç ay on sekiz günün bilançosunu yapıyordu kafasında. Halbuki kırpık kırpık anılarla vakit geçireceğine on dakika olsun uyumak istiyordu. Birden, bir eksiklik hissetti. Her gün şezlongunun üzerinde bulunduğu gül o gün yoktu. Hatırladı: Yargıç, görevinin saygınlığını bir yana koyup Gabriela'nın kulağından almış, yakasına takmıştı. Ellilik bir adam, bir yargıç, mühendisin sebep olduğu heyecanlı havadan yararlanıp gül çalıyor... Gabriela sert bir tepki gösterir diye korkmuştu, ama o işin farkında değildi sanki, Yargıcın bu yaptığı biçimsizlikti. Eskiden aperitif saatinde bara gelmezdi. Arada sırada, Joao Fulgencio ya da Dr. Mauricio'yla gelirdi. Şimdiyse, ölçü denen şeyi de unutmuştu; fırsat buldu mu tezgâhın önünde oturup Gabriela'ya kur yaparak porto şarabı içiyordu.

Gabriela'ya kur yaparak... Nacib düşünceye daldı. Evet, ona kur yaparak... Birden farkına vardı. Yalnız Yargıç değil, başkaları da... Neden daha uzun zaman kalıyor ve bunun, evdeki düzeni bozacağını düşünmek istemiyorlardı? Ona gülümsemek, tatlı sözler söylemek, eline dokunmak, ve kimbilir, belki de ona tekliflerde bulunmak için? Tekliften yana Nacib sadece Plinio Araça'nınkini biliyordu. «Pinga de Ouro» nun müşteri kaybettiğini ve bunların «Vezüv» e gittiklerini gören bar sahibi Gabriela'ya daha yüksek bir ücret vaat etmişti. Ama aracıyı iyi seçmemişti; teklifi iletmekle Tuisca'yı görevlendirmişti. Halbuki zenci delikanlı «Vezüv» den çıkmazdı ve Nacib'e çok sadıktı. Öyle ki, teklifi kıza ileten Nacib oldu. Kız güldü:

— İstemem... Meğer ki, Mösyö, siz beni kapıya koyasınız. Akşamdı. Onu kollarına aldı ve sıcaklığına sarındı. Ücretini on bin real artırdı. Gabriela,

— Sizden böyle bir istekte bulunmadım, dedi.

Arada sırada küpe, broş gibi ucuz hediyeler alırdı hatta bunları amcasının dükkânından getirdiği için para vermezdi. Kız çok sevinir ve Doğulularinkini andıran bir nezaketle, avuçlarını öpüp,

— Çok iyisiniz, Mösyö Nacib, derdi.

Yüz reallik broşlar, beş yüzlük küpeler... aşk gecelerinin ve sönmez bir ateşle kendinden geçmelerin ödülü işte bunlardı. İki defa da eşantiyon kumaş ve bir çift ayakkabı vermişti. Gabriela'nın yaptığı şeylerin, — sevdiği yemekler, saçlarından şezlonga düşen gül — karşılığında o kadar azdı ki! Üstelik emeğini bol bol ödemekle ve onunla yatmakla büyük bir lütufta bulunuyormuşçasına çalımli bir tavırla konuşurdu.

Barda kıza kur yapıyorlardı, hatta belki Sao Sebastiao yokuşundaki eve mesajlar yollayıp tekliflerde bulunuyorlardı. Olmayacak şey değildi. Herkes de aracı olarak Tuisca'yı bulmayacaktı ya. Böyle olup olmadığını nasıl anlayabilirdi? Yargıcın, onu baştan çıkarmak için bara geldiği besbelliydi. Köylü bir zenci olan metresini, kötü bir hastalık kapıldığı için bırakmıştı.

Gabriela bara gelmeye başladığında enayi gibi sevinmişti. Gözü sadece artan hasılattaydı; her gün yenilenen bu eğinin tehlikelerini düşünmemişti. Gelmesini yasaklasa mıydı? Hayır, bunu aklının köşesinden bile geçirmemeliydi; para kaybederdi. Ama gözünü üzerinden ayırmamalı, daha dikkatli olmalı, güzel hediyeler vermeli, yeni bir ücret artışı teklif etmeliydi. İlheus'da iyi aşçı azdı; ve onun gibisi de yoktu. Zengin aileler, bar ve otel sahipleri hizmetçisini kimbilir ne kadar kıskanıyorlardı ve kuşku yok ki, erişilmez ücretleri tek, lif edeceklerdi. Gabriela'nın kurabiye ve mezeleri olmasa ve öğleleri orada durup müşterilere gülümsemese bar nasıl yürürdü? Gabriela'nın yemekleri, o kokulu, o ekşili yemekleri ve sabahki kuskusları olmasa kendisi nasıl yaşardı?

Onun utangaç ve samimî gülüşleri, tarçın rengi güneş yanığı teni, karanfil kokulu teni, bedeninin sıcaklığı, «benim yakışıklı efendim» diyen sesi, geceleri kollarında tattığı sarhoşluk, bacaklarının ateşi olmasa nasıl yaşardı? Neydi bu korku? Onu kaybetmekten niye korkuyordu? Ona yiyecekmiş gibi bakan, onunla konuşan ya da elini eline dokunduran müşterilere karşı niye öfke duyuyordu? Görevinin saygınlığını unutup çiçeği çalan Yargıca niye sinirleniyordu? Nacib, Gabriela'ya karşı duygularının mahiyetini merak ediyordu. O, olup

olacağı bir aşçı, zevk aldığı için yattığı tarçın tenli güzel bir melez değil miydi? Yoksa, başka bir şey miydi? Soruya cevap verecek cesareti kendinde bulamıyordu.

Tonico Bastos — sesini duyunca avunçla iç geçirdi. — bahçeye girdi ve onu bu kaygı verici düşüncelerden kurtardı. Ama hemen sonra bunlar yeniden ve daha şiddetle kafasına üşüştü.

Tezgâha geçtiler; Tonico kadehine içki doldurur doldurmaz Nacib lâfı açtı.

— Adam nihayet geldi... Mundinho birinci raundu aldı, kuşkusuz.

Tonico ona ters ters baktı.

— Arap, sen kendi işine bak. İnsanı dost uyarır. Vaktinizi saçma lâflar ederek geçireceğinize, sizi ilgilendiren şeylerle uğraşın.

Tonico, mühendis lâfını kapatmak için mi bunları söylemişti? Yoksa bir bildiği mi vardı?

— Böyle söylemekle ne demek istediniz?

— Hazinenize göz kulak olun. Çalmak isteyenler var.

— Hazinem mi?

— Gabriela be, aptal! Bir ev hediye etmeyi teklif eden bile var.

— Yargıç mı?

— O da. Manuel das Onças'dan söz ediliyordu.

Tonico'nun entrikası olmasındı? İhtiyar albay açıkça Mundinho'nun tarafına geçmişti... Fakat gerçekten son zamanlarda hep Ílhéus'da görülüyordu ve bardan hiç çıkmıyordu. Nacip ürperdi. O soğuk rüzgâr gerçekten deniz tarafından mı geliyordu? Tezgâhın gizli bir gözünden katışıksız konyak çıkardı ve kadehini tepeleme doldurdu. Tonico'yu konuşturmak istedi, ama noterin derdi başkaydı; Ílhéus'a sövüp sayıyordu :

— Ne geri, ne berbat yer burası! Bir mühendis geldi diye hop oturup hop kalkıyor. Dünya'dan ayrı, başka bir dünya...

SOHBETLER, ÇEŞİTLİ OLAYLAR VE ATEŞTE YAKMA CEZASI

Nacib, Gabriela artık yokmuş, çıkıp gitmiş gibi içinin ezildiğini hissediyordu. Akşama dek bu böyle devam etti. Sonunda ona bir hediye almaya karar verdi. Bir çift ayakkabıya ihtiyacı vardı. Evde hep yalınayak dolaşüyor, sandallarını, ancak bara giderken giyiyordu. Bir defa Nacib ona emredici bir tonla, «Sana ayakkabı almalı» demiş ve onu yatağa devirip ayaklarını gıdıklamaya başlamıştı. Yıllar yılı köyde yalınayak dolaşmış olmasına ve *sertao*'dan oraya yaya gelmesine rağmen ayakları bozulmamıştı. 36 numara giyiyordu. Sadece biraz genişlemişti ve başparmak ötekilerden gü-lünç bir şekilde açık duruyordu. Her ayrıntı kalbini şefkatle dolduruyor ve onu kaybetmişçesine pişmanlık duyuyordu.

Elinde yeni satın aldığı sarı ayakkabılarla bara dönüyordu; Model Kırtasiye'nin önünden geçerken, içerinin kaydığını gördü. Kendini tutamayıp dükkâna daldı. Avunmaya ihtiyacı vardı. Kasanın önündeki birkaç sandalye doluydu ve herkes ayakta duruyordu. Nacib merak denen şeyin yeniden içinde kıpırdamaya başladığını duydu. Mühendisin gelişi ya da ilerde siyasal mücadelelerin nasıl gelişeceği konusunda konuşuyorlardı her halde. Adımlarını hızlandırdı ve Dr. Ezequiel Prado'nun el kol hareketleriyle bir şeyler anlattığını gördü. Oraya vardığında ancak son kelimeleri duydu:

— ... Topluma ve halka saygı diye bir şey kalmamış.

Hayret! Mühendisten söz edilmiyordu. Karısını ve dış doktorunu öldürdüğü günden beri *fazenda*'sında yaşayan Albay Jesuino Mendonça'nın İlhéus'a dönüşünü konu ediyorlardı. Az önce vilâyetin önünden geçmiş ve Albay Ramiro Bastos'un evine girmişti. Avukat İlhéus vatandaşlarının ciddîyetine saldırı diye nitelediği bu dönüşü karşı ateş püskürüyordu. Joao Fulgencio gülüyordu:

— Amma da ettin, Ezequiel! İlhéus vatandaşının, bir katil elini kolunu sallaya sallaya kentte geziyor diye gıcındığını sen hiç gördün mü? Adam öldüren bütün albaylar fa-

zenda'larında yaşamak zorunda kalsalardı sokaklar tenhalaşır, kabare ve barlar kapılarını kapatır ve dostumuz Nacib hâpı yutardı.

Avukat aynı kanıda değildi. Aynı kanıda olmamakla görevliydi zaten. Zira Osmundo'nun babası onu avukat olarak tutmuştu. Tüccarın savcıya hiç güveni yoktu. Bu gibi cinaî işlerde, yani zina nedeniyle adam öldürmelerde suçlama sadece bir formaliteydi.

Zengin bir tüccar ve Bahia'da nüfuzlu dostlara sahip olan Osmundo'nun babası, bütün bir hafta, *İlhéus*'un altını üstüne getirmişti. Cenaze töreninden iki gün sonra tepeden tırnağa siyah, yas elbiseleriyle gemiden inmişti. Doktorluğunu daha dün büyük şenliklerle kutladıkları bu büyük oğlunu çok se-verdi. Korkunç acılar içinde kalan karısını doktorların öze-nine bırakıp *İlhéus*'a koşmuş ve katilin cezasız kalmaması için gerekli tedbirleri almıştı. Bütün kent hemen haber aldı ve yaşlı babanın dramatik çehresi pek çok kişiyi derinden etkiledi. Bunun üzerine garip bir tepki başgösterdi: Osmundo'nun cenazesinde pek az kişi bulunmuştu. Babanın ilk kararı, oğlunun mezarında bir tören düzenlemek oldu. Çelenkler ısmarladı; *İtabuna*'dan bir protestan papaz getirtti ve Osmundo ile az ya da çok dostluk kurmuş olanların evine uğrayıp törene davet etti. Dos Reis kız kardeşlerin kapısını bile çaldı, şapkası elinde, gözleri acıyla dolu. *Quinquina*, şiddetli bir diş ağrısıyla kıvrandığı bir gecede Osmundo'nun müdahalesiyle kurtulmuştu.

Salonda, tüccar, Osmundo'nun çocukluğunu ve okulda ne kadar çalışkan olduğunu anlattı. Perişan olan annesinin yaşama nedenini yitirdiğini ve şimdi evde deliler gibi durmadan dolaştığını anlattı. Sonunda üçü birden ağlamaya başladılar ve kapıda durup konuşulanları dinleyen ihtiyar hizmetçi de onlara katıldı. Dos Reis kız kardeşler ona kreşi gösterdiler ve diş doktorunu övdüler.

— İyi kalpli, kibar bir gençti!

Ve, cenaze töreninin aksine, mezarlıktaki tören tam bir başarıya ulaştı. Müthiş bir kalabalık toplandı: tüccarlar, si-

yahılar giymiş olarak gelen Rui Barbosa Derneği'nin üyeleri, Profesör Josué ve daha birçokları. Ellerinde birer demet çiçekle kaskatı duran Dos Reis kız kardeşler de bunların arasındaydı. Önce Peder Basilio'dan öğüt almışlardı: bir Protestanın mezarında diz çökmek günah sayılmaz mıydı?

Papaz,

— Ölümler için dua etmemek günahtır, diye cevap vermişti.

Halbuki Peder Cecilio sıskalığı ve mistik edasıyla bu davranışı kınamıştı. Bunu haber aldığıında, Peder Basilio onları yatıştırdı:

— Cecilio var-mı-bana-yan-bakan diyen cinsinden bir adamdır; cehennemın acılarını, cennetin hazlarına tercih ediyor. Korkunuz olmasın, ben sizi bağışlıyorum.

Avunçsuz ve faal babanın yanında Dr. Ezequiel, Kaptan, Nho-Galo ve Mundinho Falcao duruyorlardı. Bu törende, iki gün öncekinin aksine çelenkler ve çiçekler vardı. Şimdi mezarı kaplayan mermer anıtta Osmundo'nun adı, doğum ve ölüm tarihi ve cinayet unutulmasın diye de şu sözler yazılmıştı: ALÇAKÇA KATLEDİLDİ. Dr. Ezequiel davaya müdahale formalitelerini yapmıştı. Önce *fazendeiro*'nun tutuklanması kararı alabilmişken, Yargıç şiddetle reddetmişti. Bunun üzerine Bahia eyalet mahkemesine başvurmuş ve ondan henüz cevap gelmemişti. Dendiğine göre Osmundo'nun babası, albayı mahkûm ettirmesi halinde elli milyon real — bir servet — vermeyi vaat etmiş.

Jesuino Mendonça konusu çabuk kapandı. Günün ateşli sorunu mühendisti. Ezequiel duyduğu haklı kınamayı ötekilere aşılayamıyordu. Sonunda o da gemi geçidini ve sonuçlarını tartışmaya başladı.

— İyi oldu! Şu ihtiyar *jagunço*'nun burnu sürtülsün biraz.

Joao Fulgencio,

— Yoksa siz de mi Mundinho Falcao'yu tutmaya niyetlisiniz? diye sordu.

Avukat,

— Kim engelleyebilir? Uzun zaman Bastosları izledim, birçok davalarını destekledim; karşılığında elime ne geçti? Müsteşarlığa mı seçtiler? Onlar olmasa da seçilirdim. Belediye meclisi üyeliği seçiminde cahil, eli kalem tutmayacak kadar cahil Melk Tavares'i tercih ettiler. Halbuki adım ilk sıradaydı.

Nho-Galo'nun hımhım sesi,

— Çok iyi yaparsınız, dedi. Mundinho Falcao başka bir zihniyetin adamıdır. Onu milletvekili yaparsak Ilhéus'da çok şey değişir. Ben nüfuzlu kişi olsaydım onun taraftarları arasında yer almaktan bir an geri durmazdım.

Nacib araya girdi:

— Mühendis, sempatik bir genç. Tam bir atlet tipi, değil mi? Bir sinema artisti dersiniz... Kimbilir kaç genç kızın başını döndürecek...

Joao Fulgencio,

— Evlidir, dedi.

Nho-Galo,

— Karısından ayrılmış, diye ekledi. — Mühendisin özel yaşamını bunca ayrıntılarıyla nasıl da hemencecik öğrenmişlerdi? — Joao Fulgencio anlattı: Kaptan onu buraya getirdiğinde, bu bilgileri bizzat kendisi vermiş. Karısı deliymiş ve bir klinikte yatıyormuş.

O an'a kadar sus pus oturan ve dışarda *Diario de Ilhéus*'u satacak olan gazeteci çocukları sabırsızlıkla beklemekte olan Clovis Costa,

— Şu anda Mundinho ile ne konuşuyorlar, biliyor musunuz? dedi.

— Kim?

— Albay Altino Brandao... Bu yıl ürününü Mundinho'ya satıyor. Bu arada elindeki oyları pazarlık etmesi de mümkündür. — Sesinin tonu değişti — Gazete niye hâlâ satışa çıkmadı?

Rio do Braço'dan Albay Brandao... Albay Misael'den sonra bölgenin en büyük *fazendeiro*'suydu. Bütün bir seçim çevresinin oylarına sahipti. Siyaset oyununda önemli bir kozdu.

Clovis Costa doğru söylemişti. Mundinho'nun bürosunda, deri kaplı yumuşak koltuklara gömülen çizmeli, mahmuzlu *fazendeiro*, ihracatçının ikram ettiği Fransız likörünü yudumluyordu.

— Mösyö Mundinho, bu yılki kakaolara diyecek yok. *Fazenda*'ya gelip birkaç gün kalmalısınız; görmeye değer. Evim mütevazidir, ama bu onuru bahşederseniz, Tanrı'ya şükür açlıktan ölmezsiniz. Parlak sarı meyvelerle kaplı kakao ağaçlarını görürsünüz. Toplamaya başladık... Bu bolluğu seyretmeye doyum olmuyor.

İhracatçı eliyle konuğunun dizine dostça vurdu,

— Davetinizi kabul ediyorum. Bir pazar gelip bütün günümü sizlerle geçireceğim.

— Bir cumartesi gelin. Pazar günleri adamlar çalışmazlar.

— Peki, cumartesi olsun. Artık biraz çıkacağım. Şu mühendisin gelme işi beni buraya bağlamıştı.

— Gelmiş galiba. Öyle mi?

— Çok doğru. Yarın hemen işe koyulacak. *Fazenda*'larınızın kakaosu yakında İlhéus'dan gemilere yüklenip A.B.D.'ne ve Avrupa'ya taşınacak.

— Vay canına!.. İnanılacak şey değil... — Mundinho'yu dikkatle süzerek liköründen bir yudum daha aldı. — Şahane, bu içki! Yerli değil, her halde? — Fakat cevabını beklemeden devam etti: — Seçimlere adaylığınızı koyacağınız söyleniyor. Duydum, ama inanmadım.

— Neden koymayayım, albayım? — Mundinho, lâfı ihtiyarın açmasına sevinmişti. — İstenen nitelikler bende yok mu? Benim hakkımda çok kötü bir kanı mı besliyorsunuz?

— Ben mi? Sizin hakkınızda kötü bir kanı mı? Allah göstermesin. Bu mevkie lâıksınız elbet. Ancak... — Kadehini kaldırmış, içkisine bakıyordu. — Sadece... şu alkol gibisiniz; buralı değilsiniz. — Dikkatle Mundinho'ya baktı. —

İhracatçı başını salladı: Bu kanıt yeni değildi; duymaya alışmıştı. İddiayı reddetmek hiç düşünmeden, zihinsel bir alıştırma olmuştu.

— Siz burada mı doğdunuz, albayım?

— Ben Sergipe'denim. Kentteki sokak çocuklarının ağzıyla, bir «at hırsızı» yım. — Güneşin, kristalde yansımaları seyreliyordu. — Ama İlhéus'a geleli kırk yıl oluyor.

— Benimki sadece dört yıl, yakında beş olacak. Buna rağmen de sizin kadar *grapiuna*'yım. Buradan ayrılmam artık...

Bütün belgeleri anlattı, kendisini bölgeye bağlayan çıkarları belirtti, katıldığı ya da desteklediği çeşitli girişimlerden söz etti; konuşmasına gemi geçidi ve mühendisin gelişini anarak son verdi.

Fazendeiro, mısır yaprağı ve tütünle sigara sararak ve samimiyetini tartmak istiyormuş gibi Mundinho'nun heyecanlı çehresini dikkatle süzerek dinliyordu.

— Sizi takdir ediyorum... Buraya gelenler para kazanmaktan başka şey düşünmezler. Siz her konuya ilgi göstermiş, bölgenin ihtiyaçlarını keşfetmişsiniz. Yazık ki, evli değilsiniz.

— Neden yazık, albayım? Şişeyi alıp konuğunun kadehini yeniden doldurdu.

— Reddetmeyeceğim; nefis, bu içki. Ama açık konuşmak gerekirse, tafia'yı tercih ederim... Bu damla kahpedir... kokulu, tatlı; kadın likörü sanki. Ama şeytan gibi kuvvetli; farkına varmadan çarpıyor. Tafiayla işler ne âlemde, bilirsiniz; aldatmaz.

Mundinho dolaptan hemen bir tafia çıkardı.

— Nasıl isterseniz, albayım. Ama söylesenize, neden evli olmam gerekiyor?

— İzin verirseniz, açık konuşayım: buralı bir kızla evlenin. Benimkilerden birini teklif etmeyeceğim: üçü de evlidir ve Tanrı'ya şükür iyi yerlere düşmüşlerdir. Ama burada veya İtabuna'da çok uygun kızlar var. Bu sayede, buraya sadece bir ziyaretçi olarak ve sırf para için gelmediğinizi herkes anlar.

— Albayım, evlilik ciddi bir şeydir. Önce, insan düşlerindeki kadına rastlamalı; evlilik aşktan doğar.

— Ya da ihtiyaçtan, değil mi? Plantasyonlarda ırgatlar, ağaçlarla evlenmeye razı olurlar; yeter ki, bunlar etekli olsunlar. Evlenmeyi, insan, evde bir kadını bulunsun, onunla yatsın ve çene çalsın diye ister. Bir kadının ne büyük yararları dokunur, bilemezsiniz. Siyaset alanında da yararlıdır; size çocuklar verir, saygınlık kazandırır. Gerisi için, fahişeler var...

Mundinho gülmeye başladı.

— Seçilmemi çok pahalıya ödetmek istiyorsunuz. Evlenmeme kalmışsa şimdiden yenilgiyi kabulleneyim. Bu yolla kazanmak istemem, albayım. Programımla kazanmalıyım.

Ve daha birçoklarına yaptığı gibi bölgenin sorunlarını, teklif ettiği çözümleri, çıkaryolları heyecanlı bir tonla anlattı.

— Çok haklısınız. Bütün bu sözler gerçeğin ta kendisidir. Aksini kim iddia edebilir?

Şimdi gözünü yere dikmişti. Bastosların ihmaline uğrayan iç kesimlerin durumuna oldu olası acınmıştı.

— Buradaki adamlar sağduyuyla hareket ederlerse kazanırsınız. Ama adaylığınızı hükümet tasdik edecek mi, onu bilmem...

Albayı ikna ettiğine sevinen Mundinho, gülümsedi.

— Ama bir şey var: Mantık sizden yana; Albay Ramiro'nun ise dostları var, çok kimselere oldukça önemli hizmetlerde bulundu; akrabaları ve kafadarları çok. Halk, onun direktiflerine uygun oy kullanmaya alışmış. Onunla bir anlaşmaya varamaz mısınız?

— Ne anlaşması, albayım?

— Bir bağ kurmak... Kafanız ve gözlem gücünüz var; onun ise prestiji ve seçmenleri. Torununu tanırırsınız, güzel bir kızdır. Dr. Alfredo'nun kızı...

Mundinho sabırlı olmaya çalışıyordu.

— Mesele bunda değil. Ben başka türlü düşünüyorum — fikirlerimi biliyorsunuz — Albay Ramiro başka türlü düşünüyor. Ona sorarsanız yönetmek, sokaklara taş döşemek ve kenti bahçelerle süslemek demektir. Ben size bir program, bir plan sunuyorum. Oylarınızı kendim için istemiyorum, İl-héus için, kakao bölgesinin ilerlemesi için istiyorum.

Fazendeiro tarak görmeyen kafasını kaşdı.

— Buraya, size kakaomu satmaya geldim, Mösyö Mundinho. İyi fiyata sattım, memnunum. Yaptığımız konuşmadan ötürü de memnunum. Şimdi düşüncelerinizi biliyorum. — Gözlerini ihracatçının yüzüne dikmişti. — Yirmi yıldan beri oylarımı Ramiro'ya veriyorum. Çatışmalar devrinde ona ihtiyacım olmadı. Rio do Braço'ya vardığımda henüz kimse yoktu. Sonradan gelenler sümüklü şeylerdi; kimsenin yardımına ihtiyacım olmaksızın hepsini defettim. Ama oylarımı Ramiro'ya vermeye alışmışım. Hiç zararını görmedim. Bir kez biri sataşacak oldu, beni haklı çıkardı.

Mundinho konuşacak gibi yapınca albay bir jestle durdu.

— Size hiç bir vaatte bulunmuyorum. Ben, yapacağım şeye söz veririm. Tekrar konuşacağız; bunu rahatça söyleyebilirim.

Uzaklaştı; ihracatçı, bütün bir öğleden sonrayı boşuna harcadığı için fena halde öfkeliydi. Rio do Braço'nun rakipsiz hâkimi olan kişi gittikten az sonra büroya gelen Kaptan'a dert yandı.

— Sersem ihtiyar, beni, Ramiro Bastos'un torunuyla evlendirmeye kalktı. Vakit kaybı, başka şey değil. «Hiç bir vaatte bulunamam; ama yine geleceğim, konuşacağız» dedi, *fazendeiro*'nun ezgili sesini taklit ederek.

Kaptan cesaretini kaybetmedi,

— Yine geleceğim dedi mi? Bu çok iyi! Dostum, siz albaylarımızı henüz tanıımıyorsunuz. Hele Altino Brandao'yu hiç tanıımıyorsunuz. Sözüünü sakınmaz. Karşı tarafı tutsaydı açıkça söylerdi. Bizi desteklerse...

Kırtasiye'de sohbet devam ediyordu. Clovis Costa gittikçe daha kaygılıydı. Saat dördü geçmişti ve *Diario de Ilhéus*'un satıcıları hâlâ meydanda değillerdi.

— Gidip bakacağım; ne oldu!

Sörlerin okulundan genç kızlar, — aralarında Malvina da vardı. — dükkâna girdiler. «Bibliothèque Rose» un kitaplarına göz gezdirmeye başladılar. Joao Fulgencio yanlarına git-

ti. Malvina raflarda göz gezdiriyor, Eça de Queiros ve Aluisio de Azevedo'nun romanlarına bakıyordu. Íracema yanına sokuldu ve alaycı bir gülümsemeyle,

— Evde *Peder Amaro'nun Suçu*, vardı. Okumak üzere aldığımı gören ağabeyim elimden çekti ve genç bir kızın okuyabileceği bir roman olmadığını söyledi... Ağabeyim Bahia'da tıp öğrencisiydi.

— Niye o okuyormuş da, sen okuyamaz mışsın? Malvina'nın gözlerinde acayip bir isyan ışığı parlıyordu.

— *Peder Amaro'nun Suçu*'nu okudunuz mu, Mösyö Joao?

— Evet. İstiyor musunuz? Büyük bir romandır...

— Evet, alacağım. Fiyatı ne kadar? Íracema, arkadaşının cesaretine şaşıtı.

— Satın alacak mısın? Söylemediklerini bırakmazlar.

— Kimin umurunda?

Diva, bir genç kız romanı satın aldı ve ötekilere ödünç vermeyi vaat etti. Íracema, Malvina'ya,

— Sonra bana ödünç verir misin? diye sordu.

Ama kimseye söyleme. Eve götürüp okuyacağım.

Oradakilerden biri,

— Şimdiki genç kızlar... diye sızlandı; ahlâksız kitaplar okuyorlar. Bu yüzden, Jesuino gibi meseleler oluyor ya!

Joao Fulgencio bu sözleri yarıda kesti,

— Saçma şeyler söylemeyin, Maneca, sizin dünyadan haberiniz yok. İyi bir kitaptır. Bu genç kız çok zeki.

Clovis'den boşalan yere geçip oturan Yargıç,

— Zeki olan kim? diye sordu.

Joao Fulgencio onun elini sıkarak,

— Eça de Queiros'dan söz ediyorduk, diye cevap verdi.

— Çok öğretici bir yazar.... — Yargıca sorarsanız bütün yazarlar «çok öğretici»ydi. Bir yığın kitap satın alır, hukuku edebiyata, bilimi ispiirtizmaya karıştırırdı. Söylenene bakılırsa bunları, kitaplığını süslemek, fiyaka yapmak için almış; aslında hiç birini okumazmış. Joao Fulgencio,

— Yargıç Bey, Anatole France'ı sever misiniz? diye sordu.

Yargıç yine,

— Çok öğretici bir yazar, diye cevapladı.

— Onda, saygısız sayılacak bir yön bulmadınız mı?

— Saygısız mı? Evet; sayılabilir. Ama yine de çok öğretici.

Yargıcı görünce Nacib'in kaygıları yüzeye çıkmıştı. Ah-lâksız ihtiyar... Gabriela'nın gülünü ne yaptı? Nerede bıraktı? Müşterilerin bara doldukları saatti; sohbeti bir yana koymas-ı gerekirdi.

Yargıç;

— Dostum, mükemmel bir hizmetçi bulmuşsunuz... Kut-larım. Adı ne?

Nacib çekip gitti. Pis ihtiyar... Utanmadan Gabriela'nın adını soruyordu. Görevine bile saygısı olmayan utanmaz he-rif! Üstelik terfi ettireceklermiş...

Meydana vardığında Malvina'yı gördü: Plaj caddesinin ucunda mühendisle bir şeyler konuşuyordu. Genç kız sıra-lardan birine oturmuştu ve Romulo yanında ayakta durmuş-tu. Malvina kahkahalarla gülüyordu. Nacib böyle bir kahkaha hayatında duymamıştı. Mühendis evliydi, karısı deliydi ve tı-marhaneye kapatılmıştı. Malvina yakında haber alırdı. Barda oturmuş, Josué'de ona bakıyordu; perişandı. Öğleden sonra-sının o dingin saatinde kristalimsi kahkaha oradan duyulu-yordu. Nacib, gidip yanına oturdu; hüznü, yalnızlığı dokunak-lıydı. Genç profesör içini yakan kıskançlığı saklama çabasın-da değildi. Arap, Gabriela'yı düşündü: Yargıç, Albay Manuel das Onças, Plinio Araca ve kimbilir daha kimler etrafında dört dönüyorlardı. Josué bile ona şiirler yazıyordu. İlhéus akşa-mının ılık havası meydanı sarmıştı. Gloria penceresinden sarkmış duruyordu. Kıskançlıktan çılgına dönen Josué aya-ğa kalktı ve bakışlarını yasak pencereye doğru kaldırıp dan-telalara ve memelere ağgözlerle baktı. Şapkasını çıkararak düşüncesizce ve herkesi hayretler içinde bırakarak Gloria'yı selâmladı.

Plajda Malvina gülüyordu; hava tatlı ve sakindi.

Zenci Tuisca, iyi ya da kötü, haber carcısı koşa koşa ve soluk soluğa caddeleri aşip yanlarına vardı.

- Mösyö Nacib! Mösyö Nacib!
- Ne var, Tuisca?
- *Diario de Ilhéus*'u yaktılar.
- Ne?
- Binayı mı? Makineleri mi?
- Hayır Mösyö. Gazeteleri. Sokakta koca bir yığın yapılar, üzerine gaz döktüler. Şenlik, dersiniz...

ATEŞ VE SU; GAZETELERE VE KALPLERE

Bazı şanslı kişiler, nüshaların ıslak küllerinin içinden hemen hemen zarara uğramamış birkaç tane bulup kurtarmayı başardılar. Ateşin yakıp kül etmediği bu nüshalar, yangını söndürmek için işçilerin ve gönüllülerin kovayla taşıyıp döktükleri sulardan sırsıklam olmuştu. Küller şoseye dağılıyor ve yanmış kâğıt kokan akşam rüzgârının içinde uçuşuyordu.

Gazete bürosundan getirilen sandalyenin üzerine tünemiş olan Doktor öfkeden sapsarı kesilmişti ve *Diario de Ilhéus*'un önünde toplanan meraklılara boğuk bir sesle söylev veriyordu.

— Torquemada ruhlular, Neron taslakları, Caligula'nın atları, fikirlere karşı kundakçıların canı ateşiyle savaşıp yenmek, yazılı düşüncelerin ışığını söndürmek istediniz!

Birkaç kişi alkışlıyordu. Şenliğe koşan sokak çocukları el çırpıyor ve ıslık çalıyorlardı. Gözlüğünü bir türlü bulamayan Doktor, bunca heyecan karşısında coşmuş, kollarını alkışların geldiği yana doğru uzatmış, heyecandan titreyerek,

— Halk, ey benim sevgili Ilhéus halkım! diye haykırıyordu. Uygarlık ve özgürlük toprağı! Yazılı sözü yok etme amacını güden kara Engizisyon buraya, bizlerin cesedini çiğneme-den yerleşemeyecek. Sokaklarda barikatlar, meydanlarda kürsüler kuracağız...

Oraya yakın «Pinga de Ouro» da oturmuş bulunan Albay Amancio Leal, Doktor'un ateşli söylevlerini dinliyordu. Tek gözü parıltılar saçıyordu. Gülümseyerek Albay Jesuino Mendonça'ya döndü.

— Bugün Doktor'a ilham gelmiş...

Jesuino şaştı:

— Henüz Avilalardan söz etmedi. Avila'sız bir söylevin tadı olmuyor.

Oradan, olayları başından sonuna dek izlemişlerdi. *Fazenda*'lardan getirttikleri silâhlı adamlar, *jagunço*'lar gazete binasının kapısında mevzi alıp saldırı saatini beklemişlerdi. Gazete paketleriyle atelyelerden çıkan çocukları kuşattılar. Yine de birkaçı,

— *Diario de Ilhéus! Diario* okuyun... Mühendis Ilhéus'da hükümet dize geldi... diye bağırabildiler.

Korkuya kapılan çocukların elinden gazeteleri aldıktan sonra *jagunço*'lar idarehaneye ve atelyelere dalıp kalan nüshaları da getirdiler. Daha sonra anlattıklarına göre, aile bütçesine yardım olsun diye Clovis Costa'nın yazılarını gözden geçiren ve bazı başka düzeltmeler yapan Portekizce öğretmeni zavallı ihtiyar Ascendino öylesine bir dehşete kapılmış ki, pantolonuna pislemiş ve ellerini bitiştirerek,

— Beni öldürmeyin; çoluk çocuk sahibiyim, diye yalvarmaya başlamış.

Kaldırırma yanaşmış duran bir kamyonunda bidonlarla yakıt vardı. Her şey önceden planlanmıştı. Yangın, gazete yığınının hemen sardı, alevler bölgedeki evleri tehdit ederek göklere yükseldi. Gelip geçenler ne olduğunu anlamak için durup şaşkın şaşkın bakıyorlardı. *Jagunço*'lar alışkanlıkları nedeniyle ve geri çekilebilmek için havaya ateş ettiler. Sonra kamyonla atlادılar ve araç var hızıyla kentin caddelerini klakson çalarak aştı; o arada az kalsın ihracatçı Stevenson'u devirecekti. Böylece deli bir hızla ilerleyip anayola kavuştu.

Halk heyecan ve merak içinde dükkânların ve antrepoların kapısında toplanıyor ya da gazete binasına doğru koşuyordu. Amancio ve Jesuino ayağa kalkmamışlardı bile: masaları, stratejik bir noktadaydı. Gelip kapıda duran ve görmesini engelleyen bir adama, Amancio tatlı sesiyle,

— Orada durmayın, lütfen, dedi.

Adam istifini bozmadı; bunun üzerine Jesuino onun kolu-na yapıştı :

— Sana, burada durma demedik mi? diye böğürdü.

Kamyon uzaklaştıktan sonra Amancio bira kadehini kaldırdı ve Jesuino'ya gülümseyerek baktı.

— Temizlik harekâtı...

— Mükemmel başarıldı.

Karşı kaldırımında durup kendilerine merakla bakan adamlara aldırmadan barda kaldılar. Birçokları Amancio'nun, Jesuino'nun ve Melk Tavares'in *jagunço*'larını tanımışlardı. Harekâtı yöneten ve adamlara komuta eden Loirinho adlı biriydi. Amancio'nun vaftiz çocuğu olan bu adam genelevlerde cingarlar çıkartmakla vaktini geçiren bir kopuktu.

Clovis Costa yangını kontrol altına almaya başardıkları sırada geldi. Tabancasını çekip yiğitçe idarehanenin kapısında durdu. Bardaki masanın başında Amancio ona, küçümseyici bir edayla bakıyordu.

— Tabanca tutmayı bile bilmiyor...

Arkadaşları koştular ve halkı etraflarına topladılar. Onlara birçok nüfuzlu kişi de katıldı.

Mundinho, Kaptan'la birlikte olay yerine geldi ve Clovis Costa'ya sırtverdi. Gazeteci,

— Bu mesleğin cilveleri bunlar... diyordu.

O gün Tuisca, Gloria'nın penceresinin altına varıp haber ulaştırmadı; çok meşguldu; gazetenin kapısında bir alay çocuğa komuta ediyordu. Genç kadının merakını tatmin etmeye koşan Josué oldu. Her türlü tedbirliliği elden bırakmıştı ve gözleri romantik bir baygınlıkla bakıyordu. Malvina, cadde-mühendisle geziyordu. Romulo parmağını denize doğru uzatmış, ona her halde çalışmalarını anlatıyordu. Genç kız onu dikkatle dinliyor ve zaman zaman gülüyordu. Nacib, Josué'yi kolundan çekip gazeteye götürmüştü, ama profesör orada birkaç dakikadan fazla durmadı. Onu ilgilendiren tek şey plajda neler geçtiği, yani Malvina'nın mühendisle neler konuştuğuydu. Genç kızlar kilisenin kapısında Peder Cecilio'nun etrafını almış yangın hakkında yorumlarda bulunuyor-

lardı. Malvina'nın gazetelere aldırmadan plajda kahkahalar patlatması Josué'yi çileden çıkardı. Bu olayın sorumlusu mühendis değil miydi, nihayet? Öyle olduğu halde kentteki o anı çalkalanmalara en ufak bir ilgi göstermemişti. Kayıtsız bir edayla çene çalıyordu. Josué meydanı aştı, yaşlı kızların arasından geçti ve Gloria'nın penceresine yaklaştı. Melez kadının etli dudakları bir gülümsemeyle aralandı.

— Tünaydın.

— Tünaydın profesör. Ne oluyor?

— Bugün gelen sersem mühendisin yüzünden Bastos'un adamları *Diario*'yu ateşe verdiler.

Gloria plaj caddesine doğru baktı.

— İlgilendiğiniz genç kızla çene çalan adam mı?

— İlgilendiğim mi? Yanılıyorsunuz. Sadece bir tanış. İl-héus'da uykuları altüst eden bir kadın var sadece.

— Kim olduğunu merak ettim.

— Size söyleyebilir miyim?

— Korkusuzca...

Kilisenin kapısında yaşlı kızlar gözlerini kırıştırıyorlardı. Caddede, Malvina bir şeyin farkında değildi.

GABRIELA GÜÇ DURUMDA

Mahallenin başiboş, yarı yabanî, tüyleri yer yer dökük, bir kulağı yırtık pis kedisi civardaki dişilerin peşinden koşuyordu. Bu serseri tavırlı, rakipsiz dövüşçü karnını yokuş-taki ve civar sokaklardaki evlerin mutfaklarında hırsızlık yapıparak doyururdu. Ev hanımları ve hizmetçiler ondan nefret ederlerdi; ama öyle kuşkulu, öyle çevikti ki, onu kimse bir türlü ele geçirememişti. Gabriela nasıl etmişti de kendini sevdirmişti? Nasıl olmuştu da yolda giderken miyavlayarak peşinden gidecek ve ayaklarının altında kıvrılıp yatacak kadar güven duymuştu? Hayvan cüretli ve tedbirli adımlarla mutfağına hırsızlık etmeye geldiğinde çığlıklarla ve sopayla kovmamıştı. Ona deri parçaları, balık kuyrukları, tavuk barsakları atıyordu. Yavaş yavaş hayvan alıştı ve şimdi vaktini

ufak bahçede ağaçların gölgesinde uyumakla geçiriyordu. Geceleri hâlâ sokaklarda ve damlarda dolaştığı halde eskisi kadar sıska ve pis görünmüyordu.

Bar dönüşü, Gabriela masanın önüne oturup yemek yerken hırıltılarla bacaklarına sürtünerek dolaşırdı. Yemekleri nazla yer ve Gabriela kolunu uzatıp başını ve karnını okşadığında minnettarlıkla hırıldamaya başlardı.

Dona Arminda buna bir mucize nazarıyla bakıyordu. Böylesine hırçın bir hayvanı evcilleştirip eliyle beslemenin ve kucağında uyutabilmenin mümkün olacağını bir an olsun aklından geçirmemişti. Gabriela hayvanı göğsüne bastırır, çenesiyle onun o yabanî kafasını iter; hayvan bu jestlere gözlerini yarı kapayıp mırımlanarak ve pençeleriyle elini hafif hafif tırmıklayarak karşılık verirdi. Dona Arminda'ya göre bu, bir tek şeyle izah edilebilirdi: Gabriela, gelişmemiş, hat ta keşfedilmemiş çok kuvvetli bir medyumdu. Onu, «seans» larla terbiye ettikleri takdirde öte-dünyayla bağlantı kurmak için bulunmaz bir araç elde etmiş olurlardı. Onda o esrarlı akışkanlık olmasaydı böylesine yabanî bir hayvanı zaptetmesine olanak bulunmazdı.

Birlikte, evin önünde oturmuşlardı. İhtiyar kadın şosetleri tamir ediyor, Gabriela kediyle oynuyordu. Dona Arminda, genç kadını ikna etmeye çalışıyordu :

— Yavrum, bir tek seans kaçırmamalısın. Geçen gün dostumuz Deodoro yine seni sordu. «Bacımız neden gelmedi? Onda, ender rastlanan bir kılavuz-ruh var. O, tam arkasında oturmuştu.» İşte böyle söyledi. Ben de aynı şeyi düşünmüştüm. Ve şunu bilin ki, Deodoro bu işin erbabıdır. O genç yaşta; insanın inanacağı gelmiyor. Ama yavrum, ruhlarla öyle bir yakınlığı var ki, görülecek şey. Onlara dilediği her şeyi yapıyor. Siz belki iyi bir medyum-falcı olabilirsiniz...

— İstemiyorum... istemiyorum, Dona Arminda. Ne işime yarar? Ölüleri rahatsız etmemek daha iyi. Bu yaptığınız hiç hoşuma gitmiyor... Hayvanın karnını kaşıyor; hayvan keyifle mırımlıyordu.

— Çok büyük bir hata ediyorsunuz, kızım. Böyle yapar-

sanız kılavuzunuz sizi yöneltemez; hayatta, körler gibi görmeden ilerlersiniz. Gerçekten bir ruh, körün kılavuzu gibidir. Bize yolumuzu gösterir ve engelleri aşmamıza yardım eder.

— Bir ruhum yok benim, Dona Arminda, bu engeller hangileriymiş?

— Sadece engel değil; ayrıca öğüt de verir. Geçen gün güç bir doğumdaydım; Dona Amparo'nun. Çocuk ters gelmiş, çıkmak istemiyordu. Ben, ne yapacağımı bilemiyordum; ve Milton, doktor çağırmaktan söz ediyordu. Kim bana yardım etti? Rahmetli kocam; her yerde yanımdadır; beni hiç bırakmaz. Yukarıda — göğü gösteriyordu. — her şeyi bilirler; doktorluğu bile. Kulağıma fısıldadı ve ben söylediklerini yaptım. Nur topu gibi bir bebek dünyaya geldi!..

— Ebe olmak; masum yavruların dünyaya gelmesine yardım etmek güzel bir şey.

— Kim size öğüt verecek? Siz ki, öğüde onca muhtaçsınız...

— Muhtaç mıyım, Dona Arminda? Neden? Bilmiyordum...

— Kızım, kusura bakmayın ama, siz salaksınız. Hem salığın da büyüğüsünüz. Tanrı'nın size bahşettiği şeylerden yararlanmayı bilmiyorsunuz.

— Nasıl olur, Dona Arminda! Sizi anlamıyorum. Sahip olduğum her şeyi kullanıyorum; Mösyö Nacib'in hediye ettiği iskarpinleri bile. Bara giderken giyiyorum. Halbuki hiç hoşuma gitmiyor; sandallarımı tercih ederim. Hayır, iskarpinle yürümeyi sevmiyorum.

Bunca toyluk karşısında Dona Arminda iğneyi eline batırdı.

— Elime iğne battı... Siz, sandığımdan daha salakmışsınız. Mösyö Nacib size ne veremez... Zengindir, Mösyö Nacib! Söyleyin size ipekli kumaşlar alsın; alır. Söyleyin bir yardımcı tutsun: hemen iki tanesini birden getirir. Para isteyin, istediğiniz kadar; verir.

— İhtiyacım yok ki... Ne işime yarar?

— Ömür boyunca genç ve güzel mi kalacaksınız? Bugün yararlanmazsanız yarın iş işten geçmiş olur. Kalıbımı basarım

ki, Mösyö Nacib'den hiç bir şey istemiyorsunuz; değil mi?

— Sizinle sinemaya giderken, bilet parası alıyorum. Daha ne isteyeyim?

Dona Arminda'nın tepesi attı. Şoseti ve tahta yumurtayı elinden fırlatıp attı. Kedi ürküp ona kötü kötü baktı.

— Her şey! Her şey, kızım! Ne isterseniz verecek. — Sonra sesini alçaltarak, — gözünüzü açarsanız, sizinle evlenmesini bile sağlarsınız, diye fısıldadı.

— Evlenmek mi? Niye? Niye evlensin benimle, Dona Arminda? Ne ihtiyacı var? Mösyö Nacib iyi aileden bir genç kıza lâıyk bir adamdır. Benimle niye evlensin? Ne ihtiyacı var?...

— Ya siz? Bir hanımefendi olmak, evinizi yönetmek, kocanızın koluna girip gezmeye gitmek, güzel giyinmek istemez misiniz?

— O zaman belki bütün gün iskarpin giymem gerekecek... Bu, hiç hoşuma gitmiyor. Mösyö Nacib'le evlenmek, hoşuma gider belki. Hayat boyunca ona yemek pişireyim, yarım edeyim... — Gülümsüyor, kediyi seviyor; nemli ve soğuk burnunu okşuyordu. — Ama, puh! Mösyö Nacib'in yapacak başka işi yok mu?... Önüne ilk çıkanla; benim gibi bir kızla evlenmek istemez... Böyle bir şeyi düşünmek bile saçma, Dona Arminda. Çıldırdı mı?

— Bak kızım, beni dinle, başarabilirsin: iste yeter; aklını kullan; ara sıra naz et, uzak dur; ağzı sulansın, hevesi kurşağında kalsın. Şimdiden aklı başında değil zaten. Chico'cuğum söyledi: Yargıç size bir ev tutmayı kuruyormuş. Nho-Galo anlatırken duymuş. Mösyö Nacib size kalbini sunmaya hazır.

— İstemem... — Gülümsemesi kayboldu. — Onu sevmiyorum. O Yargıç tatsız bir ihtiyar.

— İşte bir tanesi daha.

Albay Manuel das Onças, ağır, köylü adımlarıyla yokuşu çıkıyordu. Kadınların önünde durdu; Panama şapkasını çıkardı ve renkli mendiliyle terini sildi.

— Tünaydın.

Dul kadın,

— Tünaydın, albayım, diye cevapladı.

— Nacib burada oturuyor, değil mi? Kızı görünce anladım. — Gabriela'yı gösteriyordu. — Bir hizmetçi arıyorum; ailemi Ilhéus'a getireceğim... Bir bildiğiniz var mı?

— Ne iş için, albayım?

— Şey... Mutfak...

— Buralarda bulmak güç.

— Nacib size ne veriyor?

Gabriela saf saf baktı.

— Altmış bin real.

— İyi para; kuşku yok.

Bir sessizlik oldu. *Fazendeiro* hole bakıyordu. Dona Arminda pılı pırtısını topladı, selâmladı ve kapının gerisine sinip konuşulanları dinlemeye koyuldu. Albay hoşnutlukla gülümsedi.

— Açık konuşayım mı? Aşçıya ihtiyacım yok. Ailem geldiğinde plantasyondan bir kız getirtirim. Ama sizin gibi bir esmer güzelinin, bir mutfığa tıklılması çok yazık.

— Neden, albayım?

— Elleriniz mahvoluyor. Tencereleri bir yana itmek sizin elinizde. Dilerseniz size her şeyi sağlayabilirim: güzel bir ev, bir hizmetçi, mağazalarda açık hesap. Güzelliğiniz aklımı başımdan alıyor, küçük hanım.

Gabriela ayağa kalktı; gülümsemesi kaybolmamıştı.

— Teklifime ne dersiniz?

— Kusura bakmayın, Mösyö, reddediyorum. Öyle, kötüye almayın. Burada rahatım, hiç bir şeyim eksik değil. İzninizle, sayın Albay...

Bahçe duvarının üzerinden Dona Arminda'nın kafası görüldü. Gabriela'yı çağırıyordu.

— Rastlantıya bakın. Demedim mi? O da size ev sunuyor.

— Onu istemem, açlıktan ölsem bile.

— Size söylüyorum : isteyin yeter.

— Hiç bir şey istemiyorum.

Sahip olduğu şeylerle — pamuklu elbiseler, sandallar, küpeler, broş, bilezik — mutlu yaşıyordu. İskarpinleri sevmiyordu, zira ayaklarını sıkıyordu. Bahçesinde, mutfağında, fırının başında, odacığında hoşnut yaşıyordu. Barda yakışıklı beylerle — profesör, Josué, Mösyö Tonico, Mösyö Ari — ve kibar efendilerle — Mösyö Felipe, Doktor, Kaptan — bulunmaktan hoşlanıyordu; zenci Tuisca'dan ve kediden hoşnuttu.

Ve... Mösyö Nacib'den hoşnuttu. Onunla yatmak, başını kılıklı göğsüne dayamak, o boylu ve güçlü erkeğin bacağına bütün ağırlığıyla kalçalarında hissetmek güzel şeydi. Bıyıklarıyla ensesini gıdıklardı. Gabriela ürperdi. Erkeklerle yatmak hoş şeydi, ama bir konuta, bol yiyeceğe, elbise ve iskarpinlere sahip olmak için bir ihtiyaçla yatmak hiç de hoş değildi. Genç bir erkekle, zevk için; hele Mösyö Nacib gibi kuvvetli ve yakışıklı olursa...

Şu Dona Arminda da bir ispiirtizma tutturmuş gidiyordu; yakında keçileri kaçıracaktı. Ne deli kadın: kalkmış onu Mösyö Nacib'le evlendirecek! Düşünmek bile hoş şeydi, evet, kuşkusuz... Onun koluna girip sokağa çıkmak; ayaklar iskarpinlerin içinde, cendereye girmiş olsa bile. Sinemaya gitmek, onun yanında oturmak ve başını onun omuzuna dayamak. Şenliklerde bir arada bulunmak; Nacib'le dansetmek. Parmakta bir alyans taşımak...

Bunları düşünmek neye yarardı? Boş... Mösyö Nacib iskarpin ve ipek çoraplardan hoşlanan, giyim kuşamı ve parfümleri seven kibar bir kızla evlenecekti. Kendisi, Gabriela yemek pişirmeye, ev işi yapmaya, çamaşır yıkamaya ve bir erkekle yatmaya yarardı ancak. Ama parası için yaşlı ve ihtiyar bir adamla değil. Zevk aldığı için. Yolculuk boyunca Clemente'yle, plantasyonda Nhozinho'yla; ve de Zé do Carmo'yla. Kentte zengin aileden gelme öğrenci Bebinho'yla. Annesi duymanın diye parmaklarının ucuna basarak gelirdi. İlki, daha çocukken, dayısıyla olmuştu. Henüz çocuktu, bir gece dayısı, ihtiyar ve hasta...

FENER IŞIĞINDA

Yakıcı güneşin altında, gövdeler çıplak, uzun sırtıkların ucuna takılmış oraklar ellerinde, işçiler kakao meyvelerini keşiyorlardı. Sarı meyveler boğuk bir gürültüyle düşüyordu. Kadınlar ve çocuklar topluyor, sonra bunları bıçakla açıyorlardı. Beyaz bir balla sarılı yeşil kakao taneleri, katırlara yüklenip mayalanma teknelerine taşınıyordu. İşçiler şafak sökerken işbaşı yapıyor ve karanlık basıncaya dek çalışıyorlardı. Güneşin tepede olduğu saatte, manyoka ununa batırılıp kızartılan kuru et ve ekmek ağacının meyvesinden ibaret yemekler çabucak yeniyordu. Ve çalışma süresince kadınlar ağlamaklı seslerle şarkılar söylüyorlardı.

*Güç, benim hayatım, acı benim kaderim,
Ben bir zenciyim, bir işçi.
Söyle, sayın Albayım,
Ah, söyle lütfen.
Ne zaman toplayacağım
Sevdalarımın ürününü?*

Plantasyonlarda erkekler korusu şöyle karşılık veriyordu :

*Kakao toplayacağım
Ben ağaçlardan...*

Yeşil kakao konvoyu anayola çıktığında katırcılar hayvanları bağıra bağıra dürtüyorlardı: «Deh! Allahın belâsı katır, deh! Yürüsene, Elmas!»

Atının üzerinde ve peşinde çavuş olduğu halde, Albay Melk Tavares çalışmaları kontrol etmek için plantasyonlarını geziyordu. Zaman zaman yere atlıyor, kadın ve çocukları paylıyordu.

— Bu ne uyuşukluk böyle? Daha çabuk, küçük hanım; bit mi ayıklıyorsun?

Avuçların içindeki meyveleri bölen bıçak darbeleri hızlanıyor ve her defasında bileyli, keskin bıçak parmağı kesme tehlikesi yaratıyordu. Ve toplayıcıları uyaran şarkıların ritmi de onunla beraber hızlanıyordu.

*Kakaonun balı bol
Tarlaların çiçeği bol.
Söyleyin Sayın Albay,
Ah! Söyleyin lütfen,
Ne zaman gidip uyuyacağını
Sevdağımın kollarında?*

Ağaçların gerisinden, kuru yaprakların arasında, sürünen yılanların dolaştığı patikalardan erkeklerin sesi ve çalışma ritmi hızlanıyordu:

*Kakao toplayacağını
Ben ağaçlardan...*

Albay ağaçları inceliyor; çavuş, işçilere bağıırıyor ve ağır, yorucu iş devam ediyordu. Birden, Melk Tavares olduğu yerde durdu ve,

— Buradaki kakaoları kim topladı? diye sordu.

Çavuş soruyu tekrarladı. İşçiler dönüp baktılar, ve Zenci Fagundes cevap verdi:

— Ben.

— Gelin, buraya!

Ve ona ağacı gösterdi; ta tepelerde unutulmuş meyveler vardı.

— Maymunların dostu musunuz? Kakaoyu onlar için mi diktim sanıyorsunuz? Vay tembel herif, vay! Dövüşten başka işe yaradığı yok!

— Evet, M'syö. Görmemişim...

— Görmediniz, çünkü plantasyon sizin malınız değil. Cebinizden para gitmiyor ya! Aklınız başınızda iş görün.

Kontrolle devam etti. Zenci Fagundes yumuşak ve iyilikli gözlerle peşinden baktı. Ne cevap verebilirdi? Kasabaya indiğinde genelevi altını üstüne getirip sarhoş vaziyette polisin eline düştüğü gün Melk onu kurtarmıştı. Bir gün de İlheus'a götürüp gazeteleri ateşe verdirmişti: ne matrak şeydi, o; hem de cömertçe mükâfatlandırmıştı. Dahası var, yeni bir çatışma devrinin arifesinde bulunduklarını ve Zenci Fagundes gibi yürekli adamlara ve iyi nişancılara yakında gün doğacağını da söylemişti. Şimdilik yapılacak şey kakao toplamak, açık havada kuruyan tanelerini çiğnemek, ter dökmek ve mayalanma teknelerindeki melaslarda yalınayak tepinmekti. Müjdelenen çatışmalar bir türlü başlamıyordu. Kentte yakıtları ateşin devamı gelmemişti. Buna rağmen hoşuna gitmişti; insan içine girmiş, kamyonla yolculuğa çıkmış, havaya birkaç el ateş etmiş ve Gabriela'yı görmüştü. Bir barın önünden geçerken bir kahkaha duymuştu. Bu, ondan başkası olamazdı. Zenciyi bir eve götürmüşler ve orada, hareket saatini beklemişti. Onlara komuta eden Loirinho adlı bıçkın, zencinin sorusuna şu cevabı vermişti:

— O kız mı? Arap'ın aşçısı.

Zenci, adımlarını yavaşlatıp onu seyretmişti. Loirinho sinirlendi.

— Haydi, esmer! Dikkati çekme; planımızı altüst edecek sin!

*Fazenda'*ya döndüğünde, yıldızlı sonsuz göğün altında, ısızlığın içinde akordeonun ağlamaklı ezgileri devam ededursun bunları Clemente'ye anlattı. Fenerin etrafa saçtığı kızıl ışıklar, plantasyonun zifiri karanlığında dev silüetler yaratıyordu. Gabriela'nın yüzü, uzun bacakları ve danseden bedeni karşılarındaydı âdetâ.

— Öyle güzelleşmişti ki, görmeliydin...

— Barda mı çalışıyor?

— Barda satılmak üzere bir şeyler pişiriyor. Efendisi sıgır yapılı bir Suriyeli. Kızı görsen tertemiz sandalları, yeni elbisesiyle pek ciciydi.

Başı eğik, tasalı ve düşünceli durmuş kendisini dinleyen

Clemente'yi, fenerin ışığında hayal meyal görüyordu.

— Oradan geçtiğimde karşısındaki herife — alelâde bir herif — gözlerini dikmiş, gülüyordu. Ve, biliyor musun Clemente. Kulağının arkasında bir gül vardı; çok yakışmıştı.

Kulağının arkasına bir gül sıkıştıran Gabriela, fenerin ışığında kayboldu. Clemente, kabuğuna çekilen bir kaplum-bağa gibi içine kapanıyordu.

— Beni, Albayın evine kapattılar. Karısını gördüm; hastalıklı bir şey; kilisedeki heykellerden farksız. Kızını da gördüm. Güzellikte eşi yok, ama mağrur: yanımızdan kaç defa geçti; başını çevirip bakmadı. Güzel kız. Ama sana söylüyorum, Clemente, Gabriela gibi bir tane daha yok. Başkalarından fazla nesi var, onun? Söylesene...

Nesi vardı? Nasıl bilebilirdi? Onunla yatmak, *sertao*'da, *caatinga*'da, sonra yeşil vadilerde geceleri koynunda sabahlamak hiç bir şeye yaramamıştı. Hiç bir şey öğrenmemiş; hiç bir şey keşfetmemişti. Yine de, onda, unutulması imkânsız bir şey vardı. Tarçın rengi teni mi? Karanfil kokusu mu? Gülüşü mü? Nasıl bilebilirdi? Onda, teni yakan, tenin içini yakan bir ateş vardı. Bir odak.

— Kâğıtlar tutuştu; hemen yandı. Gidip Gabriela'yı görmek, azıcık çene çalmak istiyordum. Olmadı.

Fenerin ışığı gölgeleri yalıyor, gece gittikçe kararıyordu, Gabriela'sız. Köpekler uluyor, baykuşlar haykırıyor, yılanlar ısıklık çalıyordu. İkisi de düşlere dalmış, susuyorlardı. Zenci Fagundes feneri aldı ve uykuya çekildi. Karanlık, sonsuz ve ıssız gecede melez Clemente, Gabriela'ya vahşice sarıldı. Kız gülümsüyordu, hafif ayaklar, esmer baldırlar, dik memeler, karanfil kokusu, tarçın teni. Onu kollarının arasına aldı ve dikenli yatağına taşıdı. Sonra başını göğsüne dayayıp büzüldü; öylece yattı.

BİR BALO VE BİR İNGİLİZ HİKÂYESİ

O yıl, Ilhéus'un en önemli olaylarından biri Ticaret Oda-sı'nın yeni binasının açılış töreni oldu. Bu bina aslında ilkiy-

di, zira birkaç yıl önce kurulan Ticaret Odası, güneydeki birçok firmaların temsilcisi olan başkanı Ataulfo Passos'un yazıhanesinde faaliyetini sürdürüyordu. Son zamanlarda bu Oda, insiyatifleri ve nüfuzu sayesinde gelişmeleri desteklemek suretiyle kentin yaşamında gittikçe büyüyen bir rol oynamaktaydı. İki katlı bir bina olan yeni merkez Sao Sebastiao limanına varan sokaklardan birinde olup «Vezüv» barına da yakındı. Açılış töreni için gereken içkiler, şekerlemeler ve eğlencelikler Nacib'e ısmarlandı. Bu kez ısmarlanan miktar büyük olduğundan, Gabriela'ya yardım etmeleri için iki küçük kız tuttu.

Önce yeni yönetim kurulunun seçimi yapıldı. Bir zamanlar, bu kurula seçilmek üzere gösterilecek adayların adlarını tesbit etmeden önce o kimselerin iznini almak ve bunun için de ithalâtçı, ihracatçı ve tüccarlara gidip dil dökmek gerekiyordu. Şimdiyse bunlar adaylık için çekişmekteydiler: Zira Ticaret Odası'nın yönetim kuruluna girmek onlara bankalarda kredi sağlamakta ve kentin yönetiminde söz sahibi kılmaktaydı. Bastosların ve Mundinho Falcao'nun taraftarlarından iki liste meydana getirilmişti. Her konuda bu böyleydi: bir yanda Bastoslar, öbür yanda Mundinho Falcao. Birçok ihracatçı, tüccar ve ithalâtçının imzasını taşıyan bir manifesto, *Diario de Ilhéus*'da yayımlanmıştı. Bu manifesto, başkanlığa yeniden seçilmek üzere Ataulfo Passos başta olmak üzere, yardımcılığına Mundinho'yu ve resmî sözcü olarak Kaptan'ı gösteren bir liste sunmaktaydı. Öbür yanda yine Oda'nın ileri gelen üyelerinin imzaladıkları bir başka liste de *jurnal do sul*'da yayımlanmıştı. Bu liste de Ataulfo Passos'u başkan olarak öneriyordu: her iki taraf da bu zatta fikir birliğine varmışlardı, zira hem siyaset yapmazdı, hem de Oda'nın kurulup gelişmesi için büyük emekler sarfetmişti. Başkan yardımcılığına Suriyeli Maluf öneriliyordu. Halen Ilhéus'un en büyük mağazasının sahibi olan bu adam yıllar önce, Ramiro Bastos'un topraklarında ufak bir bakkal dükkânı açarak hayata atılmış ve Albayın canciğer dostu olmuştu. Resmî sözcü olarak da Dr. Mauricio Caires gösteriliyordu. Her iki listede adı bulu-

nan yalnız Ataulfo Passos değildi; bir de dördüncü sekreter gibi mütevazı bir görevde Arap Nacib A. Saad'ın adı okunuyordu. Mücadele çetin olacağına benziyordu, zira güçler eşitti. Ama zeki ve öngörülü bir insan olan Ataulfo, hasımların anlaşıp bir tek liste meydana getirmeleri halinde ancak adaylığı kabul edebileceğini ilân etti. Onları ikna etmek kolay olmadı. Ama Ataulfo uzlaştırmada ustaydı. Gidip Mundinho'yla görüştü; ondaki kentlilik duygusunu, bölgeye ve Oda'ya karşı göstermiş olduğu ilgiyi övdü. Onu, başkan yardımcısı olarak görmekten elbette ki kıvanç duyacağını söyledi. Ama Ticaret Odası'nı siyasal çekişmelerin dışında bırakmak ve onu, Ilhéus'un ve Vatan'ın yararına olarak hasımların ülkübirliği ettikleri tarafsız bir alan haline getirmek daha iyi olmaz mıydı? Kendisi, bu iki listenin birleştirilmesi taraftarıydı: iki başkan yardımcılığı kurulacak; sekreterlikler bölüşülecek ve iki veznedar, iki resmî sözcü ve iki kütüphaneci bulunacaktı. Gelişme ögesi olan Ticaret Odası, Ilhéus'u gerçek bir kent haline getirmeyi ülkü edinen geniş bir programla siyasal ikiliğin üstünde tutulmalıydı.

Mundinho ona hak verdi ve kendisinin haberi olmadan önerilen adaylığını derhal geri çekmeye hazır olduğunu söyledi. Bununla beraber arkadaşlarına danışmalıydı. Albay Ramiro'dan farklı olarak tarafdarlarının fikrini sormadan karar ve emir vermezdi.

— Kabul edeceklerini sanıyorum. Albay'la görüştünüz mü?

— Önce sizin ne tavır takınacağınızı bilmek istedim. Bugün, öğleden sonra gidip onu göreceğim.

Albay Ramiro'yla anlaşmak daha güç oldu. Başta, ihtiyar bütün kanıtlara kayıtsız kaldı ve kızdı:

— Memlekette kökü olmayan bir yabancı. Bir tek kakao ağacına sahip değil...

— Ben de, albayım.

— Siz, başka. Siz buraya geleli on beş yıl oluyor. Namuslu bir adam ve aile babasısınız; buraya, milleti kıskırtmaya gelmediniz; kızlarımızı baştan çıkarmak için evli adam getir-

mediniz; olanlardan hiç birinin değeri yokmuş gibi her şeyi altüst etmeye çalışmıyorsunuz.

— Albayım, siyaset yapmadığımı bilirsiniz. Seçmen bile değilim. Herkesle iyi geçinmek isterim. Ama şurası da kesindir ki, İlhéus'da çok şeyin değişmesi gerekir; eski devirler artık geçti. İlhéus'a sizin kadar değişiklik getirmiş bir kimse daha var mı?

Öfkesi gittikçe artan ve neredeyse patlayacak hale gelen ihtiyar, toptancı tüccarın bu son sözleri üzerine yumuşadı.

— Evet, İlhéus'a benim kadar yenilik getiren biri daha var mı?... diye tekrarladı. Burası, dünyanın bir ucu, sefil bir köydü; hatırlamaz mısınız? Bugün, Federal Devletle ona eşit gösterilebilecek bir kent daha yoktur. Neden, hiç değilse ölmemi beklemediler. Şu son günlerimde nedir bu nankörlük? Ben ne kötülük ettim? Mösyö Mundinho denen adamın hangi nasırına bastım? Halbuki, onu tanımam desem yeridir.

Ataulfo Passos ne cevap vereceğini bilmiyordu. Albayın sesi titriyordu; ihtiyar, bitmiş bir adamın sesiydi.

— Bazı değişikliklere, bazı yeniliklere karşı olduğumu sanmayın. Ama bu ne acele, bu ne çılgınlık; dünyanın sonu geldi sanki. Her şey zamanla yapılır — ülkenin hâkimi yenilemez Ramiro Bastos birden dirilmişti. — Sızlanmıyorum. Ben mücadeleci bir adamım; hiç bir şeyden korkum yok. Mösyö Mundinho sanıyor ki, İlhéus, kendisinin buraya ayak bastığı gün doğdu. Geçmişini minder-altı etmek istiyor, ve bunu kimse yapamaz. Yenilecek ve bu alçaklığı kendisine çok pahalıya mal olacak... Seçimlerde onu yeneceğim; onu İlhéus'dan defedeceğim.

— Ben, albayım, bu işlere girmem. Benim istediğim tek şey Ticaret Odası'nın sorununu çözümlenektir. Odamızı bu mücadelelere sokmanın anlamı ne? Onun amacı ticarî işler ve çıkarlarla uğraşmaktır. Bir siyasal partinin hizmetine girecek olursa sonu geldi demektir.

— Ne öneriyorsunuz?

Ataulfo anlattı. Albay Bastos, çenesini bastonuna dayadı,

yeni tıraşlı kırıxık yüzü ve gözlerinde son bir öfke kalıntılarıyla dinledi.

— Peki! Ticaret Odası'nı benim dağıttığımı söylemelerini istemem, ve size müteşekkirim. İçiniz rahat etsin. Durumu dostum Maluf'a ben izah ederim. İkisi de eşit olacaklar; birinci, ikinci başkan yardımcısı diye bir şey yok.

— Tamamıyla eşit! Teşekkür ederim, Albayım.

— Mösyö Mundinho'yla konuştunuz mu?

— Henüz konuşmadım. Önce sizin bilginizi almak istedim. Şimdi gidip onunla görüşeceğim.

— Kabul etmeyebilir.

— Siz, sizken kabul ettiniz. O niye reddetsin.

Albay Ramiro gülümsedi: ilk, kendi kanısı sorulmuştu.

Nacib, Îlhéus Ticaret Oda'sına işte böyle dördüncü sekreter seçildi ve Ataulfo'nun, Mundinho'nun, Maluf'un, kuyumcu Pimenta'nın ve daha birçok önemli kişilerin çalışma arkadaşı oldu. Ataulfo Passos için, resmî sözcü sorununu çözümlemek, hemen hemen bütün öteki işler kadar güç oldu. Kaptan'ı kütüphanecilikle yetinip listenin sonunda yer almaya ikna etmek için çok dil dökmesi gerekti. Euterpe 13 Derneği'nin resmî sözcüsüydü; halbuki Dr. Mauricio'nun benzer hiç bir görevi yoktu. Kaldı ki, kütüphaneye hayli kredi ayrılmıştı; gerekli ve en değerli kitapların satın alınmasında, Kaptan kadar yetkili bir kişi daha var mıydı? Bu kütüphane Îlhéus resmî kütüphanesi olacak, genç ihtiyar gelip okuyabilecek; halkın eğitimine böylece büyük katkısı olacaktı.

— Beni pohpohluyorsunuz. Joao Fulgencio gibi, Doktor gibi kimseler de bu görevi üstlenebilirler.

— Ama onlar aday değiller. Doktor, Oda'mızın üyelerinden bile değil; sevgili Joao'ya gelince, o hiç bir görev kabul etmiyor... Gerçekten, bir siz varsınız; aksi halde bu göreve kimi getirebileceğimi bilemiyorum. Siz nasıl olsa sözcüsünüz, hem kentin en iyi konuşmacısısınız.

Merkezin açılışı ve yeni yönetim kurulunun işbaşına getirilmesi şerefine düzenlenen tören görülmeye ve sözü edilmeye değerdi. Öğleden sonra yeni yöneticiler şampanyaya ve söy-

lev dinlemeye çağrıldılar. Tören, toplantıların ve konferansların yapılacağı zemin kattaki kütüphane salonunda yapılabaktı. (Birinci katta servisler ve sekreterlikler bulunuyordu.) Nacib, tören için yeni bir kostüm yaptırmıştı. Şatafatlı bir kravat, parlak kunduralar, parmağında tek taş yüzükle *fazenda* sahibi bir albaydan farkı yoktu.

Akşam, onun tarafından sağlanan «büfe» yle, bir balo verildi. (Plinio Araça, Nacib'in görevinden yararlanıp hesabı şışirdiği söylentilerini yaydı; kasıtlı ve yanlıştı.) Büfe çeşitli ve iştah açıcı yiyeceklerle doluydu. İçkiler boldu. Duvarların altına yerleştirilen iskemlelerde, kahkahalı şamatalar içinde genç kızlar, dansa davet edilmeyi bekliyorlardı. Birinci kattaki ışı ışı parlayan salonlarda hanımefendiler ve beyefendiler gevezelik ede ede Gabriela'nın hazırladığı yiyecekleri ve kurabiyeleri yiyor, Bahia'da bile böyle parlak bir şenlik görülemeyeceğini söylüyorlardı.

Bataclan'dan getirtilen orkestra valsler, tangolar, fokstrotlar ve polkalar çalıyordu. O akşam kabarede dansedilmedi. Albaylar, tüccarlar, ihracatçılar, doktorlar ve avukatlar hepsi de Oda'daydılar. Müşterilerini bir günlüğüne kaybeden kabarede sadece birkaç kadın boş yere bekliyordu.

Yaşlı kadınlar, genç kızlar balo salonunda elbiseleri ve mücevherleri sıkı gözlemden geçiriyor, flörtler seziyor, nişanlar tahmin ediyorlardı. Bahia'ya ismarladığı, akşamın en şık tuvaleti içinde Malvina dillerden düşmüyor ve insafsızca eleştiriliyordu. Mühendisin evli olup deli karısından ayrı yaşadığını duymayan kalmamıştı. Doğruydu: karısı tedavi edilemezdi ve tımarhaneye atılmıştı. Ama olsundu; evlilik çağına gelen bir genç kıza yaklaşmaya hakkı yoktu. Ona, şerefsizlikten başka ne getirebilirdi? En azından dile düşürürdü ve bu da genç kızın iyi bir evlilik yapma şansını baltalardı. Buna rağmen birbirlerinden hiç ayrılmıyorlar, vals, polka, fokstrot kaçırmıyorlardı. Romulo, Arjantin tangolarını merhum Os mundo'dan da güzel oynuyordu. Yanakları pembe pembe, bakışları hülyalı, Malvina sarhoş gibiydi ve atlet kollarda bir kuş gibi hafifti; âdeta uçuyordu. Duvarların diplerine yerleştir-

len sandalyelerde bir mırıltı dolaşıyor, merdiveni çıkıyor, salonlara yayılıyordu. Peşindeki delikanlılarla kapı diplerinde kırıştıran İracema'nın annesi Dona Felicia, ateşli esmer güzeli kızının Malvina'yla arkadaşlık etmesini yasaklamıştı. Profesör Josué kokteyl içiyor, yüksek sesle konuşuyor, kayıtsızlık taşıyor, hatta sevinçli görünüyordu. Müziğin uzak yankıları meydandan duyuluyor ve öğleden sonraki törende bulunmak üzere kente inmiş olan Coriolano ile yatan Gloria'nın kulaklarına dek varıyordu. Albay balolara gitmezdi; genç işidir, derdi. Onun balosu Gloria'nın yatağında verilirdi.

Mundinho Falcao dans salonuna indi. Dona Felicia, İracema'yı çimdikledi ve kulağına,

— Mundinho sana bakıyor, diye fısıldadı. Seni dansa davet edecek.

Kızını ihracatçının kollarına âdeta itti. İlhéus'da ondan iyi kısmet yoktu. Kakao ihracatçısı, milyoner, siyasî şef ve bekâr. Evet bekâr ve her halde evlenmeye hazır.

— Bu şerefi bahşeder misiniz? diye sordu, Mundinho.

— Hoşnutlukla... Dona Felicia ona selâm vermek için sandalyesinden hafifçe kalktı.

Tombul, baygın ve yapmacık İracema üzerine kapanıyor, Mundinho genç kızın memelerini, bacaklarını hissediyordu. Onu hafifçe göğsüne bastırdı.

— Balonun kraliçesi sizsiniz... dedi.

İracema biraz daha sokuldu.

— Şansım yok... Kimse bana bakmıyor.

Sandalyesinde Dona Felicia gülümsüyordu. Yıl sonunda İracema sörler okulunu bitirecekti. Evlendirmeyi düşünmeliydiler artık.

Alfredo Bastos, Bahia'da meclis toplantılarında bulunduğu öğleden sonraki törende Ramiro Bastos'u, Tonico temsil etmişti. Akşam, baloya genç kızlara yakışır pembe boyalı bir tuvalet giymiş ve tombul bedenini korselere sarmış bulunan gülünç Dona Olga'yla birlikte geldi. Mavi gözlü, narin yapılı, solgun benizli büyük yeğen de onlarla beraberdi.

Çok vakur ve çok saygın Tonico, kadınlara bakmıyordu bile; işi gücü Tanrı'nın ve Albay Ramiro'nun kendisine verdikleri o et yığınının pistte çevirip durmaktı.

Nacib, şampanya içiyordu. Plinio Araça'nın ileri sürdüğü gibi bu pahalı içkinin tüketimini artırıp fazla para kazanmak için değil, korkularını dağıtmak ve gece gündüz yakasını bırakmayan kaygılarını biraz unutabilmek için. Gabriela'nın etrafındaki kuşatma daralıyordu: sözlü mesajlar, teklifler, âşıkane mektuplar. O eşsiz aşçıya göz kamaştırıcı ücretler verenler vardı. Ve eşsiz kadına möbleli bir ev ve mağazalar-daki bütün lüks sunuluyordu.

Birkaç gün önce, Nacib dördüncü sekreterliğe seçilmesi nedeniyle kendini daha az üzgün hissettiği bir sırada, bu adamların cüretinin nereye varabileceğini gösteren bir olay olmuştu.

Demiryolu müdürü Mister Grant'ın karısı, Gabriela'ya tekliflerde bulunmak üzere eve kadar gitmekten sakınmamıştı. Bu Grant 1910'dan beri Ilhéus'a yerleşmiş sıska, sessiz ve yaşlı bir İngiliz'di. Herkes onu tanır ve sadece Mister diye çağırırdı. Erkek görünüşlü, serbest tavırlı boylu ve sarışın bir İngiliz olan karısı, Ilhéus'a tahammül edemediğinden yıllardan beri Bahia'da yaşamaktaydı. Kentte olduğu zamanlardan hatırdaki kalan ince silueti ve Şirketin arazisinde yaptırdığı tenis kortuydu. Burası, o uzaklaştıktan sonra viraneye dönmüştü. Bahia'da Barra Avenida'daki evinde şölenler verir, otomobil kullanır, sigara içerdi. Âşıklarını uluorta eve aldığını bilmeyen yoktu. Mister'e gelince, o Ilhéus'dan hiç çıkmazdı. Orada yapılan tafiaya bayılır, poker oynar, her cumartesi «Pinga de Ouro» da sarhoş olur ve her pazar ava çıkardı. Bahçeler içinde bir evde, kendisine bir oğul veren Hintli hizmetçisiyle yaşırdı. Karısı, Ilhéus'a uğradığında — yılda iki-üç kez —tanrıça gibi o ağır ve sessiz Hintli kadına hediyeler getirirdi. Çocuğu, altı yaşına basar basmaz onu Bahia'ya götürdü; şimdi öz oğluymuş gibi okutuyordu. Bayramlarda, Mister'in bahçesine dikili koca bir direkte İngiliz bayrağı dalgalanırdı, zira Grant, Britanya kralının Ilhéus viskonsülüydü.

İngiliz kadın henüz gelmişti; Gabriela'yı nasıl da hemen-
cecik duymuştu? Bardan kurabiye ve mezeler satın aldırdı ve
günün birinde Sao Sebastiao yokuşunu çıkıp Nacib'in kapı-
sını çaldı. Güler yüzlü hizmetçiyi bir an durup seyretti.

— *Very well!*

Ölçü bilmez bir kadındı. Onun hakkında feci şeyler an-
latılıyordu: Bir erkek kadar içki içer, plajlarda yarı çıplak
dolaşır, çocukluktan henüz çıkmış delikanlılara bayılmış;
hatta dendiğine göre kadınları da severmiş. Gabriela'ya, onu
Bahia'ya götürmeyi, Ilhéus'da asla alamayacağı bir ücret ver-
meyi, şık giyim-kuşam ve pazar günleri izin teklif etti. Ölçü
tanımamış, gidip Nacib'in kapısını çalmaktan bile çekinme-
mişti. Şu İngiliz karısındaki cesarete bak!...

Ya Yargıç? Duruşmalardan sonra utanmadan yokuşu inip
çıkıyordu. Onu bir eve kapatıp metres tutmak için yanıp tu-
tuşanların haddi hesabı yoktu. Başkaları, daha mütevaziydi.
Kuşkulu çiftlerin, karanlıkta dolaştıkları plajdaki kayaların
arkasında Gabriela ile bir gece geçirmeyi hayal ediyorlardı.
Gittikçe daha cüretli oluyor, barda teklifler fısıldayacak ka-
dar akılları başlarından gidiyordu. Nacib'in evinin önündeki
kaldırım kalabalıktı. Bar'a, ve Arap'ın kulağına dek haberler
geliyordu. Her öğleden sonra, Tonico'nun ona anlatacağı ye-
ni bir şey çıkıyordu. Nho-Galo da onu, gittikçe çoğalan tehli-
ke karşısında defalarca uyarmıştı.

— Her kadının, en sadık olanının bile bir sınırı vardır...

Dona Arminda bile, bunca parlak teklifleri reddetmekle
Gabriela'nın aptallık ettiğini söylemişti.

— Zaten gitmesi sizi fazlaca üzmez, değil mi, Mösyö Na-
cib?

Üzmez mi?... Aklı fikri ondaydı. Çözümler arıyor, uyku-
ları kaçıyor, öğleleri dinlenmek şöyle dursun, koltuğuna
uzanmış, kuşkularını geveleyip duruyordu. Törende tebrik-
leri, el sıkmaları, iyi dilekleri kabul ederken bile, kalbini ke-
miren kuşku ve korkuları şampanyayla bastırmaya bakıyor-
du. Gabriela neydi, kendisi için? Onu alıkoyma uğruna yapa-
cağı fedakârlıklar nereye kadar varabilirdi? Josué'nin melan-

kolik dostluğunu aradı. Profesör vermutlichla iyice sarhoş olmuş. Ağzını bozmuştu.

— Şu bok törende tafia içmek neden yasakmış?

O güzel sözleri, o kafiyele şiirleri nerede kalmıştı?

Baloda, sansasyon yaratan iki olay daha oldu. Kolay fethedilir cinsinden bir kız olan İracema'dan çabuk bıkan Mundinho (o, kapı diplerinde ya da sinema köşelerinde kızlara sarılacak adam mıydı?) Mavi gözlü, narin, solgun genç kıızı gördü.

— Kim? diye sordu.

— Albay Ramiro'nun torunu, Jerusa; Dr. Alfredo'nun kıızı.

Mundinho gülümsedi. Fikir ona eğlenceli geldi. Amcasının ve yengesinin yanında ufacık bir kız gibi duruyordu. Mundinho, orkestranın çalmasını bekledi; Tonico'nun yanına gitti, elini kolunun üstüne koydu.

— Hanımefendiye ve yeğeniniz küçük hanıma saygılarımı sunmama izin verir misiniz?

Tonico onları tanıştırdı. Birkaç iltifatlı söz edildi. Mundinho, genç kıza,

— Dans etmek ister misiniz? diye sordu.

Genç kız gülümseyerek ve hafif bir baş işaretiyle karşılık verdi. Danseden öteki çiftlere karıştılar. Bu, öyle şaşkınlık yarattı ki, birkaç çift dönüp bakayım derken ritmi kaybetti. Hanımların fiskosu arttı ve ikinci kattakiler görmek için aşağıya indiler.

— Demek o umacı sizsiniz, Mösyö? Hiç benzemiyorsunuz...

Mundinho güldü.

— Ben basit bir ihracatçıyım.

Bu kez genç kız güldü ve konuşmaya devam ettiler.

Öteki sansasyonel olay Anabela oldu. Onu, kabareye gitmediği için danslarını görmemiş olan Joao Fulgencio davet etmişti. Gece yarısında, şenliğin en cıvıvli anında hemen hemen bütün ışıklar söndü, salon loşluğa gömüldü ve Ataulfo Passos anonsu yaptı:

— Tanınmış *carioca* artisti, dansöz Anabela.

Kendisini alkışlayan hanımlar ve genç kızlar için tüyleri ve t lleriyle dansetti. Karısıyla gelmiş olan Ribeirinho'nun ağız kulaklarındaydı. Erkekler için mayosuz, tüysüz ve t ls z dansetti.

Doktor ciddî bir edayla,

— İlheus dev adımlarıyla uygarlaşıyor, dedi. Birkaç ay öncesine dek sanat salonlara alınmazdı; kabarelere itilmişti; sanat pislige atılmıştı.

Ticaret Odası, sanatı pislikten çıkartıyor ve en saygın ailelerin arasına sokuyordu. Alkışlar salonu doldurdu.

ESKİ YÖNTEMLER

Mundinho Falcao, Albay Altino'ya yaptığı vaadi nihayet yerine getirmiş, *fazenda*'larını ziyaret etmişti. Kararlaştırılan cumartesi değil, bir ay sonra ve Kaptan'ın ısrarı  zerine. Vergi tahsil t memuru, Altino'nun kazanılmasına büyük önem veriyordu. Onu kazanırsak, diyordu, gemi geçidinin incelenmesi işine başlandığı halde hâlâ duraksayan birçok *fazendeiro* daha bize katılır.

Kuşku kaldırmazdı: Eyalet hükümeti karşı çıktığı halde mühendisin gelmesi büyük etki yaratmıştı ve Mundinho lehine bir nottu. *Diario de İlheus*'un nüshalarını ateşe vermek suretiyle Bastos'ların kaba kuvvetle karşılık vermeleri de bu noktayı iyice belirlemişti. Bu olayı izleyen günlerde birkaç albay, ihracatçının bürosuna gelip desteklerini ve oylarını sunmuşlardı. Kaptan hesaba oturmıştı: bir sütuna sayılar sıralıyor, oyları sayıyordu. Yürürlükteki siyasal alışkılarını bildiğinden, kıl payı kazanılmış bir zaferin işe yaramayacağını takdir ediyordu. Milletvekilliğinin, vali ve belediye meclisi üyeliklerinin eyalet ya da Federal Devlet Parlamentosu tarafından onanması ancak kesin, ezici bir zaferle sağlanabilirdi. Öyle ki, onanmayı sağlamak da çok g  t . Bunun için, ihracatçının federal hiyerarşideki dostlarına ve Mendes Falcao ailesinin nüfuzuna güveniyordu. Ama oldukça büyük bir fark-

la kazanmak gerekliydi, aksi halde yenmiş sayılamazlardı.

Son olaylardan sonra, hiç değilse görünüşte sükûnet geri gelmişti. Ílhéus'un birçok yerlerinde Mundinho'ya karşı sempati artmaktaydı. Halk, gazetelerin ateşe verilmesiyle kaba kuvvet yöntemlerinin yeniden ele alınacağından korkuyordu. Bastoslar iktidarda kaldıkça *jagunço*'ların hâkimiyeti son bulmayacak, deniyordu. Ama bu tüccarların, mağaza ve antrepolarında çalışan bu gençlerin pek az oy sağlayacaklarını Kaptan biliyordu. Oyların çoğunluğu albayların, özellikle büyük *fazendeiro*'ların elindeydi. Her biri bütün bir kesimin sahibi olan bu adamlar seçinlere hâkimdiler. Son kararı onlar vereceklerdi.

Albay Altino Brandao'nun evi Rio do Braço'da garın yanındaydı. Verandalarla ve sarmaşık bitkilerle kaplı yüksek duvarlarla çevrili bu konut, çiçekli bahçeler ve meyve ağaçlarıyla dolu bir arazinin ortasında yükselmekteydi. Mundinho şaştı ve aydın bir insan olan bu *fazendeiro*'nun çok önemli mevkiye sahip bulunduğu konusunda Kaptan'ın yanılmadığını takdir etti. Bu bölgede plantasyon sahiplerinin konforlu konutlarda yaşadıkları görülmezdi. Kakao ağaçlarının arasında ya da köylerde, albayların konutları en ilkel gereklerden bile yoksundu, çoğu kez. *Fazenda*'larda bu konutlar direkler üzerinde inşa edilirdi ve zehirli yılanlardan korunmak için domuzlar alt katta ya da çok yakında bulundurulurdu. Bedenlerini saran kalın yağ tabakası sayesinde zehirden etkilenmeyen domuzlar yılanları öldürüyorlardı. Çarpışmaların sürdüğü devirlerden kalma sade yaşayışları yeni yeni değişmekteydi ve albaylar ancak son zamanlarda Ílhéus'ta ve Ítabuna'da güzel konutlar, villalar ve hatta konaklar yaptırmaktaydılar. Bahia fakültelerinde okuyan oğulları onları o sade yaşantılarını bırakmaya zorlamaktaydı.

Albay, Mundinho'yu karısıyla tanıştırdıktan sonra,
— Şeref verdiniz, demişti.

Duvarlarında Altino'nun ve karısının gençlik fotoğraflarının asıldığı salonda bulunuyorlardı. Sonra konuşunu odasına götürdü. Burası yün şilteler, patiska çarşaflar, işleme-

li yatak örtüsüyle şık bir yatak odasıydı ve ferahlık vermek için havaya lavanta püskürtülmüştü.

— İsterseniz yemekten hemen sonra ata atlayıp plantasyonlardaki çalışmalarını görmeye gideriz. Geceyi «Aguas Claras» da geçiririz. Sabahleyin ırmakta yüzer ve yeniden ata atlayıp *fazenda*'yı ziyaret ederiz. Orada kızarmış av etiyle karnımızı doyurur, akşam yemeğine buraya döneriz.

— Mükemmel. Kabul ediyorum.

Fazenda'sı «Aguas Claras» bir fersah ötede, bir köyün yakınında kurulu şahane bir malikâneydi. Albay Altino'nun daha uzakta açılacak ormanlarla çevrili bir başka *fazenda*'sı daha vardı.

Sofraya üst üste yemekler getiriliyordu: tatlı su balığı, kümes hayvanları, sığır, koyun ve domuz eti. Halbuki bu daha aile yemeğiydi; davetlilere sunulan yemek pazar günleri verilirdi.

Akşam *fazenda*'da (Mundinho hasat yapan, kakaoları malyanmış teknelere boşaltan ve güneşte kuruyan taneleri karıştırırken bir yandan şarkılar söyleyen işçileri gördükten sonra) petrol lambasının ışığında kısa bir sohbet yaptılar. Altino, *jagunço*'ların hikâyelerini, geçmiş zamanları ve toprakların fethi devrini anlatıyordu. Birkaç ırgat yere oturmuş konuşmaya katılıyor ve bazı ayrıntıları hatırlatıyorlardı. Altino parmağıyla bir zenciyi gösterdi.

— Bu adam yirmi beş yıldır hizmetimde, dedi. Buraya gelip sığınmıştı. Badaro'nun fedailerinden biriydi. İşlediği cinayetlerin kefareti ödettirmeye kalkışsak ömrü yetmez.

Zenci, beyaz dişlerini göstere göstere gülüyordu. Ağzında koskoca bir çiğneme tütünü vardı. Elleri nasırlydı ve ayakları kurumuş kakao balından kalın bir kabukla kaplıydı.

— Bu mösyö benim hakkımda ne düşünecek, albayım?

Mundinho siyaset konuşmak ve zengin *fazendeiro*'yu partisine çekmek istiyordu. Ama Altino bu konuya yanaşmıyordu. Sadece Rio do Braço'daki yemek sırasında, *Diario de Ilhéus*'un nüshalarının yakılmasından söz etmiş ve bu usulü kınamıştı :

— Esef edilecek bir davranış... Eskiden bu, sökerdi, ama Allaha şükür şimdi artık uzaklarda kaldı. Amancio iyi adamdır, ama şeytan kadar kıyıcıdır. Nasıl hâlâ yaşıyor, aklım ermiyor. Çarpışmalar sırasında üç kez yaralandı. Bir gözünü kaybetti; bir kolunu da kullanamıyor. Yine de aklı başına gelmedi. Melk Tavares'in ve bahtsız Jesuino'nun da şakaları yoktur. Kimse, elimden kaza çıkmaz diye bir iddiada bulunamaz. Jesuino için başka çıkar yol yoktu. Ama bu zamanda ne demeye gazete yaktılar? Çok esef edilecek bir davranış.

Sonra, balığının kılçığını ayırarak,

— Ama siz de, diye ekledi; özür dilerim; açık konuşacağım: siz de iyi davranmadınız. Ben bu kanıdayım.

— Niye? Gazete sert bir dil kullandığı için mi? Hasma övgülerde bulunarak siyasal kampanya yapılamaz.

— Gazetenizin saldırgan olduğu kesin. Öyle yazılar var ki, insan hoşnutlukla okuyor.... Duyduğuma göre bunları Doktor yazıyormuş. Bu adamda kafa var; zeki adam. Konuşması çok hoşuma gider. Bir *sabia* kadar kulağa hoş gelir. Bu noktada size hak veriyorum. Gazete, hasma çatmaya, onu parça parça etmeye yarar. Doğru olan davranış da budur. Ben abone oldum. Ama kastettiğim bu değildi.

— Neydi peki?

— Mösyö Mundinho, gazeteleri ateşe vermek esef edilecek bir davranıştır. Tasvip etmiyorum. Ah, hayır! Ama madem bunu yaptılar, siz de Jesuino gibi kesin zorunluluk karşısındaydınız. O karısını öldürmek istiyor muydu? Asla. Ama kadın ona boynuz taktırmıştı; öyle ki, onu öldürmesi şarttı, aksi halde bütün saygınlığını yitirir, beş paralık olurdu. Siz niye onların gazetesini yakmadınız; hem nüshaları değil, idarehane-yi, neden onların makinelerini kırmadınız? Bence, bunu yapmalıydınız. Yapmadınız diye, sizin için, iyi insanmış derler; ama İlhéus'u ve İtabuna'yı yönetecek kişinin yiğit olması, başını eğmemesi şarttır.

— Albayım, ben bir alçak değilim; buna inanabilirsiniz, ama az önce dediğiniz gibi bu yöntemler geçmiş bir devre aittir. Halbuki ben bunlara son vermek ve İlhéus'u uygar

bir kent haline getirmek için siyasete atıldım. Kaldı ki, nereden *jagunço*'lar bulabilirdim? Bende yoktur...

— Bana yutturamazsınız... Arkadaşlarınız var; Ribeirinho gibi kararlı taraftarlarınız var. Ben bile, Mösyö Mundinho'nun ihtiyacı olur, belki benden de ister diyerek birkaç kişi hazırlamıştım...

Siyaset sözü burada kesildi. Mundinho ne düşüneceğini bilemiyordu. Albay kendisine çocuk muamelesi ediyor ve tiye alıyor gibi geliyordu ona. Akşam, *fazenda*'da, Mundinho sözü siyasete getirmeye çalıştı. Altino cevap vermiyor, boyuna ka-kao dan söz ediyordu. Aguti, *paca*, alageyik ve *jupara* maymununun etinden şahane bir öğle yemeği yedikten sonra Rio do Braço'ya döndüler. Orada, *fazendeiro*'ların, kasaba eşrafının, tüccar, doktor, eczacı ve papazın davet edildikleri bir akşam yemeği verildi. Altino akordeoncular ve gitarcular, ayrıca halk ozanları getirtmişti; bunlardan kör olanı gerçekten sanatçıydı. Bir ara eczacı, Mundinho'ya siyasetin ne âlemde olduğunu sordu. Cevap verecek vakit bulamadan Altino sertçe araya girdi.

— Mösyö Mundinho buraya siyaset yapmaya değil, ziyarete geldi. Başka şey konuşsanız...

Pazartesi, ihracatçı yerine döndüğünde Albay Altino Brandao'nun kafasından neler geçtiğini hâlâ kendi kendine soruyordu. Bu adam Stevenson'la alışverişi keserek üç yüz tonluk ürününü satmak üzere bizzat yazıhanesine kadar gelmişti. Mundinho için güzel bir işti. Hiç bir vaat ya da sözle Bastos'lara bağlı değildi; öyle olduğu halde siyasetten söz edilmesini istemiyordu. Ya kendisi, Mundinho hiç mi hiç bir şey anlamıyordu, ya da ihtiyar, kaçığın tekiydi. İhracatçı binaları ateşe versin, makineleri kırsın ve belki de adam öldürsün istiyordu.

Kaptan, ona, albayları, onların zihniyet ve davranışlarını anlayamadığını söylüyordu. *Diario de Ilhéus*'un nüshalarının yakılmasına misilleme olarak *Journal do Sul*'un yakılması teklifine karşılık Kaptan, düşünceli bir edayla şunları söyledi:

— Pek haksız değil. Ben de düşünmüştüm. Kesin olan

bir şey var : Bastos'ların adamlarına iyi bir ders vermek gerekiyor. Öyle bir ders ki, halk onların artık eskisi gibi İl-héus'un hâkimi olmadıklarını anlasın. Bunu çok düşündüm. Hatta Ribeirinho'ya da söyledim.

— Dikkat Kaptan ! Sapıtmayalım. Kaba kuvvet gösterilere gemi geçidi için römorkörler ve tarama gemileri getirmekle karşılık vereceğiz.

— Mühendisimiz incelemelerini ne zaman bitirip tarama gemileri isteyecek? Ben bunca sorumsuzlukla hareket eden birini daha görmedim.

— Birkaç günde tamamlanacak iş değil...

Kaptan güldü :

— Gece gündüz çalışıyor. Gündüz gemi geçidinde, gece de Melk Tavares'in kapısında, Albayın kızına tutulmuş; peşini bırakmıyor.

— Gönül eğlendirmek o gencin de hakkıdır.

Rio do Braço'yu ziyaretinden yaklaşık bir hafta sonra, Mundinho, Gelişme Kulübü'nün yönetim kurulu toplantısından çıkarken Albay Altino'yu Ramiro Bastos'un konutunun yakınında gördü. Sarışın Jerusa da penceredeydi. Mundinho şapkasını çıkardı; selâmına, genç kız eliyle karşılık verdi. Jest oldukça nükteliydi, zira birkaç gün önce, Ribeirinho, Bastos'un adamlarından olan bir kaymakamlık memuru, *fazenda*'-sına yakın Guaraci köyüne geldiğinde, adamı kovmuştu. İl-héus'a dönen adamın hali perişandı : bedeni, yediği sopalarla mosmordu, ödünç aldığı bir kostüm giymişti, zira sopayı yediği gece ana caddeye kadar yalınayak ve çıırılçılak gelmişti...

SOFRE KUŞU

Nacib'in tahammülü kalmamıştı. Huzurunu, neşesini, yaşama zevkini yitirmişti. Bıyıklarını burmayı bile canı istemiyordu ve bunlar şimdi ağzının iki yanından sarkıyordu. Kafasını durmadan kurcalıyordu. İnsanı böylesine kemiren, uykularını ve iştahını kaçıran, güçten düşüren, asık suratlı, melankolik yapan bir dert daha yoktu.

Tezgâhın önünde tünemiş olan Tonico Bastos kendine bir kadeh bitter doldurdu ve barın patronunun perişan yüzüne alaycı bir edayla baktı.

— Kendinizi koyvermişsiniz, Arap. Eskisi gibi değilsiniz.

Nacib umutsuzluk içinde başını salladı. Gözlerini kırptırarak züppe noterin yüzüne baktı. Bu son zamanlarda Tonico'ya karşı içinde bir beğeni uyanmaya başlamıştı. Eskiden beri dostane fakat yüzeysel ilişkileri, o anlara dek boş gevezeliklerden ve birlikte boşaltılan kadehlerden ibaret kalmıştı. Gabriela ortaya çıkaklı aralarında belli bir samimiyet doğmuştu. Kız öğleyin, kulağının arkasında bir çiçekle bara geldiğinde, günlük aperitif müdavimleri arasında sadece Tonico ona karşı dürüst bir tavır takınıyordu. Onu nezaketle selâmlamak, halini hatırını sormak ve aşçılıktaki eşsiz hünerlerini övmekle yetinirdi. Baygın baygın bakmak yok, bir şeyler fısıldamak yok. Elini tutmaya bile yeltenmiyordu. Ona karşı saygıdeğer bir güzel, iç çekici fakat erişilmez bir hanımefendiymiş gibi davranırdı. Nacib Gabriela'yı hizmetine aldığı anda en çok Tonico'nun rekabetinden korkmuştu. O, rakipsiz gönüller fatihi, kalpler cellâdı değil miydi?

Dünya böyledir işte: şaşırtıcı ve anlaşılması güç. Tonico şuh Gabriela'ya karşı sonsuz bir dürüstlük ve büyük bir saygı gösteriyordu. Arap'ın güzel hizmetçisiyle olan ilişkilerini duymayan kalmamıştı. Resmî sıfatı aşçılıktı ve aralarında başka hiç bir sözleşme yoktu. Bunu bahane edinen çok kimse Nacib'in burnunun dibinde ona âşıkane sözler söylüyor ve eline mektuplar sıkıştırıyordu. Halbuki Tonico, Gabriela'ya, bir albay karısı ya da bir hanımefendiymişçesine saygı göstermekle gerçek bir dostluk örneği vermekteydi. Bu dostluk, bir saygı kanıtı değil de neydi? Nacib onu, Gloria konusunda Coriolano'nun yaptığı gibi tehdit etmemişti. Buna rağmen sadece Tonico kusursuz bir tavır takınmakta ve şişmiş bir apse gibi acılı kalbini sadece ona açabilmekteydi.

— Dünyada en kötü şey, ne yapacağını, nasıl davranılmasını gerektiğini bilememektir.

— Güçlük nerede?

— Fark etmiyor musunuz? İçim içimi yiyor; etlerimi kemiriyor. Sersemlemiş gibiyim. Geçen gün, vadesi gelen bir borcumu ödemeyi bile unutmuşum, düşünün.

— Aşk bu; şaka değil.

— Aşk mı?

— Olamaz mı? Dünyada aşk kadar güzel, aşk kadar berbat şey var mıdır?

Aşk... Sevmek... günlerden beri bu sözcüklerle için için mücadele ediyordu; öğle uykusunda bile kafasını boş yere patlatmıştı. Öncekilerden biraz daha zorluca bir tutkuydu bu, ve ötekilerden biraz daha geç sönecek sanmıştı. Ama bugüne dek hiç bir tutku asla bu kadar acı çektirmemiş, böylesine bir kıskançlık yaşamamış ve yitirme korkusunu bunca şiddetle duymamıştı. Bu tür kaygılar çok uzaklarda kalmıştı. İştahı kesilmişti; kendini çok yorgun hissediyordu.. Gerçek şuydu: Gabriela'sız bir tek gece geçirebileceğini, o bedeninin sıcaklığından uzak kalabileceğini aklına bile getiremiyordu. Sevişmenin olanaksız olduğu gecelerde bile onun yatağında yatıyor, ona sıkı sıkı sarılıp karanfil kokusuyla sarhoş oluyordu. O gecelerde çok kötü uyuyor; isteğini güçlkle tutup bunları, her ay yenilenen balayına biriktiriyordu. Bu, aşk değil, delice tutku değilse, neydi? Aşksa, onsuz yaşaması imkânsızsa çözümü ne olabilirdi? «Her kadının, en sadık olanının bile bir sınırı vardır» demişti Nho-Galo; ve aklı başında adamdı. O da iyi bir dosttu. Ancak, Tonico kadar dost değildi, zira Gabriela'ya yalvarmaklı ifadelerle göz kırpardı. Ama o kadarla yetinir, tekliflerde bulunmazdı.

— Haklısınız galiba. Bu kadından uzak yaşayamam. Beni bırakırsa çıldırırım...

— Ne yapacaksınız?

— Bilmiyorum... Nacib'in yüzü içler acısıydı. Tombul yalaklarındaki güleç ifade yok olmuştu. Uzamış, kasvetli bir durgunluk çökmüştü.

Tonico, arkadaşının kafasından geçenleri tahmin etmiş gibi,

— Neden onunla evlenmiyorsunuz? dedi.

— Alay mı ediyorsunuz. Bu konu şakaya gelir mi?

Ona daha üstün, daha önemli, Manuel das Onças'ın, Yargıcın ve şimdi Anabela'dan yoksun kalan Ribeirinho'nun tekliflerini değersiz çıkaracak bir şey sunmalıydı. Anabela bu kentten korkup kaçmıştı. Ribeirinho'nun kaymakamlık memuruna çektiirdiği sopa ve herkesin, çok daha ağır olayların beklendiğini söylemesi üzerine kararını vermişti. Usulca valizlerini hazırladı, biletini aldı. Sadece Mundinho'ya veda etti. Hareketinden bir gün önce ona uğradı. İhracatçı, kadına bir milyon real verdi. Ribeirinho plantasyondaydı, haberi dönüşünde aldı. Kadın bir pırlanta yüzük, bir altın madalyon ve daha yirmi milyon reallik mücevherat götürmüştü. Barda Tonico anlatıyordu :

— Ríbeirinho ve ben, dul kaldık. Mundinho bize bir kadın daha getirmeli.

Bu durumda, Ribeirinho, bakışlarını Gabriela'ya çevirmişti. Ona da pırlanta yüzük ve altın bir madalyon verecekti. Nacib işin farkındaydı. Dona Arminda ona haber ulaştırıyor ve fırsat bilip kızı övüyordu.

— Çok namuslu kız... Halbuki kadınlardan çoğunun aklını başından alacak tekliflerle karşılaşılıyor. Böyle davranabilmesi için bir kadının âşık olması, bir başkasını nefsinden fazla sevmesi gerekir. Onun yerinde kim olsaydı şimdi prensesler gibi lüks içinde yaşardı.

Gabriela'nın duygularından yana kuşkusu yoktu. Bütün tekliflere, bütün vaatlere, kendisine değilmişçesine kayıtsız kalıyordu. O adamlara gülerek bakar ve biri ötekilerden cüretli çıkar da elini tutar ya da çenesini okşarsa hiç kızmazdı. Âşıkane mektupları geri yollamaz, kaba davranmaz, iltifatlarla teşekkür eder, ama kimsenin lâfına da kanmazdı. Asla sızlanmamış, ne olursa olsun, asla bir şey istememişti. Hediyeleri sevinçle ve el çırparak kabul ederdi. Her gece ateşli, doyumsuz, her an yeniden başlamaya hazır olarak «güzel efendim,» «benim günahım» diye inleyerek kendinden geçmiyor muydu? «Ben sizin yerinizde olsaydım böyle yapardım...» Başkası söz konusu oldu mu söylemesi kolay. Gabriela'yla, aşçısı,

melez, yetim ve bakire bile olmayan Gabriela'yla nasıl evlenilir? Evlilik paralı ve kibar bakireyle yapıldı ancak. Amcası, yengesi, ablası, ziraat mühendisi eniştesi ne derlerdi? İtâbuna'da astığı astık söz sahibi toprak ağaları olan Aschar'lar ne derlerdi? Bardaki dostları: Mundinho Falcao'lar, Amancio Leal'lar, Melk Tavares'ler, Doktor, Kaptan, Dr. Mauricio Caires ve Dr. Ezequiel ne derlerdi? Kentli ne derdi? Düşünmek bile saçma! Ama yine de düşünüyordu.

Bir gün bara bir kuşçu geldi. Kafeslerden birinde bir *sofre* kuşu hüznü ve ezgili bir cıvıltı koyverdi. Güzel ve çevik, simsiyah ve sarı tüylüydü; bir saniye susmuyordu. Ötüşleri birbirini izliyor, kulağı okşuyordu. Chico Moleza ve Bico-Fino kendinden geçmişti.

Nacib kafasına koymuştu: Gabriela'nın öğleleri bara gelmesine son verecekti. Bunun bara zararı mı olurdu? Sabır... Para yitirecekti, ama kızı yitirirse daha kötü olurdu. Onu görenlerin sevmemelerine, istek duymamalarına olanak yoktu. Nacib onu parmaklarının ucunda, düşük bıyıklarında, baldızlarında, ayaklarının tabanında duyuyordu. *Sofre* onun için şarkı söylüyordu sanki, şarkısı o kadar hüznüydü. Gabriela için satın almak yerinde olurdu. Şimdi bara gelmesini de yasaklayacağına göre, kızın bir eğlenceye ihtiyacı vardı.

Sofre'yi satın aldı. Düşünmeye, acı çekmeye tahammülü kalmamıştı.

GABRIELA VE KAFESTEKİ KUŞ

Gabriela, *sofre*'yi görünce, ezgili sesiyle,

— Oh! Ne güzel! diye haykırdı.

Nacib kafesi sandalyenin üzerine koydu. Kuş çırpınıyor ve parmaklıklara çarpıyordu.

— Senin için... Sana arkadaşlık eder.

Oturmuştu. Gabriela yere, onun dizlerinin dibine yerleşti. Koskoca, kılıklı ellerini avuçlarına aldı ve bu eli, nedense, Nacib'e, atalarının ülkesini, Suriye dağlarını hatırlatan bir jestle öptü. Sonra başını dizlerine dayadı. Nacib parmaklarını kızın

saçlarına daldırdı. Bir ara sakinleşmiş olan kuş yeniden cıvılda-
damaya koyuldu.

— İki hediye birden... ne iyisiniz.

— İki hediye mi?

— Evet, minik kuş ve onu bana getirmek üzere gelmeniz.
Her gün, mösyö, gece geç vakit dönüyorsunuz.

Ve bu kızı yitirecekti... «Her kadının, en sadık olanının
bile bir sınırı vardır.» Nho-Galo, «fiyatı» demek istemişti. Hüz-
nü yüzünden okunuyordu. Gabriela bir şey söylemek üzere
başını kaldırdığında, farkettti.

— Hüzünlüsünüz, Mösyö Nacib... Böyle değildiniz. Şen ve
güleryüzlüydünüz. Şimdi hüzünlü görünüyorsunuz. Neden
Mösyö Nacib?

Ne cevap verebilirdi? Onu nasıl alıkoyabileceğini, kendi-
sine nasıl bağlayabileceğini kestiremediğini mi? Bu sözleri
fırsat bilip her gün bara gelişini ele aldı.

— Sana bir şey söyleyeceğim.

— Söyleyin, efendim...

— Hoşuma gitmeyen, beni üzen bir şey var.

Kız kaygı duydu:

— Yemekler kötü mü? Çamaşırlar iyi yıkanmıyor mu?

— Hayır, bunlar değil. Başka bir şey.

— Ne, peki?

— Barda görünmen. Hoşuma gitmiyor, bu.

Gabriela gözlerini iri iri açtı:

— Size yardım etmek için ve yemeğiniz soğumasın diye
gidiyorum.

— Biliyorum. Ama başkaları bilmiyorlar.

— Ah evet! Düşünmemiştim... Barda durmam yakışık al-
mıyor, değil mi? Müşteriler bir aşçının barda durmasını hoş
karşılamıyorlar... Bu, aklıma gelmemişti.

Nacib fırsat bildi.

— Ya! Bazıları umursamıyorlar, ama birçokları da par-
mağına doluyor.

Gabriela'nın gözlerinde hüzünlü bir ifade belirdi. *Sofre*

ciğerlerini yırtmak istercesine cıvıldıyordu. Gabriela'nın gözleri uzaklara daldı.

— Kötü bir şey yapmadım ki!

Ona niye ıstırap çektiriyor, niye gerçeği söylemiyor, kıskançlığını ve aşkını niye anlatmıyor, niye onun istediği ve kendinin de için için tekrarladığı gibi onu *Bie* diye çağırıyordu.

— Yarından başlayarak şöyle yapacağım: arka kapıdan gireceğim; sadece yemeği getireceğim. Müşterilere görünmeyeceğim.

Neden görünmesindi? Böylece onu öğleleri de yanında hissediyor, elini, bacağı, memesini tutabiliyordu.

— Bara gitmekten hoşlanıyor musunuz?

Başıyla evet işareti yaptı. Elinde sefertasıyla güneşin altında yürümeyi, masaların arasında dolaşmayı, kendisine söylenen sözleri dinlemeyi, istek dolu bakışları hissetmeyi seviyordu. İhtiyarlarinkini değil. Albayların döşeli ev tekliflerini değil. Kendisine baksınlar, beğensinler, istek duysunlar istiyordu. Bir tür geceye hazırlıktı ve kendini bir istek atmosferiyle sarılmış duyuyordu. Nacib'in kollarına atıldığında o yakışıklı beyleri, Tonico'yu, Josué'yi, Ari'yi, Epaminondas'ı görüyordu. Bunlardan biri mi şikâyetle bulunmuştu. Sanmıyordu. Yüz vermediği için öfkelenen o çirkin ihtiyarlardan biri, her halde.

— Peki, peki, gidebilirsin. Ama servis yapmayacaksın; tezgâhın gerisinde oturacaksın.

Hiç değilse bakışlardan, gülüşlerden yoksun kalmayacaktır ve birkaçı tezgâha gelip konuşacaktır.

— Ben gidiyorum... dedi Nacib.

— Hemen mi?

— Gelmeyebilirdim.

Gabriela'nın kolları, bacaklarını sarmış, onu engelliyordu. Ona hiç gündüz vakti sahip olmamıştı; hep geceye rastlamıştı. Ayağa kalkmak istedi. Kız onu sessiz ve şükranla tuttu.

— Gel... buracıқта...

Nacib onu çekip götürdü. İlk kez ona kendi odasında sa-

hip olacaktı. Kendi yatağında. Karısıymışçasına. Üzerindeki Hintli elbisesini çıkardığında, çıplak bedeni yatağa yuvarlanıp ona dik memelerini ve sert kaba etlerini sunduğunda ve kadın onun başını avuçlarına alıp gözlerini öptüğünde Nacib ilk kez sordu :

— Söyle, beni seviyor musun?

Sesi bir kuşun cıvıltısı gibi uzayıp gitti.

— Güzel efendim benim! Sizi çok seviyorum!

Barda görünme hikâyesine canı sıkılmıştı. Neden onu üz-müştü?.. Neden gerçeği söylememişti?

— Barda bulunuşun konusunda kimse herhangi bir şikâyetle bulunmadı. İstemeyen ben'im. Bu yüzden hüznölüyüm. Herkes seninle konuşuyor. Sana mavallar anlatıyor, elini tutuyor; seni yakalayıp oracıkta yatırmaları eksik kalıyor...

Gabriela güldü. Tuhaf bulmuştu.

— Bunun hiç önemi yok ki... Onları dinlemiyorum bile...

— Sahi mi?

Gabriela onu kendine çekti ve memelerinin üzerine bastırdı. Nacib, «Bie» diye mırıldandı. Ona sarılıp, ana dili olan Arapçayla, «Bundan sonra Bie'sin ve bu yatak senindir. Burada yatacaksın. Yemek pişirdiğin halde sen artık aşçı değilsin. Bu evin hanımısın, güneşisin, ayısın, kuş cıvıltısısın. Adın Bie senin.»

— Bie yabancı bir ad mı? Bie deyin bana; o dilde konuşmaya devam edin... Öyle hoşuma gidiyor ki.

Nacib işinin başına döndükten sonra, Gabriela kafesin önünde oturdu. Mösyö Nacib iyi insan, diye düşündü; beni kıskanıyor. Gülümseyerek parmaklarını parmaklıkların arasından soktu; kuş korkup kanat çırpmaya başladı. Kıskanıyor... ne tuhaf... Kendisi kıskanmıyordu. Canı çekerse başkalarıyla yatsındı. Başta böyle olmuştu zaten; biliyordu. Kendisiyle ve başkalarıyla yatıyordu. Umursamamıştı. Başka bir kadını olsundu, diliyorsa. Birlikte oturmak yok, sadece yatmak için. Mösyö Nacib kıskanıyordu. Ne tuhaf şey! Josué eline dokunmuş, ne çıkardı bundan? Mösyö Tonico, bunca yakışıklı ve Nacib'in önünde bunca ciddî adam varsın bulun-

madığı zaman ensesinden öpmeye kalkışsındı. Mösyö Epaminondas randevu istemiş ya da Mösyö Ari şeker vermiş, yanğını okşamış, ne zararı vardı? Her gece Mösyö Nacib'in kollarındayken onlarla ve ondan öncekilerle — dayısıyla değil — yatıyordu zaten. Kâh biriyle, kâh ötekiyle, ama en çok genç Bebinho ile ve Mösyö Tonico ile. Ne güzeldi, hayal etmesi bile.

Ne güzeldi bara gitmek, erkeklerin arasında dolaşmak. Hayat güzeldi; yaşamak gerekti. Güneşlenmek, soğuk duş almak, goyavye emmek, Hint kirazı yemek, tatlı biber çiğnemek, ne güzeldi. Ve de yollar boyunca yürümek, şarkılar söylemek, erkekle yatmak ve başka bir erkeği düşünmek.

Bie, bu ad hoşuna gitmişti. Mösyö Nacib, koskoca adam, inanılacak gibi değil. Şimdi bile yabancı bir dille konuşmuştu; kıskanıyordu. Ne tuhaf! Onu üzme istemiyordu; iyi adamdı! Dikkat edecekti; sıkılmasındı. Ancak evden çıkmadan, pencerede durmadan, sokakta yürümeden yaşayamazdı. Ağzını kapayıp oturmak ve gülmeden kendini alıkoymak, alazlı gözlerle bakan erkeklerin heyecanla soluyan seslerini dinlemekten yoksun kalmak. «Bunca fedakârlık istemeyin benden, Mösyö Nacib; yapamam.»

Kuş, kafesin parmaklıklarına çarpıyordu. Ne kadar zamandan beri hapisteydi? Yeni olsa gerek, zira henüz alışmamıştı. Hayvanları sever ve onlara acırdı. Kedileri, köpekleri, hatta tavukları. Köyünde konuşan bir papağını vardı. Açlıktan, dayısından da önce ölmüştü. Kafeste kuş beslemeyi asla istememişti. Zavallılara çok acıyordu. Mösyö Nacib kızmasın diye bir şey dememişti. Bir hediye almak, evdeki yalnızlığını gidermek için şarkı söyleyen bir *sofre* sunmak istemişti. Şarkısı hüznüydü; Mösyö Nacib, öyle hüznü ki! Onu üzme istemiyordu; buna dikkat edecekti. Üzülmemeliydi. Kuş kaçtı diyecekti.

Arka bahçeye indi ve goyavye ağacının karşısında duran kafesin kapağını kaldırdı. Kedi uyuyordu. *Sofre* uçtu, bir dala kondu ve teşekkür etmek için cıvılamaya başladı. Ötüşleri ne de saydam ve şendi. Gabriela gülümsedi. Kedi uyandı.

YÜKSEK ARKALIKLI KOLTUKLAR

Avusturya stili, yüksek arkalı, ayakları burmalı, gofre deriden siyah koltuklar oturulmak için değil de bakılmak ve hayran olunmak için yaratılmıştı sanki. Başka bir ziyaretçi olsa, bunca güzellik karşısında ezilirdi. Albay Altino Brandao ayakta durmuş, salonu seyrediyordu. Duvarlarda, kendi evindeki gibi Sao Paulo sanayiinin eserleri olan renkli portreler asılmıştı. Bunlar Albay Ramiro'nun ve merhum karısının portreleriydi; aralarında da koskoca bir ayna vardı. Bir köşedeki duvar oyuğu aziz resimleriyle süslenmişti. Önlerine de mum yerine mavi, yeşil, kırmızı küçük ampuller yerleştirilmişti ve mumdan daha güzel görünüyordu. Karşı duvara bambudan Japon örgüleri asılmıştı; üstlerinde kartpostallar, aile resimleri, taş basmaları konmuştu. Bir köşede de kankırmızı püsküllerle çevrili bir şalla örtülmüş piyano duruyordu.

Jerusa'yı kaldırımdan selâmladıktan sonra, Altino, Albay Ramiro Bastos'un evde olup olmadığını ve evdeyse birkaç dakikasını kendisine ayırıp ayıramayacağını sormuştu. Genç kız onu, sokağa bakan iki salonun arasındaki bekleme odasına almıştı. Albay oradan, evde gittikçe artan kargaşalığın gürültülerini duyuyordu. Pencereilerin sürgüleri çekiliyor ve koltukların üzerindeki kılıflar kaldırılıyordu; süpürgeler ve toz bezleri faaliyete geçmişti. O salon sadece şenliklerde açılırdı; yani albayın yaş günü, yeni bir yöneticinin göreve başlaması, Bahia'nın ileri gelen politikacılarından birinin onuruna verilen toplantı ve beklenmeyen çok önemli bir ziyaretçinin kabulü hallerinde. Jerusa eşikte görüldü ve onu davet etti:

— Buyrun, sayın albay.

Altino çok ender gelen bir ziyaretçiydi. Ramiro'ların zenginliğini ve gücünü kanıtlayan muhteşem salonu bir kez daha hayranlıkla seyretti.

Jerusa gülümseyerek,

— Büyükbabam neredeyse gelir, dedi.

Ve bir baş selâmıyla çekildi.

«Ne güzel kız! Öyle sarışın ki, bir yabancı sanki; teni de

bembeyaz, âdeta maviye çalıyor. Şu Mundinho Falcao sersemin biri. Her şey kolaycacık halledilebilirken, niye hır çıkarır bilinmez?»

Ramiro'nun titrek adımları duyuldu.

— Vay, efendim vay! Mucize mi desek! Bu mutluluğu neye borçluyuz?

El sıkıştılar. Altino, ihtiyarın haline çok üzüldü: Şu son aylarda birden çökmüştü. Bir vakitler, yılların darbelerine, fırtınalara, rüzgârlara kayıtsız gibi dururdu. Yüzyılların sonuna dek hüküm sürmek için Ílhéus'a dikilmiş bir ağacı andırırdı. Bu görkemli görünüşten geriye sadece mütehakkim bakışları kalmıştı. Elleri hafifçe titriyordu; sırtı iki büklüm oluyordu gitgide; adımları sarsaklaşmıştı.

Altino yalan söyledi:

— Gittikçe daha güçlü oluyorsunuz! diye haykırdı.

— Gücümü zaafımdan alarak. Oturalım.

Koltuğun arkılığı dikti. Güzeldi belki, ama rahat değildi. Mundinho'nun yazıhanesindeki mavi ve kapitone koltukları tercih ederdi, insan, oturdu mu gömülüveriyor ve canı kalkmak istemiyordu.

— Sorumu hoş görün: Kaç yaşındasınız?

— Seksen iki bitti.

— Güzel yaş. Dilerim, Tanrı size daha uzun yıllar bahşetsin albayım.

— Ailemde hep yaşlı ölmüşler. Büyükbabam seksen dokuza, babam doksan iki yaşına kadar yaşamış.

— Onu hatırlarım.

Jerusa, kahve tepsisiyle salona girdi.

— Torunlar da genç kız olmuşlar.

— Geç evlenmiştim. Alfredo ve Tonico da aynı şeyi yaptılar. Torun çocuğu görmedim; aslında dede olabilirdim.

— Böylesine güzel bir torun varken, dede olmanız gecikmez.

— Mümkündür.

Jerusa yine girdi, fincanları topladı ve,

— Büyükbaba, Tonico Amcam dışarda, buraya gelmesi-

ne izin vermenizi rica ediyor, dedi.

Ramiro, Altino'ya baktı.

— Ne dersiniz, albayım? Başbaşa kalmamızı tercih eder misiniz?

— Mösyö Tonico'nun zararı yok; nihayet oğlunuzdur.

— Söyleyin, gelsin. -

Tonico, yelekli, tozluklu giysileriyle eşikte göründü. Altino ayağa kalktı, dostane ve ateşli bir el sıkmayla karşılandı. «Bokun biri» diye düşündü, *fazendeiro*.

— Eh, sayın albayım, sizi evimizde gördüğümünden ötürü çok sevinçliyim. Hemen hemen hiç uğramazdınız...

— Ben ormanların adamıyım ve kendimi zorunlu hissetmedikçe Rio do Braço'dan çıkmam. O da Aguas Claras'a gitmek için...

Tonico onun sözünü keserek,

— Bu yıl ne ürün oldu! Değil mi albayım? diye sordu.

— Allaha şükür! Ben hayatımda böyle kakao bolluğu görmedim... Evet, Ilhéus'a uğramışken Albay Ramiro'yu ziyaret edeyim ve düşündüğüm bazı şeyler hakkında görüşelim, diye düşündüm. Biliyorsunuz, insan bir şeyi düşünür, sonra da söylemek ister...

— Sizi dinliyorum, sayın Albay.

— Biliyorsunuz, siyasete karışmam; bir defa karıştım, o da zorla, sürüklenerek. Hatırlarsınız her halde: o sırada kentin yönetimi Mösyö Firmo'daydı. Rio do Braço'da olup bitenlere burunlarını sokmaya ve oraya bir hükümet temsilcisi göndermeye kalkıştılar. Bu vesileyle gelip sizi ziyaret etmiştim...

Ramiro olayı hatırlıyordu: polis komiseri, Rio do Braço'daki Altino'nun adamı olan komiser yardımcısını azletmiş ve yerine bir başkasını atamıştı. Altino, Ilhéus'a koşup Ramiro nezdinde şikâyetle bulunmuştu. Yeni komiser yardımcısının azlini ve kendi adamının yeniden atanmasını istiyordu. Ramiro talebini kabul etti. Bu otorite değişikliği, o sırada Bahia senatosu üyesi olan Bastos'a sorulmadan yapılmıştı.

— Komser yardımcısını çağıracağım, dedi.

— Gereksiz. Geldiği gibi, aynı trenle döndü. Dendiğine göre kalmaya cesaret edememiş. Nedenini tam olarak bilmiyorum, pek iyi öğrenemedim. Duyduğuma göre şaka yollu birkaç lâf etmişler. Bunlara önem vermeye değmez sanıyorum. Gerekli olan şey, atama kararını iptal ve selefini yeniden atamaktır. Bir hükümet temsilcisi, güce sahip değilse, neye yarar.

Dileği yerine getirilmişti. Ramiro o gergin konuşmayı hatırlıyordu. Altino oğu, aralarının açılmasıyla ve muhalefeti desteklemekle tehdit etmişti. Şimdi ne istiyordu?

— Bugün, belki de beni ilgilendirmeyen bir işe karışmak amacıyla gelmiş bulunuyorum. Kimse beni okutmadı. Topraklarıma çekilmiş yalnız bir hayat sürdürüğüme bakmayın; İlhéus'da olup bitenleri hep düşünürüm. İnsan olaylara bulaşmayayım dese bile, olaylar insanlara bulaşıyor. Çünkü, siyasetin temel taşı kimler nihayet? Plantasyonlarında yaşayan ve kakao üreten *fazendeiro*'lar değil mi? Düşünmemek elde değil...

— Durum hakkında ne diyorsunuz?

— Kötü, diyorum. Daima saygı gördünüz, yıllardan beri siyasal şefsiniz ve buna lâıyıksınız. Kim inkâr edebilir? Ben değil her halde; Allah korusun!

— Şimdi inkâr ediliyor. Eden de bari buranın adamı olsa! Dışardan gelen biri. Kimbilir neden, burnunu İlhéus'un işlerine sokuyor. Dürüst kişiler olan ağabeyleri onu firmalarından atmışlar; nankörün yüzünü görmek bile istemiyorlar. Buraya gelmiş birliği bozuyor, kalpleri ayırıyor. Kaptan benimle dalaşsın, kabul; ben babasıyla dalaştım ve hükümetten attım. O, kendine göre haklı; bu sebepten ötürü onunla ilişkilerimi asla kesmedim ve daima saygı gösterdim. Ama Mösyö Mundinho kazandığı parayla yetinmeliydi. Neden burnunu siyasete sokuyor?

Altino gözlerini duvar oyuğundaki ufak ampullere dikmişti; bir yandan da sigarasını mısır yaprağına sarıyordu.

— Güzel aydınlatılmış. Bizde, hanımın özellikle tapındığı birkaç aziz var; aman ne mum yakar, ne mum!... Ben de

böyle ufak ampuller koydurayım bari. İlhéus bir yabancılar kentidir, sayın Albay. Bizler de, neyiz ki? Hiç birimiz burada doğmadık. Öte yandan buranın yerlileri kaç paralık adamlar? Aydın kişi olan Doktor bir yana, ötekilerin hepsi döküntü. Hepimiz de, aslında *grapiuna*'larız. İlhéuslu olanlar bizim çocuklarımız. O korkunç ormanlara geldiğimizde, bizim için de yabancı denebilirdi.

— Sizi kızdırmak için söylemedim. Kakaonuzu ona sattığınızı biliyordum, ama dost olduğunuzu bilmiyordum; onun için öyle konuştum. Ancak sözlerimi de geri almıyorum. Söylediğimi söyledim. Kendinizi onunla kıyaslamayın, sayın albay; beni onunla kıyaslamayın. Geldiğimizde burda bir şey yoktu. Çok farklı! Kaç kez hayatımızı tehlikeye attık; ölümlerden kurtulduk. Dahası var: kaç kez başkalarının hayatına son verdik. Bunların hiç mi önemi yok? Kendinizi onunla kıyaslamayın; beni onunla kıyaslamayın. (Üstün bir çabayla, ihtiyar, sesindeki titremeyi ve kekelemeyi yenebilmişti; bir zamanların komuta edici tonu geri gelmişti.) O, hayatını tehlikeye attı mı hiç? Cebine para koyup İlhéus'a geldi, bir ticarethane açtı; kakao alıp satıyor. Kaç kişinin canına kıydı? Burada kanun yapma hakkını nereden ve nasıl aldı? Biz, haklarımızı kanla fethettik.

— Haklısınız, sayın albay. Bütün bunlar doğru, ama geçmiş zamana ait. Çalışa çalışa imanımız gevriyor; zamanın geçtiğini ve her şeyin değiştiğini hissetmiyoruz. Birden gözlerimizi açıyoruz ki, her şey eskisinden çok farklı.

Tonico, sessiz ve kaygılı dinliyordu. Salona girdiğine pişman olmuştu bile. Holde, Jerusa hizmetçilere emirler veriyordu.

— Farklı olan ne? Sizi anlamıyorum...

— Söyleyeyim. Eskiden emretmek kolaydı. Kuvvetli olmanız yeterdi. Yönetmek kolaydı. Bugün her şey değişti. Dediğiniz gibi komuta etme hakkını kan dökerek fethettik. Topraklarımızın mülkiyetini garanti etmek için fethettik; gerekliydi. Ama şimdi, yapmak istediğimizi yapmış bulunuyoruz. Her şey büyüdü. İtabuna şimdi İlhéus kadar önemli. Pirangi,

Agua Preta, Macuco, Guaraci birer kent olma yolunda. Hepsinde de yığınla doktor, tarımcı, avukat var. Herkes istekçi. Bu durumda hâlâ komuta etmeyi biliyoruz ve komuta edebiliyoruz diyebilir miyiz?

— Peki bu neden böyle? Neden bunca kişi? Ve neden bunca gelişme? Kim yaptı bütün bunları? Siz, sayın albay ve bendeniz, ben yaptık; şimdi yapanlara hangi hakla karşı çıkıyorlar?

— Kakao ağaçları dikiyoruz; büyümeleri için emek sarfediyoruz, meyvelerini topluyoruz; kırıyoruz; taneleri teknelere dolduruyoruz; açık havada ya da fırınlarda kurutuyoruz; katırların sırtına yüklüyoruz ve ihracatçılara satmak üzere Îlhéus'a taşıyoruz. Kakao kuru, mis gibi kokuyor. Dünyanın en kaliteli ürünü, bizimkisi. Biz ürettik; biz yetiştirdik. Ama onunla çikolata yapabiliyor muyuz? Yapmasını biliyor muyuz? Bunun için Mösyö Hugo Kaufmann'ın ta Avrupa'dan çıkıp gelmesi gerekti. Ve daha olup olacağı kakao tozu imal ediyor. Bütün bunları siz yaptınız. Îlhéus neye sahiptir; Îlhéus'un değeri nedir? Olanını size borçludur. Bunları inkâr etmekten Tanrı beni korusun; ama siz ne biliyorsanız ve ne yapabildiyseniz onu yaptınız.

— Yaptıklarımızdan fazla Îlhéus ne isteyebilir? Ne yapmak gerekir? Açıkça, nelere ihtiyacı olduğuna aklım yetmiyor. Parmakla gösterirseniz görürüm belki.

— Peki, göreceksiniz öyleyse: Îlhéus bir bahçeden daha güzel. Ama Pirangi, Rio do Braço, Agua Preta? Halk talep ediyor; zorluyor! Tarım işçileriyle ve *jagunço*'larla yollar açtılar. Şimdi anayollara ihtiyaç var; bu, *jagunço*'ların yapacağı iş değil. Ama hepsinden önemlisi, gemi geçididir; şu liman işidir. Neden karşı çıktınız, Albay Ramiro Bastos? Eyalet başkanı sizden bunu istedi diye mi? Halkın isteği ve kakao kesiminin gelecekteki refahının garantisi, ürünlerini Bahia'ya nakliye ödemededen doğrudan, dünyanın dört bucağına ihraç edebilmesidir. Bu nakliye paralarını kim ödüyor? İhracatçılar ve *fazendeiro*'lar.

— Sözleşmelerimiz var. Herkes kendi sözünde durma-

11. Tutmayan saygı görmez. Ben daima sözümde durdum, biliyorsunuz. Hükümet benden bir şey istedi ve nedenlerini açıkladı. İlerde, çocuklarımız limanı geçidin dışında, Malhado'da inşa ederler. Her şeyin bir sırası var.

— Sırası geldi, siz gözlerinizi açmak istemiyorsunuz. Bizim zamanımızda sinema yoktu, hayat tarzı farklıydı. Durmadan değişiyor, öyle yeni yeni şeyler çıkıyor ki, insan aklını nereye vereceğini bilemiyor. Eskiden yönetmek için emir vermek ve hükümetle yapılan sözleşmelere uymak yetiyordu. Bugün yetmiyor. Dostunuzdur diye Başkan'a sadık kalıyorsunuz, ama bu saygı kazanmanıza yetmiyor. Halk boş veriyor. İhtiyaçlarını hükümet tatmin etsin istiyor. Neden Mundinho ikilik sokabiliyor? Neden onun peşinden gidenler var?

— Neden mi? Çünkü onları palavra vaatlarla kandırıyor; çünkü verdiği sözde durmayacak tiyette utanmazlar da var bu dünyada.

— Açık kalpliliğimi hoş görün, ama, sayın albayım, yanıyorsunuz. Sizin dahi öneremeyeceğiniz bir şey öneriyor mu? Bir seçime adaylık mı, nüfuz mu, iş mi, prestij mi vaat ediyor? Siz ondan daha iktidarlısınız. Onun önerdiği şey, yapmak istediği şey zamana uygun olarak yönetmektir.

— Yönetmek mi? Ne zamandan beri bir seçim kazanmış?

— İhtiyacı yok. Plaj boyunca bir cadde açtırdı, bir gazete kurdu, otobüs satın alınmasına katkıda bulundu, bir banka şubesi açtırdı ve gemi geçidi için bir mühendis sağladı. Yönetmek, bütün bunları yapmak demek değil midir? Kaymakama, komünlerin memurlarına ve delegelere emirler veriyorsunuz. Ama bir süreden beri yöneten Mundinho Falcao'dur. İşte buraya bunun için geldim: çünkü bir bölgede iki otorite olamaz. İnzivamdan, sizinle konuşmak için çıktım. Bu böyle devam ederse işler sarpa saracak. Hatta sarpa sarmaya başladı bile. Bir gazeteyi ateşe verdiniz; ve az kaldı adamlarınızdan biri Guaraci'de vuruluyordu. Bu usuller bir zamanlar geçerliydi, ve başka türlü sökmeydi. Bugün felâketli olur. İşte bu nedenle kapınızı vurdum ve sizinle konuşmak istedim.

— Ne söyleyeceksiniz?

— Bu işin tatlıya bağlanması için yapılacak bir tek şey var; bir tek; başka bir yol görmüyorum.

— Hangisiymiş bu yol? — Albay'ın sesi kuruydu. Karşı karşıya durmuş iki düşmanı andırıyorlardı. —

— Sizin dostunuzum, sayın albay. Yirmi yıldan beri oylarımı size veriyorum. Sizden asla bir şey istemedim. Bir kez bir talebim oldu ve o da haklıydı. Buraya, dostunuz sıfatıyla geldim.

— Teşekkür ederim. Konuşabilirsiniz.

— Evet, bir tek yol var: anlaşmak.

— Ne? Ben mi? Bir yabancıyla, ha? Beni ne sanıyorsunuz siz? Gençken ve hayatım tehlikedeyken bile kimseyle anlaşma yoluna gitmedim. Namuslu adamım ben; şimdi, bir ayağım çukurdayken mi başımı eğeceğim? Sözünü bile etmeyin.

Ama Tonico araya girdi: anlaşma fikri işine gelmişti. Birkaç gün önce Mundinho, Altino'nun *fazenda*'sına gitmişti. Bu öneri onun bazı imalarının sonucu olabilirdi.

— Bırakın albayı, konuşsun baba. Bir dost olarak geldi; onu dinlemek görevinizdir. Ama anlaşsınız ya da anlaşmazsınız, o ayrı dava.

— Neden gemi geçidi işini ele almayasınız? Neden Mundinho'ya, sizinle birleşmesini önerip herkesi otoriteniz altında toplamayasınız? Ilhéus'da kimse sizin kötülüğünüzü istemiyor; Kaptan bile. Ama bu iş'te ısrar ederseniz kaybedersiniz.

Tonico,

— Nakledeceğiniz belli bir öneri var mı, albayım? diye sordu.

— Bir öneri mi? Hayır. Mundinho ile siyaset konuşmak istemedim. Sadece, tek çıkaryolun anlaşma olduğunu söyledim.

Tonico dikkat kesilmişti:

— Ya o? O ne dedi?

— Bir şey demedi. Zaten cevap vermesini de istememiştim. Ama kabul etmezse çok kötü duruma düşer; Albay Ra-

miro, elinizi uzatın; reddetmesine imkân yok.

— Haklısınız belki... Tonico, Altino'ya yaklaşmak için ağır koltuğunu öne doğru çekti.

Albay Ramiro Bastos'un bozuk sesi bu konuşmayı yarıda kesti.

— Albay Altino Brandao, sırf bunun için geldinizse, ziyaretiniz sona ermiştir...

— Baba! Ne söylüyorsunuz?

— Ve siz, susun. Kutsamamı istiyorsanız bu anlaşma lâfını bir daha ağzınıza almayın. Sayın Albay, özür dilerim, sinirlenmek istemiyorum; bugüne dek daima dostane ilişkilermiz olmuştur. Burası eviniz sayılır. Dilerseniz başka şey konuşalım, ama anlaşma lâfı yok!... Şunu bilin ki, yapayalnız kalsam ve oğullarım da beni bırakıp yabancıların tarafına geçseler bile; dolsuz kalsam daha doğrusu bir tek dostla kalsam bile. Zira —Amancio'nun beni asla bırakmayacağına eminim.— Bu şartlarla bile anlaşmayacağım. Ben ölmeden kimse İlhéus'a el koyamayacak. Silâh elimde ölmem gerekse bile; —Allah beni affetsin— Vur emri vermek zorunda kalsam bile. Gelecek yıl seçimler var, ve kazanacağım, sayın albay, herkes aleyhimde olsa bile.. İlhéus yeniden bir haydut yuvası, bir *cangaço* yuvası halini alsa bile! (Titrek sesini zorluyordu; ayağa kalkıyordu...) Seçimi kazanacağım!

Altino da kalktı ve şapkasını aldı:

— Barışçı niyetlerle geldim. Beni dinlemeyi reddediyorsunuz. Evinizden düşman olarak çıkmak istemem. Size saygım büyüktür. Ama her türlü bağlantıdan azat olarak ayrılıyorum. Size hiç bir borcum yok; oylarımı dilediğime vermekte serbestim. Elveda, albay Ramiro Bastos.

İhtiyar başını eğdi, bakışları cam gibi parlıyordu.

Tonico, albayı kapıya kadar uğurladı.

— Babam inatçıdır. Ama belki bir denersem...

Altino onun elini sıktı ve cümlesini yarıda kesti.

— Nasıl olsa özel bağları olan birkaç dostuyla yapayalnız kalacak. — Yakışıklı, şık, «bok gibi herife» bakıyordu. — Ben de Mundinho ile aynı kanıdayım: İlhéus'u artık yeni

kimseler yönetmeli. Onu destekleyeceğim. Ama sizin ödeviniz babanızın yanında kalmak, ona itaat etmektir. Kim olsa pazarlığa oturabilir, anlaşma önerebilir, affını dileyebilir, ama siz, hayır! Yapacağınız bir tek şey var: yanında kalmalısınız; ölmek için olsa bile. Bundan başka yapacak hiç bir şeyiniz yok.

Öteki salonun kapısında durmuş olan sarışın ve meraklı Jerusa'yı selâmladıktan sonra uzaklaştı.

ŞEYTAN SOKAKLARDA SERBESTÇE DOLAŞIYOR

— *Vade retro!*... Şeytan, İlhéus'da at koşturuyor. Bir genç kızın evli bir adamla âşıktaslık yaptığı görülmüş şey midir? diyordu ekşi suratlı Doroteia.

Yaşlı kızlar kilisenin avlusunda toplanmışlardı.

— Ya zavallı profesör; çıldırsa yeridir. Öyle üzgün ki, insan acıyor, diye sızlandı Quinquina.

— Üstelik pek sağlıklı değil, hasta düşebilir, diye ekledi Florzinha.

— Şakacı da. Duyduğu acıyla gitmiş aşağılık karının penceresinin dibinde dolaşıyor... Hatta durup onunla konuşuyor. Peder Basilio'ya dedim ki...

— Ne dediniz?

— İlhéus'un, Tanrı'nın gazabına uğrayabilecek derecede bir günah kenti haline geldiğini ve günün birinde Tanrı'nın, öyle bir felâket göndereceğini ki, bütün kakao plantasyonlarının...

— Eh? Ne cevap verdi?

— Uğursuz bir dilim olduğunu, hep felâket dilediğimi. İfrit kesildi.

— Sizdeki de ne akıl! Bir plantasyon sahibine öyle şey söylenir mi? Sorunu Peder Cecilio ile konuşmak gerekir. O, zalılcık, günahsızdır.

— Ben de onu yaptım. Peder Cecilio şöyle dedi: «Doroteia, şeytan sere serpe dolaşıyor İlhéus'ta. Kentin rakipsiz hâkimi olmuş.» Doğru!

Gloria pencereye çıkmıştı; Nacib'in barına doğru gülüm-

seyerek baktığını görünce hınçla başlarını çevirdiler. Bu, günahı görmek; şeytanı görmek demektir.

Barda, Kaptan müjdeyi bağıra bağıra duyurmuştu. Albay Altino Brandao, Rio do Braço'nun hâkimi, bin oyu temsil eden kişi Mundinho tarafına geçmişti. İthalâtçının yazıhanesine gitmiş ve kararını bildirmişti. Albayın bu anı dönüşüne şaşan Mundinho ona şunu sormuştu:

— Hangi şey sizi, karar vermeye itti? — Karşı gelinmez kanıtlarını ve ikna edici sözlerini düşünüyordu.—

Altino,

— Yüksek arkalıklı koltuklar, dedi.

Halbuki sarpa saran konuşmayı ve Ramiro'nun öfkesini barda herkes biliyordu. Onların istediği şey olaylar ve ayrıntılardı: çok zorlu çekiştiler, ihtiyar siyasal şef Altino'yu kovdu, özür dilemesini istedi diye söylentiler dolaşıyordu. Bu söylentilerin kaynağı Tonico'ydu. Müthiş bir heyecana kapılarak sokağa fırlamış ve her önüne gelene, Ilhéus'ta çatışmalar ve cinayetler devrine dönüleceğini anlatmıştı. Albay'la görüşmüş olan Doktor'un ve Nho-Galo'nun anlatımı da başkaydı: Rio do Braçolu *fazendeiro* albayı şimdiden yani seçimlerden de önce yenilmiş saydığını ve oylarını Mundinho'ya vereceğini söylediğinde Ramiro'nun aklı başından gitmiş. Tonico bunun üzerine Bastos'lar için aşağılayıcı bir anlaşma önermiş ve bunu Ramiro derhal reddetmiş. Anlatı, politik eğilimlere göre ağızdan ağıza değişiyordu. Bununla beraber kesin olan şuydu: Altino çıkıp gittikten sonra baygınlık geçiren Albay Ramiro'yu tedavi etmesi için Tonico koşup Dr. Demosthenes'i çağırmıştı. Hararetli tartışmalar, yorumlar ve gergin bir hava içinde geçen bir gün daha. Joao Fulgencio öğleden sonra sohbetine geldiğinde ne düşündüğünü sordular.

— Ben de, Dona Doroteia gibi düşünüyorum. Az önce gördüm; şeytan Ilhéus'ta kol geziyor diyordu. Gloria'nın evinde mi, yoksa barda mı karargâh kurmuş, kestiremiyordu. O iblisi nerede saklıyorsun, Nacib?

Yalnız şeytan değil, tüm cehennem girmişti Arap'ın içine. Gabriela ile yaptığı anlaşmadan hiç bir şey anlamamıştı. Ge-

liyor, kasada oturuyordu; ancak erkeklerin isteğiyle onun arasındaki engel pek cılızdı ve mesafe de Arap'ın dilediği kadar uzak değildi. Müşteriler şimdi tezgâhın önünde, ayakta içmek için itişip kakışıyordu. Kızın etrafında toplanılıyordu. Görünüm hiç de hoş değildi. Yargıç iyice azıtmış ve işi, Nacib'e,

— Haberiniz olsun, dostum, Gabriela'yı sizden çalacağım. Kendinize başka bir aşçı bulmaya bakın, demeye kadar vardırmıştı.

— Size umut verdi mi, sayın doktor?

— Verecek... Zaman ve yetenek meselesi.

Bir vakitler plantasyonlarından beriye gelmeyen Manuel das Onças, bu hasat mevsiminde *fazenda*'sını unutmuş gibiydi. Hatta Gabriela'ya bir parsel toprak vermeyi bile önermişti. Yaşlı kızların hakkı vardı. Şeytan İlheus'ta at koşturuyor ve erkeklerin aklını başından alıyordu. Sonunda Gabriela'nın aklını da başından alacaktı. İki gün önce Dona Arminda ona şöyle demişti.

— Rastlantı: düşümde, Gabriela gitmişti, aynı gün Albay Manuel bir plantasyonun mülkiyetini yasal yollarla ona devretmeyi teklif etti.

Kadınların ruhu hafiftir; Malvina'ya bakmak yeterliydi: genç kız caddedeki sıralardan birinde oturmuş, mühendisle çene çalıyordu. Joao Fulgencio, onun için, İlheus'un en karakter sahibi ve zeki kızıdır derdi. Öyle olduğu halde o evli barklı adamla baştan çıkmıştı.

Nacib, barın geniş taraçasının ucuna dek yürüdü. Düşüncelere dalmışken, Albay Melk Tavares'in evinden çıkarak plaja doğru gittiğini görüp irkildi.

— Bakın! diye seslendi.

Birkaç müşteri duydu ve dönüp baktı.

— Onlara doğru gidiyor.

— Cingar kopacak.

Genç kız da babasının geldiğini görmüş ve ayağa fırlamıştı. Plantasyonlarından, henüz gelmişti her halde, zira çizmelerini çıkarmamıştı. Barda, içerde oturanlar bile taraçaya çıkıp merakla seyretmeye koyuldular. Genç kız,

— Babam bize doğru geliyor, diye mırıldanınca mühendiste bet beniz kalmadı.

— Ne yapacağız? Sesi heyecanlıydı.

Melk Tavares yüzünde karanlık bir ifade, kırbaç elinde, gözlerini kızına dikmiş ilerliyordu. Yanlarına varınca durdu. Bakışlarını mühendise doğru çevirmeye bile gerek duymadan ve oradaki varlığını unutarak kızına,

— Eve! diye gürledi. Derhal!

Bir yandan da kırbacını çizmelerinde şaklatıyordu.

Durup, kızının ağır adımlarla uzaklaşmasını seyretti. Mühendis kımıldamamış, yere çakılmış gibi kalmıştı; avuçları ve alnı ter içindeydi. Malvina eve girdikten sonra Melk kırbacını kaldırdı ve ucunu Romulo'nun göğsüne dayadı.

— Öğrendiğime göre gemi geçidinin incelenmesini bitirmiş ve çalışmaları yönetmek üzere burada kalmanıza izin verilmesi için telgraf çekmişsiniz. Sizin yerinizde olsaydım böyle yapmazdım. Bir telgraf çekip yerime birini göndermelerini ister ve halefimin gelmesini beklemeden yola çıkardım. İki gün sonra bir gemi kalkıyor. — Kırbacını çekti ve ucuyla Romulo'nun yüzüne dokundu. — Size iki günlük bir süre tanıyorum.

Döndü; bara doğru baktı ve oradaki kalabalığa bir anlam vermek istiyormuşçasına bir an durduktan sonra oraya doğru yürümeye başladı. Adamlar hemen eski yerlerine oturup yarı kalan konuşmalarını sürdürmeye koyuldular; ama göz ucuyla albayı kolluyorlardı. Melk bara girdi ve Nacib'in sırtını sıvazladı.

— Nasılsınız? Bana bir konyak!

Joao Fulgencio'yu gördü ve yanına gidip oturdu.

— Merhaba, Mösyö Joao. Dediklerine bakılırsa kızıma kötü kitaplar satıyormuşsunuz. Sizden bir ricada bulunacağım: ona hiç bir kitap satmayın. Ya da sadece okul kitabı... Ötekilerin hepsi yolunu sapıttırmaktan başka işe yaramıyor...

Büyük bir sükûnetle, Joao Fulgencio şu cevabı verdi.

— Ben kitapçıyım. Müşterimin istediği kitabı satmayı reddedemem. Öte yandan, kötü kitap demekle neyi kastediyor-

sunuz? Kızınızın benden satın aldıklarının hepsi de en iyi yazarların eserleri olan çok iyi kitaplardır. Söz açılmışken şunu da söylemek isterim : zeki ve çok yetenekli bir kızınız var. Onu anlamak gerek. Ona karşı, sıradan bir insanmış gibi davranmamalısınız.

— Kızımdır ve nasıl davranacağımı kimseye soracak değilim. Bazı hastalıkların ilâcını ben iyi bilirim. Kitaplara gelince, iyi ya da kötü, almayacak!

— Bu, onun bileceği bir şey.

— Benim de.

Joao Fulgencio, «neme gerek» anlamında omuz silkti. Bi-co-Fino konyak getirdi ve Melk bir yudumda hepsini yuvarladı. Ayağa kalkıyordu ki, Joao Fulgencio koluntan tutup engelledi :

— Beni dinleyin, Albay Melk. Kızınızla sakın ve anlayışlı bir ifadeyle konuşun. O zaman sizi dinler belki. Sert davranışlara kaçarsanız ilerde pişman olmanız mümkündür.

Melk sinirlerine hâkim olmak istiyormuş gibi bir ifade takındı :

— Mösyö Joao, sizi tanımasaydım ve babanızın dostu olmasaydım bu sözlerle tahammül etmezdim. Kızıma nasıl muamele etmem gerektiğini ben bilirim. Pişman olmaya gelince : hiç huyum değildir. Bununla beraber ilginize teşekkür ederim.

Kırbacını çizmelerinde şaklata şaklata alanı aştı. Masanın başında oturmuş onu gözlemleyen Josué, gidip Joao Fulgencio'nun yanına oturdu.

— Ne yapacak dersiniz?

— Kimbilir ne eşeklik. — İyilik dolu bakışlarını profesöre doğru çevirdi. — Şaşılacak bir şey değil, siz de aynı şeyleri yapıyorsunuz. Malvina karakter sahibi bir kızdır ve ötekilerden çok farklıdır; bu böyleyken ahmağın biriymişçesine muamele ediyorsunuz.

Melk «modern stil» evinin eşiğine varmıştı. Barda konu, Altino Brandao'ya, Albay Ramiro'ya ve siyasal dalgalanmalar-

ra dönmüştü. Mühendis usulca kalkıp gitmişti. Şimdi sadece Joao Fulgencio, Josué ve Nacib kaldırımda durmuş, *fazendeiro*'ya bakıyorlardı.

Salonda karısı korkudan taş kesilmiş, bekliyordu. Bir çilekeş azizenin tasviri gibiydi. Zenci Fagundes doğru söylemişti.

— Kız nerede?

— Odasına çıktı.

— Söyle, buraya gelsin.

Kamçısını çizmelerine şaklatarak salonda kaldı. Malvina girdi. Annesi ara kapıda durdu. Babasının karşısında başı dimdik, mağrur ve kararlı, Malvina bekliyordu. Annesi de bekliyordu, gözleri dehşetle açılmıştı. Melk salonda bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı.

— Bana ne diyeceksin?

— Hangi konuda?

— Bana olan saygı borcun konusunda, diye haykırdı babası. Babanım; eğer başını. Neden söz ettiğimi biliyorsun. Bu yakınlığı, bu sıkı fıkıllığı nasıl izah edeceksin? İlhéus'ta herkes bundan söz ediyor; yankısı plantasyonlara kadar geldi. Adamın evli olduğunu bilmediğini söyleme. Gizlemedi zaten. Ne cevap vereceksin bakalım.

— Cevap vermem gereksiz. Nasıl olsa beni anlamayacaksınız. Burada kimse anlayamaz. Size birkaç kez söyledim, baba: ebeveynimin seçtiği kocaya razı olmayacağım; bir *fazendeiro*'nun mutfağına gömmeyeceğim yaşamımı; İlhéuslu bir adamın hizmetçisi olmayacağım. Kendi bildiğim şekilde yaşayacağım. Yıl sonunda, okulu bitirdiğimde bir büroya girip çalışmak istiyorum.

— İstemen söz konusu değil; ne emredersem onu yapacaksın.

— Ne istiyorsam onu yapacağım.

— Ne?

— Ne istiyorsam onu...

— Sus, edepsiz!

— Yüzüme bağırmayın; ben kızınızım, köleniz değilim!

— Malvina! diye haykırdı annesi, babanıza böyle cevap vermeyin.

Melk kızının bileğine yapıştı ve tokadı patlattı. Malvina,

— Ya, öyle mi? diye kükredi. Ben de onunla kaçacağım; haber vermedi demeyin!

— Aman Allahım!... Anne elleriyle yüzünü örttü.

— Köpek! Baba kırbacını kaldırdı ve rasgele bacaklarına, kışına, kollarına, yüzüne, göğsüne şaklatmaya başladı. Malvina'nın patlayan dudaklarından kan geliyordu.

— Vurun istediğiniz kadar! diye haykırdı. Onunla gideceğim.

— Elimden kaza çıkacak...

Kızının bileğine yapıştı ve itip sofanın üzerine devirdi. Kolunu kaldırdı. Kırbaç ısıklar savura savura kalkıp iniyordu. Malvina'nın çığlıkları meydanda çın çın ötüyordu.

Anne gözyaşları içinde ve dehşet dolu bir sesle yakarıyordu.

— Yeter, Melk, yeter...

Sonra birden atıldı, kocasının elini yakaladı.

— Kızımı öldürmeyin!

Albay soluk soluğa durdu. Malvina sofanın üzerinde hiç kırıyordu.

— Odana! Ben emir vermedikçe çıkmayacaksınız!

Barda Josué parmaklarını takırdatıyor ve dudaklarını ısıırıyordu. Nacib şaşkına dönmüştü; Joao Fulgencio başını sallıyordu. Penceresinde, Gloria hüznle gülümsüyordu.

Biri,

— Vurmaktan vazgeçti, dedi.

KAYALIKTAKİ BAKİRE

Denizden, simsiyah kayalar fışkırıyordu. Taştan böğrüne dalgalar çarpıyor, bembeyaz köpükler püskürtüyordu. Korkunç kısaçlı ıstakozlar derindeki barınaklarından çıkıyorlardı. Sabah akşam yaramaz oğlanlar bu kayaların tepesine tırmanır, iner, *jagunço*'lar ve albaylar oyunu oynarlardı. Ge-

celeri, durmadan çırpınan ve taşı kemiren suların gümbürtüsü duyulurdu. Bazen plajda acayip bir ışık yanar, kayalığın tepesine doğru ilerler, oyuklarının gerisinde kaybolur, sonra yeniden dorukta görünürdü. Zenciler, su perilerinin bysdr, yeşil aleve bürünmüş *Janaina*'dır diyorlardı. Gecenin karanlığında hoşnutlu haykırışlar, aşk çığlıkları yükselirdi. Dilencilerden, suçlulardan, fahişelerden her türlü barınaksız sefillerden oluşan çiftler plajda, kayalıkların arasına gizlenip sevişirlerdi. Önlerinde, kükreyen deniz, geride uyuyan kent.

Mehtapsız gecede ince bir siluet kayalığa tırmanıyordu. Malvina'ydı; yalınayak, ayakkabıları, elinde, kararlı bakışlarla, genç kızların uyuduğu, tatlı düşler grdğu ya da şenlik, düğün hayal ettikleri saatte Malvina kayalığa tırmanıyordu.

Fırtınaların atıldığı, Okyanusa bakan kocaman bir oyuk vardı. Aşıklar, ayaklarını uçuruma sarkıtıp orada otururlardı. Aşağıda dalgalar taşlara çarpıp kırılır ve bembeyaz köpüklü ellerini uzatarak seslenirdi. Malvina oraya gidip oturdu ve dakikaları sayarak kaygılar içinde beklemeye koyuldu. Babası sessizce ve asık bir çehreyle odasına girmişti. Kitaplarını, dergilerini toplamış, orayı burayı karıştırap kâğıt ve mektup aramıştı. Ona sadece Bahia gazetesi ve titremeler içinde kalan tennindeki acıların yarattığı isyan kalmıştı. «Kaybettiğim neşeyle ve ölen umutlarımla birlikte dirilen hayatımsın sen. Benim için her şeysin.» diye yazılı satırları göğsünde saklamıştı. Annesi de gelmiş; yiyecek getirmiş; öğüt vermişti. lmekten söz etmişti. Hayat mıydı bu kendisinininki: böyle bir baba ve böyle bir kızın arasında: birbirine düşman iki gurur arasında; sarsılmaz iki irade; kınından çekilmiş iki hançer arasında? lmesine izin versinler diye azizlere tek tek dualar ediyordu. Ah! Kaçınılmaz yazgının getireceklerini ve uğrayacakları kesin olan felâket gününü görmemek için.

Kızını öpmüş ve Malvina ona şöyle demişti.

— Asla sizin gibi mutsuz olmayacağım, anne.

— Saçma şeyler söyleme.

Malvina sustu, zira kesin gün gelmişti: Romulo'yla gidecekti; onunla yaşayacaktı.

En sert taşlardan da sert babası, kırılır, ama bükülmezdi. Çocukluğunda köyde, babasının, silâhlı adamları etrafında olduğu halde geceleri yollarda hükmettiği çatışma yıllarına ait hikâyeler dinlerdi. Bir gün, saçma bir nedenle hayvanların, çitleri kırarak kaçtıklarını ve otlaklara yayıldıklarını görmüştü. Sonra komşu arazinin sahipleri Alves'lerle çatışmışlardı. Kırıcı sözler söylenmiş, bunu silâhlı mücadeleler izlemişti. Pusular, *jagunço*'lar, ateş etmeler, yine kan. Amcası Aluisio'nun omuzu kanlar içinde evin duvarına dayanıp öylece kalışı Malvina'nın gözünün önünden gitmiyordu. Melk'ten daha genç, ince yapılı, şen ve yakışıklı bir gençti. Hayvanları, atları, inekleri severdi; birkaç köpeği vardı. Salonda şarkı söyler, Malvina'yı kucağına alır, onunla oynardı. Yaşamayı severdi. Haziran ayıydı. Havaî fişekler, serpantinler, füzeler yeri ne yollarda silâhlı çatışmalar, ormanda pusular vardı. Annesinin çilekeş sıskalığını, Malvina, oldu olası görmüştü. Kendisi daha doğmadan önceki büyük çatışmalar zamanında geçirdiği uykusuz geceler, emirler savuran, iradesini hot ve hot dinleten Melk'in karşısında duyduğu sürekli dehşetler. Annesi, amcasının yaralı omuzunu sarıyordu. Melk şöyle konuşmuştu :

— Hemen döndün ha? Ya adamlar?

— Benimle birlikte geldiler.

— Ben sana ne dedim?

Aluisio yakaran bakışlarını ona dikti ve cevap vermedi.

— Ben sana ne dedim? Ne olursa olsun, ormandan çıkmayacaktın. Niye çıktın?

Annesinin eli titremeye başladı. Amcası ince yapılydı; çatışma ve gece vakti ormanlarda kol gezmek ona göre şeyler değildi.

— Adamlarını topla ve dön!

— Yine saldıracaklar.

— İnşallah. Saldırdıkları anda ben de adamlarımı toplayıp yürüyeceğim; iki ateş arasında kalacaklar. Hepsini birden geberteceğim. Bam! deyince kaçmasaydın, şimdi hesaplarını görmüş olurum.

Amcası boyun eğdi. Malvina o an'ı hatırlıyordu: Aluisio ata atladı, eve, verandaya, sessizliğe gömülen ahıra, havlayan köpeklere son kez baktı. Adamlarını toplayıp gitti. Ötekiler evin önünde bekliyorlardı. Silâh sesleri duyulunca babası,

— Haydi! dedi.

Muzafer döndü. Alveslerin kökünü kurutmuştu. Atın üzerinde, yüzüstü amcasının cansız bedenini gördü. Yakışıklı, şen bir gençti.

Malvina'daki o yaşama aşkı, o boyun eğmeye karşı tiksinti, Melk'in varlığına karşı ürperti nereden geliyordu? Kimden miras? Belki doğuşandı, zira o evden, o kentten, o yasalardan ve törelerden, Melk'in karşısında titreyen annesinin sürdüğü yaşamdan çok genç yaşta nefret etmişti. O kadın hep itaat ederdi ve hiç bir zaman fikri sorulmazdı. Kocasına eve gelir,

— Giyin, Tonico'nun bürosuna gidiyoruz; bir mukavele imzalayacaksınız! derdi.

Kadın, ne mukavelesi? Satım mı? Alım mı? diye sormazdı. Merak etmezdi. Yaşamında tek değişiklik, kiliseydi. Melk bütün haklara sahipti; her şeye o karar verirdi. Annesi ev işleriyle uğraşırdı; bu, onun tek hakkıydı. Babası kabarelere, genelevlere gider, fahişelere para yedirir, otellerde, barlarda kumar oynar, arkadaşlarıyla içki içerdi. Öte yanda, annesi evde emir alır, itaat eder, günden güne erirdi. Solgun ve aşağılanmış kadında irade denen şey kalmamıştı ve kızının üzerinde hiç bir otoriteye sahip değildi. Malvina henüz küçücük kızken, yemin etmişti: böyle bir yazgıya asla boyun eğmeyecekti. Ve boyun eğmemişti. Melk, onun bazı isteklerine karşı koymamıştı. Bazen karşısında oturup gözlemler ve düşünceye daldı. Bazı noktalarda kızında imgesini bulurdu; onda da sarsılmaz bir kendini kabul ettirme istemi vardı. Ama kendisine itaat etsin istiyordu. Kızı liseye, sonra fakülteye gitmeyi dilediğinde şu cevabı vermişti:

— Meslek sahibi kız istemem. Sörlerin okuluna gidecek, dikiş, okuma, hesap ve biraz da piyano öğreneceksin. Başka şeye ihtiyacın yok. Meslek ya da unvan edinen bir kadının akıllı başından gider, kendini uçuruma sürükler.

Malvina yaşamı annesinininkine benzeyen kadınları durmadan gözlemlemişti. Efendilerine kul köle. Rahibelerden de beter. Malvina yemin etmişti: asla, koskoca bir «asla», hüküm altına girmeyecekti. Kolejde, zengin kızlarıyla kaygısız ve çocukça söyleşilere dalandı. Onların, Bahia'da lisede ya da fakültede ağabeyleri vardı. Harçlık gönderilirdi onlara, diledikleri gibi harcarlardı. Kızların tek ayrıcalığı bu kısacık delikanlılık devresiydi. Gelişme Kulübü'nün şenlikleri, ufak tefek flörtçükler, sinemaların matinelerinde usulca, bazen daha güvenlice kapı diplerinde öpüşmeler. Günün birinde baba, bir arkadaşıyla çıkagelirdi. Elveda flörtçükler. Nişanlılık devresi başlardı. Kız adamı istemezse, baba zorlardı. Bazen kızın sevdiği gençle evlendiği de olurdu; ama bunun için ebeveynin oğlanı beğenmeleri şarttı. Ama yine de hiç bir şey değişmezdi. Ha babanın seçtiği, ha yazgının gönderdiği koca olmuş. Evlendi mi, fark kalmazdı. Koca, kadının efendisiydi; hükmeder ve itaat beklerdi. Erkek için bütün haklar; kadın için bütün ödevler ve saygı borcu. Aile namusunun ve koca adının bekçisi; evinin ve çocuklarının bakıcısı.

Yaşça büyük ve kolejde daha eski olan Clara ve Malvina sıkı fıkı olmuşlardı. Birlikte avluda gezinir, fısıldaşır, gülerlerdi. Öylesine şen, hayat dolu, güzel ve sağlıklı bir kız daha yoktu. Dansı çok sever ve serüvenler hayal ederdi. O da tutkulu ve romantik, isyancı ve cesurdu. Sevişerek evlendi. Kocasını, geri kafalı bir *fazendeiro* değildi. Şiirler söyleyen bir hukuk doktoruydu. Ve yine aynı kapıya çıkmıştı. Ne olmuştu o Clara'ya? Şen tabiatını ve heveslerini nereye saklamıştı? Tasarılarını ve dileklerini nereye gömmüştü? Kiliseye gidiyor, eviyle uğraşıyor, çocuk doğuruyordu. Makyaj bile yapmıyordu. Doktor kocasının izni yoktu.

Geçmişte bu böyle olmuştu ve sanki hiç bir şey değişmiyormuş, hayat yeni bir akış alıyormuş, kent büyümüyormuş gibi gelecekte de böyle olacaktı. Kolejde kızlar, aşktan ölen Ofenisia'nın hikâyesine üzölmüşlerdi. Bu gencecik bakire, baron'u istememişti, şeker değirmeninin sahibini reddetmişti. Ağabeyi Luiz Antonio başka isteyenler getirmişti. Genç kızın

gözü İmparator'daydı.

Malvina bu yerden, dedikodu ve çekiştirmeden başka şey bilmeyen bu kentten nefret ediyordu. Okumaya başlamıştı. Joao Fulgencio kitaplar tavsiye ederek ona kılavuzluk ediyordu. Böylece genç kız, İlhéus'un ötesinde yaşamın güzel olduğu, kadınların köle sayılmadıkları bir bambaşka âlemin bulunduğunu öğrenmişti. Kadının çalışabileceği, ekmeğini çıkarabileceği ve özgür yaşayabileceği büyük kentler. İlhéus'un erkeklerinde hiç gözü yoktu. İracema ona, «tunç bakire» diye ad takmıştı. Bir romanın adıydı ve sevgilisi yok diye uygun bulmuştu. Josué peşinde dolaşıyordu; o, başka yerden gelmişti, şiirler yazıyor ve gazetelerde yayınlıyordu: «Mağrur M'ye ...» İracema bunları kolejin bahçesinde yüksek sesle okurdu. Bir gün, aldatılan bir kocanın karısını öldürmesi nedeniyle Malvina, Josué'yle konuşmuş, sonra birkaç gün görüşmüşlerdi. Genç adam hemen makyaj yapmasını ve İracema ile görüşmesini yasaklamaya kalkışmıştı. «Dile düşmüş bir kız; sana uygun bir arkadaş değil.» Sonra da, Albay Misael'in evindeki toplantıya davet edilmediği halde kalkıp gitmişti. Bu daha, dün bir, bugün iki.

İlhéus'ta sevdiği tek şey, Rio'da yayımlanan bir dergide gördüğü modele uygun olarak yapılan yeni eviydi. Babası bu dileği kabul etmişti, zira üstünde durduğu bir konu değildi. Mundinho Falcao o sırada Rio'dan, işsiz kalmış kaçık bir mimar getirmişti. Malvina, Mundinho'nun evine bayılıyordu. Onu da bir ara hayal etmişti. O, gerçekten ötekilerden farklıydı. Kendisini oradan söküp alabilir, başka bir kente götürebilir, Fransız romanlarında sözü edilen ülkeye kavuşturabilirdi. Malvina âşık değildi; taşkın bir tutku söz konusu değildi. Kendisine yaşama hakkını sunacak ve İlhéuslu kadınların ortak yazgısına sürüklenmesini engelleyecek adamı seveceğini biliyordu. Sinhazinha gibi, bir kurşunla ölmektense siyahlara bürünmüş, kiliseden beriye gelmeyen yaşlı kızlardan biri olmak daha iyiydi.

Mundinho, genç kızın kendisine ilgi duyduğunu hisseder hissetmez naz etmeye başlamıştı. Malvina üzülmüştü, zira bu

umutlarının sönmesi demekti. Josué otoriter ve tahammül edilmez bir adamdı. Tam o sırada Romulo çıkageldi. Mayoyla meydanı aştı ve geniş kulaçlarla dalgaları yardı. O, evet o, başka türlü düşünen adamdı. Mutsuz olmuştu: karısı deliydi. Genç kıza Rio'yu anlattı. Evlenme kimin umurunda; saçma bir törendi nihayet. Çalışırdı, ona yardım ederdi. Sevgilisi olur, sekreteri olurdu. Fakülteye de giderdi. Özgür bir insan olabilirdi. Sadece aşk birleştirirdi onları. Ah! Bu son aylarda ne sevinçler, ne heyecanlar içinde yaşamıştı. Kentte tefe alındığını, kolejde başka lâf edilmediğini biliyordu. Başta İrace-ma olmak üzere birkaç arkadaşı ondan uzaklaşmıştı. Umursamıyordu. Romulo ile Plaj caddesinde buluşuyor, tatlı tatlı sohbet ediyorlardı. Sinemada, matinelerde delice öpüşüyorlardı. Genç adam, onu tanıyalı yeniden doğduğunu söylüyordu. Melk'in plantasyonlarında olduğu bazı geceler, evde el ayak çekildikten sonra Malvina kayalığa, mühendisle buluşmaya gitmişti. Taşlardaki derin oyukta yan yana otururlardı. Romulo ellerini genç kızın bedeninde gezdirirdi. Soluk soluğa, ısrarla mırıldanırdı: neden hemen değil, burada, plajda? Malvina, İlheus'tan uzaklaşmak istiyordu. Yola çıksınlar, o zaman onun olacaktı. Kaçma projeleri yaparlardı.

Odasında, yediği dayaktan bedeni hurdahaş olmuş ve hapsedilmiş olduğu günlerde, bir gün, bir Bahia gazetesinde şu satırları okumuştı: «İtalyan yüksek sosyetesini heyecana veren bir skandal. İspanyol Prensesi Béatrice'in ve Prens Vittorio'nun kızı Prenses Alexandra, halktan, genç sanayici Franco Martini'yi sevdiği halde, babasının kendisini zengin Dük Umberto Visconti ile evlendirmeye kalkışması üzerine evini terketmiş ve bir moda evinde çalışmaya başlamıştır.» Haber, kendisi için, özel olarak yazılmıştı sanki. Gazetenin başlığından bir parça kesmiş, ufacık bir kalem bulmuş ve Romula'ya iki satır yazıp randevu vermişti. Dilerse bu gece onun olacaktı, zira kararını vermişti artık: evden uzaklaşacaktı; hayatını yaşayacaktı. Onu o güne dek tutan tek şey — yeni farkına varmıştı — babasını üzmekten çekinmesiydi. Üzülecekti. Ama artık umurunda değildi.

Nemli taşa oturmuş, ayağını uçuruma sarkıtmış, Malvina bekliyor. Karanlık plajdan çiftlerin hoşnutlu iniltileri duyuluyor. Plan en ufak ayrıntılarıyla düşünülmüş. Malvina sabırsızlıkla bekliyor. Aşağıda dalgalar kırılıyor, köpük köpük uçuyor... Romulo neden gelmiyordu? Önce onun gelmesi gerekliydi. Mektubunda, Malvina, belli bir saat vermişti. Neden gelmiyor?

Coelho otelinde, odasına kapanmış, gözüne uyku girmeyen Romulo Vieira, Bayındırlık Bakanlığı'nın uzman mühendisi korkudan tir tir titriyordu. Kadınlara, oldu olası aptalca davranmıştı. Kendini durmadan çıkmaza sokmuş, işler hep sarpa sarmış yine de aklı başına gelmemişti. Genç kızlarla flört etmekten bir türlü vazgeçemiyordu. Rio'da randevu verdiği Antonieta adlı bir kızın yavuz ağabeylerinin hışmından zor kurtulmuştu. Dördü birden üstüne yürüyüp bir ceza vereceklerdi. Bu yüzden Ílhéus'a gelmeyi kabul ederek evlenme çağındaki kızlara bakmaya tövbe etmişti. Bu Ílhéus görevi, zevzek bir işti. Ama burada para biriktirebilmişti. Üstelik Mundinho Falcao, işini çabuk bitirmesi ve tarama gemilerini getirtebilmesi halinde dolgun bir ödül vermeyi vaat etmişti. Ve bunu yapmıştı. Sonra da, Mundinho ile anlaşmışlar ve gemi geçidinin düzeltilmesi ve taraklanması işinin de onun yönetiminde sürdürülmesi konusunda Bakanlığa bir dilekçe göndermişlerdi. Mundinho, ilk yabancı gemi limana girdiği gün daha büyük bir ödül vereceğini, ayrıca terfi ettirilmesini sağlamayı vaat etmişti. Daha ne isterdi? Bu böyleyken gidip evlenme çağında bir kıza yanaşmış, sinemada öpüşmüş ve olanaksız vaatlerde bulunmuştu. Sonuç: yerine birini göndermeleri için telgraf çekmek zorunda kalmış ve Mundinho ile tatsız bir görüşme yapmışlardı. Rio'ya gider gitmez römorkörler ve tarama gemileri gönderilmesi için Bakan'ı durmadan sıkıştıracağına onu ikna etmeye çalışmıştı. Elinden başka bir şey gelmezdi. Ílhéus'ta kalması söz konusu edilemezdi zira bu, ya sokağın ortasında, yüzüne bir kırbaç darbesi yemeyle ya da gece vakti böğrüne bir kurşun saplanmasıyla sona ererdi. Öyle ki, hemen koşup oteldeki odasına gitmişti; ve ancak gemi-

ye gitmek üzere çıkacaktı. Bu böyleyken o deli kız kalkmış, kayalıkta randevu veriyordu. Melk'in bu hasat sonunda plan-tasyonlarına dönmüş olduğuna inanmıyordu. Bir deli daha! Nereden de çatardı?...

Kayalığın tepesinde, Malvina bekliyordu. Aşağıda dalgalar kendisini çağırıyordu. Romulo gelmeyecekti. Öğleden sonra, az kaldı korkudan ölecekti. Genç kız şimdi anlıyordu. Fıskıran köpüklere, kendisini çağırان dalgalara bakıyordu. Bir an, uçuruma atlamayı düşündü. Böylece her şey biterdi. Ama yaşamak istiyordu; İlhéus'tan uzaklaşmak istiyordu; çalışmak, adam olmak istiyordu. Fethedeceği bir dünyası vardı. Ölmek neye yarardı? Tasarıları, Romulo'nun cazibesini, sözlerini, yazdığı satırları, hepsini birden sulara attı. Hatasını şimdi anlıyordu: içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulmak için, — koca ya da sevgili — bir erkeğin bileğine güvenmişti. Neden? Demek İlhéus'un büyüğü hâlâ etkiliyordu ki, kendine güveni yoktu. Neden bir vaatle bağılı olarak ve böylesine bir borç altına girerek uzaklaştı? Neden dünyayı fethetmek tek başına çıkmazdı? Böyle kurtulacaktı; ölüm kapısından geçerek değil. Yaşamak, dolu dolu yaşamak, denizler gibi özgür yaşamak istiyordu. Ayakkabılarını aldı, kayalıktan indi ve bir plan tasarlamaya başladı. Şimdi kendini daha hafif hissediyordu. Romulo iyi ki gelmemişti; her işte bir hayır vardı. Bir alçakla nasıl yaşardı?

SONSUZ AŞK YA DA JOSUÉ DUVARLARI AŞIYOR

«Duygusuz, nankör, muhteşem, mağrur M'ye...» ithaf edilen ve *Diario de İlhéus*'un en çok okunan yaş günü, vaftiz, ölüm ve evlenme ilânlarının bulunduğu köşede italik yazılarla çıkan özentili mısralarıyla Josué, küçümsenen aşkının sonsuzluğunu ısrarla tekrarlamıştı. Birbirinden üstün ve çok sayıda erdemler profesörün tutkusunu niteliyordu. Ama en çok yinelediği nitelik, aşkının sonsuzluğuydu. Profesör için aleksan-

drenleri ve on heceleri sayarak ve de kafiye arayarak geçecek bir sonsuzluk. Aşk gittikçe şiddetleniyordu. Bu aşk, tutkulu bir söz kalabalığıyla sonsuz ve ölümsüz olmuştu; sonra, Sin-hazinha ve Osmundo'nun katlinin heyecanı içinde Malvina'nın gururu dindi; flört başladı. Ve, ölümün ve de yüzyılların geçmesiyle yıkılamayacak bu aşkın taşkınlığını dile getiren uzun şiirler devri başladı. «Sonsuzluk kadar sonsuz» «Tanınan ve de tanınmayan mesafelerden büyük, ölümsüz tanrılardan daha ölümsüz» diye yazıyordu, şair profesör.

Gerek inanarak ve gerekse uygun gördüğü için, — Zira o uzun şiirlerine kafiye aramaya ve hece saymaya koyulsaydı ömrü yetmezdi — Josué, Sao Paulo'daki ünlü «Modern Sanat Haftası» na katıldı. Orada savunulan ihtilâlcî yankılar üç aylık bir gecikmeyle Ilhéus'a varmıştı. Şimdi dünyada bir Malvina vardı, bir de kafiyenin ve hecclemelerin kıskacından kurtulan sanat vardı. Model Kırtasiye'de Doktor, Joao Fulgencio ve Nho-Galo'yla ve Rui Barbosa Derneği'nde Ari Santos'la yaptığı edebî tartışmalarda hep aynı şeyi söylüyordu. Hem daha kolay oluyordu. Üstelik Malvina'nın evi «Modern stil» di. Estetik zevkine dek ikiz ruhlara sahibiz, diye düşünüyordu.

İşin tuhafı şu ki, sonsuzluk boyutundan daha sonsuz, bütün tanrıların ölümsüzlüğünden daha ölümsüz o aşkın şiiri, genç kız flörte son verip Romulo'yla dile düşünce saldırgan, edepsiz bir nesre dönüştü. Nacib, yufka yüreğiyle, barda, profesörün melankolisine içtenlikle katılıyordu.. Kırtasiye'deki ve Dernek'teki arkadaşları da onu avutmaya çalıştılar. Ama Josué'nin ıstırabı, avuncu nedense kunduracı Felipe'nin Kastilyalı ve anarşist omuzlarına dayanmakta aradı. İspanyol kunduracı hayat, kadınlar ve papazlar hakkında kesin kanılarıyla, kentin tek filozofuydu. Bu kanılar zeten çok olumsuzdu. Josué kırmızı kaplı broşürleri yutarcasına okudu, şiiri bir yana bıraktı ve düzyazının verimli havasına daldı. Gevşek ve istekçi bir üslûpla yazıyordu şimdi. Josué canla başla kendini anarşizme kaptırmış, kurulu düzenden nefret etmeye başlamıştı. Durmadan hayat verici bombaları ve dinamitleri övüyor, herkese ve her şeye karşı öcünü haykırıyordu. Doktor, cafcıflı

üslûbunu övüyordu. Aslında, bulanık taşkınlıklar! Kadınlar-
dan ve özellikle, herkesin büyük kısmet saydığı *fazendeiro* kız-
larından gına getirdiğini anlatıyordu. Onları kolejli giysileri
ya da insanı baştan çıkaran şık kıyafetleriyle gördükçe,
«Küçük orospular!...» diye homurdanıyordu. Ama Malvina'ya
olan aşkı, taşkın yazılarında sonsuz olarak kalıyordu; o, asla
yitmeyecekti kalbinde. Eğer umutsuzluktan ölmezse toplumu
ve kadın kalbini değiştirecekti.

Broşürlerdeki karmaşık ideolojiye dayanarak yüksek sos-
yete kızlarına karşı duyduğu kin, elbette ki, onu halktan ka-
dınlara yaklaştıracaktı. Mahzun Gloria'nın penceresine doğru
ilk kez yöneldiğinde — anarşizme katılmasından önce düşü-
nüp gerçekleştirdiği ve ateşli, siyasal çalışmalarının tek mili-
tan eylemi olan bu şahane ihtilâlcî hareketle — Malvina'ya,
mühendisle başlayan utanç verici samimiyetinin kendisini ne
derece çılgına çevirdiğini anlatmak istemişti. Bunun, Malvi-
na'nın üzerinde hiç bir etkisi olmadı. Romulo'nun söylediği
tatlı sözlerin çekimine kendini kaptırmış, bu davranışın far-
kına bile varmamıştı. Onun bu cüretli ve uygunsuz davranışı
hakkında pek fazla konuşulmadiysa ve fazla bir yankılan-
ması olmadıysa, nedeni Malvina'nın Romulo'yla flörtü, *Diario
de Ilhéus*'un ibret verici yangını ve Kaymakamlık memuruna
çekilen sopa gibi olayların araya girmiş olmasıydı.

Felipe, o cesur davranışından ötürü onu kutlamıştı. Kun-
duracıyla dostlukları böyle başlamıştı. Josué, Vitoria sinema-
sının üstündeki odasına broşürler götürüyordu. Sonsuz ve
ölümsüz aşkı sarsılmamakla beraber, Malvina'dan nefret et-
meye başladı. O, bu aşka lâyık değildi. Sonunda, bir ırza ge-
me eylemiyle arılığı kirlenen ve toplumsal yaşamın dışına
atılan Gloria'yı, toplumun bu kurbanını dile getirmeye baş-
ladı. Bir azizeydi. Bütün bunları — elbet adını vermeden —
ateşli bir dille yazıyordu. Ve asla yalancıkdan yapmadığı için,
Josué, gerçekten acı çekiyordu. Ilhéus'ta rezaleti had derece-
ye getirmeyi tasarladı: Gloria'ya duyduğu ilgiyi, isteği — kal-
bi Milvina'daydı elbet — ve saygıyı sokaklarda haykıracaktı.
Penceresinin önünde durup çene çalacak, koluna takıp geze-

cek hatta onu, yazılarını yazdığı ve dinlendiği odaya götürecekti. Birlikte toplum dışı bir hayat yaşayacaklardı. Sonra bu rezaleti Malvina'nın yüzüne çalacak ve, «Bak ne hale düş-tüm! Bütün kabahat sende!» diye haykıracaktı.

Barda oturmuş içkisini yudumlayarak bunları Nacib'e anlatmıştı. Arap gözlerini kırıştırdı; inanacağı tutmuştu. Kendisi de aynı ruh haleti içindeydi de ondan: Şeytan, boş ver her şeye; defet gitsin; Gabriela'yla evlenmene bak, diyordu. Öyle ki, ne engelleyici, ne kışkırtıcı bir öğüt verebilirdi.

— İhtilâl olacak! diye uyardı.

Josué'nin de istediği buydu. Gloria ile ikinci kez konuşmak üzere penceresine yaklaştığında, kadın gülümseyerek, içeriye çekildi. Daha sonra hizmetçiyle bir mektup gönderdi; berbat bir yazı, daha da berbat bir imlâyla bu parfüm kokulu mektubun sonunda «Silikleri hoş görün» diyordu. Gerçekten bunlar çok sıkı ve okumayı güçleştiriyordu. Josué pencereye yaklaşmamalıydı, albayın kulağı delikti, tehlikeliydi. Hele şu son günlerde, zira her an çıkıp gelebilirdi; birkaç gün kentte kalacaktı. İhtiyar gider gitmez nasıl buluşabileceklerini bildirecekti.

Bu, Josué için yeni bir darbe oldu. Halk kadınına da, nefret ettiği genç kızlara kattı. Bereket versin ki, Gloria, *Diario de İlhéus* okumuyordu, zira yazısında, genç kadının tedbirliliğinin içine tükürüyordu. «Kadın değil mi, zenginine de, yoksuluna da; soylusuna da, avamına da; erdemlisine de, hafif-meşrebine de tüküreyim. Hepsini de yöneten bencillik ve aşağılık hesaplar.»

Bir süre vaktini, Malvina'nın flörtünü çekiştirmekle geçirmiş, kendini acılarına bırakmış, yazmış, çatmış, kısacası aşağılanan âşık gibi bir romantik rolü sürdürürken, penceresinde yapayalnız duran kadına dönüp bakmamıştı. Bir yandan da Gabriela'yı aklına takmıştı; onun hatırı için zaman zaman ka-fiyeli şiire dönüp mısralar yazıyordu. Ona, konfordan yana yoksul, sanattan yana zengin olan odacığını sunuyordu. Gabriela gülümsüyordu; onu dinlemekten hoşlanıyordu.

Ama, Melk'in Malvina'yı dövdüğü gün Josué, Gloria'yı

çok üzgün gördü. Canı acıyan genç kıza, terkedilen Josué'ye, kendisinin şu yapayalnızlığına acınıyordu. Genç profesöre hemen birkaç satır yazdı ve penceresinin önünden geçerken usulca bıraktı.

Birkaç gece sonra, sessizliğin alanı sardığı ve el ayak iyice çekildiği saatte Josué, aralık duran ağır bahçe kapısını açtı. Bir ağız, ağzını ezdi; bir çift kol, sıska omuzlarına döndü ve onu içeriye çekti. Josué, Malvina'yı ve sonsuz, ölümsüz aşkını unuttu.

Şafak söktü ve gitme saati gelip çattı. Erkenciler balık pazarına yollanmadan önce kadın, o ateş ve bal gecesinin son buselerini sunmak üzere istekli dudaklarını uzattığında Josué, projelerini açıkladı: Sokakta kolkola gezecekler, topluma kafa tutacaklar, Vitoria sinemasının üstündeki odada birlikte, çilekeş bir yoksulluk, ama zengin bir aşk içinde yaşayacaklar... Bunun gibi hizmetçili, lüks bir ev, parfüm ve mücevherler sunamazdı; bir kakao *fazendeiro*'su değildi; azıcık maaşla geçinen mütevazı bir profesördü. Ama aşkta...

Gloria, bu romantik öneriyi sonuna kadar dinlemedi bile.

— Hayır, hayır sevgilim. Bu olanaksız.

İki şeyi birden istiyordu: hem aşkı, hem konforu; Josué'yi ve Coriolano'yu. Yoksulluğun ne demek olduğunu ve acılarını yaşayarak öğrenmişti. Josué'yi istiyordu, ama onu, Coriolano'nun ruhu bile duymayacak şekilde saklamak kaydıyla. Gece vakti gelecek ve hava ağarırken uzaklaşacaktı. Pencerede kendisini görmezlikten gelmeli ve merhaba bile dememeliydi. Günahın tadıyla ve gizliliğin heyecanıyla, böyle daha iyiydi.

— Moruk duyarsa yandım. Ne kadar tedbir alsak azdır.

Ateşli kadındı. Kısarak ve köpek olduğu, kor olduğu o gecedan sonra bu, kuşku kaldırır mıydı? Ama çıkarıcıydı da; ve de tedbirli; en az riske katlanmakta titiz; tadı damakta bırakmakta birebir. Risk daima vardı, ama asgariye indirmek için ellerinden geleni yapmalıydılar.

— Sevgilim, kötü kalpli bir kız olduğumu sana unutturacağım.

— Unuttum bile...

— Yarın gece gelecek misin? Seni bekleyeceğim...

Gloria'yla böyle bir macera hayal etmemişti. Ama bir daha gelmeyeceğini söylemek neye yarardı? Bu aşkın risklerini ve önleme tedbirlerini soğukkanlılıkla hesapladığı ve albayın artıklarını kendisine kaba bir mantıkla sunduğu o anda. Josué, ona dönmemesinin olanaksız olduğunu hissediyordu. Bu sessiz fırtınalar ve harikalar döşegine bağlanmıştı. Yeni bir aşk başlıyordu.

Gitme zamanı gelmişti. Doğru eve varır, saat sekizde, coğrafya dersinde çocuklarla cebelleşmeden önce birkaç dakika kestirirdi. Kadın çekmeceyi açtı ve içinden yüz bin real çıkardı.

— Sana bir hediye vermek isterdim. Öyle bir hediye ki, bütün gün beni sana hatırlatsın. Bir şey satın alamam; kuşku uyandırır. Sen satın al.

Josué mağrur bir jestle reddetmek istedi. Kadın onun kulaklarını ısırdı:

— Bir çift kundura al. Yürüdüğün zaman, beni çiğnediğini düşünürsün. Hayır deme, lütfen. (Kunduralarındaki deliği görmüştü.)

— Fiyatı otuz bin realden fazla değildir...

— Şoset de alırsın... Kollarında inliyordu.

Kırtasiye'de, o gün, öğleden sonra Josué şiire döndüğünü, bu kez bedensel hazları dile getiren cinsel aşk şiirleri yazacağını ilân etti:

— Ebedî aşk diye bir şey yoktur. En şiddetli tutkuların bile ömrü kısadır. Eceli geldi mi, yok olur ve bir başkası başlar.

Joao Fulgencio,

— İşte bunun içindir ki, aşk sonsuzdur derler, dedi. Çünkü durmadan yenilenir. Tutkular geçer, aşk sürer.

Gloria penceresinde, yaşlı kızlara muzaffer ve hoşnut bir tavırla gülümsüyordu. Şimdi artık kimseye gıpta etmiyordu. Yalnızlığı son bulmuştu.

GABRİELA'NIN ŞARKISI

Keten elbisesi sırtında, ayaklar iskarpinlerin içinde ve çoraplı... Zengin kızı, iyi aileden bir kız diyeceğiniz gelir. Dona Arminda onu kutluyordu.

— İlhéus'ta tırnağınızın ucu kadar olan bir kadın yoktur. Ne evli, ne genç kız, ne fahişe. Hiç biri...

Gabriela, aynanın önünde kendi kendini hayran hayran seyrediyordu. Güzel olmak gibi var mıydı? Erkekler deli olurlar; kulağınıza tatlı sözler fısıldarlar. Bunları söyleyen gençse, Gabriela dinlemeye bayılıyordu.

— Mösyö Josué birlikte yaşayalım diyor; düşünün, ne yakışıklı genç...

— Yoksulluk içinde yüzüyor; kaç paralık adam? Olup olacağı okul öğretmeni. Böyle bir şey düşünmüyorsunuzdur, umarım. Adam kıtlığı mı var?...

— Düşünmüyorum. Onunla yaşamak; hayır. Bari...

— Sizi isteyen bir yığın albay var; Yargıç da ayrı. Ya Mösyö Nacib? Mahvoluyor aşkınızdan...

— Neden sanki? Anlamıyorum... (Gülümsedi.) Öyle iyi bir insan ki, Mösyö Nacib. Şimdi durmadan hediye veriyor. Çok hediye... Halbuki ne ihtiyar, ne bir şey... Bu kadar çok şey, niye? Öyle iyi kalpli ki..

— Size evlenme teklif ederse şaşmayın.

— Neden evlensin benimle; ne ihtiyacı var?

Nacib, kızın ağzında çürük bir diş görmüş; tedavi ettirmesini ve altın kaplatmasını istemişti. Dişçiyi, kendisi seçti. (Osmundo ve Sinhazinha'yı hatırlıyordu.) Liman sokağında sıska bir ihtiyardı. Haftada iki kez, tepsileri gönderdikten ve yemeği hazırladıktan sonra keten elbisesini giyip dişçiye giderdi. Şimdi tedavi hemen hemen bitmişti. Yazık! Kalçalarını çalkalaya çalkalaya kenti bir baştan bir başa kateder, vitrinlere ve yanından, sürtünüp geçen kalabalığa bakardı. Lâf atarlar, iltifatlı sözler mırıldanırlardı. Mösyö Epaminondas'ı kumaş ölçerken görürdü. Dönüşte bara uğrardı; o ape-

ritif saatinde içerisi hıncahınç dolu olurdu. Nacib kızardı.

— Niye geldin?

— Şöyle bir uğradım; göreyim dedim...

— Kimi?

— Sizi, Mösyö Nacib...

Daha fazla dil dökmesine gerek yoktu; yelkenler hemen suya inerdi. İhtiyar kızlar ona bakarlardı; erkekler de. Peder Basilio, kilise dönüşü, onu kutsardı.

— Tanrı seni takdis etsin, benim Jericho gülüm!

Ne demek istediğini anlamıyordu, ama hoştu. Dişçiye git-tiği gün, ne güzel gündü. Bekleme salonunda düşünceye da-lardı. Albay Manuel das Onças — ne acayip ad. — amma da inatçı ihtiyardı! Haber göndermiş, istiyorsa birlikte notere gider, plantasyonlarımdan birini resmen adına tescil ettiri-rim, demiş. Bir plantasyon... Nacib bunca iyi kalpli ve ihtiyar adam bunca ihtiyar olmasaydı, kabul ederdi. Kendisi için de-ğil. Ne yapacaktı plantasyonu? Kendisi için istemiyordu... Cle-mente için; o, ne kadar hevesliydi... Neredeydi acaba, Cle-mente? Mühendisle flört eden güzel kızın babasının plantas-yonlarında mı çalışıyordu hâlâ? Kızını kırbaçla dövmekle bü-yük hata etmişti. Kızcağız çok kötü ne yapmış olabilirdi? Bir plantasyonu olsaydı Clemente'ye verirdi. Ne iyi olurdu... Ama Mösyö Nacib anlayış göstermezdi; onu aşçısız bırakamazdı. Bunlar olmasa kabul ederdi. İhtiyar çok çirkindi, ama nasıl olsa zamanının çoğunu plantasyonlarında geçirmekteydi, o sı-rada Mösyö Nacib onu avutmaya, birlikte yatmaya gelebilirdi.

Ne saçma şeyler geçerdi kafasından! Düşünmek bazen iyiydi, bazen kötü. Ölümü, acıları düşünmeyi sevmiyordu. Ama aklına geliveriyordu, yolda ölenler ve de dayısı. Zavallı dayı! Küçükken onu döverdi; daha çocuk yaştayken koynu-na girmişti. Yengesi saçlarını yolar, hakaretler yağdırırdı; koca onu iter, başına vururdu. Ama kötü kalpli değildi, çok yoksuldu, iyi kalpli olamazdı. Keyifli şeyler düşünmek gerek-ti. Bunu severdi. Köyde dans etmeyi, yalınayak, tabanlarını yere vura vura. Kenti düşünmek güzeldi, yengesinin ölümün-den sonra ilk kez gitmiş, o lüks evde, o mağrur insanların

yanında çalışmıştı. Bebinho'yu da çok düşünürdü; ne hoş çocuktuktu...

Dişin tedavisi bitmişti. Ne yazık! Bir altın diş. Mösyö Nacib bulunmaz adamdı. Para istemesine meydan bırakmadan dişçiye olan borcunu ödemişti. Bulunmaz adamdı. Ona hediyeler veriyordu; çok çok hediyeler; neden?

Barda gördü mü, kıskanıyordu. Ne tuhaf.

— Burada ne işin var? Eve git...

Ve Gabriela eve gidiyordu. Keten elbisesi sırtında, ayaklar iskarpinlerin içinde, çoraplar ve her şeyiyle... Meydanda, kilisenin önünde çocuklar el ele tutuşmuş, oynuyorlardı. Mösyö Tonico'nun kızları; ne de sarı saçları vardı; mısır püskülü dersiniz; savcının çocukları; kolu sakat oğlan; Joao Fulgencio'nun esenlikli çocukları; Peder Basilio'nun evlâtlıkları. Çemberin ortasında Zenci Tuisca şarkı söylüyor ve dans ediyordu.

*Gül hastalanmış,
Karanfil onu görmeye gitmiş.
Gül bayılmış,
Karanfil ağlamaya başlamış.*

Gabriela uzaklaşıyordu. Bu şarkıyı, ufacık bir kızken hep söylerdi. Dinlemek ve çemberin döndüğünü görmek için durdu. Ne güzeldi, danseden o minik ayaklar. Kendi ayakları sabırsızlanıyordu; dansetmek istiyordu. Karşı gelmek mi? Gelemezdi. El ele verip dönmeye bayılırdı. Ayakkabılarını sökercesine çıkardı, koştu; çocukların yanına vardı. Bir yanında Tuisca, öbür yanında Rosinha, meydanda dans ederek ve şarkı söyleyerek dönmeye başladı :

*Avuç, avuç avuç.
Ayak, ayak, ayak.
Dön, dön, dön...
Yengeç balıktır.*

El çırpıyor, dansediyor, şarkı söylüyor. Gabriela küçük bir kızdır.

ÇİÇEKLER VE VALSLER

Siyasal çatışma, ta kadetrale, Sao Jorge tarikatı içindeki seçimlere dek yayılmıştı. Ataulfo Passos'un başarılı manevrasını Piskopos da ele alıp iki partiyi bağdaştırmayı denemişti. Bastos'un sadık taraftarlarıyla Mundingho'nun hayranlarını, Cengâver azizin sunağının etrafında birleşmiş olarak görmeyi çok isterdi. Kırmızı takkesiyle koskoca piskopostu, ama yine de başaramadı.

Aslında Mundingho bu tarikat işini pek ciddiye almıyordu. Her ay masraf payını veriyordu; işte o kadar. Piskopos, seçimlere katılırsa oylarının, onun seçeceği adaya gideceğini söyledi. Ama gözünü tarikat başkanlığına dikmiş bulunan doktor işi sıkı tuttu. Entrika çevirmeye başladı. İnanlı ve sadık Dr. Mauricio Caires yeniden seçilmek istiyordu. Özellikle mühendisin sayesinde başarıya ulaştı.

Flörtün gümbürtülü bir şekilde sona ermesi, kentte dalgalanmalara yol açmıştı. Melk ve Romulo arasında, plajda geçen konuşmayı kimse duymamış olduğu halde birbirinden sert ve tümü mühendisin aleyhine bir düzine söylenti dolaşıyordu. Caddenin ortasında diz çöküp merhamet dilediğini iddia edenler bile vardı. Onu, kadınları yoldan çıkartacak kadar sefih ve İlheuslu aileler için büyük tehlike olabilecek misli görülmemiş bir ahlâksız diye tanımlıyorlardı. *Jornal do Sul* en uzun — bütün birinci sayfa ve arkada devamı — ve en tımtırlı yazılarından birini ona ayırmıştı. Ahlâk, İncil, aile namusu, Bastos'ların ağır başlılığı, örnek yaşayışları, muhalefetin hafifmeşreplikleri, — başta şeflerinin — Anabela'nın durumu ve İlheus'u, dünyayı saran töresizlik ve yozlaşmanın dışında tutma gereği bu yazıya bir antoloji sayfası mahiyeti veriyordu.

Kaptan,

— Bir eşeklik antolojisi, diye bas bas bağıırıyordu.

Siyasal tutkuların ifadesi, İlheus'ta özellikle yaşlı kızlar tarafından çok benimsenmişti. Hele Dr. Mauricio Caires'in tarikat başkanlığına yeniden seçilmesi üzerine verdiği söylev-

deki şu cümlesi dillerde dolaşıyordu : «... Aslında belirsiz ve yararsız olan bazı çalışmalar yapmak bahanesiyle ahlâksızlık yuvası kentlerden gelme bazı maceraperestler, İlhéus halkının bozulmaz ruhunu bulandırmak istiyorlar...» Mühendis sefa-hatin ve ahlâkî sapmanın sembolü olmuştu. Bu da, belki, deh-řet içinde kaçıp oteldeki odasına kapandığı ve iki gün sonra arkadaşlarıyla bile vedalaşmadan usulca gemiye binip uzak-laştığı için.

Tepki göstermiş ve kafa tutmuş olsaydı onu destekleye-cek kimseler elbette ki çıkardı. Genç adama karşı duyulan antipati Malvina'ya bulaşmamıştı. Gerçi bu flört ve sinema-daki sarılmalar hakkında ileri geri konuşuyorlardı. Hatta ba-kireliği konusunda bahse tutuşuyorlardı. Ama genç kızın ce-sur davranışı, öfkeli babasının karşısında başı dik duruşu, inen kırbaç darbelerine rağmen çıkışması ve kafa tutması ona sempati kazandırmıştı. On beş gün kadar sonra, Melk onu La Merci kolejine koymak üzere Bahia'ya götürdüğünde, birçok kişi, hatta sörler kolejindeki öğretmenleri limana, onu uğur-lamaya gittiler. Joao Fulgencio ona bir kutu çikolatalı şeker-leme getirdi, elini sıktı ve,

— Cesur olun, dedi.

Malvina güldü; donuk ve mağrur bakışı ve heykelsi pozu bir an için kayboldu. Hiç bir zaman bunca güzel olmamıştı. Josué limana gitmemişti, ama barın tezgâhında, Nacib'e içini dökmüş,

— Onu affettim, demişti.

şen ve gevezeydi, ancak yanakları müthiş çöküktü ve göz-lerinin etrafında mosmor halkalar meydana gelmişti.

Nho-Galo yanlarındaydı ve gülümseyen Gloria'nın pence-resine doğru bakıyordu.

— Sayın profesör, saman altından su yürütüyorsunuz. Kabarede göremiyoruz. İlhéus'ta uzun etekli yok ki, tanıma-yayım ve her kadın kime yamanmıştır, bilirim. Hiç birinin sizinle ilişkisi yok. Peki ama, bu mosmor halkalar nereden geliyor, sevgili mösyö?

— Çok çalışıyorum; çok okuyorum.

— Anatomi inceliyorsunuz... Bu tip çalışmayı ben de pek severim. — Meraklı bakışları Josué'den Gloria'nın penceresine gidiyordu. —

Nacib de az-çok kuşkulanıyordu. Josué, melez kadına karşı aşırı bir kayıtsızlık gösteriyordu ve Gabriela'yla şakalaşmayı tamamıyla bir yana bırakmıştı. Bunda bir iş vardı.

— Şu mühendis, Mundinho Falcao'nun ününe gölge düşürdü.

— Bunların hiç önemi yok. Mundinho kesinlikle yenecek. Bahse girmeye hazırım.

Albay Altino'nun Mundinho tarafına geçmesi ve Bastos'lardan tamamıyla kopması başkalarını da peşinden sürüklemişti. Birkaç gün üst üste müjdeler geldi. Pirangi'den Albay Otaviano; Mutuns'dan Albay Pedro Ferreira; Agua Preta'dan Albay Abdias de Souza. Genel izlenim şuydu: Bastos'ların prestiji tamamıyla yıkılmamışsa da ciddî surette sarsılmıştı.

Romulo olayından birkaç gün sonra kutlanan Ramiro'nun yaş günü, bu hükmün ne kadar abartmalı olduğunu kanıtladı. Hiç bir yaş günü bunca gümbürtüyle kutlanmamıştı. Sabahleyin kent, top sesleriyle uyandı. Evinin ve vilâyet konağının önünde toplar gürlüyor ve silâhlar patlıyordu. Kilisede düzenlenen büyük ayini bizzat piskopos yönetti; Sao Jorge tarikatı üyeleri özel giysileriyle hazır bulundular. Kilise dolup taştı ve Peder Cecilio ateşli ve ince sesiyle albayın erdemlerini öven bir konuşma yaptı. Bölgenin dört bucağından sayısız *fazendeiro* ve İtabuna Belediye Başkanı Aristoteles Pires gelmişlerdi. Bir kuvvet gösterisiydi bu. Şenliğin yapıldığı evde yüksek arkalıklı koltuklarla süslü salon açılmış ve ziyaretçilerle dolup taşmıştı. Albay Amancio Leal, her ne pahasına olursa olsun seçimleri kazanacaklarına bahse tutuşmaya hazır olduğunu söylüyor, müşterilere sırayla bira ısmarlıyordu. İçlerinde Doktor da olduğu halde muhaliflerden bile birçokları Ramiro Bastos'u kutlamaya gitmişlerdi. Albay, sadece prestij sahibi değil, aynı zamanda sıhhatli olduğunu da kanıtlamak için ziyaretçilerini ayakta karşılıyordu. Aslında, son zamanlarda iyice çökmüştü. Eskiden yaşlı ama güç-

lü ve sağlam bir kimse görünümüne sahipti. Şimdi elleri titreyen bir ihtiyarcıktı.

Mundinho Falcao ayinde hazır bulunmamış ve saygılarını sunmaya da gitmemişti. Bununla beraber, Jérusa'ya kocaman bir buket çiçek göndermişti ve üzerindeki kartta şu satırlar okunuyordu: «Küçük dostum, mutluluk dileklerimi saygıdeğer büyükbabanıza iletmenizi sizden rica ederim. Muhalefette bulunmama rağmen, hayranlarımdan olduğumu belirtmek isterim.» Bu jest sükse yaptı. İlhéuslu genç kızlar büyük heyecan duydular. Bu, onlara, centilmenliğin timsaliymiş gibi geldi. Siyasal muhalefetin ölümcül kin sayıldığı bir ülkede böyle bir şey görülmemişti. Ne kibarlık, ne incelik! Albay Ramiro Bastos bile kartı duyup, çiçekleri görünce,

— Kendini sevdirmeyi biliyor, şu Mösyö Mundinho, demişti. Torunumun aracılığıyla elini uzatıyor bana; nasıl reddedebilirim?...

Kısacık bir zaman için bir anlaşma umudu ortaya çıktı. Kartviziti elinde tutan Tonico, sevinçliydi. Ama işler orada kalmadı. Düşmanlık eski şiddetiyle yeniden başladı. Jerusa, vilâyet konağının şeref salonunda verilecek şenliğin kapanış balosuna, Mundinho'nun gelmesini bekledi. Davet etmeye cesaret edememişti, ama Doktor'a, Mundinho'yu aralarında görmekten hoşnut olacaklarını ima yollu söylemişti.

İhracatçı gitmedi. Bahia'dan yeni bir kadın gelmişti ve şenliği evde yapıyordu.

Bütün bunlar barda çekştiriliyordu. Bütün bunlara Nacib katılıyordu. Vilâyette verilen balonun büfe servisi ona ısmarlanmıştı. Hatta Jerusa neler istediğini anlatmak için bizzat gidip Gabriela'yla görüşmüştü. Dönüşte Nacib'e şöyle demişti:

— Ender güzellikte bir aşçınız var, Mösyö Nacib; hem de çok sempatik... — Bu sözleriyle Arap'ın gözünde kutsallaşıverdi. —

İçkiler, Plinio Araça'ya ısmarlandı. İhtiyar Ramiro kimse-
ninin davet dışında kalmasını istemiyordu.

Nacib dedikodulara katılıyordu, ama eskisi gibi hevesle

değil. Hiç bir şey, ne kentte geçen siyasal ya da toplumsal olaylar, ne de otobüs kazası — biri yolda devrilmişti; dört kişi yalaranmış, bunlardan biri ölmüştü. — ona, kişisel sorunlarını unutturacak güçteydi. Tonico'nun bir gün lâf olsun diye, Gabriela'yla evlenmesini söylemesi üzerine, düşünce düşünce aklı yatmaya başlamıştı. Başka bir çözüm bulamıyordu. Onu seviyordu, bu kesindi. Sonsuz bir aşkla. Ona su kadar, besin kadar, uyku kadar ihtiyacı vardı. Bar da onsuz olamazdı. Bütün bu rahatlık — Bankada para toplanıyordu; satın almayı kurduğu plantasyon uzak değildi — o giderse, yok olurdu. Evlenirse artık korku yoktu. İnsan böylesine avantajlı bir iş daha yapamazdı. Yanına birkaç yardımcı katıp onu mutfağın başına getirdi mi, Nacib en tatlı hayalini, bir lokanta açma tutkusunu gerçekleştirebilirdi. Kentte buna çok ihtiyaç vardı. Mundinho Falcao kaç kez söylemiş ve tekrarlamıştı: Ilhéus'un iyi bir lokantaya ihtiyacı vardı. Otellerdeki yemekler berbat-tı. Bekârlar o berbat tabldotlarla ya da soğuk yiyeceklerle yetinmek zorunda kalıyorlardı. Gemiler geldiğinde, ziyaretçiler, karınlarını doyurabilecekleri bir yer bulamıyorlardı. Anma törenleri gibi toplantıları düzenleyecek lokal yoktu; bunlar burjuva evlerinde düzenleniyordu. Gerekli sermayenin bir kısmını Mundinho'dan almak mümkündü. Yunanlı çiftin böyle bir niyeti olduğu ve uygun bir yer aradıkları söyleniyordu. Mutfakçı Gabriela'nın yöneteceğine emin olsa, Nacib hemen bir lokanta açardı.

Ama nasıl emin olabilirdi. Şimdi artık eziyetli dakikalar haline gelen öğle uykusu saatinde ağzında sönük puronun bıraktığı acı tatla, Nacib, şezlonga uzanmış bunları düşünüyordu. Az zaman önce, Dona Arminda, — siyahların içinde gerçek bir Cassandre — onu tanımsız acılara salmıştı. İlk kez bir teklif Gabriela'yı cezbetmiş. Manuel das Onças'ın üç bin kilo kakao getiren bir plantasyon bağışlama teklifi karşısında genç kadının geçirdiği duraksamaları Dona Arminda sadık bir hoşnutlukla ve bütün ayrıntılarıyla anlatmıştı.

Nacib deliye döndü; birkaç kez, evlenme işini konuşmak için ağzını açtı. Ama Dona Arminda'nın dediğine bakılırsa

Gabriela teklifi reddetmiş.

— Ben onun gibi bir kadın daha görmedim... Karınız olmaya lâyıktır.

Bu bile onun sınırı değildi. Hımmım sesiyle Nho-Galo «ne kadar bağlı olursa olsun, her kadının bir sınırı vardır.» demişti. Bu teklif de onun sınırı, fiyatı değildi ama yakındı. Bir duraksama geçirmemiş miydi? Ya kakao ağaçlarına, Albay Manuel das Onças tapuda büyük ve tesçili yapılmış bir konut da ekleseydi? Temiz, sessiz bir sokakta güzel bir konuta sahip olmak hangi kadının hayali değildi? Dos Reis kız kardeşlerin, oturdukları ve kiraladıkları konutlara teklif edilen muazzam miktarları reddettiklerini görmek yeterdi. Ve Manuel das Onças'ın olanakları büyüktü. *Fazenda*'sı servet getiriyordu ve hele şu son ürünlerle — müthiş bir şey — daha da zengin olmuştu. Ailesi için Ilhéus'ta gerçek bir saray yaptıırıyordu; bir de kulesi olacak, oradan bütün kenti, limandaki gemileri ve demiryolunu görebileceklerdi. Gabriela'ya deli divana olduğuna göre, bu pis ihtiyar fiyatını gittikçe artırmaktan çekinmeyecekti.

Yokuşun tepesindeki evinde, Nacib, Dona Arminda'nın kışkırtmasını bekliyordu. Barda, Tonico, her gün, öğleden sonra uğradığında,

— Evlenme işi ne oldu, Arap? diye soruyordu. Karar verdiniz mi?

Aslında karar vermişti, tamamdı. Ama ne derler korkusuyla uygulamasını boyuna erteliyordu. Arkadaşları onu anlayabilecekler miydi? Ya amcası, yengesi, ablası, eniştesi, İtabuna'daki zengin akrabaları, mağrur Ascharlar? Aslında bunların ne önemi vardı? İtabuna'daki akrabaları kakaolarının tepesinden ona bakmaya tenezzül etmiyorlardı. Amcasına hiç bir gönül borcu yoktu. Eniştesinin cehenneme kadar yolu vardı. Dostlarına, bar müşterilerine, tavla ve poker arkadaşlarına gelince: Tonico hariç kendisini sayan olmuş muydu? Gabriela'ya musallat olmamışlar mıydı? Burnunun dibinde elden ele çekmeye yeltenmiyorlar mıydı? Bu durumda onları dikkate alması saçmaydı. .

O gün, barda, öğleden önce, siyasal işler ve gemi geçidi sorunu hakkında çok tartışılmıştı. Bastos'un adamlarının yaydığı bir yığın söylenti dolaşıyordu: mühendisin raporu hasır-altı edilmiş, gemi geçidi işi bir kez daha rafa kaldırılmıştı. Israr yararsızdı, sorun çözülemezdi. Çoğu buna inanıyordu. Bir sandalın içinde, birtakım aletlerle gemi geçidinin kumlarını sondaj eden mühendisi görmüyorlardı artık. Üstelik Mundinho Falcao, Rio'ya gitmişti. Bastos'ların partizanlarının etekleri zil çalıyordu. Amancio Leal, Ribeirinho'ya yeni bir bahis önermişti: römorkörlerin ve tarama gemilerinin gelmeyeceğine yirmi *conto*. Bir kez daha, Nacib bahse tanık oldu.

Bu nedenden ötürü her halde, bitterini içmeye geldiğinde Tonico'nun keyfi pek yerindeydi. Kabarelerde yeniden görünmeye başlamıştı ve yanında hep, siyah saçları örgülü Cearalı bir kız vardı.

— Hayat güzel...

— Bir nedeni var her halde ki, hoşnut görünüyorsunuz.

Genç bir kadınla...

Tonico tırnaklarını temizleyerek onayladı:

— Gerçekten mutluyum... Gemi geçidi çalışmaları fiyaskoyla bitti... Cearalı kız ateşli...

Sonunda, Nacib'i bir karar almaya iten, Albay Manuel das Onças değil, Yargıç oldu.

— Ya siz, Arap, hâlâ hüznü görünüyorsunuz.

— Ben hüznü olmayayım da kim olsun?

— Evet; beterinden korkulur. Size kötü bir haberim var.

Nacib kaygılı bir sesle,

— Ne oldu?

— Dostum, Yargıç Quatro Mariposas çıkmazında bir ev kiralamış.

— Ne zaman?

— Dün akşam.

— Kime?

— Kime olacak?

Sineklerin uçuşunun duyulacağı bir sessizlik oldu. Öğle yemeğinden dönen Chico Moleza bu sessizliği bozuncaya dek.

— Gabriela haber yolladı : Çıkacakmış, ama hemen dönecekmiş.

— Niye çıkıyormuş?

— Bilmiyorum Mösyö. Bazı eksikleri tamamlamak için her halde.

Nacib, kendisine alaycı bir ifadeyle bakan Tonico'ya,

— Bana, evlenme işinden söz ederken ciddî mi konuşuyorsunuz? Gerçekten bu kanıda mısınız?

— Elbette. Daha önce de söylemiştim Arap. Ben olsaydım...

— Düşündüm; bence de...

— Karar verdiniz mi?

— Ama öyle sorunlar var ki, bana yardımcı olabilirsiniz.

— Gelin, sizi öpeyim; kutlarım. Vay mutlu Arap vay!

Kucaklaşmadan sonra, hâlâ şaşkın duran Arap,

— Kâğıtları yok, diye devam etti. Sordum; kimlik kartı yok. Doğduğu günü hatta ebeveyninin adlarını bile bilmiyor. Öldüklerinde kendisi çok küçükmiş. Dayısının adı Silva; ama o da annesinin ağabeyi. Yaşını da... hiç... hiç bir şeyi bildiği yok. Ne yapmalı?

Tonico ona doğru eğildi.

— Ben dostunuzum, Nacib. Size yardım edeceğim. Belgeler konusunda tasalanmayın. Hepsini yazıhanemde düzenlerim : doğum kâğıdı ve kendisine, annesine, babasına birer ad. Ama bir şartla : düğünde vaftiz babası ben olacağım...

— Olmaya davet edilmiş bulunuyorsunuz. Ve Nacib birden kendini rahatlamış duydu; keyfi yerine geldi, güneşin sıcağını, denizden esen rüzgârın tatlılığını duymaya başladı.

Kırtasiye'nin açılma saatiydi ve Joao Fulgencio her zamanki gibi tam saatinde bardan içeri girdi. Onu gören Tonico,

— Haberi duydunuz mu? diye atıldı.

— Hangisini; öyle çok var ki.

— Nacib evleniyor.

Soğukkanlılığıyla bilinen Joao Fulgencio hayretle irkilmekten kendini alamadı.

— Sahi mi, Nacib? Bildiğim kadarıyla nişanlı değildiniz.

Mutlu aday kim; bilebilir miyim?

Tonico gülümsedi.

— Bilin bakalım.

Nacib,

— Gabriela, dedi. Onu seviyorum; evleneceğim. Kim ne derse desin; umurumda değil.

— Ne diyecekler; soylu bir ruha sahip, iyi bir insan olduğunuzu. Kimse başka bir şey söyleyemez. Kutlarım...

Joao Fulgencio onu öptü, ama bakışları kaygılıydı. Nacib ısrar etti.

— Bana öğüt verin. Yürür mü dersiniz?

— Bu gibi işlerde öğüt verilmez, Nacib. Yürür mü, yürümez mi? Allah bilir. Dilerim yürüsün; hakkınız... Ancak.

— Ancak, ne?

— Bazı çiçekler var, dikkat ettiniz mi, dalında bırakıldığı sürece güzeldir; vazoya kondu mu, gümüşten olsa bile solar ve dökülür.

— Neden solsun? Neden dökülsün?

Tonico müdahale etti :

— Yok canım, Mösyö Joao! Şairliği bir yana bırakın... Bu, İlhéus'un en şen düğünü olacak.

Joao Fulgencio gülümseyerek doğruladı :

— Saçmalıyorum Nacib. Sizi bütün kalbimle kutlarım. Bu sizinkisi son derece soylu bir davranış. Uygar insana yaraşır bir hareket.

Tonico,

— Şerefe içeceğiz! diye haykırdı.

Denizden tatlı bir rüzgâr esiyordu; güneş parlıyordu; Nacib, kuşların cıvıltısını duyuyordu.

TARAMA GEMİLERİ VE BİR GELİN

İlhéus'un en şen düğünü oldu. Yargıç (Gabriela'dan umudu kesince genç bir metres tutup onu, Quatro Mariposas çıkamazındaki eve yerleştirmişti.) toplumsal düşüncelerin ve seviye ya da sınıf farklarının ötesinde gerçek bir aşkla birleşen

yeni çiftle mutluluklar dileyen birkaç söz söyledi.

Gök mavisi elbisesi içinde, bakışları yerde, ayakları is-karpınların içinde cenderede gibi sıkılı, dudaklarında sıkıl-gan bir gülümsemeyle Gabriela eşsiz güzellikteydi. Önemli günle-re özgün şıklığına bürünen Tonico'nun kolunda salona girdi. Sao Sebastiao yokuşundaki ev hıncahınç dolmuştu. Davetli, davetsiz bir yığın insan gelmişti. Kimse manzarayı kaçırmak istemiyordu. Evlenme lâfını ettiği gün Nacib, Gabriela'yı, Do-na Arminda'nın evine yollamıştı. Nişanlısıyla aynı dam altın-da yatması doğru değildi.

— Niye? diye sormuştu Gabriela. Ne önemi var? Çok öne-mi vardı. Şimdi nişanlısıydı, yakında karısı olacaktı, ne ka-dar saygı görse azdı. Müjdeyi verdiğinde, evlenme teklif etti-ğinde Gabriela düşünceye dalmış,

— Neden, Mösyö Nacib? Gereksiz... demişti.

— Kabul etmiyor musun?

— Kabul etmesine, ediyorum. Ama gereksiz. Böyle de çok mutluyum.

İki hizmetçi tuttu: biri ortalığa, daha genç olanı mut-fağa, aşçılık öğrenmeye. Gerisi için lokantanın açılmasını bek-leyecekti. Evini baştan başa badana ettirdi, yeni mobilyalar satın aldı; bir de çeyiz hazırlattı: bunda, yengesinin yardımı oldu. İlk şaşkınlık anından sonra amcaları anlayışlı davran-mışlardı. Hatta kızı evlerine almak istediler. Nacib kabul et-medi. Bu birkaç günü onsuz nasıl geçirirdi? Kendi bahçesi-yile Dona Arminda'ninkini ayıran duvar alçaktı. Gabriela etek-lerini toplayıp bir oğlak çevikliğiyle üstünden atlıyordu. Ge-celeri gelip koynunda uyuyordu. Ablası ve eniştesi yola gel-mediler ve onunla bozuştular. İtâbuna'daki Ascharlar hediye gönderdiler: Deniz kabuklarıyla yapılmış güzel bir abajur.

Lâcivert kostümü, palabıyıkları, rugan kunduraları ve ya-kasındaki karanfiliyle Nacib'i görmeye koşuyorlardı. Gabriela bakışları inik, gülümsüyordu. Yargıç onları evli ilân etti: Na-cib Aschar Saad, otuz üç yaşında, tüccar, Ferradas doğumlu, İtâbuna'da kayıtlı; Gabriela da Silva, yirmi bir yaşında, ev işçisi, İlheus doğumlu, bu kentte kayıtlı.

Ev dopdoluydu, çoğu erkek; kadınlar az: tanık olan Tonico'nun karısı, yeğeni sarışın Jerusa, iyi kalpli ve mütevazî bir kadın olan Kaptan'ın karısı, sevimli gülümsemeleriyle Dos Reis kız kardeşler; altı çocuğunun mutlu anası olan Joao Fulgencio'nun karısı. Ötekiler gelmek istememişlerdi. O ne acayip evlilikti o! Zengin bir büfe ve bol içki vardı. Ev bunca kalabalığı barındıramıyordu, ve sokak da dolmuştu. Bu, İlhéus'un en şen düğünü oldu. Pilinio Araça, iki bar arasındaki rekabeti unutarak şampanya getirmişti. Dinî nikâh daha da güzel olurdu; ama yapılmadı. Nacib'in Müslüman olduğu o zaman öğrenildi; halbuki İlhéus'da Allah'ı da, Muhammed'i de çoktan unutmuştu; bununla beraber İsa'ya ve Yahova'ya da yanaşmamıştı. Bu, Peder Basilio'nun gelip Gabriela'yı kutsamasını engellemedi.

— İnşallah bol bol çocuklarla gongalanırsın, Jericho gü-lüm.

Nacib'e ihtarı çekti:

— Çocukları, istesen de istemesen de vaftiz edeceğim.

— Anlaştık, Sayın Peder.

Şenlik sabahlara dek devam edecekti kuşkusuz, ne var ki, şafak saatinde bir ses, şosedan,

— Bakın! diye haykırdı, tarama gemileri geliyor...

Herkes sokağa fırladı. Rio'dan dönmüş olan Mundinho Falcao düğüne gelmiş, Gabriela'ya kırmızı güller, Nacib'e de gümüş bir sigaralık getirmişti. Yüzünde müthiş bir sevinçle ayağa fırladı. Dört tarama teknesini çeken iki römorkör gemi geçidine doğru burun vermişlerdi. Gür bir «Yaşsa!» sesi yükseldi; birkaç yerden yankılandı ve düğün evi boşalmaya başladı. İlk Mundinho çıktı; onu Kaptan ve Doktor izlediler.

Şenlik rıhtımda devam ediyordu. Sadece hanımlar, bir de Josué ve kunduracı Felipe daha bir süre kaldılar. Gloria sokağı seyrediyordu. O gün, o da camda görünmemişti. Nihayet Dona Arminda da iyi geceler dileyip ayrılınca ev bomboş ve karmakarışık kaldı; her taraf bulaşık ve boş şişeyle doluydu.

— Bie...

— Mösyö Nacib...

— Niye «Mösyö Nacib?» Senin kocanım, patronun değilim.

Gabriela gülümsedi, kunduralarını çekip çıkardı ve yalınayak, ortalığı toplamaya koyuldu. Nacib elinden tuttu ve azarladı.

— Bunu yapamazsın artık, Bie...

— Neyi yapamam?

— Kundurasız gezmeyi. Şimdi bir hanımefendisin.

Gabriela irkildi.

— Kundurasız gezemez miyim?

— Ya!

— Niye?

— Sen mal, mülk, mevki sahibi bir hanımefendisin artık.

— Hayır, Mösyö Nacib. Ben, sadece Gabriela'yım.

— Seni eğiteceğim. Onu kucakladı ve yatağa kadar götürdü.

— Benim yakışıklı efendim.

Limanda kalabalık haykırıyor, alkışlıyordu. Nereden buldular bilinmez, havaî fişekler atmaya başladılar. Gecenin karanlığında göğe doğru fırlıyor ve tarama gemilerinin yolunu aydınlatıyordu. Rus Jacob öyle heyecanlıydı ki, bilinmeyen bir dilde, bağıra bağıra nutuk çekiyordu. Römorkörler siren öttüre öttüre limana girdi.

DÖRDÜNCÜ BAŞLIK

GABRIELA'nın ay ışığı

(Belki bir çocuk, ya da halk, kimbilir?)

*Değişen sadece kent, liman, varoşlar
ve köyler değil. Töreler de değişti ve
insanlar gelişti...*

(Jesuino Mendonça'yı yargılayan
mahkemenin huzurunda Dr. Ezequiel
Prado'nun okuduğu iddianameden.)

GABRİELA'NIN ŞARKISI

*Ah! Ne yaptın Sultan
Benim şen çocuğumu?*

*Saray verdin ona
Ve bir taht,
İskarpınlar altın pırıltılı
Zümrüt, yakut kakmalı,
Ametist, parmağına,
Roblar, süslü elmaslar
Köleler, hizmet için,
Sayvanında bir yer
Ve ona kraliçem dedin.*

*Ah! Ne yaptın Sultan
Benim şen çocuğumu?*

*Onun istediği sadece kırlar-
dı,
Yabanî çiçekler toplayacak-
tı.
İstediği salt bir aynaydı
Camdan; kendini görecekti.
İstediği yalnızca sıcaklığı-
dı
Güneşin; orada yaşayacaktı.
İstediği ay ışığıydı
Gümüştten; orada dinlene-
cekti.
Onun istediği salt aşkıydı
Erkeklerin; doya doya seve-
cekti.*

*Ah! Ne yaptın Sultan
Benim şen çocuğumu?*

*Balolara götürdün
Sevgili şen çocuğumu
Kraliçeler gibi süsleyerek.
Prenseslerle konuştu
Doktorlarla söyleşti
Dansetti, yabancı dansları.
En pahalı şaraptan içti
Ve tattı Avrupa meyvelerini
Kralın koluna girdi
Kraliçeden de çok.*

*Ah! Ne yaptın Sultan
Benim şen çocuğumu?*

*Varsın bulsun fırını
Bahçesini
Halk danslarını
Pamukludan robunu
Yeşil sandallarını
Ar duyularını
Özgür ve içli kahkahasını
Kaybolan çocukluğunu
İç geçirmelerini, yataktaki
Ve sevme tutkusunu.
Neden değiştirirsin onu?
Buydu işte şarkısı Gabri-
ela'nın
Tarçın ve karanfil kokulu.*

PARA GİBİ BİR AŞAĞILIK KAYGININ KISKACINDA BİR DEĞERLİ OZAN

Doktor, sesinde gururlu bir tınıyla konuğu dostlarıyla tanıştıırıyordu.

— Dr. Argileu Palmeira, değerli ve esinli ozanımız, Bahia'nın kıvanç duyduğu yüce edebiyatçı.

— Ozan ha!... — Albay Ribeirinho ona yan gözle bakıyordu: ozan takımı genellikle kibar dolandırıcılardı. — Memnun oldum...

Hantal yapılı, ellilik bir adamdı; açık tenli, yakışıklı, gü-leryüzlü, melez; yele saçlı, çizgili pantolon ve boğucu sıca-ğa rağmen siyah dradan ceket giymiş, güldükçe bir yığın al-tın dişi görünen ve tatile çıkmış senatör tavırlı bu büyük ozan, iç bölgelerin sert tabiatlı adamlarının esin perilerinden ve seç-kin kullarından yana duydukları kuşkuya alışıktı. Yeleğinin cebinden bir kartvizit çıkardı, bardaki müşterilerin dikkati-ni çekmek için öksürdü; sonra gümbürtülü ve ezgili bir ses-le konuştu:

— Hukuk ve sosyal bilimlerden diplomalı, ve Mundo No-vo bölgesinin savcısı saygılarını sunar, sayın mösyö.

Eğilerek kartını uzattı; Ribeirinho ağzı açık ona bakıyordu. Gözlüklerini çıkardı ve okudu:

Dr. ARGİLEU PALMEİRA

Hukuk ve sosyal bilimler
ve

Bilimler ve edebiyat'tan
diplomalı

Savcı

Ödül sahibi ozan

Eleştirmenlerce yüceltilmiş
altı kitabın yazarı

MUNDO NOVO - Bahia

LE PARNASSE

Ribeirinho anlamsız sözler geveleyerek ayağa kalktı.

— Çok iyi, Doktor... Buyrun...

Fazendeiro'nun omuzunun üstünden Nacib de okumuş ve onun kadar etkilenmişti. Başını salladı.

— Vallahi, boş adam değil.

Ozan, vakit kaybetmekten hoşlanmazdı. Elindeki koskoca deri çantayı masanın üzerine yerleştirdi ve açtı. İlhéus, Bahia eyaletinin en büyük kentiydi; daha bir yığın kimseyi ziyaret edecekti. Konferansına giriş kartı olarak bir paket davetiye çıkardı.

Parnasse'nin ünlü sakini, midenin ruha öncelik verdiği bu adî ve aşağılık dünyada maddî olumsuzlukların zorlamalarına ne yazık ki boyun eğmek durumundaydı. Bu nedenle hayat adamı olmuş ve konferans turnesine çıktığında, hele İlhéus gibi paranın kaynadığı zengin bir kente vardığında en fazlasını elde edebilmek için işini titizlikle düzenlerdi. Böyle yerlerde çok verimli işler yapmalıydı; zira ötede şiiri küçümseyen ve konferanstan nefret eden geri kalmış hatta kapıyı yüzüne şaklatacak kadar terbiyesiz bölgeler ve insanlar vardı; oradaki zararlarını bu gibi yerlerde gidermesi gerekirdi.

Savcılıktan aldığı maaş kalabalık ailesinin ve durmadan

sayısı çoğalan çocuklarının bakımına kısıt kısıtına yetiyordu. Kalabalık ailenin tipik örneğiydi zira üç taneydi. Ünlü ozan, yazılı yasalara boyun eğemiyordu, zira bunlar alelâde faniler için iyiydi belki, ama kendisi, Argileu Palmeira gibi ender yaratıklar için can sıkıcıydı. Gerçek bir şair evlenme ve tek-eşlilik gibi sınırlara nasıl boyun eğebilirdi? Resmî ikamet-gâhı diye kayıtlı evde yirmi yıldır birlikte yaşadığı bir zamanların çıtıptı, ama bugün hantal Augusta'sı ile asla evlenmeye razı olmamıştı. İlk iki kitabı, *Zümriütler* ve *Pırlantalar*'ı (bütün kitaplarına değerli ya da yarı değerli taşların adını vermişti) ona ithaf etmişti. Karşılığında Augusta da beş gürbüz döl vermişti.

Esin perileriyle haşır neşir bir şair kendini bunlardan sadece birine nasıl verebilirdi? Bir şairin, esinlenme kaynaklarını yenilemeye ihtiyacı vardır. O, kendi hesabına, uluorta yeniliyordu. Yolda gördüğü bir kadın, hemen, yatağında bir sone esinleyiveriyordu. Öteki iki esinleyici periyle de aile ve kitaplar doğuyordu. Barda hizmetçiyken şimdi çocuklarından üçünün anası olan genç melez Raimunda için *Türkuaz*'larla, *Yakutlar*'ı yontmuştu. *Gökyakut* ve *Topazlar*'ı dulluğa zor dayanıp şaire Herkül ve Afrodit'i veren Clementina'ya borçluydu. Ancak, bu ithaflı kitaplarda ikinci derecede ki esin perilerine de ithaflar vardı. Papazların öfkesine aldırmadan Yunan kahramanlarının ve tanrılarının adlarıyla vaftiz ettirdiği ve resmen tanıdığı o on çocuktan başka çocukları da vardı elbet. Bu boy boy on Palmeira — daha doğrusu on iki zira onlara Clementina'nın kocasından olma iki çocuğu da eklenmişti — babalarının mitolojik iştahını miras alan, doymak bilmez yumurcaklardı. Adli tatillerde, içinde yığınla kitapla bir - iki konferans yerleştirdiği ve değme hamalı yıldıracak ağırlıkta valizle bu edebî turneye çıkmaya onu iten işte bu yumurcaklar ve yeni yerler görme, dekor değiştirme hevesiydi.

— Yalnız bir tane mi? Öyle şey olur mu?... Madamı evde mi bırakacaksınız. Ya çocuklarınız, kaç yaşındalar? On beş yaşında artık şiirlere ve konferanslarıma ilgi duyabilirler. Zaten çok öğretici olduğundan gençlerin ruhunun gelişmesine

büyük yardımları olur.

Ribeirinho,

— Uygunsuz şeyler yok ya? Yakışksız fıkralar filân?... diye sordu.

— Siz beni ne sanıyorsunuz, sevgili mösyö? Sağlam ah-lâklı bir insanım ben... En soylu duygularla dopdolu.

— Eleştiri için söylemedim. Aksine, bu tür hoşuma gider. Açık söylemek gerekirse, dayanabildiğim tek konferans, bunlar... — Yine özür dilemeler başladı. — Gücenmeyin, demek istedim ki, daha eğlenceli oluyor. Ben kaba saba bir adamım, öğrenim görmedim; konferansta uyurum... Bu soruyu karım ve kızlarım açısından sordum... Zira, aksi halde onları getiremem; siz de kabul edersiniz, değil mi? — Ve şunları ekledi: — Dört kişi, giriş ne kadar?

Nacib iki, kunduracı Felipe bir davetiye aldılar. Konferans ertesi gün, vilâyetin şeref salonunda, Argileu'nun fakülte arkadaşı Dr. Ezequiel Prado'nun açış konuşmasından sonra verilecekti.

Şair, bundan sonra eylemin ikinci ve en zor kısmına geçti: girişi hemen hemen kimse reddetmiyordu. Buna karşılık kitaplar pek yutulmuyordu. Minik harflerin sıralandığı satırları gören çok kişi suratını ekşitiyordu. Biri ilgi ya da nezaket göstererek satın almaya kalkışıp fiyatını sorduğunda, yazarı şöyle karşılık veriyordu.

— Ne dilerseniz... Şiir satılmaz. Baskı, kâğıt, cilt gibi masrafları ödemek zorunda kalmamış olsaydım, şair gönlümün dileğine uyup bedava dağıtırdım. Ama hayatın aşağılık maddeciliğinden kim kurtulabilmiş? Kuzeyden güneye tüm eleştirmenlerin övdüğü ve Portekiz'de coşkuyla selâmlanan son şiirlerimi toplayan şu kitaplar avuçla paraya mal oldu. Bunu henüz ödemedim... Takdirlerinize kalmış, dostum.

Karşısındaki bir kakao ihracatçısı ya da büyük bir *fazendeiro* ise, bu, şahane bir taktikti. Mundinho Falcao konferansa giriş ücretlerinden başka, bir kitap için yüz bin real ödemişti. Albay Ramiro Bastos elli bin vermişti, ama üç bilet almış ve şairi evine, yemeğe davet etmişti. Argileu, gideceği her yer

için önceden bilgi topluyordu. Böylece, Ílhéus'u ikiye ayıran siyasal çekişmeyi öğrenmiş, Mundinho, Ramiro ve öteki önemli siyasilere tavsiye mektuplarıyla baş vurmuştu. İriyari şair, kitaplarının nasıl satılacağını yılların tecrübesiyle öğrenmişti. Kimin iyi para ödeyeceğini, kime bazı telkinler yapmak gerektiğini hemen anlardı.

— Yirmi bin real; ayrıca imzamı da veririm.

Müşteri hâlâ duraksıyorsa âlicenaplık eder ve son fedakârlığını söylerdi :

— Şiirlerime ne denli ilgi gösterdiğinizi görüyorum; hayalleriniz ve güzele olan hevesinizi kırmamak için size on bin reale vereceğim.

Ribeirinho kitap elinde kafasını kaşıyor ve ne kadar vermesi gerektiğini kestirmek için yan gözle Doktor'a bakıyordu. Ne belâ be, bütün bunlar! Parayı sokağa atmak, başka şey değil. Elini cebine attı ve yirmi bin real daha çıkardı. Doktor'un yüzü suyu hürmetine. Nacib kitap satın almadı. Gabriela'nın ancak okuma yazması vardı. Kendisine gelince, Josué'nin ve Ari Santos'un barda bağırarak okudukları şiirleri dinleye dinleye şiir denen şeyden bıkmıştı. Kunduracı Felipe reddetti. Kafayı bulmuştu.

— Beni hoşgörün, şair efendi. Ben sadece düzyazı okurum, o da bir türünü. («bir türünü» yü vurgulamıştı.) Roman yok! İşim çatışmayla; bana dağları sarsan ve dünyanın çehresini değiştiren yazılar gerek. Kropotkin'i hiç okudunuz mu?

Ünlü şair duraksadı. Bu adın kendisine hiç de yabancı gelmediğini söylemek istedi, ama tumturaklı bir cümleyle işin içinden sıyrılmayı daha uygun buldu.

— Şiir, politikadan üstündür.

— Şiirin içine! — Sonra işaretparmağını kaldırarak — Kropotkin gelmiş geçmiş şairlerin en büyüğüdür! diye haykırdı. — En seçkin bir Kastilya lehçesiyle — Çok heyecanlı ya da çok sarhoş oldu mu İspanyolcaya çevirirdi. — Ondan da üstünü dinamittir. Yaşasın anarşi!

Bara gelmeden önce iki tek atmış, orada da içmişti. Bu, yılda bir, iki olurdu. Bunun, yıllar önce, Barcelona'da, bir gös-

teri sırasında vurulan ağabeyinin anısını kutlama olduğunu pek az kişi bilirdi. Ağabeyi gerçekten anarşist bir militan, rüz-gâr ve ateş dolu bir kafa, zaafsız bir yürekti. Felipe broşür-lerini ve kitaplarını toplamış, ama yırtık bayrağını kaldırmamıştı. Akrabalık bağları nedeniyle kuşku altında bulunduğu-ndan selâmeti, İspanya'dan kaçmakta bulmuştu. Bununla be-raber, aradan yirmi yıl geçtiği halde gösterinin ve sokak ci-nayetlerinin yıldönümünde dükkâncığını kapatır ve kafayı çekmeye giderdi. Ve bütün gün İspanya'ya dönüp bombalar patlatmaya ve ağabeyinin öcünü almaya kendi kendine and içerdi.

Bico-Fino ve Nacib yıldönümü şerefine sarhoş olan İspan-yolu poker salonuna götürdüler; orada, kimseye sataşmadan kafa çekebilirdi. Felipe, Nacib'i azarlıyordu:

— Ulan dinsiz Mağribî, kırmızı gülüme, Gabriela'ma ne yaptın? Şen bakışları vardı; o bir şarkı, bir sevinç, bir şenlik-ti. Neden onu kendine alıkoyup hapsedtin. Pis burjuva...

Bico-Fino ona bir şişe tafia getirdi ve masanın üzerine bıraktı.

Doktor, İspanyol'un neden böyle kafayı çektiğini şaire anlattı ve ondan özür diledi. Felipe aslında terbiyeli bir adam, saygıdeğer bir vatandaştı; yalnız işte yılda bir gün...

— Anlıyorum. En seçkin kişiler bile zaman zaman kafa-yı buluyorlar; insanlık halidir; oluyor. Ben de, hiç içmem di-yemem. Bir kadeh tafiama içerim doğrusu...

Ribeirinho içkiden anlardı. Bildiği bir konu olduğundan hemen çeşitli tafia türleri hakkında konuşmaya başladı. İlhé-us'ta bir «İlhéus kamışı» imal edilirdi ki, hemen hemen tama-mı ihraç edilir ve İsviçreli viski gibi içerlerdi. Mister, ya-nı demiryollarını yöneten İngiliz başka içki içmez. Ve içki me-raklısıdır...

Bu konu defalarca kesildi. Aperitif saatiydi; bara dur-madan giren oluyordu ve şair herkesle tanıştırılıyordu. Ari Santos adama hararetle sarıldı. Onun, İlhéus'u ziyareti bu kentin kültürel hayatının tarihçesine kaydedilmeye değer bir olaydı. Zevkten koltukları kabaran şair, ona teşekkür etti.

Joao Fulgencio onun kartvizitini dikkatle okudu ve cüzdanına yerleştirdi. Argileu, giriş biletlerini sattıktan, Ari Santos'a ithaflı bir kitap sıkıştırdıktan; bir tane de Manuel das Onças'a yutturduktan sonra, Doktor, Joao Fulgencio, Ribeirinho ve Ari'yle birlikte aynı masada oturup «İlhéus kamışı» nı tatmaya koyuldu.

Yeni arkadaşlarıyla tafiasını yudumlayan şair, büyük adam pozlarını bir yana koyup güldürücü fıkralar anlatmaya ve henüz o sabah gelmemiş de, oranın sakinlerinden biriymiş-çesine bölgenin sorunlarıyla yakından ilgilenip fikir yürütme-ye başladı. Bir yandan da, bara yeni bir müşteri girdi mi, hemen tanıştırmalarını istemekten, davetiye ve kitap satmaktan geri durmuyordu. Sonunda işini kolaylaştırmak için Nho-Galo'nun önermesi üzerine bir tür şifre buldular : Kurban, bilet ve kitap satın alacak durumdaysa adamı Doktor tanıştıracak, sadece bilet alabilecekse, iş Ari'ye düşecekti. Adam bekâr ya da sıkıntıdaysa, yani bir tek biletlik müşteriye bunu da Nho-Galo üstüne alacaktı. Böylece vakit kazanacaklardı. şair bu öneriyi pek beğenmedi :

— Bunlar yanıltıcı şeyler... Bu konuda tecrübem var. Bazen hiç ummadığınız kişi bir kitap satın alıverir... fiyat nasıl olsa değişken...

Josué, Kaptan ve Tonico Bastos'un da katıldığı o şen grupta her türlü çekingenliği bir yana atmıştı.

— Burada yanılamazsınız, azizim. Kişilerin zevklerini, olanaklarını, okumayı sevip sevmediğini biliriz.

Bir çocuk bara girdi ve ilk temsilini ertesi gün verecek olan bir sirkin ilânlarını dağıttı. şair irkildi :

— Yo! Bu olmaz! Yarın benim konferans günüm. İki sinema da çocuk filmleri gösteriyor, büyükler pek gitmezler diye özellikle seçmiştim. şimdi de başıma bu sirk çıktı.

Ribeirinho,

— Ama doktorcuğum, biletleriniz satıldı nasıl olsa. Be-dellerini de topladınız. Korku yok, diyerek onu yatıştırmaya çalıştı.

— şunu bilin ki, mösyö, ben, boş sandalyelere konuşacak

adam değilim. Bir düzine dinleyiciye şiirler söyleyeyim; olacak iş değil! Brezilya ve Porketiz'de yüceliği olan bir adım var ve bu onuru korumalıyım.

Gözde masanın başında ayakta durmuş onları dinleyen Nacib,

— Tasalanmayın, dedi... Sirk dedikleri İtabuna'dan gelme sefil bir şey. İlginç değil. Ne artistleri artist, ne hayvanları hayvan. Sadece çocuklar gidip görürler...

Şair, Clovis Costa'nın evine yemeğe davetliydi. Kente ayak basar basmaz ilk ziyaret ettiği yer, *Diario de Ilhéus*'un idarehanesi olmuştu. Doktor'a öğleden sonra kendisiyle gelip gelemeyeceğini sordu.

— Elbette, seve seve. Şimdi, şanlı dostum, Clovis'in evine gitmeliyiz.

— Bizimle yemeğe gelin, dostum.

— Davet edilmedim...

— Ben edildim; sizi ben götürüyorum. Böyle yemekler kaçırılmaz. Evin olağan yemeklerinden üstündür; oteldekilerin de berbat olduğunu düşünürseniz...

Onlar çıktıktan sonra Ribeirinho kanısını şöyle açıkladı :

— Bu katmerli doktor, müthiş bir adam... Para sızdırmanın bütün usullerini biliyor: bilet, kitap, yemek... Fil gibi yiyordur..

Ari,

— Bahia'nın en büyük şairlerinden biridir, dedi.

Joao Fulgencio cebinden kartviziti çıkardı :

— Karviziti de müthiş. Ömrümde böyle şey görmemiştim : «.. Fakültelerinden diplomalı...» Lâfa bakın! Parnasse'da oturuyor... Kusura bakma ama, Ari, bir tek mısraını okumadan söyleyeyim: bu adamın şiirlerini sevmiyorum. Değerli bir şey çıkamaz bu adamdan...

Josué, Ribeirinho'nun satın aldığı *Topazlar*'ı, gözden geçiriyor ve alçak sesle mısralar okuyordu :

— Cansız, kansız şeyler. Hayat yok. Üstelik gerici; şiir hiç bir ilerleme yapmamış sanki. Bugün, bu fütürist devirde...

Ari heyecanlı bir tonla kesti :

— Böyle demeyin... Kutsala saygısızlıktır. Şu soneyi bir dinleyin, Joao Fulgencio. Tanrısal bir şey. — Tumturaklı bir tonla başlığını okudu. — «Çavlanların gümbürtüsü.»

Ama devam edemedi, zira İspanyol Felipe içeriye girmiş, sendeleye sendeleye ve masalara çarpa çarpa o yana geliyor ve sürçmeli diliyle,

— Pis Mağribî, diye bağıırıyordu. Pis burjuva, Gabriela nerede? Kırmızı çiçeğimi, zarif kızımı ne yaptın?

Şimdi sefertasını ufak melez kız getiriyordu. Felipe ayakta duramıyor, zarif kızı, şen Gabriela'yı Nacib'in nereye gömdüğünü bilmek istiyordu. Bico-Fino onu poker salonuna tıkmaya çalışıyordu. Nacib eliyle özür dileyen bir hareket yaptı, ama Felipe'nin bu halinden ötürü mü? Yoksa şen kızın yokluğundan ötürü mü? Belli olmadı. Ötekiler sus pus ona bakıyorlardı. Onun, kulağının arkasına sıkıştırdığı bir gülle öğle vakti çıkıp geldiği günlerdeki gönül hoşnutluğu nerede şimdi? Bar, onsuz, sıcaklığını ve içtenliğini yitirmiş gibiydi; yokluğunun ağırlığı duyuluyordu. Sessizliğe Tonico son verdi.

— Şairin vereceği konferansın konusunu biliyor musunuz?

— Hayır. Neymiş?

— «Gözyaşı ve özlem.»

Ribeirinho,

— Şurup gibidir, göreceksiniz, diye tahmin yürüttü.

MADAM SAAD'IN ACAYİPLİKLERİ

Sirklerin en kötüsüydü. Zenci Tuisca, bir gemininkinden daha yüksek olmayan çadırın orta direğinin önünde kımıltısız durmuş, başını sallıyordu. Böylesine uydurma, böylesine sefil bir şey daha düşünülemezdi. Çadır da öyle delikti ki, tavanı, yıldızlı bir geceyi ya da deli Maria Me Da'nın giysisini andırıyordu. Balık pazarından biraz daha büyüktü ve limana giden ufak alanı bile doldurmuyordu. Zenci Tuisca mert çocuk olmaşaydı o «Üç Amerika Sirk» yle bir an ilgilenmezdi. O anıtsal çadırı, vahşî hayvan kafesleri, dört palyaçosu, cüce-

si ve devi, unutulmaz atları ve cesur trapezcileriyle «Büyük Balkan Sirki» nerede, bu nerede! Onun gelişi kentte bir  enlik havası yaratmış, Tuisca oradan ayrılamaz olmuştu. Ba ını sallıyordu.

Sıcak minik kalbinde sevgiler ve tapınmalar vardı. Tanrı'ya   k r romatizmasını atlatmı , çamaşır yıkamaya ve  t  yapmaya yeniden koyulmuş olan annesi Zenci Raimunda; Tonico Bastos'un kızı, gizli a kı, altın saçlı Rosinha; Dona Gabriela ve Mösyö Nacib; eşsiz Dos Reis kız kardeşler; yolların fatihi, kamyon ve otobüsleri sürmekte eşsiz olan a abeyi Filo. Ve sirkler.  lh us'a gelip de onun candan yardımcıları ve değerli çabaları olmaksızın dire ini dikebilen bir tek sirk g r lmemi ti: Caddelerde palya oların geçidine katılır, pist hademelerine yardım eder, mahallenin çocuklarını toplayıp gider, angaryalarına seve seve ko ar, yorulmak bilmezdi. Sirk, onun için sadece en yüce bir eğlence ve büyüleyici bir gösteri değil, aynı zamanda baştan çıkarıcı bir serüvendi. Yazgısına ko arcasına atılıyordu ona. Raimunda'nın romatizması olmasaydı bunlardan birinin peşine mutlaka takılmış olurdu. Ev, onun yardımcı olmadan dönmezdi. Ekme ini ta tan çıkarmasını bilirdi, Tuisca: iyi bir kundura boyacısı, Dos Reis kız kardeşlerin pi irdikleri kurabiyelerin satıcısı, a k mektuplarının taşıyıcısı, dara kalındı mı, garson yama ı. Yeni gelen sirkin peri anlığına bakıp bakıp i  geçiriyordu.

«   Amerika Sirki» kentten kente yollarda can  eki iyordu. Son hayvanı olan ihtiyaç aslanı, sirkin gemiyle yolculuğunu sağladığından teşekkür etmek için ve hayvanı besleyemedi inden Conguista Valili ine hediye etmişti. Her kentte birkaç artist, birikmiş ücretini bile istemeden kaçıyordu. Topluluk  imdi, sirkin sahibi olan aileden ibaret kalmıştı: baba, anne, evli iki kız, bekâr kız, iki damat bir de bilet satıcılığı ve pist hademeli i yapan bir uzak akraba. Şimdi cambazlık, atlama, ateş ve kılıç yutma, hokkabazlık, «insan piramidi» gibi numaraları yapmak bu yedi kişiye d  m  tu. ihtiyaç müdür hem palyaço hem hokkabazdı.    kızını dansettirmek için müzik çalıyordu. Temsilin ikinci kısmında kaba g ld r yle melo-

dram arası, «değerli seyircilerini kahkahalarla güldüren ve sıcağın gözyaşları döktüren» trajik-komedi *Palyaço'nun Kızı'nı* oynuyorlardı. Nereden nereye İlhéus'a düşmüşlerdi? Allah bile bilmezdi. Tek umutları, kendilerini Bahia'ya götürecek kadar para kazanabilmek ve orada, daha düzenli bir sirk katılmaktı. İtabuna'da hemen hemen dilenmişlerdi. Tren parasını, kızlar, kabarelerde dansederek kazanmışlardı.

Tuisca onların kurtarıcı meleği oldu: sirk sahibini alıp komişere götürdü ve polislerin aldıkları rüşum hakkında vazgeçilmesini sağladı; Joao Fulgencio'ya götürüp reklâmları ve programı borca basmaya ikna etti; Vitoria sinemasının sahibi Möşyö Cortes'den, sinemasının tamirden önceki sandalyelerini ödünç aldı; «Cachaça barata» denen pis meyhaneden, pist hademeliği yapacak birkaç serseri bulup getirdi ve *Palyaço'nun Kızı*'nda uşak rolünü üstüne aldı. Evvelce bu rolü oynayan artist İtabuna antrepolarında bir iş bulup sirkide, mesleğini de terketmişti.

— Bana, sözlerini tekrarlamamı söyledi ve harfi harfine tekrarladığımı görünce de ağzı açık kaldı. Ah! Ya bir de dansettiğimi görseydi!...

Gabriela, delikanlının o günkü serüvenlerini ve sirk denen o büyüleyici âlemde olup bitenleri dinlerken el çırpıyordu.

— Tuisca, sen büyük bir sanatçı olacaksın. Yarın orada olacağım; ilk sırada. — Dona Arminda'yı davet ederim, diye düşünüyordu. — Nacib'e de bizimle gelmesini söyleyeceğim. Barı bir süre bırakıp gelebilir, ne olur! Seni görmek için... Avuçlarım patlayıncaya dek alkışlayacağım.

— Annem de beni görmeye gelecek. Bedava girecek. Beni bir görsün, belki onlarla gitmeme izin verir. Ama öyle yoksul bir sirk ki.. Para sıkıntısı çekiyorlar. Masraf olmasın diye yemeklerini bile kendileri pişiriyorlar.

Gabriela'nın sirk hakkında şaşmaz kanıları vardı.

— Sirk güzel şeydir; dökülse bile. Sirk temsilleri kadar güzel şey var mı? Çok seviyorum. Yarın alkışlamaya gideceğim. Möşyö Nacib'i de getireceğim. Merak etme.

O gece Nacib eve çok geç döndü; barda sabahın ilk saat-

lerine dek müşteri vardı. Sinema dağıldıktan sonra şair Argileu Palmeira'nın etrafında bir grup toplanmıştı. Değerli ozan Kaptan'larda yemek yemiş, birkaç kişiyi ziyaret etmiş ve birkaç *Topazlar* daha satmıştı. İlhéus'a bayılmıştı. Limandaki şu sefil sirk, kendisiyle rekabet edecek boyda değildi. Barda sohbet geç vakitlere dek sürmüştü. Şair yiğit bir içkici olduğunu kanıtlamıştı. Tafia'yı «tanrıların nektarı» diye niteledi. Ari Santos onun şiirlerini okumuş ve büyük ozan diye övülmesi pek hoşuna gitmişti.

— Özlü bir esinlenme. Kusursuz şekil.

İstek üzerine Josué, şairi kızdırmak amacıyla modern şiirler okudu. Kızmadı.

— Çok güzel. Fütürist kanılara katılmıyorum, ama dehayı, hangi şekillerle ortaya çıkarsa çıksın selâmlarım. Ne güç, ne imgeler!

Josué yenik düştü: Argileu ünlü bir şairdi. Hatırı sayılır büyüklükte eserleri ve tutulmuş kitapları vardı. Takdir etmesini bildiğinden ötürü ona teşekkür etti ve kendi yazdığı son şiirlerden birini okumasına izin vermesini rica etti.

O uzayıp giden sohbet süresince Gloria sabırsızlıkla birkaç kez cama çıkmıştı. Böylece Josué'nin, içinde bol bol me-me, kış, çıplak karın, edepsizce öpüşler, kucaklaşmalar ve çiftleşmeler, iştirilmemiş zevklerden söz eden şiirlerini duydu. Nacib bile alkışladı. Doktor, Teodoro de Castro'dan söz etti ve Argileu kadeh kaldırdı:

— Teodoro de Castro, büyük Teodoro! Ofenisia'nın ozanının önünde saygıyla eğilir ve anısına kadehimi kaldırıyorum. Ve herkes de onunla birlikte içti. Şair, Teodoro'nun şiirlerinden parçalar okudu.

*Zarîfçe, cama dayanmış,
Ofenisia, mehtapta haykırıyordu...*

Doktor,

— «*Hıçkırıyordu*» diye düzeltti.

Durmadan kalkan kadehlerin arasında anılan Ofenisia'-

nın hikâyesi başka hikâyeleri ansıttı; Sinhazinha ve Osmundo'nun adları geçti; sonra fıkralar anlatmaya başladılar. Nacib ne gülmüş, ne gülmüştü... Kaptan bitmez tükenmez bir fıkra deposuydu. Şair ağır başlı adamdı ya, o da anlattı. Gümbürtülü gülüşü meydanı dolduruyor ve kayalıklara kadar ulaşıyordu. Poker salonu hıncahınç doluydu. Amancio Leal, Dr. Ezequiel, Suriyeli Maluf, Ribeirinho ve Manuel das Onças büyük oynuyorlardı. Çılgın bir beşli poker.

Nacib eve döndüğünde uykudan ölecek haldeydi. Kendini yatağın üstüne attı. Gabriela her geceki gibi uyandı:

— Mösyö Nacib... Geç geldiniz... Haberiniz var mı?

Nacib esniyordu ve gözlerini, gizi her gün yenilenen çıplak bedene dikmişti. Yorgunluğuna ve uykusuna rağmen isteklenmeye başladı.

— Uykudan ölüyorum. Neden haberim var mı?

Uzandı ve bacağına Gabriela'nın kalçasının üzerine attı.

— Tuisca artist oldu.

— Artist mi? O da ne demek?

— Sirk artisti. Piyeste oynayacak...

Arap'ın yorgun elleri bacaklarında geziniyordu.

— Oynayacak mı? Sirkte mi? Ne dediğini anlamıyorum.

Gabriela fırlayıp oturdu; bundan daha müthiş bir havadis olamazdı.

— Dinleyin. Yemekten sonra geldi; yani kendisinden duydum. Uyansın diye Arap'ı gıdıkladı ve uyandırdı.

— Ne istiyorsun? Peki, göreceksin...

Ama kadın Tuisca'dan ve sirkten konuştu; onu davet etti.

— Mösyö Nacib, yarın Dona Arminda ve ben, Tuisca'yı görmeye gideceğiz. Siz de gelin. Barı birkaç dakikacık bırakabilirsiniz.

— Yarın olamaz. Yarın, birlikte konferansa gideceğiz.

— Nereye, Mösyö Nacib?

— Konferansa, Bie. Bir ozan geldi. Şiirler yazıyor ki, görsen! Müthiş bir adam. Zaten iki doktorası var.. Çok kafalı! Bugün, onunla sohbet etmek ve şiir dinlemek için herkes etrafını sarmıştı... Müthiş canım! Yarın, Vilâyet'te bir konfe-

rans verecek. İki bilet aldım; biri sana, biri bana.

— Konferans nedir?

Nacib bıyıklarını çekiştirdi.

— Ah! Güzel şeydir, Bie.

— Sinemadan daha mı güzel?

— Daha seçkin...

— Sirkten de mi iyi?

— Kıyaslanmaz bunlar. Sirk çocuklar içindir. İyi numaralar varsa görmeye değer. Ama konferans, çok ender olur...

— Peki nedir? Müzik, dans var mı?

— Müzik mi? Dans mı?... — Güldü. — Çok şey öğrenmen gerekiyor, Bie. Böyle şeyler yok.

— Peki, ne var ki, sinemadan da sirkten de iyi diyorsunuz?

— Anlatayım; beni iyi dinle. Bir adam var, bir ozan, bir doktor; o kalkıp konuşacak.

— Ne konuşacak?

— Konferansımız gözyaşları ve özlemi konu almış. O konuşacak ve herkes dinleyecek.

Gabriela ona şaşkın şaşkın baktı.

— O konuşacak ve biz dinleyeceğiz: Eh, sonra?

— Sonra mı? Bittiğinde alkışlayacağız.

— Bu mu? Başka şey yok mu?

— Bu, ama söyleyecekleri var.

— Neymiş, onlar?

— Güzel şeyler. Bazen zor kelimeler oluyor; pek iyi anlaşılmıyor. Müthiş bir şey bu.

— Mösyö Nacib... Doktor konuşur, herkes dinler... Siz bunu sinemayla ya da sirkle nasıl kıyaslıyorsunuz? Ne iş! Siz ki, Mösyö Nacib, okumuş adamsınız! Sirkten de mi güzel? Olanaksız!

— Dinle, Bie. Sana daha önce de söyledim. Sen artık bir hizmetçi kız değilsin, bir hanımefendisinsin, Madam Saad'sın. Bunu kafana iyice yerleştir. Bir konferans veriliyor. Konferansı veren büyük bir ozan. İlhéus'un bütün ileri gelenleri hazır bulunacaklar. Biz de. Böylesine önemli bir şeyi bırakıp,

o sefil sirki seyretmeye gidemeyiz.

— Gidemez miyiz? Sahi mi? Neden?

Sesindeki kaygılı ifade Nacib'e dokundu. Onu okşadı.

— Çünkü öyle, Bie. Sonra millet bize ne der? Nacib denen cahil sersem konferansa geleceğine o pis sirki seyretmeye gitti, derler. Hem sonra, arkadaşlar barda konferanstan söz ederken, ben sirkteki saçmalıkları mı anlatacağım.

— Evet, anlıyorum... olacak şey değil, Mösyö Nacib... Yazık... Zavallı Tuisca! Onu görmeye gitseydiniz öyle sevinirdi ki. Söz vermiştim. Gidemezsiniz, doğru. Tuisca'ya durumu anlatırım, özür dilerim; sizin adınıza da. Güldü ve ona sarıldı.

— Bie, dinle beni, kendini eğitmelisin, bir hanımefendisin. Alelâde bir kadın gibi değil, bir tüccarın karısına yaraşır davranışlara sahip olmalısın. Öğrenmen, kendini eğitmen için de, İlhéus'un ileri gelenlerinin gittikleri bu gibi yerlere gitmelisin; bir hanımefendisin.

— Yani, yarın sirke gidemem mi diyorsunuz? Dona Arminda'yla giderim.

Nacib onun okşayan elini çekti.

— İkimiz için bilet aldım, dedim ya.

— O konuşur, herkes dinler. Hoşuma gitmedi bu. İlhéus'un ileri gelenleri de hoşuma gitmiyor. İki dirhem bir çekirdek; kadınlar züppe... Hoşlanmıyorum. Sirk, öyle güzel ki! Bırakın gideyim, Mösyö Nacib. Öbür gün de konferansa giderim.

— Olamaz, Bie. — Onu yine okşadı — Her gün konferans vok ki...

— Sirk de yok...

— Konferansa gitmezlik edemezsin. Zaten, neden hiç bir yere gitmediğini hep sorup duruyorlar. Lâf ederler, hoş olmaz.

— Ama ben gitmek istiyorum, evet! Bara ve sirke gitmek istiyorum. Sokaklarda yürümek istiyorum.

— Nereye gitmemen gerekirse onu istiyorsun. Derdin bu. Karım olduğunu, seninle evlendiğimi, paralı bir tüccarın karısı olduğunu ne zaman kafana sokacaksın? Sen artık...

— Kızdınız mı, Mösyö Nacib? Neden? Ben bir şey yapmadım ki...

— Kibar ve yüksek tabakadan bir hanımefendi olmanı istiyorum. Herkes seni saysın istiyorum. İstiyorum ki, vaktiyle bir aşçı olduğun, sokaklarda yalınayak gezdiğin, İlhéus'a bir *retirante* olarak geldiğin ve barda sana saygıda kusur edilmiş olduğu unutulsun.

— Bu gibi şeylerde beş para etmem, Mösyö Nacib. Ben, banknot değil, bozuk para saymak için dünyaya gelmişim. Çaresiz!

— Öğreneceksin. O fiyaka satanlar nedir sanıyorsun? Hepsi de köylü takımı, ama işte, öğrenmişler.

Bir an sessizlik oldu. Uyku yine bastırdı ve eli yeniden Gabriela'nın tenine gitti.

— Ne olur, bırakın, sirke gideyim, Mösyö Nacib. Yalnız yarın...

— Gitmeyeceksin dedim. Benimle konferansa geleceksin. Tamam, kapat bu lâfı!

Ona sırtını dönerek yattı ve örtüyü çekti. Sıcaklığını özledi; bacağına kalçalarına atarak uyumaya alışmıştı. Ama o inatçılığına kızdığını göstermeliydi. Gabriela sosyete hayatını, İlhéus'un yüksek tabakasından bir hanımefendiymiş gibi ve Madam Saad'a yaraşır biçimde davranmayı daha ne kadar zaman reddedecekti? M. Nacib A. Saad nihayet sıradan kimse değildi, o kentte bir kredisi vardı, işlek bir barın sahibiydi, bankada parası birikmişti, ileri gelen kişilerin arkadaşısı ve de Ticaret Odası'nın sekreteriydi. Hatta Gelişme Kulübü yönetim kuruluna üye gösterileceği bile söyleniyordu. Bu böyleyken o, arada sırada Dona Arminda'yla ve pazar günleri kocasıyla sinemaya gitmekle yetiniyor, kalan zamanı evde geçiriyordu. Yaşamında hiç bir şey değişmemişti sanki. Sanki hâlâ «esir pazarı»ndan getirdiği adsız Gabriela'ydı; sanki Madam Saad olmamıştı. Sefertasını bara kendisi getirmemesini söylediğinde kıyametler kopmuştu; oturup ağlamıştı. Ayakkabı giydirmek daha da güç olmuştu. Sinemada bağıra bağıra konuşmamayı, hizmetçilerle senli benli olmamayı, es-

kisi gibi kahkahaları basarak gülmemeyi, bardaki müşterilere yolda rastladığında içli dışlı konuşmamayı, sokağa çıktığında kulağının arkasına gül sokuşturmamayı öğretmek bir mesele olmuştu. Şimdi de sıra, konferansı bırakıp o berbat sirki görmeye gidemeyeceğini öğretmeye gelmişti.

Gabriela düş kırıklığı içinde büzülüp yattı. Mösyö Nacib niye kızmıştı? Kızmıştı, sırtını dönmüştü, dokunmuyordu bile. Bacağının, kalçaları üzerindeki ağırlığını, tatlı sözlerini ve yataktaki şakalaşmalarını özlüyordu. Tuisca kendisinden izin almadan artist oldu diye mi kızmıştı? Tuisca barın adamıydı, boyacı sandığıyla gelip oturur, başları sıkıştı mı onlara yardım ederdi. Ama Tuisca'ya kızmamıştı. Kendisine kızmıştı. Sirke gitmesini istemiyordu. Neden? Vilâyetin salonuna, «doktor» u dinlemeye gitmelerini istiyordu. Sevmiyordu bunu. Sirke eski ayakkabılarla gidebilirdi. Halbuki oraya ipekli giysilerle ve yeni ayakkabılarla gitmek gerekirdi. Ayakları yine cendereye girecekti. Ya orada karşılaşacağı bütün o kodamanlar! Ya kendisine tepeden bakıp alay eden o kadınlar? Hoşlanmıyordu bundan. Neden Mösyö Nacib her şeyi parmağına doluyordu? Bara gitmesini yasaklamıştı. Halbuki orasını pek seviyordu.. Mösyö Nacib kıskanıyordu; ne tuhaf. O da gitmiyordu artık, sözünü dinliyordu; onu üzme istemiyordu; dikkat ediyordu. Ama ne kadar sıkıcı ve yıldırıcı şey varsa onları yapmasını niye istiyordu? Anlayamıyordu. Mösyö Nacib iyi adamdı, kuşku yoktu buna. Peki ama, niye kızmıştı? Niye sırtını çevirmişti? Sirke gitmek istedi diye mi? Bir hanımefendisin diyordu. Hayır, Gabriela'ydı o; üst tabakayı sevmiyordu. Erkeklerini, evet. Oh, evet! Ama önemli bir yerde toplanmış olarak değil. Orada ciddî bir edayla duruyor, tatlı sözler söylemiyor ve gülmüyorlardı. Sirki seviyordu. Onun kadar güzel şey yoktu. Hele Tuisca da içinde olursa.. Gitmese üzüntüden ölüldü. Gerekirse kaçacaktı.

Huzursuz uyuyan Nacib bacağını Gabriela'nın kalçalarına attı. Hemen sakinleşti. Gabriela da o ağırlığın özlemini çekiyordu; onu üzmeyecekti.

Ertesi gün, işe gitmeden Nacib uyardı:

— Aperitif saatinden sonra yemeğe ve konferans için giyinmeye geleceğim. Seni şık göreyim; yeni giysini giy de, hanımlar sana gıptayla baksınlar.

Evet ona ipekli giysiler, ayakkabılar, şapkalar, hatta eldivenler satın almıştı ve almaya devam ediyordu. Bu kez değerli taşlardan yüzükler, kolyeler, bilezikler vermişti; teke çifte bakmamıştı. Geçmişini, fırın yanıklarını ve beceriksiz tavırlarını silmek istiyormuşçasına onun, öteki bütün kadınlardan daha şık olmasını istiyordu. Bu böyleyken Gabriela giysilerini dolapta bırakıp sırtına bir Hintli bluzu geçiriyor, sandallarını giyiyor ya da yalınayak geziyor; kediyle veya mutfakla meşgul oluyordu. İki hizmetçiye ne gerek vardı? Orta işini yapana yol vermişti; ne işe yarıyordu? Çamaşırları da, salt Tuisca'nın annesine yardımcı olur diye Raimunda'ya vermeye razı olmuştu. Mutfaktaki kızın ise hiç bir yararı dokunmuyordu.

Mösyö Nacib'i kızdırmak istemiyordu. Konferans da, sirk de saat sekizdeydi. Dona Arminda'ya bakılırsa konferans ancak bir saat sürerdi. Tuisca ise temsilin ikinci kısmında çıkacaktı. Birinci kısmını kaçırmak yazık olacaktı; palyaço, trapez, cambaz hep o kısımdaydı. Ama Nacib'i kızdırmak, üzmemek istemiyordu.

Lâcivert nikâh kostümünü giymiş bulunan Nacib'in koluna girmiş, prensesler gibi süslenmiş, ayakları iskarpinlerin içinde, cenderede, İlhéus sokaklarını katetti; sarsak adımlarla Vilâyetin merdivenlerini çıktı. Arap, ikide birde durup eşi dostu selâmlıyordu. Hanımefendiler Gabriela'yı tepeden tırnağa süzüyor ve gülümseyerek fısıldaşıyorlardı. Gabriela huzursuz, sıkıntılı ve ürkekti. Şeref salonunda, geride birçok kişi ayakta durmuştu; kadınlar oturuyorlardı. Nacib onu ikinci sıradaki sandalyelere, Tonico, Nho-Galo ve Ari'nin bir araya gelip çene çaldıkları yere götürdü. Gabriela orada kaldı; ne yapacağını bilemiyordu. Yanında oturan Dr. Demosthenes'in şık ve gözlüklü karısı yan yan baktı ve kafasını çevirdi. Savcının hanımıyla konuşuyordu. Gabriela salonda bir göz gezdirdi; gözleri kamaştıracak kadar güzeldi. Bir ara doktorun

karısına dönüp yüksek sesle,

— Ne zaman bitecek? diye sordu.

Etraftan gülüştiler. Daha da huzursuz oldu. Mösyö Nacib neden buraya gelmesinde ısrar etmişti? Bunlar hiç hoşuna gitmiyordu.

— Durun bakalım, daha başlamadı.

Nihayet uzun boylu bir adam, fiyakalı bir edayla Dr. Ezequiel'in yanına, kürsüye çıktı. Oraya iki sandalye, bir masa, bir de sürahi ve bardak koymuşlardı. Dr. Ezequiel ayağa kalktı, öksürdü, bardağa su doldurdu.

— Bayanlar, baylar: işte İlhéus'un entelektüel hayatının tarihçesine kırmızı harflerle işlenecek bir toplantı, diye konuştu. Kültüre açık olan kentimiz büyük şair Argileu Palmeira'yı sevinç ve kıvançla alkışlıyor...

Ve bu minval üzere devam etti. «O konuşur, herkes dinler.» Gabriela dinliyordu. Zaman zaman alkışlıyorlardı, o da alkışlıyordu. Aklı sirkteydi. Temsil başlamıştı her halde. Bereket versin ki, daima geç başlardı; en aşağı yarım saat. Evlenmeden önce, Dona Arminda ile iki kez «Büyük Balkan Sirk'i» ne gitmişti. Saat sekizde denmiş, sekizi çeyrek geçe başlamıştı. Gözünü, gürültülü tiktaklarla işleyen kocaman duvar saatine dikmişti. Dr. Ezequiel iyi konuşuyordu, ama sözlerini pek duyamıyordu. Salonda, insana uyku veren bir uğultu vardı. Alkışlarla arada sırada uyanıyordu. Nacib'e doğru dönüp heyecanla,

— Bitti mi? diye sordu.

— Takdim bitti. Konferans şimdi başlayacak. Kaskatı, kolalı gömlek giymiş olan uzun boylu adam kalktı ve alkışlara eğilerek karşılık verdi. Cebinden bir yığın kâğıt çıkarıp masanın üzerine yaydı ve eliyle düzeltti. Tıpkı Dr. Ezequiel gibi ama daha gürültüyle öksürdü. Bir yudum su içti. Davudî sesi salonda yankılandı.

— Çiçekli bahçeleri andıran eşsiz İlhéus'un sevimli küçük hanımları. Beni dinlemek ve alkışlamak için aile yuvalarının sıcak koynundan çıkıp gelen erdemli hanımefendileri. Atlas Okyanusu'nun kıyısında bu İlhéus uygarlığını kuran de-

ğerli beyefendiler...

Ve bu kıvamda lâflar. Durdu, su içti, öksürdü, mendilini çıkarıp terini sildi. Sonu gelmiyordu. Araya mısralar tıktırılmış bir söylev. Birkaç tımturaklı lakırdı; sonra sesi birden tatlılaştı.

— Yüce Tanrı'nın çağrısıyla yitirdiği evlâdının cenazesi önünde ağlayan annenin gözyaşları; kutsal gözyaşları. Dinle-yin : «Ananın gözyaşları...»

O konuşurken uyumak daha zordu. Tam mısraların akışıyla gözlerini yumuyordu, tam duvardaki saati ve sirki unuttuyordu ki, davudî ses birden gürlüyordu. Gabriela irkiliyor ve Nacib'e,

— Daha bitmeyecek mi? diye soruyordu.

— Suss! cevabını alıyordu.

Ama onun da uykusu gelmişti; Gabriela farkındaydı. Gözlerini konferansçı doktora dikmesine ve gösterdiği bütün çabalara rağmen şiir fazla uzadı mı, Nacib'in gözkapakları çırpınıyor ve gözleri kapanıyordu. Alkışlarla uyandırıldığında onlara katılıyor ve yanında oturan Dr. Demosthenes'in karısına dönüp,

— Ne deha! diyordu.

Gabriela'nın gözü yelkovandaydı: dokuz, dokuzu on geçiyor, çeyrek geçiyor. Sirkteki temsilin birinci kısmı sona eriyor olmalıydı. Sekiz buçukta başladıysa, dokuz buçuğa kadar sürerdi. Ara da vardı. Tuisca'nın çıkacağı zamana dek biterdi belki de, koşup onu görürdü. Şu doktor da lâfı kısa kesseydi ya. Rus Jacob horul horul uyuyordu. Kapının yakınında oturan Mister usulca sıvışmıştı. Burada ara yoktu. Gabriela ömründe böyle sıkıcı şey görmemişti. Adam boyuna su içiyordu. Canı istedi.

— Susadım.

— Suss!

— Ne zaman bitecek?

Doktor durmadan sayfa çeviriyor, sonu gelmiyordu. Her birini okumak da hayli zaman alıyordu. Mösyö Nacib de bunu sevmiyordu; o da uykudan bayılacaktı; peki neden geliyor-

du? Ne tuhaftı! Neden gelmişti? Neden sirke gideceğine buna bilet almış ve barı da yalnız bırakmıştı. Anlamıyordu... Ona kızıyordu: gelmek istemedi diye sırtını çevirmişti. Ne tuhaftı!

Alkışlar birbirini izledi; iskemle gürültüsü salonu doldurdu ve herkes peykenin üzerine doldu. Nacib, Gabriela'yı çekip o yana götürdü. Adamın elini sıkıyor, övgüler yağdırıyorlardı.

— Müthiş! Şahane! Ne buluş! Ne deha!

Mösyö Nacib de.

— Çok hoşuma gitti!...

Hiç de hoşuna gitmemişti; yalan söylüyordu; bir şey hoşuna gitti mi, Gabriela hemen anlardı. Uyuklamıştı; peki neden övüyordu? Tanıdıklarla selâmlaştılar. Doktor, Mösyö Tonico, Mösyö Ari; Kaptan adamın peşini bırakmıyordu. Tonico, yanında Dona Olga'yla o yana geldi; şapkasını çıkardı.

— İyi akşamlar, Nacib. Nasılsınız, Gabriela? Dona Olga gülümsüyordu; Tonico çok ciddî duruyordu.

Şu Mösyö Tonico, güzel adam; hepsinden yakışıklı, ne de kurnaz! Dona Olga yanında oldu mu uslu dururdu. Dona Olga biraz uzaklaştı mı, bal, şeker; yaklaşır, tatlı bir sesle «Güzelim» der, usulca yanağından öper. Yokuşun oralarda dolaşır, Gabriela'yı camda gördü mü duruyordu. Dediğine göre Mösyö Nacib'i evlenmeye o kıskırtmış. Çikolatalar getirir, göz kırpar ve elini tutardı. Yakışıklı adam, gerçekten güzel.

Sokaklar, konferanstan çıkanlarla doluydu. Nacib acele ediyordu, zira bar neredeyse dolardı. Gabriela da telâştaydı, sirk için. Karısını eve kadar götürmedi. Yokuşun başında bıraktı. Nacib köşeyi döner dönmez, Gabriela koşa koşa geri döndü. En zoru, bardan görmelerini önlemektir. Unhao'dan geçmek istemedi, orası ıssızdı. Plajdan gitti. Evine girmekte olan Mösyö Mundinho durup bir an ona baktı. Barı böylece atlattı ve koşar adımlarla limana vardı. Ufacık bir sirkti ve hemen hemen karanlıktı. Parayı avucunda tutmuştu, biletçiyi bulamadığından çadır bezini bir yana itip içeriye girdi. İkinci kısım başlamıştı, ama Tuisca'yı görmedi. Son sıralardan birine oturdu ve seyretmeye koyuldu. Bu, görülmeye değer bir

şeydi! Ve Tuisca çıktı, çok acayip, köle kılığına girmişti. Gabriela alkışladı ve,

— Tuisca! diye haykırmaktan kendini alamadı.

Oğlan duymadı bile. Piyes, karısı tarafından terkedilen zavallı bir palyaçonun acıklı hikâyesiydi. Ama gülünecek yerleri de vardı. Gabriela gülüyor ve Tuisca'yı alkışlıyordu. Arkasında bir erkek sesi, ensesinde bir soluk.

— Burada ne yapıyorsun, kızım?

Mösyö Tonico arkasında durmuştu.

— Tuisca'yı görmeye geldim.

— Nacib duyarsa...

— Bilmiyor... Bilmesini istemem. Öyle iyi kalpli ki, Mösyö Nacib.

— Korkma, bir şey demem.

Temsil çabuk bitti, hoştu.

— Seni eve götürüyüm.

Sirkin kapısında, Mösyö Tonico kurnazlığını gösterdi:

— Unhao'dan gidelim, kestirme olur. Bardan da görmezler.

Çabuk yürüdüler. Az ötede sokak lambası da yoktu. Mösyö Tonico, mösyölerin en sevimlisi, baygın bir sesle konuştu.

ADAYLAR VE DALGIÇLAR

Bir ay, her gün gördükleri halde, dalgıçları hayran hayran seyretmeye doyamıyorlardı. O madenden kıyafetleri ve grip başlıklarıyla başka bir gezegenden gelme yaratıkları andırıyorlardı. Irmağın sularının denize karıştığı yere dahiıyorlardı. İlk günlerde, bütün kent halkı, onları daha yakından görmek için Unhao burnuna dolmuştu. Bütün hareketlerini, suya girişlerini, pompaların işleyişlerini, girdapları, hava kabcıklarını çığlıklar ata ata izliyorlardı. Dükkâncılar tezgâhlarını, hamallar kakao çuvallarını, aşçılar mutfakları, terzi dikiş makinelerini ve Nacib barını bırakıp çıkıyordu. Sandal kiralayıp römorkörlerin etrafında dolaşanlar da vardı. Şişko ve bekâr baş mühendis (Mundinho yine iş çıkmasın diye be-

kârını göndermelerini istemişti) emirler yağdırıyordu.

Bu acayip kıyafetleri gördükçe, Dona Arminda kendinden geçiyordu.

— Öyle şeyler icat ediyorlar ki! Seanslarda merhuma bunu anlatsam bana yalancı der. Zavalılık, bunları görmeden gitti.

— Yalan atıyorlar diyordum; inanmıyordum. Denizin altına iniyorlar ha! İnanmıyordum, diye itiraf etti, Gabriela.

Kalabalık o yakıcı güneşin altında yılmadan duruyordu. Ürünler toplanmıştı. Kakao açık havada ya da fırınlarda kuruyor, ihracatçıların antrepolarını ve de «Bahia Şirketi», «Kıyı» ve «Lloyd» un depolarını dolduruyordu. Onlardan biri limana vardı mı römorkörler ve tarama tekneleri uzaklaşır, geçidi aştıktan sonra yeniden eski yerlerine dönerlerdi. Çalışmalar hızla ilerliyordu. Dalgıçlar, o mevsimin büyük süksesi oldu.

Gabriela, Dona Arminda'ya ve Tuisca'ya anlatıyordu :

— Dendiğine göre denizlerin dibi karalardan daha güzelmiş. İnsan gözüyle görmeli ki, inansın. Conquista'dan daha yüksek tepeler, rengârenk balıklar ve türlü bitkiler varmış; orası, Vilâyetin bahçesinden de güzel bir bahçedir, diyorlar. Ağaçlar, bitkiler, hatta ıssız kentler ve de batık gemiler varmış.

Zenci Tuisca kuşkuyla bakıyordu :

— Burada kumdan başka bir şey yok. Bir de *barauna*.

— Sersem. Ben denizin ortasında, derinliklerinden söz ediyorum. Bunları bir mösyöden duydum; öğrenciydi; ömrü kitap okumakla geçirdi, öyle çok şey bilirdi, öyle şeyler anlatırdı ki! — Anılarına gülümsedi. —

Dona Arminda,

— Ne rastlantı! diye haykırdı. Düşümde bir genç gördüm; elinde bir yelpaze Mösyö Nacib'in kapısını vuruyordu. Yüzünü yelpazenin gerisinde saklamıştı. Nerede olduğunuzu soruyordu.

— Aman Allahım, Dona Arminda! Bir hayalet bu!

Bütün İlheus gemi geçidi çalışmalarının heyecanıyla ya-

şıyordu. Yalnız dalgıçlar değil, tarama teknelerine yerleştirilen makineler de ilgi ve korku yaratıyordu. Kentin yaşamını altüst etmek ve temelden değiştirmek istiyormuşçasına cehennemî bir gümbürtüyle kumları kaldırıyor, tabanı kazıyor ve geçidi genişletiyordu.

Onların gelişi siyasal güçlerin dengesini bozmuştu. Az çok sarsılmış olan Albay Ramiro Bastos'un prestiji bu devasa darbenin altında az kaldı yıkılacaktı: tarama gemileri ve römorkörler; ekskavatör ve mühendisler, dalgıçlar ve teknisyenler! Çekilen bir kürek kum, Kaptan'ın ifadesiyle, Albay Ramiro için on oy kayıp demekti. Nacib ve Gabriela'nın evlendikleri gece gemilerin gelmesiyle siyasal çatışma şiddetlenmişti. Kayda değer bir geceydi. Mundinho'nun partizanları zafer şarkıları söylerken Albay Romiro'nunkiler tehditler homurdanıyorlardı. Kabarede cingar koptu. Loirinho ve *jagunço*'lar ampullere ateş ederek girdiklerinde kurşunlardan biri Elma-kıç Dora'nın kalçasına saplanmıştı. Anlaşılan gözdağı verip mühendisin *İlhéus*'tan kaçmasını sağlamak istemişlerdi, ama başaramadılar. O kıyamette Kaptan ve Ribeirinho, şişko uzmanı kaçırıldılar; ancak şişkoda da korkacak göz yoktu; adamlardan birinin kafasına viski şişesini yerleştirmekle bunu kanıtladı. Loirinho'ya bakılırsa, harekât iyi düzenlenmişti; son dakikada, alelacele...

Ertesi gün *Diario de Ilhéus* olayı tefe aldı: toprakların eski efendileri yenik düşeceklerini anladıklarından, otuz yıl önceki yöntemleri yeniden ele aldılar. Maskeleri düşmüştü: onlar *jagunço* şefleri olarak kalmış adamlardı. İktidarı ellerinde tutan *cangaceiro*'ların, o vatan hainlerinin şamatasına rağmen gelişmelerin cesur destekleyicisi Raimundo Mendes Falcao'nun çabaları sayesinde limandaki gemi geçidini kazımak üzere hükümetin gönderdiği mühendisleri ve teknisyenleri korkutabileceklerini sanıyorlarsa, yanılıyorlardı. Hayır, kimseyi sindiremeyeceklerdi. Kakao bölgesinin gelişmesinden yana olanlar bu tür yöntemlerden nefret ediyorlardı. Ama o çirkin hasımları mecbur bırakılırsa zamanında gerekli tepki gösterilecekti. *İlhéus*'tan bir başka mühendisi daha

kaçıramayacaklardı. Bu kez bahane ve tehdit para etmeyecekti. *Diario de Ilhéus*'un bu sayısı müthişti.

Altino Brandao'nun ve Ribeirinho'nun *fazenda*'larından *jagunço*'lar kente indi. Bir süre mühendisler sokaklarda acayip muhafızlarla dolaştılar. Amancio Leal'in ve Melk Tavares'in *jagunço*'larını yöneten tek gözlü, kopuk Loirinho da kol geziyordu. Zenci Fagundes de onun maiyetindeydi. Ama genelevlerde ve sabahçı meyhanelerinde birkaç çatışmadan fazla bir olay olmadı. Çalışmalar devam ediyor, römorkörlerin ve tarama gemilerinin personeli ilgi çekmeye devam ediyordu.

Mundinho tarafına geçen *fazendeiro*'ların sayısı gittikçe artıyordu. Albay Altino'nun tahmini doğru çıkıyordu. Ramiro Bastos sonunda yalnız kalacaktı. Oğulları ve dostları durumun bilincinde idiler; bütün umutları federal devletin desteğine ve muhalefetin kazanması halinde seçimlerin iptal edilmesine kalmıştı. Evlerinde, Albay Ramiro; iki oğul — Dr. Alfredo, Ilhéus'taydı — ve sadık iki dostu Amancio ve Melk bunu konuşuyorlardı. Eski usûl bir seçim hazırlamalıydılar, yani oylama yerlerini, seçim kurullarını, sandık zabıtlarını kontrolleri altına almalıydılar. Böylece kent dışındaki oylar sağlanırdı. Ama ne yazık ki, Ilhéus, Itabuna gibi önemli merkezlerde bu yöntemler tehlikeliydi. Alfredo, eyalet başkanının kendisine kesin garanti verdiğini anlatıyordu: seçimi kazansalar bile Mundinho ve taraftarlarının zaferi onaylanmayacaktı. Kakao bölgesini, bu zengin ve bolluk eyaletini, Mundinho ve benzeri tutkulu muhaliflerin eline asla teslim etmeyeceklerdi. Saçma olurdu bu.

İhtiyar albay çenesini, bastonunun altın tokmağına dayamış, ferî gittikçe sönen gözlerini kırıpıştırarak dinliyordu. Bu koşullarla bir zafer, zafer değildi. Bozgundan da beterdi. Asla bu duruma düşmemişti. Oy sandıklarından hep kazanarak çıkmıştı. Hasımdan, onaylama sırasında kurtulma durumuna asla düşmemişti. Kendisi için bir küçülme olduğunu düşünmeden Alfredo, Tónico, Amancio ve Melk oturmuş bu ihtimali rahatlıkla öne sürüyorlardı.

— Buna gerek kalmayacak. Biz kazanacağız.

Mundinho Falcao'nun gözünü federal milletvekilliğine dikmesi işi bozuyordu. Belediye başkanlığına özenseydi, başarıya ulaşamazdı, zira kentte albaydan başkasına asla oy vermeyecek bir kitle vardı.

Melk Tavares,

— Burada, kâğıt üzerinde seçim düzenlemek bugün artık çok zordur, dedi.

Bununla beraber Mundinho'nun federal milletvekili olması bütün bölgeye bağlıydı. Bu, yalnız Ílhéus'tan ibaret değildi, Belmonte, Ítabuna, Canavieiras ve Una da vardı; bu kentler iki milletvekili çıkarırdı ve bunlardan birini Ílhéus, Ítabuna ve Una seçerdi. Una önemsizdi, seçmen sayısı azdı. Ama Ítabuna, şimdi, Ílhéus kadar önemliydi ve oranın hâkimi, durumunu Ramiro Bastos'a borçlu olan Aristoteles Pires idi. Onu, vaktiyle, eski Tabocas'a komser yardımcısı atamıştı.

— Aristoteles, nasıl emredersem öyle oy verir.

Kaldı ki, federal milletvekillerinin seçimi siyasal dalgalanmalara bağlıydı ve eyaletlerin iradesinden bağımsız değildi; zira formaliteden ibaretti. Milletvekili, eyaletlerin başkanlarıyla federal hükümet arasındaki anlaşma sonucu atanırdı. Ílhéus ve Ítabuna'nın şimdiki milletvekili, son seçimlerden bu yana bölgeye bir kez gelmişti. Mundinho'nun onaylanma ihtimali yoktu. Ílhéus'ta kazansa bile Ítabuna ve Una'da yenilirdi, öte yandan köylerde, seçimlere hile girecekti.

Amancio,

— Ormanda, pusulasız kaldı, dedi.

Ramiro,

— Ama gerçekten yenilmeli, tepe taklak gelmeli. Ve önce Ílhéus'ta, diye direniyordu.

Kaptan, belediye başkanlığına ve Dr. Ezequiel Prado, eyalet milletvekilliğine adaylığını koyacaklardı. Ramiro, avukatın adaylığına boş veriyordu. Alfredo kesinlikle yenerdi onu. Ezequiel mahkemede iyi bir savunma çıkarabilir, yortu ve şenliklerde iyi söylev verirdi, ama beş paralık kredisi yoktu. Sarhoşun biriydi ve kadınlarla olan hikâyeleri rezaletti. Zaten Mun-

dinho gibi, onun da seçim bölgesinin tamamında kazanması şarttı.

Amancio,

— Tehlikeli değil, diye kesinledi.

Kaptan'ın seçilmesi ise İlheus'a bağlıydı. Zorlu bir hasımdı. Bizzat Ramiro da kabul ediyordu. Onu köylerde yenmek gerekirdi, zira kentte çoğunluğu elde ederdi. Bastos'ların alaşağı ettikleri babası Cazuzinha, kentin tarihinde destansı bir ad bırakmıştı; dürüst ve iyi bir insan olarak anılarda yaşamaktaydı. İlk parke yolu, ilk meydanı, ilk kent parkını o yaptırmıştı. Aşırı dürüst olup Badaro'lara sadık kalmış ve Bastos'lara karşı açılan umutsuz savaş uğruna bütün servetini yitirmişti. İyiliğin ve fedakârca çabaların örneği olarak gösterilirdi. Kaptan, babasının adını çevreleyen destandan yararlanmakla kalmıyor, kendini sevdirmeyi de biliyordu. İlheus'ta doğmuş, büyük kentlerde yaşamıştı ve onda gerçekten kentli havası vardı. Sevilen bir konuşmacıydı ve onu tanımayan yoktu. Babası Cazuzinha gibi romantik olup yiğitçe davranışlara bayılırdı.

Tonico,

— Tehlikeli aday, diye tekrarladı.

Melk,

— Sevilen ve güvenilen kişidir, diye ekledi.

— Bu durumda, her şey bizim göstereceğimiz adaya bağlı.

'Ramiro Bastos, Melk'i öneriyordu. Zaten ilk yönetim kurulu üyesi değil miydi? Ama o da, yoldaşı Amancio gibi siyasal sorumluluk kabul etmiyordu.

— Teşekkür ederim, ama kabul edemem. Bana sorarsanız bu mevkie bir *fazendeiro*'yu önermemek gerekir...

— Neden?

— Halk, daha aydın kimseleri diliyor. *Fazendeiro*'ların yönetim işleriyle uğraşacak vakitleri yok; üstelik anlamazlar deniyor. Yalan da değil. Gerçekten vaktimiz yok...

Tonico,

— Evet, dedi. Halk, daha kaliteli bir belediye başkanı deyip duruyor. Kentten biri olmalı.

— Kim, peki?

Amancio,

— Neden Tonico almasın? diye önerdi.

— Ben mi? Allah göstermesin. Bu iş beni sarmaz. Siyasetle uğraşıyorsam, babamın hatırı için. Kendi halimde çok iyiyim.

Ramiro, omuz silktili. Böyle bir şeyi düşünmek yararsızdı. Tonico belediye başkanı olacak adam mıydı?

— İki kişiyi düşünebiliyorum, dedi. Ya Dr. Mauricio, ya da Dr. Demosthenes. Onlardan başka kimse gelmiyor aklıma.

Amancio,

— Dr. Demosthenes buraya geleli dört yıl olmuyor; yani Mundinho'dan da sonra, diye itiraz etti. Kaptan'la boy ölçüşecek durumda değil.

— Ben onu, Dr. Mauricio'ya yine de yeğ tutarım. Hiç değilse tanınmış bir doktordur; hastanenin tamamlanmasını da ona borçluyuz. Mauricio'nun düşmanları çoktur.

Bu konuda olumlu ve olumsuz yönleri tartarak hayli konuşular; sonunda, herkesçe bilinen açgözlülüğüne, aşırı ve iki yüzlü ilkeciliğine, .sofuluğuna ve bunca az dindar bir kentte papazlara bağlılığına rağmen avukatı seçtiler. Dr. Demosthenes ondan daha çok sevilen bir kişi değildi. Doktor olarak takdir ediliyordu, ama Ilhéus'ta onun kadar bilgiç, kibirli, önyargılarla dopdolu ve kendini beğenmiş bir kimse daha yoktu.

Amancio, genel kanıyı hakkıyla yansıtarak,

— Ondaki o kurum var ya, bir purgatiftten daha zor yutulur, dedi.

— Mauricio'nun düşmanları var, ama takdir edenler de var. İyi konuşur. Namuslu adamdır. (Ramiro namusun değerini son zamanlarda anlamıştı.)

— Ama seçimleri kaybedebilir.

— Kazanmalıyız. Burada, Ilhéus'ta kazanmalıyız. Kimi olursa olsun, bertaraf etmek için eyalet başkanına başvurmak istemem. Kazanmalıyım! (Oyuncak diye tutturana bir çocuğu andırıyordu.) Başkasının prestiji sayesinde tutunacaksam, her şeyi bırakmayı yeğ tutarım.

Amancio,

— Haklısınız dostum, dedi. Ama bunun için de adamlarımızdan birkaçını kente salıp halkı sindirmemiz gerekir.

— Seçim sandıklarından yenik çıkmayalım da, ne isterseniz yapın.

Belediye meclisi üyelikleri için kimlerin aday gösterileceği sorununa geçtiler. Gelenek şuydu: Muhalefet bir danışman seçerdi. Bu mevkie Ramiro'ya gönül borçları bulunan ve iktidardakilerden daha «hükümetçi» olan ihtiyar Honorato'nun getirilmesi de gelenek halini almıştı.

— Bu kez muhalefet listesinde adı bile yok.

— Doktor seçilecek; bu, hemen hemen kesindir.

— Bırakın seçilsin. Değerli bir adamdır o. Kendi başına, onun muhalefeti ne olacak?

Albay Ramiro'nun Doktor'a karşı zaafı vardı. Bilgisini ve İlhéus'un tarihi hakkında söz sahibi oluşunu takdirle karşılıyordu. Geçmişten söz etmesini ve Avılların serüvenlerini anlatışını pek seviyordu. Belediye meclisi onun sayesinde göz doyurucu olacak ve Dr. Honorato gibi o da, ötekilerin oyuna katılacaktı. Bozgun korkusunun dolaştığı ve pek iyimser olmayan seçim tahminlerinin yapıldığı o sırada, Ramiro âlice- nap, büyük senyör pozları takınıyor ve sandalyelerden birini, hasımlarından en soylusuna sunulmak kaydıyla muhalefete terk ediyordu.

Amancio zafer vaat etti:

— Siz işi bana bırakın, dostum Ramiro, dedi. Ben sağ kaldıkça İlhéus'ta kimse ensenizde boza pişiremez. Sizi seçimlerde yenme zevkini onlara asla tattırmam! Bırakın, Melk ve ben gereğini yaparız.

Öte yanda, cehennemî sıcakların hüküm sürdüğü o yaz günlerinde Mundinho'nun dostları çırpınıyorlardı. Ribeirinho yerinde duramıyordu. Köy köy dolaşıyordu; bütün bölgeyi gezmeye niyetliydi. Kaptan da İtabuna'ya, Pirangi'ye ve Agua Preta'ya gitmişti. Dönüşte, Mundinho'ya derhal İtabuna'yı ziyaret etmesini salık verdi.

— İtabuna'da körler bile bize oy vermez.

— Neden?

— Siz, sevilen bir hükümet duydunuz mu hiç? Eh, var işte: İtabuna'da Albay Aristoteles'inki. *Fazendeiro*'sundan dilencisine dek herkes onun elinde.

Komşu kentin esirgemediği sıcak karşılamaya rağmen Mundinho, bu iddianın ne kadar haklı olduğunu gözlemledi. Oraya büyük sükse yapan siyah, şahane arabasıyla gitti; halk merakla pencerelere üşüşüp onu seyretti. Müşterileri onu şenliklerle karşıladılar, şöenlerle kutladılar, gezdirdiler, kabareye, Grapiuna Kulübü'ne, hatta kiliselere götürdüler. Ama siyaset lâfı yok. Mundinho programını anlatınca aynı kanıda olduklarını söylediler.

— Aristoteles'le sözleşmelerim olmasaydı oyumu size verirdim.

Ne yazık ki, hepsinin de Aristoteles'le sözleşmesi vardı. Oraya varışının ikinci günü albay onu ziyarete geldi. Mundinho yoktu; onu belediye sarayına, kahve içmeye davet eden bir mesaj bıraktı.

Albay Aristoteles Pires, yüzü az çok Hintliyi andıran, iriyarı, çopur, şen bir adamdı. Orta önemde bir *fazendeiro* olup, yaklaşık yirmi iki ton kakao elde ederdi. İtabuna'da otoritesi kesindi. İyi bir yönetici ve doğuştan siyasetçiydi. Buraya atandığından bu yana kent yönetimini elde etmeye yeltenen çıkmamıştı; büyük *fazendeiro*'lar bile. Badaro'nun yanında politikaya atılmış ve Sequieiro Grande ormanları için sürdürülen savaşlarda şefin düşmeye başladığını ilk sezen o olmuştu. Onları, namusuna leke getirmeyecek bir kertede bıraktı. Yine de vuracaklardı; hayatı kıl payı kurtuldu. Kurşun, muhafızlarından birine isabet etti. Bastos'lar minnet borçlarını, onu plantasyonlarının bulunduğu Tabocas denen kasabaya komiser yardımcısı atayarak ödediler. O sefil kasaba kısa zamanda gelişmeye başladı.

Birkaç yıl sonra, Tabocas, onun sayesinde, Ilhéus'tan kopup İtabuna adıyla bağımsız bir kent oldu. Albay Ramiro Bastos ifrit kesildi; az kaldı araları açılacaktı. Kim o Aristoteles denen, diye bağırıyordu, Ramiro. Ne haddine, o koca

lokmayı İlhéus'un ağzından çekiyordu? Aristoteles alttan aldı, saygılı halini bozmadan onu inandırmaya çalıştı. Zamanın eyalet başkanı, Ramiro'yu inandıramazsa kararnameyi onaylattırmayacağını söylemişti. Çekişmeli oldu, çok direnmesi gerekti, ama sonunda başardı. Ramiro ne kaybederdi? Kent oluşmuştu, ondan yana ya da ona karşı olma durumundaydı. Albay bunu geciktirebilirdi, ama engelleyemezdi. Ramiro bu gidişe karşı çıkacağına, önder olsun, daha iyi olmaz mıydı? Kendi hesabına, Aristoteles, komiser yardımcısı ya da belediye başkanı, sıfatı ne olursa olsun Ramiro'yu destekleyecekti. Ve Ramiro, bir tek kentin şefi olacağına ikisine birden hâkim olacaktı; tek farkı buydu. Sonunda Ramiro inandı ve yeni belediyenin açılış töreninde hazır bulundu. Aristoteles vaadini tuttu: Albay, kendisini küçük düşürmüş ve aşağılamış olmasının acısını bastırıp onu desteklemeye devam etti. Öte yandan Ramiro, ona hâlâ Tabocas'ın genç komiser yardımcısı muamelesi yapmaya devam etti.

Fikir ve inisiyatif sahibi olan Aristoteles, İtabuna'nın gelişmesi için canla başla çalıştı. Kenti *jagunço*'lardan temizledi ve merkezin yollarına parke döşetti. Meydan ve bahçelere boş veriyordu; derdi, kenti güzelleştirmek değildi. Buna karşılık elektrik tesisleri ve mükemmel bir kanalizasyon şebekesini kurdu. Merkezi varoşlara bağlayan yollar yaptırdı; kakao ağaçlarının budanması işi için uzmanlar getirtti; üreticiler kooperatifi kurdu ve ticaretin gelişmesi için kolaylıklar sağladı. Köyleri asla ihmal etmeden, genç kenti, *sertao*'ya kadar uzanan geniş bir kesimin kilit noktası haline getirdi.

Mundinho belediye sarayına, onu görmeye gittiğinde, Aristoteles, kentin iki yakasını birleştirme amacıyla ırmağın üzerinde yapımı düşünülen köprüünün planlarını inceliyordu. İhracatçıyı bekliyormuş gibi bir hali vardı. Kahve getirtti.

— Sizi, kentiniz konusunda kutlamaya geldim, albayım, dedi: olağanüstü bir başarı. Ayrıca, niyetim sizinle siyaset konusunda da görüşmekti. Ancak, usandırıcı olmak da istemediğimden bu tür bir konuşma hoşunuza gitmeyecekse hemen söyleyin.

— Neden hoşuma gitmesin, Mösyö Mundinho? Siyaset benim en büyük zevkimdir. İnanın ki, siyasete atılmasaydım zengin olurdum. Paralarımı bu uğurda harcadım. Pişman değilim. Hoşuma gidiyor. Zayıf noktam, bu benim. Çoluğum çocuğum yok, kumar oynamam, içki içmem... Kadınlar, eh! Arada sırada insanın yaşamında bir değişikliktir... Sevimli ifadesiyle gülüyordu.

— Ancak, benim için, siyaset, yönetim demektir. Başkaları için iş ve prestijin anlamdaşdır. Benim için değil; inanın.

— Size inanıyorum; İtabuna bu söylediklerinizin en iyi kanıtıdır.

— Bana en çok hoşnutluk veren şey İtabuna'nın geliştiğini görmektir. Yakında İlhéus'u aşacağız. Mösyö Mundinho. Kentten söz etmiyorum, zira orası limandır; ekonomik faaliyet ve kendine yetme konusunda. Orası yaşamaya, burası çalışmaya elverişlidir.

— Herkesden övgünüzü duydum. Sizi seviyor ve sayıyorlar. Muhalifiniz hiç yok.

— Pek değil. Yarım düzine kadar... İyi ararsanız beni sevmeyen kimselere de rastlarşınız. Ama nedenini söylemezler. Ayak altında dolaşıp çelme takmaya bakarlar. Sizi gelip bulmadılar mı, henüz?

— Geldiler, elbet, ama onlara ne dedim, bilir misiniz? Bana oy vereceklerin serbest olduklarını, ama Albay Aristoteles'e karşı çıkmalarında onları desteklemeyeceğimi anlattım. İtabuna ihtiyacı olan yöneticisini bulmuştur.

— Biliyorum... Hemen haber geldi... Teşekkür ederim. (Mundinho'ya bakarak yeniden gülmeye başladı. Geniş, Hintli suratında sempatik bir ifade vardı.) Ben de, sizin tutumunuzu izledim ve onayladım. Gemi geçidi çalışmaları ne zaman bitiyor?

— Birkaç ay daha; sonra ihracatı doğrudan biz yapabileceğiz. Çalışmalar mümkün olduğu kadar hızla yürütülüyor, ama yapacak çok şey var.

— Bu gemi geçidi hikâyesi türlü yorumlara yol açtı. Seçilmenize neden olabilir. Sorunu inceledim ve size bir şey

söyleyeceğim. Gerçek çözüm, gemi geçidini kazımak değil, Malhado limanıdır. Sorun ancak, Ilhéus için Malhado'da yeni bir limanın yapımıyla çözümlenebilir.

Mundinho'nun aksini iddia etmesini bekledi; yanıliyordu :

— Aynı kanıdayım. Son çözüm Malhado limanıdır. Ama hükümetin onu inşa etmeye niyetli olduğunu sanıyor musunuz? Çalışmalar başladığından kaç yıl sonra açılışı yapılır dersiniz? Malhado limanı çetin bir çatışmaya yol açacak, albayım. Bu sürede kakao yine Bahia'dan mı ihraç edilsin? Biz, ihraçatçılar ve siz, *fazendeiro*'lar, gemi geçidinin yapılmasını kesin bir çözüm saydığımı sanmayın. Hasımlarım limanı kanıt olarak karşıma çıkarıyorlar; görüşlerine katıldığımın farkında değiller. Gemi geçidi çalışmaları biter bitmez doğrudan ihraçata başlayacağız; ondan sonra liman için mücadele etmeye koyulacağım. Bir şey daha, gemi geçidini açık tutmak için tarاما gemilerinden biri sürekli olarak Ilhéus'ta kalacak.

— Anlıyorum... Düşünceye dalmıştı; artık gülümsemi-yordu.

— Şunu bilmenizi isterim : politikaya atılışımın nedenleri, sizinkilerin aynıdır.

— Bu, Ilhéus için bir şanstır. Yazık ki, otobüs şirketinin daveti dışında Ítabuna'da görünmediniz.

— İşyerim Ilhéus'tur. Ama seçilsem de, seçilmesem de işlerime büyük bir hız vermek niyetindeyim; özellikle Ítabuna'da. Buraya gelişimin nedenlerinden biri de, bir şube açma olanaklarını araştırmaktı; bu projemi uygulayacağım.

Kahvelerini içtiler. Aristoteles habere çok sevinmişti.

— Çok güzel! Ítabuna'nın girişimci kimselere ihtiyacı var.

— Epey çene çaldık. Size söyleyeceklerimi söyledim, albayım. Buraya ot toplamaya gelmedim; Ramiro Bastos'la olan yakınlığınızı biliyorum. Sizi tanıdığımı sevindim.

— Aceleniz ne? Henüz geldiniz... İhtiyar Ramiro'yla yakınlığımı kim söyledi size?

— Herkes biliyor. Ilhéus'ta oylarınızın federal ve eyalet milletvekillerinin yani Dr. Vitor Melo ve Dr. Alfredo Bas-

tos'un seçilmelerini sağlayacağı anlatılıyor.

Aristoteles bunu pek komik bulmuş gibi gülmeye başladı.

— Kaybedecek birkaç dakikanız daha var mı? Size bir hikâye anlatacağım. Dinlemeye değer.

Hademeyi çağırdı ve kahve getirmesini emretti.

— Federal milletvekili Dr. Vitor'u tanıyan yoktu. Hükümet önermiş, albay kabul etmişti; ben ne yapabilirdim. Karşı gelmek istesem bile oylarımı kime verebilirdim? Merhum Cazuza'nın aramızdan ayrılmasıyla İlhéus ve Ítabuna'da muhalefet yok olmuştu. Tamam mı? Seçilen doktor bir kez gelip yıldırım hızıyla göründü ve kayboldu. Kenti görünce suratını ekşitti. Her şey ona çirkin geldi. Bana, bahçeler açtırmadığıma, şunu, bunu yapmadığıma göre vaktimi nasıl geçirdiğimi sordu. Ona, bahçıvan değil, belediye başkanı olduğumu söyledim. Bu, hoşuna gitmedi. Aslında hiç bir şey hoşuna gitmedi. Yolları, kanalizasyon çalışmalarını hiç bir şeyi görmek istemedi. Vakti yoktu. Çeşitli şeyler için kredi istedim. Bir yığın mektup yolladım. Bu kredileri bütçeye kaydetti mi? Ne gezer! Mektuplarıma cevap verdi mi? Hayır. Büyük bir lütuf: yıl sonunda bir kart attı. Bakılırsa, yine aday olacak. Ítabuna'da ona bir tek oy yok.

Mundinho konuşacaktı, ama albay yine gülmeye başladı ve devam etti :

— Albay Ramiro kendi ölçüsünde dürüst adamdır. Beni o buraya komiser yardımcısı atadı; yirmi yıl oluyor. Önüne gelene, her şeyimi ona borçlu olduğumu tekrarlayıp duruyor. Gerçeği bilmek ister misiniz? Ben onun tarafına geçmemiş olsaydım Badaro'yu altedemezdi. Onları, iktidarda ve güçlüyken bıraktım. Yenik sayılırlardı gerçi, zira yönetemiyorlardı. Siyasetin onlar için bir tek anlamı vardı: topraklarını genişletmek. O zaman albay Ramiro'nun onlar karşısındaki durumu, tıpkı bugünkü sizin durumunuzu andırırmaktaydı.

— Yani...

— Acele etmeyin, bitiriyorum. Albay Ramiro, Ítabuna'nın bağımsızlığını kabul etti. Karşı çıksaydı iş uzayacak, hükü-

met hık mık edecekti. Bu nedenle onu destekledim. Ama o, minnettar olduğum için desteklediğimi sanıyor. İlhéus'un sorunlarıyla ilgilenmeye başladığınızda gözümü açtım. Dün buraya geldiğinizi duyunca şöyle düşündüm: O ahlâksız güruh gidip onu bulacak. Bakalım nasıl tepki gösterecek; ben de onu anlayacağım. (Yine güldü.) Mösyö Mundinho Falcao oylarımı istiyorsanız, sizindir. Sizden bir talebim yok; bu, bir takas değil. Yalnız, bir dileğim var: İtabuna'ya da ilgi gösterin; kakao bölgesi bir bütündür. Bırakılmışlık içinde yaşayan, bu bir kenarda kalmış bölgeye ilgi gösterin.

Mundinho öyle şaşmıştı ki, başka söz bulamadı.

— Birlikte, albayım, büyük şeyler yapacağız.

— Ve şimdilik ketum davranın. Seçim tarihi yaklaştığında haberi ben bizzat yayacağım.

Ama basiret ve tedbir gereği olan bu yerinde öğüdü uzun zaman tutamadı. Gerçekten, birkaç gün sonra Albay Ramiro, hükümetçe düzenlenen listeyi iletmek üzere onu İlhéus'a çağırdı. Ramiro onun şerefine, görkemli koltuklarla süslü salonu açtırmadı. Listeyi eline verdi.

«Federal milletvekili olarak Dr. Vitor Melo» sonra da adaylar geliyordu. Aristoteles hecelercesine ağır okudu. Kâğıdı geri verdi.

— Albayım, gök tepeme yıkılsa o Dr. Vitor benden bir tek oy alamaz. İşe yarar adam değil. Ondan bazı şeyler istemiştım; bir tanesini bile yapmadı.

Ramiro otoriter sesiyle ve yaramaz bir çocuğu azarlayan bir tonla konuştu:

— Talepleriniz için niye bana başvurmadınız? Benim aracılığım la sunsaydınız reddedemezdi. Kabahat sizde. Seçimler için hükümetin gösterdiği aday o. Onu seçeceğiz. Hükümetin vaadi var.

— Onun vaadi var, benim yok.

— Ne demek istiyorsunuz?

— Söyledim, albayım. O herife oy vermem.

— Kime vereceksiniz peki?

Aristoteles bakışlarını salonda gezdirdi, sonra albaya dikti.

— Mundinho Falcao'ya.

İhtiyarın yüzü bembeyaz oldu, bastonuna dayanarak ayağa fırladı.

— Ciddî mi konuşuyorsunuz?

— Elbet.

— Öyleyse, çıkın dışarı! — Parmağıyla kapıyı gösteriyordu. — Hem çabuk!

Aristoteles istifini bozmadan çıktı. Doğru *Diario de Ilhéus*'un idarehanesine gitti; Clovis Costa'ya,

— Mösyö Mundinho'ya katıldığımı yazabilirsiniz, dedi.

Jerusa salona girdiğinde büyükbabasını koltuğa yığılmış buldu.

— Cici baba! Ne oluyor? Neyiniz var? Annesini, hizmetçileri çağırdı; doktor getirmelerini emretti.

İhtiyar toparlandı ve,

— Doktor istemez, diye atıldı. Bana dostum Amancio'yu çağırın. Çabuk.

Doktorlar yatağa girmesinde ısrar ettiler. Dr. Demosthenes, Alfredo ve Tonico'ya,

— Büyük bir heyecan geçirdi her halde, diye anlattı. Tekrarlanmasını her ne pahasına olursa olsun engellemelisiniz. Böyle bir darbeye daha, kalbi dayanmaz.

Amancio Leal geldi. Haberi almış ve ailesini kaygılı bırakıp koşmuştu. Ramiro'nun odasına girdi.

Diario de Ilhéus'un birinci sayfada büyük puntolarla «İTABUNA, MUNDINHO FALCAO'NUN PROGRAMINI DESTEKLİYOR» başlığıyla çıkıp dağıldığı saatte Aristoteles, yanında ihracatçı olduğu halde geçitte inceleme yapmış, sandalla limana dönüyordu. Dalgıçların denizin dibine inmelerini ve ekskavatörlerin masalsı canavarlar örneği kumları yutmalarını seyretmişti. Her zamanki gibi gülüyordu. Mundinho,

— Malhado limanını birlikte gerçekleştireceğiz, dedi.

Nacib'in barında bir şey içmek üzere Unhao'dan geçer-

lerken bir silâh patladı ve kurşun albayın göğsüne isabet etti. O sırada,

— İçki kullanmam... diyordu.

Zenci tepeye doğru koştu; olaya tanık olan iki kişi peşine takıldılar. İhracatçı, gömleği kan içinde kalan İtabuna belediye başkanına destek oldu. Etraftan koşuştular; kalabalık yığıldı.

Uzaktan haykırışlar duyuluyordu.

— Tutun ! Tutun katili ! Kaçırmayın !

İNSAN AVI

Öğleden sonra, Sinhazinha ve Osmundo'nun katledildiği günden daha kargaşalı geçti. Yirmi yıldan beri yalnız İlhéus'u değil, komşu kentleri ve iç bölgeleri bunca heyecana veren bir olay daha görülmemişti. İtabuna'da, dünyanın sonu gelmişti sanki. Suikasttan birkaç saat sonra komşu kentten otomobillerle akın başladı. Otobüs hıncahınç geldi ve iki kamyon dolusu *jagunço* İlhéus'a indi. İç savaş başlıyordu âdeta.

Nho-Galo tahmin yürüttü :

— «Kakao savaşı», otuz yıl sürecek.

Albay Aristoteles Pires, Dr. Demosthenes'in henüz tamamlanmamış olan hastanesine götürülmüştü. Sadece birkaç oda ve ameliyathane servise açıktı. Kentin ileri gelen doktorları yaralının etrafını aldılar. Ramiro'nun siyasal taraflısı Dr. Demosthenes ameliyatın sorumluluğunu almak istemedi. Aristoteles'in yarası ağırdı. Bu adam kendi elinde ölürse ne demezlerdi. Gece gibi siyah ve babacan Dr. Lopes, iki yardımcıyla işe koyuldu. Akraba ve dostların gönderdiği İtabunalı doktorlar vardıklarında müdahale bitmişti ve Dr. Lopes alkole ellerini yıkıyordu.

— Şimdi iş onda; sağlamsa atlatır.

Bar hıncahınç doluydu; sokaklarda, kentte çok gergin bir hava vardı. *Diario de İlhéus*'un bir reala satılan bu sayısı dakikasında kapışılmıştı. Ateş eden zenci Unhao tepesindeki ormana sığınmıştı. Kim olduğu anlaşılamamıştı. Suikasta tanık

olan şantiyedeki duvarcılardan biri, adama, «Bate-Fundo» meyhanesinde, Loirinho ile birkaç kez rastlamış olduğunu söylüyordu. Katilin peşinden koşarken kendisine de ateş ettiğini söyleyen işçi ise, onu daha önce görmediğini anlatmış, sadece giyimini tarif etmişti: bez pantolon, kareli gömlek. Ter-tipçiler konusunda kimsenin kuşkusu yoktu; adları fısıldanı-yordu.

Mundinho, ameliyat süresince hastanede kaldı. Aristoteles'in karısını getirmesi için otomobilini İtabuna'ya gönder-mişti. Sonra da Bahia'ya ve Rio'ya bir sürü telgraf yolladı. Römorkörler geleli kentte kol gezen Altino Brandao ve Ribeirinho'nun *jagunço*'ları, katili ölü ya da diri getirme emrini almışlar, tepeyi tarıyorlardı. Polisler koşmuş ve Mundinho'nun ifadesini almışlardı. Komiser ifadesini zapta geçirmeyi reddet-ti. Ve Mundinho'ya, Kaptan'ın suçlamalarına katılıp katılma-dığını sordu.

— Neye yarar, dedi ihracatçı. Çocuk değilim, ve biliyo-rum ki, teğmenim (komiser inzibat teğmeniydi.) hiç bir ted-bir almayacaksınız. Önemli olan *jagunço*'yu yakalamaktır. Ona silâhı kim verdi, ağzından duyuyoruz. Ve bunu ancak biz yapabiliriz.

— Mösyö, bana hakaret ediyorsunuz.

— Hakaret mi ediyorum? Niye? Yapılacak başka şey var : sizi kentten atacağım. Pılınızı pırtınızı alıp gidin. (Eski devir-lerdeki albayların otoriter tonuyla konuşmuştu.)

«Vezüv» barında, Nacib, yorumları dinlemek için bir ma-sadan ötekine koşuyordu. Joao Fulgencio şöyle konuşuyordu.

— Toplumda hiç bir değişiklik kan dökmeden gerçekleş-mez. Bu cinayet, Ramiro Bastos için kötü habercidir. Adamı öldürmeyi başarsaydı İtabuna'da ikilik yaratabilirdi belki. Ama şimdi, Aristoteles'in prestiji daha da arttı. Bahçıvan I. Ramiro'nun uzun saltanatı sona erdi. Sevimli Tonico'nun tabaları olmayacağız. Şen Mundinho'nun saltanatı başlıyor.

Aile, haber sızmasın diye büyük titizlik göstermiş olması-na rağmen Albay Ramiro'nun sağlık durumu hakkında çeşitli söylentiler dolaşıyordu. Tonico ve Alfredo başucundan ayrıl-

mıyorlardı. İhtiyarın can çektiği söyleniyordu, ama akşama doğru Doktor ve Josué haberi yalandılar.

Doktor ilginç bir durumda kalmıştı. Mundinho'nun seçim kampanyasının önemli değnekçisi olduğu halde suikast günü Ramiro ve ailesiyle yemek yemişti. Şairin şerefine verilen bu yemeğe Ari ve Josué'yle birlikte davet edilmiş ve siyasal hasmın davetini reddetmemişti. Ne muhalefete geçmesi ve ne de *Diario de Ilhéus*'ta yazdığı ateşli yazılar Bastos'larla ilişkilerinde bir bozuşmaya yol açmıştı. O gün, yanında şair ve Josué olduğu halde gezmeye çıkmıştı. Bohem ve avukat Dr. Helvécio Margues'in sayfiyedeki evinde fıstık ağaçlarının altında sunduğu yemekte *moqueca* yemiş, tafia içmişlerdi. Geç vakte kadar kaldılar. Aceleyle döndüler ve şair boynuna bir kravat geçirir geçirmez Ramiro'nun evine koştular. Josué sokaklardaki anormal kıpırtıya dikkati çekmedi değil, ama üzerinde durmadılar. Aynı anda, barda, tezgâhın başında oturmuş olan Ari Santos, davetin iptal edildiğini hesaplayarak gitmedi.

Yemek şen bir hava içinde yendi denemez. Hava gergin ve kaygı vericiydi. Bunu, albayın sabahleyin geçirdiği hafif krize yordular; bu nedenle oğulları onun yemeğe inmesini istememişlerdi. Ama Ramiro direndi; ancak ağzına bir lokma koymadı. Tonico'nun ağzını bıçak açmıyordu; Alfredo konuşulanları izleyecek durumda değildi. Hizmetkârları yöneten karısının gözleri ağlamış gibi kıpkırmızıydı. Masayı şenlendiren Jerusa idi, hitap edildiğinde cevap vermesi için dirseğiyle babasını dürtüyor, şairle ve Doktor'la sohbet ediyordu. Serinkanlılığını yitirmeyen Ramiro ise Josué'den, Enoch kolejindeki öğrenciler hakkında bilgi alıyordu. Zaman zaman konuşmalar ölüyordu, ama Ramiro ve Jerusa diriltiyorlardı. İşte bu hava içindedir ki, şairle genç kız arasında ilerde barlarda türlü yorumlara yol açacak bir konuşma geçti:

Jerusa sevimli bir edayla,

— Evli misiniz, Dr. Argileu? diye sordu.

Şair davudî sesiyle,

— Hayır, küçük hanım, diye cevapladı.

— Dul musunuz? Çok üzüldüm... Acı bir şey her halde.

— Hayır, küçük hanım, dul değilim...

— Demek hâlâ bekârsınız! Öyleyse Dr. Argileu, evlenmenin zamanı çoktan geldi.

— Bekâr değilim, küçük hanım.

Şaşkın ve toy, Jerusa direndi; ‘

— Peki, nesiniz, Dr. Argileu?

Adam başını eğerek,

— Bir kadınla yaşıyorum, dedi.

Öyle beklenmedik bir cevaptı ki, o akşam sessiz ve hüzünlü duran Tonico bile kahkahayı basmaktan kendini alamadı. Ramiro ona sert baktı. Jerusa bakışlarını tabağına dikip kaldı. Şair tıkınıyordu. Josué gülmemek için kendini zor tutuyordu. Doktor Avila’ların bir serüvenini anlatarak durumu kurtardı.

Yemeğin sonuna doğru Amancio Leal çıkageldi. Doktor, anormal bir şeyin döndüğünü sezinledi. Kulak kesildi. Bütün aile bekliyordu. Sonunda Ramiro dayanamayarak,

— Ameliyat nasıl geçmiş, haber aldınız mı? diye sordu.

— Kurtulacağa benzer. Öyle diyorlar.

Doktor,

— Kim? diye merak etti.

— Haberiniz yok mu?

— Biz, Helvécio’nun sayfiyedeki evindeydik; az önce geldik.

— Albay Aristoteles’e ateş ettiler.

— İtabuna’da mı?

— Burada Ílhéus’ta.

— Niye?

— Kim bilir?

— Kim ateş etti?

— Bilinmiyor. Dendiğine göre bir *jagunço*. Kaçmış.

Gazeteyi okumamış olan Doktor, durumdan habersiz,

— Vah vah! dedi. İyi bir dostunuzdu, değil mi albayım?

Ramiro başını eğdi. Yemek kasvetli bir hava içinde sona erdi. Sonra şair, Jerusa’ya şiirler söyledi. Salonda öyle ağır bir

sessizlik vardı ki, Josué ve Doktor gitmeye karar verdiler. Çakırkeyf olan şair biraz daha kalmak isterdi. Konyağını yudumluyordu. Ama ötekiler onu çekip götürdüler. Adam,

— Ne bu acele, diye homurdanıyordu. Kibar adamlar, şahane bir konyak.

— Yalnız kalmak istiyorlardı.

— Yine ne oluyor?

Ne olduğunu ancak bara gelince öğrendiler. Doktor hastaneye koştu; şair hâlâ hazmedemiyordu.

— Adam öldürmeye kalkışacak günü mü buldular? Yemeğe davetliydim. Başka bir gün seçemez miydiler?

Joao Fulgencio,

— İvediliydi, diye anlattı.

Bara giren girene, çıkan çıkanaydı. Unhao tepesinin kuşatılması, aramalar, Zenci'yi ölü ya da diri getirme amacıyla düzenlenen büyük insan avı hakkında haberler getiriyorlardı. İtabuna'dan gelen adamlar, kamyonlardan boşalan *jagunço*'lar haydutun kafasını almadan dönmeyeceklerini söylüyorlardı. Hastaneden de gelenler vardı. Aristoteles uyuyormuş. Doktor Lopes, hükme varmak için henüz çok erken, diyormuş. Kurşun ciğerlerine saplanmış.

Nacib yokuşun başına koşup tepenin kuşatılmasını seyretmişti. Bu ana-baba gününü görüp şaşkına dönen Gabriela'ya ve Dona Arminda'ya haber ulaştırdı. Biri, İtabuna belediye başkanı Aristoteles'e ateş etmişti. Ama sadece yaralamıştı. Hastanede, ölüm dirim arasındaydı. Dendiğine göre katil, Albay Ramiro, Amancio ya da Melk'in adamıymış.

— Katil tepeye kaçmış. Ama kurtulamaz; peşinde otuzdan fazla insan var. Yakalarlar.

Gabriela,

— Ona ne yaparlar? Hapse mi atarlar? diye sordu.

— Hapse mi? Dedikleri şu: başını İtabuna'ya götüreceklermiş. Komiseri defettiler bile.

Doğruydı. Komiser, yanında bir asker olduğu halde Zenci'nin ateş ettiği limandan geçip Unhao'ya varmıştı. Girişte si-

lâhli adamlar duruyordu. Komiser ileriye geçmek istedi. Durdurdular.

— Buradan kimse geçemez.

Üniformalı ve teğmen rütbeliydi. Karşısındaki ise sert bakışlı, eli tabancalı bir gençti.

— Kimsiniz?

— İtabuna belediyesinde sekreter; adımı da, merak ediyorsanız söyleyeyim : 'adım Américo Matos.

— Ben, İlhéus'un komiseriyim. Suçluyu resmen tutuklamaya geldim.

Tabancalı gencin yanında tüfekli beş *jagunço* duruyordu.

— Resmen tutuklamak mı? Güldürmeyin beni. Birini tutuklamak istiyorsanız tepelere tırmanmanıza gerek yok. Albay Ramiro'yu ve aşağılık takipçileri Amancio Leal'ı, Melk Tavares'i ve ünlü Loirinho'yu tutuklayın. Yukarıya çıkmanıza gerek yok; kentteki işler size yeter de artar bile.

Bir işmar yaptı; *jagunço*'lar tüfeklerini kaldırdılar. Genç adam devam etti :

— Komiser Bey, ölmek istemiyorsanız basıp gidin şuradan.

Teğmen etrafına bakındı : Er, sırra kadem basmıştı.

— Yine görüşeceğiz, dedi. Ve dönüp uzaklaştı.

Ormandaki geçitler tutulmuştu. Üç taneydi : ikisi liman tarafında, biri Nacib'in evinin bulunduğu deniz tarafında. İtabuna ve İlhéuslu otuzdan fazla *jagunço* tepeyi tarıyor, fundalıkları, çalılıkları altüst ediyor, kulübelere giriyor, her yanı didik didik ediyorlardı. Kentte türlü söylentiler dolaşıyordu. «Vezüv» barına her girip çıkan bir haber ulaştırıyordu : Ramiro'nun evini polis koruma altına almış; albay, oğulları ve Amancio ve Melk gibi birkaç dostuyla oraya sığınmış, çıkamıyorlarmış. Saçma bir haberdi, zira az sonra Amancio bara uğradı; Melk ise plantasyonlarında bulunuyordu. İki kez, Aristoteles'in öldüğü haberi yayıldı. Mundingho'nun, Albay Altino Brandao'dan takviye istediği ve Ribeirinho'yu almak üzere özel arabasını yolladığı söyleniyordu. Bunun gibi birbirinden saçma bir yığın söylenti yayılıyor, etrafı velveleye veriyor, da-

ha onun heyecanı dinmeden bir başkası çıkıyordu.

Amancio'nun gelişi az çok heyecan yarattı. Her zamanki gibi tatlı bir sesle «İyi akşamlar, beyler» dedi; ve tezgâha doğru gitti. Konyak ısmarladı ve poker oynamak isteyen var mı diye sordu. Yoktu. Masadan masaya dolaşıp onunla bununla yarenlik etti. Anlaşılıyordu, albay kendisini suçlayanlara meydan okuyordu. Kimse konuyu açmaya cesaret edemedi. Amancio onları selâmladı ve Albay Adami caddesine sapıp Bastos'ların konağına doğru yollandı.

Tepede adamlar aramadık köşe, mağara, barınak bırakmadılar. Kaç kez Zenci Fagundes'in iki adım ötesinden geçtiler.

Fagundes elinde tüten tabancasıyla tepeye doğru koşmuştu. Aristoteles sandaldan indiği anda silâhını doğrultup uygun anı beklemişti. O saatte Unhao ıssız olurdu; sonunda karar verip kalbê nişan aldı. Albay'ın, yani Loirinho'nun limanda gösterdiği adamın düştüğünü gördü. Biri peşinden koşmaya başladı, ama bir el silâhla onu kaçırttı. Sonra ağaçların arasına dalıp karanlığı bekledi. Ağzında bir çiğneme tütünü vardı. Çok para kazanacaktı. Çatışmalar nihayet başlamıştı. Clemente satılık toprakları biliyordu; bu, sabit fikir halini almıştı. Ortak bir plantasyona sahip olmayı kurmuşlardı. Çatışmalar bir kıızışın kendisi gibi cesur ve iyi bir nişancıya gün doğdu demektir. Loirinho akşam saat 8'de «Bate-Fundo» da bulunmasını söylemişti. Fagundes sakindi. Biraz dinlendi; sonra gurup vakti öte yamaçtan indi, plaj yolundan geçip Loirinho ile buluşmak üzere tepeye doğru yürümeye başladı. Evlerin önünden sakın adımlarla geçti, hatta bir kıza iyi akşamlar bile diledi. Ormanın sığılığına daldı, barınabileceği bir yer aradı, yattı ve akşamı beklerken düşlere daldı. Bulunduğu yerden plaj görülüyordu. Başını biraz kaldırırsa güneşin, okyanusun ufkunda kan rengi bir yelpaze açışını görebilirdi. Akli hep plantasyondaydı. Zavallı Clemente, hâlâ Gabriela diyordu; bir türlü unutamamıştı. Evlendiğini, şimdi artık zengin bir hanımefendi olduğunu bilmiyordu. Adamlar dörtlü, beşli gruplar halinde ormana doğru ilerliyorlardı.

Zenci Fagundes fundalığın en sık olduğu yere sokuldu. Dikenler pantolonunu ve gömleğini yırtıyordu. Tabancası hâlâ elindeydi. Birkaç dakika, çömelmiş olarak bekledi. Sesler gelmeye başladı.

— Buradan biri geçmiş. Çalılıklara basılmış.

Kaygıyla bekledi. Sesler uzaklaştı. Yoğun fundaların arasında biraz daha ilerledi. Koskoca bir diken, derin bir yara açtı; bacağı kanamaya başladı. Yaklaştığında bir hayvan ür-küp kaçtı. Bu sayede fundalıkların gizlediği derin bir çukuru gördü. Oraya atladı. Tam zamanıydı. Sesler yine yaklaşıyordu.

— Burada biri var! Bakın...

— Pis dikenler.

Bu korkulu anlar karanlık basıncaya dek devam edecekti. Bazen sesler o kadar yaklaşıyordu ki, çalılıkların arasından neredeyse bir kafa uzanacak ve adam çukura düşürecek sanıyordu. Dalların arasından uçan bir ateş böceği gördü. Korkmuyordu, ama sabrı tükenmeye başlamıştı. Bu böyle sürerse randevuya geç kalacaktı. Konuşmalar duydu: onu bıçakla delik deşik etmektен söz ediyorlar; kimden emir aldığını merak ediyorlardı. Korkmuyordu, ama tam çatışmalar başlamışken ölmek istemiyordu. Clemente'yle ortaklaşa bir plantasyon satın alacaklardı.

Sessizlik sürdü. Gece, beklemekten bıkmış gibi, birden bastırdı. Zenci de beklemekten yorulmuştu. Çukurdan çıktı, iki büklüm olup fundalıklarda gizlenerek yürümeye başladı. Durup kulak kabarttı. Etrafta kimse yoktu. Vaz mı geçmişlerdi? Mümkündü, o karanlıkta. Doğrulup bakındı, en yakınındaki ağaçlardan başka bir şey görmedi. Gerisi zifir gibiydi. Yolunu bulmakta gecikmedi. Önde deniz, arkada liman. Doğru yoluna devam etmeli, plaja çıkmalı, kayalığın yanından geçmeliydi. Böylece doğru «Bate-Fundo» ya çıkardı. Orada, hakettiği ödülü alacaktı. Bu amansız insan avından ötürü hatta ek bir ödül bile vermeliydiler. Sağında bir sokak lambası, bir yokuşun sonunu işaretliyordu. Ortada başka bir lamba daha vardı. Daha uzakta zayıf ve seyrek, evlerin ışıkları görölüyordu.

Yürümeye başladı. Fundalıktan henüz çıkmıştı ki, yolda ilk meşale görüldü. Rüzgâr sesleri ona kadar getirdi. Meşalelerle dönüyorlardı; sandığı gibi vazgeçmiş değillerdi.

İlk meşaleler evlerin hizasına ulaştı. Ötekilerin gelmelerini beklediler ve evlerin sakinleriyle konuşmaya başladılar. Adamı görüp görmediklerini soruyorlardı.

— Elimize sağ olarak geçirmeliyiz. Biraz «hizaya alalım...»

— Kafasını İtabuna'ya götüreceğiz.

«Hizaya almak..» ne demektir, bilirdi. Ölecekse iki tanesini serdikten sonra ölecekti. Tabancasını yine avucunda sık-tı. Vurduğu adam gerçekten çok önemli kişi olmalıydı. Şunların elinden bir kurtulsa, ek ödül isteyecekti.

Birden, bir elektrikli lambanın ışığı karanlığı deldi ve zencinin yüzüne çarptı.

— Orada !

Koşuşmalar başladı. Telâşla eğildi. Ve yeniden fundalı-ğa daldı. Deliğinden çıkarken birkaç dal kırmıştı. Orası artık sığınak olamazdı. Peşinden koşanlar yaklaşıyorlardı. Zenci, izi sürülen av hayvanı gibi var hızıyla koşmaya başladı. Omuzları kan içinde kalmıştı. Yokuş çok dikleşmiş, çalılıklar sıklaşmış, fundalıkların yerini ağaçlar almıştı. Ayağı taşlara çarpıyordu. Ayak seslerine bakılırsa, adamlar kalabalıktı. Bu kez ayrılmamışlardı, birlikte koşuyorlardı. Gittikçe daha yakına geliyorlardı. Zenci gittikçe sığlaşan bitkilerin arasında güç ilerliyordu. İki kez düştü. Şimdi bedeni yara ve yü-zü kanlar içindeydi. Fundalıkları uzun bıçaklarla kestiklerini duydu ve bir ses emir verdi :

— Elimizden kurtulamaz. Önü uçurum. Kuşatacağız. Ve şef adamlarını mevzilere geçirdi.

Yokuş çok dikleşmişti. Fagundes dört ayak üzerinde yürüyordu. Şimdi korkuyordu. Ellerinden kurtulamazdı. İki - üç kişiyi çekip vurmak ve acı çekmeden ölmek için bir el kurşun da kendine sıkmak o koşullar içinde kolay değildi. Fundalıkları keserken çıkan gürültüleri bastıran bir ses duyuldu.

— Hazırlan, katil, seni şişleyeceğiz.

Kurşunlarla delik deşik olarak, bir anda ölmek istiyordu. Sağ olarak ellerine geçse işkence ederlerdi. Yerde sürüne sürüne ilerlerken, tir tir titriyordu. Ölümden korkmuyordu. İnsan, eceli gelince ölmek için doğar. Ama diri ele geçirirlerse, emri kimden aldığını söyletmek için şişerler, etmediklerini komazlardı. Bir kez, *sertao*'da, daha birkaç kişi bir olup, aradıkları kimsenin saklandığı yeri söyletmek için bir ırgatı, ince, keskin bir hançerle doğramışlardı. Kulaklarını kesmişler, gözlerini oymuşlardı. Bu şekilde ölmek istemiyordu. Şimdi istediği tek şey bir açıklığa varıp elinde silâhla onları beklemektir. Öldürecek ve sonra ölecekti. *Sertao*'daki o zavallı gibi işkence edilmemek için.

Ve birden uçurumun başına vardı. Tam ucunda bir ağaç olmasaydı düşecekti; sıkı sıkı ona tutundu. Aşağıya baktı. Bir şey görmeye olanak yoktu. Sola doğru gitti; az ötede dik bir rampa vardı. Orada fundalıklar daha seyrek ve birkaç da ağaç vardı. Sesler uzaklaşıyordu. İzleyicileri, uçurumun tepesindeki sıkı fundalara doğru ilerliyorlardı. Rampaya ulaştı ve umutsuz bir çabayla tırmanmaya başladı. Derisini yırtan dikenleri değil, göğsünü, gözlerini, kulaklarını delen hançerin acılarını duyuyordu. Rampa iki metre yükseklikteydi. Dallara tutundu ve kendini öte yamacına koyverdi. Uzaktan sesler hâlâ geliyordu. Çalıların üzerine, hemen hemen sessizce düşüverdi. Tabancasını tutan eli incindi. Ayağa fırladı. Önünde, ufak bir bahçenin alçak duvarı vardı. Bir hamlede atladı. Bir kedi ondan korkup tepeye doğru kaçtı. Zenci, duvarın gölgesine sinip bekledi. Evin arkasında ışık vardı. Tabancasını kavradı ve bahçeyi aştı. Mutfak aydınlıktı ve Gabriela bulaşık yıkıyordu. Gülümsedi. Dünyada bu kadının bir benzeri daha bulunamazdı; eşsiz bir güzeldi.

MADAM SAAD, KOCASININ GELENEKSEL
TARAFSIZLIĞINA RAĞMEN SİYASETE NASIL KARIŞTI
VE O MİLİTAN GECEDE, BU SAYGIDEĞER
HANIMEFENDİ NE GİBİ CÜRETLİ VE
TEHLİKELİ GİRİŞİMLERDE BULUNDU

Zenci Fagundes, yüzü, zehirli dikenlerle şişmiş, gömleği kan içinde, pantolonu yırtık, gülüyordu.

— Bütün gece zenciye kovalayacaklar; halbuki zenci burada, rahat rahat oturmuş, Gabriela'yla çene çalıyor.

Gabriela güldü; tafia getirdi.

— Ne yapman gerekiyor?

— Loirinho diye bir arkadaş var. Onu tanıyor musun?

— Loirinho mu? Barda konuşuluyordu.

— Gidip onu bulacak ve bana bir randevu vermesini sağlayacaksın.

— Onu nerede bulabilirim?

— «Bate-Fundo»daydı; dansetmek için müthiş bir yer. Sapo sokağında. Ama şimdi orada değildir. Saat sekizde demişti. Saat kaç?

Gabriela gidip baktı,

— Dokuzu geçiyor. Orada değilse?

— Orada değilse mi? — Başını kaşdı — Albay plantasyonlarda; karısı da kaçığın biri; ona başvurmak yararsız.

— Hangi Albay?

— Mösyö Melk. Albay Amancio'yu tanıyor musun? Hani bir gözü kör...

— Çok iyi tanıyorum. Bara sık sık gelir.

— Güzel; o da olabilir. Loirinho'yu bulamazsan, albaya gidersen, o halleder.

Bereket versin hizmetçi kız orada yatmıyordu. Akşam yemeğinden sonra evine dönerdi. Gabriela, Zenci Fagundes'i, bir zamanlar kendisinin olan odaya götürdü.

— Bana bir kadeh daha doldurur musun?

Gabriela, tafia şişesini ona bıraktı.

— Çok içmeyesin.

— Merak etme. Biraz daha; ısınacak kadar. Kurşunla ölmek umurumda değil. Mücadele ederek, ölürse, gülerek, hoşnut ölür insan. Bıçakla işkence edilerek... Hayır! Korkunç, feci, iğrenç bir ölüm. Birini bu şekilde ölürken gördüm. Görünüm hoş değil.

Gabriela sordu:

— Adamı niye vurdun? Sebep neydi? Sana ne kötülük yapmıştı?

— Bana mı? Hiç! Albay için. Loirinho emretti; ne yapabildim? Herkesin bir işi var; benimki de bu. Bir de, Clemente'yle satın alacağımız toprak için. Onunla anlaştık.

— Ama adam kurtuldu. Göreceksin, hiç bir şey vermeyecekler.

— Nasıl kurtulabildi? Anlamıyorum. Demek eceli gelmemiş.

Gabriela gürültü etmemesini, ışık yakmamasını, ufak odadan çıkmamasını öğütledi. Tepede, insan avı devam ediyordu. Kedi fundalıklarda koşarak *jagunço*'ları yanıltmıştı. Şimdi fundalığı karış karış tarıyorlardı. Gabriela, eski, sarı ayakkabılarını giydi. Saat dokuz buçuğu geçiyordu. O saatte, *Îlhéus*'ta evli kadınlar sokağa çıkmazlardı. Sadece sokak kadınları ortalıktaydı. Bunu düşünmedi bile. Haber alması halinde Nacib'in ne tepki göstereceğini ve onu görenlerin ne diyeceklerini düşünmedi. Zenci Fagundes, *retirante*'lerle yaptığı uzun yürüyüş sırasında kendisine karşı iyi davranmıştı. Clemente öfkeyle onu yere çaldığında, kurtarmak için koşmuştu. Onu şimdi *jagunço*'ların elinde savunmasız bırakmayacaktı. Öldürmek kötü bir hareketti; bundan hoşlanmazdı! Ama o, Zenci Fagundes başka bir şey yapmayı bilmezdi. Başka hiç bir şey öğrenmemişti; yalnız öldürmeyi bilirdi.

Gabriela evden çıktı, sokak kapısını kilitledi ve anahtarı yanına aldı. Demiryolunun yakınında bulunan Sapo sokağına hiç gitmemişti. Plaja indi. Bar tıklım tıklım doluydu. Nacib masadan masaya geziniyordu. Rui Barbosa meydanını geçip Seabra meydanına yöneldi. Sokaklar kalabalıktı. Birkaç kişi dönüp, şaşkın şaşkın ona baktı. İki kişi de selâm verdi. Na-

cib'in tanışları, barın müşterileri. Ama herkesin aklı o günkü olaylardaydı; öyle ki, ona dikkat eden olmadı. Demiryoluna ulaştı ve kenar mahallenin kuşkulu evlerinin önüne vardı. En düşük fahişeler karşısına çıkıyor ve ona şaşkın şaşkın bakıyorlardı. İçlerinden biri koluna yapıştı.

— Yeni misin sen; daha önce hiç görmedim... Nereden geliyorsun?

— *Sertao*'dan. Sapo sokağı nerede?

— İlerde. Oraya mı gidiyorsun? Mé'nin evine mi?

— Hayır, «Bate-Fundo» ya.

— Oraya mı gidiyorsun? Cesursun. Ben oraya hiç gitmem; hele bugün; büyük gümbürtü var. Sağa dön, göreceksin.

Sağa döndü. Köşe başında bir zenci bileğine yapıştı.

— Nereye güzelim? — Yüzüne dikkatle baktı, beğendi; küt parmaklarıyla yanağından bir makas aldı. — Nerede kalıyorsun?

— Uzak, buradan.

— Zararı yok. Gel güzelim; aşk yapalım.

— Şimdi olmaz. Acele işim var.

— Paranı vermem diye mi korkuyorsun? Bak şuna, hele...

Elini cebine daldırdı ve birkaç tane kâğıt para çıkardı.

— Korkmuyorum. Acele işim var.

— Benim işim daha acele. Hatta, sadece bunun için geldim.

— Ben, başka şey için. Bırak geçeyim. Hemen dönerim.

— Dönecek misin? Söz mü?

— Söz!

— Bekleyeceğim.

— Burada bekle.

Tez adımlarla yoluna devam etti. Davul ve gitar seslerinin duyulduğu «Bate-Fundo»nun yakınında bir sarhoş yolunu kesti ve öpmek istedi. Gabriela dirseğiyle onu itti; adam denmesini yitirip elektrik direğine tutundu. Loş sokakta, «Bate-Fundo» nun kapısından, konuşma, kahkaha ve bağırışmalar-

dan oluşan bir gürültü duyuluyordu. İçeriye girdi. Bir ses onu çağırırdı.

— Hey, buraya, esmer; gel bir kadeh at!

İhtiyar bir adam gitar, bir genç davul çalıyordu. Yaşlanmış, aşırı makyajlı sarhoş kadınlar, aralarında gencecik kızlar vardı. Uzun saçlı, zayıf yüzlüsü on beş yaşından fazla olamazdı. Adamın biri Gabriela yanında otursun diye ısrar etti. Kadınlar, genci de, ihtiyarı da, onu kuşkuyla süzüyorlardı. Bu güzel ve kışkırtıcı rakibe de nereden çıkmıştı? Başka bir adam daha çağırırdı. Barın sahibi, tek bacaklı bir melez ona doğru gitti. Tahta bacağı kuru bir gürültüyle yeri dövüyordu. Gemici üniforması giymiş bir genç kolunu beline doladı.

— Boş musun, sevgilim? Beraber olalım...

— Boş değilim...

Ona gülümseyerek baktı. Delikanlı sempatikti ve deniz kokuyordu. Gabriela'ya biraz daha sıkıca sarılıp «Yazık!» dedi ve başka bir kadın bulmak üzere uzaklaştı. Tek bacaklı adam Gabriela'nın karşısında durdu.

— Seni bir yerden tanıyacağım! Daha önce görmüştüm. Ama nerede?

Hatırlamaya çalışıyordu. Gabriela,

— Burada Loirinho diye bir genç varmış, dedi. Onunla konuşmalıyım. Çok önemli.

Soruyu duyan bir kadın, bir başka kadına seslendi:

— Edith! Bu hanımefendi Loirinho'yu arıyor.

Salonda gülüşmeler kesildi. On beş yaşındaki kız o yana atıldı. Yumruklarını kalçalarına dayadı, meydan okuyan bir tavırla,

— Bu kaltak, Loirinho'mdan ne istiyor? diye gürledi.

Biri gülerek,

— Bugün bulamazsın onu, dedi. Başı dertte.

Küçük kız eteklerini dizlerine dek çekerek Gabriela'nın karşısına dikildi.

— Erkeğimden ne istiyorsun, bok karı?

— Ona bir şey söyleyeceğim...

— Bir şey mi?... — Yere tükürdü. — Atma, pis kaltak.

Ona tutkunsun! Bütün kadınlar ona tutkun! Hepsi de aşifte...

On beş yaşından fazla olamazdı. Gabriela nedense dayısını hatırladı. Yaşlı bir kadın söze karıştı:

— Al paçasını aşağıya, Edith! Oğlan senin yüzüne bile bakmıyor.

— Tutmayın beni; şu kaltağa gününü göstereceğim.

Gencecik ellerini Gabriela'nın yüzüne doğru uzattı, ama o tetikte duruyordu, kızın nazik bileğini kavradı ve kolunu indirdi.

Edith ona doğru bir hamle yaparak,

— Edepsiz! diye haykırdı.

Herkes ayağa kalkmış onları seyrediyordu. İki kadının kavgasını seyretmek kadar eğlenceli bir şey daha yoktu. Fakat tek bacaklı adam araya girdi ve onları ayırdı. Küçük kızı itti:

— Çek arabanı; yoksa içiririm ha!

Gabriela'yı kolundan tuttu, kapıya doğru çekerek,

— Söylesene, sen Mösyö Nacib'in karısı değil misin?

Gabriela başıyla evet işareti yaptı.

— Ne işin var burada? Loirinho'ya mı tutuldun yoksa?

— Tanımam bile, ama onunla konuşmalıyım. Çok önemli.

Tek bacaklı adam bir an düşündü; gözlerinin içine dikkatle bakarak,

— Bir haber mi getirdin? diye sordu. Bugünkü mesele hakkında mı?

— Evet Mösyö.

— Gel benimle.

Köşeyi döndüler, sonra başka bir sokağa girip, bir çıkma-za saptılar. Tek bacaklı adam birkaç adım önden yürüyordu; bir evin önünde durup onu bekledi. Aralık duran kapıyı, geldiğini haber vermek istercesine vurdu.

— Peşimden gel.

Kombinezonlu, saç başı darmadağın bir fahişe çıktı.

— Bu kim, Tahta Bacak? Yeni mi buldun?

— Teodoro nerede?

— Odamda. Kimseyi görmek istemiyor.

— Söyle, onunla bir şey konuşacağım.

Fahişe, Gabriela'yı tepeden tırnağa süzdü ve,

— Buraya geldiler, dedi.

— Polisler mi?

— *Jagunço*'lar. Kimi arıyorlar, bilirsin.

Kapılardan birini açıp bir şeyler fısıldadıktan sonra, saçları boyalı bir kadınla döndü.

Oksijen sarısı saçlı kadın,

— Ne istiyorsun? diye sordu.

Birincisi Gabriela'ya dik dik bakıyordu. Tek bacaklı adam, Teodora'yı duvarın dibine çekti ve alçak sesle bir şeyler söyledi. İkisinin de gözü Gabriela'daydı.

— Nerede olduğunu bilmiyorum. Buraya gelip para istedi ve rüzgâr gibi uzaklaştı. Gerçekten o henüz uzaklaşmıştı ki, *jagunço*'lar kapıya dayandılar. Onu bulsalardı öldüreceklerdi.

— Nereye gitti? Bilmiyor musun?

— Vallahi, hiç haberim yok.

Sokağa çıktılar. Tek bacaklı eşikte durup,

— Burada değil madam, kimse nerede olduğunu bilemez, dedi.

— Nereye gittiğini öğrenemez miyiz? Onu mutlaka bulmalıyız.

— Bilemeyeceğim.

— Albay Amancio nerede oturuyor?

— Amancio Leal mı?

— Evet.

— Okulların orada. Neresi, biliyor musun?

— Plajın sonunda. Biliyorum. Teşekkür ederim.

— Seninle geleyim, şuralardan çıkıncaya kadar.

— Gereksiz.

— Gelmezsem bu sokaklardan kurtulamaz, oraya varamazsın.

Adam, Seabra meydanına kadar onunla gitti. Gelişme Kulübü'nün köşesinde toplanan meraklılar Albay Ramiro'nun evini gözetliyorlardı. Tek bacaklı adam bir yığın soru sormuştu. Gabriela bunlara olur olmaz cevaplar vermiş, bir şey

açıklamamıştı. Issız sokaklardan geçti, okulların bulunduğu yere geldi ve «Bate-Fundo» barının sahibinin tarifiyle Amancio Leal'in evinin mavi kapısını buldu. Ev sessizlik içindeydi; ışık yanmıyordu. Şimdi, yarım ay gökte yükseliyor, plajı ve Malhado yolunda uzanan fıstık ağaçlarını aydınlatıyordu. Ellerini çırpıttı. Cevap çıkmadı. Yine çırpıttı. Etraftan havlama sesleri geldi; uzaktaki köpekler karşılık verdiler. Gabriela, «Hey! Evde kimse yok mu?» diye bağırdı. Avuçları acıyınca dekle el çırpıttı. Nihayet evde bir kıpırtı başladı. Işık yandı ve bir ses,

— Kim o? diye sordu.

— Bir dost.

Göğsü bağı açık, eli tabancalı bir melez göründü.

— Albay Amancio burada mı?

— Ne istiyorsunuz? Ona kuşkuyla bakıyordu.

— Çok önemli, bir şey söyleyeceğim.

— Burada değil.

— Nerede peki?

— Neden bilmek istiyorsunuz? Maksadınız ne?

— Söyledim...

— Bir şey söylemediniz. Çok önemli... hepsi o kadar.

Çaresiz, riske girecekti.

— Verilecek bir haberim var.

— Kim hakkında.

— Fagundes...

Adam irkildi; sonra dikkatle onu süzdü.

— Bana bakın, eğer bu söylediğiniz doğru değilse...

— Çabuk, lütfen...

— Bekleyin.

Eve girdi, birkaç dakika kaldı ve çıktı. Gömlek giymiş ve ışığı söndürmüştü.

— Benimle gelin. Tabancasını kınına soktu ve yola koyuldu. Bir tek soru sordu.

— Kaçabildi mi?

Gabriela bir baş işaretiyle karşılık verdi. Albay Ramiro'nun evinin bulunduğu sokağa girdiler ve bütün kentlinin ta-

nıdığı evin önünde durdular. Sokağın köşesinde, vilâyet konağının önünde duran iki polis onlara doğru yöneldi. Tabancalı adam kapıyı çaldı. Açık pencerelerden, kısık seslerden oluşma bir uğultu duyuluyordu. Jerusa pencerede göründü ve Gabriela'ya öyle şaşkın baktı ki, genç kadın gülümsedi. O gece onu görenler hep şaşmışlardı... Hele Zenci Fagundes, ötekilerden de çok.

— Albay Amancio'yu çağırabilir misiniz? Altamiro geldi deyin.

Albay telâşla kapıya çıktı.

— Bir şey mi oldu?

Polisler evin önüne varmışlardı. Adam onlara baktı, sustu; polislerden biri Amancio'ya,

— Yenilik var mı, albayım? dedi.

— Hayır, teşekkür ederim. Yerlerinize dönün.

Onlar gittikten sonra, tabancalı adam,

— Bu kadın sizinle görüşmek istiyor, dedi. Fagundes göndermiş.

Amancio, Gabriela'yı o zaman gördü. Hemen tanıdı.

— Gabriela'yımış! Benimle konuşmak mı istiyorsunuz? Girin, lütfen.

Adam da girdi. Sahanlıktan, Gabriela yemek odasını gördü. Tónico ve Dr. Alfredo sigara içiyorlardı. Başkaları da vardı. Amancio bekliyordu. Gabriela adamı işaret etti.

— Haber size gönderilmişti, sayın albay.

Albay, her zamanki gibi tatlı sesiyle,

— Çıkın, Altamiro, dedi. Konuşun kızım.

— Fagundes evde. Size haber ulaştırmamı söyledi. Ne yapması gerektiğini soruyor. Hemen karar vermelisiniz, zira neredeyse Mösyö Nacib eve döner.

— Sizin evinizde mi? Nereden nereye?

— Tepeden kaçmış. Evimizin bahçesi o tepenin yamacındadır.

— Doğru. Bunu düşünmemiştim. Onu niye evinizde sakladınız?

— Fagundes'i uzun zamandan beri tanırım. *Sertao*'dan beri...

Amancio gülümsedi. Tonico merak ederek odadan çıktı.

— Çok teşekkür ederim. Bunu asla unutmayacağım. İçeriye buyrun.

Tonico salona doğru çekildi. Gabriela, Amancio'yla girdi ve aileyi toplu halde buldu: Albay Ramiro ölü gibi bembeyaz bir yüzle sallantılı bir sandalyede oturmuştu, fakat gözleri genç bir adamınki kadar parlaktı.

Masanın üstünde kirli tabaklar, kahve fincanları ve bira şişeleri duruyordu. Salonun bir köşesinde, iskemlelerde Dr. Alfredo, karısı ve Jerusa oturmuşlardı. Bir kenarda, ayakta duran Tonico şaşkın şaşkın ona bakıyordu. Dr. Demosthenes, Dr. Mauricio ve üç albay oturmuşlardı. Mutfak ve hol silâhlı adamlarla doluydu. On beşten fazla *jagunço* vardı. Hizmetçiler onlara, teneke kaplarda yemek veriyorlardı. Amancio,

— Tanıyorsunuz, değil mi? dedi. Ga... Dona Gabriela, Nacib'in karısı. Bize, bir hizmette bulunmaya gelmiş. — Ve evin efendisiymişcesine ona dönüp, — Oturun, diye ekledi.

Herkes genç kadını selâmladı. Tonico bir iskemle çekti. Amancio, ihtiyar albaya yaklaştı ve kısık sesle konuştu. Ramiro'nun yüzünde heyecanlı bir kıpırtı belirdi; Gabriela'ya gülümsedi.

— Aferin kızım! Bundan böyle size minnettarım. Eğer bana ihtiyacınız olursa, buraya gelmekten çekinmeyin. Bana ya da yakınlarıma başvurabilirsiniz...

Bir köşede toplanan ailesini, oturan üç kişiyi ve ayakta duran bir kişiyi gösteriyordu. Bunların, orada, resim çektirmek için oturmuş gibi bir halleri vardı. Sadece Dona Olga ve küçük torun eksikti.

Oğullarına, gelinine ve torununa,

— Şunu iyi bilin, dedi; günün birinde Dona Gabriela size başvurursa bu bir istek değil, bir emir olacak.

Ayağa kalktı ve Amancio ile yandaki odaya geçti. Tabancalı adam yanlarına vardı ve iyi geceler diledi. Gidiyordu. Gabriela ne yapacağını, ne diyeceğini bilemeden kalakaldı. Bu-

nu gören Jerusa ona gülümsedi ve,

— Bir kez sizinle konuşmuştuk, hatırlar mısınız? dedi. Büyükbabamın yaş günü şenlikleri vesilesiyle... Ama söze başlamıştı ki, birden sustu. Arap'ın aşçısı olduğu zamanları hatırlatmak doğru olur muydu?

— Evet, hatırlıyorum. Bir yığın şekerleme hazırlamıştım; beğendiniz mi?

Tonico şevke geldi.

— Gabriela eski dosttur. Olga'nın ve benim vaftiz kızımdır. Düğünlerinde vaftiz babası olmuştum.

Dr. Alfredo'nun karısı gülümseme tenezzülünde bulundu. Jerusa sordu :

— Bir şekerleme, bir likör almaz mısınız?

— Teşekkür ederim. Zahmet etmeyin.

Bir fincan kahveyi reddetmedi. Yandaki odadan Amancio, Dr. Alfredo'ya seslendi. Milletvekili az sonra salona dönüp Gabriela'yı çağırdı.

— Benimle gelin, lütfen.

Odaya girdiğinde Ramiro şöyle söyledi :

— Kızım, bize büyük bir hizmette bulundunuz. Ama size daha çok minnettar olmak istiyorum. Mümkün mü?

— Elimden gelirse...

— Zenciye, kimseye görünmeden evden çıkarmalısınız. Bu da ancak sabaha karşı olabilir. Kimse bilmemeli. Özür dileyerek söylüyorum : Nacib bile.

— Barı kapattıktan sonra eve gelecek.

— Ona bir şey demeyin. Bırakın uyusun. Saat üçe doğru; tam üçte, kalkıp pencereye çıkın. Sokakta kimse var mı diye kolların. Dostum Amancio adamlarıyla beraber gelecek. Orada iseler kapıyı açar ve Fagundes'i evden çıkarırsınız. Gerisini bize bırakın.

— Onu tutuklamayacaklar, kötülük etmeyecekler ya?

— Merak etmeyin. Onu öldürmelerini önleyeceğiz.

— Peki öyleyse! Şimdi izninizle eve döneceğim. Geç oldu.

— Yalnız gitmeyin. Alfredo, Dona Gabriela'yı evine götürün.

Gabriela gülümsedi.

— Bilmem ama, Mösyö... Gece vakti Dr. Alfredo ile yalnız... Bardan görmesinler diye plajdan geçmeliyim. Bizi görürlerse ne düşünürler? Ve ne derler? Yarın Mösyö Nacib'e haber gider.

— Haklısınız, kızım. Özür dilerim, bunu düşünmemiştim. — Oğluna döndü — Karına ve kızına söyle, giyinsinler. Bu genç kadını evine üçünüz götüreceksiniz.

Alfredo bir şey söylemek için ağzını açtı, fakat Ramiro,

— Çabuk! diye direndi.

Böylece o gece Gabriela, bir milletvekilinin, karısının ve kızının eşliğinde evine girdi. Alfredo'nun karısı, içi içini yiyerek sus pus yürüyordu. Buna karşılık Jerusa, genç kadının koluna girmiş tatlı tatlı gevezelik ediyordu. Bereket versin Dona Arminda evde değildi. Ebe yine ispiirtizma seansına gitmişti ve henüz dönmemişti. Sokak tenhaydı. İnsan avı devam ediyordu.

Nacib, eve döndüğünde vakit gece yarısını biraz geçiyordu. Bir süre pencerede durdu; tepeden inen ve sadece geçitleri tutmakla yetinen *jagunço*'ların geçişini seyretti. Zencinin uçuruma düştüğü söyleniyordu. Sonunda, karı-koca yatmaya gittiler. Gabriela uzun zamandan beri bunca ateşli, bunca şefkatli görünmemiş; kendini böylesine içtenlikle sunmamış ve o geceki kadar istekçi olmamıştı. Daha geçenlerde kocası ona soğuk, hatta uzak davrandığını söyleyerek sitem ediyordu. İstek karşısında kendini esirgemezdi. Fakat eskisi gibi kıskırtıcı değildi; cilve yapmıyor, şefkat göstermiyordu. Kocası yorgun dönüp kendini yatağın üzerine attığında gülmekle yetinmekte ve bacağına kalçasına atıp uyumasına ses etmemekteydi. Kocası istek gösterdiğinde kendini seve seve verip, onu yine «benim yakışıklı efendim» diye çağırır ve kollarında inlerdi. Ama o bir zamanların ateşi, çılgınlığı neredeydi? Bir zamanların, her defasında ilkiymiş gibi taze, çılgın aşkı, doğum ve ölüm, her gece çözülen ve yinelenen ve yeniden oluşmayacağı korkusuna bağlı bir nihaî buluşun kendinden geçmişliği, hoşça bir vakit geçirmeye dönüşmüştü sanki.

Duyduğu bu düş kırıklığından ezeli sırdaşı Tonico'ya söz etmişti. Noter, her evlilikte bu durumun gözlemlendiğini anlattı: aşk durulur, yerini karı - koca sevgisine terk ederdi. İstekçi ve şehvetli sevgili yok olurdu. İzah belki yerinde ve doğrudu, ama avutmuyordu. Gabriela'yla açık açık konuşmaya niyetliydi.

Halbuki o akşam, eskisine dönmüştü. Kadının ateşi onu yakıyordu; harlı kor, yakıcı alev, külsüz ateş, iç geçirmeler ve inlemelerden bir yangındı. Gabriela'nın teni tenini yakıyordu. Bu kadın, karısı, yalnız yatağında değildi. Sonsuzca kalbine çakılmış, bedenine kapanmıştı; tabanlarının altındaydı, saçlarının kökündeydi, parmaklarının ucundaydı. Onun kucağında ölse, gam yemeyecek gibi geliyordu. Mutluydu; bacağı, yorğun Gabriela'nın kalçasındaydı.

Saat üçte, Gabriela, aralık duran pencereden Amancio'yu gördü. Sırtını bir elektrik direğine dayamış sigara içiyordu; *jagunço*'lar da az ötede duruyorlardı. Fagundes'i almaya gitti. Yatak odasının önünden geçerken dönüp Nacib'e baktı; uykusunda, kalçayı arayan bacağı durmadan kıpırdıyordu. Nacib gülümsedi. Ne iyi adamdı!

Fagundes onu selâmlayarak,

— Allah senden razı olsun, dedi.

— Clemente ile plantasyonu satın alırsınız inşallah!

Amancio telâş ediyordu:

— Haydi, çabuk! — Gabriela'ya döndü — Tekrar teşekkür ederim.

Birkaç adım attıktan sonra Fagundes döndü ve kadının kapıda kımultısız duran silüetine baktı: Dünyada onun eşi bulunamazdı. Hangi kadın onunla kıyaslanmaya cüret edebilirdi?

EVİLİLİĞİN TADI VE TATSIZLIĞI

Yatakta öğelerin alevlendiği — Gabriela'nın harlı ateş gibi eridiği, Nacib'in bu tatlı alevlerde doğup telef olduğu — o unutulmaz geceyi melankolik yarınlar izledi.

Dingin bir akarsuyun akışını andıran uzun bir durgunluk-

tan sonra Nacib, bir zamanların ateşli geceleri geri döndü diye mutluluklar içindeydi. Sıkılınca bir açıklamadan sonra fikri sorulan Tonico, bu anî değişikliği sevgilinin aşkıyla evli kadının sevgisi arasında farkın bazen sıfıra iniverdiği şeklinde izah etmişti. Mümkündü, ama Nacib kuşkuyla karşılıyordu. Peki, madem öyleydi, bunu evlilikten hemen sonra gözlemlemeliydi. Bir süre bu sanrısız geceler devam etmiş ve Nacib'in bara geç gitmesine yol açmıştı. Bu değişiklik, ilk anlaşmazlıklarla birlikte ortaya çıkmıştı. Gabriela görüldüğünden daha fazla gücenikti. Ondan çok şey istemişti: bir günden öbür güne sosyete kadını oluvermesini ve kökleşmiş alışıklarını zorla sökmek istemişti. Onu azar azar eğitecek sabrı göstermemişti. Kadın sirke gitmek istemişti, onu sıkıcı ve bıktırıcı bir konferansa sürüklemişti. Eskisi gibi olura olmazsa gülmesini yasaklıyordu. Onu ille de doktor, avukat, albay ve tüccar karılarına eşit yapacağım hevesiyle her hareketine dırdırlanıyordu. Sinemada, «Yüksek sesle konuşma; adı bir şey bu.» diye fısıldıyordu. «Güzel otur; ayaklarını uzatma, dizlerini bitıştır», «Hayır, o ayakkabıları bırak. Yenileri giy.» «Güzel bir elbise giyin.» «Bugün yengeme gideceğiz. Giyimine dikkat et.» «Rui Barbosa Derneği'nin toplantısını kaçıramayız.» (Orada şairler anlamadığı sözcüklerle dolu şiirler okurlardı; yağışlı hava gibi iç sıkıcı bir şey.) «Bugün Dr. Mauricio, Ticaret Odası'nda konuşacak. Gitmezsek olmaz.» (Saatlerce incil dinle; ne sıkıntı!) «Dona Olga'yı ziyaret etmeliyiz; bize gücenmesin; ne de olsa vaftiz anamız.» «Neden mücevher takmıyorsun? Onları boş yere mi satın aldın?»

Belli etmiyordu, ama bu dırdırlara gücenmişti. Gerçi mücadeleye ediyordu; sesini yükseltmeden, her isteğin nedenini soruyordu. Bazen hüzünlü bir sesle, kendisini zora koşturmasını dilerdi, ama sonunda kocasının isteklerine boyun eğip, yerine getirmeye çalışırdı. Yüze gelmezdi de. Ancak, bu tartışmalar ateşini ılıtıyor, isteğini frenliyor ve kalbini serinletirmiş gibi yatakta değişmişti. Onu almak istediğinde, genç kadın bir çiçeğin taçı gibi açılırdı. Fakat Albay Aristoteles'in vurulduğu o heyecanlı ve yorucu günün gecesi dışında, eskisi gi-

bi aç ve susuz görünmüyordu. O gece eskisi gibi, hatta daha ateşli davranmıştı. Sonra yine uyuyan sulara dönüşmüştü. Kendini seve seve ve pasifçe veriyordu; insiyatifi yine kocaya bırakmıştı. Nacib kasten üç gece üst üste isteksiz durdu. Kadın, onun eve girdiğini duyunca uyandı, yüzünü öptü. kalçalarını bacağına altına soktu ve gülümseyerek uykuya daldı, Nacib, dördüncü gün dayanamayıp,

— Dikkat bile etmiyorsun! diye çıktı.

— Neye, Mösyö Nacib?

— Bana! Geliyorum; tınmıyorsun.

— Acıktınız mı? Susadınızsa size ferahlatıcı bir hintkirazı suyu getireyim.

— Bunu demek istemedim. Eskisi gibi gönül okşayıcı de-ğilsin; nerede o beni kendine çekmelerin?...

— Mösyö Nacib, yorgun dönüyorsunuz; istekli olup olmadığınızı bilmediğim için çekiniyorum. Sırtınızı çevirip uyuyorsunuz; istekli olmak istemem.

Bunları söylerken çarşafın ucunu burkuyor ve bakışlarını kaçıyordu. Nacib onu hiç böyle hüzünlü görmemişti. Demek sıkmamak, yorgunluğunu artırmamak ve dinlenebilmesine fırsat vermek içindi? Sevgili Bie!...

— Ne sanıyorsun? Yorgun eve dönebilirim, o iş için her zaman hazırım. Ne yaş, ne başka şey beni eksiltebilir...

— Dilediğiniz anda hazır değil miyim, Mösyö Nacib? İstedığınızı farkederek etmez...

— Ama, başka bir şey daha var: eskiden ateştin, fırtınaydın, boraydın. Şimdi meltemsin, inbatsın.

— Verdiğim zevkten hoşlanmıyor musunuz artık? Bie'nizden bıktınız mı?

— Seni her zamankinden çok seviyorum, Bie! Sensiz yaşayamam. Sen bıkmış gibisin. O çılgınlığını yitirdin.

Gabriela gözlerini çarşafına dikip kaldı; başını kaldırmadan,

— Hiç bir neden yok. Ben de sizi çok seviyorum, inanın, Mösyö Nacib, dedi. Ama ben de çok yorgunum, bunun içindir ki...

— Kabahat kimde? Hizmetçi tuttum, gönderdin. Mutfak işlerine yardım etsin diye bir kız tuttum; sen sadece sofraya bakacaktın. Şimdi yemeği kim pişiriyor? Hâlâ hizmetçiymişsin gibi her şeyi sen yapmak istiyorsun.

— Öyle iyisiniz ki, Mösyö Nacib; benim için kocadan da fazla bir şeysiniz.

— Pek değil. Sana kızıyorum. Bu yüzden bana karşı böyle davranıyorsun sanıyordum. Ama senin iyiliğin için uyarıyorum hep. Bir hanımefendi olasan istiyorum.

— Size itaat etmek hoşuma gidiyor, Mösyö Nacib. Ama yapmayı bilmediğim şeyler var. Kendimi boşuna zorluyorum, hoşlanmıyorum bunlardan. Bie'nize karşı sabırlı olun. Çok şeylerimi bağışlamalısınız..

Nacib onu kollarının arasına aldı. Kadın, başını omuzlarına dayayıp büzüldü. Ağlıyordu.

— Sana ne yaptım, Bie? Neden ağlıyorsun? Bir daha dır-dır etmeyeceğim; istemeyerek oluyor.

Gözlerini çarşaflara dikmişti; elinin tersiyle gözyaşlarını sildi ve yine başını kocasının omuzuna dayadı.

— Bana bir şey yapmadınız... Ben iyi davranmıyorum; öyle iyisiniz ki; Mösyö Nacib...

Ve yine, eskisi gibi uykusuz geceler için onu beklemeye koyuldu. Başta Nacib'in keyfine diyecek yoktu. Gabriela sandığından da üstünmüş. Bir söz yetmişti, şimdi yine ne uyku ve ne yorgunluk bırakmıyordu onda. Halbuki kendisi de yorgundu ve bu, günden güne artıyordu. Bir gece kocası şöyle dedi :

— Bie, bunun sonu gelmeli. Ve gelecek.

— Neyin, Mösyö Nacib?

— Sen çalışa çalışa öleceksin.

— Hiç de değil, Mösyö Nacib.

— Geceleri dayanamaz hale geldin... — Gülümsedi. — Değil mi?

— Öyle güçlüsünüz ki, Mösyö Nacib!

— Dinle beni. Barın üst katını da tuttum; lokanta açacağım. Şimdi iş, kiracıların gitmelerine, temizlik, boya - badana

ve döşenmesine kaldı. Yılbaşında açabileceğimizi umuyorum. Mösyö Mundinho ortak olmak ve Rio'dan buzdolabı, bilmem neyle işleyen modern fırın, kırılmaz tabak ve bardaklar getirtmek istiyor. Kabul edeceğim.

Gabriela sevinçle el çırpı.

— İki de aşçı getirteceğim; başka yerden, belki Sergipe'den. Senin yapacağın tek şey mönüyü seçmek, pişirilmesini kontrol etmek ve mutfakçı yönetmek. Elinle yalnız bana yemek pişireceksin. Yarından tezi yok, bir hizmetçi tutacaksın ve kız mutfak işini yeteri kadar becerinceye dek yalnız yemekle uğraşacaksın. Yarın evde yeni bir hizmetçi görmeliyim.

— Neden, Mösyö Nacib? Gereksiz. Yorgunum, çünkü Dona Arminda'ya yardım ettim.

— Üstelik?...

— Biliyorsunuz, hastaydı. Zavalılcığı yapayalnız bırakamazdım. Ama şimdi iyileşti. Hizmetçi gereksiz. Hoşuma gitmiyor.

Nacib tartışmadı, hiç bir şeyi zorla kabul ettirmek istemezdi. Bütün dikkatini lokantaya vermişti. «Vezüv» barının zeminini işgal ettiği binanın birinci katını kiralamayı başarmıştı. Bu kat, Diogenes «Tiyatro - Sinema» sını açmadan önce sinemaydı. Daha sonra bekâr tezgâhtarlar oda oda kiraya verilecek şekle sokulmuştu. İki büyük salonu ise *jogo do bicho* oyununa ayrılmıştı. Binanın sahibi Arap Maluf tek kiracıyı, zemini tutmuş olan Nacib'i tercih etti elbet. Nacib, Mundinho Falcao ile uzun uzun görüşmüştü. İhracatçı projeye taraftardı. Ortaklaşa iş yapmayı da düşündüler. Çekmecesinden, yabancı ülkelerdeki lokantalarda kullanılan modern buzdolapları ve öteki aygıtları gösteren kataloklar çıkardı. Bunlar, İlheus için fazlaydı elbet, ama güzel şeyler yapacaklar, hatta Bahia'dakileri de aşacaklardı. Projelerden yana verimli geçen bu günde sıra aşka geldiğinde Gabriela'nın yorgunluğunu unuttu.

Tonico eskisi gibi öğleden sonraları hazmettirici bitterini içmek üzere bara uğruyordu. (Şimdi içkileri hesaba yazdırdığı yoktu; vaftiz babasıydı ya, bedava içiyordu.) Her defasında,

— Evde işler yolunda mı? diye sorardı.

— İyi. Ama Gabriela çok yorgun. Hizmetçi al diyorum, almıyor; her şeyi kendi yapmak istiyor, üstelik komşu kadına da bakıyor. Geceleri bitkin oluyor, uykudan yıkılıyor.

— Karşı çıkmayın. İstemediği halde kadın tutarsanız başınıza sıkıntı olur. Bir orospuda aradığınız şeyleri karınızda aramamanız gerektiğini anlamıyorsunuz siz, Arap. Karının aşkı daha sakınmalıdır. Vaftiz kızımın bir hanımefendi olmasını isteyen siz değil misiniz? Yataktan başlayın, dostum. Ekstralar için Ilhéus'ta kadın bol... Hatta pek bol. İçlerinde güzeli de var. Papaz olup çıktınız; kabareye bile gitmiyorsunuz.

— İçim başka kadın çekmiyor.

— Sonra da sizinki yorgundur, diye sızlanıyorsunuz!...

— Hizmetçi tutsun. Zaten karımın ev işi yapması yakışık almaz.

Tonico onun sırtını sıvazladı. Son zamanlarda çok oturmuyor, Joao Fulgencio'yu bile beklemeden kalkıyordu.

— Siz üzölmeyin, bu günlerde vaftiz kızıma bir uğrar ve hizmetçi tutması için onu ikna ederim. Meraklanmayın.

— Öğüt verin! Sizin ve Dona Olga'nın sözünden çıkmaz.

— Biliyor musunuz Gabriela'yı enikonu seviyoruz. Yeğenim Jerusa hep ondan söz eder. Ilhéus'un en güzel kadını Gabriela'dır diyor.

Nacib iç geçirdi.

— Haklı...

Tonico gidiyordu. Nacib takıldı:

— Son zamanlarda gelmenizle gitmeniz bir oluyor. Bunda bir iş var... Yeni bir kadın mı, yoksa? Eski dostunuz Nacib'den gizliyorsunuz ha!...

— Bir gün anlatacağım.

Limana doğru gitti. Nacib lokantayı düşünüyordu. Adını ne koyacaktı? Mundinho «Gümüş Çatal» ı öneriyordu. Hiç de hoş bir ad değildi. Ne anlamı vardı? «Ticaret Lokantası» dence daha iyi olmaz mıydı; daha kibar bir addı.

GABRIELA'NIN İÇ DÜNYASI

Neden evlenmişti? Hiç gereği yoktu.. Eskiden daha iyiydi. Mösyö Tonico açgözlü bakışlarını dike dike tekerleği itmişti. Dona Arminda da fitillemişti; çöpçatanlığa bayılıyordu. Mösyö Nacib ise, çeker gider de onu yitirir korkusuyla istemişti. Bir *fazendeiro*'ya kapılıp dayalı-döşeli ev, bakkalda ve mağazalarda açık hesap düşüyle mutfağını, yatağını ve kollarını terkeder diye korkmuştu. Çizmeli, beli kılıçlı, cebi para dolu o çirkin ihtiyarlardan birine kapılır diye... Eskiden ne güzeldi, yemek pişirir, ev işi yapardı. Kulağının arkasına bir gül sıkıştırır, elinde sefertası, dudaklarında bir gülümseme, bara yollanırdı. Herkesle şakalaşır, istekle çevrelendiğini duyardı. Ona göz kırparlar, şakacı sözler atarlar, ellerini uzatıp tenine, hatta bazen memesine dokunurlardı. Mösyö Nacib kıskançtı. Ne tuhaf!

Mösyö Nacib geceleri eve dönerdi. Onu beklerdi, onunla ve aynı zamanda bütün yakışıklı beylerle yatardı. Bu bir düş, bir irade işiydi. Ona hediyeler getirirdi: pazardan alınma incik-boncuk, amcasının dükkânındaki ıskarta mallar, camdan bilezik ve yüzükler. Bir de kuş hediye etmişti. Ayaklarını sıkan iskarpinler de vermişti, sevmiyordu bunları. Sandallar ve kurdelelerle süslü ucuz elbiseler giyerdi. Bunları seviyordu. Goyavyelerle, kavun ağaçlarıyla ve *pitanga*'larla, küçük bahçeyi seviyordu. Çapkın kedisiyle güneşte yatmayı, Tuisca'yla çene çalmayı, onun kendisi için dansetmesini ve onun için dansetmeyi seviyordu. Mösyö Nacib'in yaptırttığı altın dişi seviyordu. Sabahları şarkı söylemeyi, yemek pişirmeyi, sokakta yürümeyi, Dona Arminda ile sinemaya ya da sirke gitmeyi seviyordu. Güzel vakit geçirme buna derlerdi. Madam Saad olmadan önce, henüz Gabriela iken, sadece Gabriela iken.

Neden evlenmişti onunla? Evli olmak hoş değildi. Sevmiyordu bunu... Güzel giysiler mi, giysi dolabı dopdoluydu. Üç çift ayakkabısı vardı fakat ayaklarını sıkıyordu. Mücevherleri de vardı; Nacib durmadan hediye ediyordu. Yüzük çok değerliymiş; Dona Arminda'ya söylemişler, iki milyon reala mal ol-

muş. Bütün bunlar ne işine yarardı? Sevdığı şeyleri yapamadıktan sonra: Rosinha ve Tuisca'yla meydanda el ele tutuşup dönemezdi; yasaktı! Sefertasını bara götüremezdi; yasaktı! Mösyö Tónico, Mösyö Josué, Mösyö Ari ya da Mösyö Epaminondas'la gülemezdi, yasaktı! Sokakta yalınayak yürüyemezdi; yasaktı! Saçlarını rüzgâra verip, sulara basa basa plajda koşamazdı, yasaktı! Canı istedikçe dilediği yerde gülemezdi, yasaktı! Aklından geçeni söyleyemezdi, yasaktı! Sevdığı her şey, yasaktı! Madam Saad olmuştu; artık bir şey yapamazdı. Evlilik gerçekten hoş bir şey değildi.

Onu kırmak, onu üzme istememişti. Öyle iyi kalpliydi ki, Mösyö Nacib! Daha fazlası olamazdı. Dünyada bir eşi yoktu. Ona içten bir sevgiyle bağlıydı. Bir bar ve bankada para sahibi önemli bir efendi! Kendisine delice âşıktı... Ne tuhaf! Ötekilerin duyguları aşk olmaktan uzaktı. İstedikleri şey yatmak, sarılmak, öpmekti... başka şey değil. Bütün ötekiler, genç ya da ihtiyar, yakışıklı ya da çirkin, zengin ya da yoksul, hepsi, istisnasız. Şimdikiler de, eskiler de. Hepsi, istisnasız? Aca-ba mı? Hayır, Clemente hariç. Belki Bebinho da, ama o bir çocuktu. Aşkı ne bilirdi? Mösyö Nacib, evet, aşk nedir, bilirdi. Kendisi de ona hiç birine karşı duymadığı kadar derin bir duygu beslemekteydi. Hatta ne Clemente'ye, ne de Bebinho'ya; onlarla yatmıştı, o kadar. Hatırladıkça gülümsemekten kendini alamadığı Tónico, Josué, Epaminondas ya da Ari gibi yakışıklı efendilerle yatmayı, kollarında inlemeyi, ağzını ısır-mayı, bedenini dinlendirmeyi düşlerdi. Mösyö Nacib'le ise, bütün bunları ve de daha başka şeyleri severdi: onunla kalma-yı, konuştuğunu duymayı, ona lezzetli yemekler pişirmeyi, geceleri bacağının ağırlığını kalçasında duymayı severdi. Uyu-maktansa onunla yatakta ne yapılırsa onu yapmayı severdi. Ama yalnız yatağı ve yalnız bunu değil. Gerisini de. Gerisi için de yalnız onu hayal ediyordu. Mösyö Nacib her şeydi, onun için: koca ve patron, hiç bir zaman sahip olmadığı aile, babası ve annesi, doğar doğmaz ölen ağabeyi. Mösyö Nacib her şeydi; sahip olduğu her şey. Evli olmak hoş değildi. Ne saçma şeydi, evlenmek! Eskiden çok daha iyiydi. Yüzüğün

parmağına geçmesiyle Mösyö Nacib'e karşı duygularında hiç bir değişiklik olmamıştı. Sadece tartışmalarla, birbirlerini kırmalarla, üzmelerle vakit geçirmeye başlamışlardı. Onu üzme istemiyordu, ama elinden bir şey de gelmiyordu. Gabriela'nın sevdiği her şey Madam Saad'a yasaklanmıştı. Madam Saad'ın yapması gereken her şey, ah! Bunlara, Gabriela'nın hiç mi hiç tahammülü yoktu. Ama sonunda, iyi kalpli Mösyö Nacib'i üzmemek için boyun eğmişti. Onu üzmemek için yapacağını gizli yapıyordu.

Eskiden daha iyiydi, aklına eseni yapardı. Kıskandığı olurdu, ama bu, hemencecik, yatağa girildi mi kayboluveren bekâr kıskançlığıydı. Onu üzme korkusu olmadan her aklına eseni yapabilirdi. Eskiden her şey bir şenlikti. Ömrü şarkı söylemekle geçer, durmadan dansederdi. Şimdi her eğlence sıkıntıydı. İlhéus'un ileri gelen ailelerini ziyaret etmek zorunda değil miydi? İpekli elbiseler, ayağını acıtan iskarpinler, kaskatı iskemleler, gaf yapma korkusuyla sus-pus oturmalar — heykel gibi — gülmemek sıkıyordu onu. Sevmiyordu gülmemeyi. Bunca elbise, bunca iskarpin, bunca mücevherat — yüzükler, kolyeler, küpeler — Gabriela olamadıktan sonra neye yarardı? Madam Saad olmayı sevmiyordu.

Şimdi başka türlü davranmaya olanak yoktu. Neden kabul etmişti? Onu üzmemek için mi? Ya da günün birinde onu yitirme korkusuyla. Kabul etmesi hataydı. Şimdi durumu acıktıydı. Hayatını, sevmediği şeyleri yapmakla geçiriyordu. En be-teri Gabriela olabilmek, hâlâ kendine ait bir şeye sahip olabilmek, kendi hayatını yaşayabilmek için, heyhat! Gizli gizli yapmak ya da kocasını kırmak zorundaydı. Dostu Tuisca onu görmeye gelmiyordu artık. Nacib'e tapıyordu ve haklıydı. Raimunda hasta olduğu zamanlar Nacib ona para verirdi hep. İyi kalpli adamdı Mösyö Nacib. Gabriela Madam Saad olalı değişti sanıyordu, Tuisca. Gelmiyordu, çünkü Gabriela Nacib'i üzüyor, kızdırıyordu. Tuisca, dostu Tuisca bile onu anlamıyordu. Kimse anlamıyordu. Dona Arminda şaşıyordu. Şeytanlar aklını çelmiş, diyordu. Yoksa, insan denen yaratığın kafasında bunca saçmalık kaynaşmaz. Tuisca bile anlamadıktan son-

ra, nerede kaldı Dona Arminda.

Şimdi, örneğin, ne yapabiliirdi? *Bumba-meu-boi* gösterileri, krallar korteji, çoban - kız oyunları ve Noel kreşiyile yıl sonu şenlikleri yaklaşıyordu. Oh! Ne kadar seviyordu bunu! *Ser-tao*'da, bu şenliklerin birinde çoban-kız rolüne girmişti. Topluluk yoksuldu, fenerleri bile yoktu, ama öyle hoş olmuştu ki! Yokuşun üst başında, Dora'ların evinde (Dora terziydi) çoban-kızları, fenerleri ve öteki ayrıntılarıyla bir krallar kortejinin provaları yapıliyordu. Dora şöyle demişti:

— Kralların bayrağını taşıyabilecek tek insan, Gabriela'dır.

Üç terzi de aynı kanıdaydı. Gabriela sevincinden yerinde duramıyordu. Nacib'e bundan söz etmeye cesareti yoktu. Krallar kortejinin provalarına akşamları gizlice gidiyordu. Her gün lâfı açmak istiyor son anda ertesi güne bırakıyordu. Dora ona pullar ve parlak taşlarla işlenmiş bir elbise dikiyordu. Kralların kortejinde çoban-kız rolüne girmek, bayrak elinde dans etmek, şarkılar söyleyerek İlhéus'un en güzel kortejine önderlik etmek.

Ne kadar seviyordu, Gabriela bunu. Böyle şeyler için doğmuştu. Madam Saad çoban-kızı olup krallar kortejine katılamazdı; İlhéus sokaklarında dansedemezdi. Onu kızdıracaktı; yine üzecekti. Başka türlüöü olanaksızdı. Oh! Elinden ne gelirdi?

YIL SONU ŞENLİKLERİ

Yıl sonu ve onunla birlikte şenlikler ayı gelip çatıı: Noel, yılbaşı, krallar korteji, üniversite yılının bitimi şenlikleri, kilise törenleri. Bunlar, meydanda, «Vezüv» barının önünde kermeslere yol açardı. Kenti, tatile çıkan şamatacı ve girişimci öğrenciler doldururdu. Gözde ailelerin konutlarında dansedilir, tepelerde ve İlha das Cobras'da bulunan sefalet yuvalarındaki yoksul ahali sambaların ritmiyle çalkalanırdı. Hava şen ve hafifti. Kenar mahallelerde sarhoşluk ve çatışmalar almış yürümüştü. Merkezdeki kabare ve barlar dolup taşı-

yordu. Pontal burnuna, Malhado'ya pikniklere gidiliyor ya da Pernambuco tepesine çıkılıp tarama gemilerinin çalışmaları seyrediliyordu. Aşklar ve nişanlanmalar artmıştı. Ana ve babalarının içli bakışları önünde yeni doktor unvanı alan gençler kutlama ziyaretlerini kabul ediyorlardı. İlheus'ta bu gibi amblem-yüzükleri ilk taşıyanlar, avukat, doktor, mühendis ve tarım dallarında diploma alan albay çocukları olmuştu. İlheus'ta, sörlerin kolejinde yetişen öğretmen kızlar da vardı. Peder Basilio mutluluktan uçuyordu; kâhya kadın Otaia, Tanrı'nın bir mucizesiyle bir çocuk dünyaya getirmişti. İhtiyar kızlar için yeni bir dedikodu kaynağıydı bu.

Hiç bir yıl sonu böyle heyecanlı geçmemiştir. Kakao ürünü umutları, hayalleri aşacak bir düzeye yükselmişti. Para hızla dönüyor, barlarda şampanya su gibi akıyor, her gelen gemiden bir yığın kadın iniyordu. Öğrenciler ve kolejlilerle, komisyoncu ve gezginci tüccarlar fahişeleri elden ele çekiyorlardı. Albaylar ödüyor, cömertçe ödüyor, beş bin reallik kâğıt paralar su gibi harcanıyordu. Albay Manuel das Onças'ın saraydan farkı olmayan yeni konutunun bitimi çılgın şenliklerle kutlandı. Yeni konutlar, yeni sokaklar durmadan artıyordu. Plaj caddesi, Malhado palmyelerine doğru uzanıyordu. Bahia'dan, Recife'den ve Rio'dan gelen mal dolu gemiler birbirini izliyordu. Evlerde konfor artıyordu. Mağazaların vitrinleri iç gıcıklayıcı mallarla dolmuştu. Kent genişliyor ve değişiyordu.

Enoch kolejinde federal kontrolün altında ilk sınavlar yapıldı. Rio'dan bir müfettiş gönderilmişti. Hükümet organı gazetede çalışan bir gazeteciye verilmişti bu görev. Tanınmış genç bir kronikçiydi bu. Bir konferans verdi ve biletleri kolejin öğrencileri sattılar. Çok kişi gitti, zira bu genç için çok yetenekli diyorlardı. Josué tarafından takdim edildikten sonra «Marinetti'den Graça Aranha'ya kadar, Modern edebiyatta yeni akımlar» hakkında konuştu. Feci bir tıraştı. Dört beş kişiden başkası bir şey anlamadı: Joao Fulgencio, Josué, az-çok Nho-Galo ve Kaptan. Ari anlamıştı, fakat karşıydı. Onu o unutulmaz iki diplomalı, davudî sesli konferansçı Dr. Argileu Pal-

meira'yla kıyasladılar. O, evet, o gerçekten konferansçıydı! Kıyaslama yersizdi. Üstelik Riolu genç içmeyi de bilmiyordu. Yerli tafiadan içtiği iki yudum onu yere sermeye yetiyordu. Halbuki Dr. Argileu, İlhéus'un en kalburüstü tafiacılarına taş çıkartırdı. İçmede bir dipsiz kuyu, konuşmada bir Rui Barbo-sa idi. O, evet, yetenek denen şey onda vardı.

Bununla beraber bunca çekiştirilen konferansın şen ve zevkli bir yönü oldu. Bütün salonu kokutacak kadar fazla parfümler sürmüş, Bahia'dan gelme şahane dantel giysisiyle oradaki kadınların hepsinden daha şık giyinmiş, elindeki yelpaze-yi değme hanımefendilere taş çıkaran bir güven ve ustalıklarla kullanarak, dokunulmaz Gloria salonda görüldü. Bir zamanlar yalnızlığın timsali olan ve penceresinde dertli dertli iç geçiren genç kadını şimdi avutan vardı; artık iç geçir-miyordu ve yüzündeki ifade değişmişti. Hanımların homurtu-su yükseldi. Dr. Demosthenes'in karısı gözlüğünü indirerek,

— Ne cüret! diye mırıldandı.

Kocasını milletvekili olan Dr. Alfredo'nun karısı ise, Gloria şeref salonuna girdiğinde, üstelik yanındaki sandalyeye, herkesin can attığı kışını yerleştirip oturmaya kalkışınca yerinden fırladı. Jerusa'yı yanına çekip alan gocunmuş kadın, uza-ğa oturdu. Gloria eteklerini yayarak gülümsedi. O yere Peder Basilio talip çıktı. Ah! Hıristiyanlığın şu sadaka borcu, nele-re katlanmak zorunda bırakmıyordu insanı! Kocalar, karıla-rının sıkı kontrolüne rağmen göz ucuyla genç kadını süzme-den edemiyor ve «Şanslı Josué» ye gıpta edip usulca göz kır-pıyorlardı. En titiz tedbirler, en aşırı ihtiyatlılık, kolej profes-örünün, albayın metresine karşı olan tutkusunun bütün kentte bilinmesine engel olmamıştı. Henüz duymamış olan tek kişi Coriolano idi.

Solgun ve sıska Josué ayağa kalktı. Hayalî terini ipek mendiliyle sildi. (Bunun da, briyantiniinden kunduralarına dek onu donatan Gloria'nın hediyesi olduğu meydandaydı.) Son-ra da lûgat parçalamaya başlayarak, *carioca* gazeteciyi, «yeni kuşağın, yamyamların ve de fütüristlerin göz kamaştırıcı tem-silcisi» diye niteledi. Gencin övgüsünü yaptı, ama özellikle da-

ha önceki edebiyatta ve İlhéus'daki iki yüzlülüğü ele alıp çattı. Kanısınca edebiyatın görevi hayatın güzelliğini, yaşama zevkini, yapmacık utangaçlığa kaçmadan kadını anlatmaktı. Ve söz sırası gelmişken Gloria'nın esinlediği feci şekilde ahlâksız bir şiirini okudu. Gloria kıvançla alkışladı. Alfredo'nun karısı çekip gitmeyi düşündü, ama o sırada Josué konuşmasını bittirdiğinden kaldı; konferansçıyı dinlemek istiyordu. Onun anlattıklarını kimse anlamadı, ama ahlâksız değildi.

Bu gibi şeyler gürültü koparmıyordu artık. İlhéus öylesine değişmişti. Belediye başkanı adayı ve yaşayışa eski ağırbaşlılığı kazandıracağını dilinden düşürmeyen Dr. Mauricio, bu kentin, fahişelerin cenneti haline geldiğine, sadelik sevgisinin, alçakgönüllülüğün, bir zamanların arı yaşantısının gittikçe kaybolduğuna değinen söylevler veriyordu. Ancak artık, Malvina'nın başıboş davranışlarının hikâyesinin duyulduğu ve kesinlik kazandığı o günlerde Gloria'nın konferansa gittiğinin lâfı mı olurdu? Her gemiden öğrenciler iniyordu. Sadece, La Merci kolejinde okuyan Malvina gelmemişti. İlk başta cezasını şiddetlendirmek için Melk Tavares'in, onu tatilden yoksun ettiğini sandılar. Ama Melk, Bahia'ya bir yolculuk yapıp da karanlık bir çehreyle ve on yıl ihtiyarlamış olarak döndüğünde gerçek öğrenildi. Malvina, kolejdeki tatile ve yolculuğa çıkmanın yarattığı kargaşalıktan yararlanarak iz bırakmadan kaçmıştı. Melk polise başvurmuştu. Bahia'da değildi. Rio'da görüldüğü duyuldu. Herkes, gemi geçidinin mühendisi Romulo Vieira'yla yaşadığını düşündü. Bu sansasyonel kaçışın başka izahı olamazdı; tam ihtiyar kızların ağzına göre bir konuydu, Joao Fulgencio da bu varsayımı reddetmedi. Ama mühendisin sorguya çekildiği, ve gencin İlhéus'tan döneli Malvina'dan haber almadığını kanıtladığı duyulunca çok sevindi. Dediğine göre onunla ilişkisi kalmamıştı ve olmasını da istemiyordu. Bu ne esrardı? Kimse bir şey anlamıyordu. Genç kızın yakında pişmanlıklar içinde geri döneceği tahmini yürütülüyordu.

Joao Fulgencio, gelip af dileyeceğine en ufak bir ihtimal vermiyordu.

— Dönmeyecek; bundan eminim diyordu. Bu kız hayatta

başarıya ulaşacak. Ne istediğini biliyor.

Aylar sonra, yeni mevsimin kakao kampanyası açıldığı sıralarda, genç kızın Sao Paulo'da bir büroda çalıştığı, geceleri okuduğu ve yalnız yaşadığı haber alındı. Annesi yeniden doğmuş gibi oldu. O gün bugündür sokağa çıkmıyordu. Melk'e gelince, Nuh diyor, peygamber demiyordu.

— Benim kızım yok, diye bas bas bağıırıyordu.

Ama bunlar ilerdeki olaylar. Bu yıl sonunda Malvina olayı, misli görülmemiş bir skandal ve seçim kampanyasına şimdiden başlayan Dr. Mauricio'nun verdiği sert söylevlere dayanılarak sözü edilen kötü örneklerin başında gelmekteydi. Seçimler Mayıs ayında yapılacaktı, fakat avukat her fırsatta söylev veriyor ve İlheus halkını kaybolan eski namuslu yaşantıyı yeniden kurmaya çağırıyordu. Bununla beraber onu izlemeye istekli görünen pek yoktu. Yeni töreler her yandan ve özellikle bu yıl sonunda, öğrencilerin yurda dönmeleri nedeniyle ta ailelerin içine dek hızla sızıyordu. Onların hepsi Kapitan'ın tarafını tutuyorlardı. Hatta onuruna, Nacib'in barında bir yemek verdiler. «İlheus'u geri kalmışlıktan, cehaletten ve pörsümüş törelerden kurtaracak olan belediye reisi; kakao merkezini aydınlığa ve gelişme çağına ulaştıracak tek aday!» Ramiro'nun en sadık taraftarlarından biri olan Albay Coriolano'nun Hukuk Fakültesi üçüncü sınıf öğrencisi olan oğlu Estevao Ribeiro yeni adayı işte bu sözlerle selâmlıyordu. Amancio Leal'ın oğlu daha da ileriye gidiyordu. Babasına kafa tutuyor ve onunla uzun uzun tartışıyordu:

— Çaresi yok, baba, anlamak zorundasınız. Vaftiz babam Ramiro geçmişî temsil ediyor. Mundinho Falcao geleceği (Sao Paulo'da mühendislik okuyor ve ağzından yol, makine, gelişme lâfı eksik olmuyordu.) Sizi, onun tarafını tutmaya iten nedenler var. Duygusal nedenler; bunları anlayışla karşılıyorum. Ama sizi izleyemem. Beni anlamalısınız. (Gemi geçidinin mühendis ve teknisyenleriyle görüşüyordu. Hatta dalgıç elbiseleri giyip geçidin dibine indi.)

Amancio onu dinliyor, karşı savlar ileri sürüyor ve sonunda boynunu büküyordu. Sınavlarda yüksek notlar elde

eden parlak öğrenci oğluya övünüyordu.

— Belki haklısın, kimbilir? Zamanlar değişti. Ama ben, vaktiyle dostum Ramiro ile kader birliği etmiştim. Sen doğmamıştın bile. Birlikte tehlikelere göğüs gerdik. Ben henüz gençtim ve o, mevki sahibi bir beyefendi. Birlikte kan dök-tük. Birlikte zengin olduk. Mücadelelerle yıpranan bir ayağı çukurdaki bu dosta şimdi sırt çeviremem.

— Siz de haklısınız, ben de. Vaftiz babamı severim, ama seçimlerde onun adamlarına oy veremem.

Amancio'nun en mutlu anları, sabahleyin erken saatte balık pazarına gittiğinde, hovardalıktan dönen oğlu Berto ile karşılaşmaktı. Durup ayak üstü konuşurlardı; ona öğüt verirdi:

— Florencio'nun karısıyla düşüp kalkıyormuşsun. (Florencio yaşlı bir albaydı; Bahia'da, iri, baygın gözlü, gencecik, fingerdek bir Suriyeli kızla evlenmişti.) Geceleri arka kapıdan evine giriyormuşsun. İlhéus'un kabarelerinde kadından bol ne var? Yetmiyor mu? Evli kadınlarla düşüp kalkmanın âlemi var mı? Florencio boynuzlanmaya tahammül edecek soydan adam değildir... Peşinde *jagunço*'lar gezdirmek istemem. Bu işin sonu gelmeli, Berto. Beni kaygı içinde bırakıyorsun. (Ama için için gülüyordu. Ne hayta, şu oğlan! Şimdi de zavallı Florencio'yu boynuzluyor!)

— Kabahat bende değil, baba! Kadın etrafımda dört döndü. Taştan yapılmadım nihayet! Ama merak etmeyin. Yakında gidecek; yortuyu Bahia'da geçirecekmiş. Hem sonra, söylesenize baba, İlhéus'ta kocalarını aldatan kadınları öldürme huyundan ne zaman vazgeçecekler? Böyle bir memleket daha görülmüş müdür? Saat sabahın dördünde bile bir evden usulcacık çıkmaya olanak yok; hemen komşular perdelerini aralıyor ve insanı dikizliyorlar.

Amancio Leal tek gözüyle oğluna şefkatle baktı.

— Çekirdekten yetişme muhalif...

Her gün Ramiro'ya uğruyordu. İhtiyar, ona, Melk'e, Coriolano'ya ve daha birkaç albaya dayanarak seçimleri yönetiyordu. Alfredo, parlamento tatilinden yararlanıp ülkenin içlerini karış karış geziyor ve seçmenleri ziyaret ediyordu. Toni-

co'nun işe yarar yanı yoktu; akli fikri kadınlardaydı. Amancio, Ramiro'nun söylediklerini dinliyor, cesaret verici haberler veriyor, gereğinde yalan söylüyordu. Seçmenleri yitirdiklerini biliyordu; tutunmak için, Ramiro'nun tekliflerini reddeden hasımlarını eleyecek olan hükümetten başka dayanağı yoktu. Ama ihtiyar, bunun lâfını etmelerini bile istemiyordu. Prestijinin sarsılmazlığına inanmıştı ve halkın kendisini tuttuğunu söylüyordu. Bunun için de Nacib'in karısını örnek gösteriyordu. Genç kadın Melk'in ve kendisinin onurunu kurtarmak için gece vakti yapayalnız sokaklara düşmüş ve böylece Aristoteles'e yapılan suikaste adlarının karışmasını önlemişti. Gerçekten *jagunço*'lar zenciye tam zamanında kaçırmamış olsalardı her şey açığa çıkacaktı; üstelik Adliye beklenmedik bir azizlik yapmış, olayla ilgili araştırmalar yapması için bir savcıyı özel olarak bu işle görevlendirmişti.

— Bana sorarsanız, dostum, zenci konuşmadan öldü. Dürüst bir zencidir. Yazık ki, isabet ettiremedi.

Sağlığına kavuşmuş ve her zamankinden daha etkili olan Aristoteles, bütün İtabuna'nın, oylarını Mundinho Falcao'ya vereceklerini ilân ediyordu. Hastanede kilo almıştı. Çıkar çıkmaz Bahia'ya gitmiş ve gazetelere beyanat vermişti. Eyalet başkanı, Adliye'nin işe el koymasını önleyememişti. Mundinho Rio'daki nüfuzlu dostlarını harekete geçirmişti. Bu da zor olmamıştı, zira suikast başkentte yankı yaratmıştı. Muhalefetten bir milletvekili Federal Meclis'te verdiği söylevde kakao kesiminde haydutluk devirlerinin hortladığını ilân etmişti. Boş çabalar, zira dava bir sonuç veremezdi. Suçluyu bilen yoktu. Dendiğine göre Melk Tavares'in *fazenda*'sında çalışan Fagundes adlı bir zenci kabadayıydı. Ama bunu kanıtlamaya olanak yoktu. Olayı Ramiro, Amancio ve Melk'in tertiplemediğini nasıl kanıtlayabilirlerdi? Özel savcıya ve bütün şatafata rağmen dava askıda kalmaya mahkûmdu.

Yargıçlardan söz ederken, Ramiro,

— Sicilli kopuklar! diyordu.

Komiseri işinden atmaya kalkışmamışlar mıydı? Onu yerinde tutabilmek için Alfredo'yu Bahia'ya göndermek gerek-

mişti. Komiser zahmete değmezdi aslında. Uyuşuk miskin biriydi. İtabuna belediyesinin genç sekreteri karşısında ürküp çekilmişti. Ama ne var ki, teğmeni uzaklaştırmaları Ramiro Bastos için bozgun olurdu.

Amancio'yla, Tonico'yla, Melk'le çene yarıştıyordu. Bu anlar canlandığı ve gerçekten yaşadığı anlardı, zira şimdi günlerini yatakta geçiriyordu. Bir deri, bir kemik kalmıştı, ama politika lâfı açıldı mı gözleri parlayıveriyordu. Dr. Demosthenes de her gün onu ziyarete gelirdi. Arada, kalbini dinler, nabzını yoklardı.

Bununla beraber, doktorun uyarmalarına rağmen bir akşam, Dos Reis kız kardeşlerin kreşinin açılış günü dışarıya çıktı. Bütün kentlinin bulunacağı bu töreni kaçırmaması gerekirdi. Ev hıncahınç doluydu.

Gabriela, hazırlıkların tamamlanmasında Quinquina ve Florzinha'ya yardım etmişti. Dergilerden resimler kesip kartonlara yapıştırmış, çiçekler yapmıştı. Nacib'in amcasının dükânında Suriye'den gelme dergiler bulduğundan, bu demokratik kreşte bazı Müslümanların, Doğulu paşa ve sultanların resimleri de yer almıştı. Buna en sevenler Joao Fulgencio, Nho-Galo ve kunduracı Felipe oldu. Joaquim de parlak kartondan deniz uçakları yapmıştı; bunları ahırın üstüne asmışlardı. Yılın yeniliğiymiş bu. Dos Reis kız kardeşler tarafsız kalmakta büyük titizlik göstermişlerdi. (Onların kreşi, Nacib'in barı ve Ticaret Odası, Ilhéus'ta siyasal çatışmaların dışında kalabilmiş sayılı kurumlardı.) Quinquina söz alması için Doktor'a ricada bulundu; Florzinha ise bir söylevle töreni açması için Dr. Mauricio'ya başvurdu.

Her ikisi de, ihtiyar kızların kırçıl saçlarını çiçeklerle süslediler. Kaptan, seçilmesi halinde resmî yardım vaadi fısıldadı. Bu görkemli kreşi görebilmek için ta uzaklardan, İtabuna'dan, Pirangi'den, Agua Preta'dan, hatta İtapira'dan aileler toplu halde gelmişlerdi. İtapira'dan Dona Vera ve Dona Angela geldiler ve hayranlıkla el çırparak,

— Ne şahane! diye övdüler.

Ancak onları bu uzak kente çeken sadece geleneksel kreş

değildi. Gabriela'nın nefis yemeklerinin ünü de oralara dek ulaşmıştı. Tıklım tıklım dolu olan salonda Dona Vera, fırsatını bulup Gabriela'yı bir kenara çekti ve bazı yemeklerin reçetesini istedi. Agua Preta'dan, Nacib'in ablası ve eniştesi gelmişlerdi. Gabriela haberi Dona Arminda'dan aldı, zira o akrabasının evine hiç gitmemişti. Kreşin açılması töreninde Nacib'in ablası, bir iskemlede bön bön oturan mütevazî gelinini çalımla süzdü. Gabriela gülümsedi. Bunu gören kibirli Madam Saad de Castro sırtını çevirdi. Gabriela'ya bir hüznün çöktü; ama ziraat mühendisinin karısı kendisini küçümsedi diye değil; zaten az sonra Dona Vera öcünü aldı. Dona Angela'yla tanıştırdıktan sonra,

— Gelininiz çok sevimli, dedi; güzel ve terbiyeli... Kardeşinizin şansı var. İyi bir evlilik yaptı.

İhtiyar Ramiro daha sunturlu bir öc aldı. Titrek adımlarla salona girmişti. Kalabalık ona yol vermek için açıldı ve kreşin önünde bir koltuk sundu. İhtiyar, Dos Reis kız kardeşlerle konuştu, Joaquim'i kutladı. Onu selâmlamak için eller uzandı, ama o Gabriela'yı gördü. Herkesi bir yana bırakıp ona doğru gitti ve elini hararetle sıktı.

— Nasılsınız, Dona Gabriela? Çoktan beri sizi görmüyorum. Neden gelmiyorsunuz? Bugünlerde Nacib'le yemeğe gelin, beklerim. Büyükbabasının yanında duran Jerusa ona gülümsedi ve bir süre durup çene çaldı. Nacib'in ablası öfke-den deliye dönmüştü.

Nacib de onu almaya geldiğinde, ateşi körükledi. Ne iyi kalpliydi, Mösyö Nacib. Kasten yaptı. Evden çıkmak üzere kolkola girdiler, ablanın ve eniştenin yanından geçtiler. Tam o sırada, Nacib, etraftan duyulabilecek kadar yüksek sesle,

— Bie, sen hepsinden güzelsin, minik karıcığım!

Gabriela bakışlarını indirdi. Hüzünlüydü. Görümcesinin yüzünden değil; ama o Ilhéus'a geldi diye Nacib karısının çoban-kız rolüne girip, elinde bayrakla kralların kortejine katılmasına asla razı olmayacaktı.

Ona, bunu açmak için yıl sonunu beklemişti. Provalara gidiyordu. Ah! Ne hoş şeydi. Şarkı söylüyordu; dans ediyor-

du. Provaları, Fagundes'in kovalandığı gece, «Bate-Fundo» barında rastladığı deniz kokulu genç yönetiyordu. Bir süre denizcilik yaptıktan sonra, şimdi İlhéus doklarında çalışıyordu. Adı Nilo idi. Şen bir genç ve seçkin bir şenlik şefiydi. Gabriela'ya dans adımları ve bayrağı nasıl tutacağını öğretti. Bazen provalardan sonra dansederler ve cumartesi günleri danslar sabaha dek sürerdi. Fakat Gabriela, Nacib'den önce evde bulunmak için şenliği yarıda bırakıp koşardı. Ona, bunları açmak için yortunun yaklaşmasını beklemiş ve arife günü gelip çatmıştı. Böylece, reddetse bile, hiç değilse provalardan yararlanmış olacaktı. Dora kaygılanıyordu :

— Ona söylediniz mi, Dona Gabriela? İsterseniz ben konuşayım.

Şimdi bütün umutlar sönmüştü. Olanaksızdı. Kibirli ve küstah görümce İlhéus'taydı. Nacib karısının, sokaklarda kortejle geçmesine ve çocuk İsa'nın bayrağını taşımasına asla izin vermeyecekti. Ve haklıydı... Bu, yapılacak şey değildi! Ablası İlhéus'taydı; bu olanaksızdı! Haklıydı. Ona bu hakareti yapmaya, bu üzüntüyü vermeye gönlü razı gelemezdi.

ÇOBAN-KIZ GABRIELA YA DA MADAM SAAD BALODA

«Ablam ve kaz kafalı eniştem ne der?» Hayır Gabriela. Nacib nasıl razı olurdu? Asla! Ve ablasının yüzünden, haklıydı.

Ne derler? İlhéuslular, bardaki arkadaşları, sosyete kadınları, ve sana bunca yakınlık gösteren Albay Ramiro ne der? Olanaksız, Gabriela; böyle bir şeyi aklından bile geçirme. Böylesine saçma şey görülmemiştir. Bie, adının, doğum tarihinin, ailenin ve toplumsal bir yerinin bulunmadığı bir hizmetçi olmadığını artık anlamalısın. Madam Saad'ı başında yaldızlı kartondan bir taç, sırtında mavi ve kırmızı satenden bir elbiseyle kortejin başında dansederek ve elinde bayrakla sokaklardan geçerken görmeyi düşünmek bile deliliktir. Fener ta-

şıyan yirmi iki kişinin başında, en göze batan yerde çoban-kız Gabriela... Olanaksız, Bie! Ne akıl almaz şey bu!

Kendisi, bu gösteriyi izlemeyi, bardan seyredip alkışlama-yı severdi; onlara bira ikram ederdi. Bundan daha doğal ne olabilirdi? Güzeldi; kim yadsıyabilirdi? Ama bir hanımefendi-nin, kibar bir kadının kralların kortejinde dansettiğine o gü-ne dek tanık olmamıştı. Dora'yı örnek göstermek yararsızdı. Bu gibi davranışlarından dolayıdır ki, kocası başını alıp git-miş, onu dikiş makinesinin başında bırakmıştı. Bu yüzden baş-kalarının işlerini yapmak zorunda kalmıştı. Üstelik kibirli ab-lası ve doktor unvanı yüzünden var mı bana yan bakan diyen eniştesi İlhéus'ta idiler. Olanaksız, Gabriela; boş yere çeneni yorma.

Gabriela ona hak verdi. Haklıydı. Ablasının önünde onu küçük düşürmemeliydi. Doktor eniştesinin önünde ona bu üzüntüyü vermemeliydi. Onu tuttu ve dizlerine oturttu.

— Seni hüzünlü görmek istemem, Bie! Benim için gül.

Güldü, ama içi kan ağlıyordu. O gün mavi ve kırmızı sa-tenden yapılma elbisesinin ve de üstü yıldızlı tacının üzerine ağladı. Ortasında Çocuk İsa ve kuzusu bulunan bayrağının üzerine ağladı. Akşam, kocasının getirdiği pahalı hediye (püs-küllerle çevrilmiş işlemeli, ipekli bir şaldı) onu avutmadı.

— Yılbaşı balosunda omuzuna alırsın. Şenliğin en güzel kadını olmanı istiyorum, Bie.

İlhéus'ta herkes, öğrenci gençlerin Gelişme Kulübü'nde düzenledikleri balodan söz ediyordu. Terziler başlarını kaşıya-cak vakit bulamıyorlardı. Bahia'dan elbiseler getirtiliyordu. Bütün masalar önceden tutulmuştu. Mister bile, her yıl Noel'i kocasıyla geçirmeye gelen karısıyla birlikte hazır bulunacak-tı. Geleneksel kaçamaklardan vazgeçerek, İlhéus sosyetes-i o misli görülmemiş baloda bulunmak üzere Gelişme Kulübü'nün salonlarında bir araya gelecekti.

Aynı gece fenerleri, şarkıları ve bayrağıyla krallar kor-teji de sokaklardan geçecekti. Gabriela ipekli rob giyecek, ba-şına danteladan mantilla şaracak, ayaklarını iskarpin cende-resine sokacaktı. Baloda bakışları inik, sessiz oturacak, elini

kolunu nereye koyacağını bilemeyecekti. Bayrağı kim taşıyacaktı? Dora şaşkına dönmüştü. Nilo, deniz kokulu oğlan düş kırıklığını gizlememişti. Sadece Miquelina, bayrağı belki kendisine verirler diye umduğundan, sevinmişti.

Unhao tepesine bir Luna Park kuruldu da bunları biraz unuttu ve gözyaşlarını sildi. Bu, büyük dönme dolabı, atlıkarıncaları, kızakları, ve sihirli aynalarıyla bir Çin Parkı'ydı. Gelişi öyle heyecan yaratmıştı ki, son zamanlarda pek sokulmayan Tuisca bile koşup haber ulaştırdı.

Nacib şöyle dedi:

— Noel arifesi barda durmayacağım, sadece bir uğrayacağım. Öğleden sonra Park'a, akşam da Kermes'e gideriz.

Hiç değilse bu görülmeye değerdi. Nacib'le pavyonları do-laştı. Dönme dolaba iki kez bindi. Kızakları çok seviyor, heyecandan tir tir titriyordu. Sihirli aynaların pavyonundan sersem gibi çıktı. Zenci Tuisca da o gün yeni fotinler ve yeni bir kostüm giymişti; sokaklara afişleri o yapıştırdı diye içeriye bedavadan girmişti.

Akşamleyin, Sao Sebastiao meydanındaki kermese gittiler. Tonico, Dona Olga'yı koluna takmış geziniyordu. Nacib, Gabriela'yı onların yanında bıraktı ve bara, bir göz atmaya gitti. Kolejli kızlara ayrılmış tezgâhlar vardı ve oradan sadece gençler alışveriş ediyorlardı. Kilisenin yararına düzenlenen bu açık artırmalı satışlarda Ari Santos iri terler döke döke çığırkanlık ediyordu.

— Sevimli İracema küçük hanımın sunduğu bir tabak şekerleme. Elleriyle hazırladığı şekerlemeler. Ne kadar verirsiniz?

Bir tıp öğrencisi,

— Beş bin real, dedi.

Bir tezgâhtar,

— Sekiz bin, diye artırdı.

Bir hukuk öğrencisi,

— On bin, diye atıldı.

İracema'ya gönül verenler çoktu. Sunduğu tabak kadar evinin kapı aralığı da aynı nedenle elden ele çekiştiriliyor-

du. Artırmalı satışlar başlayınca bar boşaldı; müşteriler bunlara katılmaya koştular. Aileler meydana dolmuştu, sevdalılar işaretleyiyor, nişanlılar gülümseyerek kolkola geziniyorlardı.

— Genç Jerusa Bastos tarafından sunulan bir çay takımı. Altı fincan, altı tabak, altı pasta tabağı ve öteki parçalar... Ne kadar veriyorsunuz?

Ari Santos ufak bir fincanı gösteriyordu.

Bu iddialı artırımlarda, genç kızlar birbirlerini kolluyorlardı. Hepsi de, Aziz Sebastiao'ya sundukları hediyenin en yüksek fiyata ulaşmasını dilemekteydiler. Sevdalı ve nişanlılar onları sevindirmek için fiyat artırıyorlardı. Bazen aynı eşyaya iki albay birden istekli çıkıyordu. Rekabet kızışıyor ve fiyat yüz bin reala yükseliyordu. O akşam, Ribeirinho'dan aşağı kalmamak için, Amancio Leal, altı yemek tabağına beş yüz bin real verdi. İsraftan, parayı sokağa atmaktan başka şey değildi, ama para denen şey Ilhéus'un sokaklarında öyle boldu ki! Evlilik çağındaki kızlar aday ya da sevdalılarını bakışlarıyla kışkırtıyorlardı. Çığırkan anonsu yaptı mı, ısrarla gözlerinin içine bakıyorlardı. İracema'nın rekoru kırdı: şekerlemeyle dolu tabağı, «Soares Kardeşlerin» genç ve yeni ortağı Epaminondas'ın son artırmasıyla seksen bin reale yükseldi. Zavallı Jerusa'nın sevgilisi yoktu. Çok mağrurdu ve Ilhéuslu gençlere yüz vermiyordu. Bahia'da, tıp fakültesinin son sınıfında okuyan bir sevgilisi olduğu söyleniyordu. Ailesinden biri, — amcası Tonico, Dona Olga ya da büyükbabasının bir dostu — artırmasa, sunduğu çay servisi fazla bir şey getirmeyecekti. İracema muzaffer gülümsüyordu.

— Çay takımına ne veriliyor?

Tonico,

— On bin, diye önerdi.

Az önce Nacib'le buluşan Gabriela, on beşe çıkardı. Artırmaya katılması gereken Amancio usulca sısıışmıştı. Kabareye gidiyordu. Ari Santos ter döküyordu.

— Oı beş bin real... Artıran yok mu?

— Bir milyon real!

— Ne dediniz? Kim konuştu? Şakayı bir yana bırakalım, lütfen.

— Bir milyon real! diye tekrarladı, Mundinho Falcao.

— Ah! Mösyö Mundinho!... Elbet. Matmazel Jerusa, sungunuzu Mösyöye verir misiniz? Bir milyon real, efendiler, bir milyon real!. Sao Sebastiao, Mösyö Mundinho'ya minnettar olacak. Bildiğiniz gibi, bu para, eskisinin yerine muazzam bir kilisenin yapımına harcanacaktır. Mösyö Mundinho, parayı bana vereceksiniz... Teşekkür ederim.

Jerusa, içinde fincanların bulunduğu kutuyu almaya gitti ve ihracatçıya uzattı. Yenik düşen öteki kızlar, bu çılgınlığı yorumluyorlardı. Bu, ne demekti? Şu para babası Mundinho, bu şık Riolu genç adam, Bastos ailesine karşı ölesiye bir mücadele yürütüyordu. Gazeteleri ateşe vermeye, insanlara karşı kıyıcılığa ve suikaste dek varan bir mücadele. İhtiyar Ramiro'ya kafa tutuyor, siyasal görevleri elinden almaya çalışıyor, onu, kalp krizlerine uğratiyordu. Sonra da, siyasal düşmanın torunu tarafından sunulan yarım düzine ucuz fincana bir milyon real, gıcır gıcır iki tane beş yüz binlik veriyordu. Böyle bir davranış başka nasıl yorumlanır? İracema'dan Diva'ya bütün kızlar ona tutkundular. Zengin, şık, ünlü, sık sık Bahia'ya gider; Rio'da bir evi var... Bahia'dan ve öteki Güney illerinden getirttiği Anabela gibi lüks kokotlarla düşüp kalktığını biliyorlardı. Şık giyimli ve küstah tavırlı bu kadınlara plaj caddesinde rastlıyorlardı. Ama «ciddî» bir genç kızla flört ettiği görülmemişti. Hiç biriyle, Jerusa ile de. Bunca şık, bunca zengin Mundinho Falcao...

Jerusa,

— Değeri bu kadar değildi, dedi.

— Ben, zavallı bir günahkârım; sizin sayenizde azizlerle barışacağım. Cennette bir yer kazanacağım.

Genç kız gülümsedi ve,

— Baloya gidecek misiniz? diye sormaktan kendini alamadı.

— Henüz karar vermedim. Yılbaşını İtabuna'da geçirmeye söz vermiştim. Dendiğine göre orada çok eğleniliyormuş.

— Burada da.

— O güne dek tekrar görüşme fırsatı bulamamamız ihtimaliyle size şimdiden mutlu bir yeni yıl dilerim.

— O güne dek tekrar görüşmememiz ihtimaliyle ben de size mutlu bir yıl dilerim.

Tonico Bastos kulak kabartıyordu. Bu adamın işine hiç mi, hiç akıl erdiremiyordu. Hâlâ, son dakikada bir anlaşma olur, Bastos'ların durumu kurtulur diye umuyordu. Mundinho'yu gülümseyerek selâmladı. İhracatçı karşılık verdi ve evine dönmek üzere uzaklaştı.

Yılbaşı gününün arifesinde, Mundinho İtabu'naya gitti. Akşam yemeğini Aristoteles'le yedi; sonra da hayvan panayırının açılışında hazır bulundu. Bu, bölgedeki büyükbaş hayvancılığın geliştirilmesine yardımcı olacak yerinde bir girişimdi. Bir söylev verdi, alkışlandı, arabasına atladı ve İlheus'a döndü. Jerusa'yı düşündüğü için değil; yılbaşı gecesini Gelişim Kulübü'ndeki arkadaşlarıyla geçirmek istiyordu. Doğrusu değdi de; çok eğlendiler. Böylesine bir balo ancak Rio'da görülür, diyorlardı.

Krepdöşinler, kadifeler, taftalar ve mücevherlerin bolluğu belli bir kibarlığın yokluğunu ve hanımlardan bazılarının köylülüğünü az çok gizliyor, albayların cebindeki beş yüz bin reallikler görgüsüz ve kaba tavırlarını örtüyordu. Ama şenliğin kralları gençlerdi. Sıcağa rağmen birkaç genç smokin giymişti. Genç kızlar salonlarda yelpaze sallayarak gülüşüyor, flört ediyor, serinletici içkiler içiyorlardı. Şampanya ve öteki pahalı içkiler su gibi akıyordu. Salonlar renkli kâğıttan aplikler ve yapma çiçeklerle süslenmişti. Balolarla başı hoş olmayan Joao Fulgencio da, Doktor da bunca lâfı edilen tanınalı şenliği kaçırmak istememişlerdi.

Jerusa, Mundinho Falcao'nun salonda, Arap Nacib'le ve ayakta güçlkle duran sevimli Gabriela ile konuştuğunu görünce gülümsedi. Gabriela'nın canı cenderede idi; Allah'ın belâsı iskarpin, başparmağını müthiş sıkıyordu. Ayakları, iskarpin taşıyacak ayaklar değildi. Ama öyle güzeldi ki, en kendini beğenmiş kadınlar bile — hatta Dr. Demosthenes'in çirkin ve

kibirli eşi bile — bu melczin şenliğın en güzel kadını olduğu-
nu inkâr etmiyorlardı.

— Ayak takımından gelme, ama güzel, diyorlardı.

Basit halk kızı, bu anlamadığı konuşmaların uğultusu-
nun, kendisini cezbetmeyen bu lüksün, bu kıskançlıkların,
bu kibirliliklerin ve hiç ilgi duymadığı bu dedikoduların için-
de kaybolmuştu. Az sonra çoban-kızları, işlemeli bayrağıyla
krallar korteji yola çıkacak, evlerin ve barların önünde durup
dansedecek ve şarkı söyleyecekti. Kapılar açılacaktı; salonla-
ra girecekler, likörler içip şekerlemeler yiyeceklerdi. O yılba-
şında ve onu izleyen iki gecelik krallar yortusunda, Unhao,
Conquista ve İlha das Cobras'dan on krallar korteji ve *Bum-
ba-meu-bói* grupları çıktı ve İlheus sokaklarında dansettiler.

Gabriela Nacib'le, Tonico'yla, Ari'yle ve Kaptan'la danset-
ti. Zarif hareketlerle dönüyordu, ama bir kavalenin kolların-
da yapılan bu dansları sevmiyordu. Onun kanısınca dans baş-
ka şeydi. Çılgın bir koko, bir samba, hızlı bir maşış ya da
akordeonla oynanan bir polka. Ne Arjantin tangolarını, ne
valsi, ne fokstrotu seviyordu; hele parmaklarını yaralayan
o iskarpinlerle.

Herkes şendi. Sadece Josué, elinde bir kadehle pencere-
nin önünde kasvetli kasvetli duruyordu. Kaldırımları doldu-
ran kalabalıkta Gloria ona bakıyordu. Yanında, sanki rastlan-
tıyla imiş gibi, Coriolana duruyordu; ihtiyar yorulmuştu ve
gidip yatmak istiyordu. Benim balom, diyordu; Gloria'nın ya-
tağıdır. Ama Gloria gözlerini, pencerede duran Josué'nin sıs-
ka yüzünden ayıramadan duymazlıktan geliyordu. Masalarda
şampanya şişelerinin mantarları havaya fırlıyordu. Genç kız-
ların gözdesi Mundinho Falcao, Jerusa ile, Diva ile, İracema
ile dansediyordu; Gabriela'yı bile davet etti.

Nacib gruptan gruba dolaşıyor, konuşmalara katılıyordu.
Dansetmeyi sevmiyordu. İki üç kez Gabriela ile çıktı, sonra
onu, Joao Fulgencio'nun kusursuz bir hanımefendi olan karısı-
nın yanında bırakıp salonu dolaşmaya devam etti. Masanın
altında Gabriela iskarpinlerini çıkarıp acıyan ayağını oğuştur-
yordu. Esnememek için büyük bir güç harcıyordu. Başka ha-

nimefendiler masalarına geliyor, oturup Joao Fulgencio'nun karısıyla çene çalıyorlardı. Alçakgönüllülük göstererek ona da iyi akşamlar diliyor, hal hatır soruyorlardı. Gabriela bakışları inik olarak sus pus oturuyordu. Tonico, güç bir ayini yöneten bir papazın titizliğiyle Dona Olga'yı bir Arjantin tango-sunun ezgileriyle pistte döndürüyordu. Genç erkek ve kızlar yaşlıların girmesini yasakladıkları bir salonda bir araya gelmiş gülüşüyor, çılgınca tepiniyor ve dansediyorlardı. Nacib'in ablası ve eniştesi de, birer süpürge sıırıgı gibi kaskatı dansediyordu. Gabriela'yı görmezlikten geliyorlardı.

Saat on bire doğru, kaldırımlarda birkaç kişi kalmışken — Gloria ve peşinden Coriolano çoktan uzaklaşmıştı. — sokaktan *cavaquinho*'lar, gitarlar flütler ve davullarla çalınan bir müzik ve krallar yortusunun geleneksel şarkıları duyuldu. Yanılamazdı. Dora'nın topluluğuydu.

Kortej, Gelişme Kulübü'nün önünde durdu; balo orkestrası sustu; davetliler kapılara ve pencerelere doğru atıldılar. Gabriela iskarpinlerini telâşla giydi. Kaldırıma herkesten önce vardı. Nacib peşinden seğırtti. Abla ve enişte ta yanlarına sokuldular ve onları görmezliğe geldiler.

Çoban-kızlar fenerleri, Miquelina bayrağı tutmuştu. Nilo, ağzında bir düdük, şarkıları ve dansları yönetiyordu. Aynı anda, Seabra meydanından geleneksel, öküz, sığırtmaç, cadı kadın üçlüsünü canlandıran bir grup ve *bumba-meu-boi* topluluğu dans ede ede o yana doğru ilerlediler. Çoban-kızlar şarkı söylüyorlardı.

*Ben güzel bir çobanım,
Tapmaya gelmişim İsa'ya
Beyt-ül Lahm'daki ahıra
Ve Müneccim Kralları selâma.*

Orada, girme izni istemediler; zenginlerin şenliğini bozmaya cesaret edemiyorlardı. Ama Plinio Araça garsonların başına geçti ve onlara bira sundu. «Öküz» bir an durup içti; «Cadı Kadın» da aynı şeyi yaptı.

Yeniden şarkı söylemeye ve dansetmeye başladılar. Grubun ortasında Miquelina, sıska kalçalarını çalkalayarak kadehi sallıyor, Nilo durmadan düdüğü çalıyordu. Sokak, balodaki davetlilerle dolmuştu. Genç erkek ve kızlar gülüşüyor, alkışlıyorlardı.

*Ben güzel bir çobanım
Gümüştten, altından, ışıktan yapılmışım.
Şarkılarımınla uyuturum
Çocuk İsa'yı*

Gabriela'nın gözü, kralların kortejinden, fenerli çoban-kızlarından, düdüklü Nilo'dan, bayraklı Miquelina'dan başka bir şey görmüyordu. Ne Nacib, ne Tonico, ne başka kimse, hatta ne de kibirli görümce. Nilo düdüğü öttürdü; çoban-kızlar sıraya girdiler; *bumba-meu-boi* önde yerini aldı. Bir düdüğü daha; çoban-kızlar dansetmeye ve Miquelina gecenin karanlığında bayrağını fırıl fırıl çevirmeye başladı.

*Çoban-kızlar gidiyor
Başka yerde dansetmeye...*

Gidiyorlardı, başka yerlerde dansedecek ve sokaklar boyunca şarkı söyleyeceklerdi. Gabriela iskarpinlerini çıkardı, kortejin başına doğru koştu, bayrağı Miquelina'nın elinden çekip aldı. Bedeni silkindi, kalçaları çalkalandı, cendereden kurtulan ayakları dansetmeye başladı. Kortej peşine takıldı. Görümcesi «oh!» diye derin bir iç geçirdi.

Jerusa dönüp Nacib'e baktı: yüzü şaşkınlıktan, utançtan ve hüzünden kıışmıştı; neredeyse ağlayacaktı. Bunu görünce o da atıldı, çoban-kızlardan birinin elinden fenerini aldı ve dansetmeye başladı. Bir genç ilerledi, sonra bir başkası, İracema, Dora'nın fenerini kaptı. Mundinho Falcao, Nilo'nun ağzından düdüğü çekip aldı. Mister ve karısı dansa katıldılar. Joao Fulgencio'nun karısı, altı çocuğun mutlu anası, iyilik timsali kadın koşup korteje katıldı. Başka hanımefendiler ve

de Kaptan'la Josué onu izlediler. Balodaki davetliler şimdi sokakta çılgınca dansediyorlardı. Kortejin en gerisinde de Nacib'in ablasıyla, doktor kocası gitmekteydi. Başta, elinde bayrağıyla, Gabriela.

SOYLU OFENİSİA'DAN AŞAĞI SINIFTAN GABRIELA'YA ÇEŞİTLİ OLAYLAR VE HIRSIZLIK

O yılın başında başarılar ve girişimler birbirini izliyordu. İlhéus yeniliklere ve skandallara sahne oldu. Öğrenciler, Ticaret Odası'nın kitaplığı için basit bir açılış töreni yerine bunun unutulmaz bir gün olmasını istediler.

Başkan Ataúlfo,

— Gençlerin asıl amacı dansetmek... diye homurdanıyordu.

Öte yandan, Joao Fulgencio'nun paha biçilmez yardımıyla kitaplığı kurmuş bulunan Kaptan öğrencilerin fikrini, belediye başkanlığı adaylığı için eşsiz bir propaganda olacağını hesaplayarak çok beğenmişti. Kaldı ki, gençlerin asıl amacının dansetmek olmadığı konusunda başkan Ataúlfo ile tartışmaya girişmekte haksız değildi. Bu, İlhéus'ta açılan ilk kitaplık olacaktı. (Rui Barbosa Derneği'ndekiler bir raftan ibaretti ve hemen hemen hepsi şiirdi.) Ayrıca, Ribeirinho'nun tıp fakültesinin ikinci sınıfında okuyan oğlu Silvio Ribeiro'nun verdiği tımturaklı söylevinde işaret ettiği gibi özel bir anlamı da vardı. Bu, İlhéus'un hiç bilmediği türde bir şenlik olacaktı. Öğrenciler, bir edebiyat gecesi düzenlediler ve içlerinden çoğu Doktor, Ari Santos ve Josué'nin yanında yer aldılar. Kaptan ve Dr. Mauricio da, biri kütüphaneci, ötekisi Oda'nın resmî sözcüsü sıfatıyla ve ikisi de belediye başkanı adayı olduklarından söz aldılar. Günün en büyük yeniliği, kolejli ve yüksek sosyete kızlarının şiirler okumaları oldu. Bazıları çekingen ve şaşkın, bir kısmı rahat ve güvenliydi. Saydam ve güzel bir sese sahip olan Diva, bir romans söyledi. Jerusa piyanoda Chopin'in eserlerini çaldı. Salonda Bilac, Raimundo Correia, Castro Alves ve Ofenisia'yı anlatmış olan

Teodoro de Castro'nun şiirleri yankılandı. Ayrıca Ari ve Josué kendi eserlerini okudular. Rio'daki gazetesi için para getirebilecek haberler toplamak amacıyla Itabuna'yı, köyleri ve *fazenda*'ları ziyaret ettiğinden hâlâ orada bulunan okul müfettişi için bu tören gülünç bir karikatürden başka bir şey değildi. Ama İlhéuslular hoşlandılar.

— Çok güzel! dedi Quinquina.

— Çok hoş! diye ekledi Florzinha.

Sonra, dansettiler elbet. Kitaplığı yönetmesi için, Oda, Belmonte'den şair Sosigénes Costa'yı getirtmişti. Bu adamın, İlhéus'un kültürel hayatının gelişmesinde güçlü bir etkisi olacaktı. Kültüre ve kitaba sıra gelmişken, Teodoro'nun Ofenisia'ya ithaf ettiği şiirler anıldıktan sonra sıra, Doktor'un *Avila Ailesi ve İlhéus Kentinin Tarihi* adlı ünlü eserinden bölümler basmaya gelecekti. Ama bu başlıkla değil. Sadece Ofenisia'dan ve onun, İmparator II. Pedro ile tartışmalara konu olan aşkını anlatan kısımları basılacağından Doktor kitaba şu adı yakıştırdı: *Tarihsel Bir Aşk* ve dip başlık olarak, parantez içinde, ("Eski bir polemiğin yankıları."). Camoens devrinin eskimiş, güç diliyle tumturaklı ve varsayımlarla dolu seksen sayfa. Romantik hikâye bütün ayrıntılarıyla, yazarlardan alıntılar ve Teodoro'nun mısralarıyla anlatılmıştı. Bu kitap özbeöz ünlü bir İlhéuslu olan saygıdeğer yazarın kafasını onurlarla çevreledi. Gerçi Bahialı bir eleştirici — kıskançlıktan besbeli, — «dayanılmaz bir saçmalık» diye nitelemişti. Ama herif, aç bir yazıhane faresiydi ve Bahia'nın en yüce edebiyatçılarına çamur atmaktan başka bir şey bilmezdi. Buna karşılık, halen Mundo Novo'da dördüncü aileyi kurmakta olan değerli şair Argileu Palmeira'nın bir başka Bahia gazetesinde altı sayfalık bir eleştirisi yayınlandı. Şair bu yazısında «Brezilya'da serbest aşk fikrinin habercisi» Ofenisia'nın aşkını göklerle çıkardı. Joao Fulgencio'nun kırtasiye dükkânında Nho-Galo, edebî olmaktan uzak şu garip gözlemi ortaya attı.

— Joao, farkında mısınız, Doktor'un bu küçük kitabında Ofenisia'nın fizik tanımı değişmiş? Bir zamanlar, iyice hatırlıyorum, kuru, sıskacık bir şeydi. Bu kitapçıkta toplamış.

On dördüncü sayfayı okuyun hele. Şimdiki portresi kime benziyor, biliyor musunuz? Gabriela'ya...

Joao Fulgencio gülmeye başladı, bu gülüş zeki ve iyilik doluydu.

— İlheus'ta ona tutulmayan var mı? Belediye başkanlığına adaylığını koyacak olursa, Kaptan'la Dr. Mauricio bir ol-salar onu yenemezler. Herkes oyunu ona atar...

— Kadınlar değil...

— Kadınların oy hakkı yok, dostum. Ama olsaydı, birkaçı atardı. Onda, başkasında bulunmayan bir şey var. Yılbaşı balosunda görmedin mi? Milleti krallar kortejine katıp sokakta dans ettiren kimdi? Öyle sanıyorum ki, devrimleri yaratan, keşifleri gerçekleştiren işte bu güçtür. Ben, şahsen Gabriela'yı kalabalığın içinde görmeye bayılıyorum. Bana neyi düşündürüyor, biliyor musun? Bir avuç yapma çiçeğin içinde çevresine kokular saçan gerçek bir bahçe çiçeğini.

Bununla beraber Doktor'un kitabının yayınlanmasını izleyen günler Gabriela'ya değil, Ofenisia'ya ithaf edildi. İmparatorun sakalı için sızlanan soylu Avila'nın anısı yeniden canlandı. Aileler arasında, yemeklerde, Gelişme Kulübü'nde — şimdi peşpeşe sürpriz partiler ve danslı çaylara sahne oluyordu, — plaj caddesinde âdet olmaya başlayan gezintiler sırasında genç erkek ve kızlar arasında, otobüslerde, trenlerde, söylevlerde ve şiirlerde, gazetelerde ve barlarda hep ondan söz ediliyordu. Hatta kabarelerde bile. Yeni gelen gaga burunlu, kara gözlü genç bir İspanyol kadını, Mundinho Falcao'ya delice âşık oldu. Ama ihracatçı, yılbaşından sonra Rio'ya yaptığı yolculuktan dönüşte beraberinde getirdiği şarkıcıyla düşüp kalkıyordu. İç çekişleri ve çılgın bakışları nedeniyle İspanyol kadınına Ofenisia adını taktılar. Bu ad benimsendi ve herkes onu, Minas Gerais'teki elmas yataklarına gitmek üzere İlheus'u terkedinceye dek bu adla çağırırdı.

Bunlar El Dorado'da geçmişti. Burası ocak ayında açılan, kadın ve atraksyonu Rio'dan getirdiği için Bataclan ve Trianon'la ciddi bir rekabete girişen yeni bir kabareydi. Sahibi, «Pinga de Ouro» nun patronu Plinio Araça'ydı. Kabare liman-

daydı. Öte yanda, piskoposun takdisi ve Dr. Mauricio'nun söyleviyle Dr. Demosthenes'in kliniğinin açılışı yapıldı. Aristoteles'in ameliyat edildiği ameliyathanenin ilk hastası Dona Arminda'nın farkına varmadığı garip bir rastlantıyla Loirinho oldu. Ünlü serseri «Bate-Fundo» da çıkan bir çatışmada omuzuna yediği bir kurşunla yaralanmıştı. Bir de İsveç viskonso-losluğu kuruldu. Aynı binada uzun ve karmakarışık bir ad taşıyan Denizcilik Şirketi bulunuyordu. Arada sırada Nacib'in barında Mundinho Falcoa'yla birlikte oturup tafia içen sırık gibi bir adama rastlanıyordu. Bu adam, hem İsveç şirketinin temsilcisi, hem de viskonsüldü. Limanda beş katlı koca bir otel inşa ediliyordu. *Diario de Ilhéus* kanalıyla halka hitap eden öğrenciler onları oylarını, seçildiği takdirde bir belediye koleji, bir stadyum, bir yaşlılar ve bir dilenciler bakımevi inşa ettirmeyi ve Pirangi'ye kadar uzanacak bir anayol açmayı vaat eden belediye başkanı adayına vermeye çağırdılar. Ertesi gün, aynı gazetede Kaptan bunları ve daha birçok planları gerçekleştirmeyi vaat etti.

Bir yenilik daha: *Jornal do Sul* günlük gazete oldu. Fakat bu kısa sürdü. Birkaç ay sonra yine haftalığa çevirdi. Hemen hemen sadece siyasal olup her sayıda Mundinho Falcoa'ya, Aristoteles'e ve Kaptan'a çatıyordu. *Diario de Ilhéus* lâfın altında kalmıyordu.

Nacib'in lokantasının yakında açılacağı söyleniyordu. Üst kattaki kiracıların çoğu çıkmıştı. Sadece bir tanesi ve *jogo do bicho* kiralık yer arıyordu. Nacib acele ediyordu. Ortağı Mundinho Falcao'nun aracılığıyla Rio'ya bir yığın şey ısmarmıştı. Lokantanın içini kaçık mimar döşeyecekti. Arap'ın yüzü gülüyordu. Ancak Gabriela kaçacak diye korktuğu devirden öncesinin neşesi yok olmuştu. Gerçi bu kuşku şimdi kalmamıştı, ama kendini tam anlamıyla mutlu hissetmesi için Gabriela'nın bir sosyete hanımı gibi davranmayı benimsemesi gerekiyordu. Yatakta kayıtsız duruyor diye bir şikâyeti yoktu artık, zira kendisi de çok yorgundu. Şenliklerin sürüp gittiği günlerde bardaki çalışmalar onu halsiz düşürecek kadar yormuştu. Daha az ateşli, daha rahat ve daha ılımlıdır denen ev-

lilik aşkına alışmaya başlamıştı. Ancak Gabriela yılbaşı gecesi krallar korteji hikâyesinde kazandığı başarıya rağmen kentin kalburüstüler takımıyla kaynaşmaya karşı, pasifçe, ama inatla direniyordu. Nacib her şeyin mahvolduğunu sandığı o gece, olağanüstü bir şey olmuştu: kendisi bile sokakta dansetmişti. Ayrıca ablası ve eniştesi, ertesi gün Gabriela ile tanışmak için ziyarete gelmişlerdi. Bu böyleyken neden hâlâ yoksul bir kadınmış gibi duruyor, sandal giymekten, kediyle oynamaktan, yemek pişirmekten, ev işi yapmaktan, bağıra bağıra basit şarkılar söylemekten ve kahkahalar atmaktan vazgeçmiyordu?

Eğitimini tamamlama konusunda lokantaya çok güveniyordu. Tónico da bu kaniyi paylaşmaktaydı. Lokanta için iki-üç yardımcı tutması gerekirdi ki, Gabriela hanımefendi ve patron görünebilsin; böylece kibar kimselerle her gün ilişki kuracaktı.

Nacib'in canını en çok sıkan şey eve hizmetçi almamasıydı. Ev küçük olduğu halde işi yine de ağırdı. Kaldı ki, evin ve barın yemeklerini de hâlâ Gabriela pişiriyordu. Küçük aşçı yamağı kız, kendisine bir şey bırakmıyor diye şikâyetçiydi. Bütün işi bulaşık yıkamaktan ve et kesmekten ibaret kalıyordu. Yemekleri bizzat Gabriela pişiriyordu. Fırının önünden ayrılmıyordu.

Felâket, huzur içinde ve *jogo do bicho*'nun yeni bir lokal bulunduğunu haber aldığı için çok sevinçli olduğu bir günde patlak verdi. Geriye öteki kiracıyı savmak kalıyordu. Rio'ya ısmarlanan gereçler ilk gemiyle gelecekti. Tahtaperdelerle odalara ayrılmış harap katı modern bir mutfığa sahip ışıklı ve şık bir lokal haline sokmak için bir duvarcıyla anlaşmıştı. Gabriela madenî fırın istemem diye tutturmuştu. Onun istediği odunla ısınan tuğladan yapılma fırındı. Ayrıntılar duvarcı ve boyacıyla konuşulmuştu. Bu böyleyken, o gün Nacib Bico-Fino'yu kasadan para çalarken yakaladı. Şaşmadı. Bir süreden beri kuşkulandırmaktaydı. Ama çileden çıktı ve garsona birkaç tokat yaptırmaktan kendini alamadı.

— Hırsız! Namussuz!

Gariptir; kapı dışarı etmek aklının ucundan geçmiyordu. Sadece ona iyi bir ders vermek istiyordu. Fakat tokadın zoruyla tezgâha yapışan Bico-Fino hakaretler yağdırma-ya başladı :

— Hırsız size derler; bokoğlu Arap! İçkileri katıştırırsınız, hesabı şişirirsiniz.

Nacib birkaç tokat daha attı; defetmek hâlâ aklına gelmiyordu. Bico-Fino'nun yakasına yapıştı, kaldırdı ve elini suratında şaklattı.

— Al sana hırsızlık !...

Yakasını koyverdi. Oğlan ağlayarak tezgâhın üzerinden öteye atladı ve ağzına geleni söylemeye devam etti.

— Annenizi dövsenize. Daha iyisi, karınızı dövün.

— Sus; ağzını burnunu dağıtmayayım!

— Gelin bakalım !... — Kapiya doğru koşmaya başladı. — Boynuzlu Arap, orospunun çocuğu! Karınıza baksanıza hele! Boynuzlar acıtmıyor mu?

Nacib yerinden fırlayıp peşinden yetişti, ve pençesini attı.

— Ne? Ne dedin?

Bico-Fino, Arap'ın yüzünü görünce dehşete kapıldı.

— Hiç, Mösyö Nacib. Bırakın beni!

— Ne dedin? Çabuk söyle, yoksa elimden kaza çıkar,

— Chico Moleza anlattı. Onun lâfı.

— Ne?

— Mösyö Tonico'yla yatıyormuş.

— Tonico'yla mı? Anlat, çabuk! — Öyle bir hırsla çekiştiriyordu ki, oğlanın gömleği yırtıldı. —

— Her gün, buradan ayrıldıktan sonra, Tonico, sizin eve gidiyor.

— Yalan söylüyorsun, namussuz!

— Herkes biliyor ve üstünüze gülüyor. Bırakın beni, Mösyö Nacib.

Gömleğini bıraktı; Bico-Fino koşa koşa uzaklaştı. Nacib taş kesilmişti; kör, sağır, kımıltısız, kafası bomboş. Chico Moleza buz fabrikasından döndüğünde onu bu durumda buldu.

— Mösyö Nacib... Mösyö Nacib...

Mösyö Nacib ağlıyordu.

Poker odasında Chico Moleza'yı sorguya çekti. Eliyle yüzünü örterek dinledi. Nacib onu «esir pazarı» ndan getirdiğinden bu yana adlar ve olaylar sıraladı. Tonico ile ilişkisi evlendiklerinden çok sonra başlamış. Her şeye rağmen inanmıyordu. Yalan olamaz mıydı? Emin olmak, gözleriyle görmek istedi.

Gece, onunla aynı yatakta yatmak çok gücüne gitti. Eve girdiğinde Gabriela gülümseyerek uyandı ve yüzünü öptü.

Nacib,

— Çok yorgunum, diyerek onu itti.

Sonra sırtını dönüp ışığı söndürdü. Yatağın ucuna uzandı, teni tenine değer diye korkuyordu. Kadın yaklaştı ve kalçasını bacağının altına sokmaya çalıştı. Nacib bütün gece uymadı, onu sorguya çekip konuşturmamak için kendini zor tuttu. Öğrenmek ve doğruysa, bir İlheus çocuğuna yakışacak şekilde onu öldürmek için yanıp tutuşuyordu. Ama öldürdükten sonra acı çekmeyeceğine emin olabilir miydi? Ruhunu söküp almışlar gibi sonsuz bir acı ve içinde acayip bir boşluk duyuyordu.

Ertesi gün bara erken gitti. Bico-Fino görünmedi. Chico Moleza ona bakmıyor, köşe-bucak kaçıyordu. Saat iki sularında Tonico çıkageldi; bitterini içti. Nacib'in sinirli bir hali vardı.

— Ailevî bir sıkıntı mı?

— Hayır. Bir şeyciğim yok.

Tonico gittikten sonra gözünü saata dikip on beş dakika kadar bekledi. Çekmeceden tabancasını aldı, beline sıkıştırdı ve eve doğru yürüdü. O henüz gözden kaybolmuştu ki, Chico Moleza, bara giren Joao Fulgencio'ya doğru koştu ve dehşet dolu bir sesle,

— Çabuk gelin, Mösyö Joao, diye haykırdı. Mösyö Nacib, Gabriela'yı ve Tonico Bastos'u öldürmeye gitti.

— O da ne demek oluyor?

Garson durumu birkaç kelimeyle açıkladı. Joao Fulgencio yokuşa doğru koşmaya başladı. Kilisenin köşesini henüz dön-

müştü ki, Dona Arminda'nın çığlıkları duyuldu. Tonico elinde kunduraları, ceketini ve gömleğiyle, pantolonlu fakat gövdesi çıplak ve yalınayak plaja doğru koşuyordu.

**ARAP NACİB GELENEĞE NASIL KARŞI ÇIKTI VE
BOYNUZLULAR LONCASINDAN NAMUSUNU NASIL
YİTİRMEYEN İSTİFA ETTİ YA DA MADAM SAAD
NASIL YENİDEN GABRIELA OLDU**

Evlilik yatağında çırcıplak uzanmış, Gabriela gülüyordu. Yatağın kenarında soyunmuş olarak oturan Tonico onu istek dolu gözlerle süzüyordu. Neden Nacib onları öldürmemişti? Her fırsat ve zorunlulukta kesinlikle uygulanan amansız ve karşı gelinmez bir yasa değil miydi? Kocanın onuru, suçluların kanıyla temizlenir. Albay Jesuino Mendonça bunu uygulayalı daha bir yıl olmamıştı... Neden onları öldürmemişti? Dün gece Gabriela'nın ateşli sağrısı bacaklarını yakarken kafasına koymamış mıydı? Yemin etmemiş miydi? Neden yapmamıştı? Tabancası belinde değil miydi? Kasadan alıp eliyle oraya koymamış mıydı? İlheus'taki dostlarının karşısında başını dik tutmaya kararlı değil miydi? Neden yapmamıştı?

Bunu alçaklık diye nitelemek yanlıştır. Alçak değildi ve bunu defalarca kanıtlamıştı. Tonico,

— Beni öldürmeyin, Nacib! Ona birkaç öğüt veriyordum sadece... diye haykırmıştı.

Sonra bahçeye koşmuş, alçak duvarın üstünden atlayıp Dona Arminda'nın avlusunda, kadının öfkeli bakışlarına aldırmadan ve donunu bile giymeden pantolonunu geçirivermişti.

Nacib tabancasını unutmuştu bile. Hakarete uğrayan ağır elini uzattı; Tonico yatağın içinde yuvarlanıp yere atladı, sandalyenin üzerinde duran giysilerini kaptığı gibi uzaklaştı. Kurşunu sıkacak bol vakit vardı. Neden yapmamıştı? Neden, kadını öldüreceğine onun tarçın renkli bedeninde kıpkırmızı lekeler bırakırcasına ve sessizce, kıyasıya dövmüştü? O da ses çıkarmadan durmuş, bağırmanın ve hiçkırmanın. Joao Fulgencio odaya girdiğinde hâlâ dövüyordu. Geldiğini görün-

ce Gabriela çarşafa sarındı. Onu da öldürecek kadar bol vak-
ti olmuştu.

Bunu aşırı bir sevgiyle açıklamaya çalışmak da yanlıştır. O anda Nacib onu sevmiyordu. Nefret de etmiyordu. Mekanik bir güdüyle, sinirlerini yatıştırmak için dövüyordu. İçi bomboştu; çiçeksiz bir vazo gibi, bomboş. Hançer gibi bir sızı batmıştı kalbine. Ne kin, ne sevgi duyuyordu. Sadece acı.

Öldürmemişti, çünkü öldürmek doğasında yoktu. Anlattığı o dehşet verici Suriye hikâyeleri hep yalandı. Öfkenin iti-
şiyle dövebilirdi. Bir borç ödüyormuş duygusuyla dövüyordu. Ama öldüremezdi.

Joao Fulgencio kolundan tutup çekince sus pus boyun eğdi.

— Yeter Nacib! Benimle gelin!

Eşikte durçlu, kısık sesle ve sırtı sönük olarak,

— Akşam geleceğim; seni burada görmeyeyim, dedi.

Joao Fulgencio onu evine götürdü. İçeriye girerlerken ka-
rısına, kendilerini yalnız bırakmasını işmar etti. Tıka basa ki-
tap dolu odada oturdular. Arap, yüzünü elleriyle örtmüştü. Uzun süre öyle kaldı, sonra,

— Ne yapacağım, Joao? diye sordu.

— Ne yapmak istiyorsunuz?

— İlhéus'tan gideceğim. Burada yaşayamam artık.

— Neden? Hiç bir sebep göremiyorum.

— Boynuzluyum. Nasıl durabilirim?

— Ondan ayrılacak mısınız?

— Ne dedim, duymadınız mı? Neden soruyorsunuz? Öl-
dürmedim diye mi? Bu nedenle mi onunla evli kalacağımı sa-
nıyorsunuz? Neden öldürmedim, biliyor musunuz? Çünkü ben
adam öldüremem... Bir orospuyu bile... Bir böceği bile. Hiç
bir zaman öldüremedim; zararlı bir hayvanı bile.

— Bence çok iyi yaptınız. Kıskançlık yüzünden öldürmek
barbarlıktır. Bu, sadece İlhéus'ta görülüyor. Ya da uygarlık-
ta geri kalmış ülkelerde. Çok iyi yaptınız.

— İlhéus'tan gideceğim...

O sırada Joao Fulgencio'nun eşi kapıda göründü.

— Joao, seni istiyorlar. Mösyö Nacib, size kahve getireceğim.

Joao Fulgencio çıktı. Nacib kahveyi içmedi. İçi bomboştu; ne açlık, ne susuzluk duyuyordu; acılıydı, o kadar. Kitapçı raftan bir kitap aldı,

— Hemen geliyorum, dedi.

Döndüğünde Nacib'i aynı durumda, dalgın bakışlarla buldu. Yanına oturdu ve elini dizine koydu:

— İlhéus'tan gitmeniz bence büyük bir hata olur.

— Kalmama olanak var mı? Millet beni tefe alır.

— Kimse almaz...

— Siz almazsınız, zira iyi kalplisiniz. Ama başkaları...

— Bana şunu söyleyin, Nacib: o, karınız değil de, metresiniz olsaydı, İlhéus'tan gider miydiniz?

Nacib soruyu tarttı ve bir süre düşündü.

— O, benim için her şeydi. Bu nedenle evlendim onunla; biliyorsunuz.

— Biliyorum. Hatta sizi uyardım.

— Beni mi?

— Hatırlar mısınız? Bazı çiçekler vazoya konuldu mu, so-lar, demiştim.

Doğruydu, ama bir kulağından girmiş, öbür kulağından çıkmıştı. Üzerinde durmamıştı. Şimdi anlıyordu. Gabriela va-zo için, evlilik ve koca için doğmamıştı.

— Ama sadece metresiniz olsaydı? diye ekledi, kitapçı, İlhéus'tan gider miydiniz? İstirabınızı konu etmiyorum. Sev-diğiniz için, kocası olduğunuz için insan acı duyar. Evli oldu-ğu için öldürür ya da başını alıp gider.

— Metresim olsaydı kimse benimle alay etmezdi. Dayak yeterdi. Bunu, benim kadar siz de bilirsiniz.

— Eh, öyleyse, bilin ki, kaçmanız için hiç bir neden yok.

— Yargıç önünde ve bütün yasal gereklerle evlendim. Siz de oradaydınız.

Joao Fulgencio'nun elinde bir kitap vardı. Açtı.

— İşte Medenî Kanun VI. Bölüm 219. Maddesi. Birinci paragrafı dinleyin. Bu bölüm aile hukukunu, ve bu başlık, ev-

liliği düzenler. Şimdi size evliliğin feshini okuyacağım. Hileye düşülmesi halinde evlilik geçerli değildir.

Nacib yarım kulakla dinliyordu. Bu işlere aklı ermezdi.

— Evliliğiniz batıldır ve feshedilebilir. Dilerseniz yalnız evlilikten kurtulmakla kalmaz, hiç evlenmemiş sayılırsınız. Böylece sadece metres hayatı yaşamış olursunuz.

— O nasıl şey? Daha açık anlatın.

Arap'ın ilgisi uyanmıştı.

— Dinleyin (okudu) : Aşağıdaki hallerde karı kocadan biri evlenmenin feshi için dava açabilir.

1.— Karı ya da koca diğerinin namus ve haysiyeti hakkında gerek bizzat onun tarafından, gerek onun bilgisi dahilinde üçüncü bir şahıs tarafından iğfal edilerek akte razı olması. Yanılmıyorsam evlenmeye karar verdiğinizde onun, ne aile adını, ne doğum tarihini bilmediğini söylemişsiniz.

— Evet. Hiç bir şey bilmiyordu...

— Ve Tonico, gerekli belgeleri sağlamayı önerdi.

— Evet. Hepsini yazıhanesinde düzenledi.

— Öyleyse evliliğiniz batıldır, zira hile ile evlenmeniz söz konusudur. Sorun o zaman kafamı kurcalamıştı. Ezequiel geldiğinde sordum. Haklı olduğumu öğrendim. Bu belgelerin sahte olduğunu kanıtladığınız anda evlilikten kurtulursunuz. Hatta hiç evlenmemiş sayılırsınız. Metresiniz diye kabul edilir.

— Peki nasıl kanıtlayacağım?

— Tonico'yla ve Yargıçla konuşmak gerekir.

— O herife bir tek kelime söylemem.

— İster misiniz, bu işi ben üstüme alayım? Dilerseniz, hukukî tarafıyla da Dr. Ezequiel meşgul olsun. Hatta hizmetini sundu bile.

— Demek biliyor.

— Bunu bırakın. Ben işi ele alayım mı?

— Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

— Öyleyse, birazdan görüşürüz. Kalın, kitap okuyun. (Arap'ın sırtını sıvazladı.) Canınız istiyorsa, ağlayın. Bunda ayıp yok.

— Sizinle çıkacağım.

— Olmaz. Nereye gideceksiniz? Burada beni bekleyin. Hemen dönerim.

İş, Joao Fulgencio'nun sandığı kadar kolay olmadı. Önce Ezequiel'i yola getirmek için cebelleşti. Avukat, Tonico'yla görüşmek, işi tatlıya bağlamak istemiyordu.

— O herifi hapse atmalıyız, diyordu. Onu evrakta sahtekârlık yapmaktan mahkeme önüne çıkaracağım. O, ağabeyi ve babası benim hakkımda etmedikleri iftirayı bırakmadılar. İlheus'tan kaçıp gitsin. Bir skandal olacak ki!...

Joao Fulgencio sonunda onu ikna etti. Birlikte noterliğe gittiler. Noterin yüzü hâlâ solgundu; onlara kaygıyla baktı; acı acı gülüyor ve tatsız tuzsuz şakalar yapıyordu.

— Acele sıvışmasaydım Arap boynuzlarıyla beni delecekti... Aman, nasıl korktum!..

Ezequiel ciddî bir tonla,

— Nacib müvekkilimdir; saygılı bir dille konuşun, dedi.

Durumu tartıştılar. Başta Tonico, anlaşılmayı şiddetle reddetti. Feshi gerektiren bir durum yoktu ortada. Belgeler sahte olmakla beraber, gerçek kabul edilmişti. Nacib yaklaşık beş aydan beri evliydi ve hiç bir itirazda bulunmamıştı. Hem sonra, kendisi, belgelerde sahtekârlık yaptığını nasıl açıkça itiraf edebilirdi. Doğum il mühaberleri ve tapu senetleri satan ihtiyar Segismundo'nun devrinde değillerdi. Ezequiel omuz silkti ve Joao Fulgencio'ya dönüp,

— Nasıl?... diye haykırdı. Dememiş miydim?

Joao Fulgencio,

— Tonico, bir hal çaresi bulunur, dedi. Yargıca danışalım. Güçlüğü atlatabilir, belgelerin sahte olduğunu açıklamadan ya da hiç değilse suçlu olarak sizi göstermeden işin içinden sıyrılırız belki. İyi niyetle hareket ettiğinizi, Gabriela'nın sizi aldattığını söyleriz. Bir şeyler buluruz. Ne ki, zaten? İlheus'un düzeni tümüyle sahte belgelere dayanmıyor mu?

Ama Tonico hâlâ direniyordu. Adının böyle bir davaya karışmasını istemiyordu.

Ezequiel,

— İsteseniz de, istemeseniz de adınız karıştı, dedi. Boğa-

zınıza kadar battınız. İki şıktan biri: ya kabul eder, bizimle birlikte yargıca gelir ve davayı tatlılıkla hallederiz, ya da hemen bugün, Nacib, adına bir dava açar ve sizin tarafınızdan sahte olarak düzenlenen belgelere dayanarak yapılan hata nedeniyle evliliğin feshini talep ederim. Bu sahtekârlığı, ilişkinizi ilerde de devam ettireceğiniz sevgilinizi, dostluğunuza güvenen saf ve iyi niyetli adamla evlendirmek için yaptığınızı söylerim. Böylece hem evrakta sahtekârlık, hem de zina suçlarından yargılanırsınız. Ve her iki halde de taammüden. İşte başınıza gelecekler!

Tonico'nun nutku tutulmuştu.

— Ezequiel, yalvarırım, beni mahvetmek mi istiyorsunuz, diye kekeledi.

Joao Fulgencio,

— Ya Dona Olga ne der? diye ekledi. Ya babanız, Albay Ramiro? Hiç düşündünüz mü? Bu skandala dayanamaz; evlâdının çıkardığı rezalet yüzünden ölür gider. Sizi uyarıyorum, çünkü böyle bir şey olmasını istemem.

— Allahım, neden karıştım bu işlere? Bu belgeleri, bir dosta hizmette bulunmak için düzenlemiştim. Kadınla aramda bir şey yoktu henüz...

— Bizimle birlikte yargıca gelin. Böylesi, hepimiz için daha iyi olur. Aksi halde, önceden haber veriyorum, bu hikâyeye *Diario de Ilhéus*'ta yayınlanacak. Ben kaleme alacağım ki, sizi özürlü gösterebilecek bir tek nokta bulunmasın. Ben yazacağım, ben, Joao Fulgencio...

— Ama Joao, biz eski dostuz...

— Biliyorum. Ama Nacib'in güvenini kötüye kullandınız. Başkasının karısıyla olsaydı umurumda değildi. Onun ve Gabriela'nın dostuyum. İkisinin de iyi niyetini kötüye kullandınız. Ya bizimle birlikte gelirsiniz, ya da sizi rezil ederim. Öyle bir siyasal ortamda yaşıyoruz ki, Ilhéus'ta kalamazsınız.

Tonico'nun fiyakası sönmüştü. Bir rezalet çıkacağı düşüncesi onu dehşetten donduruyordu. Dona Olga'nın ya da babasının kulağına gider diye ödü kopuyordu. Yargıca gitmek ve evrakta sahtekârlık yaptığını kabullenmek gibi iki kazıktan

birine boyun eğmekten başka çaresi yoktu.

— Ne isterseniz yapacağım. Ama, Allah aşkına bu işi sessizce halledelim. Dostuz nihayet.

Yargıç olayı kahkahalarla dinledi.

— Demek Mösyö Tonico, siz, Arap'ın yüzüne karşı canciğer dostuyum derken, arkadan boynuzluyordunuz ha? Ben de kıza ilgi duymuştum, ama evlendikten sonra artık uğraşmadım. Evli kadınlara saygım vardır.

Aslında Ezequiel'inkine benzer bir tepki duymaktaydı. Tonico'yu suçlu mevkiine getirmeden yani, onu, Gabriela tarafından aldatılan namuslu ve iyi niyetli bir noter sayarak evliliği usulca feshetmeye güç razı oldu. Çapkın notere karşı en ufak bir sempatisi yoktu. Zira iki yıl metres oturduğu Prudencia ile kendini de boynuzlamış olduğundan kuşkuluydu. Aksine Nacib'e karşı sempati duymuştu ve ona yardım etmek istiyordu. Çıktıklarında Yargıç sordu.

— Ya kadın? Ne yapacak? Şimdi serbest artık; bütün bağlardan kurtuldu. Hayatımdan bunca hoşnut olmasaydım... Zaten gelip benimle görüşmesi gerekir. Şimdi iş ona kaldı. Çünkü, kabul etmezse...

Joao Fulgencio evine dönmeden önce Gabriela'yı aramaya gitti. Dona Arminda onu evine almıştı. Her şeyi kabul ediyordu, bir şey istemiyordu, yediği dayaktan bile şikâyetçi değildi. Nacib'i övdü.

— Mösyö Nacib öyle iyi kalpli ki... Ben, Mösyö Nacib'i küçük düşürmek istemiyordum.

Gerçekten evlendikten ve boynuzlular loncasına girdikten sonra Arap Nacib, kısa zamanda karara bağlanan bir fesih davası sayesinde işte böylece bekârlığına kavuştu. Madam Saad de işte böylece yeniden Gabriela oldu.

GABRIELA'NIN AŞKI

Model Kırtasiye'de olay yorumlanıyordu. Nho-Galo şöyle diyordu :

— Dâhiyane çözüm. Nacib'in bir dâhi olduğu kimin ak-

lından geçerdi? Ona karşı sempati vardı; şimdi bu daha da arttı. İlhéus'ta nihayet bir uygar insan görebildik.

Kaptan soruyordu :

— Gabriela'nın karakterini nasıl izah edebiliyorsunuz, Joao Fulgencio? Dediğinize göre Nacib'i gerçekten seviyor. Seviyordu ve hâlâ da seviyor. Ayrılığın Nacib'den çok ona ağır geleceğini, boynuzlamanın buna engel olmadığını söylüyorsunuz. Nasıl olur? Madem onu seviyordu, neden ihanet etti, peki? Bunu nasıl izah ediyorsunuz?

Joao sokaktaki kalabalığı seyrediyordu; Dos Reis kız kardeşler başlarında mantillayla geçiyorlardı. Güldü :

— İzah gereksiz; izah etmek istemem, çünkü bu, sınırlamak olur. Gabriela'yı sınırlamaya, ruhunu açığa çıkarmaya olanak yoktur.

— Güzel bir beden, bir kuş ruhu. Gerçekten bir ruhu var mı? (Josué, Gloria'yı düşünüyordu.)

— Bir çocuk ruhu, belki. (Kaptan anlamak istiyordu.)

— Çocuk, mümkündür; kuş, saçma. Josué. Gabriela iyi kalpli, alicenap, atılgan ve arıdır. Onda birçok erdem ve kusur bulabilirsiniz, ama izah etmek, asla. Neyi seviyorsa yapar; hoşuna gitmeyen her şeyi reddeder. Onu izaha kalkışmam. Benim için, onu görmek, var olduğunu bilmek yeter.

Dona Arminda'nın evinde, yediği dayaktan hâlâ mosmor, Gabriela düşünceliydi. Sabahleyin hizmetçi kız gelmeden bahçe duvarından atlayıp Nacib'in evine girmiş, süpürüp temizlemişti. Öyle iyi kalpliydi ki, Mösyö Nacib! Onu dövmüştü, çünkü öfkeliydi. Kabahat kendisindeydi. Neden evlenmeyi kabul etmişti? Parmağında bir yüzükle, kolkola sokağa çıkmak hevesiyle. Belki de onu yitirme, günün birinde başkasıyla evlenip kendisini uzaklaştırması korkusuyla. Onu, böyle bir karar almaya iten buydu, herhalde. Hata etmişti, kabul etmeliydi. Ya da, belki de lâf olsun diye...

Kıyasıya dövmüştü, öldürmeye bile hakkı vardı. Kocasını aldatan kadın ölmeyi hak etmiştir. Herkes öyle diyordu; Dona Arminda da söylemiş ve Yargıç kesinlemişti. Ölmeyi hak etmişti. Nacib iyi kalpli bir insandı. Sonra Yargıç bu

evliliğin feshine karşı çıkıp çıkmayacağını sormuştu. Ve şu konuda da uyarmıştı: evliliğin feshi halinde barın, bankadaki hesabın ve evin üzerinde hiç bir hakkı kalmayacaktı. İyi düşünsündü. Kabul etmemesi halinde iş mahkemeye aksedecekti ve bu halde sonucun neye varacağı bilinemezdi. Kabul ediyorsa... Bir talebi yoktu. Yargıç anlatmıştı: hiç evlenmemiş gibi olacaktı. En iyisi buydu... Çünkü bu şartlarla Mösyö Nacib'in üzülməsi, Mösyö Nacib'in kızması için bir neden kalmayacaktı. Dayak içini sızlatmamıştı... Öldürseydi yine de kinle ölmeyecekti; haklı olan o idi. Genç kadını asıl üzen şey evden kovulmak, onu görememek, konuştuğunu duyamamak, kalçalarında bacağının ağırlığını hissedememek, bıyıklarının gıdıklamasından yoksun kalmak, okşanmamaktır. Mösyö Nacib'in göğsü yastık gibiydi. O sevgili geniş göğsü kaplayan kıllara yüzünü gömüp uyumayı seviyordu. Ona sevdiği yemekleri pişirmekten ve o lezzetli yemeklerin övgüsünü dinlemekten hoşlanıyordu. İskarpınleri sevmiyordu; ne de İlheus'un saygıdeğer ailelerini ziyaret etmeyi. Ne davetleri, ne pahalı elbiseleri, ne mücevherleri. Bunları sevmiyordu. Ama Mösyö Nacib'i, yokuştaki evi, goyavye ağaçlarıyla dolu bahçeyi, mutfak, salonu, yatak odasını seviyordu.

Yargıç, birkaç gün sonra artık evli olmayacağını, hiç bir zaman evlenmemiş sayılacağını söylemişti. Hiç bir zaman evlenmemiş... Ne iyi! Yargıç, onları evlendiren, bir vakitler onu bir eve kapatmayı öneren yargıçtı. Bu kez yine lâfını etmişti. Gabriela istemiyordu. Çirkin ama babacan bir ihtiyardı. Madem evlenmemiş sayılacaklardı neden Mösyö Nacib'in evine dönemesindi? Neden mutfakta, çamaşırla, yemekle uğraşamıyordu?

Dona Arminda, Mösyö Nacib'in asla bir daha yüzüne bakmayacağını, selâm bile vermeyeceğini, bir kelimecik konuşmayacağını söylüyordu. Peki ama, hiç evlenmemiş sayılacaklarına göre nedendi, bütün bunlar? Birkaç gün sonra... demişti Yargıç. Düşünüp taşıyor, tekrar Mösyö Nacib'in evine dönmemesi için hiç bir neden görmüyordu. Onu küçük düşürmek, onu üzme istememişti. Ama küçük düşürmüştü, çünkü

evliydim; çünkü evli olduğu halde başkasıyla yatmıştı. Bir gün, kıskandığını hissetmişti. Koskoca adam, ne tuhaf! Bunun üzerine dikkat etmiş, tedbir almıştı, çünkü üzülmelerini istemiyordu. Ne budalaca, ne akıl almaz şey: yattıkları kadın, başkasıyla da yattı diye erkekler neden üzülmelerdi? Anlamıyordu. Mösyö Nacib, diliyorsa gidip başkasıyla yatabilir, başkasının kollarında uyuyabilirdi. Tonico'nun başkasıyla yatacağını biliyordu; Dona Arminda bir yığın kadınla ilişkisi bulunduğunu anlatıyordu. Onunla yatmak, onunla bir yatağa kapanmak güzel şeydi; ama bu böyledir diye onun, yalnız kendisiyle yatmasını istemek de ne oluyordu? Bunu anlamıyordu. Bir erkeğin kollarında uyumaktan hoşlanıyordu, ama her önüne gelenin değil. Clemente gibi, Tonico gibi, Nilo gibi, Bebinho gibi yakışıklılarıyla. Ah! Nacib gibi... Erkek de diliyor, bakışlarıyla çağırıyor, gülümsüyorsa neden reddetmişti? Her iki taraf da diledikten sonra! Neden reddetmek gerektiğini kavrayamıyordu. Erkeklerle yatmak, bedeninin titremelelerini ve ısırıklarını duymak, bayılırcasına kendinden geçmek güzel şeydi. Mösyö Nacib'in kızmasını ve öfkelenmesini, evli oldukları için haklı buluyordu. Yasalar buna izin vermiyordu. Sadece erkeğin hakkı vardı; kadının yoktu. Biliyordu, ama gel de dayan! İstek duydu mu, yasak dinlemeyip tatmin ediyordu. Gocundurmamak, acı vermemek için gerekli tedbirleri alıyordu. Ama bu derece üzeceğini ve kıracağını asla aklından geçirmemişti. Birkaç gün sonra evlilikleri kalmayacaktı; ne geçmişte, ne gelecekte. O zaman Mösyö Nacib'in dargın durması için bir neden bulunmayacaktı.

Bazı şeyleri seviyordu; çok seviyordu. Sıcak bastırmadan önceki saatlerde sabah güneşini, soğuk suyu, beyaz plajı, kumları ve denizi; sirki ve luna parkları, sinemayı, goyavyeleri ve *pitanga*'ları; çiçekleri ve hayvanları; yemek pişirmeyi, yemeyi, sokaklarda gezmeyi, gülmeyi ve çene çalmayı. Ama ki-birli kadınlarla değil. Ve her şeyden çok yakışıklı erkekleri, onların kollarında yatmayı, inlemeyi ve iç geçirmeyi. Bütün bunları, ve de Mösyö Nacib'i seviyordu. Değişik bir duyguyla seviyordu. Yatakta inlemek, kucaklamak, ısırarak, iç geçir-

mek, ölmek ve dirilmek için. Ama aynı zamanda güneşi, plajdaki kumları, gökteki ayı ve pişireceği yemekleri düşünde görerek uyumayı da. Mösyö Nacib'in bacağının ağırlığını duyarak. Onu seviyordu, gerçekten çok seviyordu. Onu özliyordu; geldiğini görmek için kapıların gerisine gizlenip bekliyordu. Geç ve bazen sarhoş eve dönüyordu. Ona tekrar sahip olmayı, güzel başını göğsünde duymayı, yabancı dille söylediği âşıkane sözleri ve «Bie» diye mırıldanışını yeniden duymayı öyle istiyordu ki.

Ve onu, sırf yatakta, Tonico'ya gülümsediği için yitirmişti ha? Bu, bunca önemli miydi? Başkasıyla yatıyor diye Mösyö Nacib'in bunca acı çekmesi akıl alacak bir şey miydi? Ne yitiriyordu? Bu, neyi değiştirdi? Onu aynı şekilde seviyordu ve daha fazla sevmek olanaksızdı. Kız kardeş, evlât, ana, metres ya da karı olsun, başka bir kadın erkeği, kendisinin Mösyö Nacib'i sevdiği kadar sevemezdi, birlikte yaşamaktan bunca hoşnutluk duyamazdı. Ve bütün bu gümbürtü, kendisini sırf başka bir erkekle yakaladığı içindi. Bu böyledir diye onu daha az sevmemişti, yokluğundan daha az acı duyuyor değildi! Dona Arminda asla — koskoca bir asla — Mösyö Nacib'in geri dönmeyeceğini söylüyordu. Hiç değilse yemeklerini pişirmesine izin versindi. Nerede karnını doyuruyordu? Ya bara gerekli yiyecekleri kim pişiriyordu? Peki açmayı tasarladığı lokantanın yemekleri ne olacaktı? Bari bunları yapmasına izin versindi. Güldüğünü ve o güzel yüzünü görmeyi nice arzu ediyordu! Gülsündü, yanına sokularak; kolunu tutup «Bie» deseydi; bıyıklarını, karanfil kokulu ensesinde gezdirdi. Dünyada erkeğini Gabriela kadar seven, bunca içtenlikle özlemine çeken, bunca üzerine titreyen bir kadın daha yoktu.

Kırtasiye'de tartışma devam ediyordu.

Nho-Galo,

— Bağlılık, aşkın en belli kanıtıdır, diyordu.

Kaptan,

— Bir aşkın derecesini gösteren en kesin ölçüdür, diye ekledi.

— Aşk kanıtlanmaz ve ölçülmez. O, Gabriela gibidir. Var-

dır, o kadar, diye karşılık verdi, Joao Fulgencio. Bir şeyi anlamamak ya da izah edememek onu ortadan kaldırmaz. Yıldızlar hakkında hiç bir şey bilmiyorum, ama onları gökte görüyorum; gece, onlar sayesinde güzeldir.

GARİP BİR HAYAT

Ah! Gabriela'sız bomboş, ama anılarıyla dopdolu bir evde ilk gece. Onun gülümsemesiyle karşılanmak yerine küçük düşmenin ezikliği; bir kabusu yaşamamış olmanın kesinliği; o akıl almaz şeyin gerçekten olması. Yatağın kenarında oturan Tonico'nun hayali. Her şeyin bittiğini, onu orada bulmayacağını ve günün birinde başkasının olacağını düşünmenin öfkesi, hüznü, yıkıntısı. Dünya tüm ağırlığıyla çökmüşçesine ezici, boğucu, sonsuzca ve bitmeyecekmişçesine uzayıp giden bir gece. Ne yapacağını, neden yaşadığını, neden çalıştığını bilememenin verdiği derin acı, sonsuz boşluk. Gözleri kuruydu; kâlbî bir hançerle paramparça. Henüz yeni başlayan ve ömrünün sonuna dek devam edecek olan bu gecede asla uyuyamayacaktı. Gabriela'dan geriye çarşafı ve şiltelere sinen karanfil kokusu kalmıştı. Genzinde de. Yatağa bakamıyordu; baktı mı, dikilen göğüsleriyle, kalçalarının kıvrımlarıyla, bacaklarının kadifemsi gölgesiyle, karnının doğurgan toprağıyla, omuz ve göğsünc, dudaklarının mor izlerini bıraktığı tarçın rengi teniyle çırpıplak yatan Gabriela'yı görüyordu. Kalbinde, o gece bir ömür boyu yaşayacaktı. Pörsüyen bıyıkları düşüyordu artık, ağzında peltemsi bir acılık vardı. Asla bir daha gülemeyecekti.

Birkaç gün sonra, Nho-Galo'nun «Vezüv» de papazlara verip veriştiirdiğini duyunca güldü. İlk haftalar çok acı çekti. Her şeyden boşalmış ve yokluğuyla dopdolu haftalar. Her şey, herkes ona, Gabriela'yı hatırlatıyordu. Kasa'ya baktığında, onu, kulağının arkasında bir çiçekle görüyordu. Kiliseye baktığında, sandallarını giymiş, geliyordu. Tuisca'ya baktığında, şarkı söyleyerek dansediyordu. Doktor, Ofenisia'dan söz ederken, o, Gabriela diye duyuyordu. Kaptan, Felipe ile kumar

oynarken, Gabriela'nın kahkahası dolduruyordu salonu. Evde, daha da beterdi. Her yerde onu görüyordu: fırının önünde yemek pişirirken, eşikte güncşlenirken, bahçede goyavye yerken, kedinin başını yüzüne bastırırken. Altın dişini göstere göstere gülümseyerek, ufak odada, ay ışığında kendisini bekliyordu. Ama bu görüntülerin bir özelliği hiç dikkatini çekmiyordu: bunlardan hiç biri evlilik süresine ait değildi. Eski Gabriela'yı, ilkbahardaki Gabriela'yı görüyordu hep. Bu görüntüler hem acı veriyor, hem içini okşuyordu. Bununla beraber, erkeklik gururundan — kocalık demiyoruz, zira evlenmiş sayılmadıklarına inanıyordu. — yaralandığını unutmayaarak onu zaman zaman ötekinin kollarında görüyordu. Ruhu ölmüştü. Evden bara, bardan eve gidip geliyordu.

Bir gün arkadaşları, hemen hemen zorla onu kabareye sürüklediler. Çok içti. Ama müthiş bir direnci vardı; tamamıyla sarhoş olmadı. Ertesi gün kendiliğinden gitti. Orada sarışın Rosalinda ile, Gabriela'nın zıddı bir güzelle tanıştı. Tekrar yaşamaya başladı ve yavaş yavaş unuttu. En güç şey, başkasıyla yatmak oldu. Kadınla arasında Gabriela vardı; gülüyordu, ona kollarını uzatıyordu; sağrısını bacağına altına sokuyor ve başını göğsüne dayıyordu. Kimsede, ne ondaki tat, ne koku, ne sıcaklık vardı; kimse onun gibi kendinden geçmiyordu. Ama bu da yavaş yavaş kayboldu. Rosalinda ona, aşk sanatında usta Risoleta'yı hatırlatıyordu. Şimdi, geçimini sağlayan Albay Manuel das Onças'la yatmadığı gecelerde Maria Machadao'nun evindeki odasına gidiyordu. Bir gece kareyi tamamlayacak birini bulamadılar. Kendisi geçti, oyun kâğıtlarını eline aldı. Yeniden kumar oynamaya başladı. Şimdi artık poker de, dama da, tavla da oynuyordu. Arkadaşlarıyla havadisleri yorumlamaya oturuyor, siyaset konuşuyor, fıkra anlatıyordu. Gabriela'yı barda görmüyordu artık ve karanfil kokusunu bile hemen hemen duymaz olmuştu. Öyle ki, yatağında rahatça uyuyabiliyordu. Hiç o güne dek Machadao kadının evine yemeğe ve Pontal'daki hindistancevizi bahçelerinde sefahat âlemlerine bunca sık davet edilmemişti. Eskisinden daha çok sevildiği, daha çok takdir ve saygı duyulduğu

hissi vardı içinde.

Asla böyle bir şey hayal etmemişti. Yasaya karşı çıkmıştı. Kadını öldüreceğine, rahatça çekip gitmesine meydan vermişti. Tonico'ya ateş edeceğine tokat atmakla yetinmişti. O günden sonra hayatı cehennem olacak sanmıştı. Dr. Felismino'nun başına gelmemiş miydi? Selâm bile vermez olmuşlardı. Yasayı çiğnedi, kadını ve âşığını öldürmedi diye Ílhéus'tan uzaklaşmak zorunda bırakmamışlar mıydı? Gerçi kendisi evliliği feshettirmiş, böylelikle geçmiş silmişti. Ama yine de anlaşılmayı ve hoş karşılanmayı umut etmemişti. Bar müşterisiz kalacak, dostları elini sıkamak bile istemeyecekler, peşinden alaylı kakhahalar duyacak, Nacib'in burnuna gülerken Tonico'nun sırtını kutlamalı sözlerle sıvazlayacaklar sanmıştı. Bunlardan hiç biri olmadı. Aksine. Kimse bu konuda söz söylemedi, bir rastlantıyla söz oraya geldiğinde kurnazlığını ve bu işin içinden nasıl ustalıkla sıyrıldığını hatırlatarak kutluyorlardı. Nacib'in değil, Tonico'nun burnuna gülüyorlardı. Arap'ın basiretini överlerken noteri de tefe alıyorlardı. Tonico öğleden sonraları bitterini şimdi «Pinga de Ouro» da içiyordu ve Plinio Araça, Nacib'in oyununa geldiğini yüzüne karşı söylemekten geri durmamıştı. Yediği tokadı da iyice tefe almışlardı: herkes lâfını ediyordu ve Josué bundan esinlenerek bir iğnecleme kaleme almıştı. Gabriela'dan ne iyi, ne kötü söz ediliyordu; varlığı âdeta unutulmuştu. Kimse ona karşı konuşmadı, hatta bazıları onu savundular bile. Metres yaşayan bir kadının arada bir eğlenmeye hakkı vardı, nihayet. Madem yasal bir evlilik yoktu; önemsizdi bu.

Gabriela hâlâ Dona Arminda'lardaydı. Nacib onu, o gün bugündür görmemişti. Ebeden öğrendiğine göre Dora'nın atelyesinde dikiş dikiyordu. Başkalarından duydu: sözlü ve yazılı öneriler yağmaya devam ediyordu. Plinio Araça dilediği ücreti vermeye hazır olduğunu haber etmişti. Manuel das Onças yine onun etrafında dolaşıyordu. Yargıç, metresini savıp evine onu yerleştirmeye hazırdı. Hatta ağırbaşlı bilinen Maluf bile adaydı. Garip şey: hiç bir öneriye ilgi göstermiyordu. Ne ev, ne mağazalarda açık hesap, ne kakao plantasyonu, ne

para. Dora'nın atelyesine dikiş dikerek hayatını kazanıyordu.

Bar zarar ediyordu. Küçük kızın hazırladığı yiyecekler bir şeye benzemiyordu. Nacib, yeniden Dos Reis kız kardeşlere başvurup avuçla para vermek zorunda kalmıştı; üstelik ihtiyar kızlar yaptıkları lütufmuş gibi bir tavır takınıyorlardı. Lokantayı düşünerek Sergipe'den bir aşçı ısmarlamıştı; ama henüz gelmemişti. Bara da Walter adında tecrübesiz, ace mi bir genç almıştı. Zararı büyüktü.

Lokantaya gelince, az kalsın suya düşüyordu. Bir süre bar da, lokanta da gözünde değildi. Nacib ilk acılı anlarını yaşadığı, Gabriela'nın yokluğuyla içini müthiş bir boşluğun ve yalnızlığın sardığı sırada geriye kalan iki kiracı da çekip gitmişti. Ama bir ay sonra Maluf boş olan dairenin kira makbuzunu yolladı. Ödedi ve lokanta işini yeniden düşünmeye koyuldu. Bununla beraber kararı hep yarına bırakıyordu. Nihayet bir gün Mundinho Falcao onu yazıhanesine çağırdı. Arap'ı dostane gösterilerle karşıladı. Bir süreden beri Mundinho bara uğramıyordu. Seçim kampanyası için bölgenin iç kesimlerini dolaşıyordu. Bir kez, Nacib onu kabarede görmüştü. Fazla konuşamamışlardı, zira Mundinho dansediyordu.

— İşler ne âlemde, Nacib? Eskisi gibi günden güne iyiye gidiyor, umarım.

— Bildiğiniz gibi. — Kısa kesmek için şunları ekledi: — Başıma gelenleri duydunuz elbet. Yeniden bekârim.

— Anlattılar. Yaptığınız olağanüstü bir şey. Bir Avrupalı gibi, Londra'da ya da Paris'te yaşamış biri gibi davranmışsınız. — Ona sempatiyle bakıyordu. — Ama, söz aramızda, içiniz hâlâ biraz sızlıyor, değil mi?

Nacib irkildi. Neden bunu soruyordu?

— Nasıl acı çektiğinizi bilirim, diye devam etti Mundinho. Aynı demeyeceğim ama, benzeri bir olay geçti başımdan. Bu yüzden Îlhéus'a geldim. Zamanla yaralar kapanıyor. Ama arada bir, sızlar. Yağmurlu havalarda.

Nacib başını salladı. Mundinho Falcao'nun da başından benzeri bir olay geçmiş olması, onun da sevdiği kadının ihanetine uğramış bulunması içine su serpmişti. Ama evlenmiş,

boşanmış mıydı? Neredeyse soracaktı. Dert ortağını bulmuştu.

— Dostum, sizinle lokanta hakkında görüşmek istiyordum. Açmış olmamız gerekirdi. Gerçi Rio'ya ısmarladığımız gereçler henüz gelmedi, ama meşgul oluyorlar. *İta*'ya yüklemişlerdir. Sizi, bunun için rahatsız etmek istemedim. Sizin de kendinize göre sıkıntılarınız vardı, ama çaresiz. Son kiracılar kattan çıkalı iki ay oluyor. Tasarımızı ele almanın vakti geldi; eğer vazgeçmiş değilseniz.

— Asla. Niye vazgeçeyim. Yalnız, bir süre düşünemez oldum. Ama şimdi her şey yoluna girdi.

— Peki öyleyse! İşi ele alalım. Şimdi salonu düzenlememiz, Rio'dan gelecek gereçleri yerleştirmemiz gerekiyor. Gayret edersek nisanda açabiliriz.

— Siz merak etmeyin.

Bara döndüğünde duvarcıyı, boyacıyı ve elektrikçiyi çağırdı. Kazanacağı paranın tatlı düşüyle içi yeniden hayacanla dolmuştu. Her şey yolunda giderse en geç bir yıl sonra hayalindeki plantasyonu satın alabilirdi.

Bütün bu hikâye de, sadece ablası ve eniştesi kötü davranmışlardı. Haberi alır almaz İlheus'a koşmuşlardı. Ablası, «Dememiş miydim?» diye haykırdı. Eniştesi, parmağındaki doktor yüzüğüyle ve midesinden hasta birinin kasılmasına benzer bir sırtmayla karşısında durdu. Bir ağızdan Gabriela'ya verip veriştirdiler; sus pus dinleyen ve onları kapı dışarı etmemek için kendini zor tutan Nacib'in yazgısına acımalı sözler ettiler.

Ablası dolapları açtı ve elbiseleri, ayakkabıları, kombinezonları, juponları, şalları gözden geçirdi. Bazılarını Gabriela hiç giymemişti.

— Bu yeni; hiç giyilmemiş! diye haykırdı. Tam bedenime göre.

Nacib,

— Onu yerinde bırak! diye homurdandı. Madam Saad de Castro, gururu incinerek,

— Hâlâ onu mu düşünüyorsun? diye atıldı. Kutsal kalın-

tılar mı bunlar?

Agua Preta'ya döndüler. Ablasının açgözlülüğü ona elbise, ayakkabı ve mücevherlere harcadığı paraları hatırlattı. Elbiseleri, hatta giyilmemiş iki çift ayakkabıyı amcasının dükkânında sattırabilirdi. Böyle yapmalıydı. Ama bir süre bunu da bir yana koydu. Kapalı dolaplara bakmıyordu bile.

Mundinho ile görüştüklerinin ertesi günü mücevherleri cebine yerleştirdi; elbiseleri ve ayakkabıları bir paket yaptı. Kuyumcuya, oradan amcasının dükkânına uğradı.

CAM YILANI

Akşam üstü, kırlardaki bitmez tükenmez gurup vakti, ormanlarda ve kakao tarlalarında gölgelerin dev hayaletlere dönüştüğü ve gecenin, yorucu gündüzü uzatmak istermişçesine ağır ağır bastırıldığı saatte Fagundes ve Clemente ellerindeki son birkaç fidanı da toprağa gömdüler. Zenci gülerek,

— Bu da bitti, dedi. Albayın daha da zenginleşmesi için dört bin kakao fidesi diktik.

- — Ve üç yılda bir parçacık toprak sahibi olabilmek için... diye ekledi, melez.

Aristoteles'in suikastı başarısızlıkla sonuçlandıktan sonra zenci, Melki'in suçlamalarıyla karşılaşmıştı. ("Gerçekten nişancısın sanmıştım. Hiç bir işe yararın yok.") Sus pus dinlemişti. (Ne cevap verebilirdi?) Ufak bir ödül almıştı. ("Adamı öldürmen kaydıyla vaat etmiştim; yaralaman için değil. Sana bu parayı vermekle âlicenaplık ediyorum.") Fagundes bu götürü ekim işini Clemente ile birlikte almıştı. Nişancılığı konusunda ise albaya şu cevabı vermekle yetindi:

— Adamın eceli gelmemiş. Herkesin ecelini tayin eden O'dur. (Göğü gösteriyordu.)

Ödevleri on dönüm ormanı kesmek, ateşe vermek, tarla haline getirmek, dönüm başına dört yüz kakao fidanı dikmek ve üç yıl süreyle gelişmelerine bakmaktı. Kakao fidelerinin arasına manyoka, mısır, yerelması, ve Japon patatesi dikeyordı. Bu ufak ekim üç yıl geçimlerini sağlayacaktı. Bu çalış-

manın bitiminde albay onlara, tutan her kakao ağacı için bin beş yüz real ödeyecekti. Bu parayla, Clemente, ortaklaşa ufak bir toprak satın alıp özel bir kakao plantasyonuna sahip olmayı hayal ediyordu. Bu azıcık parayla satın alacağı plantasyon ne olabilirdi? Sefalet; bir avuç verimsiz toprak. Zenci Fagundes, çatışmaların başlamaması halinde plantasyon hayalinin gerçekleşemeyeceği kanısındaydı. Manyoka, mısır ve yer elmasıyla geçimlerini sağlayacak kadar para elde edemezlerdi. Yarı aç, yarı tok yaşarlardı. Varoşlara dek uzanmaya, bir haspayla yatmaya, felekten bir gün çılmaya ve zevkine iki el ateş etmeye yetmezdi. Ödünç para almak zorunda idiler. Üç yıl sonra alacakları ücret emeklerinin yarısını bile karşılamayacağı kuşkusuzdu. Peki, nerede kaldı bunca parlak bir gösteriyle başlayan çatışmalar? Herkes sinmiş oturmuştu. Sonu gelmemişti. Melk'in *jagunço*'ları Fagundes'le birlikte kayıkla sabah erkenden dönmüşlerdi.

Albayın suratı asıktı. Onun da keyfi yoktu. Fagundes nedenini biliyordu. Cachoeira do Sul'da anlatılanlardan herkes az çok haber almıştı. Kız, Fagundes'in görmüş olduğu o ki-birli kız, kolejden kaçmış, evli bir erkekle yaşıyormuş. Kadın, insanın yaşamını zehreden sapık bir hayvandı. Karısı değilse kızı, ya da bacısı. İşte Clemente de öyle; *Îlhéus*'tan döndüğünde Fagundes ona, Gabriela'nın barın sahibiyle evlendiğini ve parmağında yüzük, ağzında altın diş ve emrinde hizmetçilerle bir hanımefendi olduğunu duyuralı, boynu bükük durmadan çalışıyor, bir kayaya yığılıp gözleri havada öylece kalakalıyor, kulübesinin eşiğinde kımlıtsız düşüncelere dalıyordu.

Zenci serüvenli kaçışını, tepeyi nasıl indiğini, duvardan atladığında evli Gabriela ile karşı karşıya gelişini ve genç kadının hayatını nasıl kurtardığını anlatmıştı. Ormanı yakıyorlardı; alevlerden dehşete kapılan hayvanlar, yaban domuzları, *caititu*'lar, *paca*'lar, geyikler, *teiu*'lar, *jacu*'lar ve bir yığın yılanlar, *jararaca*'lar, çingiraklı yılanlar ve *surucucu*'lar kaçışıyordu. Sonra da çalılırları ayıklayacaklardı; ancak çok dikkat etmeliydiler; zira yılanlar öc almak için sinip beklerlerdi.

Kakao fidelerini dikmeye başlamışlardı ki, albay onu çağırtdı. Evinin verandasında durmuştu ve kırbacını çizmele-rine vuruyordu. Bu kırbaçla kızını döv-müş, onu kaçmaya it-mişti. Malvina'nın kaçtığından bu yana hü-zünlü bakan göz-leriyle Zenci Fagundes'i süzdü ve öfke sezilen bir sesle ko-nuştu:

— Hazır ol, zenci. Bugünlerde seni İlhéus'a götüreceğim. Kentte kararlı adamlara ihtiyaç olacak.

Kızını kaçıran herif için mi istiyordu? Ona ve kızına ateş etsin diye belki. Ama o, Fagundes, kadınları öldürmezdi. Yok-sa çatışmalar başlıyor muydu?

— Çatışmalar mı? diye sordu — ve gülerek ekledi: — Bu kez hedefi bulacağım.

— Seçimlerden ötürü. Tarihi yaklaşıyor. Kazanmalıyız. Gerekirse silâhlar konuşacak.

Uzun bir durgunluk devresinden sonra iyi haber. Artan bir şevkle işine devam etti. Amansız bir güneş belini dövü-yordu. Sonunda işlerini bitirdiler: kısa süre önce bakir or-manlarla kaplı topraklarda dört bin kakao fidanı yükseli-yordu.

Tarla çapası sırtlarında, kulübelerine dönerlerken Clemen-te ve Zenci Fagundes gevezelik ediyorlardı. Gurup bitiyor, gul-yabanileri, papaz katırları ve bir vakitler pusularda ölenlerin hortlayan düşleriyle gece ağır ağır bastırıyordu.

Kakao ağaçlarının arasında hayaletler geziniyor; gece kuş-ları uyanıyordu.

Bugünlerde İlhéus'a döneceğim. Değer doğrusu. «Bate-Fundo» da bir sürü kadın var; hepsi birbirinden güzel. Key-fini çıkaracağım, diyordu zenci; bir yandan da elini karnın-da şaklatıyordu. Beyaz kadınlara sürtüne sürtüne şu göbeğin rengi açılacak.

— İlhéus'a gidecek misin?

— Geçen gün, albay çağırtdığında söyledim ya: seçimleri yönetme işini üstüne almış. Zaferi kutlamak için yiyip içece-ğiz elbet; sonra, ceplerimiz de dolacak. Sen gözümün içine

bak : bu kez binlerce real getireceğim; toprağımızı satın alabileceğiz.

Gölgede durup, yüzünü karanlıkta tutarak, Clemente ona sordu :

— Albaya beni de götürmesini söylesene.

— Neden gitmek istiyorsun? Sen çatışmalara katılacak tipte adam değilsin... Senin toprağı kazmak, bitki dikmek, ürün toplamaktan başka bir bildiğin yok. Neden gitmek istiyorsun?

Clemente yürümeye başladı ve cevap vermedi. Fagundes tekrarladı :

— Neden? Gabriela'yı görmek için mi?

Clemente'nin suskusu cevaptı. Gölgeler büyüyordu.

Az sonra papaz katırı nallarıyla yeri döve döve, başsız, kesik boynundan fışkıran alevlerle cehennemden fırlayıp dört-nala ormandan geçecekti.

— Ne kazanacaksın?... Onu görsen ne olacak? O şimdi evli bir hanımefendidir. Evlilik onu değiştirmemiş. Öyle teva-zuyla konuşuyor ki. Eskisi gibi. Onu neden görmek istiyorsun? Sana ne yararı olabilir?

— Sadece görmek istiyorum. Bir defacık yüzünü görmek, kokusunu almak istiyorum. Güldüğünü görmek, gülüşünü yeniden bulmak istiyorum.

— Düşüncelerine saplanmışsın; kafanda başka bir şey yok. Farkediyorum, evlendiğini öğreneli satın alacağımız topraktan lâf olsun diye söz ediyorsun. Neden onu görmek istiyorsun?

Bir cam yılanı bitkilerin arasından çıktı ve yolun ortasına doğru süzüldü. Akşamın loşluğunda uzun bedeni parlıyordu; görünümü güzeldi, vahşi gecede bir mucize gibiydi.

Clemente ilerledi ve tarla çapasını indirdi. Cam yılanı üç parçaya ayrıldı. Bir darbe daha; başını ezdi.

— Neden yaptın bunu? Zehirli değildir... Kimseye zararı dokunmaz.

— Çok güzeldi; bunca güzellik acı veriyor.

Sessizce yollarını sürdürdüler, sonra Zenci Fagundes konuştu.

— Asla bir kadını öldürmemeli. O karayazgılı felâketimize yol açsa bile.

— Öldürmekten kim söz etti.

Bunu asla yapmayacaktı; buna ne gücü yeterdi, ne cesareti. On yılını ve toprak sahibi olma umudunu asla feda etmezdi. Şu yılan gibi, o kadının da zehiri yoktu; ama önünden şöyle bir geçmeye dursun, giz gibi, mucize gibi, erkeklerin kalbine acı salıyordu. Ağaçların gölgelerinde, ormanın ta içlerinden baykuşlar uluyordu, «Gabriela!» diye diye.

ÖLÜM ÇANLARI ÇALİYOR

Jagunço'ların plantasyonlardan inmelerine gerek kalmadı. Ne Melk, Jesuino, Coriolano ve Amancio Leal'inkiler, ne de Aristoteles ya da Ribeirinho'nunkiler.

Gerçi gerçekten bu seçim kampanyasının *İlhéus*, *Itabuna*, *Pirangi* ve *Agua Preta* için alışılmamış bir yönü vardı. Eskiden adaylar zaferden emin olduklarından ortalıkta görünmezlerdi bile. Pek pek en geniş topraklara ya da en çok sayıda ağaca sahip zengin *fazendeiro*'ları ziyaret etmekle yetinirlerdi. Bu kez, farklıydı. Kimse seçileceğinden emin değildi. Oylar için çekişmek durumundaydılar. Eskiden Ramiro Bastos'un emirleriyle albaylar karar verirlerdi. Şimdi kural değişmişti. Ramiro hâlâ *İlhéus*'ta emirlerini yürütüyor ve yöneticilere dileğince hükmediyordu; *Itabuna*'ya, hasmı Aristoteles hâkimdi. Her ikisi de eyalet hükümetini destekliyorlardı. Ama seçimlerden sonra hükümet hangisini destekleyecekti? *Mundinho*, Aristoteles'i eyalet başkanıyla bozuşmaktan alıkoymuştu.

Barlarda, Model Kırtasiye'de ve balık pazarındaki sohbetlerde kanılar ayrıydı. Kimi, hükümetin Ramiro Bastos'u destekleyeceğini ve seçimi yitirse bile onun adaylarını tanıyacağını ileri sürüyordu. İhtiyar albay, Eyalet'in dayandığı partinin temel direklerinden biri değil miydi? Güç durumunda

onu desteklemesi gerekmez miydi? Kimi ise, hükümetin, seçimi kazanandan yana olacağı kanısındaydı. Başkan, görev süresinin sonuna varmıştı ve halefinin, otoritesini yürütmek için desteklere ihtiyacı olacaktı. Mundinho kazanırsa, diyorlardı, yeni hükümet onu tanıyacak, zira böylelikle Ílhéus ve Ítabuna'ya güvenebilir. Bastos'lar beş para etmezlerdi artık; süpürüp atılması gereken bir tortudan başka neyi temsil ediyorlardı? Kimi de, hükümetin her iki partiyi hoş tutmaya bakacağını düşünüyordu. Onlara bakılırsa Mundinho'nun zafelerini onaylamayacak ve Riolu doktorun, federal milletvekili maaşını almaya devam etmesini uygun sayacaktı. Ve Alfredo Bastos'u Eyalet Meclisinde tutacaktı. Buna karşılık ezici zaferi su götürmeyen Kaptan'ın belediye başkanlığını onaylayacaktı. Ítabuna belediye başkanlığı da, Aristoteles'in adayına verilecekti elbet; böylece albay yönetimi elde tutmaya devam edecekti. Öte yandan Mundinho'ya da, Ramiro Bastos'un ölümüyle boş kalacak olan Federal Senatörlüğün önerileceğini öngörüyorlardı. Nitekim albay seksen üç yaşını da kutlamıştı...

— Yüz yıl yaşar, vallahi...

— Elbet; kesinlikle. Senatörlüğü, Mundinho uzun yıllar bekleyeceğı benzer...

Böylece hükümet her iki partiyi hoş tutmuş olacak ve Güney kesiminde durumunu pekiştirecekti.

— Yoksa her iki tarafı da kendine düşman mı edecekti?...

Onlar böyle tartışadursunlar, her iki partinin adayları çabalarını artırıyorlardı. Ziyaretler, yolculuklar, hediyeler, seçim toplantıları, söylevler. Ílhéus'ta, Ítabuna'da ve çevredeki ilçelerde seçim toplantıları yapılmadık bir pazar geçmiyordu. Kaptan elliden fazla söylev vermişti. Gırtlacağı patlamış, tumturaklı sözler haykırmaktan, harikalar vaat etmekten sesi kısılmıştı. Ílhéus'ta büyük reformlar yapacak; yollar açacak, babası, unutulmaz Cazuya de Oliveira'nın başladığı eseri tamamlamak için halk yararına girişimlerde bulunacaktı. Dr. Mauricio ondan aşağı kalmıyordu. Kaptan, Seabra meydanında konuşadursun, Rui Barbosa meydanında Tevrat'ı zikrediyordu. Joao Fulgencio,

— Mauricio'yu dinleye dinleye Kutsal Kitap'ta bilmediğim şey kalmadı, diyordu. Çocuklar, kazanırsa Kutsal Kitap'ı Peder Cecilio'nun yönetiminde meydanlarda zorla okutacak. Bütün bu hikâyede en zararlı çıkacak kişi Peder Basilio'dur. Zira Kutsal Kitap'ta tek bildiği şey şudur: «Birleşin ve çoğalın.»

Kaptan ve Dr. Mauricio'nun sürdürdükleri kampanyanın kent ve köylerden ibaret kalmasına karşılık, Mundinho, Alfredo ve Ezequiel İtabuna, Ferradas ve Macuco'nun altını üstüne getiriyor, kakao bölgesinde dört dönüyorlardı; zira onların, bütün bölgenin oylarına ihtiyacı vardı. Dr. Vitor Melo bile, Rio'ya gelen haberlerden telâşa kapılmıştı. Yeniden seçilmesinin olanaksız olduğunu sezinleyerek bir *İta*'ya atlamış ve kakao bölgesindeki o oyun bozanlara için için söverek İlhéus'un yolunu tutmuştu. «Yaralı hanımefendilerin sinirlerini tedavi ettiği şık muayenehanesini ve «Assyrien»deki Fransız kadınlarını üzüncüyle geride bırakmıştı. Ama daha önce Sao Paulo milletvekili olan Cumhuriyet Partisi'nden siyasal yoldaşı Emilio Mendez Falcao'yla aralarında şöyle bir konuşma geçmişti.

— İlhéus milletvekilliği koltuğuna göz diken akrabanız kim? Mundinho adlı birini tanıyor musunuz?

— Kardeşimdir. En küçüğümüz.

Bunu duyan kakao bölgesinin milletvekili irkildi. Emilio ve Lourival'ın kardeşiyse, kendisinin seçilmesi — ve daha beteri! — onaylanması gerçek bir tehlikeye girmiş demektir. Emilio ona şu sözlerle açıklamada bulundu:

— Kardeşim kaçığın biridir. Burada her şeyi bırakıp gitti, o deliğe tıklandı, ve birden, baktık aday oluvermiş. Anlattığına bakılırsa söylevlerimi ağzıma tıkmak için Meclis'e girecekmiş... — Sonra gülerek sordu: — Neden seçim bölgenizi değiştirmiyorsunuz? Mundinho tuttuğunu koparan biridir. Seçimleri kazanır mı, kazanır.

Nasıl bölge değiştirebilirdi? Dayısının koruması altındaydı ve Bahia Eyaleti'nin yedinci seçim bölgesindeki bu koltuğu bu sayede kapmıştı. Ötekilerin sahibi vardı. Kim koltuğunu

bırakırdı da, Cumhurbaşkanına bile hükmeden büyük kahve ağaları Mendes Falcao'ların kardeşiyle boy ölçüşmeye giderdi. Bunun üzerine apar topar Ilhéus'a hareket etti. Joao Fulgencio, Nho-Galo'nun kanısını paylaşıyordu: Milletvekili Vitor Melo kalkıp gelmeseydi kendi davasına daha büyük bir hizmette bulunmuş olurdu. Adam, dünyanın en antipatik yaratığıydı.

— Kusturucu bir ilâç, başka şey değil... diyordu, Nho-Galo.

Pis bir sesle ve tıbbî terimlerle noktalanmış ve yuvarlak lâflarla dolu söylevler veriyordu. ("Söylevleri formol kokuyor" diyordu Joao Fulgencio.) Kadınsı, acayip kemerli bir ceket giymiş, gözü kadınlarda olmasa sapık denirdi.

Nho-Galo onu tanımlamak için,

— Tonico'nun karesi, hatta kübü diyordu.

Tonico, karısıyla Bahia'da bulunuyor ve başından geçen tatsız serüvenin unutulmasını bekliyordu. Seçim kampanyasına katılmak istemiyordu. Hasımları, Nacib'le olan hikâyeyi istismar edebilirlerdi. Evinin duvarına onu imdat diye bağıra bağıra donla kaçarken (yalan, pantolonla kaçmıştı) gösteren bir resmini çizmemişler miydi? Altına da şu sözleri yazmışlardı:

Tonico bir lâzımlık

Bir sinsi Don Juan

Şapa oturdu, şapa.

— Evli misin, sahiden?

— Yok! Sadece metresim.

Bir soğuk duş aldı ki,

Tonico denen lâzımlık.

Az kaldı biri daha şapa oturacaktı; daha doğrusu kurşunu yiyecekti: Vitor Melo. Çapkın tavırları, Riolu hanımefendilerden ve muayenehanesindeki kanepede tedavi ettiği müşterilerinden bıkkın, şımarık halleriyle, güzel bir kadın gördü mü, kocası kimdir diye düşünmeksizin sarkıntılığa başlıyor-

du: Gelişme Kulübü'nde verilen bir şenlikte, Alfredo Bastos tam zamanında araya girmeseydi otobüs şirketinin ortaklarından Moacir Estrela, milletvekili Vitor'un soylu çenesine sağlam bir yumruk oturtacaktı. Adam, Moacir'in ufak tefek ve mütevası karısını dansa kaldırmıştı. Kadın:

— Terbiyesiz, diyerek onu pistin ortalık yerinde bırakıverdi.

Sonra arkadaşlarına anlattı: milletvekili bacağını durmadan bacaklarının arasına sokmaya ve dans değil de başka şey yapıyormuşçasına onu göğsünün üzerine bastırmaya başlamış. *Diario de Ilhéus*, Doktor'un abartan saldırgan kalemıyla olayı «AHLÂKSIZLIK YÜZÜNDEN BALODAN KOVULAN TABANSIZ» başlığıyla anlattı. Aslında kovulma diye bir şey yoktu. Alfredo Bastos havanın gerginliğini sezerek onu beraberinde alıp çıkmıştı. Albay Ramiro Bastos da bu ve daha başka biçimsizliklerini haber aldığıında, dostlarına,

— Aristoteles'in hakkı varmış, dedi. Bilseydim albayla çekişmez, İtabuna'yı kaybetmezdim.

Nacib'in barında da, milletvekiliyle bir cingar daha koptu. Bir söylevinde, adam, aklı başından giderek İlhéus'un en basit kültürden yoksun, terbiyesizlerle dolu bir serseriler ülkesi olduğunu söyledi. Bu kez onu Joao Fulgencio kurtardı. Josué ve Ari Santos kendilerini doğrudan hakarete uğramış sayarak temiz bir sopa çekmek istiyorlardı. Joao Fulgencio tüm kişisel otoritesini kullanmasaydı arbede kopacaktı. Nacib'in barı, Mundinho'nun kalesi olmuştu. İhracatçının yeni ortağı ve Tonico'nun baş düşmanı kesilen Arap (doğuştan Brezilya vatandaşı ve seçmen) seçim kampanyasına katılıyordu. Ve ne kadar şaşırtıcı görünürse görünsün bu gergin siyasal toplantıların yapıldığı günlerde, Dr. Ezequiel tafia ve konuşma rekorları kırdığı sırada Nacib de söylev verdi. Ezequiel'i duyduktan sonra içinde bir şeylerin allak bullak olduğunu hissetmişti. Dayanamayıp söz istedi. Portekizce başlayıp da, belleğinde aradığı tumturaklı sözler suyunu çekince, Arapça sözler yağdırmaya koyulduğu söylevi müthiş bir etki yarattı. Alkışların sonu gelmiyordu.

— Kampanyanın gerçekten içten ve en parlak söylevi bu oldu, diyordu Joao Fulgencio.

İlhéus'un bahçelerinden nefis kokuların fışkırdığı ve kuşların uzaşıp giden cıvıdamalarıyla onları selâmladıkları masmavi bir sabahta bütün bu çalkantılar birden sona erdi. Albay Ramiro sabahları çok erken uyanırdı. Bastos'ların evinde kırk yıldır hizmet gören emektar hizmetçi kadın bir fincan kahve götürürdü. İhtiyar sallantılı iskemlesine oturur, seçim kampanyası için alınacak tedbirleri düşünür, hesaplarını yapardı. Hasmin, seçilmesi halinde onaylanmaması suretiyle bertaraf edilmesi fikrine yavaş yavaş alışıyordu. O sabah hizmetçi kadın elinde kahve fincanıyla bekliyordu. İhtiyar gelmiyordu. Kaygılanıp Jerusa'yı uyandırdı. Odaya girdiler ve onu ölü buldular; gözleri açıktı ve sağ eli çarşafı sıkıyordu. Genç kızın göğsünden hıçkırıklar boşaldı. Yaşlı hizmetçi, «Efendimiz ölmüş» diye avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı.

Siyah bir çerçeveye çıkan *Diario de Ilhéus*, albayı övdü: «Bu yaşlı ve acılı günde fikir ayrılıkları artık sona ermiştir. Albay Ramiro Bastos, Ilhéus'un yetiştirdiği büyük adamlardan biridir. Kent, belediye ve bölge ona çok şey borçludur. Bugün kıvandığımız ve uğruna savaştığımız gelişme Ramiro Bastos olmasaydı, var olamazdı.» Aynı sayfada, ailenin, vilâyetin, Ticaret Odası'nın, Sao Jorge tarikatının, Amancio Leal ailesinin ve Ilhéus - Conquista demiryolunun verdiği ölüm ilânlarının arasında halkı, «unutulmaz devlet adamı, mert hasım ve örnek vatandaş»ın cenaze törenine katılmaya davet eden Bahia'nın Demokrat Partisi (İlhéus kesimi) nin ilânı göze çarpıyordu. Ve şu imzaları taşıyordu: Raimundo Mendes Falcao, Clovis Costa, Miguel Batista de Oliveira, Pelopidas de Assunção d'Avila ve Albay Artur Ribeiro.

Cenazenin bulunduğu yüksek arkalı koltuklarla döşeli odada Alfredo Bastos ve Amancio Leal bütün bir gün başsağlığı dileklerini kabul ettiler. Öğleyin, kocaman bir çelenk göndermiş olan Mundinho Falcao evden içeriye girdi, Alfredo'yu kucakladı, Amancio'nun elini heyecanla sıktı. Jerusa cenaze-

nin yanında kımıltısız duruyordu; sedef yüzü gözyaşları içindeydi. Mundinho ona yaklaştı; genç kız bakışlarını kaldırdı, hıçkırıklarını tutamadı ve koşa koşa odadan çıktı.

Saat üçte ev hınca hınç dolmuş, kalabalık sokaklara taşmış, Gelişme Kulübü ve Vilâyete kadar kaldırımlar dolmuştu. Bütün İlheus kenti oradaydı. İtabuna'dan özel bir tren ve üç otobüs gelmişti. Altino Brandao da Rio do Braço'dan geldi. Amancio'ya şöyle dedi :

— Böylesi daha iyi, değil mi? Kaybetmeden önce, iktidar-dayken öldü. Dileği de buydu. Eskilerdendi; inatçı bir adamdı.

Piskopos, yanında üç papazla oradaydı. Kızlar kolejinin baş rahibesi, sörler ve öğrenciler sokakta sıralanmış, cenazenin çıkışını bekliyorlardı. Enoch da profesörleri ve lise öğrencileriyle bekliyordu. Öteki okulların öğretmen ve öğrencileri, Dona Guilhermina ve diğer özel okulların öğrencileri. Sao Jorge tarikatı üyeleri, başlarında kırmızı cüppesiyle Dr. Mauricio olduğu halde gelmişlerdi. Siyahlar giymiş Mister, uzun boylu İsveçli, Yunanlı çift. İhracatçılar, *fazendeiro*'lar, tüccarlar (dükkânlar yas nedeniyle kepenklerini çekmişti) ve de tepelerde oturan Pontal ve İlha das Cobras'dan inen yoksul halk.

Güçlkle, yanında Dona Arminda olduğu halde, Gabriela yol açarak çelenklerle dolu kalabalık odaya ulaştı. Tabuta yaklaştı, cenazenin yüzünü örten ipek fuları kaldırdı; bir an baktı. Sonra balmumu solgunluğundaki ele doğru eğildi ve öptü. Dos Reis kız kardeşlerin kreşinin açılış gününde, albay kendisine karşı, görümcesinin ve doktor eniştenin karşısında yakınlık göstermişti. Gabriela ağlıyordu; salonda çokları hıçkırıyordu. Bütün kiliseler ölüm çanları çalıyordu.

Saat beşte kortej yola çıktı. Sokakları dolduran kalabalık meydanlara taşıtı. Mezarın başında söylevler başladığında — Dr. Mauricio, İtabuna'dan Avukat Dr. Juvenal, Muhalefet adına Doktor konuştular ve Piskopos da birkaç söz söyledi. — Kortejin bir kısmı mezarlığa ulaşmak üzere Vitoria tepesine çıkıyordu. Gece, kapalı sinemaları, ışıkları sönmük kabareleri, bomboş barlarıyla kent, tüm halkı ölmüş gibi ıssızdı.

YALNIZLIĞIN (RESMEN) SONA ERMESİ

Gizlilik tehlikeli ve güç şeydir. Sabır, basiret, zekâ ve uyanık ruhlu olmak şarttır. Ancak, gerektirdiği bütün tedbirleri kusursuzca almak kolay değildir. Zaman geçtikçe ve güvenlik izlenimi yavaş yavaş yerleştikçe doğal gelmeye başlayan ihmalden korunmak hemen hemen olanaksızdır. Başlangıçta aşırı tedbirli gidilir, ama zamanla bunlar teker teker bırakılır. Gizliliği saran sır perdesi yavaş yavaş aralanır ve bir de bakmışsınız sır olan şey birden herkesin ağzında. Gloria ve Josué'nin başına gelen de bu olsa gerek.

Tutkunluk, aşırı sevgi, duygusal yakınlık ya da aşk; yorumcunun iyi niyetine göre yakıştırdığı nitelik ne olursa olsun İlhéus'ta profesörle melez kadının arasındaki ilişkiyi bilmeyen kalmamıştı. Sadece kentte değil Serra do Baforé gibi en kıyıdaki *fazenda*'larda bile sözü ediliyordu. Oysa ki, ilk günler en aşırı tedbirler bile Josué'ye, hele Gloria'ya yeterli gelmiyordu. Kadın, yüzünde yansıyan bu kutsal mutluluğu, Josué'nin nazım ve nesir olarak dile getirdiği bu güzelliği genel olarak İlhéus halkından, özel olarak da Albay Coriolano Ribeiro'dan gizli tutmaları gereğinin iki derin ve saygıdeğer nedenini sevgilisine tekrarlamış durmuştu. Önce karşılaşacakları sert tepki söz konusuydu: Bugün kınanmakla beraber eski zamanlardan kalma bir alışkıyla, *fazendeiro*, kendisine bağlı kalmayan metresini asla bağışlamayacaktı. Adam ona kraliçeler gibi bir lüks sunuyor, ve karşılığında sevgisinde ayrıcalık istiyordu. Gloria, ne temiz bir sopa yemeyi, ne de Chiquinha gibi saçlarının kökünden kesilmesini isterdi. Ne de Josué'nin nazik kemiklerini tehlikeye atmaya gönlü razı gelirdi. Gerçekten çapkın Juca Viana temiz bir dayak yemiş ve kafası usturadan geçmişti. Kaldı ki, saç ve saygınlıkla birlikte güzel bir ev, mağazalarda açık hesap, hizmetçi, parfüm ve paradan da olmak istemiyordu. Bu nedenle Josué son gececi de kaybolduktan sonra eve girmeli ve ilk sabahçı görünmeden usulca evden çıkmalıydı. Ve de somyaları gıcırdatıp tüm güçleriyle baskıların öcünü aldıkları saatlerin dışında

birbirlerini unutmuş görünmeleri de şarttı.

Böylesine bir gizliliği ne iki hafta, ne de bir hafta sürdürmek mümkündür. İhmaller, aldırmazlıklar, kulak arkası etmeler başlar. Dün biraz daha erken, bugün biraz daha geç; sonunda Josué lânetli eve, «Vezüv» barının hıncahınç dolu olduğu saatte girmeye başladı. Beş dakikacık daha uyuyayım, bugün beş dakikacık daha. Sonunda Gloria'nın evinden çıkıp koleje, ders vermeye gitti. Dün Ari Santos'a, «Aramızda kal-sın..»; bugün Nho-Galo'ya, «Ne kadın!»; Nacib'in kulağına fısıldanan bir sır, «Aman, sakın kimseye söylemeyin.»; Joao Fulgencio'nun kulağına bir başka sır, «Müthiş bir şey, Mösyö Joao.» Ve profesörün, albayın metresiyle olan ilişkisi yayılmakta gecikmedi.

Ketum davranmayan — bu yakıcı aşk kalpte nasıl saklanır? — tedbirsizlik eden bir o değildi. Yasak cennete girmek için gece geç vakte kadar beklemeye kimin yüreği dayanır? Bütün suç ona yüklenemezdi. Gloria da, pencerede kös kös oturmaya devam edemeyerek Josué'yi yakından görmek, ona gülümsemek için meydanda dolaşmaya başlamamış mıydı? Mağazalardan kravatlar, şosetler, erkek gömlekleri hatta donları satın alıyordu. Kentin en iyi ve pahalı terzisine Josué'nin eski kostümlerini götürüp en iyi lâcivert kumaştan yenisini ısmarlamış, yaş gününde sevgilisine hediye etmişti. Bir konfetransçıyı takdim edeceği gün vilâyet konağına gidip onu alkışlamıştı. Pazar günü saat ondaki ayinden çıkan yaşlı kızlar grubunu küstah tavırlarla yarararak Rui Barbosa Derneği'nin pazar toplantılarına giden tek kadın olmaktan da çekinmemişti. Peder Cecilio ile Quinquina ve Florzinha, ekşi suratlı Doroteia ve öfkeli Cremildes, Gloria'nın yeni doğan bu edebiyat aşkını yorumluyorlardı :

— Gelip günah çıkarsa daha iyi eder...

— Bugünlerde, gazetelerde yazıları çıkar...

Bir pazar günü, meydanın kalabalık saatinde tedbirsizce aralanan perdelerin arasından Josué'nin, Gloria'nın salonunda donla dolaştığını gördüklerinde ifrit kesildiler. Bu kadarı fazlaydı, namuslu kişiler meydandan geçemeyecekler miydi?

Bununla beraber Ílhéus'ta birbirini izleyen yenilikler ve olaylar içinde, bu «sefahat» (Doroteia'nın ifadesiydi.) skandal yaratmıyordu artık. Tartışma ve yorumlamaları besleyen başkaca ciddî ve önemli konular vardı. Örneğin, Albay Ramiro Bastos'un toprağa verilmesinden sonra boş kalan siyasal liderliğe kimin geleceği, yerini kimin dolduracağı merak ediliyordu. Bazıları bu yere, eski kaymakam ve halen milletvekili olan oğlu Alfredo Bastos'un getirilmesinin doğal ve doğru olduğunu savunuyorlardı. Kusur ve erdemlerini tartışıyorlardı. Parlak bir adam değildi, enerjiden ve önderlik yeteneğinden yana zayıf olduğu biliniyordu. Kaymakamken gayret göstermiş, namuslu ve iyi bir yönetici anısı bırakmıştı. Milletvekilliği ise sönüktü. Gerçek yeteneği çocuk doktorluğuydu ve Ílhéus'un ilk pediatri o idi. Soylu aileden geldiğini iddia eden tatsız ve kibirli bir kadınla evlenmişti. Öyle ki, ondan yana olanlar böylesine zayıf bir yöneticiyle, kakao bölgesinin ve iktidar partisinin gelişmesi konusunda kötümser olduklarını gizlemiyorlardı.

Ancak Alfredo'yu, Ramiro'nun halefi görenler sayıca azdı. Buna karşılık tehlikeli ve kaygı verici biri olarak görülen Albay Amancio Leal'in kişiliğinde çoğunluk birleşiyordu. Oğlu, ölen şefin servetini almalı, fakat partinin yönetimini Amancio elinde tutmalıydı. O, Ramiro'nun sağ kolu olmuştu. Resmî görevlere sırt çevirmekle beraber, alınan bütün kararlarda payı bulunuyordu. Ülkenin merhum efendisinin kanlılarına saygı duyduğu tek kişi o idi. İki eski dost, Bastos ve Leal ailelerini, öğrenimi biter bitmez Berto ve Jerusa'yı evlendirmek suretiyle birleştirmeyi kurdukları söyleniyordu. Ramiro'nun ihtiyar hizmetçisi, ölümünden birkaç gün önce efendisinin bundan söz ettiğini duyduğunu söylüyordu. Öte yandan şefin ölümüyle boş kalan Federal Senatörlüğünü Başkan'ın, Amancio'ya sunduğu da biliniyordu.

Amancio'nun hoyrat ellerinde kakao bölgesinin yazgısı ve hükümetin siyasal etkisi ne olacaktı? Ne yapacağı asla bilinmeyen, sert tabiatlı, karşıt ve inatçı bir adam söz konusuydu; ne olacağı asla önceden kestirilemezdi. Dostları iki erdemini

överlerdi : cesaret ve mertlik. Başkaları inatçılığını ve hoşgörüsüzliğini eleştirmekteydiler. Birleştikleri nokta şuydu : seçim kampanyası çekişmeli geçecekti. Zira, Amancio'nun zorbalığa ve silâha başvurmaktan çekinmeyeceği kesindi.

Bunca ateşli konular varken İlhéuslular, aylardan beri sürüp gelen Gloria ile Josué'nin aşkıyla mı uğraşacaklardı? Sadece yaşlı kızların, Gloria'nın yüzündeki sürekli mutlu ifadeden kıskançlık duyarak, hâlâ onu tefe aldıkları oluyordu. İlhéusluların bu çifte dikkatlerini vermeleri için, sevgililerin huzurlu ve tekdüze giden mutluluklarının dramatik ve renkli bir olayla yıkılması gerekirdi. Coriolano haber alsa ve şöyle kendisine yaraşır bir oyun oynasa, hah ! İşte o zaman onları konu etmeye değerdi. Ama başta yapıldığı gibi Josué'yi «Jigolo» diye çekiştirme, yatak âlemlerini en çirkin ayrıntılarıyla anlatan şiirlerini yorumlamaya kalkışma gibi zahmetlere katlanmaya kimse istekli görünmüyordu. Hele Coriolano metresinin ihanetini haber alsındı; Josué ve Gloria için o zaman çenelerini yoracaklardı, zira işte o zaman matrak olacaktı.

Oysa ki, hiç de matrak olmadı. Akşam, nisbten erken saatte, on sularında sinema çıkışından sonra, «Vezüv» barı hıncahınç doluyken oldu olacaklar. Nacib masadan masaya dolaşp, «Ticaret Lokantası»nın yakında açılacağını müjdeliyordu. Josué, Gloria'nın eşiğini aşalı bir saat olmuştu. Artık her türlü tedbiri bir yana itmişti; ailelerin ve Dr. Mauricio gibi bazı kişilerin sofuca fikirlerine açıkça boş veriyordu. Şimdi, fikirlere saygı denen şey mi kalmıştı?

Sersefil giyimli Coriolano meydanda görünüp eskiden ailesinin oturduğu ve şimdi metresinin genç profesörle sefa sürdüğü eve doğru yöneldiği görüldüğünde masa ve sandalye gürültüsü barı doldurmuştu. Herkes birbirine sorular soruyordu : silâhlı mı? sopayı çekecek mi? Rezalet mi çıkaracak? Ateş edecek mi? Coriolano anahtarı kilide soktu. Barda telâş artıyordu. Nacib taraçaya açılan geniş kapıya yöneldi. Çığlıklar ve belki de silâh sesi duyulacağı korkusuyla bekliyorlardı. Böyle bir şey olmadı. Gloria'nın evinde çıt çıkmıyordu.

Uzun dakikalar akıp geçti. Barın müşterileri birbirlerine bakıyorlardı. Nho-Galo sinirli bir hareketle Nacib'in kolunu sıkıyor, Kaptan bir felâkete meydan bırakmamak için birkaç kişinin grup halinde gitmelerini öneriyordu. Joao Fulgencio bu yersiz öneriye karşı çıkıyordu.

— Gereksiz, hiç bir şey olmayacak, bahse girerim.

Ve bir şey olmadı; sadece Gloria ve Josué kolkola evden çıkıp o saatte tıklım tıklım dolu olan «Vezüv» barının önünden geçmemek için plaj caddesine doğru yürüdüler. Az sonra hizmetçi sokağa iki sandık, valizler, bir gitar, bir lâzımlık — hi-kâyenin tek matrak yönü — çıkarıp kaldırımın kenarına dizdi. Sonra da valizlerden birinin üzerine oturup beklemeye başladı. Kapı içerden kapatıldı. Saat on bire doğru bir hamal gelip bunları aldı.

Müthiş; bunu birkaç gün sonra Amancio Leal'in Mundinho'yu ziyareti izledi. Ramiro'nun cenazesinin kaldırılmasından hemen sonra *fazendeiro* plantasyonlarına gitmişti. Birkaç hafta ondan haber alınmadı. İhtiyar başkanın ölümünden sonra muhalefet artık çatışacağı kimse yokmuş ve hükümetçiler onları uzun zaman yönetmiş bulunan liderden yoksun kaldıklarında ne yapacaklarını bilemez duruma düşmüşler gibi seçim kampanyası birden durmuştu. Sonunda Mundinho ve arkadaşları kımıldamaya başladılar; ama baştaki o ateşli çalışma, o heyecan, o hırs nerede?

Amancio Leal trenden iner inmez doğru ihracatçının yazıhanesine yöneldi. Saat dördü biraz geçiyordu; sokaklar dolmaya başlamıştı. Haber hızla yayıldı ve daha görüşme bitmeden duymayan kalmadı. Birkaç aylık ihracatçının evinin önünde toplanmış, pencere ve kapıları kolluyordu.

Albay, siyasal hasmının elini sıktı, konforlu koltuklara yerleşti, likör, tafia ve puroyu reddetti.

— Mösyö Mundinho, son zamanlarda sizinle sürekli mücadele ettim. Gazeteleri ben ateşe verdim — tatlı sesi, tek gözü ve duraksamasız sözlerinden bu görüşmeyi yapmadan önce uzun uzun düşündüğü anlaşılıyordu. — Aristoteles'e ateş edilmesini de ben emrettim.

Bir sigara yaktı ve devam etti.

— İkinci kez İlheus'un altını üstüne getirmeye hazırdım. Gençliğimde, dostum Ramiro ile bunu bir kez yapmıştım. (Hatırlamak istiyormuşçasına bir an sustu.) *Jagunço*'lara hazır ol emri verilmişti; inmeye hazır, bekliyorlardı; seçimleri altüst edeceklerdi. (Tek gözünü ihracatçının yüzüne dikti ve gülümsedi.) Keskin bir nişancı sizi vurma emrini almıştı.

Mundinho ciddî bir ifadeyle onu dinliyordu. Amancio sigarasından bir nefes çekti.

— Dostumun sayesinde hayatta kaldınız, Mösyö Mundinho. Eğer o ölmeseydi mezara siz girecektiniz. Ama Tanrı istemedi. İlk, onu çağırdı.

Sustu; göçen dostunu düşünmek için belki. Mundinho bekledi, yüzü solgundu.

— Şimdi her şey bitti. Hasrınızdı, zira Albay Ramiro benim için bir dosttan, bir ağabeyden de fazla bir şeydi; babamdı diyebilirim. Kim haklıydı diye bir an olsun düşünmedim. Neye yarardı? Madem dostuma karşı idiniz, size karşı idim. Ve hâlâ sağ olsaydı, şeytana karşı da olsa ondan yana dururdum. (Yeniden sustu) Tatilde oğlum gelmişti...

— Tanıştık. Hatta bir süre çene çaldık.

— Biliyorum. Benimle tartışır ve sizin haklı olduğunuzu söylerdi. Kanımı değiştiremezdi bu. Kaldı ki, oğluma zorla bir şey kabul ettirmiş değilim. Bağımsız olsun ve kendi başına yargılasın isterim. Bunun için çalışıyor ve para kazanıyorum; çocuklarım kimseye muhtaç olmasın ve kendi başlarına hüküm verebilsinler diye.

Yine bir sessizlik oldu. Ziyaretçi sigara içiyordu. Mundinho kımıldamıyordu.

— Sonra dostum öldü. Topraklarıma çekildim ve düşündüm. Onun yerine kim geçecek? Alfredo mu? (Kayıtsızlık ifade eden bir hareket yaptı.) Namuslu kişidir; çocukların hastalıklarını tedavide üstüne yoktur. Bunun dışında iyilik timşali annesinin eşidir. Tónico mu? O kime çekmiş bilmem. Dostumun babası pek çapkındı derler, ama böylesine paçavra değildi. Düşündüm, taşındım, İlheus'ta dostumun yerine geç-

bilecek bir tek kişi buldum; ve bu kişi sizsiniz. Buraya, bunu söylemeye geldim. Bana gelince, bitti; sizinle çatışmayacağım artık.

Mundinho birkaç dakika sustu. Ağabeylerini, annesini, Lourival'ı düşündü. Sekreteri, Amancio'nun geldiğini haber verdiğinde çekmecedен tabancasını çıkarıp cebine yerleştirmişti. Hayatını tehlikede görmüştü. Her şey aklından geçerdi, ama albayın elini kendisine uzatacağı, asla! Şimdi yeniden kakao ülkesinin lideri olmuştu. Buna rağmen ne sevinç, ne kıvanç duyuyordu. Mücadele edeceği hasım kalmamıştı; ta zaman yeniden değışinceye ve Albay Ramiro Bastos için olduğu gibi artık yönetemez hale gelip bir başkası karşısına dikilinceye dek.

— Albayım, size teşekkür ederim. Albay Ramiro'ya karşı olduğu kadar, size karşı da mücadele ettim. Hasmım kişi değildi, zira albaya karşı büyük bir hayranlık besliyordum. Ancak, İlhéus'un geleceğı konusunda aynı fikirde değildik.

— Biliyorum.

— Biz de *jagunço*'larımızı hazır ola geçirmiştik. Bizler İlhéus'un altını üstüne getirdikten sonra, kim çekidüzen verecekti, bilmem. Dostlarımdan biri de, sizi vursun diye adamına kesin emir vermişti. Şimdi, benim için de bunların sonu geldi artık. Beni iyi dinleyin, albayım: Vitor Melo denen o mas-kara, İlhéus milletvekili olmayacak; zira İlhéus'u, gelişmesine ilgi gösteren birinin temsil etmesi gerekir. Ondan başka, dilediğiniz kişiyi aday gösterebilirsiniz. Bir ad verin, ben hemen çekileyim. Benim yerime onu yazdırır ve arkadaşlarıma salık veririm. Dr. Alfredo mu? Siz mi? Albay Ramiro'nun senatodaki sandalyesine sizi yakıştıırıyorum.

— Böyle bir dileğim yok, ama yine de size teşekkür ederim. Kendim için bir şey istemiyorum. Oyumu kullanırsam, sizin için kullanacağım. Sırf Albay Ramiro'nun hatırı için Dr. Vitor denen maskaraya oylarımı verecektim. Bana gelince, siyasete paydos! Topraklarıma çekileceğim. Buraya sadece, sizinle artık mücadele etmeyeceğimi söylemeye geldim. Evime siyaset girmeyecek artık; meğér ki, oğlum heveslenip ken-

dini buna adasın. Ancak, sizden bir dileğim var: dostumun oğullarına ve dostlarına kötülük etmeyin. Oğulları işe yaramaz, biliyorum. Fakat Alfredo dürüst bir insandır; Tonico ise Allahlığın biridir. Dostlarımız namuslu kişilerdir; güç zamanlarında yaşlı albayı terk etmediler. Sizden dileğim bu işte. Kendim için bir isteğim yok.

— Kimseye kötülük etmeye niyetli değilim; bu, elimden gelmez. Aksine, Dr. Alfredo'nun zarara uğramasını nasıl önleriz diye sizinle görüşmek isterim.

— Onun *Îlhéus*'a dönüp çocukları tedavi etmesi en hayırlısı. Sevdiği şey de bu zaten. Şimdi babası da öldüğüne göre çok zengin artık. Siyasete atılmasına gerek yok. Tonico'ya gelince, bırakın, noterliğini almayın elinden.

— Ya Albay Melk? Ya ötekiler?

— Bu sizi ve onları ilgilendirir. Kızının hikâyesi Melk'i çok çökertti. Onun da benim gibi yapacağı, siyaseti bir yana koyacağı düşünülebilir. Ben gidiyorum, Mösyö Mundinho; çok vaktinizi aldım-zaten. Bana bir dost olarak güvenebilirsiniz, ama siyasal alanda değil. Seçimlerden sonra plantasyonlarıma, beni ziyarete gelmenizi isterim. *Préa* avına çıkarız.

Mundinho onu merdivene dek uğurladı. Az sonra kendisi de çıktı. Gelip geçenlerin dostane selâmına hafif baş eğmeleleriyle karşılık vererek sokaklarda yalnız ve sessiz yürüdü.

«BİR MUTFAK ŞEFİ» İLE KAZANÇ VE ZARAR

Joao Fulgencio köfteden bir parça alıp çiğnedi, ve tükürdü.

— Berbat, Nacib. Mutfak bir sanattır, bilirsiniz. Yalnız bilgi yetmez, yetenek de gerektir. Yeni aşçınızda bu yok. Beş para etmez. Etraftan gülüştüler; Nacib kaygılı bir tavırla duruyordu. Nho-Galo sorduğu soruya cevap istiyordu. «Neden Coriolano, Gloria'yı ve Josué'yi kapı dışarı etmekle yetinmişti? Chiquinha ve Juca Viana'nın cellâdı olan ve daha iki yıl önce Tonico'ya haddini bildirmişken bu hoyrat adam neden bu kez bu şekilde davranmıştı?

— Neden mi? Ticaret Odası'nın kitaplığı yüzünden; Gelişme Kulübü'nün baloları, otobüs hattı, gemi geçidi çalışmaları yüzünden... Doktor unvanını almak üzere olan oğlu yüzünden... Ramiro Bastos'un ölümü ve Mundinho Falcao'nun yüzünden...

Joao Fulgencio sustu. Nacib masaları gezmeye devam etti.

— Malvina'nın ve de Nacib'in yüzünden.

Gloria'nın kapalı duran pencereleri meydanın görünümüne melankolik bir hava veriyordu. Doktor, bu izlenime parmak bastı.

— Pencereyle çerçevelenmiş hayalini özlediğimi itiraf ederim. Alışmıştık.

Ari Santos sungu gibi dikilen memeleri ve hiç eksik olmayan gülümsemesini hatırlayarak iç geçirdi. İtabuna'dan döndüğünde, (Josué ile birkaç gün geçirmeye gitmişlerdi) nerede oturacak, hangi pencereden sarkacak, memelerini ve gülümsemesini hangi bakışlara sunacaktı..

— Nacib! diye seslendi, Joao Fulgencio. Tedbir almalısınız, dostum. Zorunlu tedbirler. Aşçınızı değiştirmelisiniz; sonra da Coriolano'nun evini satın almalısınız ki, Gloria'yı yine oraya yerleştirelim. Aksi halde, ey Peygamber'in saygıdeğer torunu, barınız hapyı yuttu demektir...

Nho-Galo evin kirasının ödenmesi ve Gloria'nın tombul etlerinin törenle eski yerine yerleştirilmesi için gerekli masrafı karşılamak üzere para toplamaya başlanmasını önerdi.

— Peki Josué'nin âlemlerini kim ödeyecek? diye atıldı, Ari.

Doktor,

— Bana kalırsa, dostumuz Ribeirinho... diye karşılık verdi.

Nacib gülüyordu ama akli başka yerdeydi. Lokantanın açılışı için gerekli masrafları ve işlerinin bilançosunu şöyle bir düşündükçe akli hep aynı noktaya takılıyordu: Gabriela'yı son aylarda zaman zaman unuttuğu olmuştı. Tonico'yu odasında bulduğu günü izleyen haftalarda lokanta işini tamamıyla unutmuştu. Günlerce, Gabriela'nın yokluğunun acısı ve boşluğu

içinde yaşamıştı. Ama daha sonraları da aklı başında hiç bir iş görmemişti.

Dış görünüşüyle her şey eskisine dönmüştü. Müşteriler hâlâ oradaydı; dama ve tavla oynuyor, gevezelik ediyor, gü-lüyor, bira içiyor, yemeklerden önce aperitif alıyorlardı. Acı-sını unutmuştu, kalbindeki yara kapanmıştı. Gabriela'dan ha-ber almak ve yapılan önerileri anlatması için Dona Arminda'yı sıkıştırmıyordu. Ancak müşteriler Gabriela'nın zamanındaki gibi bol sipariş yapmıyor ve onca para bırakmıyorlardı. Yol-culuk masraflarını ödeyip Sergipe'den getirttiği aşçı kadın yu-tulur kazık değildi. Pişirdiği yemekler çok ağır ve yağlıydı; kurabiyeleri çok şekerliydi. Mezeleri ağza alınır gibi değildi. İsteklerinin sonu gelmiyordu. Yardımcı istiyor, iş yorucudur diye dırdırlanıyor, insanı doğduğuna pişman ediyordu. Üste-lik korkuluktan farksızdı; çirkin, çıbanlı, kıllı. Kısacası yara-mazdı; bara bile yeterli değildi, nerede kaldı lokantaya.

Mezeler ve şekerlemeler müşteriye içmeye ve siparişleri yenilemeye itiyordu. Bar eskisi kadar kalabalık ve canlıydı; Nacib'in sempatik kişiliği müşteriye tutuyordu. Ama içki tü-ketimi düşmüş, bunun sonucu kazanç azalmıştı. Çoğu bir ka-dehle yetiniyor, bazıları ise her gün uğramıyorlardı. «Ve-züv» ün başdöndürücü yükselişi yerini bir duraklama devresi-ne bırakmıştı. Kentte para su gibi akarken, mağaza ve kaba-relerde bol para harcanırken Arap'ın kazancı azalmaktaydı. Bir şeyler yapmalıydı; her ne pahasına olursa olsun yeni bir aşçı bulmalıydı. Ílhéus'ta olanaksızdı; tecrübesini yapmıştı. Dona Arminda'ya dert yandı. Ebe, cesaret bulup şöyle kar-sılık verdi:

— Rastlantıya bakın, Mösyö Nacib. Ben de size gerekli olan aşçının ancak Gabriela olabileceğini düşünüyordum. Başkası olamaz.

Nacib, küfürü basmamak için kendini zor tuttu. Şu Do-na Arminda iyice keçileri kaçırmıştı. Zaten boyuna ispiirtiz-ma seanslarına gidiyor, ölümlerle konuşuyordu. Dediğine göre, Deodoro'nun yönettiği bir seansa Albay Ramiro gelmiş ve ver-diği söylevde başta Mundinho Falcao olmak üzere bütün düş-

manlarını bağışladığını söylemiş. Lânetli kaçık ihtiyar karı!... Şimdi de, neden Gabriela'yı almıyorsunuz diye tutturmuştu. Olacak şey miydi bu?...

Toparlanmıştı; Dona Arminda'nın Gabriela'dan söz etmesine ses çıkarmayacak; yaşayışını ve nasıl istekle çalıştığını övmesini dinleyebilecek kadar toparlanmıştı. Gece gündüz dikiş dikiyor, ilik açıyor, ilinti yapıyormuş; çok yoruluyormuş. Dediğine göre iğne için değil, fırın için doğmuş o. Bununla beraber gerek aşçılık, gerek metres hayatı için aldığı parlak tekliflere rağmen Nacib'den başka kimseye yemek pişirmeye yemin etmiş. Nacib bu sözleri kayıtsızca, fakat Gabriela'nın bu gecikmiş bağlılığından duyduğu kıvançla dinliyordu. Omuz silkti ve eve girdi. Kurtulmuştu; onu, (ama aşçıyı değil) kadını unutmayı başarmıştı. Geçmiş geceleri anarken duyduğu coşku, Risoleta'nın ustaca sevişmelerini, Regina'nın uzun bacaklarını ve İtabuna'ya tatile gittiğinde kuzini Munira'yı gizli gizli öptüğünde duyduklarından farksızdı. Kalbinde ne acı, ne kin, ne aşk vardı. Aşçıyı, onun hazırladığı *moqueca*'ları, *şinşim*'leri, ızgaraları, et yahnilerini ve filetoları daha çok özlüyordu. Sınanmayı atlatmıştı, ama para gücüyle. Haftalarca her gece kabareye gitmiş, rulet ve bakara oynamış, Rosalinda'ya şampanyalar ikram etmişti. Bu ağgözlü sarışın, karşısındaki, Manuel das Onças'ın kirasını ödediği odada gelip geçici bir çapkın değil de, metres tutmuş bir albaymışçasına beş bin reallikleri mıkknatis gibi çekiyordu. Böylesi de görülmüş şey değildi. Eşek yerine koymuştu. Nacib işlerinin şöyle bir hesabını yapmaya koyulduğunda kıza neler harcadığını, parayı nasıl aptalca israf ettiğini anladı. Onu bırakıp Mara adlı bir Hintli kıza gitti. Zavalcılık birkaç kadeh bira ve ufak tefek hediyelerle yetinen cinstendi. Ama Hintli kızın zorlu bir koruyucusu bulunmadığından Machadao adlı kadının evinde çalışıyordu; öyle ki, her gece serbest değildi. Bu nedenle Nacib, çoğu geceler soluğu kabarede ya da genelevde alıyordu. Delice para harcamıştı.

Böyle bir hayat sürdüğü sürece bankaya bir şey koyamadı. Giderleri ödemişti, ama bütün kazancını da çar çur etmiş...

ti. Eskiden haftada bir ya da iki kez kabareye gider, belli kadınlarla düşüp kalkardı. Bu da pahalıya mal olmazdı. Evlendikten sonra bile, Gabriela'ya bunca hediye aldığı halde para artırabilmiş ve gelecekte satın almayı tasarladığı plantasyonun hesabına eklemişti. Bu düzensiz ve iflâs ettirici yaşamdan vazgeçmeye karar verdi. Güç olmadı, zira Gabriela'nın yokluğu artık içini yakmıyor, yalnız kalmaktan korkmuyor, bacağı artık onun tombul kalçasını aramıyordu. En çok aradığı şey, şimdi, bir aşçıydı.

Bereket versin, bu bilançoda her şey olumsuz değildi. Poker salonu, paranın su gibi aktığı o yıl da ona bol kazanç sağlıyordu. Şimdi, bir yanda Amancio Leal ve Melk'in öbür yanda Ribeirinho ve Ezequiel'in dargınlıkları son bulduğundan poker salonu her gün doluydu. Oyunlar gece geç saatlara dek sürüyordu. Ortaya konulan paralar fazlaydı ve bara iyi gelir bırakıyordu.

Bir de lokanta vardı: Mundinho para koymuş, Nacib emeğini ve tecrübesini katmıştı. Kazanç kesindi zira rakip yoktu; yarı yarıya paylaşılacaktı. Oteldeki yemekler berbattı. Ayrıca lokanta akşamları kumar salonu olacaktı. Orada poker, briç, yirmi bir ve albayların, kabarelerdeki ruletlere ve bakaraya tercih edecek kadar sevdikleri buna benzer oyunlar oynanacaktı.

Gerçekten en büyük sıkıntısı aşçıydı. Lokantanın boyaları bitmiş, salonlar, odalar, mutfak ayrılmıştı. Masa ve sandalyeler hazırды. Fırın bulaşıkhanesi ve müşteriler için tuvaletler yerleştirilmişti. Rio'dan gereçler gelmişti: şerbet yapacak makineler, etleri ve balıkları saklamaya ve buz yapmaya yarayan soğutucu dolap. İlheus'ta görülmemiş lüks şeyler! Bardaki müşterilerin ağzı, hayranlıktan bir karış açık kalmıştı. Yakında her şey tamamlanmış olacaktı. Sadece aşçı yoktu. O gün, Joao Fulgencio'nun üstün otoritesi bardaki yiyecekleri sert bir dille yerdiğinde, Nacib, bu konuda Mundinho ile görüşmeye karar verdi.

İhracatçı lokantaya yakın ilgi gösteriyordu. İyi yemeğe meraklı biri olarak otellerdeki alelade yiyeceklere verip veriş-

tiriyordu. O da, —Nacib biliyordu— Gabriela'ya yüksek bir ücret önermişti. Konuyu Nacib'le tartıştı ve sonunda Rio'dan tecrübeli bir aşçıyı getirmeyi önerdi. Ilhéus'tan da birkaç yemek bulurlardı. Nacib suratını ekşitti. Riolu aşçılar Bahia mutfağını bilmezler, üstelik çok para isterlerdi. Halbuki Mundinho önerisini çok parlak buluyordu: Rio'da olduğu gibi beyazlar giymiş, başında kolalı bonesiyle lokantada dolaşan, müşterilerle sohbet eden, dileklerini dinleyen bir mutfak şefi. Hemen dostlarına bir telgraf çekti.

Lokantanın düzenlenmesinin gerektirdiği ayrıntılara dalan Nacib eski yaşamına döndü. kabareye arada sırada gidiyor ve Amazonlu kızla vakit buldukça ve o da boş olduğunda yatıyordu. Riolu aşçı gelir gelmez «Ticaret Lokantası»nın açılış günü ilân edilecekti. Aperitif saatinde müşteriler yukarıya çıkıyor, aynalarla süslü salonu, o muazzam fırını, buzdolabını, bütün o harikaları hayranlıkla seyrediyorlardı.

Aşçı, Bahia yoluyla ve Mundinho ile aynı gemiyle geldi. İhracatçı siyasal durumu tartışmak ve gelecek seçimlere değgin sorunları çözümllemek için Başkan'ın çağrısı üzerine Eyalet'in başkentine gitmişti. Aristoteles'i de beraberinde götürmüştü. Başarı kazanmış olarak dönüyorlardı. Vitor Melo ve Dr. Mauricio yazgılarına terkedileceklerdi. Alfredo'ya gelince, milletvekilliğinden adaylığını geri almıştı. Yerine İtabuna'dan Dr. Juvenal adaylığını koyacaktı; ama hiç bir şansı yoktu. Aslında seçim kampanyası sona ermişti; muhalefet hükümetle anlaşmıştı.

Nacib, aşçıyı görünce apışıp kaldı. Acayip yaratık! Tombul ve kısa boyluydu; ucu kıvrık, pomatlı, incecik bir bıyığı vardı; tavırları kadınsı; duruşu, kibirli, bir grandük kadar küstahtı.

Joao Fulgencio fermanı verdi:

— Aşçı değil, bu adam. Cumhurbaşkanı'nın ta kendisi.

Portekiz asıllı, kuvvetli bir lehçeyle, mağrur dudaklarından bir yığın Fransızca sözcük dökülüyordu. Nacib mahcup, anlamıyordu. Adı Fernand idi. Joao Fulgencio'nun çok diplo-

malı Argileu Palmeira'nınkinin yanına koyup sakladığı kartvizitinde şunlar okunuyordu:

Fernand - Mutfak şefi

Peşlerinde meraklı müşterilerden bir grup olduğu halde Fernand, Nacib'le birlikte yukarıya, lokantayı görmeye çıktı. Fırının önünde başını salladı.

— Trés Mauvais...*

— Ne? diye şaştı, Nacib, perişan bir tavırla.

Joao Fulgencio,

— Kötü, berbat... diye çevirdi.

Kömürle ısınan demir bir fırın istedi; hem de en kısa zamanda. Bunun için de bir aylık bir süre verdi, aksi halde Rio'ya dönecekti. Nacib iki ay beklemesi için ricada bulundu; adamı Bahia'dan ya da Rio'dan getirtmek gerekiyordu. Ekse-lansları kaba bir hareketle razı oldu ve bir yığın mutfak eşyası istedi. Bahia yemeklerini, nazik midelere gelmediğini söyleyerek eleştirdi. Ve geldiği anda antipati yarattı. Doktor yutmadı ve *vatapa'yı, caruru'yu, efo'yu* sert bir dille savundu.

— Bu adam palansız bir eşektir, diye homurdandı.

Nacib kendini küçümsemiş ve mahçup hissediyordu. Tam bir şey söyleyecekken «mutfak şefi» onu iliklerine dek donduran tepeden ve aşağısamalı gözlerle süzüyordu. Bu adam Rio'dan gelmiş ve pahalıya mal olmasaydı ya da onu getirtmeyi Mundinho Falcao önermemiş olsaydı acayip adlı yemeklerini de, Fransızca lâflarını da cehennemin dibine yollardı.

Denemek için bara meze ve kurabiyeler, kendisine de akşam yemeği pişirmesini söyledi. Yine başını avuçlarına alıp düşünmeye başladı. Bu yemekler ve mezeler çok pahalıya mal oluyordu. «Mutfak şefi» konservelere, zeytin, balık ve jambona meraklıydı. Mezelerin yapım fiyatı satış fiyatını buluyordu; üstelik ağırdı; hamuru çoktu. Ne fark, Allahım; Fernand'ın köfteleri nerede, Gabriela'ninkiler nerede? Birinciler dişlere dolan, damağa yapışan bir hamurdu. Halbuki öteki-

(*) Metinde de Fransızca.

ler, biberli ve gevrek; dilin üzerinde eriyiveriyor ve içkiyi aratıyordu. Nacib başını salladı.

Joao Fulgencio'yu, Nho-Galo'yu, Doktor'u, Josué'yi ve Kaptan'ı, soylu «şef» in hazırladığı yemeğe davet etti. Mayonez, kokulu bitkilerle yapılmış çorba, Milano usulü piliç, patatesli biftek. Kötü denemezdi. Ama salçalı, kokulu, biberli ve renkli mahallî yemeklerle kıyaslanır mıydı? Gabriela'nın hazırladığı yemeklerle kıyaslanır mıydı? Josué hatırlattı: onlar kari-desden ve *dende*'den, balık ve hindistancevizi sütünden, etten ve biberden birer şiirdi. Nacib, bunun sonunun nereye varacağını kestiremiyordu. Müşteriler bu yabancı yemekleri, bu beyaz sosları iyi karşılayacaklar mıydı? Yediler, ama yedikleri balık mı, et mi, piliç mi anlayamadılar. Kaptan izlenimlerini şu sözlerle ifade etti:

— Nefis, fakat beş para etmez.

Nacib'e, bu Suriye doğumlu Brezilyalıya gelince, *quibe* dışında, Bahialı olmayan yemeklerin yabancıydı. Mutfak konusunda çok tutucuydu. Ama elinden ne gelirdi? Adam oradaydı, şahane bir bahşiş bekleyerek, kibirle koltukları kabarmış, fiyakalı bir duruşla ve Fransızca sözcükler sıralayarak, karşılarında duruyordu. Sertçe hizaya davet edildiği halde hâlâ Chico Moleza'yı baygın gözlerle süzüyordu. Nacib, lokantanın geleceğinden kuşkuya kapılmaya başlamıştı. Bununla beraber herkes merak içindeydi, «şef» ten, önemli bir kişi olarak söz ediliyordu; ünlü lokantaları yönetmiş diyor, bir yığın hikâye uyduruyorlardı; hele yamaklarına verdiği mutfak dersleri dillerden düşmüyordu. Zavallıcıkların bir şey anladıkları yoktu. Hele kıskançlıktan çatlayan Sergipeli onu hiç sindiremiyordu; bir de ad takmıştı: İğdiş horoz.

Nihayet her şey tamamlandı ve açılışı pazara ilân ettiler. O gün «Ticaret Lokantası»nın sahipleri, kentin ileri gelenlerine bir şölen vereceklerdi. Nacib, İlheus'un tanınmış kimselelerini ve Tónico Bastos'un dışında barın bütün müdavimlerini davet etti. «Mutfak Şefi» acayip adlarla, karmakarışık bir mönü tesbit etti. Nacib, Dona Arminda'nın telkinini düşündü: hiç bir aşçı Gabriela'nın eline su dökemez.

Ne yazık ki, olanaksızdı; düşünmenin bir yararı yoktu. Çok yazık!

SAVAŞ ARKADAŞLARI

Ay, Rapa kayalığının gerisinden yükselip gecenin karanlığını ittiğinde terzi kadınlar çoban-kız kılığına girerlerdi; Dora kraliçe, evi de bir yelkenli gemi oluyordu. Nilo'nun piposu da bir yıldızdı; ve Nilo sağ eline bir asa alıyor, soluyla da şenlik saçıyordu. Girerken, ustaca bir jestle bahriyeli beresini mankenin üstüne atarak, rüzgârları ve fırtınaları saklıyordu. Sihir başlamıştı. Manken — kumaşa sarılmış olarak duran tek bacaklı kadın — kımıldamaya başlamıştı. Nilo onu belinden kavradı ve dansettiler. Manken, tek bacağının üzerinde çok acayip dansediyordu. Çoban-kızlar gülüyorlardı. Miquelina o deli kahkahasını savurdu ve Dora, kıyafetine büründüğü kraliçe gibi güldü.

Tepeden başka çoban-kızlar da iniyordu; Gabriela Dona Arminda'nın evinden gelirdi. Onlar sadece çoban-kız değil, azizlerin kızları, *iansan*'ların *iavo*'larıydı. Her akşam, Nilo neşe saçıyordu. Mütevazı mutfakta, Gabriela hazineler yaratıyordu: bakır *acaraje*, gümüş *abara* ve altından gizemli *vatapa*. Şenlik başlıyordu.

Dora, Nilo'nundu ve Nilo, Dora'nın; fakat *terreiro*'nun küçük tanrısı Nilo'nun at sürmediği bir çoban-kız var mıydı? Çoban-kızlar, gecenin atları, azizlerin binekleri idi. Nilo, azizlere dönüşüyordu: *Ogun* ve *Şango*, *Oşossi* ve *Omolu* oluyordu. Dora için *Oşala* idi. Gabriela'yı, Cachoeira ırmağının ve İl-héus denizinin doğduğu sularla ve kayalıkların altındaki kaynaklarla özdeşleştiriyordu. Ev, göklere doğru yelken açmış ayın ışınları üzerinde tepeyi tırmanıyor, şen salınmalarla dalgalanıyordu. Şarkılar rüzgâr, danslar kürekler, Dora prova heykeli, Nilo da tayfalara emirler yağdıran kaptandı.

Tayfalar rıhtımlardan oraya akın ediyordu: tamtamcı Zenci Terencio, tanınmış gitarist melez Traira, romans şar-

kıcısı genç Batista, dinsel tasvirlerin heykeltraşı, kaçık fuar sihirbazı Mario Cravo. Nilo'nun düdüğüyle salon, kutsal bir *kandmoble* ve bir *macumba terreiro*'su oluyor, aynı zamanda dans salonu, gerdek yatağı, aydaki denizlerde çalkalanırken Unhao tepesinde karaya oturmuş gemiye dönüşüyordu.

Sete Voltas ateşten bir kılıç, bir şimşek, gecede bir deşet, bir çingiraklar şakırtısıydı. Kalçalarını çalkalayarak, belinde hançer, küstah ve büyüleyici Nilo görüldüğünde Dora'nın evi bir *kapoeira* lokali oldu. Çoban-kızlar eğildiler, zira bir kral, bir *terreiro* kralı, bineklerine atlamak üzere azizler bini-cisi gelmişti.

Yemanjá atı, Gabriela kırlarda ve dağlarda, vadilerde ve denizlerde, derin okyanuslarda dans ederek, şarkı söyleyerek dörtlüye uçuyordu. Ta tepeden uçuruma bir kemik tarak, bir şişe parfüm fırlatarak deniz tanrıçasından, Nacib'in fırınına, mutfakçıgına, ufacık odasına, göğsünün kıllarına, bıyıklarının gıdıklamasına, kalçasını bir koşum takımı örneği saran bacagının ağırlığına kavuşturmasını diliyordu.

Gitar susup *cafuné*'ler saati gelip çattığında hikâyeler anlatılıyordu. Nilo tayfayken bindiği gemilerden ikisi batmıştı, ölümü yakından görmüştü. Yeşil saçlarla ve bir armonikayla denizde ölmek. Ama Nilo, bir pınarın suyu kadar saydamdı. Sete Voltas, ölümün sırlarını saklayan dipsiz bir kuyuydu. Hançeri ölüm saçmıştı. Üniformalı polisler, üniformasız polisler Bahia'da, Sergipe'de ve Alagoas'da, *kapoeira*'nın oynandığı yerlerde ve azizlerin *terreiro*'larında, pazaryerlerinde ve fuarlarda, rıhtımların sığınaklarında ve limanların barlarında peşinden koşuyorlardı. Nilo bile onu saygılıyordu. Kim onunla boy ölçüşebilirdi? Göğsündeki bir dövme, hapishanenin yalnızlığını ansıtiyordu. Nereden geliyordu? Bahia'nın rıhtımlarında üçkâğıtçılar, *kapoeira* ustaları, *terreiro* «babaları» ve dört kadın onu bekliyordu. Polis neredeyse gelir. Yararlanın kızlarım!

Pazar öğle sonları, evin arka bahçesinde *berimbau*'nın ezgileri duyuluyordu. Melezler ve zenciler gözde oyunlarını oynarlardı. Sete Voltas danseder ve şarkı söylerdi.

Savaş arkadaşları
Haydi yola
Diyar diyar.
Ah! Yoldaş...

Berimbau'yu Nilo'nun eline sıkıştırıp *kapoeira* yapanların arasına katılıyordu. Bir «kedi balığı kıvraklığıyla» Terencio uçuyordu. Bacaklar havada melez Traira'nın üstünden geçiyordu. Genç Batista yere düşüyor, Sete Voltas dişleriyle fularını yakalıyordu. Savaş alanında dövmeli göğsüyle yalnız kalıyordu.

Plajda, kayalığın dibinde Sete Voltas, Gabriela'nın kumlarını, denizin köpüren dalgalarını dişliyordu. O kadın dünyanın tadı, günün ışığı, gecenin sırrıydı. Ama hâlâ hüznüydü; kumlukta yürüyor, denize koşuyor, uçurumlara tırmanıyordu.

— Neden hüznölüsün, kadın?

— Doğam hüznölü değil. Geçici, bu durumum.

— Yanımda hüznü istemem. Pîrim şendir benim; ben de şenim. Hüznü hançerimle öldürürüm ben.

— Öldürmeyeceksin.

— Neden?

O kadın bir fırın istiyordu; goyavyelerle, papayelerle, *pitanga*'larla dolu bir bahçecik, bir ufacık oda ve iyi yürekli erkeği istiyordu.

— Sana yetmiyor muyum, ben? Şu gördüğün esmer için öldürebilen ve ölebilen kadınlar var. Yazgına şükretmelisin.

— Bana yetmiyorsun. Kimse yetmez bana. Hiç bir şey yetmez bana.

— Onu unutamayacak derecede mi?

— Evet.

— Eh peki?...

— Eh, berbat!

— Ağzında tat yok.

— Berbat!...

— Kalbindeki şenlik yok.

— Berbat!...

Bir gece onu götürmüştü. Bir gün önce Miquelina ile beraberdi; cumartesi, kumru boğaz Paulo ile. Doralarda, Nilo, kraliçeyi göğsüne bastırmış hamakta yatıyordu. Yelkenli limana varıyordu.

Ama Gabriela kumlukta, denizin ta yakınında ağlıyordu. Ay onu altınla kaplıyor, bedeninden fışkıran karanfil kokusunu rüzgâr yayıyordu.

— Ağlıyor musun, kadın?

Bıçak saplayan eliyle onun tarçın tenini okşadı.

— Neden? Yanımdayken kadınlar ağlamazlar; zevkten gülerler.

— Bitti, bitti artık.

— Ne bitti?

— Bir gün belki...

— Ne?

Fırınına, bahçesine, ufacık odasına, bara dönebilirdi. Nacib bir lokanta açmayacak mıydı? İyi bir aşçıya ihtiyacı olmayacak mıydı? Kendisinden iyisini bulabilir miydi? Dona Arminda umudunu yitirmemesini, böylesine büyük bir mutfağı yalnız Gabriela'nın yönetebileceğini ve yalnız onun, müşterileri hoşnut bırakabileceğini söylüyordu. Ama onu çağıracaklarına Rio'dan yabancı sözcüklerle konuşan sersemin birini getirtmişti. Üç gün sonra açılış; müthiş bir şenlik olacaktı.

Sete Voltas, her gün şafakta yeniden doğan özgürlük-tü. Sunu ve karar, gurur ve armağandı. Yıldırım gibi çarpan, yağmur gibi besleyen bir savaş arkadaşıydı.

— Bir Portekizli ha?

Bunu duyunca dikildi, savaş arkadaşı. Ona dokunuldu mu rüzgâr ayaza dönüşüyor, ellerinde ay ışığı soluyor, dalgalar ritim yaratıcıları olan *kapoeira* ayaklarını yalıyordu.

— Ağlama, kadın. Sete Voltas'ın yanında kadınlar ağlamaz; güler.

— Elimde değil! O kadın ilk kez, yaşamak bile istemeyen zavallı, hüznü ve mutsuzdu.

Ne güneş, ne ay, ne soğuk, ne vahşî kedi, ne bir erkeğin bedeni, ne bir *terreiro* tanrısının sıcaklığı onda gülme isteği, bomboş kalbinde yaşama zevki uyandırabiliyordu. İyi yürekli, yakışıklı Mösyö Nacib'siz bomboştu kalbi...

— Senin elinden bir şey gelmez. Yapabilirse Sete Voltas yapar; ve yapacak.

— Ne? Kestiremiyorum.

— Portekizli ortadan yok olursa yemekleri kim hazırlar? Tam açılış gününde yok olursa seni çağırmaktan başka çareleri kalır mı? Madem öyle, yok olacak!

Bazen Sete Voltas aysız bir gece kadar kararıyor, denizlere kafa tutan kayalar kadar sert oluyordu. Gabriela ürperdi.

— Ne yapacaksın? Öldürecek misin? İstemem.

Sete Voltas güldüğünde şafak sökerdi; o, hilâlin aydınlığında beliren Aziz Jorge idi; boğulmaktan kurtulmanın ulaştığı kara, bir geminin çapası.

— Portekizliyi öldürmek mi? Bana bir kötülük yapmadı ki. Sadece defedeceğim, gidecek. Anlayacağın pasaportu vereceğim; biraz sertçe elbet; o da hık mık ederse.

— Bu iyiliği yapacak mısın? Sahi mi?

— Yanımda, bir kadın gülmeli, ağlamamalı.

Gabriela gülümsedi. Savaş arkadaşı alazlı gözlerini hafifçe yumdu ve böylesi daha iyi diye düşündü. Kalbi özgür, tekrar yollara düşebilirdi. Bir başka erkeğe tutkun olması daha iyiydi; onu orada tutabilecek, bu ufacık limanda çapa attırabilecek, bu kakao rıhtımına bağlayabilecek tek kadın. O gece çılgın aşkını ona söylemeye, kalbini açmaya kararlıydı. Böylesi daha iyiydi; ağlasındı, başka bir erkek için; ölsündü başka bir erkek için. Sete Voltas özgür yüreğiyle yeniden yollara düşebilecekti. Savaş yoldaşı, gezelim diyar diyar.

Kadın elinden çekti ve teşekkür etmek için kendini ona verdi; dingin denizde tekne, durgun sularda sal; şekerkamışları ve biberler içinde yükselen ada. Mağrur pruvallı gemiyle açılıyor, savaş arkadaşı. Savaş arkadaşının kalbini o kadının acısı dağlıyor. Ama o bir *terreiro* tanrısıdır, sağ elinde gurunun tutuyor, ve sol elinde özgürlüğü.

O cumartesi, yani «Ticaret Lokantası»nın törenle açılacağı günün arifesinde sahibi Arap Nacib gömlekle, koca göbeği kemerinin üstünde ve gözleri yuvalarından fırlamış olarak Mundinho Falcao'nun evine doğru koşuyordu.

Vergi dairesinin kapısında Kaptan, barın patronunun kolundan tutarak bu delice telâşı durdurdu.

— Hayrola dostum? Nereye koşuyorsunuz böyle?

Sevimli ve gönül okşayıcı bir insandı zaten, adaylığı ilân edileli daha da cana yakın olmuştu.

— Başınıza bir şey mi geldi? Size bir yardımım dokunabilir mi?

Nacib soluk soluğa bağırdı.

— Kayboldu! Kayboldu!

— Kim kayboldu?

— Aşçı; eşsiz Fernand.

Bunda bir iş vardı ve kısa zamanda bütün kent halkı haber aldı: Dün gece Rio'dan gelen aşçı, o göz kamaştırıcı mutfak şefi Mösyö Fernand (Böyle çağrılmaya bayılırdı) İlheus'tan yok olmuştu. Ertesi gün için son hazırlıkları tamamlamak için iki garsona ve yamaklarına sabaha randevu vermişti. Randevusuna gelmediği gibi onu gören de olmamıştı.

Mundinho Falcao komiseri çağırdı, durumu anlattı ve hemen sıkı bir soruşturmaya girmesini istedi. Komiser, İtabuna Belediyesi sekreterinin postayı koyduğu teğmendi hâlâ. Şimdi, Mundinho'nun önünde boynu bükük ve gayretkeş duruyor, onu doktor diye çağırıyordu.

Model Kırtasiye'de Joao Fulgencio ve Nho-Galo tahmin yürütüyorlardı. Tavırlarından ve sağa sola bakışlarından anlaşıldığına göre aşçı sapığın biriydi. İğrenç bir cinayete mi kurban gitmişti? Chico Moleza'nın etrafında az mı dönmüştü? Komiser, sorguya çektiğinde genç garsonun tepesi attı:

— Ben kadınları severim!... O tıkaçla işim yok. Geçen gün az kaldı yumruğumu çenesine oturtacaktım; sulanmaya kalkıştı...

Belki de hırsızların saldırısına uğramıştı. İlhéus, Bahia'da saklanamayan bir yığın ipten kazıktan kurtulma adamın, arsızın, hırsızın yatağı haline gelmişti. Kentin kalabalığından çekilen *jagunço*'ların yerini şimdi onlar almışlardı. Komiser ve adamları limanı, Unhao, Conquista, Pontal ve Ilha das Cobras'ın altını üstüne getirdiler. Nacib arkadaşlarını; Nho-Galo, Felipe, Josué'yi, lokantanın garsonlarını, bazı müşterileri seferber etti. İlhéus'ta aramadık yer bırakmadılar; boşuna.

Joao Fulgencio kaçtığı kanısındaydı;

— Bana kalırsa bizim tıpa valizlerini hazırladı ve sırra kadem bastı. Uçtu. İlhéus, sodomsu incelikleri kavrayacak yer değil; Machadinho ve Miss Pirangi istekleri karşılamaya yetiyor. Bu nedenle, düş kırıklığı içinde başka semalar aramaya çıkmıştır. Lâf aramızda, bizi o çirkin varlığından vakitli vakitli kurtarmakla çok iyi etti.

Nho-Galo'nun akli ermiyordu:

— Nasıl gitti, peki? Dün, hiç bir gemi kalkmadı. *Cana-vieiras* bugün hareket edecek.

— Otobüsle, trenle...

Ne otobüsle, ne trenle, ne atla, ne yaya. Komiser emindi. Saat dörde doğru zenci olan Tuisca bir ipucuyla ve heyecan içinde geldi. O gün tüm Sherlock Holmes'ler içinde elle tutulur bir şey bulan sadece o idi. Tıknaş, şık bir herif, söz konusu aşçı olabilirdi, zira sivri bıyıkları varmış ve kalçalarını çalkalayarak yürüyormuş, gece geç vakit en aşağılık takımından bir orospuyla görülmüş. Kadın, «Bate-Fundo» dan çıktığında antrepoların bulunduğu tarafta o herifi, şüpheli takımından üç serseriyle giderken görmüş. Kadın Tuisca'ya bütün bildiklerini anlatmış, ama polisin önünde yan çizmişti. Görür gibi oldum, ama emin değilim. Yanındaki adamları tanımıyorum... Gerçekte Nilo'yu, Zenci Terencio'yu ve adını bilmemekle beraber «Bate-Fundo» nun tüm orospularının burununu sızlatan şeflerini pek de güzel tanımıştı. Bahia'dan kötü bir ünle gelen müthiş bir *kapocira*'cı. Ürperti veren gizli izlenimi şuydu: aşçı, limanın sularını boylamıştı. Bunları po-

lise söylemediği gibi, Tuisca'ya açıldığına da pişmandı. Gidip Dora'nın evine bakmak kimsenin aklına gelmedi; halbuki Fernand önce ağlamış, sonra sırtında bir tayfa gömleğiyle ertesi gün «Bahia Şirketi» nin üçüncü mevkiine binip yola çıkmaya boyun eğmişti; o gün çıraklar da gelmediğinden dikişlere yardım etti. Sete Voltas da aynı gemiyle yola çıkacaktı. Dora eşyalarını Rio'ya göndermeye söz vermişti.

Bu nedenle Joao Fulgencio öğleden sonra uğradığında bar kaynıyordu ve Nacib'in aklı başından gitmişti. Yarın lokantayı nasıl açacaklardı? Her şey hazırды. Gerekli malzeme alınmış, Fernand'ın seçtiği yamaklar gelmiş, garsonlar işbaşı yapmış, davetiyeler gönderilmişti. Başta Aristoteles olmak üzere İtabuna'dan bir yığın insan gelecekti. Agua Preta'dan ve Pirangi'den de gelecekler vardı. Altino Brandao ta Rio do Braço'dan gelecekti. Kaybolanın yerine nereden aşçı bulacaktı? Durum kötüydü, zira Sergipeliyi de elinden kaçırmıştı. Kadın, Fernand'la takışmış, odasını pislik içinde bırakıp gitmişti. Bu durumda lokantayı açmadan kapatmak zorunda kalacaktı. Zira tuttuğu yamaklar yemek pişirmeyi bilmezlerdi; bildikleri tek şey eti doğramak, piliçleri kesmek, temizlemek ve ateşi yakmaktan ibaretti. Bu kısacık zamanda aşçı nereden bulunurdu? Poker salonuna çekilmiş, masaya bir şişe halis konyak koymuş, ağlayarak kitapçı dostuna dert yanıyordu. Müşterileri ve dostları barda durumu tartışıyorlar ve onu, hiç bir zaman, hatta Gabriela'dan ayrıldığı günlerde bile bunca umutsuz görmediklerini söylüyorlardı. O zamanlar acısı belki daha derin ve korkunçtu, ama sessiz, kasvetli ve düşünceliydi. Halbuki şimdi Nacib, Tanrı'yı tanık gösteriyor, mahvolduğunu haykırıyor, umutsuzluk içinde çırpınıyordu. Joao Fulgencio'yu görür görmez koluna yapışmış, poker salonuna sürüklemişti:

— Mahvoldum, Joao. Ne yapacağım?

Evliliğini bozdurduğundan bu yana kitapçıya karşı sonsuz bir güven besliyordu.

— Sakin olun, Nacib; bir çözüm arayalım.

— Nasıl bir çözüm?... Aşçı nereden bulacağım? Dos Reis

kız kardeşler bu kısacık zamanda bunca yemek pişirmeyi asla kabul etmezler. Kabul etseler bile pazartesi günü müşterilere kim pişirecek?

— Marocas'ı birkaç günlüğüne gönderebilirim, ama o da, karım sürekli olarak yanında durup direktif vermedikçe doğru dürüst bir şey pişiremez.

— Birkaç gün için mi? Neye yarar?

Nacib konyağını yudumladı. Ağlamamak için kendini zor tutuyordu.

— Kimse bir çare bulamıyor, akıllarına geleni söylüyorlardı. Dona Arminda denen kaçık da, Gabriela'yı yeniden yanna al diye tutturmuş. Düşünün bir kere!

Joao Fulgencio heyecanla ayağa fırladı.

— Vatan kurtuldu, Nacib! Dona Arminda kim, biliyor musunuz? Kristof Kolomb; Amerika ve yumurta hikâyesi. Bu kadının sorunu çözümlemiş işte! Şu hale bakın: çözüm basitti, hem kusursuz, hem doğru bir çözüm. Gözümüzün önünde, görmüyorduk. Tamam, Nacib. Oldu.

Nacib kuşkulu ve ketum, sordu:

— Gabriela mı? Doğru mu söylüyorsunuz? Şaka etmiyorsunuz ya?

— Neden olmasın? Eskiden de aşcınız değil miydi? Neden, yeniden olmasın? Bunda ne var?

— Karımdı...

— Daha doğrusu, metresinizdi. Evliliğiniz geçerli değildi, biliyorsunuz.. Onu yine aşçı olarak tutmakla bozma kararından daha sağlam bir şekilde evliliğe son vermiş olursunuz.

— Bu ona iyi bir ders olur, diye düşündü Nacib. Evin hanımıyken aşçı olarak dönsün bakalım.

— Hem sonra, bu işte tek hatanız onunla evlenmektir. Sizin için kötü, onun için berbat bir şey oldu. İsterseniz onu buldurayım.

— Kabul eder mi dersiniz?

— Garanti ederim. Ben hemen işe koyuluyorum.

Böylece Gabriela, mutluluklar içinde yüzerek, o akşam odayı temizledi ve yattı. Daha önce, Dora'larda, Sete Voltas'a

teşekkür etmişti. Saat altıda, Bahia'ya gitmek üzere demir alan *Canavieiras*'a, Nacib'in penceresinden mendil salladı. Ertesi gün, yemek saatinde, elliden fazla davetli, şahaneyle tanrısal arası ve birbirinden nefis yemeklerle dolu masanın etrafında buluştular.

Açılış şöleni büyük bir başarı oldu. Aperitifle eğlencelik ve şekerlemeler sunuldu. Sofrada, birbirinden güzel yemekler yendi. Mundinho ve Yargıç'ın arasında oturan Nacib, Kaptan'ın ve Doktor'un söylevini heyecanla dinledi. Kaptan, Nacib'den «Kendini, bölgenin gelişmesine adanmış değerli vatandaş» diye söz etti. Doktor da onu överek, «Saygıdeğer vatandaşımız Nacib Saad, İlhéus'u, büyük merkezlere lâyık bir lokantaya kavuşturdu» diye konuştu. Josué, Nacib adına cevap verdi, sonra o da Arap'ın övgüsünü yaptı. Mundinho'nun kalıkıp, «Çorbada tuzu olmasını» dilemiş bulunduğunu söyleyince heyecan son haddine vardı. Nacib'in aksi kanısına rağmen Rio'dan bir aşçı getirtmişti. Ama o haklıydı: dünyada Bahia yemeklerinin eşi yoktu.

Bunun üzerine davetliler şöleni hazırlayan sanatçıyı, bu nefis yemekleri yaratan sihirli elleri tanımak istediler. Joao Fulgencio yerinden fırladı ve mutfığa koşup Gabriela'yı çağırdı. Genç kadın ayağında sandalları, mavi keten elbisesinin üzerinde beyaz önlüğüyle, kulağının arkasında kırmızı gülüyle salona girdi. Yargıç, «Gabriela!» diye haykırdı. Nacib yüksek sesle,

— Onu yeniden aşçı olarak tuttum, diye duyurdu.

Josué alkışladı; Nho-Galo da; herkes alkışladı ve birkaç kişi Gabriela'yı selâmlamak için ayağa kalktı.

Mundinho, yanında oturan Aristoteles'e doğru eğilerek,

— Şu Arap, görgülü adam, doğrusu, dedi.

GABRIELA'NIN TOPRAĞI

Defalarca geciktirildikten sonra gemi geçidi çalışmaları sonunda bitti. Derin, yeni bir geçit meydana getirilmişti. Lloyd, İta ve Bahia Şirketi'nin gemileri korkusuzca geçebile-

cekler ve en önemlisi şilepler limana girip kakaoyu doğrudan yükleyeceklerdi.

Baş mühendisin anlattığı gibi, çalışmaların gecikmesi, çıkan çeşitli zorluklar ya da engellerin sonucuydu. Bunu söylerken römorkör ve teknisyenlerin gelişini karşılayan kargaşalıkları, kabarenin altını üstüne getiren kurşunları ve dövüşleri, ilk zamanlarda savrulan ölüm tehditlerini ima etmiyordu. Kastettiği gemi geçidinin dibindeki değişken ve kaygan kum tabakasıydı: gelgitlerin, rüzgârların ve fırtınaların etkisiyle bu kumlar yer değiştiriyor, dibin engebesi durmadan değişiyor, birkaç haftalık çalışma, birkaç saatte yok oluveriyordu. Durmadan, sabırla yeniden başlamak gerekmişti; geçidin doğrultusu yirmi kez değiştirilmiş, durmadan en korunaklı noktaları aramak zorunda kalmışlardı. Bir ara teknisyenler başarıdan umutlarını kesmişler, öte yanda kentteki karamsar kişiler, İlhéus gemi geçidinin çözümsüz bir sorun olduğunu ve kimsenin bir çare bulamayacağını seçim kampanyasında bir koz olarak kullanmışlardı.

Römorkörler ve tarama tekneleri, mühendisler ve teknisyenler döndüler. Tarama gemilerinden biri, kumların yeniden kayması halinde geçidi temizleyip limanı büyük tonajlı gemilere açık tutmak üzere orada kaldı.

«Ticaret Lokantası»nda başlayıp «El Dorado»da devam eden tafiyanın su gibi aktığı bir veda şenliğiyle mühendisler, sebat ve meslekî yeteneklerinden ötürü kutlandılar. Doktor güzel konuşma sanatındaki ustalığını bir kez daha gösteren söylevinde baş mühendisi Napoléon'a benzetti, ama o, «savaşların değil, barışın ve gelişmenin Napoléon'uydu. Yenilmez bilinen Okyanus'u, haince oyunları ile yıldırıcı ırmağı, uygarlık düşmanı kumları, kapkaranlık rüzgârları yendi.» Pernambouc adasının fenerine çıkan biri, şimdi artık İlhéus limanını «soylu mühendisler ve işlerinin ehli teknisyenler sayesinde geçidin köleliğinden kurtulmuş ve bütün gemilere açık olarak kıvançla görecektik.»

Geride pişmanlıklar ve sevgiler bıraktılar. Hareket günü rıhtımda tayfaları kucaklayan ve ağlayan kadınlar vardı. Bun-

lardan biri gebeydi; adam, döneceğini vaat ediyordu. Baş mühendis paranın bol olup kolay kazanıldığı, yiğitlik ve alinteri akan bu diyardan anı olarak Rio'ya koca bir kasa «İlhéus Kamışı» ve bir *jupara* maymunu götürdü.

O yıl tam zamanında, yani Sao Jorge yortusundan önce yağın yağmurlar başlamadan yola çıktılar. Plantasyonlarda kakao ağaçları çiçek açmış; ilk meyvelerini vermeye başlamıştı; ürün geçen yıldan daha verimli olacağı benziyordu; fiyatlar yükseliyordu. Kent ve köylerde yine para akacaktı. Dünyada bundan daha verimli bir ekim yoktu.

«Vezüv» barının taraçasından, Nacib, dövüş horozları gibi römorkörlerin, Okyanus'un dalgalarını yarışını ve tarama teknelerini Güney'e doğru sürükleyişlerini görüyordu. Mühendis ve dalgıçların, teknisyen ve gemilerin geldiğinden bu yana Ilhéus'ta nice olay geçmişti!... Albay Ramiro Bastos büyük gemilerin limana girdiklerini göremeyecekti. İspirtizma seanslarında görünüyordu; ölümünden sonra bölge halkına iyilik, hoşgörü ve sabır öğütleyen bir misyoner olmuştu. Daha doğrusu, bu, tartışma konusu ve gizemli konuda bilgin geçinen Dona Arminda'nın iddiasıydı. Bu oldukça kısa, fakat olaylardan yana zengin zaman içinde Ilhéus çok değişmişti. Her gün bir yenilik getiriyordu: yeni bir banka şubesi, Güney'deki, hatta yabancı firmaların temsilcileri, butikler, şık konutlar. Kısa süre önce Esnaf ve Sanatkarlar Derneği, Unhao'daki eski bir binada Sanat Enstitüsü açmıştı. Yoksul gençler orada doğramacılık, duvarcılık, kunduracılık; daha yaşlıları liman hamallığı, kakao antrepoları yöneticiliği, çikolata yapımını öğreneceklerdi. Ilhéus'un ileri gelenlerinin katıldığı açış konuşmasını kunduracı Felipe yapmıştı. İspanyolcayla karışık Portekizcesiyle emekçilerin çağının başladığını, dünyanın geleceğinin onların elinde bulunduğunu ateşli bir dille haykırdı. Bu iddia öylesine saçma göründü ki, oradakiler mekanik bir jestle alkışladılar: Dr. Mauricio Caires, sonra kakao albayları ve toprağa eğilmiş binlerce insanın hayatına hâkim olan büyük toprak ağaları bile.

Bu son birkaç ay içinde Nacib'in hayatı da fırtınalı ve

dopdolu geçmişti. Evlenmiş ve evliliğini bozdurtmuş; refahı tatmış ve iflâstan korkmuştu. Kalbi, istek ve mutlulukla doluktan sonra yerini acıya ve umutsuzluğa bırakmıştı. Peşpeşe çok mutlu ve çok mutsuz olmuştu. Günleri şimdi huzur ve kesin dinginlik içinde geçiyordu. Bar, eski ritmini, Gabriela'nın ilk zamanlarındaki ritmini almıştı. Müşteriler aperitif saatinde hayli oturuyor, bir kadeh daha içiyor, ve bazıları yemeklerini lokantada yiyorlardı. «Vezüv» refah dolu günler yaşıyordu. Öğleyin, Gabriela mutfağın bulunduğu kattan iniyor, kulağının arkasında bir gülle gülümseyerek masaların arasından geçiyordu. Müşteriler onunla şakalaşıyor, istekli bakışlarla süzüyor, elleriyle dokunuyorlardı; bazen içlerinden biri cesaret edip kışına bir şaplak indiriyordu. Doktor onu «kızım» diye çağırıyordu. Nacib'i içine düştüğü çıkmazdan ustaca sıyrılışından ötürü övüyorlardı. Arap, masa masa dolaşarak, arada durup masalarda konuşulanları dinliyor, Joao Fulgencio ve Kaptan'la, Nho-Galo ve Josué'yle, Ribeirinho ve Amancio Leal'la oturuyordu. Sanki Sao Jorge'nin bir mucizesiyle geriye gidilmiş, aralarında esef edilecek ya da acı hiç bir olay geçmemişti. Lokanta, bir de kısa tozlukları ve bitleriyle kesin olarak «Pinga de Ouro» da demir atan Tonico Bastos'un yokluğu olmasa her şey gerçekten eskisi gibi kalmışa benzeyecekti.

Artık anlaşılmıştı, lokanta Nacib'in ve Mundinho'nun hayal ettikleri gibi olağanüstü kâr getiren bir iş değildi; sürekli fakat mütevazı bir gelir getiren orta halli bir işti. Limanda transit gemilerin bulunduğu günler dışında müşteriler mahduttu; o kadar ki, sadece öğle yemeği veriliyordu. Yerliler yemeklerini evlerinde yiyorlardı. Sadece ara sıra, Gabriela'nın hazırladığı yiyeceklere özenenler ve yaşamlarının tekdüzeliğine bir çeşni katmak isteyenler tek başlarına ya da ailece geliyorlardı. Sürekli müşteriler parmakla sayılacak kadar azdı: hemen hemen her zaman davetlileriyle gelen Mundinho, Josué, dul Pessoa... Buna karşılık gece lokantada oynanan kumar büyük bir ilgi topluyordu. Poker, brisk ya da yedi buçuk gibi oyunlar için en az beş, altı grup meydana gelirdi.

Öğleden sonraları Gabriela eğlencelikler getirirdi ve içki su gibi akardı, Arap da manosunu alırdı. Kumar konusunda Nacib bir vicdansal duraksama geçirdi: Mundinho'yu ortak kabul etmeli miydi? Yoksa onu işin bu yönünden uzak mı saymalıydı? Uzak tutmalıydı elbet, zira ihracatçı lokantaya sermaye koymuştu, kumarhaneye değil. Ama belki de ortaklığını kabul etmek daha âdildi, zira nihayet kumar oynanan yerin kirasını şirket ödüyordu; masa ve sandalyelerin, içki ve eğlencelikler sunulan kadeh ve tabakların sahibi de şirketti. Bu dalda kazanç yüklüydü; lokanta müşterisinin azlığını fazlasıyla gideriyordu. Nacib tamamını iç etmeyi arzulamıyor değildi, ama ihracatçının öcünden korkuyordu. Sorunu onunla birlikte çözümlemeye karar verdi.

Mundinho'nun Arap'a özel bir sempatisi vardı. Ortağının evlilik konusunda atlattığı buhrandan sonra Nacib'in İlheus'un en uygar kişisi olduğunu hep söylerdi. Sözlerini büyük bir dikkatle dinler göründü. Nacib, kumarhanede kendini ortak sayıp saymadığını bilmek istedi.

— Siz ne düşünüyorsunuz, Nacib?

— Ben mi, Mösyö Mundinho... — Bıyıklarını sinirli hareketlerle buruyordu. — Doğrusu âdil olan, sizin, lokantada olduğu gibi bunda da ortak sayılmanızdır. *Grapiuna* olarak mantık yürütseydim şöyle derdim: Yazılı bir anlaşma yapmadık, siz zenginsiniz ve buna ihtiyacınız yok; aramızda kumarhane lâfı hiç geçmedi; ben ise yoksulum; bir kakao plantasyonu satın alabilmek için para biriktiriyorum, öyle ki, bu artık-kazanç pek işime yarar. Ama Albay Ramiro'nun öğütlediği gibi söz sözdür; kâğıda geçmiş olmasa bile. Kumarhanenin hesaplarını getirdim; inceleyebilirsiniz...

Kâğıtları Mundinho'nun masasına uzattı. İhracatçı onun elini itti ve sırtını sıvazladı.

— Hesapları ve paranızı kendinize saklayın Nacib, dedi. Kumarhanenize ortak değilim. Vicdanınızla tamamıyla barışık yaşamak istiyorsanız salonun kumarhane olarak işletilmesinin karşılığında bana bir kira ödersiniz; yüz bin real

yeter. Daha iyisi, yaptıracağım düşkünler evi için bana ayda yüz bin real verin. Bir Federal milletvekilinin kumarhane işlettiği görülmüş müdür? Meğer ki, seçilmemi kuşkuyla karşılıyor olarsınız.

— Bu kadar kesin bir şey daha düşünemiyorum. Teşekkür ederim, Mösyö Mundinho. Size minnettarım.

Gitmek üzere ayağa kalktı. Mundinho sordu:

— Söyleyin... (Parmağını Arap'ın göğsüne bastırdı) Hâlâ acıyor mu?

Nacib güleç bir çehreyle ona baktı.

— Hayır Mösyö, hiç...

Mundinho başını eğdi.

— Ne mutlu size! diye mırıldandı. Benim kalbim hâlâ sızlıyor.

Gabriela ile tekrar yatmaya başladınız mı, diye soracaktı; çekindi. Nacib etekleri zil çalarak çıktı ve doğru parayı bankaya yatırmaya gitti.

Gerçekten hissetmiyordu. Acı diye bir şey kalmamıştı. Gabriela'yı yeniden eve sokarken, varlığı geçmişi hatırlatacak ve Tonico o günkü çıplak haliyle düşlerine girecek diye korkmuştu. Ama böyle bir şey olmadı. Bütün bunlar uzun ve korkunç bir kâbustu sanki. İlk günlerdeki gibi patron - hizmetçi ilişkisine döndüler. Şen ve çevik, Gabriela ortalığı topluyor, şarkı söylüyor, yemekleri pişirmek üzere lokantaya gidiyor, masalarda dolaşıp mönüyü bildirmek için aperitif saatinde bara iniyor, böylece yukarki kata müşteri topluyordu. Saat bir buçuğa doğru müşteriler gittikten sonra Nacib masaya oturur, eskisi gibi Gabriela ona yemek getirirdi. Masanın etrafında döner, yemeklerini doldurur, birasını açardı. Sonra barın tek garsonu (Nacib, lokanta fazla iş yapmayınca ötekine yol vermişti) Chico Moleza ve Bico-Fino'nun yerini alan Walter'le oturup yemek yedi. Nacib eski bir Bahia gazetesi alır, bir Sao-Felix purosunu yakar ve şezlongunda kırmızı gülü bulurdu. İlk günler fırlatıp attı. Sonra cebine koymaya başladı. Gazete kayıp yere düşer, puro söner ve Nacib gölgede, meltemin seriliğinde ögle uykusuna daldı. Kırtasiye'den dönen

Joao Fulgencio'nun sesiyle uyanırdı. Gabriela, öğleden sonrası için yiyecekler hazırladıktan sonra eve dönerdi. Ayaklarında sandal, meydanı aşar, kilisenin gerisinde kaybolurdu.

Tam anlamıyla mutlu olması için nesi eksikti? Gabriela'nın nefis yemeklerini yiyor, para kazanıyor, bankada biriktiriyordu. Yakında bir plantasyon satın alacaktı. Kakao için eşsiz olan Serra do Baforé'de yeni açılmış bir tarladan söz etmişlerdi. Ribeirinho birlikte gidip görmeyi vaat etmişti; *fazenda*'sının yakınındaymış. Her gün barı müşteri ve dostlarıyla doluyordu ve bunlardan bazıları lokantaya da gidiyorlardı. Dama ve tavla oynuyor, Joao Fulgencio'nun, Kaptan'ın, Doktor'un, Nho-Galo'nun, Amancio'nun, Josué ve Ribeirinho'nun tatlı söyleşilerini dinliyordu. *Fazendeiro*, Gloria'yı garın yakınında bir eve yerleştireli bu son ikisi birbirlerinden ayrılmaz olmuşlardı. Bazen üçü birden lokantaya gelip yemek yerlerdi. Çok iyi anlaşıyorlardı.

Tamamıyla mutlu olması için nesi eksikti? Kıskançlık ya da aşçıyı yitirme gibi kaygılar kalbini kemirmiyordu. Gabriela bu ücreti ve bu güvenli işi başka nerede bulabilirdi? Zaten ev ve mağazlarda kredi, ipekli elbiseler, ayakkabılar gibi önerilere yüz vermiyordu. Neden? Nacib nedenini kestiremiyordu. Saçma buluyor ve sebebini merak etmiyordu. Herkesin bir deliliği var, deyip geçiyordu. Joao Fulgencio'nun bir zamanlar dediği gibi, vazodaki çiçek hikâyesinden ötürü mü? Bu da, barda müşterilerin Gabriela'ya lâf atmaları, gülümsemeleri, bakışları, kışına şaplaklar indirmeleri de onu etkilemiyordu. Bütün bunlar müşterileri alıkoyuyor, bir kadeh daha içmelerine yol açıyordu.

Yargıç gelip güle el koyduğunda Gabriela usulca uzaklaştırdı; ve Nacib sahneyi kayıtsızlıkla seyredirdi. Tamamıyla mutlu olmak için nesi eksikti? Maria Machadao'da çalışan Amazonlu kız, ona gittiği geceler,

— Maracığını seviyor musun? Hoşuna gidiyor mu? diye sorardı.

Hoşlanıyordu o kızıdan. Kısa boylu, tombul, yuvarlak, dolgun yüzlü; yatağın içine çömelip oturmuş, bakır bir heykel

gibiymi. En az haftada bir kez onu görürdü; onunla yatıyor-
du; basit, tatsız bir ilişki. Sürprizsiz, kendinden geçmelerden,
köpek iniltilerinden, kısrak ateşliliğinden uzak, ölmesiz, diril-
mesiz geceler... Başkalarına da gidiyordu, zira Mara'nın hay-
ranları çoktu; albaylar Amazon'un bu yeşil meyvesine merak-
lı görünüyorlardı; öyle ki, serbest olduğu geceler azdı. Nacib
rastlantılara göre kabarelerde, genelevlerde her türden kadın-
la gönül eğlendiriyordu. Hatta bir gece Coriolano'nun meydan-
daki evinde, yeni metresiyle yatmıştı. Kadın, köyden gel-
miş gencecik bir zenciymi. Coriolano aldatıyor mu kaygısını
bir yana atmıştı artık. Böylece Nacib eskisi gibi kelebekler
misali çiçekten çiçeğe konuyordu. Bununla beraber sürekli
tutkunluğu Amazonlu kızaydı. Serbest oldu mu, kız, Nacib'e
acemi yazısıyla iki satır karalayıp yollar, ve Nacib barı kapa-
tır kapatmaz ona koşardı. Cebinde Mara'nın mektubu olduğu
halde geceyi beklemekle geçen saatler pek tatlıydı.

Tamamıyla mutlu olması için nesi eksikti? Bir akşam
Mara mektup yazdı ve «mimi yapmak için» onu beklediğini
söyledi. Hoşnutlukla gülümseyerek barı kapattıktan sonra
doğru Maria Machadao'nun evine koştu. Bu tanınmış genelev
patronu onu kucakladıktan sonra,

— Boşuna geldin, Arap, dedi. Mara geceyi Albay Altino
Brandao ile birlikte geçirecek. Rio do Braço'dan onun için
gelmiş; olmaz diyemezdi.

Fena halde bozuldu. Mara'nın yüzünden değil. Onu dile-
ğince davranmaya zorlayamaz, ekmek parası kazanmasını en-
gelle diyemezdi. Ama pek ateşliydi ve o yağmurlu gecede bir ka-
dına şiddetle ihtiyacı vardı. Çaresiz eve döndü ve soyundu.
Mutfaktan tabak çanak gürültüsü geliyordu. Ne oluyor diye
bakmaya gitti. Kedi korkup bahçeye kaçtı. Ufak odanın kapı-
sı açıktı. Baktı. Gabriela'nın bacağı yataktan sarkıyordu. Ka-
dın uykusunda gülümsüyordu. Memeleri yorgandan fırlamış,
dimdikti. Karanfil kokusu başını döndürdü. Yaklaştı. Kadın
gözlerini açtı.

— Mösyö Nacib.

Sanrılar içinde onu süzdü; yağmurdan ıslanmış, kakao di-

kilmiş bir toprak; ağaçların ve bitkilerin yeşerdiği bir toprak gördü. Bir vadi, bir dağ toprağı gördü. Kadın kollarını uzattı ve onu göğsüne doğru çekti.

Onun yanına uzanıp sıcaklığını duyduğunda, birden içinde müthiş bir öfke ve kin kabardı, boşluk, acı, gurur yarası depreşti; ve bunları ateşiyle yaktı, kül etti. Onu göğsüne hırsla bastırarak tarçın tenini ısırıklar içinde bıraktı.

— Köpek!

Kadın öpülesi, ısırılasi dudaklarıyla gülümsedi, dik ve titrek göğsüyle, alazlı kalçalarıyla, dans ve bekleyiş için yaratılmış karnıyla gülümsedi.

— Önemsiz, başka şeyler... diye fısıldadı.

Ve başını kıllı göğsüne dayayarak,

— Güzel efendim benim, diye ekledi.

İSVEÇ ŞİLEBİ VE AŞK PERİSİ

Şimdi evet, tamamıyla mutluydu. Zaman geçmişti, gelecek pazara seçimler vardı. Kimse sonuçtan kuşku duymuyordu, Rio de Janeiro'daki muayenehanesinde içi içini yiyen Dr. Victor Melo bile. Altino Brandao ve Ribeirinho gelecek hafta için «Ticaret Lokantası» na şampanya ve şenlik fişekleriyle şahane şölenler ısmarlamışlardı. Görkemli anma törenleri yapılacaktı. Merhum Cazuzinha Oliveira'nın yaşadığı ve Kaptan'ın doğduğu evi satın alıp eski sahibine geri vermek amacıyla Mundinho'nun insiyatifi sayesinde para toplanmaya başlanmıştı. Ama müstakbel Belediye Başkan'ı âlicenap bir jest yaptı: toplanan parayı, Dr. Alfredo Bastos tarafından Conquista tepesinde açılan yoksul çocuklar bakım evine bağışladı. Nacib'e gelince, seçimlerden sonra Ribeirinho ile, Serra do Bafore'ye, sözü edilen satılık plantasyonu görmeye gidecekti.

Dostlarıyla dama oynuyor, çene çalıyor, Suriye hikâyeleri anlatıyordu. «Babamın ülkesi bundan daha feci...» Öğleden sonraları dolu mideyle horlaya horlaya rahat bir uyku çekiyordu. Nho-Galo ile kabareye gidiyor, Mara ile ve daha baş-

kalarıyla yatıyordu. Kadınsız kaldığında, eve yorgun ve uykusuz dönmemişse Gabriela ile de yatıyordu. Onunla, ötekilerden de fazla, çünkü kimse onunla boy ölçüşemezdi. Bacağını eskisi gibi onun tombul sağırsına atıp uyuyordu. Bununla beraber, şu farkla: şimdi kıskançlıktan, onu yitirme korkusundan ve değiştirme hırsından kurtulmuş olarak. Öğle uykusuna dalmadan önce, onu sadece yatak için istediğini, artık başka kadınlardan farklı tutmadığını tekrarlardı. Ha o, ha Mara, Raquel ya da kızıl saçlı Nataşa; eski sevgi yoktu artık. Böylesi daha iyiydi. Gabriela, Dora'ya gidiyor, dansediyor, şarkı söylüyor, Meryem Ana yortusu için şenlik hazırlıkları yapıyordu. Nacib biliyordu, umursamıyordu; hatta şenliği gidip görmeye kararlıydı. Gabriela aşçısıydı nihayet ve boş kaldıkça onunla yatıyordu. Hem ne aşçı! Daha iyisi bulunamazdı. Yatakta da iyiydi; hatta çok iyi; insanı deli eden bir kadın.

Dora'larda, Gabriela dansederek ve şarkı söyleyerek eğleniyordu. Krallar kortejinde bayrağı taşıyacaktı. Sao Joao yortusunda şenlik ateşinin üstünden atlayacaktı. Gabriela hoşça vakit geçiriyordu; yaşamak ne güzeldi! Saat on bir oldu mu eve döner, Mösyö Nacib'i beklerdi. O akşam odasına gelecek, bıyıklarıyla ensesini gıdıklayacak, bacağını sağırsına atacak, göğsünü yastık gibi sunacaktı belki. Evde kediye yanağına bastırırdı. Hayvan usul usul miyavlardı. Dona Arminda'nın ruhlar ve yeni doğan çocuklar konusundaki gevezeliklerini dinlerdi; yağmursuz sabahlarda güneşlenmeye çıkar, goyavye ve *pitanga* yemişleri emerdi. Boş zamanlarında, şimdi doğramacı çıraklığı yapan dostu Tuisca ile çene çalardı. Plajda yalınayak ve sulara basa basa koşardı. Öğle sonralarında meydanda çocuklarla el ele tutuşup oynardı. Göğü seyrederek Nacib'i beklerdi. Yaşamak ne güzel şeydi.

Seçimlere dört gün kala, öğleden sonra saat üç sularında, o güne dek görmedikleri kadar büyük bir gemi, bir İsveç şilebi Ilhéus açıklarında görüldü ve haşmetli bir düdük öttürdü. Zenci Tuisca, ayaklı gazete, haberi kente yaymak üzere sokaklarda koşmaya başladı. Halk, plaj caddesinde toplandı.

Piskoposun gelişi bile bunca heyecan yaratmamıştı. Fişek-

ler fışkırıyor ve havada patlıyordu. İki «Bahia Şirketi» gemisi limanda sirenlerini öttürdü; öteki tekneler borularla karşılık verdiler. Yelkenliler ve şalupalar geçidi aştılar ve İsveç gemisine kılavuzluk etmek üzere Okyanus'un dalgalarında açılmaya başladılar.

Gemi ağır ağır geçide girdi. Direklerinde bütün ülkelerin rengârenk bayrakları asılmıştı. Halk sokaklarda koşuşuyor, rıhtımlarda toplanıyordu. «Euterpe - 13 Mayıs» filarmonisi marşlar çalarak oraya vardı. Joaquim ellerini sevinçle şişko kalçalarına vuruyordu. Dükkânlar kapılarını kapatmışlardı. Özel kolejler, okullar ve Enoch Lisesi öğrencilerine tatil verdi. Çocuklar rıhtımlarda gemiyi alkışlayadursunlar, kolejli genç kızlar flört ediyorlardı. Otomobiller, kamyonlar, otobüsler duyuru konserine başlamışlardı. Bir grubun ortasında Gloria, bir yanında Josué öbür yanında Ribeirinho ile hanımefendileri çatlatıyordu. Tonico Bastos, ağırbaşlılığın bir timsali, kolunu Dona Olga'ya vermişti. Jerusa siyah yas giysileri içinde, Mundinho'yu selâmladı. Nilo, ağzında düdüğüyle, Terencio, Traira ve genç Batista'yı peşine takmış geliyordu. Peder Basilio vaftiz çocuklarını toplayıp oraya koşmuştu. «Bate-Fundo» nun tek bacaklı patronu Nacib'e ve Plinio Araça'ya gıptayla bakıyordu. Yaşlı kızlar haç çıkarıyorlardı. Şen Dos Reis kız kardeşler sevinçliydi: Gelecek kreşe şilebi de ekleyeceklerdi. Sosyeteden kadınlar, gelinlik kızlar, orospular ve Maria Machadao dirsek dirseğe oturmuşlardı. Doktor boğazını temizliyor ve seçkin sözcükler arıyordu. Bir İsveç şilebi için yapılan konuşmaya Ofenisia nasıl sokulur, onu düşünüyordu. Zenci Tuisca kaşla göz arasında şilebin babafingosuna tırmanmıştı. Dora'nın çoban-kızları, başlarında dans adımlarıyla ilerleyen Gabriela olduğu halde krallar kortejinin bayrağını getirmişlerdi. Kakao albayları tabancalarını çıkarıp havaya ateş ettiler. İlheus halkı tümüyle rıhtımlara dolmuştu.

Joao Fulgencio'nun önerisiyle sembolik bir tören yapıldı: ithalâtçılar, Mundinho Falcao ve Stevenson ile *fazendeiro*'lar, Amancio Leal ve Ribeirinho, doğrudan İlheus'tan ihraç edilecek ilk kakao çuvalını bizzat kaldırıp şilebe taşıdılar. Dok-

tor'un heyecanlı söylevine Şirket'in adamı olan İsveç viskonsolosu karşılık verdi.

Akşam, tayfalar karaya indiklerinden kent daha canlandı. Barda onlara içki ikram edildi, subaylar ve geminin süvarisi kabareye davet edildi. Süvariye neredeyse omuzlarda taşıyacaklardı. Sek içiyordu ve adam, alkol sınavlarını yeryüzünün yedi denizindeki limanlarda vermişti. Bataclan'da küfelik oldu ve İlhéuslular onu gemiye taşıdılar.

Ertesi gün, yeniden özgürlüklerine kavuşan tayfalar kentin sokaklarına dağıldılar. İlhéus'un tafiasını nasıl da sevmişler! diyordu *grapiuna*'lar. Yabancı sigara, kupon kumaş, parfüm, incik boncuk satıyorlardı. Ve paralarını tafiaya harcıyor, genelevlere giriyor, içip sızıyorlardı.

Öğle uykusundan sonra ve akşam aperitifinden önce, saat üçle dört arasında, Nacib kasa hesabı yaptığı, kazancını yokladığı ve Gabriela'nın servisi tamamlayıp eve döndüğü saatte bir İsveçli tayfa, iki metre boyunda, sarışın bir oğlan bara girdi, alkol kokulu nefesini Nacib'e püskürterek parmağıyla «İlhéus Kamışı» nı göstererek anlaşılmaz bir dille bir yığın lâf etti. Nacib bir gün önce tayfalara bedava içki sunmak suretiyle yurttaşlık görevini yapmıştı. Para istemek için baş ve işaretparmaklarını birbirine sürttü. Sarışın İsveçli ceplerini boşalttı. Parası yoktu. Ama Nacib, deniz kızı biçiminde bir broş gördü. Kuzey denizlerinin anasını, Stockholm'un bu *Yemaja*'sını masanın üzerine koydu. Arap, kilisenin gerisinde kayboluverinceye dek Gabriela'nın silüetini izledi. Balık gövdeli deniz kızına baktı. Gabriela'nın sağrısını andırıyordu. Dünyada hiç bir kadında yoktu o ateş, o sevgi, o baygınlık. Onunla yattıkça, yeniden yatma arzusu alevleniyordu. Şarkıyla, dansla, güneşle, ayla yoğrulmuştu bu kadın; karanfildi, tarçındı. Ona epey zamandan beri incik boncuk hediye etmemişti. Tafia şişesini aldı ve kadehi bolca doldurdu. Tayfa kadehi kaldırdı ve İsveççe «şerefe» dedikten sonra iki yudumda bitirip tükürdü. Nacib deniz kızını cebine yerleştirdi. Gülümsedi. Gabriela hoşnutlukla gülecek ve nazlı nazlı; «Ne gereği vardı, benim güzel efendim...» diyecekti.

Nacib ve Gabriela'nın hikâyesi burada bitiyor; aşkları kalbin küllerinde uyuyan kıvılcımlardan tekrâr doğarken.

EK

Kısa bir zaman sonra Albay Jesuino Mendonça, kıskançlık sonucu karısı Dona Sinhazinha Guedes Mendonça'yı ve diş doktoru Osmundo Pimentel'i birer el ateş ederek öldürmekten sanık olarak jüri kurulunun önüne çıkarıldı. Zaman zaman iğneleyici ve sert geçen heyecanlı duruşma yirmi sekiz saat sürdü. Savunma ve iddialar birbirini izledi. Dr. Mauricio Caires Kutsal Kitap'ı zikretti, siyah çoraplar rezaletinden, ah-lâk ve çöküntüden söz etti. Sözleri patetikti. Dr. Ezequiel Prado heyecan yaratmayı bildi : Ílhéus, haydutlar ülkesi, katiller cenneti değildi artık. Bir hıçkırıkla noktalan bir jestle, Osmundo'nun yas ve gözyaşları içindeki anne ve babasını gösterdi. Konu, uygarlık ve gelişimdi. Ílhéus'un tarihinde ilk kez, bir kakao albayı, zina yapan karısını ve âşığını öldürdü diye hapis cezasına mahkûm edildi.

(*Petropolis - Rio, Mayıs 1958.*)

AÇIKLAMALAR

Abara: Biber eklenmiş ve *dende* yağında kızartılmış fasulye unundan yapılma benye. Muz yapraklarına sarılı dolma şeklinde sunulur.

Acaraje: *Abara* türünde bir başka benye.

Barauna: Makbul bir kereste veren büyük bir ağaç.

Berimbau: Ağız çalgısı (*berimbau da boca*) ya da bugün daha yaygın olarak, seselimli bir kasa eklenmiş bir müzik arki (*berimbau de barriga*).

Bumba-meu-boi: Bazı yortular münasebetiyle şarkı söyleyen, danseden ve sokaklarda ufak sahneler oynayan belirsiz sayıdan meydana gelme topluluk.

Caatinga: Hintli dilinde «beyaz orman» anlamına gelir. *Sertao*'yu kaplayan dikenli, çorak ağaçlarla kaplı bitki örtüsü.

Cafune: Bir yandan fiske vura vura saçlarının arasından baş kaşımak şeklinde bir tür okşama.

Caititu: Bir tür yaban domuzu.

Cangaço: Brezilya'nın kuzeydoğusunda haydutluk ve yasadışı hayatı anlatmak için kullanılan bir sözcük.

Carioca: Rio de Janeiro'lu.

Caruru: Karides ve balıkla pişmiş, biber ve *dende* yağı katılmış sebze çorbası.

Cavaquinho: Dört telli küçük gitar.

Conto: Bir milyon real, bugün bin *cruzeiro*.

Dende: Brezilya iklimine alıştırılan bir Afrika palmyesi.

Efo: *Caruru*'ya benzeyen, daha katı bir çorba.

Fazenda: Büyük tarımsal malikâne.

Fazendeiro: Bir ya da birkaç *fazenda* sahibi toprak ağası. Büyük *fazendeiro*'lar, İmparatorluk devrinden kalma bir gelenekle çoğu kez «albay» diye anılırlar. Hükümet, albay unvanı verdiği eşrafın komutasında milisler meydana getirmişti.

Feijoada: Kurutulmuş et ve çeşitli sebzelerle pişirilmiş fasulye (*feijao*) yemeği.

Grapiuna: Kakao bölgesinde yaşayan.

Ita: Belém do Para'dan Porto Alegre'ye dek sahildeki limanlar arasında gemi işleten şirketin gemilerine, adlarının hep *Ita* ile başlaması nedeniyle bu ad verilirdi.

Iavo: *Kandomble* dininde «Tanrıların karısı».

İansan: Rüzgâr ve fırtına tanrıçası, *Şango*'nun karısı.

Jacu: Eti çok sevilen bir kuş.

Jagunço: «Albay»ların emrindeki silâhlı fedailer.

Janaina: Güzellikleriyle gemicileri, su altı saraylarına çeken deniz kızları.

Jararaca: Çıngıraklı yılan soyundan bir yılan.

Jilo: *Jiloeiro* denen ağacın meyvesi.

Jogo do bicho: Federal piyangoda kazanan numaralar üzerinde gizli ortak bahis.

Kandomblé: Yoruba kökenli bir dinin törenlerinden.

Kapoeira: İki erkeğin savaşı canlandırarak oynadıkları akrobatik bir dans.

Macumba: Afrika, Hintli, Katolik dinleri ve ispartizma karışımı bir din.

Maracuja: Suyundan likör yapılan *Passiflora quadrangularis*'in meyvesi.

Mingau: Manyoka unundan yapılma çorba.

Moqueca: *Dende* yağında kızartılmış, biber katılmış deniz hayvanları ya da balıkla yapılan yemek.

Ogun: Demircilerin piri sayılan Yoruba savaş tanrısı.

Omulu: Aziz Lazare'la özdeşlenen Yoruba tanrısı.

- Oşala:** Yoruba panteonunda, İsa Peygamberle özdeşlenen yüce tanrı.
- Oşossi:** Aziz Jorge'le özdeşlenen Yoruba av tanrısı.
- Paca:** Eti yenen, kahverengi postu açık renk benekli bir kemirici.
- Pitanga:** Mersingillerden bir meyve (*Eugenia Michellii*).
- Préa:** Hindistan domuzunu andıran bir kemirici.
- Puba:** mayalanmış manyoka.
- Quibe:** Nane ve başka kokulu bitkilerle yoğrulmuş kıyma ve buğdayla yapılma bir Suriye yemeği.
- Retirante:** Kuraklık ve kıtlıktan kaçıp Güney'e doğru besin ve iş aramaya inen *sertanejo*'lar.
- Sertao:** Brezilya'nın kuzeydoğusunda yarı çöl iç bölge.
- Sertanejo:** *Sertao*'da yaşayan.
- Sabia:** Güzel sesli bir kuş.
- Sarapatel:** Kan ve domuz ya da koyun sakatatıyla yapılan bir tür yahni.
- Sofre:** İcterides soyundan bir kuş.
- Surucucu:** Zehirli bir yılan.
- Teiu:** Bir tür büyük kertenkele.
- Terreiro:** *Kandomble* törenlerinin yapıldığı yer.
- Umbuzeiro:** Bir ağaç türü.
- Vatapa:** İçine balık ve karides parçaları atılan *dende* yağı ve biber katılmış pirinçunu çorbası.
- Viuva de carneiro:** Koyun sakatatından yapılma biberli bir yemek.
- Şango:** Yoruba panteonunda yıldırım tanrısı.
- Şinşim:** Kurutulmuş karides, biber, sarmısak ve soğana yatırılmış ve hurma yağıyla kızarmış piliç.
- Yemanjá:** Meryem Ana'ya özdeşlenen Yoruba'nın deniz tanrıçası; balıkçıların pîri. 2 şubatta kutlanan yortusunda inanlıları sungu olarak parfüm, tarak, para, mücevherat ve özellikle çiçek atarlar.

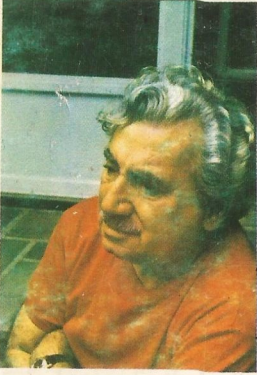
payel yayınevi kitapları:

- **ELİSE YA DA GERÇEK YAŞAM** 15.—
Claire Etcherelli
Roman
Famina Ödülü kazanmıştır
Çeviren: Bertan Onaran
- **CİNSEL POLİTİKA** 25.—
Kate Millett
Çeviren: Seçkin Selvi
- **YASIMI TUTACAKSIN** 20.—
Dominique Lapierre
Larry Collins
Üçüncü Baskı
Çeviren: Ayda Düz
- **KADIN I — Genç Kızlık Çağı** 20.—
Simone de Beauvoir
İkinci Baskı
Çeviren: Bertan Onaran
- **KADIN II — Evlilik Çağı** 15.—
Simone de Beauvoir
İkinci Baskı
Çeviren: Bertan Onaran
- **KADIN III — Bağımsızlığa Doğru** 12.50
Simone de Beauvoir
Üçüncü Baskı
Çeviren: Bertan Onaran

□	KONUK KIZ
Simone de Beauvoir
Roman
İkinci Baskı
Türk Dil Kurumu 1972 çeviri ödülü kazandı
Çeviren: Bertan Onaran	20.—
□	BİR GENÇ KIZIN ANILARI
Simone de Beauvoir
İkinci Baskı
Çeviren: Seçkin Selvi	20.—
□	KADINLIĞIMIN HİKÂYESİ
Simone de Beauvoir
İkinci Baskı
Çeviren: Erdoğan Tokatlı	12.50
□	SAKKO İLE VANZETTI'NİN ÇİLESİ
Howard Fast
Roman
Çeviren: Şerif Hulûsi	10.—
□	YALNIZLAR
Zaven Biberyan
Roman
Çeviren: Zaven Biberyan	10.—
□	ÇAĞDAŞ GERÇEKÇİLİĞİN ANLAMI
György Lukacs
Çeviren: Cevat Çapan	8.—
□	İnsanlığı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor
52 Bilim Adamı
Çeviren: Zaven Biberyan	7.50
□	TREBLİNKÂ CEHENNEMİ
Vassili Grossmann
Çeviren: Osman-Eray Canberk	3.—

PAYEL YAYINEVİ — Nuruosmaniye Cad.
Atasaray No.: 405 Cağaloğlu

P.K. 889 — İSTANBUL

JORGE AMADO

Okurlarımızın artık yakından tanıdıkları, dünyaca ünlü romancı Jorge Amado'nun yeni bir eserini daha sunuyoruz. Bundan önce yayımladığımız *Gecenin Çobanları* romanında olduğu gibi bu eserde de yazarın çok yakından tanıdığı Brezilya'nın o çok yönlü, tüm baskılara, geleneklere başkaldıran, içlerinden geldiği gibi yaşayan, özgür ve ateşli insanlarını buluyoruz. Amado, bütün bu özellikleri *Tarçın Kokulu Kız*'ın baş kahramanı Gabriela'da şiirli, canlı, gerçekçi bir üslup ve unutulmaz bir ustalıkla canlandırmaktadır. Gabriela, bugüne dek edebiyatta görülen kadın kahramanların hemen hiç birine benzemeyen, son derece çarpıcı, renkli, hayat dolu ve doğal olarak, kendini tam bir şekilde yaşamaya çalışan bir halk kızı canlılığıyla uzun süre belleklerden silinmeyecektir.

Tarçın Kokulu Kız, bir yandan kanlı iktidarlarının sonuna gelen büyük toprak ağaları ve onlara karşı savaşan sermaye sahibi burjuvaların siyasal mücadelesini gerçekçi bir şekilde verirken bir yandan da bu havanın içinde yaşayan bir kentteki her sınıftan insanın hayatlarını en ince ayrıntılarına dek büyük bir ustalıkla gözler önüne sermektedir. *Tarçın Kokulu Kız*'ın, uzun süre unutamayacağınız bir roman olacağını ve büyük ilgi göreceğini umuyoruz.